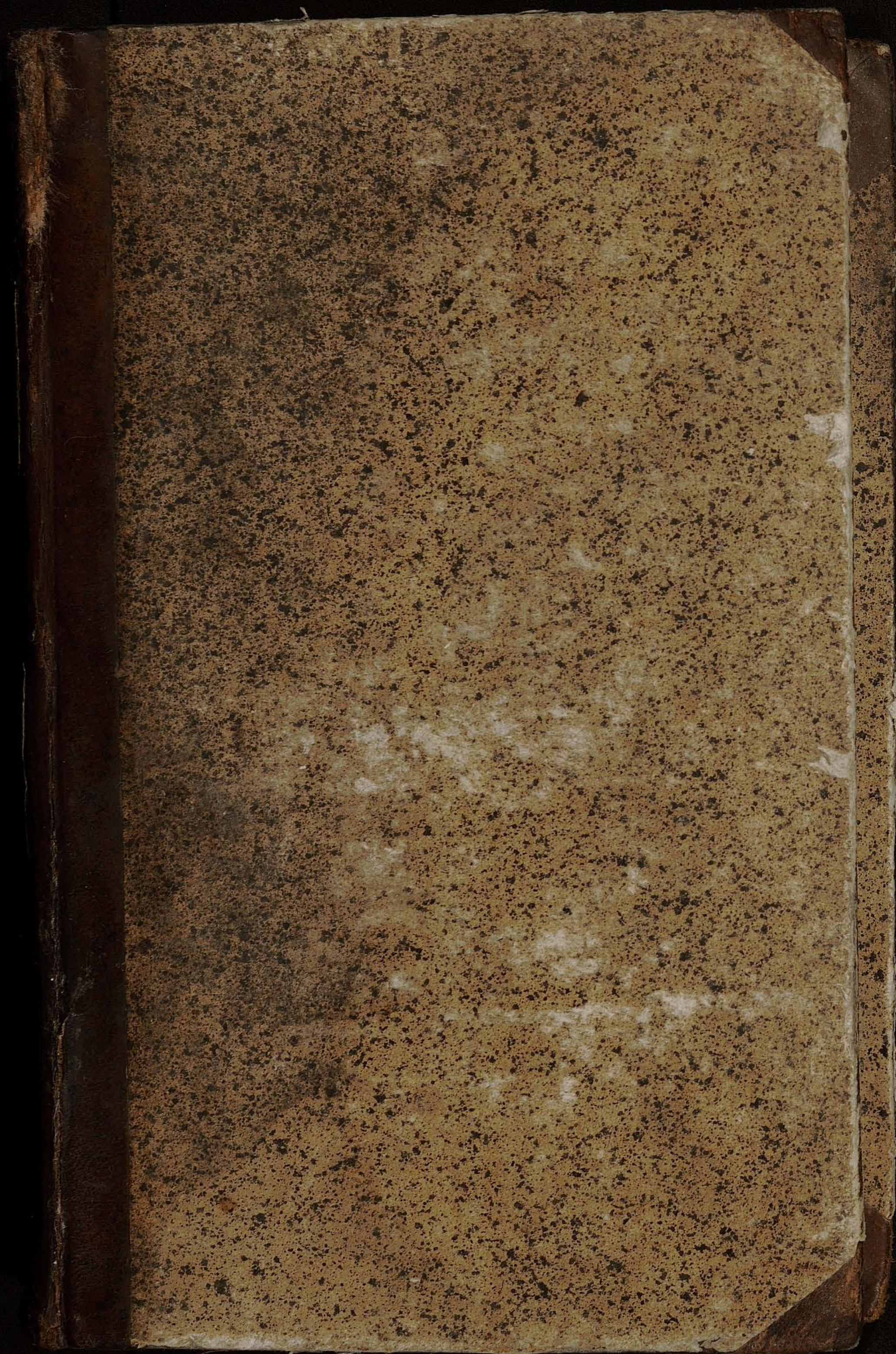
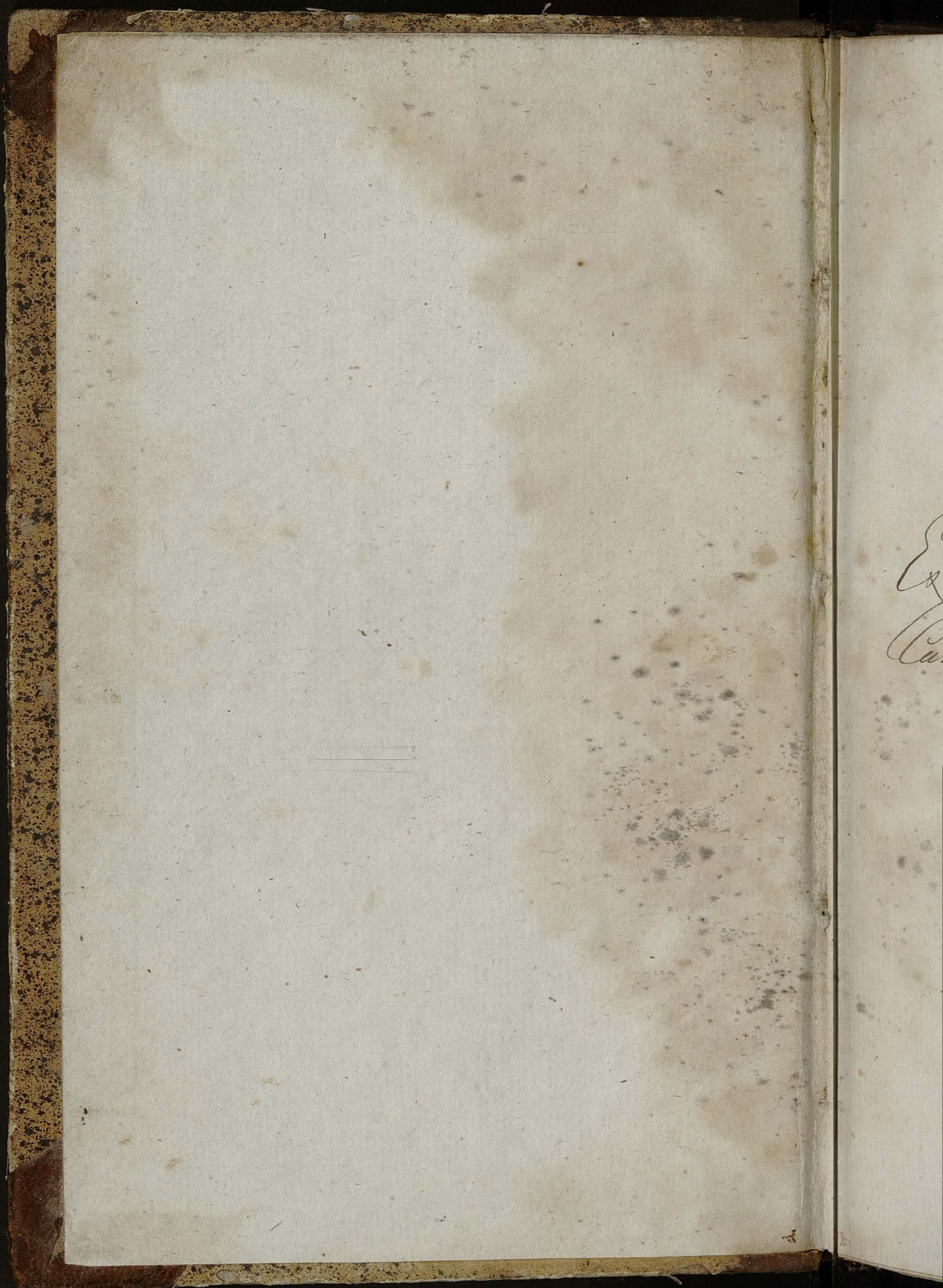

Ex Bibliotheca RR: DD:
Camald: Monti: Regii

INSTITUTIONES THEOLOGICÆ

QUAS

AD USUM SEMINARIORUM

è Fusioribus suis Prælectionibus contraxit

PETRUS COLLET

Presbyter *Congregationis Missionis*, Sacræ Theologiæ Professor, & in Sorbona Doctor.

TOMUS PRIMUS

Continens Tractatus

I. DE ACTIBUS HUMANIS. II. DE CONSCIENTIA. III. DE LEGIBUS. IV. DE PECCATIS. V. DE PRÆCIPUORUM STATUUM OBLIGATIONIBUS, VI. DE VIRTUTE RELIGIONIS.

Post Quintam Parisiensem editionem Prima
CULMÆ IN PRUSSIA
** M. DCC. LXV.

Cum Approbatione & Privilegio.

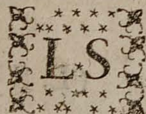

PRIVILEGIUM REGIUM.

STANISLAUS AUGUSTUS Dei gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Severiæ, Czerniechoviæque.

Significamus præsentibus Literis nostris, quorum interest, Universis & singulis. Expositum Nobis fuisse per Venerabilem PETRUM HYACINTHUM SLIWICKI Presbyterorum Congreg. Missionis in Regno Nostro Visitatorem, ac Theologum Nostrum, *quod Ipse* Institutiones Theologicas, quas ad usum Seminariorum è fusioribus suis prælectionibus contraxit PETRUS COLLET ejusdem Congregationis Missionis Presbyter, *jam aliàs in Gallia Typis mandatas, notisque ad usum Seminariorum Regni Nostri servientibus illustratas, in Typographia Culmensi suis sumptibus prælô iterum mandare in animum induxerit, modò illi Privilegium Nostrum privativum concedere dignaremur; Nos, qui progressum scientiarum & artium utilium promovere semper intendimus, petitis hujusmodi libenter consentimus, præsentique Privilegiô Nostrô ad Annos Triginta valiturô seriò vetamus, & prohibemus, ne quisquam alius hujusmodi* Institunes Theologicas &c. *in Regno Nostro ac Provinciis ei annexis typis mandare, aut alibi uspiam impressas absque Consensu, prædicti* Venerabilis PETRI SLIWICKI *in Regnum Nostrum ac Provincias ei annexas introducere, eòque minùs venum exponere audeat, & præsumat, idque sub pæna Confiscationis omnium exemplarium contra præsens Privilegium impressorum, aut introductorum, & insuper mille Aureorum Hungaricalium irremissibiliter Parti damnificatæ exsolvendorum declarantes, ab omnibus Judicibus Regni Nostri, ad quos de Contraventione Præsenti Privilegio Nostro introducta fuerit causa, ita (ut præfertur) judicari debere. In quorum Fidem præsentes Manu Nostra subscriptas Sigillô Regni cammuniri jussimus. Datum Varsaviæ Die X. Mensis Junii Annò Domini MDCCLXV. Regni Verò Nostri Primô Annô.*

STANISLAUS AUGUSTUS REX.

Pro Cancellariatu
Illmi. & Rndmi Domini Andreæ Młodzieiowski ProCancell. Regni.
Sigillatum.
Antonius Sikorski Sæ. Ræ. Mtts. & Sigilli Regni Secretarius mppr.

VLADISLAUS ALEXANDER Pomian à Łubna ŁUBIENSKI, Dei & Apostolicæ Sedis Gratiâ Archiepiscopus Gnesnensis, Legatus Natus, Regni Poloniæ, & Magni Ducatus Lithvaniæ Primas, Primusque Princeps.

CUm in plerisque Diœcesum hujus Regni, & Magni Ducatûs Lithvaniæ Seminariis, præcipuè verò sub directione Presbyterorum Congregationis Missionis existentibus, Sacram Theologiam, non ad calamum dictari, sed eam (quô studentium profectui, & tempori utiliùs consultum est) ex variis Authoribus explicari noverimus; Nihilque magis sollicitudini Nostræ incumbere recognoscamus, quàm ut Juniores Clerici in eisdem Seminariis educandi, non tantùm doctrinâ sanâ, & scientiâ Sanctorum imbuantur, verùm etiam ut in tanta Sententiarum apud Theologos & Casuistas (quæ Conscientias fidelium haud rarò perplexas reddit) diversitate, discant, hortante Apostolô, id ipsum sapere in Domino, efformenturque primùm in doctrina, seu scientia morum unanimes, id ipsum sentientes, ac demùm efficiantur in moderatione conscientiarum quasi unius labii; Inhærendo vestigiis Reverendissimorum Galliæ Antistitum, quorum Authoritate pro variis eorum Seminariis varia in iis explicanda Theologica opera prodire consueverunt, & aliquot ab annis pro eorundem Seminariorum usu prodiêre, in lucem Institutiones Theologicæ *Authore* PETRO COLLET, Doctore Sorbonico, Presbytero Congregationis Missionis: *Opus à Sanctissimo Domino Nostro felic, record.* BENEDICTO XIV. *in suis lucubrationibus sæpius laudatum, post plures in Gallia editiones, in Italia reimpressum; à Viris æquè Piis ac doctis examinatum, probatum, & multis, justisque elogiis commendatum; præ cæteris verò, qui de Theologia Morali conscripti sunt libris, hunc tum collectione eorum, quæ alibi dispersa sunt, tum saniore doctrina, quæ nec molliori vitæ blanditur, nec nimis rigidæ disciplinæ patrocinatur, tum denique utilium magis quam subtilium quæstionum congerie, sententiarum delectu, ordine, ac in iis pertractandis stylô facili, & apertô refertum, & Nobis optimè notum, in Seminariis hujus Regni, & Magni Ducatûs Lithvaniæ legendum, & explicandum judicavimus. Atque ut non tantùm juvandis in perdiscenda Theologia Seminariorum Alumnis inservire, sed etiam Animarum Rectoribus in Pastorali Ministerio prodesse possit, sufficienti numero exemplarium, quæ difficiliùs fortè de exteris Nationibus conducerentur, & conducta non adeo prodessent, utpote ad usum Ecclesiæ Gallicanæ edita, reimpressionem illius in Regno Poloniæ exactè & conformiter ad Jus Tridentinum adaptandam* Admodum Reverendo Domino PETRO HYACINTHO SLIWICKI, Præposito S. Crucis Varsaviæ, & Visitatori Generali Congregationis Missionis per Poloniam & Lithvaniam, *Viro in divinis & humanis literis ac legibus optimè versato, prudenti, probo, & verò Ecclesiastico committendam duximus, prout per præsentes committimus. Datum Sqviernieviciis Die 28. Mensis Martii. Annô Domini 1763.*

VLADISLAUS Archiepiscopus & Primas *mppr.* (L. S)

AN-

ANDREAS IGNATIUS DE BRONIEWICE BAJER, Dei & Apostolicæ gratia Episcopus Culmensis & Pomesaniæ.

QUod dudum in votis multorum fuisse reminiscimur: ut pro legenda in Seminariis & explicanda Theologia unum aliquod, ex multis ac variis eligeretur, atque ad usum eorundem Seminariorum accomodaretur opus Theologicum; non sine solatio animi nostri nuper accepimus: plures (præeunte Celsissimo Principe Archiepiscopo nostro Gnesnensi Primate Regni) Illustrissimos ejusdem regni nostri Antistites prælegisse pro suis Seminariis Institiones Theologicas *Authore* PETRO COLLET Presbytero Congregationis Missionis Sacræ Theologiæ Professore & Doctore Sorbonico. *Nos tam pio atque prudenti Consilio non tantùm suffragantes; verùm etiam augendorum exemplarium gratiâ propositum nostro Culmensi Typographeo reimpressionem præfati operis meditantes, licet illo à Sanctissimo Domino nostro felic. record. BENEDICTO XIV. pluries in suis lucubrationibus memoratum & collaudatum non ignoremus, & jam pro usu Seminariorum Galliæ accomodatum ac assumptum noverimus; quia tamen in Seminariis Poloniæ magis profuturum arbitramur, & pollicemur, si ea, quæ ibidem contenta soli disciplinæ Ecclesiæ Gallicanæ conveniunt, ad leges Sacro-Sancti Concilii Tridentini accommodentur: Oblatam Nobis hac in parte ab* Admodum Reverendo Domino PETRO HYACINTHO SLIWICKI Præposito S. Crucis Varsaviæ & Congregationis Missionis per Poloniam ac Lithvaniam Visitatore *operam gratissimo pectoris nostri sensu acceptantes, eundem, ut pote Virum Ecclesiastico Spiritu & zelo plenum, ac insigni prudentia & eruditione præditum, dicti operis Theologici in nostra Diœcesi imprimendi Revisorem, Censorem, atque Correctorem Authoritate ordinaria eligimus, constituimus, & declaramus. Datum in arce nostra Starogrodensi Die 20. Maji Anno Domini 1763.*

ANDREAS Episcopus *mppr.*

(L. S.)

APPROBATIO

Editionis prioris in Gallia,

JUssu Illustrissimi Galliarum Cancellarii legi Tractatus morales *Institutionum Theologicarum* Petri Collet *&c.* omnes quidem juxta meliores methodi analyticæ formas elaboratos, hoc est: ita, ut nihil redundet aut desideretur. Omnia aliunde tam bono ordine, tam accuratè ac sagaciter disposita, & exposita mihi visa sunt, ut asserere ausim, Lectorem qui legendo tempori parcere voluerit, facile cogniturum, Authorem curæ aut tempori minimè pepercisse. Datum in ædibus Lexovæis die 20. Junii 1744.

LE SEIGNEUR, Doctor Sorbonicus.

APPROBATIO

Editionis posterioris in Polonia.

OPus quod inscribitur *Institutiones Theologicæ, quas ad usum Seminariorum è fusioribus suis Prælectionibus contraxit* Petrus Collet *Presbyter Congregationis Missionis, Sacræ Theologiæ Professor & in Sorbona Doctor*, ex Mandato Celsissimi Regni Primatis, & nonnullorum aliorum Regni Antistitum, specialiter autem Illustrissimi Domini Episcopi Culmensis, utpote: novæ dicti operis reimpressionis LOCI ORDINARII, per me revisum ac nonnullis brevibus notis ad usum Seminariorum hujus Regni servientibus illustratum, jam aliàs in Gallia Typis mandatum, nunc verò quatuor Tomis in Octavo comprehensum non sine evidenti Cleri præsertim junioris in hoc Regno utilitate ac profectu Typis in Polonia mandatum iri censeo. Varsaviæ Die vigesima quarta Julii Anno Millesimo Septingentesimo Sexagesimo Quinto.

PETRUS HYACINTHUS SLIWICKI
Visitator per Poloniam Congregationis Missionis.

PRÆ-

PRÆFATIO
AUTHORIS.

PRODEUNT tandem aliquando, Lector Benevole, quas crebris dignatus es vocis expetere Theologicæ nostræ Institutiones ad usum juventutis in Seminariis efformandæ. Et ego quidem necessitatem compendii hujus senseram jam dudum. Non me fugiebat, Prælectiones quas feci publici juris, prolixiores esse, & arduas nimis, quàm ut vel à junioribus Clericis sine expositione intelligi, vel à Magistris per breve Seminarii curriculum, ut decet, exponi possent: verùm penes me non erat, ut malo huic quantocumque mederer. Optarat scilicet Eminentissimus Regni Administer, quem quia vivum colui ex animo, mortuum sincerè luxi; optarat, &, ut in eum eram affectus, jusserat optando, ut quæ Doctissimi Tournelyi laboribus deerant, hæc eadem forma perficere conarer. Tentavi pro modulo: aspirasti conatibus nostris, Lector benignissime, & aspirando moram injecisti. Dum enim editiones secundis ac tertiis curis ingemino, totumque per annos plures vitæ tempus studia inter, gravesque morbos, virium refectionem lance prope æquali dispertio, en celeri cursu profluit decennium totum, antequàm sextum & ultimum fusioris Theologiæ volumen in publicum emittere licuerit. Nunc ubi totum opus ad exitum vergit, & jam respirare libet, victus, né dicam, illectus repetitis plurimorum querelis successi oneri, & labore supra cogitationem aspero volumina sex eximiæ molis, triplici brevis staturæ tomo conclusi. Eadem, qua semper dicendi methodo usus sum, sed ordine Tractatuum multò feliciori; cúm penè omnes in Opere præsenti ità dispositi sint, ut ab uno ad alium molliter ac sensim fiat progressus.

Cæteris præit Tractatus de actibus humanis, Moralis Theologiæ basis & fundamentum. Eundem proximè excipit gemina de Actuum humanorum regulis dissertatio, quarum prior, (eamque, ob argumenti gravitatem brevitati conjunctam, quoties sine fastidio fieri poterit juvenes edoceri velim) conscientiam dirigit, posterior Leges investigat. Legibus succedunt, quæ iisdem directé adversantur Peccata. Hæc duplici Tractatu exposuimus quorum alter, quidquid ad genericam peccati rationem pertinet, alter quidquid in præcipuis Christianæ Reipublicæ Statibus delinquitur media breviorem inter & fusiorem oratione evolvit. Hæc primi voluminis materies, cui tractatus de Religione subnectetur.

Secundi materiam constituent Dei & Ecclesiæ mandata, quibus tametsi, non nihil obstet, ipsa rerum dicendarum moles, annectam tractatus de Jure & Justitia, atque de Contractibus.

Amplam Sacramentorum materiam, licet jam à Tornelyo nostro Compendiosè exhibitam, feliciùs, si bene auguror, quia practice magis, complectetur tertius & quartus Tomus: ille de Sacramentis in genere, demum de Baptismo, Confirmatione, *Eucharistia* & Pœniten-

tentia pertractando; hic de Ministro Pœnitentiæ ac reliquis in specie Sacramentis prosequendo, tractatibûs de Indulgentiis, Beneficiis, Censuris, & Irregularitatibus integrum Theologiæ Moralis concludet opus.

In his porrò omnibus, etsi quantum fert natura compendii; nihil eorum prætermissum est, quæ ad adstruendam Ecclesiæ fidem, dici potuêre, praxi tamen enixiori conatu incubuimus. Ea nimirum est, quá plus indigent animarum Directores: hæc si deerit, vigebunt inter mercatores usuræ, inter altarium Ministros simoniæ, rapinæ inter famulos, & ex una quandoque Parochia vitiorum genus omne pullulabit. O qui * *Scientiarum Dominus* es, qui *linguas infantium facis esse disertas* qui *tanquam imbres mittis eloquia Sapientiæ* tuæ & *indoctos quosque* erudis *in lege Testamenti*; Deus immortalis tantum prohibe scelus: fac ut sint Levitæ tui *secundum menses pristinos*; redde *tabernaculis Jacob & tentoriis Isr el* pulchritudinem antiquam; suscita tibi Ministros fideles, qui sint secundum cor tuum; discant à te jam à juventute sua, & à Sacerdotio repulsum iri, quisquis scientiam repulerit; & ab eo omni repelli scientiam, qui nimius propriæ cutis amator, studium acre dies pené & noctes non continuaverit.

* *I. Reg. 2. 3. Sap. 10. 22. Eccl. 39. 9. Proverb. 14. 33. Job. 29. 2. Num. 24. &c.*

MONITUM.

CUm nostrum hoc compendium, etsi verè compendium est, nonnullis pauló fusius videatur, quædam in eo passim indicavimus, quæ in brevioris moræ Seminariis omitti possint; eaque per stellulam, boni augurii notam, expressimus. Cætera quæ memoriæ mandari oportet, designavimus per crucem. Potuissent equidem priora omnino deleri, sicque opus totum redigi ad quinque vel sex volumina. At satiùs visum est, servare ea, quæ candidatis nihil jam moræ facere possint, & aliquando Sacerdotibus prodesse valeant. Absit enim ut Sacerdotis scientia scientiam junioris Clerici non exsuperet. Fruere hac nostri cura, Lector, & in Opere uno duplex utrumque Opus accipe.

IN-

INDEX
TRACTATUUM ET QUÆSTIONUM.

TRACTATUS DE ACTIBUS HUMANIS.

ad-

TRACTATUS DE CONSCIENTIA.

TRACTATUS DE LEGIBUS.

CONC.

TRACTATUS DE PECCATIS.

TRACTATUS DE PRÆCIPUORUM STATUUM OBLIGATIONIBUS ET PECCATIS.

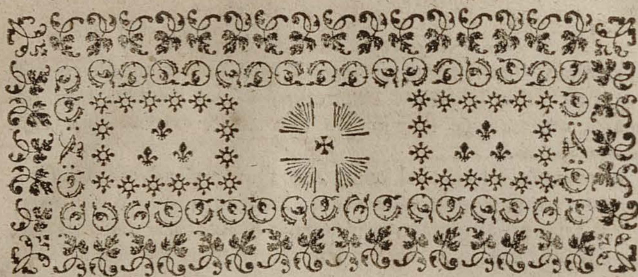
tiorum

TRACTATUS de VIRTUTE RELIGIONIS.

§. II.

TRA-

TRACTATUS
DE
ACTIBUS HUMANIS.

ACTUS humani tripliciter sumuntur: * 1mo. latè, pro iis etiam actibus qui nec liberi sunt, nec voluntarii, & ii communiter dicuntur *actiones hominis*; 2do. strictiùs & magis propriè, pro quocumque actu voluntario, sive liber sit, sive non; 3tio. strictissimè, pro omni & solo actu libero. Actus humanus tertio hoc sensu acceptus definitur, Actus ab hominis voluntate deliberatè seu liberè procedens. Actus autem vel immediatè à voluntate procedit, ut amor & odium, & tunc dicitur *elicitus*; vel mediatè tantùm, ut meditatio, deambulatio, & tunc dicitur *imperatus*; quia fit mediante voluntatis imperio. Porrò actus elicitus aut imperatus, eo ipso quo à voluntate liberè procedit, est actus moralis, bonus scilicet aut malus, prout procedit vel consentaneè ad rectam rationem, ut amor Dei; vel dissentaneè, ut ejusdem odium: de quo infrà.

Hinc colliguntur præcipuæ actûs humani divisiones. Nam dividuntur 1mo. in *elicitos, & imperatos*; 2do. in *bonos*, & *malos*; 3tio. boni vel sunt *naturales*, qui solis naturæ viribus produci possunt, ut naturalis Dei cognitio; vel *supernaturales*, qui non nisi gratiæ auxilio elici possunt, ut actus virtutum theologicarum. Alii sunt *interiores*, qui nullo sensibili signo manifestantur, ut oratio mentalis; alii *exteriores*, qui extrinsecùs patent, ut oratio vocalis.

Sed antequam ulterius progrediamur, quædam de actuum humanorum principiis præloqui necesse est. Per hæc autem

* *S. Thom. 1. 2. q. 6.*

principia, intelliguntur ea omnia, quæ quovis modo concurrunt ad actus humanos efficiendos, eáque duplicis sunt generis, *interna* quæ sunt in ipso homine, & *externa* quæ sunt extra ipsum.

Principia interna vel congenita sunt, vel adventitia. *Congenita* ea sunt quæ cùm à naturâ insint homini, non indigent labore comparari & industriâ; & hæc tria numerantur, intellectus, voluntas, & libertas. Intellectus & voluntas spectantur hîc prout intelligunt & volunt practicè, seu in ordine ad mores: unde intellectus quatenus hic accipitur, est facultas cognoscitiva spiritualis, directrix actuum homanorum ad honestatem; directrix, inquam, per synderesim & conscientiam, de quibus alibi loquemur: voluntas verò, moralis est facultas bonum prosequens, prout sibi ab intellectu proponitur. Principia *adventitia* ea sunt, quæ à naturâ non insunt homini, sed vel studio & labore comparantur, ut habitus naturales, quorum investigatio ad Philosophos pertinet; vel à Deo infunduntur, ut habitus supernaturales.

Principia externa tria sunt, bonum, finis & beatitudo. In præsenti Tractatu ea omittimus quæ satis in Philosophiâ pertractantur.

CAPUT PRIMUM.

De principiis intrinsecis Actûs humani.

ARTICULUS PRIMUS.

De Voluntario & Involuntario.

VOluntarium est actus à voluntate procedens ex præviâ cognitione eorum in quibus est actio. Hæc definitio legitima est; enim 1mo. convenit *omni* voluntario, sive sit necessarium, ut amor Dei in beatis; sive liberum sit, ut idem amor in viatoribus: utrumque enim est à voluntate, vel, ut alii dicunt, *à principio intrinseco*; 2do. convenit *soli* voluntario quidquid enim à voluntate non procedit, aut fit eâ renitente, aut ab eâ sinè rationis advertentiâ producitur, voluntarium censeri non potest: unde voluntarii rationem non habent, tum ea quæ violenta sunt; tum motus odii vel amoris quos aliquando con-

contra propriam inclinationem experitur voluntas; tum ea quæ fiunt sinè ullâ intellectûs cognitione: Hæc autem cognitio debet esse *eorum in quibus est actio:* id est, circumstantiarum, quæ ad actionem pertinent; quapropter qui accedit ad alienam, quam bonâ fide conjugem suam esse credit, non peccat. Hinc etiam dormientium actiones, simpliciter involuntariæ sunt, semi-dormientium verò, semi-voluntariæ, quia in illis nulla est advertentia, in his autem semi-plena; unde in illis nullum est, in istis verò peccatum est duntaxât veniale.

. . . Voluntarium dividitur 1mo. in voluntarium *simpliciter*, seu purum, quod fit ex plenâ voluntatis inclinatione, absque repugnantia, & voluntarium *secundùm* quid, seu mixtum, quod fit quidem ex voluntatis consensu, sed non sinè repugnantiâ: talis est projectio mercium in mare metu naufragii.

2do. in voluntarium *necessarium*, à quo voluntas vel absolutè, vel hic & nunc abstinere nequit, talis est amor quo se Deus diligit, vel quo homo sub gratiâ necessitante constitutus bonum prosequeretur: & voluntarium *contingens*, quod procedit à voluntate operante cum indifferentiâ ad volendum vel non volendum.

3tio. in voluntarium *in se* vel, ut alii dicunt, *expressum*, seu *explicitum*, quod in se ipso & immediatè volitum est, ut si quis occidat quia vult occidere; & voluntarium *in causa*, seu *implicitum* aut *virtuale*, quod etsi non in se, in alio tamen volitum est, quod saltèm prævideri potuit, ut talis effectûs causa: eo sensu voluntaria est occisio illius qui liberè se inebriat, prævidens se, cùm ebrius erit, homcidii capacem fore. Porrò ut effectus, qui ex aliqua causâ sequitur sit voluntarius, non solùm physicè, sed etiam moraliter, id est, ut ad meritum vel demeritum, tria requiri solent: 1mo. ut operans advertat aut advertere possit effectum hunc ex hâc causâ secuturum esse: hinc Noë non fuit immodestiæ, reus, supponitur eum nescivisse vinum, illius causam esse posse; 2do. ut effectum hunc impedire possit auferendo ejus causam: sic graviter peccat mulier quæ etiam sine pravâ intentione, & ut morem sequatur, aperto sinu incedit, quia sic fit * *diaboli janua*, & ruinæ occasio; 3tio ut causam hanc auferre teneatur, vel non ponere: unde non peccat Parochus qui confessionis occasione motus inordinatos invitus patitur: aut mulier cujus forma elegans sed modesta, aliis periculum creat.

4to. involuntarium *formale* seu *directum*, quod proficiscitur à voluntate per influxum positivum operante: eo sensu voluntarii sunt actus omnes quos voluntas elicit, aut imperat:

* *Tertull. de hab. mulieb.*

perat: & *interpretativum* seu *indirectum*, quod etsi non procedat à voluntate ut efficiente, ab eâ tamen dependet, sive voluntas actum ponere possit & debeat, ut cùm pater non corripit filium quem delinquentem videt; sive possit quidem ponere actum, sed ad id non teneatur, ut cùm quis in die non festâ vult studio vacare, dum dicitur Missa: & hæc omissio Missæ, licèt voluntaria, non est culpabilis, quia ad omissionem culpabilem requiritur, non solùm ut omittens agere potuerit, sed & ut agere debuerit.

Ex his principiis evidens est, illud involuntarium censeri debere, quod fit aut sinè propensione voluntatis, aut sinè cognitione intellectûs. Quoniam verò propensio hæc & cognitio, plus aliquando, aliquando minùs desunt, idcirco variæ sunt involuntarii species, varii & gradus: unde.

Involuntarium dividitur 1mo. in involuntarium *privativè*, cùm voluntas aliquid non vult quod velle posset; & involuntarium *contrariè*, vel *positivè*, quo aliquid non tantùm non est volitum, sed etiam est nolitum & voluntati adversum; 2do. involuntarium contrariè duplex est: unum *simpliciter*, quod ità voluntati displicet, ut id nullo modo velit, sive impedire possit nè fiat, sive non, ut si mors inferatur alicui planè nolenti, aut si motus concupiscentiæ insurgant contra voluntatem toto affectu renitentem; alterum *secundùm quid*, quod licèt sub aliquo respectu voluntati displiceat, eidem tamen sub aliâ consideratione magis placet; sic projectio mercum in mare metu naufragii facta, est secundùm quid respectu mercatoris involuntaria, simpliciter tamen voluntaria est, & ut quid melius acceptatur ad vitandum majus malum.

Quæres, an involuntarium, coactum, necessarium, & violentum, sint unum & idem?

R. negat. *violentum* enim dicitur de agentibus etiam inanimatis; unde motus lapidis sursum projecti dicitur violentus, non verò involuntarius: *coactum* seu *invitum* de agentibus animatis, sive ratione careant, sine non: *involuntarium* de solo agente rationali; *necessarium* verò, de violento, coacto, & aliquâ tum voluntarii tum involuntarii speciè: *voluntarii* quidem, quia amor beatificus necessarius est, & tamen non est coactus, violentus, aut involuntarius; *involuntarii* verò, quia aliqui concupiscentiæ motus necessarii sunt; simul & involuntarii, & nonnunquam violenti & coacti.

Jam videndum quot & quænam sint involuntarii causæ. Lis præcipua movetur de vi, metu, passione & ignorantiâ: de quibus duplici *Sectione* dicemus.

SE-

SECTIO PRIMA.

An & quatenùs vis, metus & passio Involuntarium causent.

VIs, seu violentia est motio cujus principium est ab agente extrinseco, in contrarium renitente passo: non enim ad violentum sufficit, ut quis se habeat merè negativè, alioqui justificatio parvulorum foret violenta; sed requiritur ut se habeat contrariè, id est, ut actualiter aut virtualiter reluctetur. Hic duplex est violentia *absoluta* scilicet, cùm quis resistit eo omni modo quo potest; & *secundùm quid*, cùm quis resistit quidem, sed minùs quàm posset.

Metus est futuri & instantis periculi causâ, mentis trepidatio. Metus vel *levis* est, cùm timetur malum leve, aut grave quidem, sed non verisimiliter impendens; vel *gravis*, seu absolutè, seu respectivè. Metus *absolutè* gravis, est mali alicujus in se gravis & instantis vehemens opinio; talis est metus diuturni carceris, exilii, jacturæ boni notabilis, &c. Metus gravis *respectivè*, est timor mali, quod etsi virum constantem non commoveat, meritò tamen formidandum apparet quibusdam personis, quales sunt feminæ, senes, pueri, aut homines à naturâ meticulosi. Metus quilibet vel oritur *ab intrinseco*, ut ab infirmitate; vel *ab extrinseco*, seu necessario & naturali, putà ab incendio, vel naufragio; seu libero, ut ab homine, sive is justè vel injustè metum incutiat.

Passio seu concupiscentia est animæ sensitivæ motus, prosequens bonum sensibile, aut malum sensibile fugiens. Concupiscentia triplex distinguitur. *Antecedens*, quæ præcedit consensum voluntatis, eumque allicit, ut cùm visâ muliere, voluntas ad ejus desiderium movetur: *consequens*, quæ oritur ex prævio voluntatis actu, ut cùm ex desiderio voluntatis, excitatur passio in corpore; & *concomitans*, quæ ità sequitur voluntatis consensum, ut sit causa ardentioris motûs ejusdem voluntatis. Rursus concupiscentia vel est *gravis*, si rationem aliquantisper turbet, sed non ità ut tollat rationis usum, *gravissima*, si ità vehemens fuerit ut penitus perimat rationis & libertatis usum. His positis sit

Conclusio I. Nulla violentia facere potest ut actus à voluntate eliciti, sint involuntarii; seu, voluntas cogi non potest quoad actus elicitos.

* Prob. 1mo. Actus essentialiter voluntarius nunquam potest esse coactus; voluntarium enim & coactum ex naturâ rei opponuntur: atqui omnis actus à voluntate elicitus; est essen-

essentialiter voluntarius. Est enim, ut supponitur, à principio intrinseco cum cognitione, cùm è contra coactum omne sit ab extrinseco; ergo, &c.

† Prob. 2do. Illud coactum esse dicitur, quod est à principio externo contra inclinationem voluntatis: atqui actus eliciti voluntatis nunquam esse possunt contra inclinationem voluntatis: nam ipsissima voluntatis inclinatio, non potest esse contra voluntatis inclinationem: atqui actus eliciti voluntatis sunt ipsa voluntatis inclinatio; amor v. g. nihil est aliud quàm voluntatis propensio in bonum. Ergo meritò dixit S. Anselmus * *Invitus nemo potest velle aliquid, quia non potest velle nolens velle;* vellet autem nolens, si cogeretur ad volendum; ergo, &c.

Obj. Potest Deus in voluntate Pauli omninò reluctante producere amorem Petri: atqui in hâc hypothesi Paulus cogitur ad amorem Petri; cùm jam Petrum amet contra inclinationem suam; ergo.

R. ad 1. neg. min. ad 2. dist. Tunc Paulus Petrum amat contra inclinationem suam præteritam C. contra inclinationem suam præsentem, N. Nunc enim voluntas Pauli ex nolente, per operationem Dei efficeretur: volens atqui eo ipso quo efficeretur volens, jam non vellet contra inclinationem suam.

Non loquimur de actibus imperatis, qui non ab ipsâ voluntate, sed ab aliis potentiis eliciuntur, ut visio, deambulatio; fatentur enim omnes voluntatem quoad illos actus cogi posse; sic fieri potest ut ambulare aut videre nolens, per vim cogar ad utrumque.

Conclusio II. Violentia *absoluta* voluntarium perimit, violentia verò *insufficiens*, seu *secundùm quid*, minuit duntaxat.

Prob. 1. pars. Actio quæ fit voluntate omminò renitente, est penitus involuntaria: atqui actio quæ fit per coactionem absolutam, fit voluntate modis omnibus renitente; ergo.

Prob. 2. pars: quia ubi voluntas non omninò resistit, ibi remanet aliqua ratio voluntarii, major aut minor prout voluntas plùs aut minùs resistit: atqui ubi violentia non nisi *secundùm* quid infertur, voluntas non resistit omnimodè, cùm supponatur penes eam esse ut magis resistat; ergo.

Hinc colliges feminam, cui interiùs & exteriùs pro viribus resistenti, prævalidus aliquis stuprum infert, nihil peccare; at verò mulier quæ interiùs renititur, sed non exteriùs quantùm potest & debet, clamando, repugnando, &c. non vacat à culpâ. Et id verum esse credimus, etiamsi mulier clamando incurreret periculum mortis; quia ut femina consen-

* *De lib. arb. 6.*

tire censetur, nisi manibus & toto corpore resistat quantum potest, & ad resistentiam hanc tenetur, etiamsi stuprator minetur ipsi mortem si resistat: sic etiam consentire censetur, nisi clamet, ubi clamor creditur profuturus.

CONCLUSIO III. Quæ fiunt ex metu naturali, sunt per se loquendo voluntaria simpliciter in genere liberi; & in eodem genere, involuntaria secundùm. quid.

Prob. 1. pars. Ibi manet voluntarium in genere liberi, ubi ex parte mentis non tollitur cognitio, nec electio ex parte voluntatis: atqui metus etiam gravis nec tollit cognitionem ex parte mentis..... Mercator enim qui suas merces in mare projicit, & earum pretium cognoscit, & vitæ periculum in quo versatur, & ipsam actionem merces projiciendi, quam liberè eligit, quia plùs vitam amat quàm merces; ergo.

Prob. 2. Reus pejerans nè suspendatur, & puella libidini alienæ consentiens nè occidatur, gravissimè peccant, tametsi agant ex metu: atqui non peccarent, nisi *voluntarietas* & libertas subsisterent cum metu.

Prob. 2. Pars. Quod minuit libertatem, facit ut actio in genere liberi sit involuntaria secundùm quid, atqui metus libertatem minuit, ut per se patet. Hinc in Synodo Nicænâ, tolerabilior iis pœna constituta fuit qui mortis metu cesserant, quàm qui sponte deliquerant.

Obj. 1mo. Ea absolutè & simpliciter censeri debent involuntaria, quæ fiunt reluctante voluntate: sed quæ fiunt ex metu gravi ....., unde contractus gravi metu initi, non sunt validi; ergo.

R. ad 1. dist. maj ..... quæ fiunt voluntate reluctante absolutè & simpliciter, C. reluctante secundùm quid, N. Porrò ubi est metus gravis, ibi quidem est repugnantia aliqua voluntatis; verùm repugnantia & hæc inefficax est, non absoluta; & non impedit quin mens sciens & liberè volens, eam amplectatur partem, quæ sibi sub aliquo respectu repugnat, unde si pars illa mala sit, peccat amplectendo.

R. ad 2. dist. contractus ex metu facti, invalidi sunt jure positivo, idque non semper, C. jure naturali, N. Sic matrimonium ex metu injusto factum, non valet jure positivo: valeret tamen ex rei naturâ, & ideo à legibus approbatur, cùm fit ex metu justè incusso, qui quidem metus longè aliquando gravior est quàm qui injustè incutitur.

Obj. 2do. Quod excusat à culpâ, tollit voluntarium: atqui metus gravis excusat à culpâ eum, qui v. g. nè occidatur, Missæ non interest die Dominicâ; ergo.

R. neg. min. & dico eum qui ex metu non implet ali-

quod

quod Ecclesiæ, & nonnunquam Dei ipsius præceptum, non excusari à culpâ propter defectum libertatis, sed propter cessationem ipsius legis, quæ cum tanto incommodo non obligat. Hinc si lex talis sit, ut semper obliget, semper peccabit qui eam trasgredietur, etiamsi ex metu omnium gravissimo agat, ut patet in eo qui ex metu fornicatur.

Dixi in Conclusione, quæ fiunt *ex metu naturali*. . . . sunt *involuntaria secundùm quid*; ut ostenderem non omnem metum causare hujusmodi involuntarium: unde qui ex timore supernaturali gehennæ, à malo temperat, *peccandi voluntatem excludere* potest, ut docet Tridentinum, adeoque observatio legis ab eo præstita nihil habet verè involuntarii. Ratio est quòd voluntas tunc tantùm habeat actum nolitionis circa objectum, quando objectum illud, etsi hìc & nunc ob necessitatem bonum sit, in se tamen malum apparet; ut projicere merces, est hìc & nunc mercatori alioqui morituro bonum, sed in se malum: atqui servare mandata Dei, est bonum tum per se, tum etiam abstrahendo à periculo gehennæ; idque homo timore supernaturali donatus intelligere potest; ergo necesse non est, ut ejus observatio mandatorum, involuntario mixta sit.

Dixi 2do. *per se loquendo*. quia nonnunquam, rarò tamen, evenit ut actio ex metu facta, penitùs involuntaria sit, cùm nempe malum imminens ità hominem perturbat, ut tollat advertentiam.

Conclusio IV. Concupiscentia antecedens, ordinariè loquendo, sub aliquo respectu auget, sub alio minuit voluntarium: auget quidem ratione objecti ad quod directè movet; minuit verò ratione circumstantiarum, unde etiam libertatem minuit.

Prob. 1. pars. Illud auget voluntarium ratione objecti, quod inflammat voluntatem, efficitque ut in objectum majori cum inclinatione feratur: atqui concupiscentia hæc præstat, ut sæpiùs videre est in homine qui mulierem deperit; ergo.

Prob. 2. pars. Ad voluntarium perfectum requiritur non solùm inclinatio voluntatis, sed etiam cognitio eorum in quibus est actio: atqui concupiscentia vehemens, cognitionem hanc imminuit; impendit enim nè mens ab objecto, in quod tendit, rapta & illecta, consideret turpitudinem actûs, offensam Dei, &c.

Atque hinc sequitur libertatem concupiscentiâ imminui, nam eò major est in homine libertas, quò plenior ad utrumlibet indifferentia: atqui indifferentiam hanc minuit concu-

piscen-

piſcentia, eo ipſo quo voluntatem fortiùs determinat in unam partem contradictionis: unde etiam concupiſcentia minuit peccatum; imò ipſum aliquando penitùs tollit, quatenus totaliter cognitionem aufert, *Sicut contigit in illis qui propter concupiſcentiam fiunt amentes.* Ità S. Thomas 1. 2. q. 77. art. 6. & q. 6. art. 7.

Dixi *ordinariè loquendo:* quia fieri poteſt nonnunquam ut qui ex concupiſcentiâ agit, cum aliquâ repugnantia in objectum ſuum tendat; ut ſi avarus ad abutendum muliere, magnam pecuniæ ſummam profundere debeat, quod ei æquè durum eſt, ac mercatori merces ſuas in mare projicere.

Obj. Peccatum ex malitiâ gravius eſt peccato ex concupiſcentiâ: atqui tamen malitia non auget voluntarium; ergo nec concupiſcentia.

R. diſt. maj. gravius eſt, quia magis eſt liberum, C. gravius eſt ex ratione majoris aut æqualis voluntarii, N. Itaque cùm peccatum malitiæ ex plenâ libertate, ſinè ignorantiâ & paſſione committatur, debet eſſe majus peccatis quæ *ex infirmitate* ſeu paſſione procedunt; ſed non ideo plus habet voluntarii: ubi enim major libertas, ibi major indeterminatio; ubi verò major indeterminatio, ibi minùs inclinationis, ac proinde voluntarii: hinc Deus voluntariè magis ſe amat quàm mundum exiſtentem.

* Inſt. Quod minuit liberum, minuit voluntarium: atqui ex conceſſis concupiſcentia minuit liberum. Prob. maj Quod minuit motum *ab intrinſeco*, minuit voluntarium: ſed quod minuit libertatem, minuit motum ab intrinſeco; ergo.

R. ad 1. neg. maj. ad 2. diſt. quod minuit motum ab intrinſeco, id eſt, inclinationem voluntatis, minuit voluntarium, C. quod minuit motum ab intrinſeco, id eſt, indifferentiam voluntatis, minuit voluntarium, N. Concupiſcentia minuit quidem indifferentiam voluntatis, quia eam ſtatim & quaſi ſinè diſcurſu in objectum ſuum trahit: ſed non ideo minuit ejus propenſionem, in quâ ſita eſt ratio voluntarii; imò quò mens avidiùs in objectum fertur, eò major eſt ejus in ipſum propenſio.

† Conclusio V. Concupiſcentia conſequens auget voluntarium & peccatum.

Prob. quia ſecundùm hoc paſſio minuit peccatum, ſecundùm quod minuit liberum: atqui paſſio conſequens non minuit liberum, ſaltèm moraliter, (licèt ipſum phyſicè minuere poſſit,) quia paſſio conſequens effectus eſt voluntatis, quæ in ſemetipsâ ſpontè, liberè, ac prævidens, ardorem mali in-

flammavit; ergo ** sic verum est, quòd quantò aliquis majori libidine vel concupiscentiâ peccat, tantò magis peccat.*

Hinc colliges 1mo. eos qui ex pravo habitu peccant, graviùs peccare; quia actus ex habitu spontè nutrito prodeuntes, sunt in se & in causâ liberi, eóque peiores quò pronsiùs feruntur in malum. Debet ergo peccator pravum habitum confiteri; unde proscripta est à Clero Gallic. an. 1700. hæc propositio; *Non tenemur Confessario interroganti, fateri alicujus peccati consuetudinem.*

Colliges 2do. motus eos qui *primò primi* dicuntur, quia sinè rationis advertentiâ & voluntatis consensu exurgunt, non esse peccata; secus de *primò secundis*, ad quos scilicet advertit ratio, & quibus consentit voluntas; quia isti liberi sunt, illi non itèm. Hinc meritò damnata est hæc Baïi propositio n. 75. *Motus pravi concupiscentiæ, sunt pro statu hominis vitiati, prohibiti præcepto,* Non concupisces. Et certè *non nocet sensus, ubi non est consensus; imò quod resistentem fatigat, vincentem coronat,* aït S. Bernardus.

SECTIO SECUNDA.

An ignorantia causet involuntarium.

TRia hîc nobis veniunt discutienda: 1mo. quomodo ignorantia tollat vel causet involuntarium; 2do. an quævis ignorantia etiam juris naturalis à culpâ excuset; 3tio. an talis detur ignorantia. Quæ ut solvantur.

Not. 1mo. Ignorantia latè sumpta est carentia scientiæ seu cognitionis; eáque si sit carentia cognitionis alioqui non debitæ, ut ignorantia jurisprudentiæ in rustico, dicitur *nescientia*, aut ignorantia *negativa*; si sit carentia cognitionis debitæ, ut Sacramentorum in Christiano, vocatur strictè ignorantia, vel ignorantia *privativa*; si demùm juncta sit errori, vocatur *pravæ dispositionis*, aut *pravi habitûs.*

Ignorantia strictè sumpta, spectari potest vel ratione subjecti ignorantis; vel ratione rei quæ ignoratur; vel ratione actionis quæ fit ex ignorantiâ.

Ignorantia ratione subjecti spectata, alia est *invincibilis*, quæ communibus naturæ vel gratiæ auxiliis vinci nequit; alia vincibilis, quæ iisdem auxiliis vinci potest: & hæc subdividi solet in *affectatam*, cùm quis, ut liberiùs peccet, affectat nescire id quod scire & facere tenetur, & *crassam* seu *supinam*, ut si quis directè quidem non affectet ignorare, sed vel nullâ, vel saltèm debitâ non utatur diligentiâ, ut igno-

* *S. Thom.*

rantiam vitet. Hinc ignorantia crassa non semper ejusdem est gravitatis.

Ignorantia ratione objecti, alia est *juris*, ut si quis nesciat invalidum esse matrimonium cum affine; alia est *facti*, ut si quis legem sciens, ignoret eam quam ducit, esse sibi affinem. Ignorantia juris pro legum diversitate diversa est: unde alia est juris *positivi*, alia juris *naturalis*.

Ignorantia in ordine ad actiones, triplex secernitur. *Antecedens*, seu invincibilis, quæ nullo modo est volita, & tamen est causa volendi id quod alioqui non vellemus: talis fuit ignorantia in Jacob cùm accessit ad Liam. *Concomitans*, quæ comitatur actionem, ità ut actio adhuc fieret, etiamsi abesset ignorantia; talis est ignorantia illius qui ratus se feram occidere, occidit hostem, quem si cognovisset, nihilominus occidisset. *Consequens* demùm, quæ à voluntate directè vel indirectè volita est, éstque vincibilis.

Not. 2do. Multi negaverunt ignorantiam etiam invincibilem juris naturalis excusare à peccato. Sic Lutherus in cap. 12. Gen. Sic & Jansenius, qui postquam dixit * *generale Scholasticorum pronuntiatum esse, quòd quidquid ex invincibili fit ignorantiâ, hoc ipso culpâ vacat*; contrarium *ut dogma fidei* tuetur.

Not. 2do. Sunt aliqui Theologi qui fatentur hominem à peccato per ignorantiam invincibilem excusari, sed addunt, eam locum non habere in iis quæ spectant ad jus naturale. His positis, sit

Conclusio I. Ignorantia consequens non affectata, facit opus simpliciter voluntarium, & involuntarium secundùm quid: ignorantia verò affectata, voluntarium, sicque & peccatum adauget.

Prob. 1. pars. Qui vult causam, vult in illâ effectum ejusdem: sed qui agit ex ignorantiâ consequente, eandem vult, ut ex terminis patet; ergo vult etiam ejus effectum.

Prob. 2. pars. quia actio quæ fit ex ignorantiâ purè consequenti, fit contra aliquam voluntatis propensionem. Qui enim ex tali ignorantiâ agit, sic affectus esse supponitur, ut seclusâ ignorantiâ non ageret, ut cùm quis non factâ sufficienti diligentia occidit amicum, ratus se feram occidere.

Prob. 3. pars. Ignorantia non affectatur, nisi ut homo liberius peccet, ergo efficit ut mala actio quæ ardentiùs quæritur, magis sit voluntaria, majúsque peccatum. Hinc graviùs peccant, qui dicunt Deo: ** *Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.*

Con-

* *L. 2. de statu naturæ lapsæ cap. 6.* ** *Job. 21.*

Conclusio. II. Ignorantia concomitans facit opus simpliciter involuntarium.

Prob. Ibi non reperitur voluntarium, ubi opus nec in se, nec in suâ causâ volitum est: atqui opus ex tali ignorantiâ factum; nec volitum est in se, cùm supponatur invincibiliter ignorari, nec in suâ causâ, nempe ignorantiâ ipsâ, cùm nullatenus volita sit; ergo. Et certè si occisio ex tali ignorantia facta, in se voluntaria foret, occisor pœnis contra homicidas latis subjaceret & ad restituendum teneretur: atqui contrarium tenent Theologi; ergo. Hinc non satis accuratum est quod aïunt, ignorantiam concomitantem, nec voluntarium facere, nec involuntarium, & adeò nec accusare nec excusare. Excusatur enim occisio hominis loco feræ, licèt non excusetur ferale quod inde percipitur gaudium.

Conclusio III. Quælibet ignorantia, etiam juris naturalis modo invincibilis sit & antecedens, tollit voluntarium & excusat à peccato.

Prob. 1mo. ex Apostolo Rom. 1. juxta quem Gentiles *inexcusabiles* erant, *quia cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt*; ergo si fortè Deum invincibiliter ignorassent, excusati fuissent à culpâ.

Prob. 2do. ex S. Augustino pluribus in locis. Lib. de duabus anim. cap. 12. *Dicere*, inquit, *pecati reum teneri quemquam, quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis est*, Lib. 3. de lib. arb. cap. 18. *Quid peccat in eo quod nullo modo caveri potest?* cap. 19. *Non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere quod ignoras*: atqui si ignorantia invincibilis juris naturalis non excusaret à peccato, reus teneretur homo quia non fecit quod facere non potuit; peccaret in eo quod nullo modo cavere potest, &c. ergo.

† Prob. 3tio. ex his Tridentini verbis, *Deus impossibilia non jubet, &c.* atqui si ignorantia invincibilis à peccato non excuset, Deus jubet impossibilia, & quidem physicè. Nam Deus qui omnia peccata à nobis vitari jubet; præcipit sanè ut ea vitemus quæ juxta Jansenium ex ignorantiâ invincibili admittimus, atqui tamen peccata hæc vitari physicè non possunt, ni cognosci possint: non possunt autem, si eorum ignorantia hîc & nunc invincibilis esse supponatur; ergo jure ac meritò damnata fuit ab Alexandro VIII. propositio ista, *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hœc in statu naturæ lapsæ, operantem ex ipsa non excusat à peccato formali.*

Prob. 4to. Ignorantia invincibilis juris positivi excusat à peccato; ergo & ignorantia juris naturalis. Patet ant. 1mo.

ex his Christi verbis, * *Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent*; 2do. ex S. Augustino, qui expendens eadem Christi verba, respondet: Judæos, si Christus non venisset, ** *excusationem* habituros fuisse, *non de omni peccato suo, sed de hoc peccato, quô in Christum non crediderunt.* Plura congerere superfluum fuerit, quia nobis hoc in puncto consentit Jansenius: unde prob. conseq. Ideo juxta S. Augustinum excusantur à culpâ qui nihil unquam audierunt de Christo, quia *nec contempserunt; nec restiterunt* voci Christi, sed sincerè dicere possunt, *Non vidimus, non audivimus:* atqui pariter qui jus naturale sibi invincibiliter ignotum transgrediuntur, legem non contempserunt, cùm eam inviti ignorent; ergo.

Prob. 5to. Ideo Jansenius ignorantiam juris naturalis à peccato excusare negat, quia hæc in Adami peccato voluntaria est: atqui hæc ratio nimis probat; sic enim in peccatum imputabuntur improvisi concupiscentiæ motus, quia ab Adæ peccato profluunt; & in illo liberi fuêre. Ut quid ergo qui Calvinianis in principio consentit Jansenius, iisdem in consequentiis non assentitur?

† Objiciunt multa ex Scripturis, ut 1mo. quòd voluerit Deus occidere Abimelech; *** eò quòd tulisset Saram, quam tamen invincibiliter ignorabat esse uxorem Abrahæ? 2do. quòd offerrentur sacrificia pro ignorantiâ etiam invincibili; 3tio. quòd David Psal. 24. petat sibi ignosci *ignorantias* suas, haud profectò voluntarias, quarum capax non erat vir *secundùm cor* Dei; 4to. quòd servus ignorans voluntatem domini, **** *vapulabit paucis.* Is tamen non ignorat voluntariè, alioque vapularet multis.

R. ad 1. locum hunc esse extra rem: nam 1mo. ignorantia Abimelech non fuit jûris, sed facti; 2do. nec ea fuit invincibilis; unde puniri meruit Abimelech, vel quia non satis inquisivit an Sara uxor Abrahæ foret: vel quia eam tulit invitam.

Ad 2. Ignorantia quæ Levit. 5. & Num. 15. pœnis subjacet, est ignorantia cæremoniarum, adeoque juris positivi, quæ proinde in culpam moralem imputari non potuit, nisi aliquantulùm voluntaria esset.

Ad 3. David utpotè homo, ex eorum erat numero qui ***** *in multis* offendunt quidni ergo quædam admiserit peccata ignorantiæ non omninò involuntariæ?

Ad 4. Servus de quo agitur, non tantum habuit voluntatis domini sui cognitionem, quantam habent servi præcipui

** Joan 15. ** Tract. 89. in Joan. *** Gen. 20. **** Luc. ***** Jac. 3*

pui, quibus amplior domûs custodia committitur: sed non ideo eam prorsus nescivit, imò credunt multi eum non vapulare *puacis*, absolutè, quasi à grandi peccato immunis sit, sed respectivè, quia mitiùs punietur, quàm qui plura habuit & neglexit talenta.

* Obj. 2do. S. Augustinus L. de nat. & grat. c. 17. n. 19. *Alius est.* inquit, *non curasse scire, quæ negligentiæ peccata etiam per sacrificia quædam Legis videbantur expiari; aliud intelligere velle, nec posse, & facere contra Legem non intelligendo quid fieri velit.* Unde sic: Ignorantia de quâ hîc loquitur Augustinns est invincibilis, cùm reperiatur in iis qui intelligere volunt nec possunt etiam *adhibitâ diligentiâ*: atqui ignorantia hæc verè culpabilis est; tum quia per eam homo facit *contra legem*; tum quia alioqui sentiret Augustinus cum Pelagio, tunc tantùm culpandam esse ignorantiam, cùm id homo nescit quod adhibitâ diligentiâ scivisset.

R. ad 1. neg. maj ad 2. dist. reperitur in iis qui intelligere volunt, nec possunt; quia ut Pelagiani, solâ naturali diligentiâ intelligere volunt, nec petunt gratiam quâ discant & intelligant, C. qui absolutè intelligere non possunt, N. Solutio est in sequentibus verbis: addit Augustinus, *Unde admonemur à Deo petere sapientiam, qui dat omnibus affluenter; utique his omnibus qui sic petunt, & tantùm petunt quomodo & quantùm res tanta petenda est;* ergo supponit S. Doctor, eos de quibus loquitur ideo intelligere non posse, quia vel non petunt, vel ut oportet non petunt gratiam & intellectum, ut discant mandata Dei.

Inst. 1mo. S. Augustinus Epist. ad Sixtum, n. 26. * *Inexcusabilis est,* inquit, *omnis peccator, vel reatu originis, vel additamento etiam propriæ voluntatis, sive qui novit, sive qui ignorat; quia & ipsa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est; in eis autem qui non potuerunt, pœna peccati.* Ignorantia de quâ hic loquitur S. Doctor expresè dicitur *inexcusabilis*: atqui ignorantia hæc invincibilis est, cùm in iis reperiatur qui *non audierunt*, nec *intelligere potuerunt.*

R. 1mo. textum hunc, si quid probat, contra Jansenium probare, In eo enim manifestè agitur de ignorantiâ juris positivi; en verba quæ præcedunt: *Dicit Dominus in Evangelio, Si non venissem, & locutus eis fuissem, peccatum non haberent ..... hanc eos excusationem non habere asserit, quâ possint dicere, Non audivimus, &c.*

R. 2do. neg. maj, Non enim dicit Augustinus ignorantiam de quâ loquitur esse inexcusabilem, sed dicit eos qui igno-

* *194. aliàs 107.*

ignorant, nempe legem Christi, & Baptismi necessitatem, esse inexcusabiles, *ob reatum* saltèm originis, qui sinè Baptismo etiam invincibiliter ignorato non purgatur. Hoc admittimus omnes contra Pelagianos, sed quid inde in gratiam Jansenii?

Obj. 3tio. Hæc Cælestii propositio, *Oblivio & ignorantia non subjacent peccato, quoniam non secundùm voluntatem eveniunt sed secundùm necessitatem* * damnata fuit in Synodo Diospolitanâ, ut error quem *reprobat S. Dei Ecclesia*: atqui hæc propositio loquitur de ignorantiâ invincibili; loquitur enim de eâ ignorantiâ quæ *secundùm necessitatem* evenit; ergo.

R. ad 1. dist. maj. propositio Cælestii damnata fuit ob suam universalitatem, & eo intellectâ sensu, quòd quævis ignorantia sive juris sive facti excusaret à peccato, C. secùs, N. neque enim, quod Jansenio necessarium foret, de solâ juris, sed etiam de facti ignorantiâ loquebatur Cælestius, & utrumque perinde peccatum esse contendebat Augustinus, qui idcirco in probationem assumit tum Abimelech, qui ignorans Saram; tum Paulum, qui ** *ignorans*, Christum persecutus erat; ergo damnatio propositionis Cælestii, minùs in nos quàm in Jansenium cadit.

Ad 2. dist. propositio Cælestii loquitur de ignorantiâ necessariâ, id est, quæ talis erat in hæreticis Cælestii principiis, C. quæ necessaria erat in rei veritate. N. Itaque cùm Pelagiani gratiæ divinæ necessitatem rejicerent, existimabant, omnem ignorantiam quæ solis naturæ viribus vinci non potest, invincibilem esse, ideoque inculpabilem; imò ex Dialogis S. Hieronymi colligi potest, eos ignorantiam quæ facilè vinci non posset, habuisse pro invincibili. Utrumque errorem *reprobat S. Dei Ecclesia*, & nos cum ipsâ; ergo nihil inde contra nos.

† Obj. 4to. Tam ignorantia nobis in peccatum imputari potest, eò quòd in voluntate Adami libera sit, quàm nobis in peccatum imputetur homicidium, eò quòd in ebrietate præcedenti liberum sit: atqui, &c.

R. neg. maj. disparitas est, quòd homicidium quatenus prævideri potuit & debuit, sit ex propriâ nostrâ voluntate voluntarium saltèm in causâ; ignorantiâ verò invincibilis; nec in se, nec in causâ, voluntaria sit propriâ voluntate; & certè hæc ratio probaret indeliberatos concupiscentiæ motus voluntarios esse, & in peccatum imputari, quod est hæreticum.

CONCLUSIO IV. Non datur ignorantia invincibilis juris naturalis

* *An.* 415. ** *Lib.* 3.*contra Julian. c.* 19. *L.* 3. *de lib.arb. c.* 18.

turalis quoad prima principia, & proximas eorum conclusiones; datur verè quoad conclusiones magis remotas.

Prob. 1. pars. Illud invincibiliter non ignoratur, cujus cognitio sinè difficultate ullâ haberi potest: atqui talis est cognitio primorum juris naturalis principiorum, &c. An enim homini laborandum est ut detegat alteri faciendum non esse, quod sibi fieri nolit; an sudandum est, ut ex hoc principio proximas hasce conclusiones deducat, ergo non debeo furari, occidere, decipere mendacio?

Obj. 1mo. Apostolus Rom. 9. *Peccatum*, inquit, *non cognovi nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces.* Unde sic: Concupiscentia adversatur legi naturali: atqui tamen Judæi, in quorum personâ loquitur Apostolus, ignorabant invincibiliter eam esse peccatum; ergo.

R. neg. min. nam nè vocula quidem una est in textu Apostoli, quæ indicet ignorantiam de quâ loquitur, esse invincibilem. *Quis enim ignorat*, ait S. Hieronymus Ep. 151. *homicidium, furtum, & omnem concupiscentiam esse malum?* Quapropter Ægyptii, qui furtum approbasse dicuntur, non ignoraverunt ejus malitiam, nisi quia ignorare voluerunt.

Prob. 2. pars. Ea invincibiliter ignorantur, quorum cognitio nè quidem cum magnis naturæ & gratiæ auxiliîs haberi potest: atqui multæ sunt conclusiones à primis juris principiis oriundæ, quarum cognitio nè cum magnis quidem naturæ & gratiæ auxiliis haberi potest; cùm circa eas dividantur acutissimi simul & piissimi Ecclesiæ Patres & Doctores: sic S. Thomas putat Judicem posse morti addicere eum quem innocentem novit, quod S. Bonaventura negat; sic posterior admittit actus indifferentes, quos prior rejicit.

Et verò si quælibet ignorantia juris naturalis vinci possit, maximè per orationem, atqui falsum consequens; cùm majora Ecclesiæ lumina, dies noctesque orando & studendo consumpserint, nec tamen eas quas optabant cognitiones obtinuerint.

Obj. Ea ignorantia invincibilis censeri non debet, quam homo de facto vinceret si vellet, atqui ignorantiam cujuscumque juris naturalis de facto vinceret homo si vellet. Homini enim præsertim justo non deest gratia sufficiens: quâ qui uteretur, omnem detegendi veri obicem superaret.

R. 1mo. argumentum hoc ad ignorantiam *facti* totum transferri posse; facile enim dicitur hominem si gratiâ ut par est utatur, novas à Deo illustrationes accepturum esse quibus errorem quemlibet devincat.

R.

R. 2do. ad neg. min. ad 2. dist...... Non deest gratia quâ peccatum formaliter sumptum devitet, C. peccatum etiam materialiter, N. Porrò peccatum quod ex ignorantiâ prorsùs invincibili committitur, non est peccatum nisi materialiter, nec impedit quominus æterna salus obtineri possit. Imò sunt qui credant Deum quarumdam rerum cognitionem homini subtrahere, quia mavult ut propter cognitionis defectum non peccet nisi materialiter, quàm ut occasione cognitionis suæ formaliter delinquat.

Ergo, inquies cum Vendroch; melior est conditio ignorantis quàm cognoscentis, cùm hic formaliter, ille solùm materialiter peccet.

R. meliorem esse juxta nos, quatenus à peccato eximit, sicut melior est juxta Jansenistas, quatenus si non à toto, saltem à tanto excusat.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Libero.

Libertas in genere est exemptio & immunitas à subjectione & servitute: hinc totuplex est libertas, quotuplex servitus à qua quis solvi & liberari potest; sed quadruplex præcipuè distinguitur, nimirum libertas *à peccatis*, quæ hominem facit sanctum, *à miseria*, quæ beatum; *à coactione*, quæ sponte volentem; & *à necessitate*, quæ verè liberum reddit. Libertas à peccato & miseriâ, non sunt præsentis instituti.

Libertas à *coactione*, seu *spontaneïtatis*, est immunitas ab omni violentiâ contra voluntatis propensionem illatâ: hæc competit ei omni qui non coactè sed spontè agit, etiam ex necessitate naturali agat: hoc sensu Pater in divinis liberè Filium generat.

Licertas *à necessitate*, quæ etiam *electionis*, *indifferentiæ*, vel *arbitrii* dicitur, ea est, quæ omnem necessitatem tam interiorem seu naturæ, quàm exteriorem seu coactionis excludit, eo sensu liber est, qui potest agere vel non agere, hoc medium eligere vel non eligere. Quia verò electio unius præ alio multipliciter fieri potest; ideo libertas à necessitate multipliciter subdividitur: alia est enim *contradictionis* ad agendum vel non agendum; amandum; v. g. vel non amandum; alia *contrarietatis*, ad agendum hoc vel ejus oppositum, amandum, v. g. vel odio habendum; alia *dispari-*

tatis, ad agendum hoc vel illud, ſed non oppoſitum, v. g. ad orandum aut ſtudendum.

Libertati opponitur neceſſitas, quæ eſt determinatio ad unum, eáque multiplex diſtinguitur: nam 1mo. alia eſt *neceſſitas coactionis*, quæ eſt vis alicuï contra propriam inclinationem illata, & hæc in voluntatem non cadit; alia eſt neceſſitas *inclinationis*, quæ eſt impulſio & motus interior ità determinatus ad unum, ut voluntas ab eo abſtinere non poſſit. Hæc neceſſitas iterum duplex, alia *naturalis inclinationis*, ſeu *naturæ*, quæ ſcilicet menti congenita eſt, & provenit à principio intrinſeco ad unum invincibiliter determinante: talis eſt in Deo ſe amante, & in homine beatitudinem in communi proſequente; alia *inclinationis adventitiæ*, quæ oritur à motu accidentali quo mens invincibiliter determinatur ad aliquid, ſive *immutabiliter*, ut contingit Beatis, qui ex viſione Dei ad amorem ejus jugiter accenduntur: ſive *mutabiliter* & tranſitoriè, ut contingit in ſyſtemate eorum qui duas admittunt delectationes, terrenam & cœleſtem, quæ ſucceſſivè ſimul & invincibiliter ad malum & ad bonum trahunt.

2do. alia eſt neceſſitas *antecedens*, ſeu *abſoluta*; quæ vel rationis & voluntatis uſum antecedit, ut in motibus primò primis, vel conſenſum hunc ità exprimit ut eam voluntas denegare nequeat: alia neceſſitas *conſequens* ſeu *hypothetica*, quæ liberam voluntatis determinationem ſequitur: ſic neceſſe eſt me loqui, ſi ad loquendum me determinaverim.

3tio. neceſſitas alia eſt *ſpecificationis*, cùm voluntas ità ad unam ſpeciem actûs determinatur, ut in ſpeciem oppoſitam ferri non poſſit: ſic Chriſtus ità ad bonum determinatus erat, ut peccare non poſſet; alia *exercitii*, cùm quis non ſolùm ad hanc ſpeciem actûs, ſed etiam ad hunc numero actum ità determinatur, ut non modò non poſſit ad oppoſitum ferri, ſed neque etiam ab iſto poſſit abſtinere: ſic Deus ad amorem ſui neceſſariò rapitur. Hæc neceſſitas exercitii circa unum, non impedit libertatem circa alia ejuſdem generis, ſic Deus, qui ſeipſum neceſſariò amat, liberè diligit creaturas.

4to. Alia eſt neceſſitas *phyſica*, cùm voluntas ità vult unum, ut aliud hîc & nunc velle non poſſit; alia *moralis*, cùm eadem voluntas ità ad unum trahitur, ut non niſi cum magnâ difficultate, quæ tamen actu & de facto vinci poteſt; in aliud ferri poſſit.

Nunc tria quæruntur: 1mo. utrùm homo ſit liber libertate indifferentiæ; 2do. utrùm hæc indifferentiæ libertas, ad meritum vel demeritum requiratur in præſenti naturæ lapſæ ſtatu;

ſtatu; 3tio. an ad eſſentiam & quidditatem libertatis requiratur indifferentia.

Circa primum poſt alios plures erraverunt Calviniani, Lutherani, & Janſeniani, qui hominem vel à gratiâ ad bonum vel à concupiſcentiâ ad malum neceſſariò moveri contenderunt.

Circa ſecundum erraverunt iidem Janſeniani, quatenus meritum & demeritum unà cum invincibili ad unum determinatione ſubſiſtere poſſe crediderunt. Ut peccet homo, *ſatis eſt*, ait Janſenius * *quod ..... plenâ voluntate feratur in malum, ſive ab iſta diligendi mali neceſſitate ſe expedire poſſit, ſive non poſſit.*

Circa tertium non tantùm inquiritur an libertas ut ſic, ſeu quoad ſubſtantiam & prout abſtrahit ab iis quæ ad meritum neceſſaria ſunt, ſolâ ſpontaneitate, & ſinè indifferentiâ conſtituatur: ſed & an ad eam requiratur indifferentia, tum contradictionis, tum contrarietatis, quæ omnia ut ſolvantur, ſit

Conclusio I. Homo lapſus non à coactione ſolum, ſed etiam à neceſſitate liber eſt.

Prob. 1mo. ex Scripturâ * Geneſ. 4to. ſic loquitur Deus ad Caïn: *Nonne ſi bene egeris recipies? ſin autem malè, ſtatim in foribus peccatum aderit? ſed ſub te erit appetitus ejus*, id eſt appetitus ad peccatum provocans tibi ſubjicietur, *& dominaberis illius*: atqui ſi homo ad unum, v. g. ad peccatum neceſſariò determinaretur, nec bene agere poſſet, nec appetitui, quô fertur ad malum, verè dominaretur.

Joſue 24. *Optio vobis datur, eligire hodie quod placet, cui ſervire debeatis, utrùm diis an Domino*: atqui, *in his quæ ſunt penitus determinata ad unum, electio* ſeu optio *locum non habet*, aït S. Thomas, 1. 2. q. 13. art. 2.

†. Eccli. 15. *Deus ab initio conſtituit hominem & reliquit illum in manu conſilii ſui, adjecit mandata & præcepta ſua: ſi volueris mandata ſervare, conſervabunt te .... Appoſui tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi.* Eò loci vera exprimitur libertas: atqui locus ille reſtringi non debet ad Adam antequam lapſus eſſet, ut reſtringitur à Calvino: 1mo. quia hæc verba, *Si volueris mandata ſervare*, idem ſunt cum verbis Chriſti, *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*: hæc autem & præſenti ſtatui conveniunt, & libertatem maximè indicant; quia ſi Deus vitam æternam promitteret ſub conditione operum quæ in

 noſtrâ

* *L. 4. de ſtatu naturæ lapſæ c. 44.*

nostrâ potestate non essent, non tam ad bonum excitaret, quàm illuderet; 2do. quia Augustinus agnoscit his Ecclesiastici verbis *apertissimè* exprimi* *liberum humanæ voluntatis arbitrium*, 3tio. quia idem sacer Scriptor sic loquitur de homine justo: ** *Erit illi gloria æterna, qui potuit transgredi & non est transgressus, facere mala & non fecit:* atqui hæc verba demonstrant hominem licèt constitutum sub gratiâ quâ gloriam meretur, & malum amplecti, & Dei mandata transgredì posse; ergo.

Prob. 2do. ex Conciliis Constantiensi Sess. 8. ubi proscripta fuit hæc Wiclefi propositio 17. *Omnia de necessitate absolutâ eveniunt*, & Tridentino Sess. 6. Can. 5. *Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum, amissum & extinctum esse dixerit .... anathema sit*, & Can. 4. eodem feriuntur anathemate qui dixerint, *liberum hominis arbitrium non posse gratiæ dissentire si velit:* atqui in systemate Jansenii non potest homo gratiæ dissentire, neque id velle potest, aut saltèm non id aliter potest quàm possint Beati in cælis visionem Dei suspendere, quod utique non possunt.

* Prob. 3tio. ex Augustino quem temerè & constanter objiciunt Novatores S. Doctor Librum de grat. & lib. arb. non alio fine conscripsit, quàm ut utrumque simul admitti debere ostenderet: *** *Quoniam*, inquit, *sunt quidam qui sic gratiam defendunt, ut negent hominis liberum arbitrium .... hinc aliquid scribere .... curavi.* Lib. 2. de nup. &. concup. c. 3. *Liberum*, inquit, *in hominibus esse arbitrium, utique dicimus: non hinc estis Cælestiani & Pelagiani, ista quippe Catholica fides dicit*; ergo conveniebat Augustinus cum Pelagianis de liberi arbitrii substantiâ, nec ab iis differebat, nisi quia gratiæ necessitatem impugnabant.

† Prob. 4to. communi sed efficaci ratione S. Thomæ. *Si homo non esset liber*, **** *frustra essent consilia, exhortationes, præcepta, prohibitiones, præmia & pœnæ.* Vel enim homo determinatus esset ad implenda præcepta, vel ad ea non implenda: si primum, frustra præciperentur quæ necessariò facienda essent, ut frustra præciperetur Beatis ut Deum ament; si secundum, frustra prohiberetur ut ea vitaret, à quibus non posset abstinere; ergo.

Obj. 1mo. Ille non est liber qui non habet in potestate vias suas: atqui homo .... Jerem. 10. v. 23. *Scio, Domine, quia non est hominis via ejus, nec viri est ut ambulet, & dirigat gressus suos*; ergo. R.

De grat. & lib. arb. c. 2. ** *Eccl. 31.* *** *Cap. 1.* **** *1. p. q. 81. art. 3.*

R. cum S. Thomà dist. min. Homo non habet in potestate vias suas quoad executionem & exitum, quia sæpe accidit ut ea quæ sibi proposuit, executioni mandare nequeat; C. non habet .... quoad intentionem, propositum, mediorum electionem, subd. non habet solus & sinè Dei auxilio, C. cum ope divinâ, N. Solutionem hanc non obscurè indicat alius Scripturæ locus: *Cor hominis disponit viam suam, sed Domini est dirigere gressus ejus.*

Inst. 1mo. Ille nullo sensu vias suas habet in potestate qui captivatur sub lege peccati: atqui ex Apostolo Rom. 7. homo captivatur *sub lege peccati.*

R. dist. min. captivatur quoad sensum; quia rebelles concupiscentiæ motus, etiam invitus experitur, C. quoad consensum, N. De concupiscentiâ enim perinde ac de gratiâ verum est id quod dixit Augustinus Lib. de spir. & lit. c. 34. *Consentire, vel dissentire propriæ volentis est.*

Inst. 2do. Ille captivatur etiam quoad consensum, qui non facit quod vult, facit verò quod non vult: atqui ex Apostolo ibid .... *Non enim quod volo bonum hoc facio, sed quod nolo malum hoc ago*; ergo.

R. dist. min. Homo non facit quod vult in sentiendo, quia sentit motus quos sentire nollet, C. non facit quod vult in consentiendo, id est consentit necessariò N. Pergit Apostolus: *Si quod nolo illud facio, jam non ego operor illud*; ergo motus illi ad peccatum non imputantur, nec proinde sunt verè liberi.

Inst. 3tio. Ille non facit quod vult etiam in consentiendo, cujus non est velle, nec currere: atqui ex Apostolo Rom. 11. *non est volentis, neque currentis.*

R. dist. non est volentis solius, C. non est volentis cum gratiâ Dei, N. Homo eget quidem gratiâ Dei ad bonum supernaturale, quod solis suis viribus operari nequit; at gratiæ huic *dissentire potest si velit*, ut aït Tridentina Synodo ubi suprà,

* Obj. 2do. S. Augustinum pluribus in locis. Sic in Epist. ad Vitalem: *Liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus.* Enchir. c. 30. *Libero arbitrio malè utens homo, & se perdidit & ipsum.*

Responsio. dist. Homo perdidit liberum arbitrium, id est libertatem à peccato & miseriâ C. libertatem indifferentiæ subd. quoad aliquid, quia libertas ejus per peccatum vulnerata est, & imminuta, C. amisit simpliciter & quoad substantiam, N. Solutio est ipsius S. Augustini, qui mentem suam disertè explicat. Lib. 1. contra duas Epist. Pelag. c. 2. *Quis nostrûm dicat quòd primi hominis peccatô perierit liberum*

arbitrium de humano genere? *Libertas quidem periit per peccatum, sed illa quæ in paradiso fuit habendi plenam cum immortalitate justitiam, &c.* Et verò non aliter homo juxta Augustinum libertatem perdidit, quàm semetipsum: atqui homo semetipsum non perdidit quoad substantiam, ita ut desierit esse homo; ergo.

Inst. 1mo. Libertas quoad substantiam importat indifferentiam ad bonum & malum: atqui hanc homo per peccatum amisit ex Augustino. Cum ei incumbat dura peccandi necessitas * *Quia peccavit*, aït Doctor, *secuta est peccantem peccandi dura necessitas.*

R. ad 1. neg. min. ad 2. dist. Homini incumbit dura necessitas, moralis tamen & absolutè vincibilis, C. invincibilis, N. Pelagiani rejecto peccato originali existimabant hominem *pari momento se ad vitia vel virtutes movere*; ut errorem hunc confutet Augustinus, totus ubique contendit per Adæ peccatum invectam esse aliquam peccandi necessitatem: verùm S. Doctor necessitatem hanc etsi duram & prementem, nullibi invincibilem esse dicit, imò eam vinci posse docet pluribus in locis. Sic Lib. 2. de Actis cum Felice c. 8. *Consuetudo*, inquit, *quantumvis roborata ab homine superari potest* & Lib. 1. Operis imperf. *Ut non adsit ista necessitas peccandi, donat ille cui dicitur, De necessitatibus meis erue me.*

† Obj. 3tio Ille non est liber, qui necessariò sequitur id quod eum amplius delectat: atqui homo necessariò sequitur .... juxta id August. *Quod amplius delectat, secundùm id operemur necesse est.*

R. 1mo. mirum esse quòd Jansenius toties ac tam confidenter locum hunc S. Augustini citaverit; is enim textus desumptus est ex Commentario in Epist. ad Galat. quem S. Doctor scripsit an. 394. atqui eo tempore versabatur Augustinus adhuc Presbyter in errore Semipelagianorum, prout fatentur omnes; quomodò igitur jam tunc credere potuit gratiam ità esse efficacem, ut necessariò consensum voluntatis alliceret?

R. 2do. dist. min. Homo necessariò sequitur id quod eum ampliùs delectat delectatione deliberatâ, C. indeliberatâ, subd. sequitur necessariò, sed necessitate impropriè dictâ, C. necessitate propriè dictâ, N. Delectatio duplex: alia quæ omnem voluntatis consensum præcedit, eumque allicit & excitat: alia deliberata, quâ mens in objecto sibi suaviter proposito liberè conquiescit. Verùm quidem est quòd homo necessariò agat secundùm id quod deliberatè eum magis delectat; quod enim deliberatè hominem magis delectat, est id quod præ alio eligit: porrò necesse est ut id homo amplectatur, quod præ alio eligit,

* *L. 2. de per. just. c. 5.*

eligit, & hoc est quod docere solent Philosophi, cùm aïunt voluntatem semper sequi ultimum judicium practicè practicum, quod utique nisi sequeretur, non esset ultimum. Verùm hæc necessitas consequens est & hypothetica, quia sequitur liberam determinationem voluntatis, quæ è diversis objectis illud liberè elegit quod eligere maluit. Jam verò quòd Augustinus de tali delectatione loquatur, vel hinc patet, quòd, ut jam dictum est, Augustinus adhuc esset in errore Semipelagianorum, qui ultra modum libertatis defensores erant; prout ipse agnoscit Jansenius.

Quòd si Augustinus intelligatur de delectatione indeliberate dicendum est necessitatem quam ex hâc delectatione sequi docet S. Doctor, non esse veram, sed impropriè dictam necessitatem, quæ à mente semper vinci potest, ut colligitur ex textibus Augustini suprâ adductis. Sed de his ubi de Gratiâ.

CONCLUSIO II. Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ requiritur libertas à necessitate, nec sufficit libertas à coactione. Ità definierunt Innocentius X. & Alexander VII. contra tertiam Jansenii propositionem. Præiverat S. pius V. damnando hanc 67. Baii assertionem, *Homo peccat etiam damnabiliter in eo quod necessariò facit.*

Prob. 1mo. ex Scripturis. Illud ad merendum requiritur, unde Scriptura meritum hominis repetit: atqui ex libertate, prout veram quamcumque necessitatem excludit, hominis meritum repetit Scriptura. Sic Eccli. 31. meretur homo gloriam, quia *potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala & non fecit*; sic I. Corinth. 7. *bene facit* & laude dignus est qui *non habens necessitatem*, sed è contra *potestatem habens suæ voluntatis, judicavit in corde suo servare virginem suam.* Sic demum demeretur Cain, quia *appetitûs* sui, quem coërcere poterat, non *dominatur*; ergo.

Prob. 2do. ex Augustino, in quo præcipuè confidit Jansenius, quasi verò S. Doctor aliud senserit quàm antiqui Patres, aut magnæ esse possit authoritatis, si ab unanimi eorum sententiâ recesserit.

Sed absit ut non sit noster Augustinus. Lib. de nat. & gr. c. 65. hæc S. Hyeronimi verba refert. *Liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutem nec ad vitia necessitate trahimur: alioquin ubi necessitas, nec corona est*, moxque ea quasi indubia approbat his verbis: *Quis non agnoscat? Quis non toto corde suspiciat? Quis aliter conditam humanam neget esse naturam?* atqui S. Hyeronimus constanter sensit ad meritum requiri veram ab omni necessitate immunitatem; ergo idem sensit Augustinus.

Lib. de 2. animab. cap. 11. *Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere .... Etiamne hi libri obscuri mihi scrutandi erant, unde discerem neminem vituperatione suppliciove dignum, qui .... id non faciat, quod facere non potest?* En juxta S. Doctorem ille solùm peccat, vituperationemque & supplicium meretur, cui liberum est abstinere à peccato, quique id quod non fecit, facere potuit; ergo pessimè dixit Jansenius, quòd * *Augustinus nihil omnino curat, an talis peccandi libertas adsit, sive non adsit, sed ei abundè satis esse quod peccator .... plenâ voluntate feratur in malum.*

Lib. 3. de lib. arb. c. 18. *Quis peccat in eo quod nullo modo caveri potest? Peccatur autem, caveri igitur potest.* Et alibi: ** *Habemus liberum voluntatis arbitrium, & eo solo peccamus.*

Idem exprefsè docet S. Thomas q. 6. de malo. *Quidam,* inquit, *posuerunt quòd voluntas hominis ex necessitate moveretur ad aliquid eligendum, nec tamen ponebant quòd voluntas cogeretur....... Hæc autem opinio est hæretica; tollit enim rationem meriti & demeriti in humanis actibus .... est etiam annumeranda inter extraneas Philosophiæ opiniones, quia non solùm contrariatur fidei, sed subvertit omnia principia Philosophiæ moralis.* Hæc S. Doctoris censura adversùs tertiam Jansenii propositionem quasi prophetice lata videtur.

† Prob. 3tio. ratione. Actus humani sunt actus morales, atqui si ad meritum & demeritum sufficiat ratio voluntarii, jam actus illi non erunt morales. Actus enim ideo morales dicuntur, quia regulis morum subjacent, & ab iis dirrigi possunt: sed actus purè spontanei, morum regulis subjacere non possunt. Actus enim qui regulæ subjiciuntur, non debent esse invariabiles secundùm se, frustra enim applicaretur regula actioni, quæ aliter fieri non potest, sed actus purè voluntarii sunt secundùm se invariabiles; sunt enim ad unum necessariò determinati, ut patet in amore beatitudinis in communi; ergo.

Obj. 1mo. Ad merendum, &c. sufficit vera libertas: atqui ubi est immunitas à coactione, ibi est ex S. Augustino vera libertas. Prob. min. ex Lib. de duab. animab. Libertas, inquit, *animi motus cogente nullo ad aliquid* Lib. de verâ Relig. c. 14. ad peccatum requirit duntaxat S. Doctor, ut sit *voluntarium,* ergo.

R. dist. min. ubi est immunitas á coactione latè sumptâ, seu ubi est spontaneitas tum strictè tum latè sumpta, ibi est libertas, C. ubi est immunitas à coactione strictè sumptâ, seu merâ & pura spontaneitas, ibi est libertas, N. Sicut coactio, ità & spontaneitas dupliciter sumitur, strictè & latè. Coactio stri-

* *L. 1. de statu nat. lapsæ c. 24.* ** *Lib. 2. c. 1.*

ſtrictè ſumpta eſt neceſſitas ab extrinſeco; coactio latè ſumpta eſt neceſſitas ab intrinſeco: unde ſpontaneitas ſtrictè accepta, eſt quid idem ac propenſio voluntatis excludens quidem neceſſitatem ab extrinſeco, non autem eam quæ ab intrinſeco oritur; ſpontaneitas verò latè ſumpta, excludit determinationem invincibilem ad unum, undecumque hæc oriatur; adeoque veram agendi vel non agendi poteſtatem importat. Fateor itaque quòd juxta SS. Patres, ibi ſit libertas ubi eſt vel immunitas à coactione latè ſumptâ, vel quod idem eſt, ſpontaneitas latè accepta: ſed nego quod juxta eoſdem *SS.* Patres, eo ipſo ſubſiſtat alicubi libertas, quo ibidem reperitur immunitas à coactione ſtrictè ſumptâ, ſeu mera & pura ſpontaneitas. Immunitas enim à coactione ſtrictè ſumptâ, ſeu à vi exterius illatâ, ſecum compatitur veram peccandi neceſſitatem ſub impulſu concupiſcentiæ; veram quoque bene agendi neceſſitatem ſub impulſu gratiæ: atque nullibi docuerunt *SS.* Patres, hominem ſi verè neceſſitetur ſive à gratiâ, ſive à concupiſcentiá, eam habere libertatem quæ ad meritum vel demeritum ſufficiat; imò contrarium expreſsè tradiderunt, ut patet ex allatis ſupra probationibus; ergo.

Obj. 2do. Ex Auguſtino pluribus in locis, * *illud nos habere in poteſtate*, adeoque & in libertate *dicimur*, *quod cùm volumus facimus*; ſed ea quæ maximè neceſſaria ſunt, facimus cùm volumus & quia volumus: an non enim bonum in communi amamus, quia volumus?

R. diſt. maj quòd cùm volumus facimus, ità ut poſſimus nec velle nec facere, C. ſecùs, N. Ut indubia ſit ſolutio, ſatis eſt quòd Auguſtinus *voluntatis* nomine non intelligat generaliter & latè facultatem volendi, prout ſolum voluntarium exprimit, ſed ſtrictiùs facultatem volendi liberè: atqui res ità eſt. Ipſe ſibi interpres erit S. Doctor: ** *Hoc*, inquit, *quiſque habere in poteſtate dicitur, quod ſi vult facit, ſi non vult non facit*, id eſt quod ex æquo facere poteſt vel non facere? nam *peccati reum dicere eum, qui non fecit quod facere non potuit*, *ſummæ iniquitatis eſt & inſaniæ;* ut alibi tradit Auguſtinus.

* Obj. 3tio. ex S. Thomâ in 2. diſt. 4. q. 1. art. 1. *Actus ſunt in genere moris, ex hoc quod ſunt voluntarii*: ſed actus purè ſpontanei ſunt voluntarii; ergo.

R. cum Thomiſtis, *** S. Thomam in hoc textu ſumere voluntarium pro libero, non autem pro ſpontaneo.

Inſt. Ubi eſt neceſſitas naturalis, ibi non eſt niſi voluntarium

B5

* *L. 3. de lib. arb. c. 34.* ** *L. de ſpir. & lit. c. 31. L. de anim. c. 11. & 12.* *** Gonet. 117.

rium strictè sumptum pro spontaneo: atqui ubi est necessitas naturalis, ibi est ex S. Thomâ libertas. *Necessitas naturalis*, ait, *non aufert libertatem voluntatis.*

R. ad 1. neg. min. ad 2. dist. Necessitas naturalis non aufert libertatem voluntatis spectatæ quoad potentiam, C. spectatæ quoad actum, N. Itaque si S. Thomas hoc unum dicere velit, eam facultatem quæ aliquos actus necessariò eligit, v. g. amorem beatitudinis in communi, non obstante hâc necessitate, remanere liberam circa alios actus, profectò jam nihil facit contra nos qui hoc sponte fatemur: atqui hanc esse mentem S. Doctoris patet 1mo. quia loquitur de libertate potentiæ, non de libertate actûs: *Necessitas naturalis*, ait, *non repugnat voluntati, non aufert libertatem voluntatis*; 2do. quia libertatem per indifferentiam alibi disertè exprimit: * *Ad libertatem arbitrii pertinet*, inquit *ut aliquam actionem facere possit, vel non facere: & hoc Deo ipsi convenit, bona enim quæ facit, potest non facere.*

Quòd si D. Thomas intelligatur de libertate actûs, aliter distingui potest cum Cajetano: necessitas naturalis quoad specificationem non aufert libertatem etiam ratione actûs, C. necessitas naturalis quoad exercitium non aufert libertatem, N. Sic necessitas quâ fertur homo in amorem beatitudinis in exercitio hujus amoris liber sit: etsi enim non possit homo beatitudinem odisse, potest tamen de eâ actu non cogitare, & amoris actum erga illam non exercere, ut expresse tradit S. Doctor.

† Obj. 4to. Christus circa mortem subeundam non fuit liber à necessitate, cùm non potuerit transgredi preceptum à Patre acceptum de morte subeundâ: atqui tamen Christus meruit, sibi quidem ** *nomen quod est super omne nomen*, nobis gratiam & gloriam; ergo.

R. neg. maj & dico Christum in morte subeundâ fuisse liberum, nec tamen potuisse transgredi mandatum Patris. Ut enim verè fuerit liber absque eo quòd Patris præceptum transgredi posset, satis est quòd mandati hujus dispensationem petere potuerit: atqui dispensationem hanc petere potuit Christus, quod ipse clarè dicit Math. 26. *An putas quin non possim rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò plus quam duodecim legiones Angelorum?* His enim verbis vult Petro probare se liberè mori: atqui id non probaret si verba hæc alium haberent sensum.

* Obj. 5to. Gratia per se efficax ad omnes & singulos pietatis actus est necessaria: atqui gratia per se efficax destruit libertatem à necessitate, solamque relinquit immunitatem à

* *In 1. dist. 25. q 1. art. 1. ad 2.* ** *Philipp. 2. 9.*

coactione. Ea enim gratia omnem propriè dictam libertatem destruit, quæ est necessaria consensûs humani causa: atqui gratia per se efficax...... Ea enim gratia, necessaria est humani consensûs causa, quæ essentialem habet cum voluntatis consensu connexionem, & ex qua tam impossibile est ut consensus non sequatur, quàm impossibile est ut proprietates non sequantur ex rei essentiâ: atqui talis est gratia efficax per se & ex naturâ suâ, ut patet ex terminis; ergo.

R. datâ majore quæ ad alium Tractatum pertinet, resp. inquam ad 1. & 2. neg. min. ad 3. dist. Gratia per se efficax essentialem habet cum effectu suo connexionem, id est, habet ex se & vi propriâ virtutem eliciendi infallibiliter consensûs humani, C. id est consensum hunc necessariò parit, eo modo quo ex essentiâ fluunt rei proprietates, N. Itaque ambiguum est gratiæ *per se* efficacis nomen, aliterque ab Hæreticis, aliter à Catholicis intelligitur. Gratia efficax, juxta Novatores, ita voluntatem movet, ut ei dissentire nequeat; juxta Catholicos gratia non est per se efficax, nisi quatenus ex se vim habet efficiendi ut voluntas infallibiliter consentiat, licet eadem voluntas completam & expeditam habeat dissentiendi potestatem: nam motio Dei, ut ex S. Thomâ docet Sylvius,* efficit ut mens infallibiliter operetur, non autem tollit à voluntate potentiam non operandi. Sed de his pleniùs in Tractatu de Gratiâ.

† Conclusio III. Essentia libertatis in genere non consistit in solo voluntario; sed ad eam necessariò requiritur indifferentia contradictionis. Est contra Jansenium L. 6. de grat. Chr. per totum, Henricum à S. Ignatio Tom. 1. Lib. 2. & alios quosdam qui pro se S. Thomam & Thomistas *ambitiosè* citant; sed perperàm, *cùm nullus possit dici verè Thomista, qui negat indifferentiam ad libertatis essentiam pertinere*, ut optimè notat Gonet, Tom. 3. p. 119.

* Prob. 1mo. ex S. Thomâ q. 24. de verit. art. 3. *Oportet*, inquit, *dicere in Deo liberum arbitrium inveniri; similiter & in Angelis, non enim ipsi ex necessitate volunt* & infrà ad 4. *Voluntas divina se habet ad opposita, non quidem ut aliquid velit & posteà nolit; nec ut posit velle bonum & malum...... sed quia potest hoc velle & non velle*: atqui si S. Thomas credidisset spontaneitatem solam ad veram libertatem requiri non dixisset Deum ideò esse liberum, *quia potest hoc velle & non velle*, & quia quod vult *ex necessitate non, vult, &c.* sed facilem hanc & obviam attulisset rationem, Deus liber est, quia quæ etiam necessariò vult, spontè vult, & non coactè.

† Prob. 2do. Damnatæ sunt à Pio V. Gregorio XIII. & Urbano

* *L. 2. p. 10. art. 4.*

Urbano VIII. hæ Baii propoſitiones, *Quod voluntariè fit, etſi neceſſitate fiat, liberè tamen fit* & iterùm: *Sola violentia repugnat libertati hominis naturali*: atqui ſi eſſentia libertatis in ſolo voluntario conſiſtat, eæ propoſitiones præciſè ſumptæ cenſuram non merentur.

Prob. 3tio ad veram & propriè dictam libertatem requiritur ut agens actus ſuos in poteſtate ſuâ habeat, & eorum dominus ſit, ut indicat tùm id Geneſ. 4. *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius*; tum id Apoſtoli I. Corint. 7. *Non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis*: atqui actus à ſolâ coactione immunes, non ſunt in poteſtate & dominio agentis, ut malè contendit Janſenius: 1mo. ex S. Thomâ 1. p. q. 82. art. 1. *ſumus domini noſtrorum actuum, ſecundum quod poſſumus hoc vel illud eligere*: ſed qui ad unum neceſſariò fertur, quantumvis ſpontaneè, non poteſt hoc vel illud eligere; ergo nec actionis ſuæ dominus eſt, nec liber; * 2do. ex S. Auguſtino: * *Hoc quiſque habere in poteſtate dicitur, quod ſi vult facit, ſi non vult non facit?* ſeu, ut loquitur S.Clemens Alexandrinus Lib. 4. Strom. ſub finem, *Id eſt in poteſtate noſtrâ, cujus ex æquo ſumus domini, & ejus quod ei adverſatur, ut philoſophari vel non, credere vel non:* atqui de eo quod homo neceſſario facit dici non poteſt, quòd illud faciat ſi vult, aut non faciat ſi non vult. Quis enim præter Janſenium ſerio dixerit Deum amare ſe, ſi vult, non amare, ſi non vult? quis dixerit Patrem & Filium qui maximâ ſpontaneitate Spiritum Sanctum ſpirant, eundem habere ſub poteſtate ſuâ & dominio?

Prob. 4to. Certum eſt Manichæos, Wiclefum, Calvinum, Lutherum, & alios id genus Novatores, veram homini eripuiſſe libertatem: atqui falſum hoc erit, ſi libertas in ſpontaneitate ſolâ conſiſtat. Nemo enim negavit unquam aut negare potuit, voluntatem non niſi volendo velle. *Voluntas*, ait Lutherus, Lib. de libero arb. *merâ lubentiâ & pronitate, ac ſponte ſuâ vult & facit, non coactè pro naturâ voluntatis, quæ ſi cogeretur voluntas non eſſet, nam coactio potiùs eſt: ut ſic dicam, voluntas*, & Calvinus Lib. 2. de lib. arb. *Si coactioni opponitur libertas, liberum eſſe arbitrium & fateor & conſtanter aſſevero. ac pro hæretico habeo quiſquis ſecùs ſentiat.*

† Prob. 5to. ex Auguſtino. Conciliatio libertatis cum gratiâ ** *ita eſt...... difficilis ..... ut quando aſſeritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri*: ſed ſi libertas propriè dicta in ſolo voluntario conſiſtat, difficultas hæc quæ tot magni nominis Doctores attrivit, jocularis eſt & fictitia; nec ullus erit

* *L. de ſpir. & de lit. c. 31.* ** *L. de Grat. Chr. n. 32.*

erit qui postquam prima Philosophiæ elementa salutaverit, facilè non concipiat voluntatem à gratiâ motam spontaneè operari. Imò an non ipsæ mulierculæ facilè percipiunt Beatos in cœlis Deum ex tota voluntatis propensione diligere, ità ut & necessariò diligant, & tamen non diligant inviti?

Obj. 1mo. Actus qui est in potestate nostra, verè liber est: sed actus quilibet eo ipso quo voluntarius est, est in potestate nostra. Prob. min. 1mo. ex S. Augustino: * *Hoc est*, inquit, *in potestate nostrâ, quod cùm volumus facimus*, & alibi: *Quòd si fieri non potest ut dum volumus*, non velimus ...... *voluntas igitur nostra, nec voluntas esset, nisi esset in nostrâ potestate, Porrò quia est in potestate, libera est nobis. Non enim est nobis liberum, quod in potestate non habemus, aut potest non esse quod habemus*; ergo ex S. Doctore actus omnis eo ipso quo est à voluntate, est in potestate nostrâ, & eo ipso quo est in potestate nostrâ, *non potest non esse* liber.

R. ad 1. neg. min. ad 2. dist. cum Thomistis: illud est in voluntate nostrâ quod cùm volumus facimus, id est, quod facere possumus vel non facere, quòdque cadit sub electionem & determinationem voluntatis, C. id est, quod sponte facimus licèt necessariò, N. Itaque locutus est S. Augustinus juxta communem cogitandi & loquendi modum: porrò cùm dicitur nos facere aliquid *cùm volumus*, aut *si volumus*, quæ duo promiscuè usurpantur ab Augustino, subintelligi solet, juxta communem hominum sensum, etiam illud non facere ** *cùm nolumus*, aut *si non volumus*, ità ut penes nos sit velle aut nolle, facere aut non facere prout libet, ut alibi docet S. Augustinus. Hinc bene dicitur Deum posse annihilare mundum cùm volet, & si volet, sed malè prorsus diceretur Patrem posse generare Filium cùm vult, & si vult, quia, ut optimè notat S. Thomas 1. q. 21. art. 2. ad 2. *actus naturales non sunt*, nec esse dicuntur *in potestate naturalis agentis, cùm natura sit determinata ad unum.*

*Obj. 2do. Patres docent hominem liberè operari, eo ipso quòd spontè agit & non coactè; ergo libertas ut sic consistit in solâ immunitate à coactione.

Prob. ant. ex S. Augustino, qui eodem Lib. 3. de lib. arb. cap. 4. ait homines quorum peccata præscit Deus, justè puniri, quia Deus *neminem ad peccandum* cogit. Hinc apud Ecclesiæ Doctores, voluntarium seu spontaneum & liberum sunt omnino synonima; unde S. Prosper; *** *Liberum arbitrium, est rei sibi placitæ spontaneus appetitus*, & S. Damascenus Lib. 3. de

* *Lib. 1. Retract. c. 22. L. 3. de lib. arb. c. 3. T. 1. p. 613*
** *Lib. de spir. & lit. c. 31.* *** *L. contra Collat. c. 9. alias. 28*

de fide cap. 14. *Arbitrii libertas nihil aliud est quàm voluntas*: id est; *animi motus cogente nullo*, ut loquitur Augustinus Lib. de duabus animabus cap. 1. ergo eo ipso, quòd creatura non cogitur, sed *cogente nullo*, & *spontaneè* aliquid facit, eo inquam, ipso verè libera est.

R. dist. ant. docent Patres hominem operari liberè cùm non operatur coactè, id est, cùm non operatur necessariò, C. id est, cùm immunis est à coactione strictè sumptâ, N. Coactionis nomen multipliciter sumitur: 1mo. *strictè* pro vi illâ internâ & planè impossibili, quâ voluntas invita prorsus ac reluctans adigeretur ad volendum; hoc sensu coactum sumitur à Philosophis ac Theologis, cùm definitur, Id quod est à principio extrinseco, renitente in contrarium passo; 2do. *minùs* pro determinatione necessariâ ad unum, seu pro simplici necessitate libertati oppositâ: hoc sensu *coactionis* nomen à Patribus sumi consuevit, ut pridem animadvertunt Eckius, Bellarminus, aliique Catholici cum Calvinianis disputantes. Sic autem à S. Augustino sumptum esse non semel, nè ipse quidem Jansenius inficiari potest; cùm enim, v. g. dicit S. Doctor Lib. 1. Retract. c. 15. n. 3. primos parentes peccati reos teneri, quia *nullo cogente* peccaverunt, & *tentator suasit ut hoc fieret, non coegit*; idem est, teste Jansenio, ac si diceret, reos fuisse primos parentes, quia peccaverunt sinè ullâ prorsus necessitate; 3tio. *latissimè* pro vi quàdam morali, quæ nec strictè voluntatem cogit, cùm id sit impossibile, nec eam necessariò ad unum determinat, cùm adhuc ad illud flectere se possit. Sic si nauticus excuset se quòd alicujus merces in mare projecerit, indubiè dicet se *coactum* fuisse mortis periculo; sic si quis avarus mendicorum turbæ mortem minitanti nisi pecuniam dederit, crumenam porrigat, dicetur *coactè* agere, tametsi actio ejus immunis sit tum à rigidâ illâ coactione, tum à simplici necessitate physicâ, cùm voluerit pecuniam largiri, & itâ voluerit ut contrarium velle posset.

Non minor est harumce vocum *sponte*, *volens*, ambiguitas: cum enim spontaneum opponatur coacto, tot *spontanei* quot *coacti* species esse debent; unde spontaneum sumitur 1mo prout excludit internam violentiam, quæ voluntati unquam inferrî potest; 2do. prout excludit necessitatem physicam; 3tio. prout excludit eam necessitatis speciem quæ moralis dicitur. Hæc distinctio usque adeò certa est,* ut Jansenius ipse fateatur, ex mente Augustini *sponte* ac *volentem* eum agere, qui nullâ necessitate ad agendum impellitur; eum verò dici posse cogi, & agere non *volentem*, qui *timore compulsus aliquid facit*. Ne-

* *L. 4. de statu nat. lapsæ c. 21*

Neque verò id cuipiam mirum videri debet, quia cùm barbaræ, quibus nunc utimur voces *necessitari*, & *necessitare*, in usu non esset, quod per eas exprimimus, per *coactionis* nomen exprimebatur: unde Patres qui aïebant, hominem esse liberum quia non cogitur, quia sponte fertur in objectum, id unum volebant, hominem esse liberum, quia sinè necessitate in objectum fertur. Quapropter non aliter de Protoparente & Angelis loquebantur ut eorum libertatem exprimerent, ut patet ex citato S. Augustini textu, & aliis pluribus quos citat Dechamps de hæresi Jansen. Lib. 3. disp. 2. cap. 16.

CONCLUSIO IV. Indifferentia ad bonum & malum, seu potentia peccandi non pertinet ad essentiam libertatis; pertinet tamen ad statum puri hominis viatoris.

Prob. 1. pars ex S. Thomâ in 2. dist. 25. q. 1. art. 1. ad 2. *Ad rationem liberi arbitrii non pertinet ut indeterminatè se habeat ad bonum vel malum .... & ideo ubi perfectissimum est liberum, ibi in malum tendere non potest, quia imperferfectum esse non potest. Sed hoc ad libertatem arbitrii pertinet, ut actionem aliquam facere vel non facere possit; & hoc Deo convenit, bona enim quæ facit, potest non facere, nec tamen malum facere potest*, quæ S. Doctoris ratiocinatio paucis sic reddi potest: In Deo circa *bona quæ* nobis *facit*, vera est libertas: atqui in Deo nulla est indifferentia ad malum, quia *malum facere non potest*; ergo.

Prob. 2. pars: 1mo. Illud pertinet ad libertatem hominis viatoris, per quod ea libertas tum in Scripturis, tum in Conciliis & Patribus explicari solet, atqui libertas hominis ut nunc est, explicatur per potestatem extendendi manum ad bonum & malum. Unde S. Hieronymus Epist. 146. *Solus Deus est*, ait, *in quem peccatum non cadit, cetera cùm sint liberi arbitrii, in utramque partem, suam possunt flectere voluntatem*; ergo.

2do. Si potentia peccandi non sit pars libertatis nostræ, neque etiam potentia non peccandi, seu abstinendi à peccato, ejusdem libertatis pars erit, atqui potentia abstinendi à peccato est pars libertatis, nostræ, ut fateri debent qui contra nos sentiunt, nisi libertatem constituere velint, quæ sit sinè potentiâ tum peccandi, tum abstinendi à peccato. Major prob. quia libertas circa unum è contradictoriis involvit libertatem circa alterum, ut salva sit utrius optio, secundùm id S. Thomæ: *Si operari est in potestate nostrâ, oportet etiam quòd non operâri sit in potestate nostra, & è converso*; ergo si potentia abstinendi à peccato sit pars libertatis nostræ, potentia peccandi debet esse pars ejusdem libertatis.

Dices: Voluntas in quâ residet libertas non habet pro obje-

cto nisi bonum; ergo circa peccatum versari non potest; ergo peccandi potentia non est pars libertatis.

R. dist. Voluntas habet pro objecto bonum ut abstrahens ab honesto, utili, & jucundo, C. bonum quod necessariò sit honestum, N. Solutionis veritatem docet infelix & frequens experientia.

CAPUT SECUNDUM.

De principiis extrinsecis Actûs humani.

† ACtus omnis fit propter finem: finis omnis est bonus, aut spectatur ut talis; finis simpliciter ultimus est etiam summum bonum & beatitudo. Unde hìc disseri posset de bono, de fine & de beatitudine, quæ, ut suprà dictum est, tria sunt externa actuum humanorum principia. Quia verò consideratio boni prout à fine & beatitudine distinguitur, ad Philosophos pertinet, non loquemur nisi de fine & beatitudine.

ARTICULUS PRIMUS.

De Fine.

FInis prout hîc sumitur, definitur à Theologis, *Id cujus gratiâ fit aliquid*, sive est *bonum per se, cujus obtinendi gratiâ assumitur medium:* imo est *bonum*, verum scilicet vel apparens, quia voluntas non potest amare, nisi id quod sibi bonum videtur; malum enim quâ malum voluntatem non allicit, sed avertit potiùs & fugat; 2do. est bonum *per se*, id est, per se & propter se conveniens; si enim spectaretur ut conveniens propter aliud, jam non esset finis, bene verò illud aliud ad cujus assecutionem conveniens foret; 3tio. *cujus gratiâ fit aliquid*, seu *assumitur medium*; id est, illud omne quod ad finis assecutionem inservire posse judicatur.

Hinc patet 1mo. finem esse primam omnium hominis operationum causam, quatenus est principium tum consultationis, quâ de mediis mediorumque delectu disquiritur, tum operationis quâ ejusmodi media actu adhibentur. Patet 2do. bonum & finem non reciprocari, quia licèt finis omnis sit saltèm apparenter bonus, cùm alioqui non appeteretur, non omne tamen bonum est finis, sive quia multa sunt bona quorum gratiâ nihil fit, ut patet in scientia quam pauci habere student; sive quia medium omne licèt bonũ, non est tamen finis.

Quæres 1mo. quomodo dividatur finis. R.

R. 1mo. Finis alius eſt *quis*, eſtque res illa & objectum, quod per media conſequi intendimus, unde dicitur finis *ut res*, vel finis *objectivus*. Alius eſt *cui*, eſtque ſuppoſitum cui quæritur, res quæ eſt finis *qui*. Alius eſt *quo*, eſtque poſſeſſio finis objectivi; ſeu actio quâ finis objectivus poſſidetur, ſi Deus eſt finis objectivus hominis; viſio beatifica eſt finis *quo*, vel, ut alii dicunt, finis formalis, ac demum homo eſt finis *cui*.

2do. Finalis alius eſt *operis*, eſtque res illa ad quam opus ex ſe ordinatur; ſic finis eleemoſynæ eſt ſublevatio pauperis: alius eſt *operantis*, eſtque res illa in quam operans ordinat id quod facit; ſic finis dantis eleemoſynam eſt aliquando vanitas, aliquando aliud. Finis operis dicitur etiam *internus*, eſtque idem cum objecto, finis verò operantis dicitur *externus*.

3tio. Finis alius eſt *ultimus*, quem ità intendit voluntas ut in eo ſiſtere velit; ſive in eo ſiſtere debeat, & tunc dicitur finis *ultimatus*, qualis eſt ſolus Deus; ſive in eo ſiſtere non debeat, ſed ulteriùs progredi & tunc dicitur *ultimus reſpective*, talis eſt peccunia reſpectu avari. Alius eſt finis *intermedius*, & is eſt ad quem actio ità refertur, ut ipſe ad ulteriorem finem referatur.

Quæres 2do. Quot ſint effectus finis.

R. Multos numerari: præcipuos reſcenſemus. Primus eſt *volitio* ſeu *amor* finis, qui tamen per ſe non ſufficit, ut agens ſibi bonum aliquod actu proponat tanquam finem, unde inſuper requiritur *intentio*, quæ eſt actus mentis, efficaciter tendere volentis in bonum per media conſentanea; qui proinde ſaltem virtualiter propoſitum inquirendi & adhibendi media, ſinè quibus finis obtineri non poteſt. Quapropter tertius finis effectus eſt *deliberatio* ſeu *conſilium* conſiſtens in actu, quò mens inquirit media, eorumque cum fine proportionem ponderat. Sinè eo conſilio deſiderium finis, merà eſt velleitas: hinc illud Eccli. c. 37. *Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum conſilium ſtabile.* Sed attende conſilium hoc non eſſe quærendum à peccatoribus; quia cùm judicet unuſquiſque prout affectus eſt, peſſimè erga ultimum finem affecti ſunt, qui à Deo per criminum habitus diſcedunt, vix alia de theſauro ſuo proferre poſſunt quàm mala: hinc iterum illud Eccli. c. 8. *Cum fatuis conſilium non habeas; non enim poterunt diligere niſi quæ eis placent.* Quartus finis effectus eſt *electio*, ſeu actus quo voluntas ex pluribus mediis unum aliis præfert in ordine ad finem intentum. Actus autem ille liber eſt, etiam cùm unicum præſto eſt medium, quô ad finem perveniatur, quia electio talis medii omitti poteſt: hinc

peccat qui vitam aliter quàm perjurio servare non valens; pejerat, quia & finem & medium omittere potuit.

Quæres 3tio. An voluntas possit ex duobus mediis eligere minus bonum.

R. affirmat. cum Scotistis: 1mo. quia in tali casu neutrum medium proponitur ut necessarium; ergo voluntas potest relicto meliori minus bonum eligere, cùm sit etiam bonum, utile, & fini proportionatum, adeoque natum sit mentem movere; 2do. quia si supponantur duæ viæ à Luterià Versalias conducentes, quarum altera longa sit, difficilis & aspera; altera brevior & facilis, possunt ut Conclusionis hujus veritatem ostendam, primam eligere posthabitâ faciliori: atqui tunc eligam medium quod meo etiam judicio minus bonum est; ergo.

At inquies. ostensio libertatis meæ, erit motivum quo voluntas mea ad sic agendum determinabitur.

R. Id quidem verum esse, sed nihil inde concludi potest quia ostensio libertatis se tenet ex parte voluntatis, non ex parte medii, nec facit ut desinat repræsentari ut minus bonum.

Instabis: non potest voluntas eligere medium minus bonum nisi repudiet melius cognitum ut tale: atqui voluntas non potest repudiare..... Voluntas enim non repudiat nisi malum, sicut non prosequitur nisi bonum: atqui medium melius ut tale, nec est nec judicatur esse malum; ergo.

R. dist. min. Voluntas non potest medium melius repudiare positivè, id est, per odium, ac detestationem, esto: non potest repudiare negativè, id est, non amplecti, non sequi, N. voluntas enim quibuslibet positis mediis remanet libera & indifferens; ergo potest omittere id omne quod sibi proponitur ut bonum privatum, quia nullum bonum privatum ex se voluntatem necessariò determinare potest. * Ità docet simul & profundè probat Angelus Scholæ hisce verbis: * *Quia defectus cujuscumque boni habet rationem non boni; ideo illud solum bonum quod est perfectum, & cui nihil deficit, est tale bonum quòd voluntas non potest non velle, quod est beatitudo: alia autem quælibet particularia bona in quantùm deficiunt ab aliquo bono, possunt accipi ut non bona; & secùndùm hanc considerationem possunt repudiari vel approbari à voluntate.*

Fatendum tamen est electionem ut recta sit & honesta prudenter fieri debere: ut verò prudenter fiat, necesse est ut medium quod eligitur sit efficacius & idoneum magìs ad finis consecutionem; atque id præsertim verum est in moralibus. In his enim electio debet esse actus virtutis: electio autem medii minùs idonei rejecto aptiori, non est virtutis actus; cùm virtus

* 2. 2. q. 10. artic. 1.

virtus secundùm rectam rationem eligat, quod non facit qui medium minùs idoneum præfert aptiori.

Electionem mediorum sequitur *usus*, seu ipsa mediorum applicatio; neque enim satis est si media speculativè eligas, nisi etiam iisdem uti velis & utaris de facto. Usum sequitur *fruitio*, quæ est quies in fine possesso. Hinc usus est circa media, & fruitio circa finem, juxta id Augustini I. Lib. 11. de Civ. Dei cap. 25. *Eâ re dicimur frui, quæ nos non ad aliud referenda, per seipsam delectat; uti verò eâ re quàm propter aliud quærimus. Unde temporalibus magis utendum est quàm fruendum, ut frui mereamur æternis.* Ceterum quies illa, fruitionis nomine intelligitur, est quidem cessario motûs quo tenditur in finem, sed non ideo est mera operationis cujuscunque privatio; est enim vitalis actus voluntatis, quæ in possessione boni amati & obtenti suaviter *conquiescit*, ut docet Augustinus ibid. Lib. 10. cap. 10.

Dices: Potest vir justus prudenter frui & conquiescere in virtutum actibus atqui tamen actus virtutum non sunt ultimus finis, sed media ad ipsum: ergo licitum est frui non solùm fine, sed etiam mediis.

R. Actus virtutum non esse pura media, sed media simul & fines, quibus licitum est frui. Ut intelligatur solutio quæ est magni momenti, quia, ut docet Augustinus, * *non est alia vita hominis vitiosa atque culpabilis, quàm male utens, & malè fruens*, sciendum est quòd juxta S. Augustinum, *frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam: uti autem, quod in usum venerit, ad id quod amas, obtinendum referre.*

Secundùm hoc principium ea censentur puri medii rationem habere, quæ per se nullatenus appetibilia sunt; ea verò non sunt pura media, sed etiam finis rationem habent, quæ licèt ad ulteriorem finem conducant, per se tamen appeti merentur; & in hoc ordine sunt ea omnia quæ naturam rationalem perficiunt, & reddunt sui possessione verè meliorem. Hinc sequitur temporalia quæcumque, quantumvis sensibus aut imaginationi placeant, ut fama, honor, divitiæ, pura esse media quibus uti licitum sit, non frui, quia hæc in ordine ad Deum, animam non perficiunt. At verò Christianæ virtutis actus, licèt sint media ad ultimum finem, sunt etiam fines, quorum possessio cùm animam meliorem efficiat, propter se expeti meretur, ut docet Psaltes his verbis, Mandata Dei ** *desiderabilia super aurum & lapidem prætiosum &c.* Sed quia opus justitiæ in hâc vitâ undique perfectum esse nequit, justus in eo non quiescit pænitus, sed *quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum* ità

* *Ubi supra L. 2. de doct. Chris. c. 3. & 3.* ** *Psalm. 18.*

ità fontem eum desiderat quem qui semel degustavit, *non sitiet æternum.* Fons ille, ipse est ultimus finis ac vera beatitudo, de quà nunc disserendum.

---

† ARTICULUS SECUNDUS.
De Beatitudine.

Beatitudo definitur à Boëtio, *Status omnium bonorum aggregatione perfectus*, qui ut talis, *totaliter faciat & quietat appetitum*, ut docet S. Thomas.

Beatitudo multipliciter dividitur: nam 1mo. alia est *naturalis*, quæ naturæ rationali secundùm se sumptæ convenit, & quam creatura solis naturæ viribus assequi potest; estque status bonorum naturalium aggregatione perfectus. Alia *supernaturalis*, quæ naturæ vires excedit, & solis gratiæ auxiliis comparari potest.

2do. Alia est viæ quâ homo Deo conjungitur per amorem cujus capax est in præsenti vitâ; alia *patriæ*, qua homo una, continua & sempiterna operatione; bono increato conjungitur, per visionem scilicet essentiæ divinæ ut in se est, &c.

3tio. Alia est *essentialis*, quæ versatur circa primarium objectum beatificans, puta essentiam divinam; alia *accidentalis*, quæ occupatur circa objecta inferiora, v. g. humanitatem Christi.

4to. Alia est essentialiter tantùm perfecta; alia quæ omnibus numeris completa est. Priorem habent animæ Beatorum statim post mortem, cùm nihil eis purgandum restat; posteriorem non habebunt, nisi resumptis post resurrectionem corporibus.

5to. Alia est *objectiva*, estque res illa cujus possessione satiatur appetitus hominis; alia *formalis*, & hæc nihil aliud est quàm operatio, qua cum summo voluptatis sensu apprehenditur & possidetur summum bonum, seu res illa quæ beatitudo objectiva nuncupatur. De hac utraque, ejusque proprietatibus potior hìc nobis sermo.

SECTIO PRIMA.
De Beatitudine objectïva.

Usque adeo circa veram hominis beatitudinem divisi fuerunt inter se Gentiles, ut ducentas octoginta quatuor eâ de re opiniones numeret post Varronem S. Augustinus Lib 16. de Civit. Dei. Eæ tamen opiniones ad tres classes reduci possunt, pro triplici bonorum regere quæ distingui solent, &
quorum

quorum alia dicuntur *bona fortunæ*, ut divitiæ, honores, potestas, & quæ sub iis continentur; alia *corporis*, ut robur, pulchritudo, voluptates; alia demùm *animæ*, ut virtutes & scientiæ. Si ergo semel probatum fuerit, nullum ex hisce bonis ad veram hominis felicitatem sufficere, jam radicitùs amputabuntur omnes antiquorum errores; quod ut magis & positivè fiat, disertè statuendum erit quodnam tandem si illud objectum quo creatura rationalis plenè satiari potest. Sit.

Conclusio. Objectum beatitudinis non est aliquid creati, sed solum Deus.

Prob. 1mo. Objectum veræ beatitudinis tale esse debet, ut appetitum hominis plenè & perfectè satiet; ubi enim non est plena hæc sacietas, ibi esse non potest status bonorum omnium complexione perfectus, adeoque nec beatitudo: atqui solus Deus hominis appetitum plenè satiare potest. Tunc enim tantùm omnimodè satiatur hominis appetitus, quando nihil superest quod optare possit: atqui quandiu voluntas Deum non possidebit, tandiu supererit aliquid quod optet: semper enim exoptare poterit bonum summum & increatum, & ipsum dubio procul eò exoptabit magis, quò ardentiùs creato bono adhæserit, quia eò plùs sentitur nihilum creaturæ, quò vividius dilecta est. Ità exemplo suo perinde ac verbis docuit Salomon, qui omnia bonorum genera diù & studiosè expertus, in has ab Operis sui limine voces erumpit: * *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas;* unde Librum suum his concludit verbis, *Deum time, & mandata ejus observa, hoc est enim omnis homo. Ergo*, ait S. Bernardus Serm. 20. id Cant. *si hoc est omnis homo, absque hoc nihil omnis homo.*

Prob. 2do. Si beatitudo hominis in aliquo bono creato consistat, vel in bonis fortunæ vel in bonis corporis, vel in bonis animæ, vel demùm in horumce omnium congerie: atqui nullum ex his dici potest.

1mo. Quidem non consistit in bonis fortunæ: objectum enim beatitudinis veræ, debet esse homine ipso superius, constans ac stabile, ejusque desiderii satiativum, alioqui nec verè perficit, nec solidè hominem beat: atqui eæ qualitates non conveniunt fortunæ bonis, quæ, ut loquitur S. Bernardus, ** *possessa onerant, amata iniquinant, amissa cruciant;* & quæ hominem magis possident quàm ab eo possideantur; unde Psaltes divites avaros appellat *viros divitiarum*, neque dicit divitias virorum: atque id senserunt veteres Philosophi, quorum aliqui ut Crates, omnia ideo bona sua dimisêre; ergo.

2do. Nec consistit in honoribus, in voluptatibus corporeis, &c. 1mo. quia hæc omnia non animam perficiunt, sed corpus

* *Eccles. cap. 1.* ** *Epist. 105.* cùm

cùm tamen vera felicitas hominis, eidem convenire debeat secundùm partem ejus nobilissimam, animam nempe, non secundum corpus; hæc enim brutorum potiùs quàm naturæ intellectualis propria est; 2do. quia bona hæc sunt * *vapor ad modicum parens, & transiens quasi umbra.* Hinc tot Reges, Regumque amici, ut Aman, Sejanus, aliique innumeri, qui quò magis in altum sublati fuerant, eò lapsu graviore corruerunt. Unde Psaltes: ** *Vidi impium superexaltatum & elevatom sicut Cedros Libani: & transivi, & ecce non erat! quæsivi eum; & non est inventus locus ejus;* & Sapiens Eccli. 10. v. 12. *Rex hodie est, & cras morietur.*

Confirm. In his non consistit vera hominis felicitas quibus potest quis abundare simul & miserrimus esse: atqui potest quis bonis, honoribus & deliciis abundare, simul & miserrimus esse, quia simul potest nullam in animâ pacem sentire, mortis metu cruciari torqueri insatiabili fame ampliora quàm quæ habet bona assequendi, &c. ergo.

3tio. Non consistit vera felicitas in bonis animæ: 1mo. quia nè ipsæ quidem Christianæ virtutes hominem reddunt immunem à morbis, doloribus, egestate, tentationibus, aliisque miseriis, atqui tot miseriarum sensus cum vera felicitate non compatitur. Certè enim tam crudeliter animam pungunt hujus vitæ calamitates, ut Apostolos ipsos qui pro Christo libentissimè patiebantur, *** *tæderet vivere;* 2do. vera felicitas excludit timorem ac tremorem: atqui homo magnis etiam animis bonis locupletatur, semper timere debet nè ab iis excidat, & ipsis in perpetuum spolietur, quod aliis pluribus & fortè Salomoni ipsi contigit.

4to. Demum nec consistit beatitudo in horumce omnium bonorum congerie, quia hæc etiam conjuncta nec hominem ab omnibus miseriis eximere, nec appetitum satiare possunt; ergo, ait Augustinus Lib. 4. Conf. cap. 12. *Quid vobis adhuc & adhuc ambulare vias difficiles & laboriosas? Non est requies ubi quæritis eam, Quærite quod quæritis: sed ibi non est, ubi quæritis. Beatam vitam quæritis in regione mortis, non est illic. Quomodò enim beata vita, ubi nec vita?*

† Obj. 1mo. Facultas finita per finiti boni possessionem satiari potest: atqui voluntas humana, facultas est finita; ergo creati boni possessione satiari potest. Et verò beatitudo formalis etiamsi in visione aut amore Dei consistere supponatur, est aliquid creati & finiti: atqui tamen formalis beatitudo appetitum nostrum quietat; ergo.

R. dist. min. Facultas finita tum intrinsecè, tum extrinsecè satiari potest per adeptionem boni finiti, C. facultas intrinsecè,

* *Jacobi c. 3. Sap. 3.* ** *Psalm. 36.* *** *2. Cor. 1.* finita,

finita, infinita verò extrinsecè & objective, N. Porrò voluntas hominis, etsi finita intrinsecè, & quoad substantiam, est tamen infinita ratione objecti circa quod occupari potest; 1mo. quia nunquam tot appetit, quin plura in infinitum appetere possit; unde non nisi infinito bono quietari potest? 2do. quia illud præcipuè bonum desiderat, quod bona cetera exclusis quibuscumque malis complectitur; cùm ad illud ipsâ sui constitutione ordinata sit. Unde illud Augustini, cujus veritatis unusquisque sibi conscius esse potest: * *Fecisti nos ad te, Domine, & irrequietum est cor nostrum donec requiescat in te.*

Ad aliud objectionis membrum, dico operationem in quâ consistit formalis beatitudo, non satiare appetitum precisè prout ipsa est aliquid creati, & animi operatio, sed quatenus secum involvit bonum increatum; & quia conjungit id quod in homine præcipuum est cum bono infinito quod est Deus.

Inst. 1mo. Facultas intrinsecè finita non potest ad sui satietatem exigere idem objectum quod requireret facultas intrinsecè infinita: atqui facultas finita idem exigeret objectum, si solo infinito satiaretur; ergo.

R. dist. Non potest exigere idem objectum & eodem modo, C. idem diverso modo, N. Appetitus infinitus non solùm exigeret objectum infinitum, sed etiam exigeret illud attingere totaliter, adæquatè & infinito, modo nec aliter quàm sic attingendo satiaretur. Appetitus verò finitus, etsi exigat objectum infinitum, quia in finito quocumque nihil apprehendit unde innata sibi fames satiari queat, non tamen exigit eidem uniri nisi modo finito, quia unionem infinitam utpotè impossibilem velle non potest.

Inst. 2do. Si voluntas exigat objectum infinitum, & illud non nisi finito modo attingat, supererit, etiam aliquid quod voluntas appetere possit, nempe idem objectum perfectiori modo attingibile; ergo non satiabitur voluntas nisi objectum hoc modo illo perfectiori attingat.

R. ad 1. neg. ant. Ut enim creatura rationalis omnimodè satietur, sufficit ut Deum cognoscat & amet quantùm cognoscere & amare debet: atqui creatura tametsi Deum modo infinito non attingat, eum tamen atingit quantùm debet, & hoc sensu quantùm potest; ergo nihil habet ampliùs quod debeat, adeoque & quod possit exoptare.

Inst. 3tio. Actiones specificantur ab objectis; ergo actio quæ Deum attingit vel nulla est, vel est infinita.

R. dist. Actio specificatur ab objecto quantùm ad aliquid, putà quia actio eò est dignior & nobilior, quò objectum dignius & nobilius attingit, C. actio specificatur ab objecto quan-

tùm ad omnia, ita ut actio sit infinita, sancta, minùs honesta prout circa objectum infinitum, Sanctum, minùs honestum versatur, N. certè ex vulgari axiomate. *Quidquid recipitur ad modum recipientis recipitur*; ergo si agens finitum sit, limitatum, &c. actio ejus, etsi circa objectum infinitum versetur, finita erit, & limitata.

Obj. 2do. Illud non est beatitudo hominis objectiva quod ab homine possideri non potest: atqui Deus ab homine possideri nequit.

R. neg. min. Nam possidere Deum nihil est aliud quàm ipsi per cognitionem & amorem adhærere; sic enim facultates suas possident objecta: atqui creatura rationalis potest Deo adhærere...... imò magìs ei utpotè mentibus nostris præsentiori adhærere potest, quàm cuilibet alteri objecto; ergo.

Inst. 1mo. Inter facultatem quæ possidet, & objectum quod possidetur, aliqua debet esse proportio: atqui Deum inter & facultatem creatam nulla est proportio.

R. dist. min. Nulla est proportio ratione finiti & infiniti, C. nulla est proportiò ratione habitudinis N. Deus a creaturâ infinitô distat intervallo, unde sub hoc respectu nulla est utriusque convenientia seu proportio; sed non ideo negandum est creaturam habere proportionem habitudinis cum Deo, hæc enim proportio necessariò inter ea reperitur, quorum unum est intelligendi & amandi capax, alterum verò intelligibile & amabile: atqui creatura rationalis, ut talis capax est intelligendi & amandi, Deus verò est summè intelligibilis, hominemque illuminat ad cognitionem suî, & accendit ad amorem, ergo.

Inst. 2do. Proportio habitudinis fundatur in proportione entitatis; atqui Deum inter & creaturam nulla est proportio entitatis; ergo nec habitudinis.

R. neg min. Est enim inter Deum & hominem proportio entitatis, non solùm quia ambo sunt substantiæ; hæc enim proportio nimis est remota, ut sufficiat ad fundandum proportionem habitudinis; sed quia ambo sunt substantiæ, quarum alia est intelligens, alia intelligibilis, ut jam dictum est, alia capax amandi, alia dignissima quæ amatur, & amari volens; ergo.

SECTIO SECUNDA.

De Beatitudine formali.

HIc præcipuè quæritur in quo consistat formalis beatitudo patriæ; & de hoc triplex est præcipuè opinio.

Prima eorum est qui censent animam beatificari formaliter

per

per actionem DEI increatam ipsi unitam. Pro hâc sententiâ citatur Hugo Victorinus.

Secunda eorum est qui beatitudinem reposuerunt in illapsu quodam speciali DEI in essentiam animæ, ex quo anima substantialiter sanctificatur, & quasi in DEUM transformatur, eo fermè modo quo ferrum candens in ignem. Itâ sentire perhibetur Henricus Gandavensis.

Tertia cæterorum est Theologorum qui beatitudinem formalem reponunt in operatione animæ, Verùm & hi quoque inter se dividuntur. Thomistæ enim operationem hanc putant esse visionem DEI intuitivam; Scotistæ verò eam in solo amoris actu constituunt; alii in utroque actu, alii in gaudio quod indè resultat. Ut de his mentem nostram aperiamus, sit.

*CONCLUSIO I. Beatitudo non consistit in actione DEI increatâ.

Prob. Beatitudo formalis est vitalis possessio summi boni, quâ homo intrinsecè beatus efficitur: atqui vitalis DEI possessio est essentialiter modificatio hominis; talis autem modificatio nec est, nec esse potest actio increata: ut ex terminis ipsis evidens est; ergo.

Confirm. Non magìs actio increata DEI potest hominem formaliter beatum efficere, quàm Christi justitia possit eundem hominem formaliter justum reddere: atqui dici non potest hominem per Christi justitiam reddi formaliter justum: quia quod intrinsecè justificat, intrinsecùs inherere debet; porrò Christi justitia, sicut & increata DEI operatio animæ nostræ intrinsecùs inherere non possunt; ergo.

Obj. Beatitudo est summum hominis bonum: sed actio creata, ut potè finita, summum hominis bonum esse non potest; ergo.

R. neg. min. Actiò enim creata, eo ipso quò DEUM possidet, quantùm possideri debet, vocari potest summum hominis bonum, quia est adeptio & fruitio summi boni.

CONCLUSIO II. Beatitudo non consistit in speciali illapsu DEI in essentiam animæ vel potentias ejus.

Prob. Illapsus ille, vel consistit in intima DEI mentibus creatis præsentia; vel in aliquâ DEI circa easdem mentes operatione: atqui neutrum dici potest. Non 1. nam DEUS est creaturis omnibus bonis & malis intimè præsens per immensitatem suam: neque tamen creaturæ omnes sunt beatæ. Non 2. hæc enim operatio vel bearet mentes nostras per seipsam, & hoc dici non potest, quia alioqui beatitudo hominis consisteret in actione DEI increata, quod ex dictis falsum est; vel easdem bearet per affectum, in ipsis productum atqui nullus effectus

in homi-

in hominis animâ productus eam beare formaliter potest, si supponatur, ut supponitur ab Henrico, distingui ab amore & cognitione: amore enim & cognitione seclusis, nullus est Dei in animâ effectus, qui vitalis sit, nulla autem est formalis beatitudo sinè actu vitali; ergo.

Obj. Vera beatitudo tria exigit: 1mo. ut facultates animæ Deum per operationes suas possideant; 2do. ut ipsa animæ substantia Deo impleatur; 3tio. ut beatitudo, quatenus forma omnium præstantissima, subjectum habeat perfectissimum: atqui hæc duo posteriora fieri non possunt, nisi per illapsum divinitatis in ipsam animæ substantiam; ergo.

R. neg. min. nam 1mo. anima satis impletur ipsâ Dei substantiâ cum ei perfectè per amorem inhæret, eumque possidet inseparabiliter! 2do. beatitudo formalis, utpotè in operatione consistens, illud duntaxat pro subjecto exigit, quod operationis subjectum esse potest: atqui ipsa animæ substantia operationis subjectum esse nequit; ergo beatitudo in ipsâ animæ substanriâ residere, & ut aiunt, *subjectari* non potest.

Conclusio III. Beatitudo formalis in visione, amore & gaudio consistit.

Not. Visio intuitiva est cognitio terminata ad Deum ut in se est, & facie ad faciem, unde visio *intuitiva* difert ab *abstractiva*, qua objectum absens per ideam tantùm repræsentatur. Amor fruitivus ille est quo summo & incommutabili bono tanquam præsenti ac possesso adhæremus. Gaudium denique beatificum est intimus ac suavissimus creatæ mentis sensus, quo mens adeò sibi conscia est se bene esse, ut nihil ultrà expetat. His præmissis.

Prob. Conclusio. In eo consistit beatitudo formalis, quod ideam ejus primariò & essentialiter ingreditur: atqui prædicti tres actus ideam beatitudinis primariò & essentialiter ingrediuntur. Beatitudo enim concipi nequit, quin concipiatur summi boni possessio ità plena ut mens nihil ultrà expetat: atqui talis summi boni possessio concipi non potest sinè visione, amore & gaudio. Nam 1mo. eatenus mens possidet summum bonum, possessione scilicet vitali, quatenus ei intimè conjungitur & adhæret: atqui ut mens intimè & vitaliter conjungatur & adhæreat Deo, requiritur tum visio quæ intellectum summo vero intimè conjungit, tum amor qui efficit ut voluntas summo bono plenè adhæreat; ergo primò requiruntur cognitio & amor; præsertim cùm visio sola voluntatem non faciet, nec solus amor intellectum satiare possit, nec beatus dici possit vel is qui non amat id quod videt, vel is qui non videt id quod amat. 2do. requiritur etiam

gaudium,

gaudium, & quidem essentialiter. Gaudium enim, ex dictis, est suavissimus ille sensus quo posito mens ità contenta est, ut nihil ampliùs petat: atqui sensus ille necessariò ingreditur essentiam beatitudinis formalis, cùm eo secluso intelligatur aliquid deesse, cujus absentia beatitudinem tollit; ergo.

* Confirm. 1mo. Vel gaudium ingreditur primariò & essentialiter notionem beatitudinis, vel dicendum est cum adversariis, gaudium esse solùm proprietatem quæ necessariò fluit à beatitudine jam essentialiter per ipsam DEI possessionem completâ: atqui gaudium pro solâ beatitudinis proprietate haberi non potest; nam præcisâ per intellectum proprietate, adhuc intelligitur remanere essentia rei: atqui præciso per intellectum gaudio, & posita quavis DEI possessione non intelligitur beatitudo formalis adæquata: sic quantumvis avarus pecuniæ tenaciter inhærens, supponatur divitiis affluere; non erit hâc suâ possessione beatus beatitudine naturali, nisi in eâ suaviter conquiescat & lætetur; ergo à pari, qui DEUM possidet, non redderetur ex hâc possessione beatus beatitudine supernaturali, nisi in ea suaviter conquiesceret.

† Confirm. 2do. Formalis miseria non consistit solùm in mali possessione, si ità loqui fas est, imò nec in dolore, sed insuper requiritur mœstitia ex mali perpessione orta: unde Martyres qui superabundabant gaudio in omni tribulatione, non erant verè miseri; ergo à contrario formaliter beati non sunt qui de bono possesso non gaudent.

Obj. 1mo. Cum Scotistis, Beatitudo non potest reponi nisi in actione possessiva: atqui visio non est actio DEI possesiva; ergo.

R. 1mo. neg. maj. neque enim necessum est ut id omne quod ad essentiam beatitudinis concurrit, sit actio; affectio enim quâ mens summo bono possesso ac præsente, suavissimo delectationis sensu perfunditur pro passiva haberi potest, & de facto ut talis habetur à multis tùm Philosophis tùm Theologis, & tamen eâ seclusâ non intelligitur beatitudo? ergo modificationes tum activæ tum etiam passivæ ad beatitudinis essentiam concurrere possunt.

R. 2do. dist. min. Visio non est possessiva DEI quatenus amandi, DEUS enim sub hoc respectu non nisi à voluntate possideri potest, C. non est possessiva DEI ut intelligibilis, N. Porrò mirum non est si intellectus & voluntas ex æquo occupetur circa DEUM; cùm possessio ejus sistere debeat motum omnis facultatis vitalis, ac proinde intellectûs & voluntatis.

Inst. 1mo. Actio DEI possessiva debet esse quædam fruitio: atqui visio DEI non est fruitio, cùm frui sit solius voluntatis.

R. dist.

R. dist. min. Visio Dei non est fruitio strictè sumpta, C. latè sumpta, N. Fruitio strictè sumpta est actus voluntatis in objecto amato sibi suaviter complacentis, & hæc visioni competere non potest. Fruitio latiùs sumpta est unio facultatis cujuslibet cum objecto suo sibi præsente, per actionem ei propriam, quo sensu dicitur oculus objectò suò frui, cùm ei objicitur aliquid quod mille varios trahit colores. Hoc fruitionis genus intellectui competit, cùm aliquo etiam modo sensibus competat.

Inst. 2do. Nulla facultas Deo frui potest, nisi ipsum attingat ut summum bonum: atqui intellectus non potest Deum attingere ut summum bonum. Bonitas enim ut bonitas, solius est voluntatis objectum.

R. ad 1. dist. maj. nisi ipsum attingat ut summum bonum hominis, C. ut summum bonum voluntatis, N. Homo duplici pollet facultate, voluntate scilicet & intellectu: voluntas non attingit Deum ut bonum intellectûs, nec intellectus eundem attingit ut bonum voluntatis, sed utraque eum attingit ut summum hominis bonum, una quidem cognoscendo, altera verò amando; ergo posito quòd vel intellectus, vel voluntas eum non attingeret, homo careret aliquo eorum quæ ad veram & adæquatam beatitudinem requiruntur.

R. ad 2. dist. Bonum ut bonum est objectum solius voluntatis, prout est prosequendum, C. prout, est cognoscendum, N.

Obj. 2do. cum Thomistis: Scripturæ beatitudinem in visione evidenter reponunt. Psalm. 16. *Satiabor cùm apparuerit gloria tua.* Joann. 14. *Si quis diligit me......manifestabo ei meipsum, &c.* ergo.

R. fateri ipsummet Gonetum nihil ex Patribus aut Scripturis colligi posse quo Metaphysica hæc controversia dirimi possit: 1mo. quia alibi loquuntur non de visione, sed de amore solùm & gaudio, quæ tamen juxta Thomistas, non sunt essentia beatitudinis; 2do. quia nullibi definiunt in visione solâ sitam esse beatitudinis essentiam; imò nec difiniunt, an id, quo hominem beari declarant, sit essentia beatitudinis, vel mera ejus proprietas.

Inst. 1mo. Ea solum actio constituit essentiam beatitudinis, quæ est quid primum in re: atqui visio seu cognitio est quid primum in beatitudine: est enim prior tum amore, tum gaudio; ergo.

R. dist. min. Visio est quid primum in beatitudine, ut pars essentiæ, C. ut tota essentia, N. Visio non aliter est quid primum in beatitudine, quam animalitas in homine: atqui animalitas non est ità quid primum in homine, ut tota sit homi-

nis essentia: ergo nec visio tota est beatitudinis essentia, licèt sit quid primum in eâ. Ratio ulterior est, quòd cùm essentia ex variis partibus Physicis aut Metaphysicis composita sit, una ex aliis debet cæteris prior esse aliquo prioritatis genere: sic genus prius est differentia per quam contrahitur, & tamen genus non est tota rei essentia.

Inst. 2do. Illud est quid primum in re tanquam essentia tota, unde fluunt cætera, quæ ad rem pertinent: atqui ex visione Dei fluunt omnia quæ ad beatitudinem pertinent, amor scilicet & gaudium; ergo.

R. dist. maj. Amor & gaudium fluunt ex visione, id est, eam præsupponunt, eo ferè modo quo differentia supponit genus quod contrahit & determinat, C. id est, dimanant à visione, ut proprietates ab essentia, N. Prius quidem est cognoscere quàm amare, sed non ideo amor est proprietas ab intellectu dimanans: quidquid enim fluit ab intellectu, est cognitio, sicut quidquid fluit à voluntate est amor, &c.

Obj. 3tio. Contra tertiam Conclusionis partem quæ est de gaudio. In eo non consistit beatitudinis essentia, quod est solùm proprietas ejus: atqui gaudium est solùm proprietas beatitudinis. Illud enim est non nisi proprietas, quod supponit rem essentialiter completam: atqui gaudium supponit beatitudinem essentialiter completam. Tunc enim ponitur tota beatitudo, cùm ponitur possessio Dei adæquata: atqui positis visione & amore ponitur possessio Dei adæquata, & quæ beat omnes animæ potentias; ergo.

R. ad 1. & 2. neg. min. Possessio enim boni est quasi materia beatitudinis, voluptas verò quæ ex illa possessione percipitur, est quasi ejus forma: atqui res quæ ex materia & formâ constare debet, non est essentialiter completa per positionem solius materiæ: sic v. g. quantumvis avarus ingentes auri argentique acervos possideat, non intelligetur beatus esse, nisi intelligatur degustare voluptatem peccuniæ suæ possidendæ: ergo beatitudo nunquam intelligetur omnimodè perfecta, nisi possessioni boni addatur ille suavitatis ac lætitiæ sensus, sinè quo nemo verè felix esse intelligitur; & qui consequenter ipsam beatitudinis essentiam ingreditur.

Ad 3. neg. maj. Non enim ad beatitudinem sufficit sola possessio in operatione intellectûs & voluntatis consistens, sed requiritur sensus quo mens statûs sui dulcedine perfusa nihil ultrâ expetat. Is verò sensus est gaudium ipsum.

Obj. iterum. Si beatitudinis essentia reponatur in gaudio, vel in gaudio *directo*, quo Beati gaudent quòd Deus infinitas habeat perfectiones; vel in gaudio *reflexo*, seu concupiscentiæ

quo

quo gaudent de bonis propriis, & quòd Deum adeò perfectum possideant: atqui neutrum dici potest. Non 1. nam tale gaudium ab ipso Dei amore non distinguitur; non 2. nam beatitudo Deum pro objecto habere debet; sed gaudium reflexum non habet pro objecto Deum ipsum; ergo.

R. Beatitudinem consistere tum in gaudio directo, posito quòd gaudium illud idem sit cum amore Dei, quòd tamen non admittitur ab omnibus; tum in gaudio reflexo, quia mens non solùm beata est quia Deus est summè bonus, sed quia Deus est summum ejusdem animæ bonum; ergo mens gaudere potest, non solùm de Deo, sed etiam de suâ Dei possessione.

Quæres an aliqua sit præsentis vitæ beatitudo, & in quo consistat.

R. 1mo. Perfecta & completa beatitudo vitæ præsenti non competit; quia, ut ait Job. * *Militia est vita hominis super terram;* & hæc militia tam acris est, tamque perpetua, ut vix liceat respirare. Non est nobis pax ab insidiis diaboli, qui continuò ** *circuit quærens quem devoret;* non à lege peccati quæ est in membris nostris; non à tentationibus, quæ quò dulciores, & intimas magis, eò crudeliores insidias struunt; non à conscientia quæ pungit, & remordet; non à metu judicii qui angit; non à morbis, afflictionibus, calumniis, &c. atqui in militià quæ nihil pacis habet, stare nequit vera felicitas; ergo dicant Christiani cum Apostolo, *** *Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis hujus?*

R. 2do. In hocce statu agnosci debet aliqua beatitudo inchoata & imperfecta: 1mo. quia Scriptura quæ neminem fallit, quosdam jam à præsenti tempore beatos esse prædicat. Psalm. 111. *Beatus vir qui timet Dominum* Psalm. 118. *Beati immaculati in viâ.* Matth. 5. *Beati pauperes spiritu, beati mittes, &c.* 2do. quia beatitudo consistit in summi boni possessione: atqui homo, licèt imperfectè, summum bonum possidere potest, juxta id Christi: **** *Si quis diligit......Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus;* & I. Joann. 4. *Qui manet in Charitate, in Deo manet.* Hinc Apostolus gaudium sanctum & juge Fidelibus præcipit his verbis; ***** *Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudete.*

R. 3tio. Vitæ hujus beatitudo in sinceræ charitatis actibus, & sanctâ quæ iisdem inhæret lætitiâ consistit.

Prob. Beatitudo consistit in actu, quo perfectiùs & delectabiliùs possidetur summum bonum: atqui actus ille, est actus charitatis;

* *Job. 7.* ** *1. Petr. 1.* *** *Raman. 7.* **** *Joann.* ***** *Phil. 4.*

charitatis: 1mo. quidem per huncce actum Deus perfectiori possidetur modo, quàm per alium quemlibet: quia nulla virtus Deum tam nobiliter attingit quàm charitas; 2do per eundem charitatis actum possidetur Deus modo delectabiliori: quia per charitatem possidetur cum majori pace & gaudio. * *Fructus* enim *Spiritûs* qui per charitatem cordibus nostris dominatur, *est gaudium & pax.* Unde Aug. in Psal. 76. *Charitas sine gaudio esse non potest;* ergo.

SECTIO TERTIA.

De affectionibus Beatitudinis.

QUanquam, si propriè loqui velimus, beatitudo ad solas mentes pertinet; quia tamen Deus in miserationibus dives, statuit ut corpus, quod laborum particeps fuit, suas etiam in præmio partes habeat, idcirco dicemus 1mo. de beatitudine corporis; 2do. de beatitudine animæ; 3tio. de iis quæ utrique conveniunt.

PUNCTUM PRIMUM.

De Beatitudine corporis.

AD corporis beatitudinem duo sunt necessaria: 1mo. resurrectio ejus; 2do. immunitas ab incommodis quibus nunc gravatur, & quæ certas dotes exigit. Quæ ut exponantur sit,

Conclusio. Corpora mortuorum aliquando resurgent. Est contra Sadducæos, eosque omnes qui cùm felicem in altero sæculo vitam sperare non ausint, saltèm id sibi persuadere conantur, nec ullam esse infelicem quam timere debeant.

Prob. 1mo. ex Script. Job. cap. 19. *Scio quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum; & rursum circumdabor pelle meâ &c.* Matth. 22. Christus expressè Sadducæos confutat his verbis: *De resurrectione mortuorum non legistis quod dictum est à Deo dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob? non est Deus mortuorum, sed viventium.* Quæ verba non animæ tantùm immortalitatem probant, (quam præcipuè impugnabant Sadducæi) sed & resurrectionem corporum; tum quia animæ à corporibus perpetuò avulsæ non nisi dimidiatam felicitatem obtinerent, essentque in statu quasi violento; tum quia per quam justum est ut quod particeps fuit laboris, sit etiam præmii particeps, ut statim dicemus.

Idem ex professo docet Apostolus I. Corinth. cap. 15. *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento,*

* *Galat.* 5.

mento, in ictu, oculi in noviſſima tuba, canet enim tuba & mortui reſurgent incorrupti.

Prob. 2do. Ex fidei noſtræ Symbolis quæ reſurrectionem corporum expreſsè profitentur. Symbolum Apoſtolicum, quod meritò cenſetur Apoſtolorum fœtus, *Credo,* inquit *carnis reſurrectionem.* Conſtantinopolitanum, *Expecto reſurrectionem mortuorum;* concinit celebre Symbolum ſub Athanaſii nomine vulgatum, his verbis: *Ad cujus adventum omnes homines reſurgere habent, &c.*

* Prob. 3tio. Rationibus quibus in ejuſdem veritatis confirmationem uſi ſunt SS. PP. eorum enim authoritatem adducere ſuperfluum eſſet, cùm omnes egregiæ huic Tertulliani ſententiæ ſubſcripſerint, * *Fiducia Chriſtianorum, reſurrectio mortuorum.* Si mortuorum reſurectio futura non ſit, vel quia Deus non poteſt, vel ſaltèm quia non vult ſuſcitare mortuos: atqui neutrum dici poteſt. Non primum. Qui enim ** *ex nihilo molitus eſt cuncta* indubie *poterit carnem in nihilum perductam exprimere de nihilo.* Non ſecundùm: 1mo. reſurrectio nulli creaturæ nocet; non animæ, quæ ſi corpori corruptibili uniri potuit, multò magis poterit eidem uniri cùm induerit incorruptionem; non ipſi corpori, cui è contra multùm accidit lucri, quòd immortalitate donetur; 2do. quia reſurrectio carnis nullatenus eſt indigna Deo: imò valde congruit ejus bonitati, ſapientiæ & jeſtitiæ, tum quia æquum eſt ut pars hominis quæ ejuſdem merito vel demerito cooperata eſt, ejuſdem pœnis aut præmiis conſocietur; tum quia intolerandum videtur quòd caro carne Chriſti ſaginata, Sacramentis delibuta, vas & Templum Dei, Chriſti membrum, martyrii honores animæ promerita, &c. non aliâ donetur ſorte quam canes & jumenta.

† Obj. 1mo. Multa veteris Teſtamenti loca quibuſcum conciliari nequit fides reſurrectionis. Sic Eccle. 3. *Unus interitus eſt hominis & jumentorum, & æqua utriuſque conditio. ſicut moritur homo, ſic & illa moriuntur, &c.* Pſalm. 1. *Non reſurgent impii in judicio.* Daniel. c. 12. *Multi de his qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt;* ergo ſaltèm reſurrectio univerſalis futura non, eſt.

R. ad 1. Vel loquitur hic Salomon in perſonâ impiorum, & ſecundùm cæcæ carnaliſque rationis judicium, ut cenſentur Interpretes multi, quo ſenſu dicit Apoſtolus 1. Corint. 15. *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur.* Vel ſi in propriâ perſonâ loquitur, ſignificat tantum hominem in miſeriis, potiſſimùm verò in morte, quæ miſeriarum cumulus eſt

* *Libr. de reſurrect. carn.* ** *Tertull. ibid.*

est, convenire, cum belluis; non autem contendit æquam ex omni parte esse tum belluæ tum hominis conditionem.

Ad 2. Resurgent & justi, & impii; verùm impii in *judicio* & *concilio justorum* non resurgent, sed atterentur & causâ cadent.

Ad 3. Vox, *multi*, sumitur hîc pro omnibus, ut cùm Rom. 5. v. 19. dicit Apostolus multos per Adæ inobedientiam peccatores constitutos fuisse. Fortè autem dixit Daniel *multos*, & non omnes, ut significaret immensam multitudinem resurgentium, quæ comprehensura sit omnes homines quotquot unquam fuerunt aut futuri sunt: omnes enim aliquando pauciores sunt quàm multi, ut si quatuor vel quinque sunt in Scholâ & scribant, *omnes* dicentur scribere, sed non *multi*.

*Obj. 2do. Resurrectio carnis noceret animæ Sanctorum, quandoquidem anima corpori unita, minus haberet perfectionis, & plus impedimentorum, quàm ab eo separata; ergo cùm Deus Sanctis suis benè velit, probabile non est quòd eorum corpora è tumulo suscitaturus sit.

R. neg. ant. & probat. ut enim animadvertit S. Thomas. *Ceteris paribus perfectior est status animæ in corpore, quàm extra corpus;* quia anima in corpore est pars compositi ad cujus complementum à Deo ordinata est. Cùm ergo unaquæque res eatenus divinam perfectionem magìs imitetur, quo pleniùs possidet quidquid exigit naturæ suæ conditio, sequitur quòd anima hominis corpori suo unita plùs habeat perfectionis, quàm si ab eodem separata sit. Adde quòd corpus post resurrectionem animam aggravaturum non sit, quia nec morbis nec corruptioni obnoxium erit.

† Quæres 1mo. utrùm anima resumptura sit idem numero corpus quod habuit in terris.

Negant Sociniani qui nos cum corporibus à nostris specie diversis resurrecturos docent, sicque carnis resurrectionem negant; sed contrariùm est de fide, &

Prob. 1mo. ex adducto textu Libri Job. *Rursùm circumdabor pelle meâ, & in carne meâ videbo Deum meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius.* Sed si anima idem numero corpus non resumeret, homo non acciperet *rursum* pellem suam, sed novam: non videret iisdem oculis, sed aliis; ergo.

Prob. 2do. ex Apost. I. Cor. 15. *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem:* atqui si corpora resurgentium non eadem essent quæ fuerunt in terris, corruptibile *hoc* non indueret corruptionem, sed *aliud*.

Prob. 3tio. quia in Symbolo profitemur *carnis resurrectionem:*

unde Eutychius qui corpora nostra instar aeris & venti futura esse contendebat, à S. Gregorio tunc Diacono convictus, *pellem manùs suæ ægrotus tenebat dicens: Confiteor quia omnes in hâc carne resurgemus*, ut ipse refert S. Gregorius Magnus L, 14. Moral. c. 32. atque id demum definiit Concilium Lateranense sub Innocentio III. Can. 1. cujus hæc sunt verba: *Omnes mortales cum suis propriis corporibus resurgent quæ nunc gestant.*

Prob. 4to. ratione. Resurrectio est *ejus quod cecidt iterata surrectio*: atqui ad hanc resurrectionem requiritur ut corpus quod per mortem cecidit, idem numero resurgat; alioqui non esset secuuda ejusdem corporis surrectio, sed assumptio novi; ergo.

Obj. Apost. I. Corint. 15. v. 37. *Quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum.* & v. 44. *Seminatur corpus animale; surget corpus spiritale*; ergo corpus quod resumitur ab animâ, non est idem corpus quod habuit in terris.

R. neg. conseq. nam Apostolus non utitur comparatione grani in herbam renascentis, ut ostendat diversitatem substantiæ, sed tantùm ut ostendat diversitatem conditionis & qualitatis, prout requirebat quæstio hîc proposita, *Quali corpore veniunt?* Unde sensus est, quòd quemadmodum seminatur nudum granum, nascitur verò granum herbâ & aristis ornatum atque vestitum, ità corpus nostrum seminatur seu sepelitur mortale, sed resurget gloriâ vestitum & immortalitate.

* Quæres 2do. an omnia humani corporis membra resurrectura sint.

R. Electi cum membris omnibus resurgent.

Prob. tum quia Philipp. 3. *Christus reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum* seu simile *corpori claritatis suæ.* & I. Corint. 15. *Qualis cælestis, tales & cælestes:* atqui Christus integer surrexit absque ullo defectu; ergo integri resurgent electi. Tum quia resurrectio est opus à Deo particulariter operante procedens; ergo in eâ nullus esse potest defectus, vel ex parte virtutis quæ infinita est, vel ex parte materiæ quæ Creatoris voci docilis obtemperat. Membra porró quorum nullis erit usus, saltem inservient ad hominis perfectionem, quod sufficit ut resurgant.

Quod spectat ad reprobos, etsi probabilis sit sententia S. Bonaventuræ existimantis deformitates quæ sunt per diminutionem, ab iis esse auferendas remansuras verò illas quæ sunt ex indebitâ membrorum compositione, non minus tamen probabilis est sententia S. Thomæ, juxta quem reprobi non resurgent

surgent cum iis deformitatibus quæ non sequuntur naturaliter ex communibus corporis humani principiis. Atque id suadetur quia ex Apocal. 1. Christum Judicem *videbit omnis oculus*; ergo etiam oculi reproborum qui cæci fuerint, & quibus proinde restituetur visus; At si istis careant, non sic carebunt iis qui humano corpori naturales sunt, ut gravitas, passibilitas tarditas, &c.

† Quæres 3tio. an transitus ad immortalitatem futurus sit mediante morte, seu an qui vivent in terris ipsâ judicii die, priùs morituri sint quàm judicandi; uno verbo, an omnes omnino sint morituri.

R. cum S. Thomâ Lect. 8. in cap. 15. Epist. I. ad Cor. *Licèt hæc litera; scilicet Non omnes moriemur, &c. non sit contra fidem, tamen Ecclesia magis acceptat primam; scilicet quod omnes moriemur, sive resurgemus.*

Prob. 1mo. ex Script. Psal. 88. *Quis est homo qui vivet & non videbit mortem?* II. Reg. 14. *Omnes morimur.* Heb. 9. *Statutum est hominibus semel mori, &c.* atqui verba tam generalia non alio quàm generali sensu intelligenda sunt, nisi quid obstet: ut nihil obstat in præsenti.

Prob. 2do. quia probabile non est ullos unquam fore homines qui melioris sint conditionis quàm ipsa fuerit Virgo Deipara; atqui hæc mortua est; ergo.

Prob. 3tio. In adventu summi Judicis, tot vel plures erunt mali quàm boni: atqui vix credi potest malos fore liberos à maledictione propter peccatum illatâ, morte nimirum; ergo.

* Objiciuntur quædam: 1mo. *Henoch translatus est nè videret mortem.* Heb. 11. idem de Eliâ certum est; ergo non omnes morientur.

2do. Num. 16. Dathan & Abiron dicuntur *vivi* in infernum descendisse; ergo mortui non sunt. Dicitur etiam Apocal. 19. de Antichristo & ejus Pseudoprophetâ, quòd *vivi missi sunt in stagnum ignis.*

3tio. Ubi legimus in Epistolâ I. ad Corinthios, * *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur*, Codices græci, syri & arabes habent, *Non omnes quidem dormiemus, omnes tamen immutabimur.* Hæc autem lectio lectioni Vulgatæ præferri debet: quia extra morem Apostolici sermonis esse videtur, ut S. Paulus de reprobis agens utatur verbo primæ personæ, quale istud est, *Non omnes immutabimur*: quare indubie dixisset, *omnes quidem resurgent, sed non omnes immutabuntur.*

4to. cùm idem Apostolus I. Thessal. 4. dixisset: *Mortui qui* in

* *Cap. 15. v. 51.*

in Christo sunt resurgent primi, adjecit: *Deinde nos qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis*: quibus verbis significat futurum ut in Judicis adventu, mortui qui in Christo dormierunt, statim resurgant: deinde verò justi qui tunc vivent, (& in quorum personâ loquitur Apostolus cùm ait, *Nos qui vivimus*) iis qui jam à mortuis surrexerint consociati, unà cum ipsis in regnum Christi transferantur.

5tò. Idem adstruunt hæc Symboli verba: *Venturus est judicare vivos & mortuos*: si *vivos*; ergo non omnes mortui erunt.

R. hæc momenta, tametsi opinionem nostræ oppositam, & apud Græcos Patres satis receptam, probabilem faciant; unde fatemur eam nec erroris nec temeritatis incusari posse; hæc, inquam, momenta non sunt omni exceptione majora.

Ad 1. Translatus est Henoch nè videret mortem eo tempore alii eam videre solent, nempe post certum annorum ordinem, non autem ut eam penitus evaderet. Hinc constans est Fidelium omnium opinio, quòd Henoch & Elias *crudelitatis Antichristi sevitiam in suâ adhuc mortali carne passuri sunt*; ut docet S. Greg. Lib. 14. Moral. cap. 12. idque patet ex cap. 11. Apocal.

Ad 2. Dathan & Abiron vivi descenderunt in abyssum; sed vivi non pervenerunt ad gehennam, quia terrâ præmente suffocati sunt. Sic Apocal. 19, Antichristus ejusque Propheta dicuntur vivi descendisse in stagnum ignis, tametsi certò constet Antichristum esse moriturum, quandoquidem * *Dominus Jesus eum interficiet spiritu oris sui*.

Ad 3. R. 1mo. neg. ant. etsi enim Codices quidam græci habent, *Non omnes dormiemus*, alii tamen multi habent, *Omnes quidem dormiemus*, quæ lectio cum lectione vulgatâ coincidit. Imò ut monet S. Hieronymus Ep. 152. ad Minerium, lectio quæ nobis objicitur, non erat olim in omnibus græcis Codicibus, imò nec in plurimis, sed in *nonnullis*.

Nec nocet quod contra vulgatam nostram lectionem objicitur. Quia non rarò S. Paulus de re bonis perinde ac malis communi differens, in primâ personâ loquitur, ut Rom. 14. *Omnes stabimus ante tribunal Christi*: & II. Corint. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi*; ergo lectio vulgata optimè retineri potest, præsertim cùm Tridentina Synodus velit standum esse Vulgatæ.

R. 2do. neg. conseq. neque enim objecta lectio habet, *Non omnes moriemur*, sed, *Non omnes dormiemus*: atqui dormire, in hâc Scripturæ phrasi, non est mori simpliciter, sed mortis somno teneri, quasi quâdam quiete quæ mortem consequatur, &

* *II. Thess. 2.*

& diu perduret. Quapropter qui reperientur viventes in adventu Domini, morientur quidem, sed quia statim reviviscent, somnum mortis non capient: ergo negare potuit Apostolus eos dormituros esse, licèt negare non potuerit eosdem esse morituros, cùm ipse generaliter pronuntiet statutum esse *hominibus mori*.

Ad 4. dicendum eos etiam qui vivi reperientur, quique ab Apostolo dicuntur rapiendi *obviam Christo*, morituros esse vel in ipso raptu, vel ante raptum per ignem conflagrationis, qui ut docet S. Thomas in suppl. q. 74. bonos purgatione indigentes probabit & purgabit; vivos verò quoscumqne reperiet, extinguet, ut gustatâ morte, alii in vitam, alii in judicium resurgant.

Ad 5. 1mo. per *mortuos* quos judicabit Christus, intelligi possunt, ii qui jam mortui sunt; per *vivos* verò ii qui nunc vivunt, & in posterum vivent; 2do. per *mortuos* intelligi possunt ii qui ante diem judicii mortui fuerint, per *vivos* verò, non eos quidem qui vivent ipso judicii tempore, quandoquidem nulli tunc erunt qui vivant, sed qui adhuc vivunt *quando judicii* jam nunc futuri *signa apparere incipient*, ut ait cic B. Thomas.

† Quæres 6to. quot futuræ sint corporum beatorum dotes.

R. Dos corporis est dispositio quædam seu qualitas supernaturalis ab animâ beatâ in corpus gloriosum dimanans, quæ illud eidem animæ perfectè subjectum facit. Quatuor autem hujusmodi dotes Sanctorum corporibus inexistent, nempe impassibilitas, subtilitas, agilitas & claritas, juxta hos versus:

Clari, subtiles, agiles, impassibilesque,
Omnes quadruplici pollebunt dote Beati.

Quas quidem dotes ex hoc S. Pauli loco depromunt Theologi: *Seminatur corpus in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surget in gloriâ. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale*, I. Cor. 15.

1mo. Quidem corpus Beatorum erit incorruptibile, adeoque & impassibile, secundùm id Apocal. 21. *Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors ultra non erit, neque clamor, neque dolor erit ultrâ.*

Absit tamen ut Beati ab iis passionibus immunes sint, quæ subjectum delectant. Hinc oculi reficientur visione sacræ Christi humanitatis, &c. Aures demulcebuntur laudis perpetuæ quam *dicent Deo nostro omnes servi ejus*, Tob. 13.

2do. Corpora Beatorum fulgentia erunt claritate juxta id Matth. 13. *Justi fulgebunt sicut sol in conspectu Dei.* Quibus con-

consonat id Apostoli I. Cor. 15. *Christus reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ.*

De hâc claritate, quæ est qualitas supernaturalis quâ corpus Beatorũ reddetur luminosum ac simile crystallo, hæc docent Theologi: 1mo. erit inæqualis; quia orietur à redundantiâ gloriæ animarum, quæ, ut infrà dicam, inæqualis erit; 2do. claritas hæc naturaliter videri poterit etiam ab oculo non glorioso, quia lux & fulgor naturaliter habent quòd visum moveant.

3tio. Summa erit horumce corporum agilitas, adeò ut ad animæ nutum ab uno loco ad alium imperceptibili tempore transire possint sinè labore, lassitudine, & molestiâ. Hanc dotem exprimunt hæc Sapientiæ verba cap. 3. *Fulgebunt justi, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent*, Hâc dote Christus apparuit Discipulis post Resurrectionem, eâdemque in cœlos conscendit. Specimen aliquod fuit Daniel: ult. & 8. Actor. ubi Habacuc & Philippus alium in locum subitò translati fuêre.

4to. Demum mira erit gloriosi corporis subtilitas, sive hæc constat in mutuâ corporum penetratione; sive; ut D. Thomæ placet, ea sita sit in dote quæ corpus perfectè subjiciat animæ, sinè necessitate somni, cibi, potûs, &c.

Circa corpora reproborum docet S. Thomas 1mo. hæc cum suis deformitatibus resurrectura non esse, quia resurrectio est opus Dei, qui sicut ab initio humanam naturam creavit integram, sic & integram reparabit; 2do. hæc incorruptibilia fore eo incorruptibilitatis genere quod mortem eorum impediat; & hoc est fidei: nam * *in diebus illis quærent homines mortem, & non invenient eam*; 3tio. eadem fore passibilia, quod etiam de fide est: nam *ubi erit fletus & stridor dentium*, Luc. 13, 4to. reprobi nullâ claritate gaudebunt, cùm per æternitatem totam mansuri sint in ** *terrâ miseriæ & tenebrarum, ubi umbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat*; 5to. nec certè agiles erunt, cùm *ligatis manibus ac pedibus* projiciendi sint *in tenebras exteriores*, Math. 22.

PUNCTUM SECUNDUM.

De Beatitudine animæ.

Circa hoc punctum duo hîc inquirenda: 1mo. an Sancti Deum diligant necessariò; 2do. an, & unde sint impeccabiles. Sic cum Thomistis.

* *Apoc. 9. v. 6.* ** *Job. 10.*

Conclusio I. Beati tam necessariò diligunt Deum, ut ab ejus amore cessare non possint.

Prob. I. Corint. 13. *Caritas nunquam excidit*, adeoque Beati Deum jugiter & perpetuò amant: atqui voluntas Beatorum ab hocce actu cessare non potest. Voluntas enim quæ rectæ rationis dictamen sequitur, non potest cesare ab actu, nisi intellectus in eo deprehendat aliquam mali rationem, aut in ejus cessatione speciem majoris boni: atqui voluntas Beatorum rectæ rationis dictamen necessariò sequitur; aliunde verò fieri non potest ut ratio Beatis proponat motiva quibus ab amore Dei ut malo aut minùs bono avertantur; ergo.

Confirm. Clara Dei visio non compatitur judicium erroneum: atqui erroneum foret judicium quo mens judicaret sibi melius esse cessare ab àmore Dei; ergo.

Oj. Caritas viæ & caritas patriæ sunt ejusdem speciei, & intensionis; imò charitas viæ est aliquando intensior caritate patriæ, ut patet exemplo amoris quo B. Virgo in terris adhuc constituta, Deum prosequebatur: atqui tamen amor viæ non est necessarius quoad exercitium; ergo nec amor patriæ.

R. 1mo. argumento hoc probari amorem patriæ nequidem necessarium esse quoad specificationem, cùm amor viæ quoad specificationem necessarius non sit: atqui nè ipsi quidem Scotistæ contendunt amorem patriæ ità Beatis liberum esse, ut Deum possint odisse si velint.

R. 2do. dist. maj. sunt ejusdem speciei, sed non eodem nituntur principio, C. secùs, N. amor enim patriæ *regulatur* per lumen gloriæ & visionem beatificam, quæ Deum ut summum bonum necessariò proponunt, adeoque ut necessariò diligendum: at verò amor viæ hisce principiis non nititur, ut per se evidens est.

Inst. Amor viæ fundatur in cognitione per fidem habitâ: sed cognitio habita per fidem, tam necessariò repræsentat Deum ut summè diligendum, quàm cognitio beatifica; ergo vel amor viæ erit necessarius, vel si sit liber ut est de facto, liber erit amor patriæ.

R. neg. min. visio enim beatifica duo habet: 1mo. quòd semper repræsentet id quod repræsentandum est; 2do. quòd objici non possit. Primum competit fidei, quia nihil proponit nisi veri; at secundum non competit eidem, tum quia fides potest penitùs excidere, ut cùm quis sit infidelis; tum quia oculi mentis ab eâ averti possunt, ut de facto avertuntur ab iis qui *dilexerunt magis tenebras quàm lucem*, Joan. 3. 15.

Conclusio II. Beati sunt impeccabiles, & quidem ab intrinseco.

Prob.

Prob. 1. pars: 1mo. ex. S. Fulgentio Lib. de fide ad Petrum cap. 23. *Firmissimè tene*, inquit, non *jam posse quemlibet SS. Angelorum in deterius commutari, quia sic acceperunt æternam beatitudinem quâ Dei stabiliter perfruuntur, ut eâ carere non possint*: atqui beati homines eam quoque acceperunt beatitudinem quâ *carere non possunt*; ergo cùm hæc æternæ beatitudinis possessio efficiat ut Angeli peccare non possint, idem in aliis Sanctis præstabit.

* Prob. 2do. quia, ut bene S. Thomas Lib. 4. contra Gent. c. 12. *voluntas creata peccare non potest, quin præcesserit in intellectu error & incogitantia*: atqui in intellectum Beatorum nec error nec incogitantia irrepere possunt. Non error, quia qui vident Deum, in ipso nihil vident nisi veri. Non inadvertentia, quia qui necessariò attendunt ad Deum cujus amore inebriantur, necessariò attendunt ad id omne quod â peccato avertere potest; qui autem necessariò attendunt ad id quod â peccando deterrere potest. per incogitantiam peccare non possunt: atqui Beati necessariò attendunt ad Deum, qui solus & totus omnes animæ eorum potentias occupat; ergo.

† Dices Angeli peccare possunt, juxta id Job. 4. *In Angelis suit reperit pravitàtem.* Et verò Daniel 10. referuntur pugnæ ac discordiæ inter Angelos variis Regnis præsidentes, excitaræ; ergo.

R. ad 1. neg. min. ad 2. dico 1mo. hæc verba non esse ipsius Job. sed amici ejus Eliphaz, qui ut probaret innocentes nunquam à Deo affligi, quod falsum est, multa parùm accurata congerit: unde cap. 42. de eo conqueritur Deus, quòd non sit locutus *rectum sicut Job.* Dico 2do. hæc verba intelligi de Angelis viatoribus, quorum alii Deo firmiter adhæsêre, alii verò in justitiâ *stabiles* non fuerunt, & ii sunt in quibus Deus reperit pravitatem.

*Quod objicitur è cap. 10. Danielis non multùm urget: tum quia censent Interpretes multi, eum Persarum Principem qui restitit Gabrieli viginti & uno diebus, esse Cyrum Regem tum quia alii hoc intelligunt de malis Angelis bonorum curas impedire volentibus; tum denique quia ipsi etiam boni Angeli hoc sensu inter se pugnare possunt, quòd aliquando pro diversis Regnis sibi commissis quædam à Deo petunt pugnantia, aut de iisdem Dominũ consulunt. Hæc autem possunt sinè peccato fieri, sicut sinè peccato fit ut duorum Regnorum contra sese invicem dimicantium Sacerdotes, unusquisque pro Principe suo victoriam exorent.

Prob. 2. pars, quia beatitudo necessario includit amorem beatificum: atqui peccatum cum amore beatifico compati non

potest

poteſt. Nam per peccatum, ſi mortale ſit, homo *avertitur* à Deo tanquam à fine ultimo; ſi verò veniale, ſaltem *divertitur*, ut aiunt Theologi: atqui hæc averſio, aut diverſio à Deo cum amore beatifico, nec compatitur, nec compati poteſt ex naturâ rei. Nam per amorem beatificum, utpote continuum, homo convertitur continuò in Deum tanquam ultimum finem: atqui ab intrinſeco repugnat ut qui in aliquid continuò & neceſſariò fertur, ab eodem averti aut tantillum ſubduci poſſit ergo.

PUNCTUM TERTIUM.

De iis quæ conveniunt Beatitudini tum animæ tum corporis.

DUo hîc inveſtiganda: 1mo. an beatitudo ſemel obtenta poſſit amitti; 2do. an ſit in omnibus æqualis.

Circa primum erravit Origenes, docendo beatitudinem alterius vitæ non fore perpetuam, ſed ei ſucceſſuram eſſe damnationem, cui viciſſim ſuccedat beatitudo; ità ut Beati damnentur, & damnati evocentur ad gloriam. Sic contra errorem hunc.

CONCLUSIO I. Sanctorum beatitudo æterna erit, nullique viciſſitudini obnoxia. Eſt de fide.

Prob. 1mo. ex Scrip. 5. *Juſti in perpetuum vivent.* Matth. 25. *ibunt hi in ſupplicium, æternum. Juſti autem in vitam æternam.* Joan. 22. *Gaudium veſtrum nemo tollet à vobis.* I. Petri 2. Beatitudo vocatur hæreditas *incorruptibilis, incontaminata, & immarceſſibilis:* atqui ii omnes textus, ſi naturaliter & in obvio ſenſu intelligantur, ut intelligi debent, quia nihil obſtat, beatitudinis æternitatem exprimunt; ergo.

* Prob. 2do. ex PP. S. Cyprianus in exhortat. Martyr. *Mors*, inquit, Martyribus *infertur, ſed immortalitas ſequitur ...... vita temporalis extinguitur, ſed æterna reparatur*; ergo Sanctorum beatitudo æterna eſt & immortalis. S. Auguſtinus, ut ceteros omittam: *Tunc*, inquit, * *plena erit, certa, ſecura, ſempiterna felicitas.* Et hoc eſt quod profitemur his Symboli verbis, *Vitam æternam.*

† Prob. 3tio. ratione. Beatitudo talis eſſe debet ut omne Beati deſiderium expleat, & ab eo omne mali genus excludat: atqui hoc præſtare non poteſt, niſi ſit immarceſſibilis. Si enim amitti poſſit, non minor erit Beatorum anxietas, quam eorum qui in terris poſiti geſtant theſaurum quo ſpoliari poſſunt; imò major, quia Beati cùm meliùs norint conditionis ſuæ pretium, magìs angentur ejuſdem amittendi metu: at-

* *Lib. 22. de Civ. c. ult.*

qui

qui sollicitudo hæc & anxietas cum verâ beatitudine compati non possunt; ergo.

Conclusio II. Beatitudo Sanctorum est inæqualis. Est de fide contra Jovinianum, qui ut æqualia peccata, sic & æqualia merita, & parem consequenter mercedem faciebat.

Prob. 1mo. Joan. 142. *Domo Patris mei mansiones multæ sunt* I. Cor. 3. v. 8. *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundùm laborem suum.* Ibid. c, 15. v. 41. *Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum ....sic & resurrectio mortuorum-* II. Cor. 9. *Qui parce seminat, parcè & metet.* Sed ubi variæ sunt mansiones, ubi merces labori respondet, ubi maior est & minor claritas, ibi beatitudo est inæqualis.

Prob. 2do. ex Patribus. S. Polycarpus Judicem supplicia intentantem alloquens: *Merita mea*, aïebat, *doloris æstimatione pensabo. Quantò graviora pertulero; tantò præmia majora percipiam.* S. Hieronymus eâ de re expresse scripsit contra Jovinianum.

Obj. Operarii de quibus loquitur Christus Matth. 20. non eodem modo laboraverant, sed alii aliis ociùs: atqui tamen omnes eodem modo remunerati sunt; omnes enim acceperunt eundem denarium; ergo.

R. 1mo. neg. maj. Etsi enim dispar fuerit laboris diuturnitas, supponi potest eos qui seriùs operi manum admoverunt, tanto cum fervore & diligentiâ laborasse ut ceteros adæquaverint: certè primi Fideles qui horâ solùm undecimâ in vinea Domini laboraverunt, statim ut è gentilitatis tenebris emersêrunt, intra modicum tempus tales impietate progressus fecêre, ut sanctiora Synagogæ tempora penè statim adæquaverint, & sic *inbvevi multa* expleverint *tempora*; ergo non minùs quàm alii laboraverunt, nec minori sunt mercede donandi.

R. 2do. dist. min. Omnes eodem modo remunerati sunt, quoad substantiam rei per denarium significatæ,C. quoad gradum & perfectionem, N. Omnes quidem vitam habebunt æternam, at non omnes eundem in eâ gradum consequentur, sed alia erit claritas Solis, alia Lunæ, &c. Neque tamen alius alii invidebit, quia ut bellè notat Augustinus, * *Tam nollet esse unusquisque quod non accepit, quàm nec in corpore vult oculus esse qui est digitus.* Beati nempe sunt vasa alia aliis capaciora, sed usque adeò plena ut superfluant, nec ampliùs quàm quòd habent valeant continere. Ceterùm parabolæ non ità prefsè urgeri debent, alioqui enim sequeretur in cœlis esse murmur & mutuam offensionem.

* Quæres quid sit aureola Beatorum.

* *Lib. 22. de Civ. c. 30.*

R.

R. Præmium essentiale quo donantur Beati vocatur *aurea* sive *corona aurea:* tum quia Beati regnant in cœlo, suæ autem sunt Regibus coronæ; tum quia regnum cœleste certaminibus & victoriis obtinetur. Ab aureâ dicta est *aureola*, id est, parva corona, & hæc definiri potest, Gaudium accidentale à Beatis de singulari quâdam victoriâ perceptum, & in corpus spespeciali fulgore redundans. Dico, *ex singulari quâdam victoriâ*, non enim quodlibet opus sanctum meretur aureolam, sed solùm insignis victoria de hoste. Hæc verò triplex est, ut & triplex est hostis, mundus scilicet, caro, & diabolus. Vincunt mundum Martyres contemptu mortis, quo malo nullum gravius à mundo inferri potest. Vincunt carnem virgines cùm ejus illecebris resistunt, & de hoste domestico ac petulanti, gloriosè triumphant. Vincunt diabolum Doctores, aliique verbi ministri & interpretes, cum eum è cordibus hominum quibus potenter dominatur, ejiciunt atque deturbant.

Ex his aureolis potior judicari solet aureola martyrii, *quia pugna Martyrum secundùm se est fortior, & vehementiùs affligens*; aureola verò secundùm se debetur victoribus.

CAPUT TERTIUM.

De proprietatibus Actuum humanorum.

PEr proprietates actuum humanorum intelligimus cum Valentiâ, tum quædam eorum attributa, ut sunt malitia & bonitas: tum ea quæ bonitatem & malitiam sequuntur, ut meritum & culpa. De culpâ alibi dicemus, cetera hîc discutienda veniunt.

ARTICULUS PRIMUS.

De bonitate & malitiâ morali Actuum humanorum.

DIcemus 1mo. quid sit bonitas & malitia moralis in genere; 2do. an omni & cuilibet actui conveniat; 3tio. unde repetenda sit.

SECTIO PRIMA.

In quo consistat malitia & bonitas actûs humani,

IN actu humano duplex *esse* considerari potest, scilicet esse *physicum* seu *naturale* & esse *moris* seu *morale.* Esse physicum est ipsa entitas actionis nndè & simpliciter spectata, quatenus

tenus est aut esse potest extra nihil; esse verò morale, seu moralitas actûs, est ejusdem habitudo ad certas regulas, quibus si conformis sit, aut difformis, bonus dicitur aut malus in ordine morum. Sit.

* Conclusio I. Moralitas actûs non cosistit in solo libero.

Prob. tum quia actus concipitur liber, antequam concipiatur moralis; tum quia concipitur liber, prout deliberatè proficiscitur à voluntate; moralis verò, prout elicitur consentaneè aut dissentaneè ad rectam rationem.

Omne tamen liberum est morale, sicut omne morale est liberum quia quidquid liberè producitur etiam in naturalibus aut artefactis, non solùm juxta artis aut naturæ regulas, sed etiam juxta rationis leges produci debet, secundùm id Apostoli, * *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*, de quo infrà. Utinam verò artifices tantùm insudarent, ut juxta rationis quam ut secundùm artis regulas operarentur.

Obj. In eo sita est moralitas. quo posito ponitur, & quo sublato tollitur: atqui positâ libertate ponitur, moralitas v. g. actus imputatur in malum, qui eâdem sublatâ libertate desinit imputari; ergo.

R. dist. maj. quo posito tanquam essentiâ rei ponitur moralitas, C. quo posito tanquam prærequisito, N. Itaque ad morale prærequiritur liberum, unde sublato libero tollitur morale; sicut sublato voluntario tollitur liberum, quia ad liberum prærequiritur voluntarium: non magìs tamen morale in solo libero consistit, quàm liberum in voluntario solo; quia sicut voluntarium & liberum diversis conceptibus objectivis concipiuntur,' sic liberum & morale diversis repræsentantur ideis.

† Conclusio II. Regula ex cujus commensuratione desumitur moralitas, est recta ratio. Ità vulgò Theologi.

Prob. ex S. Augustino Lib. de utilitate credendi c. 12. ubi sic: *Rectum factum nullo modo esse potest, quod non à rectà ratione proficiscitur.*

Porrò recta ratio duplex est: una *increata*, quæ in mente divinâ existit, & lex æterna dici solet! altera *creata*, quæ est lumen a Deo creaturæ rationali impressum, seu ipsa legis æternæ cognitio indicans quid faciendum sit, aut fugiendum aut quid simpliciter bonum sit. Ut enim bene notat Sylvius hîc q. 19. art. 4. actus, ut bonus sit, non necessariò conformis esse debet alicui legi præcipienti, (alioquin facere ea quæ sunt consilii non esset bonum) sed necesse est & sufficit ut sit conformis ratione vel præcipienti ut fiat, vel judicanti posse bene fieri, simulque præscribenti quomodo fieri debeat. Utraque

que hæc ratio actuum nostrorum regula est, ità tamen ut ratio creata, per se regula non sit, sed prout substat legi æternæ. Unde S. Thomas 1. 2. q. 71. art. 6. *Regula voluntatis humanæ est duplex; una propinqua & homogenea, scilicet ipsa ratio humana: alia verò est prima regula, scilicet lex æterna, quæ est quasi ratio Dei.*

* Obj. 1mo Motus concupiscentiæ indeliberati, non sunt mali, nec imputantur: atqui tamen repugnant supremæ rationi: ergo disconvenientia cum supremâ ratione non est malitiæ regula, adeoque nec bonitatis.

R. dist. maj non sunt mali fomaliter, C. non sunt mali, vel potiùs inordinati materialiter & objectivè, N. Ut intelligatur solutio, notandum est quòd duplex distinguatur moralitas: una objectiua, quæ se tenet ex parte &c. actûs secundùm se solùm considerati; altera *formalis*, quæ non tam dicit ordinem ad objectum ipsum, quàm ad agentem ut bene vel malè *moratum.* Recta ratio utriusque hujus moralitatis regula est, unde quod ei repugnat, eâ parte quâ repugnat, habet aliquid mali: sed quia repugnantia hæc aliquando involuntaria est, ut in iis qui vel non quod volunt faciunt, vel invincibili laborant ignorantiâ, ideo non semper imputatur ad culpam, sed aliquando ad meritum, ob bonam fidem agentiqui rectam rationem sibi sequi videtur, dum etiam ab ea deficit.

Obj. 2do. ex S. August. Enchir. c. 101. *Aliquando bonâ voluntate homo vult aliquid quod Deus non vult...... ut si bonus Filius patrem velit vivere, quem Deus bonâ voluntate vult mori*; ergo saltèm aliquando ratio Dei & ratio hominis non sunt regulæ bonitatis actionis; cùm ambæ nonnumquam à se invicem dissentiant.

R. neg. conseq. & disting. probat nonnunquam ratio Dei & ratio humana dissentiunt in objecto materiali, seu in re volita, C. in objecto formali, seu in modo volendi, N. Itaque dissentiunt quadantenus Dei & hominis voluntates, cùm Deus vult ut moriatur aliquis, quem filius ejus vivere desiderat; sed reipsâ plùs inter se congruunt quàm primâ fronte videatur: 1mo quia vult Deus ut filius patris sui mortem avertat quantum potest: is ergo cùm optat ut pater non moriatur, divinæ voluntati consentit; 2do. quia filius non optat vitam patris nisi conditionatè & absolutè cupit, ut fiat voluntas Dei; ergo & ex hac etiam parte voluntas hominis cum Dei voluntate congruit.

SE-

SECTIO SECUNDA.

An dentur Actus indiffentes.

NOt. 1mo. actus indifferens is esse dicitur qui nec bonus est nec malus moraliter.

Not. 2do. Actus humanus de quo solo hîc agitur, utpotè qui solus deliberatus sit, dupliciter considerari potest, *in specie* scilicet, & *in individuo*. Actus humanus in specie, est actus spectatus comparatè ad objectum duntaxat, abstrahendo à fine, & cæteris circumstantiis: v. g. Deum precari, furari, deambulare, quorum primum etiam ratione objecti spectatum, bonum est, secundum verò malum, tertium denique indifferens, ità ut possit bonum esse vel malum. Actus verò spectatus in individuo, est actus prout à parte rei ponitur, & comparatè ad objectum, finem, & omnes circumstantias.

Certum est dari actus indifferentes in specie, qui spectati seorsim à fine quo fiunt, nihil boni continent aut mali moralis cùm eorum objectum non pertineat ad mores. Hinc illud S. Hieronymi Epist. 89. *Bonum est continentia, malum est luxuria. inter utrumque indifferens ambulare.* Sed graviter controvertitur, an dentur aut dari possint actus indifferentes in individuo. Affirmant Alensis, S. Bonaventura, Gabriel, Almainus Vasquez, & Scotus cum suis in 2. dist. 41. alii plures negant, eo nixi fundamento, quod omnes actus nostri, nisi in bonum finem referantur, sint verè mali. Sed hîc recrudescit controversia: cùm enim finis omnis à creaturâ distinctus, sit Deus ipse, saltèm sub conceptu confuso, quæritur quâ ratione actio ut ex parte finis bona sit, debeat ad Deum referri; de quo non una est omnium opinio.

1mo. enim censent aliqui, actionem, ut bona sit, ad Deum referri debere ex caritate habituali & justificante, unde sequitur omnes peccatoris actiones totidem esse peccata. Ità Joannes Hus, inter cujus propositiones damnata est hæc à Concilio Constant. Sess. 15. * *Si homo est vitiosus, & agat quidquam, tunc agit vitiosè; & si est virtuosus, & agat quidquam, tunc agit virtuosè: quia sicut vitium quod crimen dicitur, sive peccatum mortale, inficit universaliter actus hominis vitiosi; sic virtus, sive charitas vivificat omnes actus hominis virtuosi.* Eundem ex parte errorem si non sensu, de quo judicet Deus, saltèm verbis exprimere visus est Quenellus, cujus propositio 45. sic habet: *Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante, necesse est ut in eo carnalis regnet cupiditas, omnesque actiones* ejus

* *Lib. tom. 12. p. 130.*

ejus corrumpat. Quenello præiverat Baïus, cujus 35. propositio sic habet: *Omne quod agit peccator, vel servus peccati, peccatum est.* Baio autem præiverat Lutherus, qui citatam Joannis Hus propositionem expendens aïebat: *Hic articulus est à Catholicis concedendus*,. Haud tamen eum *concessit* sacra Facultas Parisiensis, quæ anno 1521. doctrinam hanc reprobavit: haud concessit Ecclesia tota, quæ docet aliquid boni à peccatoribus ipsis, aliquid venialiter mali à justis aliquando prodire.

2do. Docent alii, malam esse actionem omnem quæ virtualiter saltèm ad Deum non refertur ex motivo caritatis, sive perfectæ, sive imperfectæ hoc est quæ non refertur ad Deum propter se dilectum. Ità Jansenius Lib. 3. de statu nat. lapf. c. 17. & alibi passim: *Nullum*, inquit, *omnino fieri potest opus bonum, hoc est sine peccato, nisi ...... in Deum propter se dilectum referatur.* Eadem? nisi fortè pejor fuit Quenelli sententia, ut patet ex textu citato; eamque acriter defendunt ejus asseclæ.

2do. Cæteri Theologi negant eum qui ex caritatis propriè dictæ motu non operatur, semper peccare. Sententiam hanc non adstruemus, nisi paucis: quia ex iis quæ circa opera Infidelium moraliter bona docuit Doct. Tournely, facilè colligitur quid hîc sentiendum sit. Sit itaque.

Conclusio I. Non dantur actus indifferentes in individuo. Ità præter D. Thomam & Thomistas docent Bellarminus, Suaros Valentia, &c.

Prob. 1mo. ex SS. Patribus August. Lib. 2. de peccat. meritis, &c. cap. 18. *Mirum*, inquit, *si voluntas potest in medio quodam ità consistere, ut nec bona, nec mala sit. aut enim justitiam diligimus, & bona est;....... aut si omnino non diligimus, non bona est, sed mala & pessima.* Et Epist. 82. aliàs 19. *Cavendum est, nè sicut Philosophi, facta quædam hominum media dicamus inter rectè factum & peccatum: quæ neque in rectè factis, neque in peccatis numerentur.* † Unde sic; Actio indifferens ea est, quæ nec bona est, nec mala, quæ inter rectè factum & peccatum media est: atqui ex S. Augustino nulla debet admitti actio hujuscemodi, sed è contra *cavendum est* nè admittatur. Atque id ità manifestum est, * ut Vasquez qui contra nos pugnat, ingenuè fateatur SS. Augustinum, Prosperum, Fulgentium & Thomam, sibi adversari; ergo.

Prob. 2do. Actio spectata in individuo, est actio quæ fit propter aliquem finem; quæ enim non fit propter finem, est actio spectata in specie: atqui actio quæ fit propter finem non potest esse indifferens. Eatenus enim talis actio posset esse indifferens, quatenus fieret propter finem qui nec bonus esset

* *Vasq. disp. 52. n. 33.*

nec

nec malus: atqui impossibile est ut actio aliqua fiat propter finem qui nec bonus sit nec malus. Nam finis omnis vel est Creator, vel creatura: sed actio quæ fit propter Creatorem, ut agens in eo conquiescat, fit propter bonum finem; actio verò quæ fit propter creaturam sinè ordine ad Deum, ut voluntas in illâ solâ conquiescat, fit propter malum finem. Sic malum est comedere etiam sinè excessu. aut opus conjugii exercere propter solam voluptatem: unde damnatæ sunt ab Innocentio X. eæ propositiones *Comedere & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum.* Et *Opus conjugii ob solam voluptatem, exercitum, omni penitus caret culpa & defectu veniali*; ergo.

*Prob. 3tio. Omnis actio otiosa est moraliter mala: atqui omnis actio quæ ad debitum finem non ordinatur est otiosa; ergo Major & minor seorsim probandæ veniunt.

Prob. itaque major. Non minùs actio otiosa, est moraliter mala, quàm verbum otiosum, imò magis, cùm in actione otiosâ tempus tam inutiliter occupetur quàm in verbo otioso, & aliunde jactura rei otiosæ major sit quàm damnum verbi otiosi, quod inter creata quæcumque minimum reputari solet; unde S. Hieronymus in Psal. 16. *Si de verbis otiosis redditur ratio, quantò, magis de operibus?* atqui verbum otiosum est moraliter malum, quandoquidem *reddent* homines *de eo rationem in die judicii*; non solùm propter discussionem, ut temerariè respondent quidam ex adversariis, sed propter condemnationem, ut patet ex verbis Christi immediatè sequentibus * *Ex verbis tuis justificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis*, Unde Tertullianus Lib. de patientiâ cap. 4. *Traditum est in doctrinâ Christi, manere nos omnis vani & supervacanei dicti reatum*; ergo.

Prob. min. nempe quòd omnis actio eo ipso quo ad debitum finem non refertur, otiosa sit. Et id quidem evidens est ex terminis: actio enim non dicitur otiosa eo quòd malum habeat finem; ergo ideo solùm otiosa dicitur, quia caret debito fine. Et hoc plerique Patres docent: Otiosum verbum, ait S. Hilarius, est verbum *ineptum & inutile*. S. Gregor. Homil 6. in Evang. *Otiosum verbum*, inquit, *est quod utilitate rectitudinis, aut ratione justæ necessitatis caret.* S. Bernardus Lib. de triplici custodiâ &c. *Otiosum verbum est, quod nullam rationabilem causam habet*; ergo pariter actio otiosa ea est quæ debito fine caret. Unde Matth. 20. operarii dicuntur otiosi, non quia nihil prorsus agerent, sed quia nihil efficerent utile, & quod ad debitum finem posset ordinari.

† Prob. 4to. Si teneatur homo omnes actus suos ad Deum refer-

* *Matth.* 22.

referre, jam certum eſt non dari actus indifferentes, quia boni erunt qui ad hunc finem referentur, mali verò qui non referentur: atqui tenetur homo actus ſuos omnes ad Deum referre. Qui enim *omnia* generatim & indiſtinctè, qui actiones etiam minimas in gloriam Dei facere tenetur, ille omnes actus ſuos ad Deum referre tenetur: atqui tenetur homo omnia generatim ...... Prob. min, ex celebribus S. Pauli verbis I. Corint. 10. *Sive manducatis, ſive bibitis, ſive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite:* atqui hæc verba nullam nè minimam quidem actionem excludunt, quæ non debeat ad Deum referri. Et ſi potus ipſe & eſus, & aliud quid ſimile, ad Dei gloriam ordinari debet, quantò magìs aliæ majoris momenti actiones?

At, inquiunt, verba hæc merum ſunt conſilium.

Contra 1mo. Apoſtolus utitur verbo imperativo, *facite*, nihilque addit quo indicet ſe conſilium merum dare; ergo cenſendus eſt præceptum dediſſe, præſertim cùm id patiatur materia, nec ullæ obſtent circumſtantiæ; 2do. in dubio ad mores pertinente pars tutior tenenda eſt; 3tio. in hiſce verbis verum agnovêre præceptum Patres. Sic Auguſtinus Lib. de corrept. & gr. c. 3. *Præcipit Apoſtolus dicens: Omnia veſtra in charitate fiant.* S. Maximus Homil. 2. de gratiis &c. *Chriſtianus ſemper debet Patri ac Domino ſuo laudes dicere, & in ejus gloriam omnia procurare, ſicut ait B. Apoſtolus: Sive manducatis, ſive bibitis, &c.* S. Thomas 1. 2. q. 21. art. 4. *Deus*, inquit, *eſt ultimus finis hominis. Eſt autem debitum ut ad finem ultimum omnes actus referantur.* † Non negamus S. Bonaventuram nobis hîc cum ſuâ Scholâ adverſari; ſed nec opinionem noſtram in articulum fidei transformari volumus.

* Obj. 1mo. S. Hieronymum ubi ſuprà: *Bonum eſt continentia, malum luxuria, utrumque indifferens ambulare .... hoc non eſt bonum nec malum; ſive enim feceris, ſive non feceris, nec juſtitiam habebis, nec injuſtitiam.* Unde ſic: Actiones de quibus hîc loquitur S. Doctor verè ſunt indifferentes, cùm nec ad meritum ſeu juſtitiam, nec ad demeritum ſive injuſtitiam imputentur: atqui actiones illæ non ſolùm conſiderantur in ſpecie, ſed etiam in individuo; hæc enim vox, *feceris*, denotat exercitium actionis in individuo, cùm actus non poſſit fieri niſi in individuo & ſingulari.

R. 1mo. Tranſeat major, quæ efficaciter non probatur, quia poteſt aliqua actio nec ad meritum nec ad demeritum inſervire, & tamen non eſſe indifferens, ſi nempe ſit ſolùm moraliter bona.

R. 2do. Dato quod Hieronymus, hîc ex propriâ ſententiâ loqua-

loquatur quod certum non est; neg. min. etsi enim loquatur S. Doctor de actione prout à parte rei exercetur, non respicit tamen nisi objectum ejus, & abstrahit tum à fine tum à circumstantiis; ut ab iis abstrahat, cùm ait bonum esse continentiam, quæ tamen, ut in cojugatis, aliquando mala esse posset: unde sensus ejus est, *sive feceris, sive non*, id est præcisè quia fecisti vel non fecisti, nec justitiam habebis nec injustitiam; quamvis aliunde laude vel vituperio dignus sis, prout ex rationabili causâ, & ex bono fine, atque in debitis circumstantiis fecisti, vel non. Et verò S. Doctor in Epist. ad Cthesipont. postquam hæc retulit verba quibus Pelagius Ecclesiæ dogma de gratiæ ad actus singulos necessitate quasi ridiculum explodere nitebatur: *Si voluero curvare digitum, movere manum, sedere, stare, ambulare, discurrere, sputa jacere...... semper auxilium Dei mihi necessarium erit.* Sic vividè respondet: *Audi ingrate, imo sacrilege, Apostolum prædicantem: Sive manducatis, sive bibitis, &c.* ergo vult S. Doctor, ut non deambulatio solùm, sed & actus omnium maximè animales; ad Dei gloriam referantur.

† Atque hinc colliges, eum peccare qui solius voluptatis causâ comedit; flores odoratur, campum innumeris varium coloribus respicit, musicæ cantibus demulcetur, uxore utitur, &c. Ità docet Augustinus Lib. 10. Confess. c. 33. *Cùm inquit, mihi accidit, ut me ampliùs cantus quàm res quæ canitur moveat, me peccasse confiteor.* & Lib. de bono conjug. cap. 7. *Reddere debitum conjugale nullius est criminis, exigere autem ultra generandi necessitatem, est culpæ venialis.* Concinit S. Thomas in 4. dist. 31. q. 2. art. 2. *Duobus solis modis conjuges absque omni peccato conveniunt, scilicet causâ procreandæ prolie, & debiti reddendi; alias semper ibi est peccatum ad minùs veniale.*

Obj. 2do. 2do. Actus qui nec bonitatem nec malitiam contrahunt ex objecto, fine & circumstantiis, sunt indifferentes in individuo: atqui dantur hujusmodi actus. Actus enim qui fiunt ad sublevandam levem naturæ indigentiam, ut ambulare, sputa ejicere, ad ignem frigoris abigendi gratiâ accedere, sunt actus quorum 1mo. objectum nec bonum est nec malum moraliter; 2do. finis est etiam indifferens: qui enim ad ignem frigoris expellendi gratiâ accedit, per se loquendo non plùs meretur, quàm qui non accedit; 3tio. circumstantiæ sunt & supponuntur esse indifferentes; ergo.

R. ad 1. neg. min. ad 2. neg. actus de quibus agitur esse ratione finis indifferentes: vel enim fiunt propter solam voluptatem, & tunc includunt culpam venialem, ut ait S. Thomas;

vel

vel fiunt ut corpus ad functiones suas magis habile reddatur, & ideo mens promptiùs & meliùs ea quæ officii sui sunt peragat, & tunc sortiuntur bonitatem à fine quem operans ultimatè intendit; ergo quocumque modo considerentur, non sunt indifferentes.

Inst. Si prædicti actus boni esse possent, possent voveri; rursùs si forent mali, deberent pœnitentes se de iis accusare: atqui neutrum dici potest. Non 1. nam ridiculum esset & stultum vovere v. g. deambulationem ad sublevandam levem naturæ indigentiam. Non 2. nemo enim est qui se de iis accuset; nemo qui anteqnam quæstionem hanc in Scholis tractari audierit. crediderit se, spuendo, vel emungendo nares peccare, nisi hæc honestum in finem referret; nemo qui his solis absolutionem impendere ausit: & id fatentur Thomistæ ipsi cùm candidè loqui volunt; ergo.

R. neg. primam partem majoris, quæ moraliter loquendo falsa est, quia non omne bonum voveri potest. sed id tantum quod est melius: porrò ii etiam actus qui boni sunt, non sunt semper meliores quàm ipsorum omissio. Sic tametsi matrimonium sit per se bonum & optimum, haud tamen communiter loquendo voveri potest, quia excludit statum virginitatis qui Deo acceptior esse solet. Dixi moraliter loquendo, quia sicut matrimonium in quibusdam raris casibus voveri potest, sic & actus de quibus loquitur objectio, ob quasdam causas quæ raro occurrunt voveri possent.

Ad 2. partem respondet Gonet his verbis: *Quia similes actus ut plurimum sine deliberatione ex solâ imaginatione sunt, & si fiant cum consilio & deliberatione rationis. ad sanitatem vel honestam recreationem, vel naturæ quietem & solatium virtualiter referuntur, regulariter sunt materia dubia, & ideo prudens Sacerdos raro debet his solùm absolutionem impendere, sed monere pœnitentem ut de aliis, licèt jam confessis, quæ certò scitfuisse peccta, se accuset.* Adde quòd multi ex iis qui Deum verè timent, sæpiùs in die actus suos omnes Deo offerunt, & oblationem hanc identidem repetunt, nè interrumpatur: multi etiam se ut peccati reos habent cùm illiud pietatis officium omiserunt.

Obj. 3tio. Illa opinio admitti non debet, quæ jugum imponit quod portari non potest: atqui talis est opinio nostra. Quis enim hominum potest in singulis actibus. iis etiam qui animales sunt, ut spuere, rectum finem sibi semper proponere?

R. neg. min. Non enim requiritur relatio *actualis*, quâ homo in actibus singulis de ultimo fine cogitet; sed sufficit relatio *virtualis*, quæ nimirum etiam cùm desiit esse præsens actu,

manet virtute actualis præbitæ, quæ nec revocata est per actum contrarium, putâ peccatum, nec interrupta per longiorem temporis moram: atqui talis relatio ad quam satis est ut homo aliquoties in die suum bene operandi propositum renovet, viro Christiano onerosior videri non debet, cùm eò usque progressi sint vel ipsi Gentiles, ut eorum aliquis dixerit: *Nira- tio jubeat, digitum exere, peccas.*

Obj. 4to. Qui bonâ fide existimat dari actus indifferentes in individuo, & deambulando nullum sibi bonum finem proponit, nec peccat cùm agat juxta opinionem cujus falsitas inculpatè ignorari potest, nec bene agit, cùm nec actu nec virtute bonum finem intendat; ergo.

R. neg. ant. Fieri enim nequit ut hîc occurrat saltem practicè ignorantia invincibilis, quia ratio fide præsertim adjuta evidenter dictat nemini unquam esse licitum otiosè & inutiliter operari. Nec dubium esse quin hoc in praxi secutus sit S. Bonaventura, qui se suosque actus pluries in die ad Deum referebat.

Obj. 5to. In Concilio Constantiensi damnata est hæc Joannis Hus propositio, *Nulla sunt opera indifferentia: sed hæc est divisio immediata humanorum operum, quòd sint vel virtuosa; vel vitiosa;* ergo admitti debet hæc contradictoria: aliqui sunt actus indifferentes.

R. dist. ant. damnata est in sensu Joannis Hus, C. in sensu Catholicorum qui noster est, N. Contendebat Joannes Hus omnem & quemlibet actum, virtuosum esse vel vitiosum, prout elicitur ab homine justo, vel peccatore; quia, inquiebat, *vitium seu mortale peccatum inficit universaliter actus hominis vitiosi, & virtus vivificat omnes actus hominis virtuosi.* Hanc hæresim meritò proscripsit Synodus Constantiensis. quia inter vitiosa hominis mali, & virtuosa hominis justi opera, dantur actus aliqui medii qui nec justi sunt, tametsi fiant ab homine justo, cùm is aliquando venialiter peccet: nec vitiosi, tametsi fiant ab impio, quia is nonnunquam piè agere potest. At eadem Synodus circa propositionem ipsam absolutè sumptam non pronuntiavit, cùm quæstiones inter Ecclesiæ Catholicæ Theologos illæsâ fide agitatas dirimere non intenderit.

Conclusio II. Ut actio sit ex omni parte bona, necesse non est ut ad Deum propter se dilectū referatur, seu ut fiat ex motivo charitatis saltèm initialis strictè sumptæ. Imò sententia quæ relationem hanc requirit, *falsa est & erronea,* ut loquitur Gonet tom. 4. disp. 1. de necessitate grat. art. 3. Assertionis nostræ præcipua indicare fundamenta sufficiet; sed antea monere volo, duo hæc quæ aliquibus synonyma videntur, operari

pro-

propter Deum propter se dilectum, & operari *propter Deum tanquam ultimum finem*, mihi omnino distincta videri: actus enim spei Deum attingit ut ultimum finem, nec tamen tendit in eum propter se, id est, propter absolutam ejus bonitatem.

Prob. itaque 1mo. Si ut actio ex omni parte, atque etiam ratione finis bona sit, & penitus immunis à peccato, requiratur charitatis supernaturalis influxus, omne opus liberi arbitrii sibi dimissi peccatum erit saltèm veniale; & ad nihil valebit libertas nisi ad peccandum: atqui falsum omnino consequens. Prob. min. 1mo. quia inter propositiones Baïanas quas an. 1560. die 27. Junii notavit Facultas Parisiensis, hæc propositio num. 4. *Liberum arbitrium ex se non potest nisi peccare, & omne opus liberi arbitrii sibi dimissi est peccatum mortale vel veniale*, damnata est sub hâc censura, *Hæc propositio pro utrâque parte est hæretica* Ista itèm, *Homo faciendo quod in se est peccat, & non potest non peccare faciendo quod in se est*, sic confixa est *Tota hæc propositio est hæretica*; 2do. quia proscripta est à Romanis pontificibus hæc Baii propositio, *Liberum arbitrium ante gratiam nihil valet nisi ad peccandum.* Hanc etiam reprobavit Alexander VIII. *Omne quod non est ex fide Christianâ supernaturali, peccatum est*; 3tio. quia cùm doctrinam hanc renovasset Monachus quidam Theologiæ Professor, hanc ab eo fidei professionem exegit, (nemine in Senonensi Provinciâ reclamante) Episcopus Altissiodorensis anno. 1811. *Recognosco fidem non tam esse necessariam ad actus moraliter bonos, ut sinè initiô fidei & caritatis non possit fieri nllum opus bonum morale ordinis naturalis, quod non sit peccatum saltim omissionis; propterea quod non referatur ad Deum per aliquem charitatis actum saltim inchoatum.*

† Prob. 2do. Si omnis actio sinè charitatis actualis influxu elicita, sit peccatum, peccabit qui solius æternæ mercedis intuitu operabitur: atqui falsum consequens ex Trid. Sess. 6. Can. 31. *Si quis dixerit justificatum peccare, dum intuitu æternæ mercedis bene operatur, anathema sit.* Hinc damnata est ab Alexandro VIII. ista propositio, *Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, caritate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur:* & hæc iterum, *Intentio quâ quis detestatur malum & prosequitur bonum, merè ut cælestem obtineat gloriam, non est recta nec Deo placens*

Prob. 3tio. ex Concilio Trid. quod declarat ** *illam contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pænarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ, non solum non facere hominem hypocritam & magis*

* *An. 1690.* ** *Sess. 14. c. 4.*

pec-

peccatorem; *verùm etiam domum Dei esse*; *& Spiritûs sancti impulsum ...... quo pœnitens adjutus viam sibi ad justitiam parat.* & alibi: * *Si quis dixerit gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus vel à peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores pejores facere; anathema sit.* Unde sic: Timor de quo agitur in prædictis textibus, non includit initium charitatis strictè sumptæ: atqui tamen timor ille ex omni parte bonus est; ergo ut actio ex omni parte bona sit, sufficit impulsus & motio Spiritûs sancti à caritate distincta.

Major patet 1mo. quia Synodus Tridentina explicans quo motivo moveatur ille qui timet, non assignat caritatem, sed considerationem turpitudinis pecati, aut gehennæ metum; ergo, saltèm *communiter* loquendo, attrito ev his solùm motivis nascitur, non autem ex præstanti caritatis strictè sumptæ motivo.

* 2do. Quia Lutherus contra quem editus est prædictus Canon, in expositione Articulorum quos Leo X. condemnaverat, ac proinde diu ante Tridentinam Synodum, declaraverat attritionem quâ hominem magìs peccatorem fieri censebat, non eam esse quæ ex Dei amore proficiscitur. Sic enim loquebatur an. 1520. in assertione omnium Articulorum per Bullam Leonis X. damnatorum: ** *Si dixerint se loqui de contritioné in charitate factâ, jam Articulus nihil ad me! non enim unquam sic docui.* & suprà: Doceo *contritionem quantumlibet magnam, nisi fiat amore justitiæ, &* (*ut ipsimet* Catholici *dicunt*) *in charitate Dei, non esse veram sed simulatam*· & infrà: *Donec ab amore legis incipiant pænitere, se se hypocritas esse* sciant. Ergo ea solùm contritio Luthero displicuit, quæ non concipitur ex amore ustitiæ, & ex charitate Dei; ergo contritio quæ juxta Patres Tridentinos, quibus ignota non erat Lutheri apologia, supernaturalis est, & quatenùs talis *ad justitiam* conducit, non includit amorem caritatis. Et verò propositio quam reprobat Synod9 Trid. totidem de verbis sumpta est ex Sermone secundo *** Lutheri de Pœnit. ubi nè uno quidem verbo indicat eum à se reprobari timorem qui caritate habituali destitutus sit. Esto Novator plùs aliquando in hoc puncto erraverit; sed varias erronei systematis partes reprobare potuit Synodus Tridentina, & de facto reprobavit Canonibus VII. & VIII.

† 3tio. quia usque adeò loquuntur Patres de timore qui amorem non includit, ut dilectionis nomen è Concilii decreto, quale primò conceptum erat, eradi voluerint. Cùm enim, ut refert

* *Sess. c. 8.* ** *Tom. 2. Edit. Ihenæ an. 1557. fol. 116.*
*** *Tom. 1. fol. 13.*

refert Palavicinus Lib. 12. c. 10. prius decretum statueret attritionem ortam ex eo timore qui servilis dicitur, sufficere àd Sacramenti Pœnitentiæ constitutionem, *cùm sinè aliquo dilectionis in Deum motu vix esse queat*: monuit Æmilianus Tudetamus Episcopus, falsò dici hujusmodi dolorem sinè amore vix unquam concipi posse, &c, *Quamobrem*, ait Palavicinus, *decretum sicut nunc extat, reformatum est.*

4to. Quia propositio hæc, *Attritio quæ ex gehennæ metu concipitur sinè dilectione benevolentiæ Dei propter se, non est bonus motus & supernaturalis*, ab Alexandro VIII. damnata est, indubiè quia Tridentino adversabatur; ergo pro certo habendum est timorem, de quo loquitur Synodus Tridentina, abstrahere ab amore Dei propter se.

Nunc probanda est minor, nimirum timorem hunc prout ab amore præscindit, esse ex omni parte bonum. Probatur autem sic: Timor de quo loquuntur Patres Tridentini, non facit hominem hypocritam & magis peccatorem: atqui si timor ille non esset ex omni parte bonus, sed malus defectu legitimi finis, jam hominem faceret magis peccatorem. Peccatum enim peccato additum, facit hominem magis peccatorem: atqui timor ille esset peccatum, defectu scilicet boni finis, peccatum est juxta Augustinum; ergo.

Et verò quod non est caritate, necessariò est ex cupiditate, juxta adversarios, apud quos * *non sunt nisi duo amores unde volitiones & actiones omnes nostræ nascuntur, &c.* atqui timor de quo agimus non est à caritate; ergo superest ut sit à cupiditate, sive ab eo amore qui eo ipso quo omnia propter Deum non agit, *malus* judicari debet.

Obj. 1mo. Peccat quisquis non implet magnum illud præceptum, ** *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* atqui præceptum illud non implet. qui omnes actus suos ad Deum non refert ex motivo caritatis: sic enim aliquam cordis sui. motuumque suorum partem subtrahit præcepto quod omnes humani cordis motus comprehendit & exigit; ergo.

R. 1mo. argumentum hoc advesùs eos à quibus proponitur militare. Docent enim eum qui in actione suâ tenue aliquod charitatis initium, ac debiliores amoris hujus scintillas habet, eatenùs ab omni peccato immunem esse: sed qui nascentia solùm charitatis primordia habet, nec agit nisi ex debiliore ejus scintilla, non potest dici tantùm ac tale præceptum implere. An non enim magnam cordis sui patem Deo subtrahit, qui nonnisi exiguam ejusdem portionem Deo porrigit? Annon *Modus diligendi Deum, est diligere sinè modo*, ut bellè docet

* *Prop. 44. Quest. nel.* ** *Luc.* 10. 27.

S. Bernardus? An non consequenter præcepti tam extensi transgréssor judicabitur, qui loco ignis exæstuantis quo flagrare debet, nonnisi levem quæ vix foris prodit. flammam experietur?

R. 2do. dist. maj. peccat qui Deum non diligit quantùm potest, & secundùm mensuram & naturam gratiæ quam Deus ipsi largitur, aut nisi obicem poneret. largiretur, C. secùs N. sic distinctâ min. neg. conseq. Ut intelligatur solutio, & infinitæ adversariorum declamationes convellantur, duo sufficiunt quorum veritatem agnoscunt ceteri præter Jansenianos Theologi: 1mo. ut Deus non jubeat impossibilia, sed simul præceptum & auxilium, legem & misericordiam afferat; 2do. ut non omnis quæ homini conceditur gratia, eundem ad idem objectum ferat, sed alia aliquando ad fidem, alia ad timorem, alia ad charitatem magis aut minùs provectam, &c. Atqui hæc duo pro certis & inconcussis haberi debent: 1mo. enim Deus non jubet impossibilia; *nec enim impossibile aliquid potuit imperare qui justus est,* aït S. Cæsarius Arelat. 2do. non omnis gratia ad eundem effectum proximé ordinatur: hæc excitat ad timorem, illa ad initium fidei, alia inspirat amorem Dei propter se, alia amorem Dei ut est bonum nobis conveniens, uno verbo, ut docet S. Augustinus L. 1. ad Bonifacium cap. 19. & L. de nat. & grat. c. 67. Deus homanas voluntates ad bonum faciendum movet *miris & multis modis*, qui facilè explicari non possunt. Unde colligere est quàm malè contendat autor Examinis theologici omnem & quamlibet veram Christi gratiam, esse charitatem propriè dictam, saltèm inchoatam; quo semel posito systemate, Mahumetani, Athei, ceterique Infideles qui *finè Deo* vivunt, si quid à Deo gratiæ recipiant, ut eos aliquando saltèm recipere in confesso est etiam apud nobiliores S. Thomæ discipulos, charitatis illius eximiæ quâ Deus castè & gratuitò propter seipsum diligitur participes esse dicendi sunt, quod quàm absurdum sit nemo est qui non intelligat.

His positis, proposita difficultas facilè evanescit. Dato enim quòd per præceptum *Diliges*, teneatur homo singulos suos actus ad Deum referre, ad id non tenetur, nisi secundùm præsentes quas habet vires. aut quas haberet, nisi poneret obicem gratiæ: atqui homo non semper habet gratiam charitatis strictè sumptæ quâ Deum propter se diligat, sed aliter & aliter movetur à multiformi gratiâ Dei; ergo non desinit tunc adimplere præceptum de diligendo Deo, quia illud impletur ab iis etiam qui finè charitate agentes ad charitatem se disponunt, juxta id S. Thomæ: * *Non est impossibile hoc præceptum observare*

* *1. 2. q. 100. art. 10.*

vare, quod est de actu charitatis, quia homo potest se disponere ad charitatem habendam. &c.

Inst. Quod teneor facere ex præcepto charitatis, hoc teneor facere ex motivo charitatis: atqui.

R. neg. maj. nam ex præcepto charitatis teneor credere & sperare, aliasque dispositiones ad charitatem necessarias habere, & tamen non teneor hosce actus elicere ex motivo charitatis. Sic die Dominicâ ad sacrum obligatus præcepto religionis, teneor eodem præcepto electo surgere nec tamen teneor surgere ex motivo religionis.

Obj. 2do. citata Apostoli verba, * *Sive manducatis; sive bibitis; &c.* & iterum: *Omne quodcumque facitis in verbo aut opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi:* atqui hæc verba præceptum continent generale, & illud quidem impleri nequit, nisi homo actus suos ad Deum referat ex proprio charitatis motivo. Prob. min. ex S. Thomâ 1. 2. q. 100. art. 10. ad 2. *Sub præcepto charitatis;* inquit, *continetur ut diligatur Deus ex toto corde ad quod pertinet ut omnia referantur in Deum; & ideo præceptum charitatis homo implere non potest, nisi etiam omnia referantur in Deum;* ergo.

R. neg. min. & dico 1mo. præceptū Apostoli generale non esse; alioqui enim extendi debere ad omnes prorsus homines, atque etiam ad Infideles negativos; quod dici nequit, cùm ii qui de Christo nihil unquam audierunt, peccare quidem possint cùm actus suos saltèm implicitè non referunt ad Deum creatorem, quem invincibiliter ignorare non possunt sed peccare non possint eosdem actus non referendo, seu non faciendo *in nomine Domini Jesu Christi*, quem invincibiliter ignorant. Ità Estius & Sylvius.

Dico 2do. cum S. Thomâ ibid & Sylvio, hominem Christianum teneri omnes actus suos in Deum referre, nec teneri tamen semper ad eos ex caritatis motivo referendos. Præceptum enim de diligendo Deo, non debet confundi cum præcepto de referendis ad Deum omnibus actionibus; quia præceptum istud, *Diliges Dominum Deum tuum*, non continet universalitatem quam continet istud, *Omnia in gloriam Dei facite*: & propterea præceptum dilectionis, cùm sit affirmativum & sinè universalitate, non pro semper obligat; præceptum verò de referendis omnibus ad Deum, licèt sit affirmativum, quia tamen continet universalitatem actionum, obligat pro omni tempore quo aliquid deliberatè operamur; alioquin non omnia in gloriam Dei essent referenda, cùm ad eum non referentur quæ fierent eo tempore quo præceptum non obligaret.

Ad 2. dist. textum S. Thomæ, pertinet ad præceptum charitatis

* *I. Cor. 10. Colossi. 3. 27.*

ritatis ut omnia referantur in Deum ex motivo charitatis, quando actu urget præceptum charitatis, C. pertinet semper ità ut semper urgeat præceptum charitatis, N. Fateor itaque quòd juxta S. Thomam omnia ad Deum ex motivo charitatis referri debeant, quoties urget præceptum charitatis unde qui cùm urget charitatis præceptum honorat parentes, & eos non honorat ex charitate, peccat, & quidem mortaliter, ut docet ibid. S. Doctor in arg. *Sed contra.* Sed nego & constanter nego quòd juxta S. Thomam, vel præceptum, charitatis obliget semper, vel qui ex motivo charitatis non agit, quo tempore non obligat præceptum charitatis peccet saltem omissionis peccato. Utrumque invictè patet, 1mo. ex scopo S. Doctoris qui eo loci totus est ut probet modum charitatis non cadere *sub præcepto divinæ legis* id est, divinam legem impleri aliquando posse absque eò quòd impleatur ex motivo charitatis; 2do. ex ipso quem adversarii adducunt & truncant S. Thomæ textu; sic ille: *Ad 2. dicendum quod sub præcepto charitatis continetur, ut diligatur Deus ex toto corde: ad quod pertinet ut omnia referantur in Deum; & ideo præceptum charitatis implere homo non potest, nisi etiam omnia referantur in Deum. Sic ergo qui honorat parentes. tenetur ex charitate honorare, non ex vi hujus præcepti, quod est, Honora parentes; sed ex vi hujus præcepti, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Et cùm ista sint duo præcepta affirmativa non obligantia ad semper, possunt pro diversis temporibus obligare: & ità potest contingere, quòd aliquis implens præceptum de honoratione parentum, non tunc transgrediatur præceptum de omissione modi charitatis.* Ex quibus duo colliges, 1mo. Jansenianos, qui centiens textum hunc S. Thomæ citant, centies eundem corrumpere, cùm cautè supprimant posteriora hæc ejus verba, *& cùm ista sint præcepta affirmativa, non obligantia ad semper; &c.* 2do. indubium esse quòd in doctrinâ S. Thomæ possit quis absque ullâ delicti specie parentes alio quàm charitatis motivo honorare; idque fieri quoties quis parentes honorat, cùm actu non obligat præceptum charitatis, quod utpotè *affirmativum non semper obligat*: tunc enim neque peccat contra præceptum honorandi parentes, quos de facto honorat: neque contra præceptum charitatis, quod tunc supponitur non obligare. Et verò si docuisset S. Thomas hominem hunc quâcumque factâ hypothesi peccare cùm parentes non honorat ex motivo charitatis, censuisset eum pro tunc mortaliter peccare, cùm juxta ipsum ibid. *quicumque non servat præceptum* charitatis; *peccet mortaliter*; & à fortiori credidisset alias quæ minùs honestæ sunt hominis actiones, totidem esse mortalia pecata. Quis porrò tam erroneam opinionem S. Thomæ attribuere ausit? Inst.

Inſt. S. Thomas Lect. 3. in c. 3. Epiſt. ad Coloſſ. verum agnoſcit præceptum in his S. Pauli verbis: *Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine D. N. J. Chriſti facite. Quidam*, inquit, *dicunt quòd hoc eſt conſilium, ſed hoc non eſt verum*: atqui præceptum illud ſinè charitatis alicujus motu impleri non poteſt: ſecundùm id ejuſdem Apoſtoli I. Cor. 16. *Omnia veſtra in charitate fiant*; ergo.

R. neg. min. quia poteſt quis operari in nomine Chriſti, & tamen non agere ex motivo charitatis ſtrictè ſumptæ, ut patet in iis qui actum fidei vel ſpei eliciunt; aut aquæ frigidæ potum tribuunt intuitu mercedis æternæ.

Nec nocet illud: *Omnia veſtra in charitate fiant*, tum quia locum hunc intelligunt aliqui *de amore ſecundùm dictamen rectæ rationis ordinato*, ut notat Eſtius: tum quia alii, ut idem Eſtius, reſtringunt hæc verba ad ſolos Fideles *quibus annuntiata fuit lex Chriſti*: ſic tamen ut contra Apoſtoli legem non peccent mali Chriſtiani, *qui propter Deum fide cognitum eleemoſynam indigenti largiuntur, ità Deum ut finem ſpectantes ut in illo opere, nihil Deo anteponant, aut æquent*, ad quod neceſſum non eſt ut homo agat ex impulſu charitatis ſtrictiùs ſumptæ; tum quia ſi verba hæc de charitate propriâ intelligantur, nihil aliud ſunt quam præceptum affirmativum non obligans pro ſemper.

Ut ergo ſolvantur omnes S. Pauli textus. dicendum eſt 1mo eos ſi negativè accipiantur, obligare pro ſemper; quia nihil unquam facere licitum eſt quod adverſetur amori divino, aut quo creatum creatori præponatur vel æquetur; 2do. eoſdem ſi ſumantur affirmativè, vel ſumi in ſenſu charitatis ſtrictiùs acceptæ, vel eo ſenſu quòd omnia hominum opera ad honeſtum finem ordinari debeant. Si primum, *melius* quidem eſt *ſi* quis actionem ſuam *actu in Deum ordinet*, ut ipſe conformiter ad S. Bonaventuram docet S. Thomas in diſt. 40. art. 5. ad 7. at id non eſt præcepti, niſi *pro tempore quo illo* quis *tenetur actum ſuum in finem ultimum referre*, ibid. diſt. 41. q. 1. art. 2. ad 4. & tunc, quidquid dicant Janſeniſtæ, qui primum Decalogi præceptum ad nihil penè redigunt, dum illud tueri & extollere videntur, qui non aget ex motivo charitatis, mortaliter peccabit, ex eodem S, Thomâ 1. 2. q. 100. art. 10. Si ſecundum eſt quidem illud præcepti, quia ſemper neceſſe eſt honeſtum finem eligere, at nihil inde contra nos.

Obj. tandem plures S. Auguſtini, aliorumque Patrum textus, in quibus quidquid à charitate non profluit, ſterile & defectuoſum eſſe perhibetur. Sic Auguſtinus L. de ſpir. & lit. cap. 14. *Nec enim fructus eſt bonus, qui de charitatis radice*

non

non surgit. L. 4. contra Julianum cap. 3. *Sine amore Creatoris, nullis quisquam bene utitur creaturis.* S. Gregorius Hom. 27. in Evang. *Nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis, si non manet in radice charitatis*; ergo.

R. 1mo. SS. PP. similibus usos esse verbis, cùm alias virtutes. earumque actus commendâverunt. Sic S. Gregorius Hom. 13. in Evang. *Nec opus bonum est aliquod sinè castitate.* Vach! quoties textum hunc citassent Quenelliani, si S. Pater pro *castitate* dixisset *charitate*? Non minùs expressè de humilitate locuti sunt, ut videre est in omnibus Libris qui de eâ virtute disserunt.

R. 2do. nihil è voce *charitatis* quâ usi sunt SS. Doctores, multominùs è voce *amoris* & *dilectionis* colligi posse, quia voces illæ in eorum Operibus usurpantur 1mo. ad exprimendam charitatem habitualem, cujus tamen influxus ad actionem, ut à peccato vacet, sinè hæresi requiri non potest; 2do. ad exprimendum non solùm eum voluntatis motum quo mens Deum propter se diligit, sed etiam quemcumque bonum animi affectum etiam naturalem. *Charitas*, aït Augustinus Serm. 349, * *alia est divina, alia est humana; alia humana licita, alia illicita....... Ut ergo breviter insinuem, licita est humana charitas, quâ uxor diligitur; illicitæ quà meretrix vel uxor aliena ...... licitam ergo charitatem habete; humana est, sed, ut dixi, licita est. Non solùm autem ità licita est ut concedatur; sed ità licita, ut si defuerit, reprehendatur, &c.* His præmissis.

R. 3tio, dist. Quod fit sinè charitate defectuosum est. ** si fiat positivè contra charitatem, ut si quis frui velit creaturâ, C. defectuosum est si simpliciter fiat sinè charitate, subd; si fiat sinè charitatè latè sumptâ pro quolibet bono motu, & tendentiâ in debitum finem, C. si fiat sinè charitate strictè sumptâ, iterum dist. defectosum est quatenus nec meretur de condigno, nec ad æternæ vitæ comparationem sufficere potest, C. defefectuosum est, id iest verè peccatum, N. Nè unus quidem est ex iis textibus quos catervatim citant Ethica amoris, & alii, cui solutio hæc applicari non possit.

ARTICULUS SECUNDUS.

De affectionibus Moralitatis.

PEr affectiones moralitatis intelliguntur hîc 1mo. ejus principia: 2do. ejusdem multiplicatio; 3tio. denique augmentum ipsius.

* *Tom.* ** *Vid. S. Thomam l. 2. q 23. a 7.*

SECTIO PRIMA.

De principiis Moralitatis.

PRincipia moralitatis sunt ea omnia ex quibus fit ut actus bonus sit, aut malus, aut indifferens. Hæc tria recenseri solent scilicet objectum, finis, & circumstantiæ; quod an benè fiat, ut expendamus.

*Not. 1mo. objectum non sumi hîc in totâ suâ latitudine pro eo omni quod voluntati objicitur, sic enim comprehenderet etiam finem & circumstantias; sed strictè & propriè, pro re omni aut personâ quæ primo & per se ab actu attringitur. Hoc sensu res aliena est objectum furti, Deus objectum charitatis, & proximus homicidii. Porrò cùm objectum dupliciter concipi possit, vel materialiter & physicè, prout est ens aliquod positum extra nihil, vel moraliter prout ab agente attingitur modo qui rectæ rationi consentit, aut ab eâdem discrepat manifestum est objectû à quo actus moralitatem desumit, non accipi physicè, sed moraliter. Ceterùm multi refert, sitne objectum intrinsecè & ex naturâ suâ rationi conforme, ut amor Dei: an extrinsecè tantùm & vi legis positivæ, ut abstinentiâ à certo carnium genere quia in primo casu objectum est invariabile, adeò ut sit semper bonum aut malum, ut patet in actu charitatis, aut odii injusti! in secundo autem casu idem objectum bonum aliquando, aliquando malum ex circumstantiis evadere potest.

† Not. 2do. circumstantia actûs, est accidens quoddam moraliter afficiens actum humanum jam constitutum in suo esse tum physico, tum morali. Est 1mo *accidens*, quia est quid extrinsecum entitati actûs, quæ sinè tali accidente concipi & subsistere potest, sic locus sacer est circumstantia furti; 2do. *moraliter afficiens &c.* id est, modificans actum in ordine ad rectam rationem, adeoque ipsi conferens aliquid bonitatis vel malitiæ accidentalis: alioqui posset quidem esse circumstantia actûs humani quâ physicus est, sed non quâ moralis. Sic eleemosynam dare inimico, est circumstantia moralis, quæ actionem facit magìs acceptam Deo; sed eleemosynam dare dexterâ manu vel sinistrâ, nec nocet nec prodest moribus; 3tio. *jam constitutum* etiam *in suo esse morali*; quia objectum actûs dat ipsi primam moralitatem, & idcirco circumstantia non nisi secundam dare potest. Circumstantiæ actionis quas latiùs prosequemur agendo de Peccatis septem recensentur hoc versu exprimi solitæ: *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.*

Not. 3tio Licèt finis una sit è præcedentibus circumstantiis expres-

expressa vocabulo *Cur*, de fine tamen particulariter agunt Theologi, quia ab eo, ut qui præcipuè moveat, præcipua desumitur moralitas. Ceterùm finis de quo agitur in præsenti, non est finis operis, is enim non distinguitur ab objecto; sed est finis operantis, quique extrinsecus vocari solet. His positis.

Conclusio. I. Actio humana habet moralitatem suam ab objecto, spectato in esse morali.

Prob. 1mo. Ab eo actio suam habet moralitatem, à quo habet ut bona sit aut mala, tum in genere, tum in specie: atqui ab objecto habet actio ut bona sit vel mala, tum in genere, si objectum concipiatur generaliter ut rectæ rationi conveniens aut dissentiens, juxta id Oseæ 9. *Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt*: tum in specie, si objectum consideretur ut bonum aut malum in hâc vel illa specie; ergo.

* Confirm. Ab eo sumitur specifica moralitas actûs, ratione cujus quædam virtutes & vitia, ac proinde eorumdem actus, à se invicem specie differunt: atqui quædam virtutes sicut & vitia ac proinde ipsorum actus, à se invicem specie differunt ratione objecti circa quod versantur. Sic virtutes theologicæ specie differunt à moralibus, quòd theologicæ Deum habeant pro objecto, non autem morales: sic etiam homicidium & adulterium specie distinguuntur, eo quòd illorum objecta specie discrepent; ergo actus moralis suam moralitatis speciem desumit ab objecto, ac proinde bonitas moralis quæ ab objecto desumitur est bonitas specifica, quia per eam actus constituitur in certâ specie.

Quòd autem moralitas non sumatur ab objecto in *esse rei*, sed in *esse moris* spectato, sequitur ex iis quæ prænotata sunt & patet, quia diversi actus voluntatis quorum alter bonus sit, alter malus, possunt ferri in idem objectum secundùm *esse rei*, & entitativè spectatum. Sic eadem pecunia potest esse objectum furti & restitutionis: eadem femina, objectum adulterii, & actûs conjugii, &c.

Obj. 1mo. Moralitas actùs non sumitur ab eo quod nullam habet moralitatem: atqui dantur objecta quæ nullam ex se ipsis moralitatem habent, ut videre est in deambulatione quæ ratione sui nec bona est nec mala; ergo.

R. 1mo. conc. totum, quia cùm dicimus moralitatem desumi ab objecto, intelligimus eam desumi ab objecto quando de se bonum est aut malum; si verò sit indifferens, moralitas repetenda est, vel à fine, vel à circumstantiis quæ efficiunt ut qui objectum illud amplectitur, hîc & nunc bene vel male agat.

R. 2do. neg. min. quia indifferentia ipsa haberi potest pro specie moralitatis. Illud enim est species moralitalis quod subjicitur

bjicitur legi; atqui indifferentia legi subjicitur, scilicet permittendi, quatenùs lex permittit ut vir prudens amplectatur objectum quod ex se malum non est. *Quidam* actus, ait S. Thomas 1. 2. q. 92. *ex genere suo* sunt *indifferentes, & respectu horum lex habet permittere.*

Obj. 2do. Amor proximi mali, est actus bonus: sed proximus malus est objectum malum, ergo actus non desumit bonitatem ab objecto.

R. dist. maj. Amor proximi mali ut proximi; est actus bonus, C. proximi ut mali, N. Porrò proximus quà proximus, est objectum bonum.

Duo hîc notanda: 1mo. ut actus sit bonus moraliter, necesse est ut voluntas saltèm confusè feratur in objecum ut bonum & honestum. Hinc qui ex solo humanæ æstimationis comparandæ desiderio reddit alteri quod suum est, facit quidem actum objective bonum, sed non bonum moraliter, quia non agit propter ipsam honestatem, sed propter solam delectabilitatem, à quâ actus habere non potest quòd sit moraliter bonus; 2do. ut actus sit moraliter malus, non requiritur ut ipsa objecti malitia directè intendatur: alioqui nemo aut penè nemo peccaret, cùm omnes delectationem quærant, nulli aut fermè nulli malitiam velint; quam plerique ab actu malo, si fieri posset procul abesse vellent.

* CONCLUSIO. II. Actus humani tam interni quàm exteriores bonitatem aut malitiam desumunt à circumstantiis.

Prob. 1mo. ex Marc. 12. ubi *vidua pauper* quæ in gazophilacium *misit duo minuta*, præfertur divitibus qui summas majores dederant; ergo actio viduæ hujus ex paupertatis circumstantiâ nobilior & sanctior facta est. Atqui idem de sincero ejus desiderio dicendum videtur.

Prob. 2do. Si circumstantiæ nullam actibus etiam merè internis moralitatem impertirent, Ecclesiæ clavibus subjici non deberent, quia actus ex iis nec melior fieret nec deterior: * atqui tamen subjici debent ex Tridentino, ubi dicitur *eas circumstantias in confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant: quòd sinè illis peccata ipsa à pœnitentibns integrè non exponantur.* Et hæc ratio ostendit ipsas etiam actuum internorum circumstantias in confessione aperiri debere, neque enim iis suppressis pœnitentes peccata sua satis exponerent. An enim satis peccati sui gravitatem exprimeret, qui significans se iniqua circa uxorem proximi habuisse desideria, reticeret se ea voluisse in templo Domini implere?

Prob. 3tio Dantur actus alii aliis meliores aut pejores, licèt idem habeant objectum, eundemque finem: atqui tales actus ne-

necessariò bonitatis aliquid aut malitiæ desumunt ex circumstantiis. Minor patet, prob. maj. Actio illius qui nummum furatur in templo, pejor est quàm si extra templum fieret; pariter actio pauperis qui pauperi alteri eleemosynā erogat, ceteris paribus sanctior est, quàm actio divitis: atqui tamen actio illius qui in Ecclesiâ furatur, non aliud habet objectū, quàm si furaretur, extra. Utrobique enim intendit alieni boni possessionem, &c.

Obj. Quod dat moralitatem intrinsecam actui, debet esse eidem actui intrinsecum: atqui plures sunt circumstantiæ quæ actui non sunt intrinsecæ, ut locus & tempus; ergo plures saltèm sunt circumstantiæ quæ nullam actui moralitatem tribuunt.

R. neg. maj Objectum enim est actui extrinsecum, & tamen moralitatem intrinsecam eidem communicat. Ratio ulterior est, quia ordo quem actus dicit ad objectum aut circumstantias est eidem actui intrinsecus, sive essentialiter, sive non: porrò ex ordine hoc intrinseco, nascitur moralitas intrinseca.

Conclusio III. Moralitas actuum humanorum etiam desumitur à fine.

Prob. ab eo desumitur moralitas actûs, quod facit actum ex indifferente bonum vel malum, ex malo pejorem, ex bono malum, vel meliorem: atqui finis facit actum 1mo. ex indifferente bonum vel malum: sic deambulatio mala est si fiat luxûs ostendendi causâ, bona verò si fiat ut quis liberiùs deinceps Deo famuletur; 2do. facit actum ex malo pejorem, ut si quis furetur quo possit lautiùs vino indulgere; 3tio. facit actum ex bono malum, ut si quis jejunet eo fine ut hominibus appareat jejunans, 4to. facit actum ex bono meliorem, ut si quis eleemosynam eroget ut peccata sua redimat.

Quæres an actus malus bonum in finem relatus desinat esse malus: an v. g. peccet qui mentitur ut innocenti vitam conservet. Ut solvatur difficultas,

Dico 1mo. actum hunc esse reipsâ malum, & prob. 1mo. quia Apostolus Rom. 3. eos damnat qui dicunt, *Faciamus mala, ut eveniant bona*; 2do. quia ad malitiam moralem satis est, ut desit vel unicum eorum quæ debentur actui, secundum vulgatum id *Bonum ex integrâ, causa malum ex quolibet defectu!* ergo ubi medium est malum, actus simpliciter malus est.

At inquies: Ex Matth. 6. *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus lucidum erit:* atqui per oculum intelligitur intentio, actio verò per corpus, Hinc recepta hæc sententia, *Quidquid agant homines, intentio judicat omnes.*

R. ex hoc Scripturæ textu nihil concludi contra nos, quia intentio non est simplex nisi cùm est recta, non est autem recta

cta nisi bonus finis intendatur & bene: atqui bonus finis non intenditur bene, nisi cùm per media licita intenditur: unde Christus Joan. 16. eos damnavit qui Apostolos persequebantur, existimantes *obsequium se præstare Deo.*

Instab. E duobus malis eligendum est minus: ergo si vel mentiendum sit, vel auferenda innocenti vita, potest & debet eligi mendacium.

R. neg. conseq. neque enim proximi mors, est malum respectu tui, cùm non nisi mendatio vitam ejus conservare potes: adeòque non teneris inter duo mala eligere, sed ab omni malo abstinere.

Dico 2do. Minuitur tamen malitia actûs mali, cùm ad finem bonum dirigitur. Ità S. Thomas 2. 2. q. 110. art. 2. Præiverat S. Augustinus Lib. contra mendacium c. 8. ubi *pejor* dicitur *qui concupiscendo, quàm qui miserando furatur.* Ratio ulterior est, quia peccati gravitas desumitur ex affectu ad peccatum: porrò ubi actus malus bonum ad finem ordinatur, minor est ad peccatum affectus; quia tunc non tam amatur id quod in peccato placere solet, quàm ratio utilitatis quæ in eo detegitur relativè ad bonum quod procurare potest.

SECTIO SECUNDA.

De multiplicatione Moralitatis in eodem actu.

DUo hîc quæruntur: 1mo. an unus & idem numero actus, ut una eadémque eleemosyna, possit simul habere duas oppositas moralitatis species, id est, bonitatem simul & malitiam, aliam quidem ex unâ parte, v. g. ex objecto, aliam autem ex aliâ parte, putà ex fine; 2do. an saltèm unus idémque actus possit duas habere moralitates ejusdem generis, v. g. duas bonitatis aut malitiæ species. Ut certa ab incertis secernantur.

Not. 1mo. Conveniunt pene omnes, eundem numero actum posse successivè esse moraliter bonum & malum, & è contra. Sic potest aliquis velle vesci carnibus tempore licito, & volitionem hanc eo etiam tempore continuare quo carnium esus illicitus sit: atqui tunc unus est idemque actus in genere Physico, cùm ut supponitur, interruptus non sit; & tamen diversus est in esse moris, transitque ab unâ moralitatis specie in aliam.

Not. 2do. Certum etiam est eum qui è duobus quæ simul concurrerent præceptis, graviori neglecto sciens & volens minus observaret, eliciturum esse actum simpliciter malum; quia juxta S. Augustinum vult Deus *ut potiùs potiora, & minùs minora diligamus*; ergo.

Not. 3tio. & id quoque extra controversiam est 1mo. circumstantiam moraliter malam totum actum vitiare, ut si quis

non celebret Sacrum nisi lucri intuitu; 2do. actionem intrinsecè & ratione objecti malam, non posse ullâ cohonestari circumstantiâ, unde statim inferebamus eum semper peccare qui mentitur ut proximo vitam conservet. Quæstio igitur procedit de intentione aliave circumstantiâ venialiter malâ, an totam actûs cui jungitur substantiam ità corrumpat, ut in eo actu unica solùm reperiatur moralitas, eaque mala, quæ totam objecti de se boni bonitatem auferat. Quæ difficultas ut solvatur.

Not. 4to. malam circumstantiam actioni de se bonæ dupliciter annecti posse: 1mo. *antecedenter*, cùm in actum influit ut causa ipsius, si quis v. g. jejunet ut laudetur ab hominibus; 2do. *concomitanter*, cùm actioni de se bonæ & bonum in finem directæ accedit in operis decursu aliquid mali, ut si quis inchoato bonum in finem jejunio, gloriam inanem inter jejunandum concipiat, vel aliqua veniali impatientiâ, tedio parvo, distractione afficiatur. His præmissis, fit.

Conclusio I. In actu qui bonus est objectivè, malus verò ratione finis, unica est moralitas, nempe finis malitia, quæ in objectum ejus redundat, ejusque bonitatem moralem omnino destruit. Ità S. Thomas in 2. dist. 38. q. 1. art 4.

Prob. 1mo. ex Scriptura. Qui orant, jejunant, sublevant pauperes, ut videantur ab hominibus, * *receperunt mercedem suam, vani vanam*, ut breviter explicat S. Augustinus: ** atqui si mala intentio non vitiaret substantiam eorum orationis, jejunii, &c. possent aliam mercedem recipere, ut per se patet.

At, inquies, actus prædicti fiebant ex hypocrisi, quæ cùm peccatum sit mortale, non mirum est si vitiet illud omne cui admiscetur.

R. Hypocrisis quam increpat Christus, multoties saltèm debuit esse venialis, cùm qui humanæ laudis intuitu operantur, sæpe non peccent nisi venialiter. Et certè cùm verba Christi generalia sint & indistincta, cur absque necessitate retringentur ad eam solam hypocrisim quæ peccatum est mortale?

Prob. 2do. Si actio illius qui ob vanam gloriam mendico stipem erogat, bona esset, utique ratione objecti: atqui hæc actio nè ratione quidem objecti bona est. Ut enim hæc actio non sit etiam objectivè bona, sufficit ut objectum actionis hujus non sit eleemosyna simpliciter. Sed eleemosyna prout ad malum finem relata, quæ ut talis non potest esse moraliter bona: atqui res ità se habet. Hæc enim actio cùm sit electio, habet pro objecto medium non in se simpliciter, sed ut conducens ad finem; ergo objectum ejus non est purè eleemosyna, sed eleemosyna materialiter sumpta & prout peccati instrumentum, quod sanè malum est. *Obj.

* *Matth. 6.* ** *Conç. 12. in Psalm. 118.*

* Obj. 1mo. Ibi duplex est moralitas, ubi bonitas objecti non destruitur per malitiam finis: atqui in actu eleemosynæ ob vanam gloriam datæ bonitas objecti non destruitur per malitiam finis. Finis enim utpotè extrinsecus objecto, bonitatem ejus destruere non potest; ergo.

R. ad 1. neg. min. ad 2. dist. maj. Finis est quid extrisecum in genere entis, C. in genere moris, N. Quod enim transit in rationem objecti specificantis, non est objecto extrinsecum in ratione moris: atqui finis malus transit in rationem objecti specificantis. Tunc enim objectum intenditur ut medium; adeòque ut habens ordinem ad malum finem; quod autem consideratur reduplicativè ut ordinatum ad malum, non nisi pro malo haberi potest.

† Inst. Qui instante præcepto dandi eleemosynam, eam erogat ex motivo inanis gloriæ, implet præceptum, & meliùs facit quàm qui nihil dat: atqui nec præceptum impleret, nec meliùs ageret quam alter, si eleemosyna ejus ex malo fine vitiaretur: præcepta enim non nisi per actus bonos implentur, &c.

R. dist. maj. qui pauperi ex vanæ gloriæ motivo succurrit, implet præceptum *materialiter*, quatenus materiam seu substantiam actûs lege præcepti ponit, C. implet præceptum *formaliter* & adæquatè, quasi illud omne faciat quod Deus fieri præcepit, N. Undè licèt minùs peccet quàm qui nihil dat, si tamen propriè loqui velis, non meliùs facit, quia neuter formaliter bene facit; & ideo comparativum *meliùs* est de subjecto non supponente.

* Ergo, inquies, in tali eleemosynâ duplex erit malitia, una ex fine vitiante, altera ex objecto vitiato: atqui hoc ridiculum est, alioqui in omni ferè actu duplex simul occurreret peccatum.

R. Aliqui fatentur hîc duplicem reperiri malitiam, ob rationem in objectione allatam; sed alii unicam tantùm admittunt, vanæ scilicet gloriæ, quæ totam hanc actionem vitiat, ad instar fermenti quod totam farinæ cui injicitur massam corrumpit: unde ut in massâ non alia est corruptio quàm fermenti, sic & in hujusmodi actionibus una solùm est malitia quæ finem afficit intrinsecè, & objectum extrinsecè.

Obj. 2do. Ex opinione nostrâ sequitur 1mo. hominem justum qui martyrium ex aliquo gloriolæ motu subiret; omni cariturum esse merito, imò peccaturum; 2do. eum qui ex eodem motivo Baptismum susciperet, gratiâ donandum non esse; atqui absurdum consequens; alioqui vix homo ullum eliciet opus quod bonum sit, cùm vix ulla sit è nostris actionibus cui

cui non aliquid misceatur imperfecti, & *quasi pannus menstruatæ sint omnes justitiæ nostræ*, Isaiæ 41.

R. neg. min. neque enim absurdum est ut qui verum martyrium non subit, Martyrii gloriâ & aureolâ frustretur. Unde S. Hieronymus in c. 1. Epist. ad Galat. *Martyrium ipsum, si ideo fiat ut admirationi & laudi habeamur à fratribus, frustra sanguis effusus est.* Imò aliqui existimant profusionem vitæ & sanguinis in tali casu esse peccatum mortale, quia licèt inanis gloria secundùm se sit tantùm veniale, vitam tamen ex inanis gloriæ motivo prodigere, est mortale, sicut se absque aliquo bono fine morti exponere.

Pariter qui ex malo fine Baptismo se donari permitteret, characterem reciperet, non autem gratiam quæ certas prærequirit dispositiones in adultis, ut alibi docent Theologi.

Neque tamen animis cadendum est: tum quia juvante gratiâ facile est se suaque in DEUM referre; tum quia non omnis circumstantia mala operi bono adveniens suam ipsi malitiam communicat, ut statim dicemus, sed ea tantùm quæ est actionis causa, quam agens sibi proponit, quæ virtutis actus eligit ut medium ad iniquitatem, quæ peccatum exercet sub pietatis umbrâ, &c.

Quod objicitur ex Isaïâ, nihil probat: non enim loquitur Propheta de justitiâ eorum qui sincerè DEUM timent; sed de exteriori Judæorum impiorum justitiâ seu justificatione, ut loquitur S. Paulus Heb. 9. hæc autem justitia cùm mera esset hypocrisis & dolus, DEO placere non potuit.

† CONCLUSIO II. Circumstantia venialiter mala adveniens actui bono, totam ejus bonitatem non aufert. Ità communior & probabilior opinio.

Prob. 1mo. Si quævis circumstantia venialiter mala in ipsos etiam virtutis actus irrepens, totam eorum bonitatem extinguat, vix ullus erit actus meritorius; quia vix ullus est actus bonus in viris etiam sanctis, licèt cautè vigilantibus, qui non aliquâ vitiosâ circumstantiâ, teporis v. g. tædii, impatientiæ, gloriæ, &c. veluti terreno habitu obnubiletur: atqui falsum & nimis durum consequens, imò & Patrum doctrinæ, & solito ac suavi summi provisoris agendi modo repugnans. Etsi enim Sancti se servos esse inutiles fatentur, haud tamen despondent animum, sed bonis operibus incessanter insistunt, scientes quòd scrutator renum & cordis separabit pretiosum à vili, & ità bonorum operum sordes velut paleas igne Purgatorii examinabit, ut quod inde supererit, pro auro mundo habiturus sit.

Prob. 2do. à priori. Idem sit de ceteris actibus judicium, ac de actu illius qui sic comparatus est ut nolit quidem prædicare

nisi

nisi propter DEI gloriam, aut elemosyuam dare nisi propter sublevationem pauperis à DEO præceptam, & qui ad illa opera promptiùs determinari solet & velut inescari proprii amoris titillatione: atqui sic prædicans, sic succurrens pauperi, edit opus bonum, quamvis non omni ex parte defœcatum. Illud enim opus est verè bonum, in quo agens juvante gratiâ bonum sibi proponit finem, & in eum tendit medio proportionato: atqui hoc contingit in proposito casu, bonum enim est gloriam DEI per verbi ministerium procurare; ergo.

At, inquies, malitia circumstantiæ supervenientis bonum hoc corrumpit.

R. neg. ant. mala enim circumstantia, de quâ loquimur, non influit in bonum actum, neque est ejus causa efficiens aut finalis præcipua. Quapropter quod hîc dicitur circumstantia, non tam est circumstantia, quàm actus planè diversus, qui secundùm se malus est, dum alter secundùm se bonus est, licèt hocce consortio minuatur ejus bonitas.

*Obj. 1mo. Quod rectæ rationis dictamini consentaneum non est, bonum esse nequit: atqui objectum de se quidem bonum sed mala vitiatum circumstantia, eo ipso desinit consentaneum esse rectæ rationi. Recta enim ratio præcipit ut bonum bene fiat: sed bonum quod malis vestitur circumstantiis bene non fit; ergo.

R. ad 1. dist. min. Objectum de se bonum desinit rectæ rationi consentaneum esse, si ordinetur in malam circumstantiam ut purum medium, C. si quæratur præcipuè propter bonitatem suam intrinsecam, subd. non est rectæ rationi consonum, nec bene fit omnino & adæquatè, C. nulla ex parte consonat rectæ rationi & fit malè penitùs; N. Itaque si bonum opus assumatur ut medium purum vanitatis & peccati, haud dubium est quin actio secundum se totam vitietur, & eò pejor sit quòd bonitas iniquitatis ministra constituitur; sed si circumstantia habeat se per modum accessorii, nec impediat quominùs agens, rem reique honestatem præcipuè intendat, tunc, etiam pro certo tenendum videtur, actionem hanc etsi imperfectam, non omni sua justitia excidere. Quis enim credat eum qui ex justa necessitate, & ut DEO validiùs servire queat, cibum sumens, non nihil insidianti voluptati indulget, iis illicò annumerandum esse qui contra DEI gloriam agunt? Si res ità sit, dicendum est cum Calvinianis, nullam moraliter loquendo esse hominis actionem quæ peccatum non sit.

Inst. Si talis actus esset aliqua ex parte bonus, idem actus esset simul meritorius & demeritorius. Falsum consequens.

R. neg.

R. neg. maj. Tunc enim non tam unus eſt & idem actus, quàm actus duo qui ſe invicem commitantur.

Obj. 1mo. Actus bonus eſt actus virtutis ſed actus virtutis nulla poteſt eſſe ratione malus.

R. diſt. min. Actus virtutis, id eſt, actus prout à virtute procedit non poteſt eſſe malus, C. id eſt, actus prout eſt à voluntate quæ deficit, aut à malo habitu qui ſe ingerit, non poteſt aliquid ſordidum contrahere, N. Quæſtio non eſt, an actus virtutis prout à virtute procedit malus eſſe queat; ſed utrum imminui poſſit per aliquam circumſtantiam malam, v.g. gloriam inanem, nec tamen quoad ſubſtantiam tolli. Hoc ſecundùm aſſerimus, ſeu potiùs contendimus hominem qui gratia motus aliquid agit, & ſimul cupiditate irrepente laceſſitus, eidem paulò plus indulget ſenſu ſœpius expoſito, peccare quidem dum malo titillanti conſentit, ſed nihilominus aliquid promereri; quia non deſinit in bonum finem per bonum medium tendere.

Conclusio III. Unus idémque actus poteſt ſimul habere duas bonitatis aut malitiæ ſpecies, unam ex objecto alteram ex fine.

Prob. 1mo. Malitia & bonitas actus ſummuntur ex ejus difformitate vel conformitate cum ratione: atqui unus idémque actus poteſt multis ſimul modis rationi difformis eſſe vel conformis. Cùm enim quis furatur ut ſe inebriet, duplex in eo actu reperitur deformitas, alia quidem ex objecto, re ſcilicet aliena quæ tollitur, alia ex fine, ebrietate nimirum quàm fur intendit; ergo à pari cùm quis eleemoſynam tribuit pauperi ut peccata ſua redimat, duplex in eo actu occurrit bonitas, alia miſericordiæ, altera verò pœnitentiæ.

Prob. 2do. Ideo, juxta Vaſquem, in actu qui bonus eſt ratione objecti & finis, duplex non eſt bonitas, quia bonitas objecti deſtruitur per ejus relationem ad ulteriorem finem; quatenus talis objecti bonitas non eſt volita ratione ſui, ſed ratione alterius: atqui hæc ratio, ejuſque probatio nullius eſt momenti. Si enim bonitas objecti deſtruatur ex ejus relatione ad finem ulteriorem, non erit majoris meriti eligere ad finem charitatis opera excellentioris virtutis, quàm alterius minùs eximiæ, imò quàm actus de ſe indifferentes: quia cùm bonitas moralis hujuſmodi objectorum pro nihilo reputetur, ſed deſumatur tota à fine qui ſemper idem remanebit, perinde valebit jejunium unius diei ac actus Martyrii, quod abſurdum eſt.

Dices: Qui opus aliquod pietatis eligit propter pœnitentiam, opus illud non appetit propter ſe, ſed ut medium ad pænitentiam: atqui medium ut medium non habet rationem boni hone-

ni honesti, quæ soli fini convenit, sed tantùm boni utilis; ergo qui tale opus eligit, nullam in eo invenire potest bonitatem quàm finis.

R. neg. min. nam, ut bene aït Angelicus Doctor in 1. dist. 1. q. 2. art. 1. ad 3. *non est inconveniens ut aliquid propter se ametur, & tamen ad alterum ordinetur.* Et ratio est, quia id quod ad aliud ordinatur, ut eleemosyna ad satisfactionem pro peccatis, suam propriam honestatem atque bonitatem habere potest: unde non habet rationem puri medii, qualis est in medicina quæ non nisi ob sanitatem diligitur, sed finis intermèdii; ac proinde est bonum utile prout ordinatur ad aliud, & bonum honestum ratione sui; ergo duplicem necessariò habet bonitatem, aliam ratione finis, aliam ratione sui.

† SECTIO TERTIA.

De augmento Moralitatis per actum exteriorem.

QUæritur an executio actus exterioris, * v. g. erogatio actualis eleemosynæ superaddat aliquid bonitatis, efficaci ejusdem actus desiderio. Idem respectu malitiæ de futuro furtique voluntate dicendum. Ut status quæstionis pleniùs intelligatur.

Not. 1mo. Certum est apud omnes, actum exteriorem interiori conjunctum veram habere bonitatem vel malitiam, quia tunc est liber & rationi conformis aut difformis. Unde in Euangelio præcipiuntur aut prohibentur, commendantur aut vituperantur actus exteriores; cùm tamen Christus non præcipiat aut laudet nisi quod bonum est, nec prohibeat aut vituperet nisi quod moribus bonis adversatur.

Not. 2do. Certum est etiam actum internum sæpè diutiùs continuari propter actum exteriorem. Sic qui vult homicidium perpetrare, ejusdem homicidii voluntatem protrahit, dum media ad scelus suum, arma, comites, occasionem inquirit: de hac additione, ut potè quæ accidentalis sit, non movetur difficultas.

Not. 3tio. Certum etiam est actum interiorem sæpè augeri & intendi per exteriorem. Sic v. g. actualis voluptas quæ ex ebrietate aut impuris criminibus dum fiunt, miserè percipitur, fornicationis, aut excessivi potus affectum intensiorem seu ardentiorem efficere solet. Neque de hac intensione controvertitur, sed potiùs de extensione; seu quæritur an bonitas aut malitia formalis actus exterioris, diversa sit à bonitate vel malitia actùs interioris à quo imperatur, adeò ut melior sit actio illius qui

* *S. Thom. 1. 2. q. 20.*

qui eleemosynam dat de facto, quàm ejus qui eam dare vult non potest defectu facultatis vel occasionis. Sit.

CONCLUSIO. Actus exterior, prout est mera executio actus interni, non adjungit ei bonitatem aut malitiam in ordine ad præmium vel pœnam essentialem, adjungit tamen in ordine ad præmium vel pœnam accidentalem. Ita S. Thomas in 2. dist. 40. q. 1. art. 3.

Prob. 1. pars: 1mo. ex Scriptura quæ non minùs laudat aut redarguit, quæ quis sincerè & plenè facere voluit, quàm si de facto ea fecisset. Sic Genes. 22. dicit DEUS ad Abraham: *Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti Filio Tuo unigenito propter me, benedicam tibi*; & tamen Abraham de facto filium suum non occiderat. Matth. 5. *Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo.* Quæ verba expendens S. Bernardus Epist. 77. cap. 2. ait: *Quid planius*, inquit, *quàm quòd voluntas pro facto reputatur, ubi factum excludit necessitas.*

Prob. 2do. Si actus exterior aliquem bonitatis gradum superadderet actui interno, posset quis alium privare aliqua bonitate morali & per consequens præmio essentiali quod ipsi correspondet; potest enim quis per vim impedire nè altèr Sacro intersit, aut oleemosynam det pauperi: atqui falsum consequens; alioqui dona gratiæ & gloriæ, fortunæ vicibus & furum violentiæ obnoxia forent, ut & ipsa exteriora bona; ergo.

Prob. 2. pars: 1mo. ex communi Theologorum sensu, qui post S. Thomam * docent eos qui sola voluntate Martyres sunt, posse quidem mereri æquale & majus præmium essentiale, quàm qui reipsa patiuntur pro Christo, quia possunt majori affici charitate; non tamen præmium accidentale quod suprà aureolam vocavimus, quia hæc non rependitur nisi exteriori passioni.

*Prob. 2do. Præmium essentiale est conjunctio animæ ad DEUM per visionem & amorem fruitivum; prœmium verò accidentale est gaudium de quocunque bono creato: sed qui actum externum, v. g. eleemosynam posuit, de ejus positione gaudebit in Cœlis, qui verò ponere voluit & non potuit, de positione ejus gaudere non poterit? ergo licèt ambo conveniant in prœmio essentiali, different tamen in accidentali. Idem à contrario dicendum de reprobis, qui licèt conveniant in pœna essentiali, quæ est separatio à DEO, different tamen in accidentali, quia qui actu defacto peccaverunt, cruciabuntur non de eo solùm quod malê voluerunt, sed de eo etiam quod malè fecerunt; & de omnibus malis quæ externas suas iniquitates consecuta sunt.

† Obj.

* *In 4. dist. 40. q. 3. art. 3.*

† Obj. 1mo. Qui voluit furari aut adulterari & non potuit, de omissione hac Deo gratias habere debet: atqui nulla esset ratio cur tales ageret gratias, si actus exterior nihil superadderet mali; ergo.

R. neg. min. est enim semper cur Deo gratias habeat qui abstinuit ab opere quod animo conceperat: tum quia* *vix fieri potest ut voluntas opere externo non augeatur*, tum quia opus externum accidentali pœna non ab hominibus solùm punitur, sed à Deo; tum quia actu exteriori generantur pravi habitus qui ad similes actus inclinant, incurritur infamia, irregularitas, &c.

Obj. 2do. Si actus exterior nihil conferat ad bonitatem, tantùm recipit gratiæ qui Martyrium sincerè quærit, quàm qui illud subit reipsa; itèm qui Sacramentis refici optat, quàm qui iisdem actu reficitur; aut qui jejunare vellet & non potest, quàm qui jejunat de facto: atqui hæc falsa sunt, præsertim de Sacramentis quæ percepta gratiam conferunt ex opere operato, quam in voto solùm non conferunt.

R. neg. maj. Ratio est, quia Martyrium ex singulari Dei privilegio & velut ex opere operato plùs proficit cùm revera sustinetur, quàm cúm desideratur. Idem à fortiori dicendum de Sacramentis, quorum actuali receptioni alligata est ex Christi institutione gratia quædam particularis, quæ ex eorundem desiderio non producitur. De hac efficacia quæ certis operibus à Deo indita est non loquimur, sed de opere operantis, quod si solitariè sumatur, non plus meretur prœmii essentialis cùm operi externo conjungitur, quàm cùm ab eodem involuntariè separatur.

Quòd si quæras cur martyrio dum actu tolleratur, hæc privilegia data fuerint, recurrendum est ad simplex Dei beneplacitum. Potest tamen hæc afferri convenientia, quòd per actuale Martyrium homo privetur vita & statu in quo ampliùs mereri possit, non autem per solum Martyrii desiderium, unde æquum fuit ut Deus qui ab homine non vincitur in benefactis, ex sua parte compensaret, id quod homo ex alia sibi præripere videtur: & hæc compensatio in aliis Sanctis occurret; etsi enim qui stipem dare non potuit, de ea data lœtari non possit, gaudebit tamen & remunerabitur de mœrore quem inde percepit.

Ad id quod additur de jejunio, fateor seriam jejunandi volitionem non minùs gloriam mereri quàm ipsum jejunii exercitium; sed cautè cavendum meliorem tamen esse conditionem illius qui reverâ jejunat, quàm qui solùm vult jejunare: tum quia actus exercitus efficit ut bona voluntas diutiùs continuetur & sæpe intendatur; tum quia homo licèt per solum jejunii desiderium mereatur, per illud tamen aut alia similia non satisfacit

* *Sylvius.*

tisfacit eodem modo ac per ipſpum jejunium, quia ad ſatisfactionem requiritur opus quatenùs pœnale, ſeu vera pœnæ perpeſſio, quæ in ſolo actu interiori, eòdem modo non occurrit.

Obj. 3tio. Ideo juxta nos opus externum non addit novam actui interno malitiam; quia non eſt imputabile ſecundùm ſe, ſed duntaxat in cauſâ in quâ ſola liberum eſt: atqui fundamentum hoc omnino ruinoſum eſt. Quod enim in ſe ipſo prohibitum eſt, imputabile eſt ſecundùm ſe ipſum: atqui opus externum ut tale prohibitum eſt, & alio quidem præcepto quàm quo vetitum eſt ipſius deſiderium: ſi enim dictum eſt. *Non concupiſces uxorem proximi tui*, dictum eſt *Non mœchaberis.* Et verò ſi externum opus novam non aderet malitiam, non tenerentur illud confiteri, quia declarato actu interiori tota actûs malitia ſufficienter declararetur: atqui hoc repugnat uſui & judicio totius Eccleſiæ.

R. ad 1. neg. min. & dico opus externum non addere novam actui interiori malitiam, quia non eſt imputabile, ſeu malum malitiâ diversâ ab eâ quam habet efficax ejuſdem operis deſiderium; potuiſſe tamen & debuiſſe prohiberi, quia reipsà malum eſt, & variis obnoxium augmentis & effectibus quæ in ſolo ejus deſiderio non reperiuntur.

Quod ſpectat ad confeſſionem, dubio procul aperienda eſt actûs externi circumſtantia: 1mo. quia ex hâc declaratione magis aperitur efficacia & gradus malæ voluntatis; 2do. quia alia peccatis quæ in corde conſummantur, aliâ iis quæ foris prodeunt remedia applicari debent; 3tio. quia actus exterior inducit cenſuras, onus reſtituendi & ſimilia quæ ex ſolo actu interiori non conſequuntur.

ARTICULUS TERTIUS.

De merito Actuum humanorum.

VIdendum 1mo. quid & quotuplex ſit meritum, * & an homo mereri poſſit; 2do. quænam ſint actionis meritoriæ conditiones.

SECTIO PRIMA.

De eſſentiâ & exiſtentiâ Meriti.

MEritum hîc definitur: Opus bonum, præmio ſeu retributione dignum. Sed quia retributio bono operi multis modis deberi poteſt: multiplex diſtinguitur meriti genus: aliud *de congruo*, cùm præmium debetur non ex obligatione juſtitiæ

* *S. Thom.* 13. *c.* 2. *q.* 114.

ſtitiæ, ſed ex decentiâ quâdam & liberalitate, ac, ut ita dicam, ex honeſtate prœmiantis; aliud *de condigno*, cum prœmium debetur tanquam merces ex juſtitia· Si opus cui ex juſtitia debetur merces habeat æqualitatem cum mercede, ſinè gratia ex parte remunerantis, erit meritum de condigno rigoroſo, ſi verò operis valor & dignitas, remunerantis gratia nitatur, erit meritum de condigno ordinario. Quæritur an homo mereri poſſit. Quæſtio non movetur de merito rigoroſo, quod ſoli Chriſto competit; actiones enim noſtræ in gratia fundantur, ſùntque dona Dei, & aliunde ità ipſi debitæ ſunt ut omnes ſibi vindicare poſſit; agitur ergo de merito ſimpliciter quidem dicto, ſed tamen minùs rigorosè ſumpto, ſit.

Conclusio. Homo per gratiam operans *verè* & propriè meretur. Eſt de fide contra Proteſtantes.

Prob. 1mo. Merces reſpondet merito propriè dicto, juxta id Auguſtini Epiſt. 194. *Quod eſt merces operanti, hoc militanti ſtipendium:* atqui Scriptura variis in locis docet reddendam eſſe à Deo mercedem juſtorum operibus. Matth. 5. *Merces veſtra copioſa eſt in Cælis*; ergo Scriptura docet æquivalenter hominem mereri. Imò *exoſum* Calvino meriti nomen admittit expreſsè, ut Eccl. 1mo. *Miſericordia faciet locum unicuique, ſecundùm meritum operum ſuorum.* Jam verò meritum ſimpliciter & abſolutè dictum, ſignificat meritum de condigno ordinario, quia meritum de congruo non eſt veri nominis meritum; aliunde autem meritum rigoroſum puræ creaturæ non convenit; ergo.

Confirm Quod datur à Deo ut juſto Judice, quod datur ex juſtitia, illu·d datur ob meritum de condigno: atqui vita æterna datur...... juxta id Apoſtoli II. ad Timot. 4. *Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus juſtus Judex.*

*Prob. 2do. ex Patribus S. Cyprianus Lib. de unit· Eccleſ. *Præceptis* Dei *obtemperandum eſt, ut accipiant merita noſtra mercedem.* S. Auguſtinus cit. Epiſt. 194. n. 6. & 20. *Nullâne ſunt merita juſtorum? Sunt planè, quia juſti ſunt; ſed ut juſti fierent, merita non fuerunt..... Sicut merito peccati tanquam ſtipendium redditur mors, ità merito juſtitiæ tanquam ſtipendium vita æterna.* Quæ verba ſi quid, certè meritum propriè dictum ſignificant.

† Obiciunt Novatores 1mo. quòd omnia juſtorum opera ſint peccata, adeòque nihil mereri poſſint; 2do. quòd hominis merita, Chriſti meritis detrahant.

Sed utrumque planè falſum eſt. Quomodo enim opera quæ Deus fieri diſtrictè jubet; quæ eo inſpirante fiunt, quorum ipſe eſt *merces magna nimis*, peccata dici poſſunt? 2do. quomodo

modo merita quæ vim totam suam habent à meritis Christi, & quæ sinè ejus influxu nulla sunt, ejusdem gloriam diminuere possint? Certè hinc maximè commendatur virtus Christi, quòd non solùm mereri potuerit, sed etiam suis meritis vim nobis ad merendum obtinere.

Objicit 2do. Wollebius meriti conditiones hoc expressas disticho: *Da tua, sed quæ non debes; proportio & adsit.* * *Non aliter meritum dixeris esse tuum:* atqui homo 1mo. nihil potest dare quod suum sit, cùm nihil habeat quòd non acceperit; 2do. nihil indebitum, cùm innumeris titulis se totum suàque Deo debeat; unde ii etiam qui omnia sibi præcepta fecerunt, dicere debent: ** *Servi inutiles sumus; quod debuimus facere fecimus*; 3tio. nihil mercedi proportionatum, quia ex Rom: 8. *Non sunt condignæ passiones* nostræ *ad futuram gloriam.*

R. Hoc argumento probari quidem opera nostra non eodem esse modo meritoria ac opera Christi, seu de rigore justitiæ, non autem ea veram ex Christi gratia dignitatem non habere, cuï posita Dei ordinatione merces debeatur: hoc autem meriti nomine intelligimus cum universâ Traditione, ut bene ostendit Illustrissimus Bossuet in Lib. cuï titulus, *Exposition de la Doctrine de l'Elgise, &c.* num. 7. Vid. Trid. Sess. 6. c. 16.

Textus Lucæ quem confidentiùs jactant Heterodoxi, nihil omnino probat: loquitur enim Christus de iis qui solâ præceptorum sibi impositorum executione contenti, nihil ultra in Dei gloriam operantur, & consilia negligunt. Ii porrò præsertim se pro inutilibus servis habere debent; quia inutilis servus dici solet, non is solùm qui nihil facit, sed & is etiam qui expleto penso suo, alia negligit per quæ Domino suo placere posset, aut qui quæ facit, non facit nisi quia facienda sunt, non autem corde magno & animo volenti: quo sensu aït Apostolus: *** *Si Evagelizavero, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit*; sed *si volens* seu promptè & alacriter *hoc ago, mercedem habeo.* Etsi ergo secundùm has explicandi rationes ex humilitate & justitia agnoscere debemus nos servos esse inutiles, haud tamen omni merito & utilitate caremus. Unde juxta S. Crhysosto: cùm dicimus: *Servi inutiles sumus*, dicit Christus, *Euge serve bone & fidelis;* unde etiam II. ad Timot. 2. qui se emundaverit à peccatis dicitur *vas in honorem & utile Domino.* Quorum omnium hæc est ratio & conciliatio, quòd **** *tanta est erga omnes homines* Dei *bonitas, ut eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona*: reipsâ enim nobis qui natura servi sumus, poterat Deus quod vellet præcipere, nihil rependere mercedis.

SECTIO

* *Comp. Christ. Theol. p. 107.* ** *Lucæ 27.* *** *1. Cor. 9. v. 16.* **** *Trid. suppl.*

SECTIO SECUNDA.

De Conditionibus ad Meritum requisitis.

EX conditionibus ad meritum requisitis aliæ se tenent ex parte actûs meriorii; aliæ ex parte hominis merentis; ailæ demum ex parte DEI apud quem meretur. Si de merito condigno agatur, necesse est ex parte actûs ut sit liber, bonus, & in obsequium DEI; ex parte operantis, ut sit & viator, & in statu gratiæ; demum ex parte DEI, ut operi & operanti certam promiserit mercedem. Ad meritum de congruo nec opus est statû gratiæ, nec promissione DEI. Quæ omnia ut paulò fusiùs confirmentur, sit.

CONCLUSIO I. Ad meritum quodcumque requiritur ut actus sit liber, etiam à necessitate. Est de fide.

Prob. Merito debetur merces: atqui debitum non oritur nisi ex eo quòd unus dat alteri id quod suum erat; jam verò eatenus potest homo DEO aliquid dare quod suum sit, quatenus dat ei aliquid cujus dispositio in suâ libertate est; ergo.

Obj. Potest DEUS acceptare ad vitam æternam opera etiam necessaria; & id de facto fecit, cùm mortem SS. Innocentium licèt non liberam acceptavit ad martyrium; ergo ad meritum non requiritur ut actus sit liber.

R. neg. conseq. Si enim DEUS actibus necessariis aliquid promisisset, ii tamen actus reipsa meritorii non essent, nec vita eis redderetur tanquam merces, sed ut donum purè gratuitum. Unde Infantes pro Christo occisi, non magis dici possunt martyrii aureolam promeruisse, quàm qui accepto Baptismate moriuntur, vitam æternam mereantur.

CONCLUSIO II. Ut homo quocunque modo mereatur, requiritur opus bonum, & quidem supernaturaliter.

Prob. 1mo. pars. Opus quod bonum non est; vel est malum, vel indifferens: atqui neutrum mereri potest vitam æternam. * Non 1. nam *stipendia peccati mors*. Non 2. tum quia opus indifferens mera est chimera; tum quia si quod esset hujus generis opus, illud non præmio magis quàm pœnâ dignum foret.

Prob. 2. pars 1mo. ex Concilio Trid. *Sess. 6*. Can. 1. 2. & 3. & cap. 16. ubi docetur quòd sinè Christi gratia & virtute, *quæ bona* hominum *opera semper antecedit, & comitatur & subsequitur*, eadem opera *nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent*; 2do. quia inter medium & finem, meritum & præmium, quædam esse debet æqualitas & proportio: atqui inter opus naturale & præmium supernaturale nulla est proportio; ergo.

* *Rom. 6.*

Quæ res

Quæres 1mo. an opus ut meritorium sit de condigno, debeat esse supererogationis.

R. negativè, imò contraria opinio erronea est 1mo. quia juxta Tridentinum, nihil justificatis de est *quominùs plenè illis operibus quæ in Deo sunt facta .... vitam æternam .... verè promeruisse censeantur*: atqui ea etiam opera quæ supererogationis non sunt, sed præcepti in Deo sunt facta; ergo per ea homo vitam æternam promeretur; 2do. Lucæ 6. dicitur, *Diligite inimicos vestros .... & erit merces vestra multa*: atqui hîc promittitur & rependitur merces iis etiam operibus quæ sunt præcepti; non enim consilii solùs est inimicorum dilectio; ergo.

Quæres 2do. an actus cujuslibet virtutis, sit in homine justo de condigno meritorius; an non potiùs ad meritum de condigno requiratur ut actus sit à charitate elicitus aut imperatus.

Multiplex est Theologorum eâ de re sententia. Prima eorum est qui docent opus quodlibet hominis justi moraliter bonum,, etiam in ordine naturali, esse de condigno vitæ æternæ meritorium.

Secunda eorum est qui cum Suare censet nullum opus quod duntaxat sit moraliter bonum, vitæ æternæ meritorium esse, nisi in finem supernaturalem referatur, secus si ad eum finem referatur seu per charitatem seu per aliam virtutem infusam.

Tertia sententia, pergit Gonet, asserit nullum actum virtutis infusæ, & multo minùs virtutis moralis acquisitæ, esse de condigno vitæ æternæ meritorium absque aliquo imperio seu relatione saltèm virtuali charitatis, eique soli deberi præmium essentiale beatitudinis: *aliis autem virtutibus, nisi ab illa imperentur, præmium duntaxat accidentale concedi*. His positis, breviter.

*1mo. Habitualis in finem supernaturalem relatio, sive concomitantia habitûs charitatis non sufficit ut actus virtutis acquisitæ, seu ut opera quæ solùm sunt moraliter bona, sint æternæ vitæ meritoria.

Prob. 1mo. ex Tridentino, * quod postquam dixit Christum *in ipsos justificatos jugiter* influere *virtutem, quæ bona eorum opera semper antecedit, & comitatur & subsequitur*, addit, *sinè quâ nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent*: atqui opera etiam moraliter bona hominis justi non fiunt ex virtute quâ Christus in ea influat.

Prob. 2do. Dantur in homine justo verba & facta otiosa: atqui si charitatis concomitantia singulas hominis justi actiones dirigeret in Deum, jam homo justus otiosè non ageret; quia is solùm agit otiose, cujus actio caret fine debito, nullum autem

* *Sess. 6. c. 16.*

tem justi opus debito careret fine. Quandoquidem ex ipsâ subjecti ratione in DEUM dirigeretur; ergo.

Objiciunt 1mo. quòd merces promittatur ei omni * *qui fecerit voluntatem* DEI: hanc autem voluntatem facit qui virtutum etiam naturalium actus elicit; 2do. quòd justus se suaque omnia saltem aliquando per actum charitatis in DEUM retulerit, & aliunde ità sit in DEUM affectus, ut actualiter in DEUM referret id omne quod agit, si de eo referendo cogitaret. Sed hæc non urgent: unde.

Ad 1. dist. Ei omni qui fecerit Voluntatem DEI promittitur merces essentialis aut accidentalis, idque si agat modo mercedi proportionato, C. secùs, N. In objectis Scripturæ locis supplenda est conditio quam alibi disertè exprimit Christus, ut nempe non quibusvis operibus promittatur merces, sed iis quæ fiunt in Nomine Christi. Sic Matth. 19. *Qui reliquerit Patrem & Matrem . . . . . propter Nomen meum, vitam æternam possidebit.* & Marci 9. *Quisquis potum dederit vobis calicem aquæ in Nomine meo, non perdet mercedem suam.*

Porrò non agit modo mercedi proportionato, qui non nisi opus naturale elicit.

Ad 2. dici posset relationem præteritam & moraliter interruptam, non satis habere virium, ut actus purè naturales ad meriti supernaturalis dignitatem elevet. Idem à fortiori dicendum de relatione merè possibili, & quæ de facto nec existit, nec extitit. Fatendum tamen, non deesse insignes Thomistas qui ad hoc ut homo in singulis suis actibus de condigno mereatur, existiment sufficere actum illum quo homo in primo justificationis suæ instanti, se suaque omnia in DEUM retulit ex charitate, ut paulò pòst ostendam.

† R. 2do. Illa omnia hominis justi opera sunt vitæ æternæ meritoria, quæ actu vel virtute fiunt ex imperio charitatis, sive sint actus virtutis infusæ, sive acquisitæ.

Prob. Quia nihil hujuscemodi operibus deest quominùs meritoria sint, cùm fiant in gratiâ & ex gratiâ, quatenus à charitate imperari supponuntur. Et verò si homo dum manducat & bibit, hæc ad DEUM propter se dilectum referre potest; quidni propter hæc remuneretur?

R. 3tio. Ea solùm hominis justi opera de condigno merentur prœmium essentiale seu possessionem DEI, quæ à charitate imperantur: cetera verò quæ aliquid meriti habent, nonnisi prœmium accidentale merentur.

Prob. 1mo. ex S. Thomâ, qui in cap. 3. Epist. 1. ad Corinth. hæc expendens verba, *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem*, hæc habet. *Præmium laboris*

* *Matth.* 12.

nostri

nostri attenditur primò secundùm formam charitatis, cui respondet merces essentialis .... secundò ex specie operis, & huic respondet aliqua prærogativa *præmii accidentalis.* Qui textus opinionem nostram integre complectitur.

Prob. 2do. Quæ vitam æternam merentur, merentur etiam charitatis augmentum: atqui soli actus à charitate eliciti aut imperati ejusdem augmentum mereri possunt: tum quia id habitibus omnibus commune est, ut non augeantur nisi per actus proprios; tum quia actus aliarum virtutum non sunt perfecti satis, adeòque tale augmentum de condigno mereri non possunt.

Alias omitto probationes, quarum aliæ nimis probant, aliæ vix quidquam. Imò multi ex nobilioribus S. Thomæ discipulis opinionem modò propositam ità explicant, ut justus per singula quæ facit bona opera mereri debeat; quia, inquiunt, ut actio à charitate imperata censeatur, ac proinde de condigno vitam æternam mereatur, sufficit actus ille *quo homo in primo instanti justificationis, diligendo Deum* ex charitate, *totam suam vitam retulit in ipsum, omnesque actus suos ad eum referibiles. Cùm enim bonorum actuum operatio sit executio talis propositi, virtualiter ipsum includit, nisi per peccatum mortale talis intentio revocetur vel interrumpatur.* Ita Gonet disp. 2. art. 5. in fine §. 6. sed quidquid sit de eâ expositione semper hortabor eos qui thesauros meritorum cumulare volent, non modò ut ex imperio charitatis singula quantùm poterunt operentur; sed & ut suos quoscumque actus persæpè ad Deum referant, quia non constat eosdem sufficienter sanctificari per relationem quæ in primo justificationis instanti fieri supponitur. Plus sanè post S. Bonaventuram in 2. sent. dist. 41. a. 1. q. 3. exigit his verbis Cardin. Belarminus: *Non sufficit, ut opus virtute referri dicatur ad Deum, si quis ad initium anni, vel mensis, vel etiam diei, generali quâdam intentione referat omnia sua futura opera in Deum, sed necesse est ut illud ipsum opus particulare referatur in Deum, quod posteà faciendum est.* Et tunc etiam si homo de Deo non cogitet, opus illius in Deum virtualiter refertur.

Conclusio III. Ut opus sit meritorum debet fieri in obsequium Dei.

Prob. Meritum respicit retributionem, prout à certâ personâ debitam: atqui merces nec debetur, nec à certâ personâ exigi potest, nisi actio ad ipsam dirigatur, & in ejus obsequium cedat. Unde S. Thomas hìc q. 21. art. 3. *Retributio secundùm justitiam fit alicui ex eo quòd agit in profectum vel nocumentum alterius.*

Conclu-

Conclusio IV. Ad meritum ex parte merentis requiritur status gratiæ. Est contra Baïum, qui propositione inter damnatas 13. docet *opus bonum citra gratiam adoptionis factum, esse Regni Cœlestis meritorium*, additque id nonnisi a Pelagianis negari.

Prob. 1mo. Joan. 15. *Sicut Palmes*, aït Christus, *non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis*: atqui homo peccator non manet in Christo quia is solùm manet in Deo, * *qui manet in charitate*; ergo peccator quandiù est in statu peccati mortalis ferre non potest fructum, eum præsertim qui vitam æternam mereatur. Hinc opera omnia etiam supernaturalia quæ sinè gratia habituali fiunt, vocantur mortua.

Prob. 2do. Ad meritum requiritur ex parte remunerantis promissio: atqui Deus non nisi justificatis vitam æternam promisit. Nam vita æterna promittitur ut hæreditas: atqui hæreditas pertinet solùm ad filios, juxta id Apost. Rom. 8. *Si filii, & hæredes.*

Conclusio V. ** *Mereri & demereri pertinet ad statum viæ*: seu ad meritum requiritur status viatoris.

Prob. ex Scripturâ. Eccle. 9. *Quodcumque facere potest manus tua instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas.* & iterum: *Mortui... non habent ultra mercedem.* Eccli. 14. *Ante obitum tuum operare justitiam*; quia nempe, ut aït Christus Joann. 9. *Venit nox quando nemo potest operari.* Eccle 11. Ubi *ceciderit* lignum, *ibi erit.* Si autem homo eo in statu debeat perpetuò manere in quo eum mors apprehenderit, nihil post mortem mereri potest: hinc Beati non merentur, licèt eorum rationes ex præcedentibus meritis & divinâ acceptatione vim habeant impetrandi.

Conclusio VI. Ad meritum de condigno requiritur ex parte Dei pactum de dandâ mercede.

Prob. 1mo. ex Concilio Senonensi in decr. fidei c. 16. ubi hæc habet: *Facit tandem omnis misericordia locum unicuique juxta meritum operum suorum, non absolutâ condignitate... sed gratiâ magis & liberali repromissione*: atqui si bona opera citra pactum æternæ vitæ meritoria forent, mercedis hujus retributio magis rependeretur absolutæ eorum condignitati, quàm gratuitæ Dei repromissioni; ergo.

Prob. 2do. Meritum de condigno ex parte hominis, inducit obligationem mercedis ex parte Dei; cùm quisquis meretur jus habeat ad id quod meretur: atqui Deus ex suâ solùm promis-

* *I. Joann.* 4. ** *S. Thom.* 22. *q.* 13. *art.* 4.

ſione ad remunerandum hominem obligari poteſt. Prob. min. ex S. Auguſtino Serm. 158. *Debitor factus eſt Deus, non à nobis aliquid accipiendo, ſed aliquid quod ei placuit promittendo. Aliter enim dicimus homini, Debes mihi, quia promiſiſti mihi: & aliter dicimus, Debes mihi, quia dedi tibi.* Eadem fermè habet in Pſalm. 109. Unde ſic: Ex Auguſtino qui conſtituitur alterius debitor, & obligatus ad aliquid ei reddendum, conſtituitur debitor vel accipiendo vel promittendo: atqui ex eodem Auguſtino Deus non poteſt conſtitui debitor hominis aliquid ab eo accipiendo; cùm homo nihil Deo dare poſſit quod ab eo non acceperit: ergo ſuper eſt ut conſtituatur debitor promittendo.

Prob. 3tio. Quia nulla alia poteſt reddi ratio præter ordinationis & promiſſionis divinæ defectum, cur 1mo. non mereamur nobis de condigno perſeverantiam & auxilia efficacia, ſicut vitam æternam; 2do. cur animæ defunctorum non mereantur in Purgatorio, aut animæ Patrum antiquorū non mererentur in limbo, per bona opera quæ tunc ab iis fiebant, quæque non minùs præmio erant proportionata, quàm quæ nunc à nobis eliciuntur; idem dicendum de Enoch & Eliâ, quos bene multi nunc non mereri contendunt.

*Obj. 1mo. Falſum eſt ad rationem meriti de condigno, neceſſarium eſſe ut inducat obligationem remunerandi; ergo ruit totum præcedentis aſſertionis fundamentum. Conſeq. patet; prob. ant. Obligatio hæc neque neceſſaria eſt ad rationem meriti ut meritum eſt, cùm non requiratur ad meritum de congruo; neque ad rationem condigni ut condignum eſt; cùm ratio condigni nihil aliud dicat quàm æqualem præmio valorem, qui à promiſſione ut potè actioni meritoriæ extrinſecâ non pendet.

R. ad 1. neg. ant. Ad 2. dico obligationem remunerandi neceſſariam eſſe, ſi non ad rationem meriti ut ſic, aut ad ſolam condignitatem, ſaltèm ad rationem meriti prout eſt de condigno: quia juxta nos mereri vitam æternam condignè, eſt mereri mercedem, non quæ retribui poſſet, ſed quæ defacto retribuenda eſt. Ad hoc autem requiritur acceptatio Dei, ejuſque promiſſio.

Ad 3. diſt. Ratio condigni nihil dicit quàm valorem, ſi condignum ſumatur intrinſecè pro ſolo rei prætio quod ad vitam æternam acceptari poteſt vel non, C. ſi ſumatur intrinſecè & extrinſecè, prout ad ea de facto acceptatur, N. Hìc porrò meritum accipimus pro opere quod certò & infallibiliter coronandum eſt, niſi per peccatum ſubſequens retractetur: atqui nullum opus aliunde quàm ex promiſſione Dei habere poteſt ut certò & *infallibiliter* coronetur; ergo. † Obj.

† Obj. 2do. Se habet bona actio in ratione meriti, sicut mala in ratione demeriti: atqui opus malum pœnam meretur citra quodlibet Dei pactum; ergo.

R. neg. maj. Disparitas est, quòd qui peccat Deum non faciat sibi debitorem, cùm Deus non obligetur ad puniendum; sed potiùs se Deo, divinæque justitiæ debitorem faciat, unde peccata dicuntur *debita*, quatenus ex iis acquirit Deus jus peccatores puniendi ob injuriam sibi illatam. At cùm de merito agitur, Deus ipse fit debitor, & in eum jus quadantenus acquirit homo, ità ut juxta Augustinum dicere possit: * *Feci quod jussisti, redde quod promisisti.* Itaque sicut à se tantùm habet homo quòd peccet, ità & se Dei debitorem sinè ullo pacto constituere potest: at verò Deum ipsum sibi debitorem efficere nequit, nisi ex parte Dei præcedat talis debiti fundamentum, quod est ipsa Dei promissio sub operis conditione.

Conclusio VII. Ad meritum de congruo requiritur 1mo. opus bonum in ordine supernaturali; 2do. liberum; 3tio. ab homine viatore elicitum; 4to. in obsequium Dei. Ratio est, quia sinè his conditionibus nullum opus Deum movere potest ad præmii supernaturalis retributionem. Non requiritur verò absolutè status gratiæ sanctificantis, aut promissio Dei; ** cùm Cornelius suis eleemosynis & orationibus meruerit & obtinuerit aliquid quod Deus ipsi non promiserat.

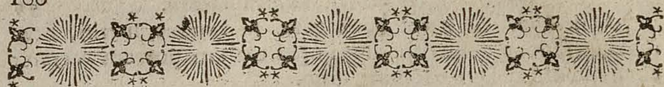
Etsi verò conditiones eæ non *absolutè* requirantur ad meritum de congruo, haud tamen negandum est eas aliquando intervenire: nam Ezech. 18. v. 21. Deus peccatori pænitenti veniam promittit, quam peccator utpotè nondum justus de congruo solùm mereri potest. Pariter Jacobi 5. dicitur, *Orate pro invicem ut salvemini: multùm enim valet deprecatio justi assidua:* ubi requiritur status justitiæ ad hoc ut quis alteri mereatur, & tamen homo qui aliis meretur, meretur solùm de congruo. Denique apud omnes constat hominem sibi non mereri donum perseverantiæ, nisi sit justus; constat quoque neminem donum hoc aliter mereri quàm de congruo.

De objecto meriti non dicemus hoc loco, quia de eo disseruit Tournelii abbreviator in Tract. de Gratiâ.

TRA-

* *In Psal. 83.* ** *Actor. 10.*

TRACTATUS DE CONSCIENTIA.

MOrum regula duplex, *exterior*, lex ſcilicet, de quâ ſubindè diſſeremus; & *interior*, nempe conſcientia, & ſynderefis, quibus dirigitur intellectus moralis. Materiam hanc, quæ Theologiæ moralis baſis eſt ac fundamentum, & cujus ope ſolvuntur caſus omnes dubii, id eſt, innumeri propè, ab accuratâ rerum definitione & diviſione auſpicabimur.

CAPUT PRIMUM.

Quid, & quotuplex Conſcientia.

ANima rationalis voluntate conſtat & intellectu, quas inter facultates ille eſt ordo, ut voluntas intellectui ſubſit; & ſinè prævià ipſius cognitione operari nequeat: intellectus autem vel eas attingit veritates quæ ad mores nihil faciunt, & vocatur *ſpeculativus*; vel circa eas veritates occupatur quæ moribus bene inſtituendis inſerviunt, & vocatur *practicus* ſeu *moralis*. Intellectus moralis vel attingit prima & generalia morum principia, v. g. *Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis*, Matth. 7. & tunc *ſynderefis* ſeu *ſynterefis* vocatur; vel principia hæc in caſu particulari applicat, monetque quid hic & nunc faciendum ſit, aut quid bene factum ſit vel malè, & tunc dicitur *conſcientia*. Unde ſynderefis definiri poteſt, Primorum bene vivendi principiorum cognitio. Conſcientia verò, Judicium actuale practicum dictans quid in particulari faciendum ſit aut omittendum, quìdve fieri aut omitti debuiſſet.

1mo. Quidem eſt *judicium*: unde pertinet ad eam adimi facultatem cujus eſt judicare, intellectum nempe, ut plures volunt; quamquam aliqui conſcientiæ motus, ut arguere & remordere, ad intellectum revocari facilè non poſſunt.

2do.

2do. Judicium *actuale*: & ſic diſtinguitur à ſyndereſi ſpectatâ prout eſt habitualis ac velut ingenita generalium principiorum cognitio: ipſa enim actualis primorum principiorum cognitio, eſt verè ſyndereſis, & habitus eſſe non poteſt.

3tio. Practicè *practicum*: conſcientia enim non cognoſcit ſolùm ſed dirigit, nec dirigit modo ſolùm generali, ut ſyndereſis quam ideò apellant aliqui judicium *ſpeculativè practicum*, ſed hîc & nunc: unde.

4to. Additur, *dictans quid in particulari, &c.* quibus verbis iterum diſtinguitur conſcientia, tum à ſyndereſi, tum à prudentiâ generali: ſynderesis enim verſatur circa prima principia practica, prudentia ex iiſdem principiis generales Concluſiones deducit, conſcientia verò ea ad particularem materiam applicat. In hâc v. g. ratiocinatione, *Non eſt faciendum aliis id quod nobis nolumus fieri; ergo non eſt retinendum id quod eſt alterius; ergo non eſt retinenda ſed reſtituenda hæc pecunia quæ per uſuram parta eſt, Ideòque eſt aliena*: prima propoſitio pertinet ad ſyndereſim, ſecunda ad prudentiam univerſalem, tertia ad conſcientiam, quæ ideo vocatur à S. Antonino *concludens ſcientia.*

5to. Denique, *dictans quid debuiſſet fieri:* conſcientia enim non verſatur ſolùm circa futura, ſed etiam circa præterita, vel ea approbando, ut II. Corint. 1. *Hæc eſt gloria noſtra teſtimonium conſcientiæ noſtræ;* vel ea redarguendo, qualis eſt conſcientia damnatorum quorum *vermis non moritur.*

Hinc colliges 1mo. ſynderesim eſſe quidem internam actuum humanorum regulam, ſed magis remotam, cùm generaliter tantùm legem proponat; conſcientiam verò, licèt ſic ſecundaria, prout à ſynderesi dependet, eſſe regulam proximam & immediatam, quia legem applicat in particulari; 2do. ſynderesim eſſe regulam infallibilem, quia verſatur circa univerſalia principia quæ per ſe nota ſunt; conſcientiam verò errori obnoxiam eſſe, quia fieri poteſt ut bona principia malè applicet, aut ad legem non ſatis attendat, prout docet S. Thomas quod lib. 8. q. 6. art. 1.

Conſcientia multipliciter dividitur: nam 1mo. ratione ſuî, ſeu judicii quod fertur, dividitur in præcipientem, conſulentem, & permittentem. Prima dictat aliquid eſſe de præcepto, ſecunda oſtendit aliquid eſſe de conſilio; tertia aperit aliquid merè permiſſum eſſe, nec conſuli, nec prohiberi.

2do. Ratione objecti dividitur in veram, quæ etiam bona & recta dicitur; & malam, quæ falſa & erronea nuncupatur. Conſcientia *vera* ea eſt quæ dictat licitum eſſe, vel illicitum, quod reverâ licitum eſt aut illicitum: *erronea* verò, quæ è con-

trario dictat licitum eſſe quod lex prohibet, aut illicitum quod lege omni permittitur. Et hæc vel eſt orronea vincibiliter, ſeu ex errore qui expelli potuit & debuit: vel invincibiliter, ſeu ex errore qui expelli non potuit, de quo ſuprà pag. 14.

3tio. Ratione principii vel aſſensûs, dividitur in certam, & incertam. *Certa*, ſeu *tuta*, ea eſt quâ quis prudenter & ſinè formidine ſaltèm rationali judicat hîc & nunc aliquid bonum eſſe vel malum: talis fuit conſcientia Jacob accedentis ad Liam, quam prudenter judicabat eſſe uxorem ſuam. *Incerta*, quæ ab aliis dicitur *non tuta* & *dubia*, eſt ea quâ quis ità judicat aliquid eſſe licitum, ut ſimul judicet illud poſſe eſſe illicitum: unde in eo qui talem habet conſcientiam reperitur hæſitatio ac indeterminatio mentis judicium ſuum circa utramque contradictionis partem ſuſpendentis, adeoque non uni potius quàm alteri parti aſſentientis. Mens autem ſuſpenſa manet, vel quia pares & æqualis utrinque ponderis rationes ei occurunt, quibus quaſi in æquilibrio continetur, & tunc dicitur *dubia poſitivè*; vel quia nulla ei occurrit aſſentiendi vel diſſentiendi ratio, & tunc dicitur *dubia negativè*. Tunc tamen meliùs diceretur neſciens, vel ignorans: neque enim quærenti an Turca ſaltet vel dormiat, legitimè reſpondeat aliquis, *Dubio*; ſed meliùs, *Neſcio*; alioquin iterum interrogatus quam habeat dubitandi rationem, nihil reſpondere poteſt. Imò conſcientia quælibet dubia, non niſi impropriè conſcientia vocatur; conſcientia enim debet eſſe definitum aliquod animi judicium & dictamen; ubi autem mens ſuſpenſa manet, ibi definitum eſſe judicium non poteſt.

4to. Dividitur in ſcrupuloſam, & latam. *Scrupuloſa*, ea eſt quâ mens levibus nixa fundamentis judicat, aut timet, nè quid mali ſubſit in actione bonâ vel indifferenti, putà nè peccet ambulando ſuper paleas quæ decuſſatim poſitæ crucem efformant. Conſcientia ſcrupuloſa differt 1mo. à rectâ, ut per ſe patet; 2do. à dubiâ, in hâc enim eſt ſuſpenſio judicii, non in illâ; 3tio ab opinione, quia opinio oritur ex fundamentis non contemnendis. Conſcientia *lata* ea eſt quâ mens exilibus fulta ratiunculis licitum eſſe putat id quod malum eſſe deprehendi facilè poteſt, aut quæ grave peccatum pro levi habet. Utraque conſcientiæ ſpecies ad erroneam pertinet; ſicut & conſcientia tum *phariſaica* quæ magna parvi, & parva magni facit; tum *cauteriata*, quæ propter longam in malo conſuetudinem, ità obduruit, ut vulnus ſuum non ſentiat.

5to. Dividitur in probabilem, & improbabilem: Hæc vel nullis vel leviſſimis rationibus innititur, illa gravi quidem motivo nititur, ſed tamen fallibili; unde dicitur fundari in opinione

ne

ne probabili. De his conſcientiæ ſpeciebus, potiſſimum verò de probabili, ſigillatim tractandum. Sit itaque.

CAPUT SECUNDUM.

De Conſcientiâ erroneâ.

SUppono 1mo. licitum non eſſe agere contra conſcientiam rectam quæ præcipit aliquid boni, aut prohibet aliquid mali. Talis enim conſcientia vel eſt ipſamet ratio recta, vel eidem rationi conformis in re non liberâ: atqui à rectâ ratione in materiâ neceſſariâ diſcedere non licet; ergo.

Suppono 2do. licitum eſſe agere contra conſcientiam rectam conſulentem. Sic licet non ſervare virginitatem, nubendo; non ſervare paupertatem, ut eam ſervant Religioſi, &c. quia ipſamet recta ratio dictat hæc fieri poſſe aut omitti.

Quæſtio igitur eſt 1mo an peccet, qui conſcientiam erroneam ſequitur; 2do an quale ſit ejus peccatum; 3tio. quid obſervandum cum eo qui erroneâ conſcientiâ laborat. Sic

Conclusio I. Non peccat qui agit ex conſcientiâ invincibiliter errante, imò peccat qui contra eam agit.

Prob. 1. pars: quia ut quis in hoc caſu peccaret neceſſum eſſet ut ignorantia invincibilis non excuſaret à peccato: atqui falſum conſequens ex dictis. Hinc S. Thomas Quodlib. 8. q. 6. art. 15. * *Error conſcientiæ quandoque habet vim abſolvendi, ſive excuſandi; quando ſcilicet procedit ex ignorantiâ ejus quod quis ſcire non poteſt, vel ſcire non tenetur.* Neque ſolùm vim excuſandi habet error, ſed & actionem materialiter malam immutandi in actum virtutis, virtutis, inquam, illius cujus eſſet actio, ſi objectum à parte rei haberet ſe ut apprehenditur: undè ſi quis ut innocenti vitam ſervet, æquivocationibus uti neceſſarium credat, actum eliciet miſericordiæ, non autem vel peccaminoſum à quo *abſolvit* error inculpatus, vel indifferentem, quia is fingi nequit.

Sed cave privilegia hæc non eſſe niſi erroris verè inculpati, unde nec ex eroneâ conſcientiâ, nec ex fine laudabili excuſantur culpæ eorum qui Officium ſeculare vel Eccleſiaſticum, quod ut par eſt obire non valent, etiam non quæſitum ſuſcipiunt. Eorum enim error ſaltèm in causâ voluntarius eſt: quia debuerunt coram Deo penſare quid valerent; quid ferre recuſarent humeri; debuerunt viri Prudentis, qui eos ex plenâ interioris hominis manifeſtatione cognoſceret, judicium ſequi.

Prob. 2. pars. Ille peccat qui vult peccatum; ſed qui agit con-

Vid. ſup. pag. 15

contra conscientiam etiam errantem vult peccatum. Ille enim vult peccatum, qui facit id quòd judicat esse peccatum: atqui agens contra conscientiam, &c.

Confirm. ex Apost. Rom. 14. *Omne quod non est ex fide, peccatum est:* atqui hæc Apostoli verba significant id omne esse peccatum, quod est contra conscientiæ dictamen; prout apertè ostendit contextus, in quo agitur de iis qui cibos quosdam præ aliis prohibitos esse credentes, iis tamen vescebantur: *Qui* verò *sic discernit* inter cibos, ait Apostolus, *si nihilominus manducaverit, damnatus est, quia non ex fide. Omne autem quod non est ex fide, peccatum est.*

Hæc tamen secunda pars intelligi debet de actione vel omissione liberâ: unde qui Missam audire non valens, crederet se ex hâc omissione reum, haud tamen reus esset.

Conclusio II. Qui conscientiam habet vincibiliter errantem, peccat, sive contra eam agat, sive non. Peccat quidem contra eam agendo, ut patet tum ex probationibus modo allatis, tum ex cap. 13. *De restit. spoliat.* ubi generaliter dicitur: *Quidquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam.* Peccat quoque agendo secundùm ipsam; quia tenetur & potest eam deponere, cùm error supponatur vincibilis. Unde non sequitur ex thesi nostrâ hominem quandoque in statu tam perplexo constitui, ut sive agat sive non, peccet: debet enim & potest errorem suum deponere, sive peritiores consulendo, sive rem profundiùs inspiciendo, sive statuendo ex principiis generalibus quid facto opus sit. Quòd si non suppetat satis temporis ut error per sapientum consultationem, aut plenius rei examen deponatur, tunc eliciendus est actus contritionis de priori ignorantiæ peccato, eaque eligenda pars in quâ minùs apparet esse mali; & sic culpa ulterior non imputabitur, quia error è vincibili fiet invincibilis, cùm & actu excuti nequeat, & causa ejus retractata fuerit & quantùm hîc & nunc fieri potest à peccato recedatur.

Quæres 1mo. an coscientia plus obliget quàm præceptum Superioris.

R. vel conscientia est recta, vel dubia, vel erronea.

Si primum, major est obligatio conscientiæ, quàm cujuscumque præcepti humani, juxta id Act. 4. *Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.*

Si Secundũ, subditus qui dubitat rectùm ne sit an malum, id quod sibi à Superiore præcipitur, eidem obsequi debet; v. g. si præcipiat Superior ut subditus ob morbum cujus gravitas dubia est, à jejunio vel Horis abstineat. Ratio est, quia vir prudens debet in ambiguis obsequi judicio Superiorum, quos Deus sui

loco posuit, & quos Dei loco subditus agnoscit & colit; ergo inferior dubium (quo perseverante agere non posset) deponere tenetur, nè ejus scrupulis & ambiguitatibus cassa & inanis reddatur autoritas Superioris; & nè multis scandali & ruinæ detur occasio.

Si tamen superior ea præcepti alioqui gravis allegaret motiva, quæ post serium coram Deo examen debilia viderentur tum inferiori ipsimet, tum aliis, qui ad minus tam graves essent, quàm ipse Superior; non illicò parendum esset, sed quandoque resistendum: putà si Superior parum solidè probet sibi competere jus quædam per se, vel per alios Sacramenta ministrandi secularibus. Et ratio est quia non hîc dubium duntaxat, sed opinio militaret contra Superiorem. Unde patet in criticis hujusmodi circumstantiis habendam esse rationem tum personæ præcipientis, tum præcepti impositi, tum mali aut boni, quod inde proximo eventurum sit.

Quòd si conscientia subditi sit erronea, sed invincibiliter, ità ut nullæ appareant rationes quibus ea deponi possit, sequendum est dictamen conscientiæ, & relinquendum Superioris præceptum. Si v. g subditus vidit aliquam legem Pontificiam, quæ revocata quidem est, sed cujus ipse revocationem non cognoscit; Superior verò qui contra eam aliquid jubet, ignorat legem hanc aliquando latam fuisse; subditus conscientiam suam non autem Superioris præceptum sequi debet, quia lex illa proponitur menti inferioris tanquam vinculum quod nec tolli potest ex parte Superioris, qui in lege Pontificiâ dispensare non potest; nec ex parte subditi, qui cùm ignorantiâ invincibili laboret, errorem suum deponere nequit.

Si verò conscientia subditi erronea quidem sit, sed tantùm vincibiliter, subditus eam deponere tenetur & Superioris mandatum adimplere; sequitur ex dictis.

* Quæres 2do. an gravius peccet qui agit contra conscientiam errantem, quàm qui secundùm eam operatur.

R. neutrum esse simpliciter altero gravius, sed pro diversitate materiæ unum aliquando gravius esse, aliquando aliud. *Si*, v. g. credas te teneri ad mentiendum, ut proximi vitam conserves, & non mentiaris, reus eris homicidii, quia omittis rem gravem ad quam te obligari putas; si verò mentiaris, non nisi officiosum, ac proinde veniale mendacium committes. Sed si è contra credideris teneri te sub veniali ad furandum ut succurras pauperi, venialiter tantùm peccabis non furando; mortaliter verò si gravem summam subripias.

† Conclusio III. Peccatum contra conscientiam invincibiliter erroneam est mortale, si conscientia dictet ipsum esse

mortale: veniale veró si conscientia illud non nisi veniale esse dicat, sive interim actio sit bona in se aut mala, sive mala graviter vel leviter.

Prob. quia in hisce actionibus tale est peccatum, quale voluntas ipsum vult: atqui voluntas vult peccatum aut grave aut leve, cùm fertur in objectum quod judicat esse graviter aut leviter malum; ergo qui spuit in Templo peccat mortaliter, si conscientia dictet id esse peccatum mortale; venialiter verò, si dictet peccatum esse veniale: & nullatenus, si dictet, quòd reverâ est, nihil ibi esse peccati.

Conclusio IV. Peccatum contra conscientiam vincibiliter errantem tale est, qualis apprehenditur materia circa quam versatur: ità ut si materia ut gravis apprehendatur, grave sit peccatum; si ut levis, leve: modò quod apprehenditur ut leve, non sit reipsâ grave.

Prob. 1. pars. Peccatum actionis quæ fit contra conscientiam errantem, nascitur ex modo quo voluntas vult idem peccatum: ergo si voluntas vult peccatum quod mens ex errore judicat esse in materiâ gravi, graviter peccabit, &c.

Prob. 2. pars. Materia gravis sufficit ad peccatum mortale, nisi error conscientiæ tollat consensum: atqui error vincibilis, utpotè voluntarius, consensum hunc tollere non potest; ergo scholasticus quî credit se mortaliter peccare, si levem summam parentibus furetur, mortaliter peccat; & adhuc mortaliter peccat, si grandem summam furando existimet se leviter solùm peccare, quia is error facilè deponi potuit.

Quòd si conscientia errans, dictet quidem aliquid esse malum, sed non determinet sitne mortaliter malum, an venialiter duntaxat; peccat mortaliter quisquis contra conscientiam hanc operatur. Ratio est, quia censetur velle peccatum actioni suæ conjunctum qualecumque illud sit.

Ceterùm, qui contra conscientiam erroneam peccat non incurrit censuras & pœnas quas incurrit qui contra conscientiam rectam agit. Si quis, v. g. Laïcum percutiat quem Clericum credit, non subjacet excommunicationi quam incurrunt qui scienter percutiunt Clericum. Pariter irregularitatem non contrahit qui celebrat credens falsò se esse excommunicatum.

Conclusio V. Cùm quis erronea conscientiâ laborat, aliæ sunt obligationes ex parte ipsius, aliæ ex parte Confessarii.

Quod spectat ad eum qui erroneâ conscientia laborat, tenetur eam deponere, non temerè sed prudenter. Conscientiam temerè deponit, qui ad ejus dictamen non advertit, sed vel aliò convertit animum; vel mediis improportionatis utitur. Sic enim non deponitur conscientia, sed ex levitate contemnitur,

ut ab iis ſit qui dicunt Deo, Job. 21. *Recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus.* Conſcientiâ erroneâ prudenter deponit, qui media ad hunc finem idonea aſſumit. Ea verò ſunt humilis & frequens oratio, exacta diſcuſſio rei totius, lectio Librorum qui de hâc materiâ ſolidè tractant, conſilii à viris doctis & qui Deum timent petitio; quæ media ſic adhiberi debent, ut ſi prius non ſufficiat ad alterum recurratur; & tunc ſi adhuc perſeveret error, cenſetur invincibilis.

Monet tamen Sylvius, non teneri hominem totam adhibere diligentiam, quæ humanitùs poteſt adhiberi; unde neceſſe non eſt ut conſulantur tot directores quot ab aliquibus conſuluntur; ſed ſufficit ut viri aliquot pii perinde ac eruditi, & laxiorum opinionum minimè ſequaces interrogentur. Imò generaliter loquendo debet pœnitens obedire Confeſſario, Parocho, aut Superiori, cùm præcipiunt ut conſcientiæ dictamen tanquam erroneum contemnatur; ii enim ſunt lumen à Deo conceſſum, quod deficiente rationis noſtræ lumine ſequi debemus. Si tamen pœnitens timoratæ ſit conſcientiæ, & aliunde noverit ſe ſcientiam habere Confeſſarii ſcientiæ parem aut ſuperiorem, non tenetur, nec debet ſententiam illico mutare, ſed actionem ſuſpendere, donec ſtudio, oratione & multorum conſilio rem diligentiùs indagaverit.

Quod ſpectat ad Confeſſarium cum homine qui erroneâ laborat conſcientiâ tractantem, certum eſt ei maturè & graviter eſſe procedendũ. Aliquando enim tenetur monere pœnitentem de errore, aliquando eundem monendo peccat. Et quidem tenetur eum monere, cùm pœnitens interrogat an talis actio ſit peccatum nécne: Confeſſarius enim doctor eſt eorum qui in tenebris ſunt: ergo eos ſaltèm cùm illuminari volunt, erudire debet. Adde quòd qui Confeſſarium interrogat, aliquid habeat in mente dubii ac proinde non laboret ignorantiâ invincibili: porrò cùm ignorantia vincibilis eſt, pœnitens moneri debet, quia non poſſet per eam excuſari. Et hoc verum eſt, etiamſi Confeſſarius prævideat monitionem ſuam pœnitenti profuturam non eſſe, quia eædem urgent rationes,

Quòd ſi pœnitens ignorantiâ invincibili laboret aliquando moneri debet, aliquando non.

Debet quidem moneri 1mo. ſi ſpes emendationis affulgeat; 2do. ſi ignoret media vel myſteria ad ſalutem neceſſaria; 3tio. ſi ignorantia ejus verſetur circa principia juris naturalis, non primaria ſolùm quæ invincibiliter ignorari non poſſunt, ſed ſecundaria: tum quia hæc non facilè ignorantur invincibiliter; tum quia eorum ignorantia facilè fit vincibilis ob malitiæ ſuſpicionem quam actio de ſe mala & inhoneſta ingerere ſolet:

unde

unde adoleſcens qui pollutionis malitiam invincibiliter ignoraret, (quod fieri poſſe multi negant) de peccati hujus gravitate monendus foret. Ratio eſt, quia præterquam talis ignorantia diù durare non poteſt, homo ille majori cum remorſu peccabit, conſuetudinem ſuam aliis Confeſſariis aperiet, remedia ejuſdem coercendæ edocebitur, & aliquando tandem meliorem ad frugem poterit adduci; 4to. ſi error invincibilis in boni communis diſpendium vergat. Hinc invalidè ordinatus moneri debet, quia bonum publicum particulari præferendum eſt. Idem dicendum mihi videtur, ſi pœnitentis error grave privatis damnum ingeneret: poſtulat enim charitas & ſæpe juſtitia ut grave proximi damnum, cùm id fieri poteſt, avertamus.

Certùm in hoc triplici caſu adhibenda eſt monitio, etiamſi nihil ab eâ ſperari legitimè poſſit. Extra hos, ſimiléſve caſus, temperandum eſt à monitione, cùm hæc nociva magis quàm utilis futura eſſe prævidetur, adeò ut pœnitens qui hactenùs materialiter tantùm peccavit, deinceps formaliter peccaturus præſentiatur, Confeſſarii monita ſpernendo. Ratio eſt, quia extra citatos caſus in quibus agitur de re ad ſalutem pœnitentis, vel commune bonum neceſſariâ, nemo ad actum inutilem & à fortiori ad actum periculoſum tenetur. Hinc non eſt monendus pœnitens de nullitate matrimonii, ſi ſubſit legitimus timor, nè eâ cognitâ diſpenſationem non petat, ſed pergat maritaliter habitare cum eâ quam ſciet uxorem ſuam non eſſe aut è contra ſi præſumatur eum non ſinè prolis periculo, & proximi offenſione, ab uxore ſibi inviſâ diſceſſurum eſſe.

CAPUT TERTIUM.

De Conſcientiâ ſcrupuloſâ.

QUandoquidem ea eſt ſcrupuloſi hominis calamitas, ut pax animæ ejus continuò perturbetur, ità ut apertum à pietate aut etiam à ſanitate mentis excidendi periculum ſubeat, idcircò præſentem materiam breviter quidem, ſed quàm exactè poterit fieri, pertractabimus. Sed antè notandum eſt, nomine ſcrupuloſorum non hîc eos à nobis intelligi, qui ex justo Dei timore non mortalia ſolùm, ſed & venialia peccata, imò eorum ſuſpicionem vitare enixè ſatagunt, ii enim non ſcrupuloſi, ſed verè timorati dicendi ſunt. Pariter nec ii pro ſcrupuloſis haberi debent, qui ob peccata præterita malè vel leviter confeſſa anxii ſunt: ſed ii demùm ſcrupuloſi judicandi

ſunt

sunt, qui ex motivo parvi vel nullius momenti judicant aliquid prohibitum esse vel præceptum, adeóque qui *illic trepidaverunt timore ubi non erat timor*, Psalm. 13.

Quæres 1mo. quibus signis possit homo se scrupulosum judicare.

R. Hæc afferri solent: 1mo. si cùm salutis suæ studiosus sit, sæpè tamen dubitet, & in uno vel multis capitibus anxiè alios interroget. Itèm si variis inquietetur cogitationibus circa fidem castitatem, aliasque virtutes contra quas datâ occasione peccare nollet; 2do. si non nisi cum timore & anxietate viri etiam prudentis decisiones sequatur; 3o. si confessiones ex vero conversionis desiderio & sincerè factas repetere velit, iisque aliquid semper defuisse credat; 4to. si viri pii & in materiis ad mores spectantibus versati, dubia eius pro scrupulis habent; tunc enim, etiamsi alia desint signa, pro scrupuloso se habere debet; 5to. si judicet id quod in aliis excusat à culpâ, sibi illicitum esse; si de omnibus ferè quæ ad se pertinent dubitare soleat, &c.

Quæres 2do. quænam sint scrupulorum causæ.

R. Aliæ sunt *ab intrinseco*, v. g. frigida complexio, ideóque formidolosa; 2do. immoderatæ austeritates quæ caput & posteà animum infirmant; 3tio. abundantia proprii judicii, quæ relictis etiam saniorum consiliis, cerebri sui visionibus præfractè adhæret; 4to. subtilitas ingenii quod dubitandi rationes invenit; easdem verò præ agitatione suâ solvere non valet; 5to. defectus judicii, tentationem à consensu, veniale à mortali non secernentis; 6to. superbia, amor proprius, & confusa quædam inclinatio in eo nos constituendi statu in quo Deo reddamus quidquid ipsi debitum est.

Aliæ sunt ab *extrinseco*, ut 1mo conversatio cum scrupulosis; 2do. lectio Casuistarum qui satis non penetrantur; 3tio. & sæpiùs astutia diaboli, qui jugum Dei suave in asperum transvertere nititur, ut hominem à virtutis à viâ, celebratione Missæ, à participatione Sacramentorum avertat, aut conjiciat in desperationem; de quo vide apud Lugo historiam juvenis cujusdam nobilis, quoad cetera quidem prudentis, sed plus æquo scrupulosi, qui * *cum confessionem generalem totius vitæ facere vellet, per quindecim dies se ad illam præparavit, & plurima folia de suis peccatis scripsit, quibus legendis multi dies non suffecerunt. Sed neque his contentus novum adhuc examen instituit. Quo facto, cùm jam per dies aliquot confiteri cœpisset Vallisoleti...... in eas tandem angustias, confessionis occasione, redactus est, ut ipsemet pugione letaliter se percusserit, Deo tamen providente ut ante mortem posset confiteri*, Tto.

* *Disp. 16. de Pænit. sect. 14.* ter-

permissio Dei, qui peccata hominis Præterita plectere, futura augere præmia, superbiam ex talentis nascituram moderari curat.

Quæres 3tio. quæ sint scrupulorum remedia, quam itèm cum scrupulosis agendi rationem servare debeant Confessarii.

R. varias à variis regulas afferri: nos aliquot exhibebimus desumptas ab autore non laxo.

I. Confessarius scrupulosos monere debet quòd scrupulosi sint, ideòque secundùm scrupulosorum regulas curandi: hoc autem pœnitens & Confessarius ex signis suprà relatis cognoscere poterunt. Porrò qui scrupulosus judicatur ab iis quibus interiora sua sæpiùs manifestavit, iisdem fidem habere debet, tametsi vir sit doctus: scrupulosus enim rarò vel nunquam scrupulosum se credit, saltèm in actu singulari, nec judicat levia esse momenta quibus hîc & nunc inquietatur.

II. Inculcanda est scrupuloso necessitas obedientiæ cæcæ: quæ sola tanti mali remedium esse possit. Quapropter nisi obedientiam hanc totam spondeat, aut eam assequi seriò conetur, dimittendus est tamquam cujus plaga insanabilis sit. Hæc verò obedientia hinc suadebitur: 1mo. quòd scriptum sit Prov. 3. *Nè innitaris prudentiæ tuæ, & nè sis sapiens apud temetipsum.* Quæ sententia præsertim apud scrupulosos valere debet, qui cùm, quatenùs scrupulosi, cerebrum habeant paulisper læsum, seipsos dirigere non possunt, sed ab aliis dirigi debent; 2do. quòd judicium suum aliorum judicio anteponere, animi, sit elati, & contra modestiæ, prudentiæ, humilitatísque regulas peccantis: 3tio. quòd hanc obedientiã sæpè remuneraverit Deus, & propter eam homines à scrupulis liberàverit.

III. Inculcandum est homini scrupuloso id Gersonis, *Debent scrupulosi audacter contra scrupulos operari; aliàs nunquam pacem habebunt.* Non quòd licitum sit scrupuloso contra scrupulum quem retinet, operari, si per scrupulum intelligatur verum judicium, tametsi futilibus causis innixum; sed quia potest & debet scrupulosus scrupulum suum explodore, non disputando, non rationes intrinsecas opponendo sed utendo rationibus extrinsecis, quæ ab authoritate Confessarii, vel Pastoris desumuntur; aut quæ eruuntur è principiis, quæ in casibus propè aut omnino similibus. à viro pio & erudito exposita fuêre.

IV. Qui scrupulosum dirigit,, epikeïa seu rationabili legum etiam divinarum interpretatione uti debet, ostendendo scrupulosos non teneri ad observandas leges quas sinè magnâ anxietate & molestiâ, adeóque sinè gravi difficultate observare non possunt. Hinc qui, magnas in Horarum lectione anxietates patitur, & continuò formidat nè hunc vel illud versiculum omise-

miserit, repetere non debet, nisi certò de hâc omissione constet, quia præceptum Ecclesiæ tanto cum incommodo non obligat. Hanc regulam extendit Henricus à S. Ignatio ad eos etiam qui memoriter recitant, quod difficiliùs admitterem pro iis, qui malefidam memoriam à naturâ sortiti sunt.

V. Scrupulosi qui dubitant an cogitationibus blasphemiæ aut impuritatis consenserint, præsumere debent se reipsâ non consensisse, saltèm si timorati sint & eò usque abhorreant à peccato, ut illud rarò vel nunquam deliberatè admittant. Idem sentire debent qui ità scrupulosi sunt, ut quidquid sibi venit in mentem commisisse se credant. Et hoc aït citatus Theologus, ità verum est, ut procedat etiam in casu quo scrupulosus existimaret posse jurare se hisce cogitationibus consensum præbuisse.

VI. Scrupulosi qui circa præteritas confessiones verentur nè aliquid omiserint, nè circumstantias debitè non expresserint, nè absque necessario dolore fuerint confessi, repetere non debent, si, post mediocrem diligentiam, defectum certò non deprehenderint. Monendi sunt insuper, si timorati sint & frequenter confiteantur, sufficere iis examen valdè mediocre; quia præceptum faciendi examen plusquàm mediocre, tunc saltèm cessat, cùm id exigit justissima causa, qualis ea est ut quis devitet molestissimas anxietates quibus alioqui sinè dubio torqueretur.

Nec refert quòd aliqua fortè peccata hinc omitti contingeret; quia, ex communi Doctorum sensu, ad materialem confessionis integritatem non tenentur, qui eam absque notabili incommodo observare non possunt; neque enim instituta fuit Confessio, ut hominum conscientias discruciet, sed ut sublevet.

Ceterùm hæc de eo scrupulosorum genere dicta sint, qui timoratæ sunt conscientiæ; sunt enim scrupulosi quidam vitæ laxioris, qui in omne malum facilè proruunt, & paulò pòst scelerũ furiis & remorsu agitantur, & iis permitti debet ut confessiones præteritas repetant (nisi ex istâ repetitione incurrant periculum de novo peccandi.) Ratio est quia talibus prosunt scrupuli, quatenus superbiam evertunt, vivaces passionum stimulos hebetant, & injiciunt frenum quo mens à peccato retrahitur.

Et hæ sunt quæ scrupulorum morbo â Confessariis adhibendæ sunt curationes: alias alii recensent quæ meditanti facilè occurrunt, ut quòd plerumque cum scrupulosis benignè agendum sit, ne afflictis addatur afflictio nova; aliquando tamen austerè tractandi sint, ut discant parere. Itèm non patiatur director ut sæpiùs ad se recurrant, eósque etiam non audi-

auditos dimittat, quia recursus illi & colloquia, nova sunt scrupulorum propago. Neve etiam permitat eos abstinere à frequentandis, ut decet, Sacramentis, ne priventur gratiâ sacramentali quæ peccandis conscientiis plurimùm inservit.

Quod ad pœnitentes scrupulosos attinet, & ii quoque propriæ suæ paci allaborare debent: unde 1mo. sollicitè cavere debent omne peccatum; 2do. frequenter orare, & alia edere pietatis exercitia, præsertim actus amoris & fiduciæ in Deum; multùm enim eo nomine peccant scrupulosi, quôd Deum pro exactore austeriori habent; 3tio. cavere otium & vagas cogitationes quæ scrupulis januam aperiunt; adeóque labori sedulò incumbere, ei præsertim qui plùs animum juvat, si aliunde nihil habeat mali; 4to. scrupulorum causas evertere, ità ut superbus prudentiæ suæ non innitatur; timidus meditetur bonitatem Dei; melancholicus Medicorum arte bilem atram expellat; 5to. directoris consilium sequi sinè examine; directorem quem pium & peritum, sive per se, sive per alios esse resciverit, non mutare facilé, neque alios interrogare maléne an benè casum hunc solverit; haud credere Confessarium non satìs intellexisse casum sibi propositum, &c,

CAPUT QUARTUM.
De Conscientiâ dubiâ.

LIcèt conscientia dubia non sit propriè conscientia, cùm ad conscientiam requiratur judicium, & mens dubitans non judicet, sed potiùs suspendat judicium, de eâ tamen hîc agimus, quia nullibi commodiùs de eâ agere licet.

Dubium dividitur 1mo. in negativum, & positivum, de quibus jam suprà: ubi notandum est eos allucinari qui cum Tamburino sentiunt. dubium * propriè dictum tunc solùm contingere, dùm vel nullæ occurrunt rationes, sive pro unâ, sive pro alterâ parte contradictionis, vel non occurrunt nisi leges: nam 1mo. qui dubitat sinè ratione, non tam dubium habet quàm nescientiam, ut ibid. animadvertimus; 2do. qui graves habet rationes circa utramque partem contradictionis, eo ipso conscientiam habet verè dubiam, non autem probabilem, ut malè contendunt adversarii. Tunc enim propriè homo est in statu dubitantis, cùm mens ejus inter duas contradictionis partes ità est suspensa, ut non magis ad unam partem quàm ad aliam inclinet per assensum; atqui ubi momenta sunt æquaia aut quasi æqualia, sive gravia sint, sive levia, mens non

* *Sup.* 144.

magis

magis in unam contradictionis partem quàm in aliam ferre se potest per assensum; ergo necessum est eam fluctuantem & suspensam ac proinde verè dubiam remanere, eo fermè modo quo necesse est stateram remanere suspensam & æquilibrem, dum æqualia in utrâque bilance sunt pondera.

Dividitur 2do. in dubium *purè speculativum*, quo quis dubitat de re, quæ ad mores non pertinet, v. g. de causâ fluxûs maritimi, *speculativè practicum*, quo quis dubitat an aliqua actio vel omissio in genere, sit licita vel non, v. g. an die festo pingere liceat, nécne; & *practicè practicum*, quo dubitatur an actio aliqua hîc & nunc cum omnibus circumstantiis suis fieri possit: v. g. an hoc die festo liceat mihi pingere ad exornandam Ecclesiam.

Dividitur 3tio. in dubium juris, & dubium facti. Dubium *juris* est illud, quo quis dubitat, an extet lex seu publica seu privata, quæ aliquam actionem præcipiat aut vetet, vel saltèm an ea lex legitima sit & obligatoria: ut cùm quis ambigit an Ecclesiæ vel voti lege teneatur ad jejunandum tali die; an Superior talem conscientiæ casum sibi reservare potuerit. Dubium *facti* est illud, quo quis certus quidem est de lege, sed dubitat de facto, quod legem respicit, ut cùm quis dubitat an votum olim emissum adimpleverit: an Titia quam vult ducere, sit sibi affinis vel consanguinea. Idem dubium sub diverso respectu esse potest dubium facti & juris: vel saltèm ex dubio facti sæpè nascitur dubium juris. Dubitat quis v. g. an matrimonium liberè contraxerit, en dubium facti; ideòque dubitat an in hoc casu teneatur ad reddendum debitum, en dubium juris. His præmissis, duo hîc expendenda sunt, 1mo. an in dubio negativo seu juris seu facti pars tutior tenenda sit; 2do. an idem dicendum in casu dubii positivi. Sit

Conclusio I. In dubio etiam negativo seu juris seu facti, pars tutior sinè peccato omitti non potest. Hoc tamen dubium satis facilè potest excuti.

Prob. 1. pars: 1mo. quia *Quod non est ex fide peccatum est*: atqui implicat ut quicumque in dubio etiam malè fundato agit, agat ex fide seu persuasione quòd actio sua licita sit, cùm actu dubitet an non sit illicita; ergo.

Prob. 2do. quia peccat qui vult ponere opus quod judicat posse esse malum, & offensam Dei: atqui operans in tali dubio vult ponere opus &c.

Obj. Si peccet homo cùm id facit de quo dubitat an sit peccatum nécne, quisquis de actionis suæ bonitate certus non erit, non poterit operari: atqui falsum consequens; alioqui

homo suspensus remanebit, cùm certitudinem in moralibus habere nequeat.

R. dist. maj. non poterit homo agere, nisi habeat certitudinem moralem, C. physicam aut metaphysicam, N. Certitudo triplex, metaphysica, physica, & moralis. Certitudo metaphysica est adhæsio mentis ei veritati quæ etiam per omnipotentiam Dei aliter se habere non potest: sic certus sum, me esse, dum cogito. Certitudo physica est adhæsio mentis alicui veritati, quæ secundùm consuetas naturæ leges aliter habere se nequit, tametsi absolutè aliter se habere possit; sic certus sum hominem qui in ignem conjicitur dolorem pati. Certitudo moralis est adhæsio mentis ei veritati quæ licèt aliter esse possit etiam sinè miraculo, spectatis tamen circumstantiis omnibus, prudenter & sinè probabili timore judicatur talis esse qualis apprehenditur. Talis est certitudo plebis quæ Parochi minimè suspecti catechesibus credit: licèt enim non desint exempla eorum, qui à Parochis decepti fuère, ea tamen rariora sunt & remotiora, quàm ut prudenter timeri debeant; & si timerentur, jam nullus esset dubiorum finis, nulla ex dubio emergendi via. Fatemur certitudinem physicam aut metaphysicam non esse homini necessariam, cùm in iis quæ ad mores spectant neutra soleat reperiri: at moralem certitudinem quâ dubium excluditur, requiri contendimus: 1mo. quia sinè illâ exponeret se homo periculo peccandi, faciendo id quod malum esse posse cognosceret; 2do. quia talis certitudo facilè habetur ab iis, qui fidei vel etiam rationis lumen consulunt, aut saltèm seipsis peritiores consulere non detrectant.

Prob. 2. pars, quòd scilicet dubium negativum satis facilè excuti queat, adeò ut qui dubitabat, prudenter operari possit.* Prob. prudenter agit qui nullas habet rationes non agendi, aut saltèm tam leves habet, ut eas tanquam leves & inanes scrupulos abjicere debeat: atqui negativè dubitans nullas habet rationes non agendi, &c. statim ergo ac animadvertit, se rebus ut decet ponderatis, nullum detegere motivum quod persuadeat actionem de quâ dubitat, reipsâ malam esse, circa eadem tranquillus esse potest.

†Confirm. Qui ignorat invincibiliter actionis alicujus malitiam, actionem hanc tutâ conscientiâ exercere potest: sed qui post sufficientem inquisitionem, nihil in actione aliquâ advertit mali, ejusdem actionis malitiam ignorat: dubium enim negativum, ut suprà dixi, non tam est dubium quàm ignorantia, & ignorantia hæc involuntaria est, cùm sufficienti rerum examine superari nequit.

Hinc conjux quæ ex credulitate *levi & temerariâ*, non autem pro-

probabili & diſcretâ, de matrimonii ſui validitate adeoque de illicitâ debiti exactione dubitat, poteſt *conſcientiâ levis & temerariæ credulitatis explosâ, non ſolùm reddere, ſed etiam exigere debitum conjugale.* Ità Innocentius III. c. 44. *De ſent. excomm.*

Conclusio II. Qui de *licitate* actûs poſitivè dubitat, ob æqualem vel penè æqualem momentorum vim, tenetur partem eligere tutiorem, & ab agendo abſtinere.

* Prob. 1mo. ex ipſis Gentilibus qui regulam hanc poſuêre, quam commendat Tullius, * *Bene præcipiunt qui vetant quidquid agere quod dubites æquum ſit, an iniquum*: atqui verè dubitat an actio ſua juſta ſit vel iniqua, qui non minores circa ejus illicitatem rationes habet, quàm circa licitatem. Tunc enim mens verè dubitat, cùm inter utramque contradictionis partem ità ſuſpenſa manet, ut non magìs pro unâ quàm pro altera parte judicium ferre poſſit: atqui cùm rationes utrinque apparent æquales, mens non magìs pro unâ quàm pro alterâ parte judicium ferre poteſt. Nam judicium ferre pro unâ præ alterâ, eſt unam ut veram alteri ut falſæ præponere, atqui cùm rationes utrinque ſunt æquales, mens unam partem ut veram alterî ut falſæ præferre non poteſt? ſicut cùm ratio evidens pro unâ parte militat, non poteſt intellectus contra evidentiam hanc judicare; ergo.

† Prob. 2do. ex Scripturis, quæ præcipiunt 1mo. ut homo *quaſi à facie colubri* fugiat *peccatum*, ejuſque committendi periculo ſe non exponat: atqui hanc agendi rationem non ſervat, qui ſciens & volens facit id quod tàm probabiliter judicat eſſe quàm non eſſe peccatum; 2do. ut homo mandata Dei cuſtodiat *nimis*, id eſt, cum exquiſitâ ſollicitudine; atqui cum hâc ſollicitudine Dei mandata non cuſtodit, qui vult facere id quod æquè probabiliter eſt quàm non èſt contra mandata Dei; ſicut artium leges èxquiſitè non ſervat, qui facit, id quod judicat tàm eſſe poſſe, quàm non eſſe contra eaſdem leges; 3tio. ut homo pro peccato reputet id ** *omne quod non eſt ex fide*, ſeu ex conſcientiâ dictante non eſſe pecatum, atqui quod fit ex conſcientiâ dubiâ non fit ex conscientâ dictante illud non eſſe peccatum, ſed ex conſcientiâ quæ, tàm dictat illud eſſe quàm non eſſe peccatum; ergo.

Prob. 3tio. ex Jure ſecundùm quod *** *in dubiis ſemitam debemus eligere tutiorem*: ſed qui verſatur in æquali contrariarum opinionum probabilitate, verſatur in vero & propriè dicto, dubio, ut patet tum ex dictis initio hujus Articuli; tùm ex S. Thomâ, qui expreſsè id docet q. 14. de veritate art. 1.

* *Lib. 1. De* Offic. ** *Eccli. & 21.* *** *Pſalm. 117.* ** *Rom. 14.* *** *C. 11. 18. 24. De homic.*

ergo tàm dubius est qui graves pro utraque parte rationes æquales habet, quàm qui nullas; ergo si agat in sensu composito dubitationis id, *de quo dubitat esse mortale, mortaliter peccat*, aït S. Augustinus 1. p. tit. 3. c. 10.

* Prob. 4to. Qui probabiliter dubitat an peccatum quod commisit mortale sit, an non; item an turpi cogitationi consenserit nécne, hoc confiteri debet ex unanimi Ecclesiæ consensu, ut ipse fatetur Caramuel; ergo & qui dubitat an hæc actio sit mala, ab eâdem abstinere tenetur.

Prob. 5to. Non minùs cautè ac prudenter in salutis negotio procedendum est, quàm in negotiis temporalibus: atqui in dubio circa res temporales pro imprudenti haberetur, qui partem minùs tutam eligeret, dum eligere tutiorem potest; qui v. g. assumeret escam quam dubitat veneno infectam esse dum aliam veneni expertem præ manibus haberet; ergo.

† Obj. 1mo. Deus non obligat, nisi ad abstinendum ab iis quæ lege suâ prohibentur; atqui si pars tutior amplectenda sit in dubiis, quæ adeò frequentia sunt inter homines, abstinendum erit à multis quæ nullâ Dei lege prohibentur; ergo.

*R. 1mo. retorq. argumentum. Deus obligat ad abstinendum ab iis quæ lege suâ prohibentur, atqui si teneri possit pars libertati favens contra legem, de quâ sæpè etiam cùm verè existit,, dubitatur, sæpè fiat ut non abstineat homo ab eis quæ Dei lege prohibentur; ergo.

† R. 2do. dist. min. Si pars tutior amplectenda sit, abstinendum erit à multis quæ non prohibentur lege Dei directâ C. lege Dei reflexa, N. ut vocès moram non faciant, per legem Dei *directam* eam intelligo de quâ dubitatur an existat nécne, & quæ reipsâ aliquando non existit à parte rei: legem verò *reflexam* eam dico, quæ præcipit: ut in his dubii casibus amplectatur homo id quod minùs ipsum exponit periculo peccandi. Fateor quòd positâ opinione nostrâ sit abstinendum à multis quæ lege directâ non prohibentur, quia sæpè dubitamus ubi non dubitaremus si minoribus tenebris involveremur: sed contendo hominem non abstinere tunc nisi ab eo à quo abstinendum esse præcipit lex reflexa & generalis; quia illa præcipit ut in dubio id omittamus, quod grandi; id sectemur, quod nulli est obnoxium periculo.

* Obj. 2do. Quilibet prudenter & inculpatè judicare potest eam partem de quâ dubitat an prohibita sit, non esse prohibitam. Fieri enim potest ut viri docti & prudentes judicent partem hanc reipsâ prohibitam non esse: atqui fieri etiam potest ut homo aliquis ea omnia percipiat motiva ex quibus viri illi & docti prudentes judicant partem hanc non esse prohibitam;

ergo

ergo fieri potest ut homo ille sicut & illi, prudenter judicet licitum sibi esse partem hanc amplecti.

R. ad 1. neg. ant. ad 2. dist. min. Fieri potest ut homo percipiat omnia motiva ex quibus viri illi prudenter judicant, &c. sed fieri non potest ut motiva hæc ipsum moveant eodem modo quo ipsi per motiva hæc moventur, C. & motiva hæc eundem in ipso ac in illis effectum producunt, N. Itaque motiva quæ menti meæ præsentia sunt, possunt viros pios in varios assensus inculpatè distrahere: sed ad hoc necesse est ut ex hisce motivis alia aliis graviora & verisimiliora iisdem viris piis videantur, alioqui non essent extra statum dubii: verùm motiva hæc intellectui meo modo longè dispari objiciuntur, nempè ut omnino æqualia; ergo iisdem motivis, quandiu talia remanebunt, determinari non possum ad judicandum hanc contradictionis partem veram esse præ alterâ; ergo in hoc casu eam debeo partem amplecti quæ magìs à periculo peccandi removet, licèt alii qui in eodem dubii casu non sunt, eam possint partem amplecti quæ longè probabilior ipsis videtur, ut ex dicendis constabit.

† Obj. 3tio. Canones qui dicunt tutiorem partem in dubiis esse amplectendam, consilii sunt, non præcepti.

R. neg. ant. 1mo. quia Canones illi his utuntur verbis, *Via tutior est eligenda, semitam debemus eligere tutiorem. Quod certius existimamus, tenere debemus*: atqui verba hæc, si quæ unquam, præceptiva sunt; 2do quia citati Canones præcipiunt ut pars tutior teneatur, eo quòd * *in altero nullum, in reliquo vero magnum periculum timeatur.* atqui amplecti id quod nullum habet periculum, eo relicto in quo magnum timetur, non est consilii, sed præcepi; ergo.

§ Inst. Saltèm dici potest hanc regulam procedere in dubiis facti, non juris; vel in dubiis in quibus rationes probabiles sunt pro lege, nullæ, vel non nisi leves pro libertate.

R. neg. ant. nam regula de tutiori parte amplectendâ procedit in omni casu in quo timendum est nè quis periculo peccandi se exponat; id autem timendum est in dubio juris sicut & in dubio facti.

Quod additur regulam hanc intelligi in dubiis in quibus rationes nullæ vel solùm leves sunt pro libertate, perinde falsum est. Atque id patet ex cap. 44. *De sent excomm.* in quo præcipit Innocentius III. *ut cùm conscientia* alterius conjugum *pulsat animum ex credulitate probabili & discretâ, quamvis non evidenti & manifestâ*, quòd conjugium suum ob aliquod impedimentum dirimens, fit nullum, *debitum quidem reddere possit, sed postulare non debeat, nè in alterutro vel contra legem conjugii,*

* *C.* 18. De homicid.

gii, *vel contra judicium conscientiæ committat offensam.* Atqui Pontifex non juberet reddi debitum, ut vitaretur peccatum contra legem conjugii; nè probabiliter quidem validi; nec illud exigi prohiberet, si nullitas ejusdem infirmis & penè nullis rationibus probaretur; ergo regula tutiorem amplectendi partem tunc etiam urget, cùm momenta quæ libertati favent nec nulla sunt, nec contemnenda.

Obj. 4to. Si in dubio de licitate actionis, ab eâ esset abstinendum; lex dubia certam pareret obligationem: atqui id fieri nequit. Lex enim quæ invincibiliter ignoratur, non potest parere veram obligationem: atqui lex dubia ignoratur invincibiliter; cùm dubium deponi non possit.

R. ad 1. dist. maj. Lex dubia non potest parere obligationem certam petitam ex parte ipsius legis de quâ dubitatur, C. petitam ex parte legis generalis quæ vetat nè quis exponat se periculo peccandi, N. Cùm enim dubito an hæc vel illa lex obliget, nécne, certe non dubito an in hoc casu eam debeam partem amplecti quæ magìs à peccato removeat; adeóque etsi lex de quâ dubito supponatur non esse satis nota, lex illa generalis partem tutiorem tenendi, non potest supponi non esse satis nota, cùm vel ipsis Gentilib9 innotuerit, ut ex dictis patet. Ad 2. neg. min. Qui enim legem ignorat invincibiliter, invincibiliter etiam ignorat malitiam actionis suæ: sed qui positivè dubitat de malitiâ actionis oppositæ legi, malitiam hanc invincibiliter non ignorat, cùm ignorantia invincibilis prudens & probabile dubium necessariò excludat.

† Obj. 5to. Si tam strictè urgeat effatum istud, *In dubiis pars tutior tenenda est*, nullius erit usûs celebre hoc axioma, *In dubiis melior est conditio possidentis*

Resp. regulam hanc, *In dubio melior est conditio possidentis*, valere posse in materiâ justitiæ, non autem in aliis, in quibus proinde adhiberi debet regula, hæc, *In dubio pars tutior est eligenda;* vel hæc saltem, *Pro eo standum est, pro quo stat præsumptio.*

*Antequam probetur solutio, not. 1mo. possessio est occupatio rei tanquam suæ: unde is rem aliquam possidere dicitur qui eam veluti suam retinet & servat.

Not. 2do. Autores qui principium illud, *Melior est conditio possidentis*, non solum in materiâ justitiæ, sed in aliis quoque extra justitiam materiis locum habere putant, duplicem distinguunt possessorem, legem scilicet. & hominis libertatem. Possessio, inquiunt, stat pro lege contra libertatem, dum constat de lege, & dubitatur de eo per quod tollitur obligatio legis; è contra vero possessio stat pro libertate cotra legem, dum con-

stat

stat de libertate, & dubitatur de eo per quod introducitur obligatio legis. Hinc, juxta eos qui dubitant an sonuerit hora duodecima inter Sabbatum & Dominicam, non potest comedere carnes, quia lex abstinentiæ est in possessione die Sabbati, qui verò dubitat an sonuerit duodecima inter diem Jovis & diem Veneris, potest carnibus vesci, quia libertas est in possessione die Jovis. Pariter, aïunt, qui dubitat an votum emiserit, illud implere non tenetur, quia dubitat de lege, non autem de libertate; qui vero certus est de voto, sed dubius de ejus adimpletione, ipsum adimplere tenetur, quia certus est de lege, dubius verò de libertate.

Not. 3tio. præsumptionem haberi ab assuetis, juxta regulam 45. Juris in 6. *Inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.* His præmissis,

Dico 1mo. regulam, *In dubio melior est conditio possidentis*, valere in materiâ justitiæ Ità Theologi omnes.

Prob. 1mo. ex consensu Gentium omnium quæ in pari casu favorabiliùs excipiunt possessionem, quàm eum qui possessor non est; 2do. quia possessor ultra rationes quas æquales habere supponitur, habet pro se possessionem quam non habet alter: atqui ex hâc possessione melior est ejus conditio; quia meritò præsumitur meum esse quod apud me est: etsi enim contrarium evenire potest, communiùs tamen evenit ut unusquisque rem suam non apud alios, sed apud se conservet: unde in materiâ ipsius justitiæ cum hâc regula, *Melior est conditio possidentis*, concurrit hæc alia, regula. *Pro eo standum est, pro quo stat præsumptio.*

Quod dictum est de materiâ justitiæ, locum habet in materiâ impotentiæ, statuitur enim cap. 5. *De frigid. & malefic.* ut frigidi quorum perpetua coëundi impotentia certa non est, sed dubia, per triennium experiantur an matrimonium consummare possint, non obstante dubio de matrimonii nullitate, Et id meritò concessum est, tum quia non aliter de vero frigiditatis impedimento constare potest; tum quia magna in conjugiis esset incertitudo, si conjuges, de impotentiâ suâ dubii, eo ipso ab omni attentatione copulæ abstinere deberent, etiam cùm spes aliqua adest copulam perficiendi post temporalem experientiam. Hic casus cùm fundetur in jure quod habent conjuges, ad justitiam revocari potest; imò in utroque hoc casu dici potest quod aliquatenus teneatur pars tutior, quia ea tenetur quæ plura vitat inconvenientia. Et verò vel consummabitur matrimonium, vel non. Si primum, laudetur Deus, jam enim de ejus validitate constat. Si secundum, inculpatè ten-

tentatum est quidquid tentatum est, cùm sponsi non aliâ quàm experimenti hujus conditione à se invicem separari possent.

† Dico 2do. Prædicta regula, *In dubio melior est conditio possidentis*, seu libertatis, ut interpretantur Probabilistæ nullius est utilitatis in aliis præter justitiam materiis: unde vel dubium excuti debet ope hujus regulæ, *Pro eo standum est*, aut alterius, si quæ sit, similis; vel si excuti nequit, *pars tutior* omnino *tenenda est*.

* Prob. Ut in dubio de legis existentiâ melior esset conditio possidentis, ad sensum Probabilistarum, possessio esse deberet pro libertate: atqui in dubio de existentiâ legis possessio non est pro libertate. Nam possessio libertatis est jus rem hanc vel illam faciendi pro arbitrio: atqui in dubio an existat lex, homo nunquam habet jus faciendi pro nutu quidquid libuerit. Cùm enim obligatio sit proprietas essentialis legis; qui de lege dubitat, eo ipso dubitat an non sit obligatus ad hoc potiùs quàm ad illud; ergo non habet jus, id, quod libuerit, faciendi; ergo non est verè possessor libertatis; ergo axioma quod possessori meliorem attribuit conditionem, homini de lege dubitanti inservire non potest; ergo etiamsi homo qui certus est diem S. Martini v. g. non esse festivam, certò habeat jus laborandi vel non; ille tamen qui cum fundamento dubitat, an dies illa festis annumerata non sit, non habet certò idem jus, sed de eo dubitat; ac proinde in tali dubio possessio non stat pro libertate ipsius.

† Confirm. Ideò in materiâ justitiæ possessio dubium tollit, vel saltèm minuit, quia legitimè præsumitur possessorem esse verum rei quam penès se habet dominum, quatenus moraliter loquendo meum est, non alienum quod apud me est: atqui possessio quæcumque fingatur, præsumptionem hanc quæ libertati favet in aliis præter justitiam materiis facere non potest. Sic, v. g. qui dubitat an voverit castitatem, & ex consequenti an uxorem ducere possit, quantumvis fingatur libertatis suæ possessor, nullam tamen indè habet præsumptionem ex quâ inferre possit se non vovisse; ergo.

Obj. Possessio libertatis sufficit, ut quis dubium deponat, & certam sibi conscientiam efformet in materiâ ipsâ legis naturæ. Nam uxor quæ dubitat de matrimonii sui validitate, debet marito petenti reddere debitum: atqui hoc ideo solùm potest, quia libertatem suam possidet.

R. ad 1. neg. ant. ad 2. neg. min. Vera enim ratio cur uxor teneatur debitum reddere, est: quia è duobus malis illud eligi debet quod Ecclesiæ judicio minus est: porrò minus est malum reddere debitum in dubio, quàm denegare; reddendo

enim

enim ad ſummum læderetur virtus caſtitatis, denegando verò læderetur juſtitia, exponeretur maritus blaſphemiæ, periculo, incontinentiæ, ſuſpicionis, &c.

Et certè ſi licentia reddendi debitum fundaretur in poſſeſſione libertatis, uxor non ſolùm poſſet debitum reddere, quod permittit Eccleſia, ſed etiam illud exigere, quod tamen Eccleſia prohibet. Accedit quòd etiam ſtatuat Eccleſia, ut dubitans reddat debitum dum poſſeſſio ſtat pro lege contra ipſum, v. g. cùm malâ fide matrimonium contraxit, & alter contrahens qui ſinè periculo moneri non poteſt de rationibus dubitandi, perſeverat in bonâ fide; ergo poſſeſſio libertatis non eſt cauſa cur reddatur debitum, ſed neceſſitas è duobus malis id quod gravius eſt evitandi.

Ex his principiis ſolvi poſſunt innumeræ quæſtiones. v. g. quòd qui dubitat an comederit aut biberit poſt mediam noctem, non poſſit Euchariſtiam recipere; an inchoaverit annum 22. non poſſit ſacros Ordines ſuſcipere; an voverit, teneatur adimplere votum; an voverit ſex aut octo jejunia, teneatur ad octo; an incurrerit cenſuram, obligetur ad abſtinendum ab iis à quibus abſtinere debent qui eandem cenſuram incurrerunt, quia in his omnibus pars tutior eſt tenenda; niſi dubium excuti poſſit ope regulæ alicujus qualis eſt iſta: *Pro eo ſtandum eſt, pro quo ſtat præſumptio.* Ex eâ enim meritò quis inferet ſe vel non emiſiſſe votum, vel non admiſiſſe tali tempore tale ſcelus cuï annexa ſit cenſura; quia non conſuevit hujuſmodi rerum obliviſci; ſed potius circa eas plurimùm habere anxietatis.

Quæres 1mo. quale peccatum committat, qui facit id quod benè vel malè dubitat eſſe peccatum; 2do. an etiam peccet qui dubio invincibili laborat.

R. ad 1. Peccatum ex dubio commiſſum, ejuſdem eſſe ſpeciei ac gravitatis, quæ à dubitante apprehenduntur. Sic qui agit dubitans an pejeret, vel mentiatur, peccat in genere perjurii, vel mendacii; quia vult interpretativè perjurium aut mendacium, cùm unuſquiſque velit illud peccatum cuï ſe exponit. Atque hinc ſequitur peccatum, ejus eandem habere gravitatem quàm in eo eſſe credit; quia gravitas periculi, cuï ſe exponit, reſpondet dubio ipſius, cùm non peccet niſi ratione dubii ſui.

R. ad 2. peccare eum etiam qui laborat dubio invincibili. Ratio eſt, quia is certam ſibi conſcientiam formare non poteſt, quòd actio ſua licita ſit; & tamen hæc conſcientiæ certitudo ad vitandum peccatum neceſſaria eſt.

CAPUT QUINTUM.

De Conſcientia probabili.

CUm conſcientia probabilis in opinione probabili tota fundetur, ante omnia explicandum eſt quid ſit opinio, quid probabile, &c.

Opinio definitur à S. Thomâ, *Actus intellectûs qui fertur in unam partem contradictionis cum formidine alterius.* Vel, ut aït S. Bonaventura, *Aſſenſio unius partis cum formidine alterius.* Opinio, prout eſt *aſſenſus*, differet à dubio, in quo ſuſpenditur aſſenſus; prout verò juncta eſt cum formidine, differt tum à ſcientia, tum à fide divinâ, quæ omnem errandi formidinem ab aſſenſu excludunt.

Probabile eſt id quod licèt non ſit certò verum, eſt tamen veriſimile; hinc opinio probabilis definiri poteſt: Actus quo mens ob motivum grave, ſed tamen fallibile, prudenter judicat aliquid eſſe licitum vel illicitum: 1mo. eſt *actus quo mens judicat:* opinio enim, prout à dubio diſtinguitur, verum mentis judicium includit; 2do. *ob motivum grave*, id eſt, quod licèt non habeatur abſolutè pro vero, tantam tamen veritatis ſpeciem habeat, ut prudenter judicetur eſſe verum: unde ſi motivum opinionis quæ opinioni meæ adverſatur, ſit vel gravius, vel æquale, opinio mea non erit veri nominis opinio, quia nullum mihi ſuppetet motivum ex quo efformare poſſim prudens judicium de honeſtate & licitate actionis; 3tio. ſed tamen *fallibile*, cùm opinio differat tum à ſcientiâ, tum à fide; 4to. *prudenter;* ad quod neceſſe eſt 1mo. ut homo ſerium inſtituat examen quo & ſuæ, & oppoſitæ etiam partis rationes expendat, imò & ſolvat, 2do. ut motivum ex quo judicat nec Scripturæ, nec communi Patrum ſenſui, nec Eccleſiæ definitionibus, aliiſve ejuſdem generis momentis adverſetur. Hinc meritò proſcripta eſt ab Innocentio XI. propoſitio, ſequens *Generatim dum probabilitate ſive intrinſecâ, ſive extrinſecâ quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus.* Hæc itèm ab Alexandro VII. *Si liber ſit alicujus junioris & moderni, debet opinio cenſeri probabilis, dum non conſtet rejectam eſſe à Sede Apoſtolicâ tanquam improbabilem.*

Opinio ſpectata ratione fundamenti quo innititur, alia eſt probabilis *intrinſecè*, cujus probabilitas deſumitur ex momentis verſimilibus in ipſâ rei naturâ fundatis; alia probabilis *extrinſecè*, cujus probabilitas deſumitur ex Doctorum vel teſtium authoritate:

ritate: hæc tamen Doctorum authoritas non movet, nisi in quantum præsumitur conjuncta rationibus quibus ii ad tenendam hanc opinionem determinati fuerint; unde probabilitas extrinseca non tàm ex numero Doctorum metienda est, quàm ex eorum merito, probitate, doctrinâ, studio, diligentiâ, & communi prudentum æstimatione.

Opinio ad opinionem comparata, alia est probabilior, alia tutior, alia communis, alia communior.

Opinio *probabilior* ea est, quæ, spectatis rationum pondere & gravitate authoritatis, verisimilior apparet.

Opinio *tutior* ea est, quæ magis removet à periculo peccandi: unde opinio tutior stat pro lege: eamque hîc & nunc obligare declarat; cùm è contra opinio *minùs tuta* faveat libertati, quatenus negat hominem ulla, quæ hîc & nunc obliget, lege impediri ab agendo id quod volet. Hinc opinio tutior & probabilior multùm à se differet, quia cùm securitas opinionis desumatur ex distantia ejus à peccato, probabilitas verò ex majori veritatis apparentia, fieri potest ut opinio minùs probabilis sit tutior, & ut probabilior sit minùs tuta. Sic opinio quæ docet Beneficiarium habentem bona patrimonialia, ex iis, non autem ex Ecclesiasticis, vivere debere, tutior est, quia qui eam sequitur non peccat: est tamen minùs probabilis, quia minùs est fundata: è contrario, opinio quæ docet eundem Beneficiarium posse è bonis Ecclesiasticis vivere, probabilior est; & minùs tuta, quia minùs removet à peccato. Quæ verò docet Beneficiarios superfluum reditûs Ecclesiastici pauperibus ex justitia largiri debere, aut tres contractus esse illicitos, tutior est simul & probabilior, adeóque quæ docet oppositum, est simul minùs tuta, & minùs probabilis.

Opinio *communis* illa est, quæ habet pro se decem aut octo Autores, non quoscumque, sed graves; non æquo rigidiores, non etiam laxiores, & qui rem non cursim, aut alios instar ovium sequendo, sed ex professo & intimè tractaverunt.

Opinio *communior* est ea, quam major numerus post idem ac serium examen amplectitur. Ac proinde *minùs communis* ea est quæ à paucioribus tenetur.

Hinc cautè notandum, quòd licèt ex duabus opinionibus quæ secum conferuntur, altera probabilior dicatur, altera verò minùs probabilis, non indè tamen concludendum sit, eam quæ minùs probabilis dicitur, esse verè & absolutè probabilem in concursu oppositæ probabilioris. Nam illud solum verè probabile dicendum est, quod per assensum prudentem approbari potest, quodque nititur fundamentis tam gravibus, ut per ea sufficienter elidantur oppositæ opinionis motiva, adeò ut rebus

maturè & sinè passione perpensis, possit homo prudenter judicare partem hanc esse aliâ veriorem: atqui opinio minùs probabilis hasce conditiones nec habet, nec quâ talis habere potest; ergo opinio hæc non est verè & proprie probabilis, sed abusivè tantùm & nomine tenus.

His expositis, cùm opinio quæ favet libertati, & ut talis minùs est tuta, tripliciter comparari possit cùm opinione quæ favet legi, & sic tutior est, nempe ut minus probabilis cum probabiliori, ut æquè probabilis cum æquè probabili, ut probabilior cum minùs probabili; ideò triplex hic proponitur quæstio: 1mo. utrùm liceat amplecti opinionem minùs probabilem *de licito*, seu quæ libertati favet, declarando rem aliquam fieri posse ut licitam, in concursu alterius opinionis probabilioris *de illicito*, seu quæ favet legi, declarando rem illam esse illicitam, & ut talem fieri non posse; 2do. utrùm non liceat saltèm amplecti opinionem quæ favet libertati, cùm ipsa æquè est probabilis ac opposita quæ favet legi; 3tio. demum, an ad minùs non liceat amplecti opinionem quæ favet libertati, cùm opposita quæ favet legi minùs est probabilis. Quarta addi debet quæstio, an nimirum liceat amplecti opinionem libertati faventem, quæ oppositam vincit probabilitate, cùm excessus quo alia aliam vincit, levis est, non autem notabilis. His præmissis, sit

Conclusio I. Non potest quis sinè peccato sequi opinionem libertati faventem & minùs probabilem, in concursu opinionis alterius stantis pro lege, & simul probabilioris. Sequitur ex dictis Capite præcedenti: sed quia res est summi momenti.

Prob. 1mo. ex Script. Deuter. 26. *Dominus Deus præcipit tibi ut facias mandata hæc atque judicia; ut custodias & impleas ex toto corde tuo, & totâ animâ tuâ.* Quibus consonat id Euangelii, * *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo; & ex totâ animâ tuâ, & ex omnibus viribus tuis* ** sed qui sententiam minùs probabilem amplectitur, non diligit Deum ex totis viribus. Ille non diligit Deum ex totis viribus, qui ea tranquillè facit vel omittit ex quibus judicat, & quidem probabiliùs Deum graviter offensum iri: sed qui sententiam minùs probabilem libertati faventem contra præceptum amplectitur, ea facit vel omittit... Novit enim longè securiùs esse ad vitandam Dei offensam, ut oppositæ adhæreat sententiæ, quæ ut tutior, penitus removet à peccato; & ut probabilior, prudenter judicatur esse verior, imò & sola vera, prout ex dicendis constabit: atqui tamen non ei adhæret sententiæ, &c.

Eccli. 3. 27. *Qui amat periculum, peribit in illo:* sed qui sequitur in praxi opinionem minùs probabilem in concursu probabilioris,

* *Lucæ* 10. 37. ** *Matth.* 22.

babilioris, periculo manifestè se exponit. Est enim ei locus timendi nè legem transgrediatur, si fortè ea existat: atqui tunc longè probabilius est eam existere quàm non existere; ergo.

* Prob. 2do. Illa opinio penitus rejicienda est, quam Ecclesia tota per sexdecim secula ignoravit, aut non cognovit nisi ut improbandam: atqui talis est opinio quæ partem minùs tutam & veri minùs similem in praxi teneri posse docet.

1mo. Quidem per sexdecim secula Ecclesiæ incognita fuit: tum quia adversarii nè unum quidem traditionis textum citare possunt qui facilè non solvatur, ut infrà ostendemus; tunc quia Antonius de Corduba, insignis è familiâ Fratrum Minorum Theologus, postquam statuit partem tutiorem esse tenendam, cùm pars oposita vel minùs, vel æqualiter solùm est probabilis, subjungit, *Et in hoc omnes Theologi consentiunt.* Porrò Corduba scribebat an. 1571.

2do. Eadem opinio prædamnata fuit à SS. Patribus (licèt satìs rarò, quia nec nata erat, nec inter Christianos nascitura esse prævidebatur.) S. Augustinus L. 2. de doct. Christ. c. 8. hunc modum à viro prudenti *in Scripturis canonicis* teneri vult, *ut eas quæ ab omnibus recipiuntur Ecclesiis præponat eis quas quædam non accipiunt, in his verò quæ non accipiuntur ab omnibus, præponant eas quas plures gravioresque recipiunt, eis quas pauciores minorisque authoritatis Ecclesiæ tenent: si autem alias invenerit à pluribus, alias à gravioribus, quamvis hoc facilè invenire non possit, æqualis authoritatis eas habendas putat:* atqui si Scriptura probabilior eligenda est & præferenda minùs probabili, nulla est ratio cur opinioni minus probabili non sit præferenda opinio probabilior; ideò enim Scriptura probabilior minùs probabili præfertur, quia sequenda est sententia probabilior præ minùs probabili, unum enim formaliter includitur in altero.

Idem S. Doctor Epist. 154. *Si quis*, inquit, *bonum putaverit esse quod malum est, & fecerit hoc putando, utique peccat*; ergo à fortiori peccat qui facit id quod non judicat esse bonum, sed verisimiliùs esse malum.

S. Thomas Quodl. 9. art. 15. expendens an licitum sit plures Præbendas habere, aït id *periculosè determinari....quia Theologi Theologis, & Juristæ Juristis inveniuntur contraria sentire*: atqui si liceret opinionem minùs probabilem in concursu probabilioris eligere, nullum esset in decisione hujus quæstionis periculum, propter diversas doctorum opiniones: posset enim quisque eam quam mallet tenere sinè periculo peccati; quia, juxta Caramuelem, opiniones *benigniores, etsi aliquando sint minùs probabiles, per accidens* tamen *sunt semper utiliores & securiores.*

Et quolib. 8. art. 13. *Si* inquit, *ille qui possidet plures, Præ-*

bendas in quandam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum, & manente tali dubitatione plures Præbendas habeat, periculo se committit; & sic procul dubio peccat, ut potè magis amans Beneficium temporale quàm propriam salutem. Sed qui sequitur opinionem minùs probabilem, non potest non induci in aliquod dubium de ejus veritate, cùm fortiora sint motiva quæ eam falsam esse convincunt, quam quæ adstruunt eandem esse veram; ergo *periculo committit se, & sic procul dubio peccat.*

Prob. 3tio. quia rejici debet doctrina, quæ constanti Romanæ Ecclesiæ traditioni adversatur: atqui talis est doctrina probabilismi.

Prob. min. 1mo. quia RR. Pontifices hoc semper principii instar habuerunt, *in his quæ dubia sunt*, tenendum esse id *quod certius existimamus*; ergo à fortiori senserunt in his quæ sunt veri minùs similia, & proinde plusquam dubia, partem certiorem seu probabiliorem sequendam esse.

2do. quia eo etiam tempore quo infeliciùs grassata est probabilitatis novitas, eam nec in decisionibus, nec in Libris suis secuti sunt Cardinales, & si qui eam aliquando secuti fuère, ut Pallavicinus, ab eâdem ante obitum recesserunt.

† 3tio. quia Sedes Apostolica si non omnem omnino Probabilismum, at eum certè qui communior erat, tam in se quàm in horrendis quæ inde scaturiebant propositionibus reprobavit. Has enim quatuor propositiones damnavit Innocentius XI. Prima. *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relictâ tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi, &c.* Unde sic: Ideo illicitum est opinionem minùs probabilem sequi in conferendis Sacramentis, quia periculum est nè violetur lex divina præcipiens ut Sacramenta tali modo conficiantur aut conferantur: atqui periculum etiam est nè is qui opinionem tutam minùs, minùsque probabilem sequitur in aliis materiis ad mores spectantibus violet legem Dei, qui mandata sua mandavit custodiri nimis; ergo. Secunda propositio sic habet: *Probabiliter existimo Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem:* atqui non minùs prohibitum est homini judicare contra legem Dei in his quæ ad æternam salutem spectant, quâm Judici judicare contra jus alterius hominis, in his quæ temporalia, solùm bona respiciunt. Si enim opinio minùs probabilis de jure alieno non efficit ut res de quâ litigatur, ad eum potiùs pertineat qui minùs habet juris; certè nec opinio minùs probabilis efficere potest; ut actio de cujus licitate disputatur, præsumatur licita esse, sed econtra. Tertia propositio his concepta est verbis, *Generatim dum probabilitate*

sive

sive intrinsecâ, &c. ut suprà pag. 22. atqui admissâ ut admitti debet, hujus propositionis censurâ, dicendum est partem longè probabiliorem semper esse tenendam; pars enim huic parti opposita non nisi *tenuem* habere potest probabilitatem: porrò falsum est ex censurâ, quòd prudenter operetur qui *ex tenui probabilitate*, tametsi verâ, operatur. Quarta propositio hæc est *Ab infidelitate excusabitur Infidelis non credens, ductus opinione probabili:* atqui si opinio minùs probabilis favens hæresi, v. g. quæ, ut norunt omnes, difficillimis aliquando rationibus sese tuetur, à peccato contra fidem non excuset, nulla est ratio cur opinio minùs probabilis in aliis spei, charitatisque materiis excuset eos qui ipsam sequuntur; ergo opinio probabilior ut in materia fidei, sic & in aliarum virtutum materiis est necessario tenenda.

* At, inquies; Ecclesia Romana partem minùs tutam non rarò amplexa est: sic cap. 2. *De cognat. spirit.* statuit Alexander III. ut vir aut mulier qui sive ex ignorantiâ, sive ex malitiâ filium suum de sacro Fonte susceperunt, non separentur ab invicem, sed *alter alteri* debitum reddat. Ratio autem hujus decisionis quæ libertati favet contra legem, hæc ibidem affertur quòd *quidam humaniùs sentientes statuerunt* conjuges non esse tunc separandos; quæ ratio probabilior videri non potest....

R. ad 1. neg. ant. Ad 2. dico 1. materiam de quâ hîc agitur, esse ex iis in quibus Papa dispensare potest, imò & in quibus dispensare debet, cùm non aliter amoveri potest periculum peccandi, ut amoveri nequit cùm conjuges *ad continentiam servandam non possunt induci*, quod supponit Alexander III. Dico 2do. Pontificem amplexum fuisse partem quæ probabilior erat, ut patet ex ratione quam subjicit, *quia si ex ignorantiâ id factum est, eos ignorantia excusare videtur: si ex malitiâ eis sua fraus patrocinari non debet vel dolus.* Verè enim in his materiis excusatur qui aït ex ignorantiâ probabili juris vel facti; verè etiam statuitur, ut qui ex malitiâ propriam prolem baptisavit, licèt jam debitum petere non possit, illud tamen reddere debeat, quia alioqui fraus sua eidem patrocinaretur. Adde quòd ante Alexandrum III. variæ essent leges circa hoc punctum: quis verò dubitet eum qui in his omnibus dispensare potest; potuisse benigniorem amplecti?

Prob. 4to. ratione: 1mo. enim si liceret sequi opinionem minùs probabilem minùsque tutam in concursu probabilioris, maximè quia talis opinio esset verè probabilis: atqui implicat quòd opinio minùs tuta, minùsque probabilis verè & propriè maneat probabilis. Nam ex definitione Probabilistarum, opinio verè & propriè probabilis est ea quæ nititur gravi & solido fundamen-

fundamento, quòdque sufficiat ad obtinendum assensum ab homine probo & erudito: atqui sententia minùs probabilis non nititur gravi & solido fundamento..... Nam illud solum fundamentum satis solidum est & grave ut viri pii pariter & eruditi assensum extundat, cujus momenta non modò non superantur à contrariis, sed etiam eorum vim sensibiliter elidunt; adeò ut opinio hæc excludat prudentem peccandi metum: atqui vis tota quâ niti potest sententia minùs probabilis, nedum oppositam vincat, imò ab eâdem vincitur quàm plurimum; ergo.

2do. Constans est apud omnes, & à multis Pontificibus confirmata hæc veritas, *In dubiis semitam debemus eligere tutiorem:* atqui hoc uno axiomate lis tota dirempta videtur. Si enim qui judicat opinionem dubiam & minus tutam, non possit eam amplecti, non licebit à fortiori minùs tutam minùsque probabilem tenere. Non enim licet amplecti opinionem quæ non solùm dubia judicatur, sed & magis quàm dubia: sed qui judicat opinionem minùs probabilem, eam judicat dubiam & magis quàm dubiam. Dubia enim judicatur opinio, quæ non magis ad veritatem quàm ad falsitatem judicatur accedere: sed qui judicat opinionem minùs probabilem, judicat eam magis ad falsitatem accedere quàm ad veritatem; si enim eam æquè ad utramque partem accedere putaret, non jam minùs probabilem, sed dubiam haberet; ergo.

† 3tio. Nemini licet agere imprudenter, & uti staterâ mendaci: sed qui sequitur opinionem minùs probabilem se gerit imprudenter, & utitur statera mendaci. Ille enim se gerit imprudenter, qui eandem pro animâ diligentiam non adhibet, quàm pro corpore, sed qui opinionem sequitur minùs probabilem, non eâdem erga animam sollicitudine utitur, ac erga corpus. Qui enim nollet sumere cibum quem longè probabilius venenatum existimaret; vel qui unius Medici minùs periti, duorum peritiorum judicio, opinionem non præponeret, ille plus corpori consulit quàm animæ: atqui quisquis sapit semper abstinebit à cibo quem probabiliùs venenatum existimat citiùs habebit finem pluribus Medicis, quorum verisimiliora sibi videntur momenta, quàm uni qui minùs probabiliter discurrit; ergo.

Obj. 1mo. *Jugum* Christi *est suave:* * sed qui negant benignas opiniones teneri posse, jugum Christi asperum faciunt.

R. dist. maj. Jugum Christi est suave, quia tale per gratiam efficitur, C. quia unicuique licitum est facere quod velit, atque id etiam quod probabilius judicat esse peccatum, N. Itaque suave est Christi jugum, quia *quidquid durum est in præceptis, ut sit leve charitas facit,* ut docet Augustinus Serm. 96.

* *Matth. 11.*

sed-

sed non ideò jugum Christi leve est sensu Probabilistarum, qui mendacem faciunt Christum dicentem arctam esse Cœli viam, & paucos qui per eam ingrediantur. Et verò an ideo jugum Christi asperum facimus, quia contra laxiores Casuistas docemus falsum esse quòd *homo nullo unquam vitæ suæ tempore teneatur elicere actus fidei, spei, & charitatis*; aut quòd *licitum sit jurare falsum cum restrictione mentali*; aut quòd *copula soluti cum conjugatâ consentiente marito non sit adulterium*, aliaque id genus horrenda, quæ vel ipsis Gentilibus improbarentur, & quæ cùm sint Probilismi fructus, quàm mala sit arbor illa facilè demonstrant?

Obj. 2do. Falsum est opinionem Probabilistarnm ab antiquis Patribus rejectam esse; nam S. Leo Epist. 2. ad Rusticum, *In his*, inquit, *quæ dubia sunt, vel obscura, id noverimus esse sequendum, quod nec præceptis evangelicis contrarium, nec decretis SS. Patrum videtur adversum esse*: atqui opinio verè probabilis nec adversa est Patribus, &c.

Confirm. Romani Pontifices aliquando dispensarunt in voto solemni castitatis: atqui pars tutior & probabilior negat cum S. Thomâ dispensationem hanc valere.

R. neg. min. intellectam de opinione, prout eam adversarii probabilem appellant; talis enim opinio & Euangelio & Patribus manifestè repugnat. Ii enim docent in dubio an actio mala sit, ab eâ declinandum esse, incedendumque per viam tutiorem, ut ex dictis patet; & patebit ex dicendis: atqui hæc doctrina opinioni Probabilistarum directè adversatur; ergo.

Ad confirmationem petitâ è dispensationibus quas aliquando concessêre RR. Pontifices, dico 1mo. eos opinionem secutos esse, quam alibi probabiliorum esse ostendemus; 2do. etiamsi opinio hæc reipsâ minùs probabilis esset, haud inde sequitur eam minùs probabilem visam fuisse iis, qui eam tenuerunt. Hic autem non expendimus, an homo aliquando amplecti possit opinionem quæ minùs in se probabilis est, hoc enim tam certum est, quàm certum sit hominem aliquando inculpatè falli; sed utrùm eam possit opinionem sequi quam omnibus maturè ponderatis judicat ipse minùs esse tutam, minùsque verisimilem.

*Obj. 3tio. Si probabilismi opinio tam mala sit & horrenda, sequitur 1mo. quòd Deus Ecclesiam suam per unum ferimè seculum deseruerit, permittendo ut ea ubique doceretur; 2do. quòd mortaliter peccaverint qui sententiam illam in praxi tenuere, & à fortiori qui eam docuerunt: atqui utrumque absurdum est.

R. neg. maj. quoad 1. partem. Probabilismus enim, qualescumque

cumque fecisse progressus supponatur, pro communi Ecclesiæ fide haberi nunquam potuit: 1mo. quia nunquam ab Apostolicâ Sede probatus fuit; imò Ecclesia Romana tum in Rotâ, tum in Congregatione Concilii, tum in Pontificiis Decisionibus probabiliorem partem toto eo tempore amplexa est, ut testatur Prosper Fagnan: in singulari dissertatione de hâc materiâ; 2do. quia ab eodem Probabilismo abhorruerunt S. R. E. Cardinales. *Prolixus essem*, ait Cardinalis Aguirius in Præfat. ad Tomos Concil. Hispanic. *si omnes DD. Cardinales Probabilismi illius laxi inimicos, & tutiorum aut saltèm palàm probabiliorum sententiarum tenaces, tam factis quàm scriptis, jam vitâ functos nominare vellem. Inter tam multos eorumdem qui usque modo sanctitate aut doctrinâ insigni floruerunt, vix credo, invenietur aliquis qui ità senserit aut docuerit.* Itàne verò Ecclesia Romana omnium mundi Ecclesiarum magistra, eam amplexa est opinionem quam *vix* ejus Cardinalium *aliquis* tenuit? Mitto Episcopos, Parochos, & Theologos qui animadverso tandem Probabilismi commento, in ipsum, quasi factâ conjuratione insilierunt; ergo Deus Ecclesiæ suæ semper præsto fuit, cùm ei semper concesserit viros graves qui Fideles ab errore revocarent. Et verò deseruitne Deus Sponsam suam per sæcula sexdecim per quæ Antiprobabilismum viguisse ostendimus?

℞. ad 2. partem, Deus me judicem non constituit, nec meum est eos condemnare quos abundantia bonæ fidei excusare potuit. Interim vix ac nè vix quidem eos hodie excusarem à peccato, qui Probabilismum tot, à tempore Alexandri VII. virorum pietate & scientiâ insignium Operibus solidè confutatum renovare auderent, cùm misera hæc opinio iis qui rem accuratè & coram Deo, nec decipere nec decipi volentes, perpendunt, probabilis videri non possit.

† Conclusio II. Ex duabus opinionibus æquè probabilibus, quarum altera favet legi, libertati altera, ea teneri debet quæ tutior est, id est, quæ stat pro lege.

* Prob. 1mo. ex toto Capite præcedenti. In dubiis saltèm extra materiam justitiæ pars tutior est eligenda: atqui cùm momenta duplicis circa eandem rem opinionis æquè probabilia alicui proponuntur, necesse est eum esse in dubio, *sicut necesse &c.* imprimendum est cùm ex duobus viris ejusdem omninò authoritatis, alter asserit Regem esse Parisiis, alter eum abesse; ergo si *scienter agat id de quo sic dubitat, permanente dubitatione, mortaliter peccat*, ut suprà diximus ex S. Antonino.

Prob. 2do. Non potest homo opinionem sequi nisi cùm ei persuasum est eam esse veram, alioqui non ageret *ex fide*, quod *peccatum est*: sed qui duas inter opiniones æquè probabiles ver-

ſatur, perſuaſum habere non poteſt hanc præ alterâ veram eſſe; cùm nullam habeat rationem ex quâ hoc judicare poſſit.

† Prob. 3tio. Peccat qui ſe exponit periculo DEUM offendendi: ſed qui agit cum rationibus quæ tam perſuadent aliquid eſſe quàm non eſſe offenſam DEI, exponit ſe periculo DEUM offendendi; perinde enim ſe habet ac ſi diceret, Sive DEUS hoc bene habeat, ſive non, placet mihi ut illud peragam; ergo.

Prob. 4to. Authoritate Cleri Gallicani; qui in generali Conventu anni 1700. ſic loquebatur; *Abſit verò ut probemus eorum errorem, qui negant licere ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam: ſed ad rectum uſum probabilium opinionum has regulas à Jure præſcriptas agnoſcimus. Primùm, ut in dubiis de ſalutis negotio, ubi æqualia utrinque animo ſe ſe offerunt rationum momenta, ſequamur id quod tutius, ſive quod eſt in hoc caſu unicè tutum: neque id conſilii ſed præcepti loco habeamus, dicente Scripturâ, Qui amat periculum, in illo peribit. Hæc prima regula. Altera... ut nemini liceat eligere eam ſententiam quam non veritati magis conſentaneam duxerit.*

Obj. 1mo. Ea opinio admitti non debet, quæ ſanctiores Juris regulas evertit: atqui opinio noſtra... Eæ enim ab omnibus receptæ ſunt regulæ; * *Cùm ſunt partium jura obſcura, reo favendum eſt potiùs quàm actori.* Hæc itèm, *Odia reſtringi, favores convenit ampliari.* Atque iſta demum, *In obſcuris minimum eſt ſequendum.* Juxta nos autem in obſcuris ſequendum eſt id quod eſt rigoroſum magis.

R. ad 1. neg. min. Ad 2. receptæ ſunt eæ regulæ, quatenus ſtatuunt ut pars mitior teneatur in dubiis facti, & cùm agitur de pœnâ infligendâ, C. receptæ ſunt in dubiis ubi agitur de licito & illicito, N. Itaque ſtatuunt quidem Jura, ut mitior opinio teneatur cùm agitur de pœnâ criminibus dubiis infligenda; ſed hæc diſpoſitio nobis non nocet, imò plurimùm prodeſt: fundatur enim in regulâ, quæ præſcribit ut in dubiis pars tutior teneatur: quia tutius eſt in hiſce dubiis partem benigniorem ſequi. Qui enim illam ſequitur, ſe ſolùm exponit periculo non condemnandi, vel mitiùs puniendi reum; qui verò oppoſitam ſequeretur, exponeret ſe periculo damnandi innocentem, aut reum ultra meritum puniendi: atqui longè tutius eſt exponere ſe periculo abſolvendi reum, quàm periculo condemnandi innocentem; ergo *in re dubiâ benigniorem interpretationem ſequi non minùs juſtius eſt quàm tutius*, ut habet altera Juris regula.

* Confirm. quia, ut ſolidè animadvertit Fagnan: in cap. *Nè innitaris, de Conſtit.* n. 103. *Pars tutior in foro conſcientiæ eſt*

* *Reg. 11. 23. 30. n.*

etiam favorabilior; negari enim non potest quin utilius & favorabilius sit incedere per viam tutam quàm per viam periculosam.

† Obj. 2do. Licitum est sequi sententiam verè & solidè probabilem: atqui sententia alteri tutiori & æqualiter probabili opposita, remanet verè & solidè probabilis; altera enim nullam alteri probabilitatem tollit, neque elidit momenta ejus.

R. dist. maj. Si hæc sententia solidè probabilis non impugnetur aliâ non minùs probabili & tutiori, C. secus, N. cùm enim in proposito casu supponatur opinio tutior nixa fundamento non minùs gravi, opinio minùs tuta non potest magis judicari vera ob rationes quibus nititur, quàm falsa ob rationes opinionis oppositæ; ergo necessum est ut intellectus inter utramque anceps & suspensus maneat: atqui in hoc dubii statu, nihil melius fieri potest quàm si pars securior teneatur, & servetur præceptum generale vetans nè quis se peccandi periculo exponat, ergo.

Obj. 3tio. Potest Confessarius contra propriam opinionem magis tutam, & magis vel æquè probabilem absolvere pœnitentem, cui Confessarii opinio rebus bene pensatis, minùs probabilis apparet: atqui hoc est practicè sequi opinionem minùs vel æquè probabilem in concursu tutioris; ergo.

Antequam solvatur hæc admodum practica difficultas, not. 1mo. Confessarium doctum in casu singulari non controverso, nec posse nec debere sequi opinionem pœnitentis, quam credit falsam vel minùs probabilem, præcipuè si opinio faveat ipsi pœnitenti; 2do. si pœnitens sit doctus & timoratæ conscientiæ, Confessarius verò minùs instructus, posse hunc amplecti opinionem illius, quam falsam vel minùs probabilem credit: quia sicut minùs doctus doctiorem consulere, ejusque judicio adhærere potest extra tribunal, sic & intra illud potest; cum præsertim certus est sic affectum esse doctiorem ut amorem Dei & Ecclesiæ omnibus præponat; 3tio. idem esse, si par sit pœnitentis & Confessarii pietas & doctrina, sed Confessarius probè sciat se ex inordinato timore & scrupulo, rigidioribus ut plurimùm adhærere sententiis. Si tamen re aliàs tranquillè perpensa, perpensis itèm rationibus quibus unicè innititur pœnitens, opinionem ejus quæ minùs tuta est, minùs etiam probabilem judicaret Confessarius, quam e contra pœnitens solum judicaret æquè probabilem, aliter sentiendum esset.

Quæstio igitur est, quid facto opus sit, si pœnitens opinionem suam multò probabiliorem & veram judicare pergat; & eum tunc absolvi debere credimus cum Gonzale, Adriano, Soto, Navarro, Comitolo, Cabassut. Lib. 3. cap. 13. & aliis pluribus: 1mo. quia absolvi quis debet quoties suâ culpâ absolutione

tione indignus non est; non est autem absolutione culpabiliter indignus, qui opinionem suam rebus seriò perpensis judicat probabiliorem opinione Confessarii, quem sæpiùs ingenio, & suâ vel aliorum scientia vincit; 2do. quia cùm in materia morum docti doctis quotidie adversentur, nemo unus alium absolvere posset; quia quem errare crederes, iste vicissim erroris argueret. Sicut ergo ægrè ferres tibi negari absolutionem, sic & ille eandem sibi denegari meritò conquereretur. His positis,

R. neg. min. Aliud est enim sequi opinionem minùs probabilem, aliud permittere, ut quis eam sequatur, quæ sibi probabilior, mihi verò minùs probabilis videtur. Hoc, non illud facit Confessarius de quo in objectione: & meritò; quia non *adeò de se præsumere debet, ut totum* mundum *velit in suam opinionem, quæ forsitan erronea* seu falsa *est, concludere seu coarctare, quasi ipse solus videat. & scientia obitura sit cum eo.* Ità Adrianus q. 5. de Confess. dub. 7.

Conclusiu III. E duabus opinionibus licitum est eam sequi quæ libertati favet, modò sit Probabilior alterâ.

*Prob. 1mo. ex S. Thoma 2. 2. q. 70. art. 2. *In actibus humanis*, inquit, *super quibus constituuntur judicia, non potest haberi certitudo demonstrativa; eo quòd sint circa contingentia & variabilia: & ideo sufficit probabilis certitudo quæ in pluribus veritatem attingat, etsi in paucioribus à veritate deficiat:* atqui si non liceret sequi opinionem minùs tutam etiam alia probabiliorem, non sufficeret probabilis certitudo, sed vel opus esset certitudine omnimoda quæ nunquam à veritate deficit, vel ab actione abstinendum esset. Idem post Gersonem docet S. Antoninus 1. p. tit. 3. 3. c. 10.

† Prob. 2do. ex censura hujus propositionis quam anno 1690. damnavit Alexander VIII. *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam:* atqui si requireretur perfecta certitudo vel evidentia veritatis extra omnem formidinem posita, ut volunt adversarii, non liceret opinionem quantumvis probabilem sequi, cùm tutior non est: opinio enim probabilis ut sic, annexam necessariò habet aliquam falsitatis formidinem; ergo.

*Prob. 3tio. Si non possit homo sequi sententiam longè probabiliorem in concursu tutioris & minùs probabilis, necessarium erit ut eam semper sequatur quæ tutior est: atqui falsum consequens. Prob. min. 1mo. quia sic evertitur omne Theologiæ moralis studium. Ut quid enim laborant & sudant Doctores, ut è diversis opinionibus eam stabiliant quæ verior est. Ut quid Patrum & Casuistarum Libros evolvunt? Ut quid congerunt argumenta quæ vix unquam sunt demonstrativa? Imò

ut quid eruditi conſuluntur à rudibus an talis contractus iniri poſſit, &c. Jam enim antè omne ſtudium & conſultationem norunt omnes tutius eſſe, ſi ab his abſtineatur; 2do. imponitur humeris hominum jugum adeò grave, ut Chriſti jugum eſſe non poſſit: ſi enim pars tutior ſit ſemper tenenda, præſcriptio legitima non erit titulus ad rem retinendam ſufficiens, quia tutius eſt rem illam domino priori reſtituere. Eâdem de cauſa nihil ſupra ſortem exigi poterit ratione lucri ceſſantis. Pariter qui unum contritionis actum elicuit in ordine ad Sacramentum, tenebitur ſecundum elicere, & deinde tertium, quia hoc tutius eſt, fierique potuit ut primus non ſufficeret, &c. Meminerint ergo adverſarii cum Gerſone, * *nimiam in opinionibus rigiditatem plùs Fidelium animabus nocere quàm prodeſſe:* ponderentque id Eccleſ. c. 7. *Noli eſſe multùm juſtus, neque plùs ſapias quàm neceſſe eſt, nè obſtupeſcas;* id eſt, ne in continuo inevitabilium timorum concurſu, certitudinem ſemper quæritans, in ſtupiditatem mentis incidas.

† Obj. 1mo. Nemo prudenter ſe exponit errandi periculo, cùm periculum vitari facilè poteſt: ſed qui ſequitur opinionem minùs tutam, etſi probabiliorem, exponit ſe periculo errandi.

R. diſt. maj. Nemo prudenter ſe exponit periculo errandi formaliter, C. errandi materialiter, ſubd. periculo probabili & quod contemni non debeat, C. periculo quod à viro etiam prudente contemni debet, N. Sicut enim Judex prudenter condemnat eum qui à duobus tribuſve teſtibus accuſatur, quia ſtatuunt Jura omnia, ut *in ore duorum teſtium* ſtet *omne verbum*, unde & prudenter contemnit periculum incidendi in errorem qui tunc non niſi materialis eſſe poteſt; ità intellectus qui eſt judex veritatis, prudenter judicat veriorem & reipsâ veram eſſe opinionem quæ momentis longè gravioribus innititur, & prudenter contemnit errandi periculum quod hîc ſubeſſe poteſt, quia melius eſt interdum errare plerumque aſſequendo veritatem, quàm ſemper manere in ſtatu dubii & ſuſpenſionis.

Inſt. 1mo. Ille ſe exponit periculo errandi & peccandi formaliter, adeoque actu errat & peccat formaliter, qui facit id de quo dubitat an peccatum ſit, necne: ſed qui ſequitur partem minùs tutam, facit, &c. Quamdiu enim actionis honeſtas non eſt certa, tamdiu ejus inhoneſtas eſt dubia: atqui actionis minùs tutæ licèt probabilioris honeſtas non eſt certa; alioqui opinio oppoſita eſſet improbabilis, quod eſt contra hypotheſim.

R. ad 1. neg. min. Implicat enim eum qui judicio abſoluto, & ob momenta longè graviora judicat aliquid eſſe verum & tutum, eſſe in ſtatu dubii, quia dubium eſt ſuſpenſio judicii.
Quòd

* *Lib. 4. de vir. ſpir. lect. 4.*

Quòd si quis omnino contendat opinionem etiam graviorem non excludere omne dubium, dicendum erit cum Gersone, obligationem omittendi id de quo dubitatur non habere locum, nisi quando dubium est *vehemens, & magis aut saltèm æquè inducit mentem credere quòd* aliquid *est moraliter illicitum, sicut quòd est licitum. Secus est ubi mens plùs inclinatur & judicat quòd est licitum quàm illicitum, quamvis non habeat usquequaque certitudinem evidentem aut fixam, quia nec hoc ipsum requiritur.*

Ad 2. dist. maj. Actionis honestas est dubia, quandiu non est certa moraliter, C. quandiu non est certa Metaphysicè, N. Porrò actionis quæ opinione probabiliori nititur, honestas est moraliter certa; quia ad certitudinem moralem satis est ut propter motiva vehementia & clarè præeminentia motivis partis oppositæ, sibi quis persuadeat rem esse honestam: hæc autem certitudo, quæ sola in rebus moralibus possibilis est, sufficit ut homo tutè operetur, prout docet S. Antoninus.

Inst. 2do. Illius actionis honestas non est moraliter certa, sed verè dubia, quam qui judicat esse honestam, simul judicat fortè esse inhonestam: sed qui judicat actionem minùs tutam de quâ loquimur esse honestam, simul judicat eam fortè esse inhonestam: necessariò enim dicit: *Probabilius est actionem hanc esse honestam, fortè tamen est illicita.*

R. dist. min. simul judicat actionem hanc esse posse inhonestam, inhonestate materiali & non imputabili, C. formali & imputabili, N. Eo enim ipso quo quis prudenter dicit: Actio hæc mihi longè videtur verisimilior, nec ullum habeo momentum quo sufficienter moveri possim ad assentiendum opinioni oppositæ, statim dicere potest: Ergo etiamsi opinio hæc in se falsa foret, nihil, eam sequendo, committam mali, quia laboro ignorantiâ quæ virum prudentem excusare debet; alioqui nunquam possem celebrare, nunquam absolutionem petere à Confessario, quia nunquam sum Metaphysicè certus mihi adesse dispositiones ad utrumque necessarias, nec repugnat Metaphysicè ut decipiat cùm opinor me iis non esse destitutum.

† Conclusio IV. Ut opinio probabilior de licito teneri possit, prætermissâ opinione tutiori de illicito, non sufficit quicumque probabilitatis excessus sed requiritur notabilis.

Prob. 1mo. quia fieri potest ut excessus probabilitatis quò opinio libertati favens superat eam quæ stat à lege, sit adeò levis, ut moraliter pro nullo haberi debeat, juxta id vulgatum; *Parum pro nihilo habetur*: atqui in hâc hypothesi utraque opinio est moraliter æqualis: in æqualitate autem morali quæ dubium parit, lex libertati præferenda est, non libertas legi, ut suprà probatum est.

 * Prob.

* Prob. 2do. E duobus quæ formari possunt judiciis, illud alteri præferendum est quod sanius est, tum subjectivè, tum objectivè; atqui judicium quod in præsenti casu inclinat in favorem legis, sanius est: 1mo. subjectivè; vereri enim debet homo, nè tenuis ille probabilitatis gradus quo libertas videtur legem superare, non tam sit à parte rei, quam in imaginatione quæ amore proprio delusa, libertatem repræsentat ut probabiliorem quam in se sit, 2do. objectivè, quia in causa pari aut ferè pari, lex Dei melioris debet esse conditionis quam hominis libertas, adeoque huic anteponi.

Quæres quo in gradu esse debeat ille probabilitatis excessus, vi cujus libertas contra legem teneri potest.

R. Excessum non esse notabilem, nisi æquivaleat testimonio duorum aut trium testium: unde si æquivaleat solùm testimonio unius, non magis sufficiet, ut libertas legi divinæ præferatur;, quâm sufficiat testis unus ut quis bono possesso spolietur. Non minus etiam habet lex Dei ex conditione suâ ut præferatur libertati, quam homo ex possessione suâ ut de bono quod præ manibus habet non deturbetur. Addo in materiâ probabilitatis spectanda esse & actionis individuæ naturam, & ejusdem actionis eliciendæ motiva. Sic gradus probabilitatis qui sufficiunt ut negotiator certum ineat contractum, meo sanè judicio non sufficerent, ut venator sagittet aliquid, quod probabiliùs feram esse judicat, quàm hominem.

† Ut gravi huic controversiæ finem faciamus, quædam expediendæ sunt difficultates, quod ut fiat.

Quæres 1mo. an communiter loquendo authoritas unius tantùm doctoris sufficiat ad reddendam opinionem in materiâ morali probabilem; & in praxi tutam.

Resp. negat. 1mo. quia ex S. Thomâ Quodlib. 3. art. 10. *In his quæ pertinent ad fidem & bonos mores, nullus excusatur si sequatur opinionem erroneam alicujus Magistri.*

2do. Quia si doctoris unius gravis suffragium sufficiat ad reddendam aliquam opinionem in praxi tutam, tutæ erunt in praxi opiniones omnes à junioribus Casuistis assertæ; sunt enim ii, judicio quidem suo & mutuo, viri graves, docti, verè sagaces, &c. atqui absurdum consequens. An enim quia sic pluribus Casuistis placuit, licitum erit puellæ procurare abortum ante fœtûs animationem, ut infamiam devitet? An concubinario retinere concubinam, nè eâ dimisâ vitam agat tristiorem; An reo Judicem interimere, cùm iniquam ab eo sententiam veretur?

Excipit Gonetus ab hâc regulâ, doctores ità toti probatos Ecclesiæ, ut eorum autoritas aliorum multorum rationibus & authori-

authoritati præponderet: Talis, inquit, est S. Thomas: tum quia doctrina ejus à pluribus Academiis, & summis Pontificibus ut tutissima & inconcussa approbata est, tum quia S. Doctor nihil profert, quòd vel Scriptura & Patrum testimonio non corroboret, vel efficaci aliquâ ratione, saltèm quantùm materia patitur. Quia tamen iisdem utuntur rationibus Scotistæ, ut probent tutas esse Seraphyci Doctoris assertiones, hîc limitationem hanc cum omni humilitate, & salvâ quæ tantis Magistris debetur, sempérque à me exhibebitur reverentiâ, apponi debere puto, ut scilicet cùm illi Patres vel à se invicem, vel ab aliis ejusdem authoritatis dissentiunt, tunc examinandum sit, an unus alterum rationum & authoritatum numero & pondere vincat. Atque illud eò videtur æquius, quòd juxta Sylvium & alios, quædam aliquando asseruerit S. Thomas, quæ retractasset si non ante ad cælestem patriam raptus esset, quàm ultimam Summæ suæ manum imposuisset. Quia verò tale examen ad omnes pertinet.

Quæres 2do. quæ præscribi possint regulæ iis qui circa difficultatem aliquam dubii sunt & ancipites.

Resp. triplex distingui posse hominum genus: alii sunt illiterati & rudes, ut plebei; alii docti & eruditi, qui magnam moralis scientiæ notitiam, studio & praxi sibi comparaverunt; alii inter utrosque medii, obvios casus ità decidere valent, ut in difficilioribus qui non raró occurrunt, hæreant, aut saltèm hærere debeant.

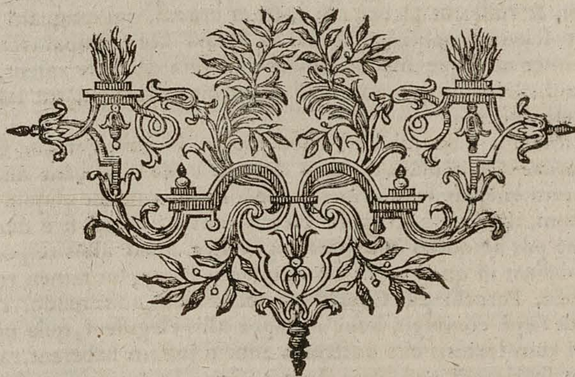
Illiterati, quia nihil est quod melius faciant, Parochi, Confessariive sui consilium sequi debent: unde si discant aliquid vetitum esse, ab eo abstinere tenentur; sin audiant aliquid esse licitum, illud sinè scrupulo facere possunt. Quòd si è duobus æquè piis ac doctis quos interrogaverint, aliud alius responderat, debent id quod tutius est amplecti. Peccarent tamen etiam plebëii, Parochi aut Confessarii decisionibus adhærendo: 1mo. si, ut sæpè contingit, hunc ideo præ aliis elegissent, quia noverant eum laxioris esse doctrinæ; 2do. si justam haberent rationem suspicandi eum non docere *viam Dei in veritate*, sive ex ignorantiâ, sive ex incuriâ, sive ex præsumptione; ut si Parochus, aut director se Superioribus suis Pastorum Capiti unitis doctiorem esse verbis aut aliter significet.

Viri docti, vel qui Librorum & ingenii satis habent, ut de malitia vel bonitate actionis judicent, eam sequi debent opinionem quam omnibus ritè & coram Deo ponderatis, vel tutam magìs, vel certè probabiliorem judicaverint, prout suprâ diximus.

Ii demum qui mediocri sunt vel ingenio, vel scientiâ. (quod

qui

qui ſe ipſos non fallunt facilè intelligent, ſive eos audiendo qui ampliorem habent in ſpirituum diſcretione experientiam, ſive ſua cum aliorum ſtudiis & progreſſibus ſtudia comparando.) debent viros ſcientiâ & pietate graves, nec rigidioris, nec laxioris moralis ſuſpectos interrogare. Quòd ſi Theologos evolvant, ei ſententiæ adhærebunt quam magni & intacti nominis doctores ſuſtinent, oppoſitam opinionem vel non citando, vel uno ore rejiciendo ut falſam aut longè minùs conſonam veritati. Si quando contingat ut autor quem conſulunt, fateatur opinionem ſuam quæ libertati favet, minùs eſſe communem quàm quæ favet legi, tunc generaliter loquendo eam rejicient; quia vir parum peritus vix aliam ſequi poteſt regulam quàm authoritatis, quæ tunc eidem deeſſe ſupponitur: ubi autem doctores duo ejuſdem fermè meriti varias in partes ſcinduntur, ea tenenda erit quæ tutior videbitur. Ceterùm ſentit unuſquiſque; hîc afferri non poſſe regulas ità generales ut nullam patiantur exceptionem.

TRA-

TRACTATUS DE LEGIBUS.

PRæſentis hujus Tractatûs in quo agitur de lege,* quæ exterior eſt regula morum, octo erunt Capita; primum, aget de lege in communi; ſecundum, de lege æternâ; tertium, de lege naturali; quartum, de lege divinâ, tum veteri, tum novâ; quintum, de lege humanâ, ſive civili, ſive Eccleſiaſticâ; ſextum, de diſpenſatione; ſeptimum, de lege non ſcriptâ, ſeu de conſuetudine; octavum denique, de lege favorabili, ſeu de privilegio.

CAPUT PRIMUM.

De Lege in communi.

DIcendum hîc 1mo. de eſſentiâ & exiſtentiâ legis; 2do. de cauſis ejus, ejuſque conditionibus & diviſione.

ARTICULUS PRIMUS.

De eſſentia & exiſtentiâ Legis.

LEx propriè ſumpta pro regulâ morum definitur: Præceptum commune, juſtum & ſtabile, ad bonum publicum ab eo qui communitatis curam habet promulgatum.

Dicitur 1mo. *præceptum.* vox locum habet generis, præceptum enim latiùs patet quàm lex; cùm lex omnis præceptum ſit, ſed non è contra, ut ſtatim patebit. Lex quatenùs præceptum, differt à conſilio, quod, tametſi recta ſit agendi regula, per ſe tamen non obligat.

Dicitur 2do. *publicum* ſeu commune; quia ex c. 8. ff. De legib. *Jura non in ſingulas perſonas, ſed generaliter conſtituuntur.* Ad hoc tamen ut præceptum legis rationem habeat,, neceſſe non eſt ut omnibus communitatis partibus cujuſcunque con-

* *S. Thom.* 1. 2. *q.* 90.

conditionis ſint, imponatur: ſunt enim leges pro nobilibus, pro plebiis.

Dicitur 3tio. *juſtum*: ad veram enim legem oportet 1mo. ut bono communi proſit; 2do. ut iis ſolùm imponatur qui legislatori ſubjacent; 3tio. ut conſtituat proportionem in onerum diſtributione, adeò ut ii minùs graventur, qui minùs habent facultatis: porrò ubi tria hæc concurrunt, ibi neceſſariò reperitur juſtitia.

Quatuor hìc annotanda, 1mo. legem non ideo eſſe injuſtam, quia mala quædam permittit: quædam enim ſunt mala, quæ ſinè incommodo mali, ipſis, graviori impediri non poſſunt; 2do legem juſtam dici, non quia ſolos juſtitiæ actus præcipit, ſed quia nihil præcipit, niſi quod licito modo ad bonum commune ordinetur; 3tio. cavendum nè lex facilè arguatur iniquitatis; quia quæ privatis videntur duriora, graviſſimis quandoque de cauſis conſtituta ſunt; 4to. in dubio de honeſtate vel juſtitiâ legis, legem ſervari debere; præſumptio enim eſt pro legiſlatore, cujus utpotè poſſidentis conditio melior eſt, nec per inferioris dubium tolli poteſt.

Dicitur 4to. *ſtabile*, lex enim omnis debet eſſe perpetua ſeu poſitivè, ſi nunquam revocanda ſit, quo ſenſu perpetua eſt lex Evangelii; ſeu negativè, ſi durare debeat donec circumſtantiarum mutatio exigat eam abrogari, quo ſenſu perpetua erat Lex Moſaïca, & Principum Conſtitutiones.

Dicitur 5to. *ad bonum publicum*: lex enim * *nullo privato commodo, ſed pro communi utilitate conſcripta* eſſe debet. Et verò legiſlatores nihil habent poteſtatis niſi quod ipſis datum eſt deſuper: porrò Deus ſuam Principibus poteſtatem non conceſſit ut privatis ſerviant commodis, ſed ut ſubditorum, quos pro filiis habere debent, commoda procurare nitantur.

Dicitur 6to. *ab eo qui curam habet communitatis*, id eſt, qui habet poteſtatem juriſdictionis, quâ poſſit coercere refractarios, tranſgreſſores punire, &c. quæ poteſtas non privatis in privatos, ſed vel communitati ſoli vel iis qui curam ejus habent, competit. Porrò communitas duplex eſt: *perfecta*, quæ ſufficit ſibi ad aſſequendum finem ad quem inſtituta eſt, nempe ad conciliandam & ſervandam tranquillitatem publicam, ut Eccleſia, Regnum, Provincia ſui juris: & *imperfecta*; quæ per ſe ſolam finem hunc aſſequi non poteſt, ut familia, parochia, &c. Sola communitas perfecta leges propriè dictas condere poteſt; non autem imperfecta quæ per ſe ſolam procurandæ earum executioni non ſufficit.

Dicitur 7mo. *promulgatum*, id eſt; enuntiatum & intimatum iis

* *1. 2. diſt. 4.*

iis à quibus servari debet; lex enim nisi innotescat, custodiri non potest. Sed de hoc infrà.

Obj. 1mò. Si lex justa esse debeat, ii pro quibus lex evaserit superflua, jam non tenebuntur ad ejus observantiam: falsum consequens.

Resp. legem, si fiat superflua respectu totius communitatis, jam ampliùs non obligare. Hâc de causâ lex ab Apostolis sancita ut Gentiles recens ad fidem conversi abstinerent à suffocato & sanguine, ne Judæi qui ab esu sanguinis abhorrebant, ab ineundâ cum iisdem Gentilibus conmmunione removerentur, hæc, inquam, lex, utpotè jam pridem inutilis, desiit obligare. Verùm si lex quæ communitati utilis esse perseverat, quibusdam tantùm privatis superflua fiat, hæc ab iis etiam quibus inutilis est, servanda erit. Unde licèt statutum quo cavetur nè Clerici extra peregrinationis casum comedant in tabernis, videatur inutile respectu Clerici qui à tabernario amico, fortè etiam consanguineo invitatus apud ipsum pranderet secluso scandalo & servatis temperantiæ legibus, illud tamen ab hoc etiam Clerico servari debet, quia finis ejusdem statuti in Diœcesi totâ subsistit, exigitque rectus ordo ut pars toti cohæreat, & privatus Clericus à communi disciplina non recedat. Quòd si lex respectu privati alicujus non superflua, solùm sed etiam injusta evadat, jam executioni mandanda non erit; tunc tamen ut in omnibus servetur ordo, petenda erit à Superiore dispensatio, quæ ab eo etiam erit concedenda.

Obj. 2do Si lex ad commune bonum referri debeat, vel ex parte legislatoris; vel ex parte legis ipsius: atqui neutrum dici potest. Non 1mo ut omnes fatentur. Non 2do. nam leges tributorum sunt veræ leges: atqui tamen non cedunt in bonum commune. Idem dicendum de legibus Regum Juda, secundùm ad, I. Reg. c. 8. *Hoc erit jus Regis...... filios vestros tollet, & ponet in curribus suis...... agros quoque vestros & vineas* & *oliveta optima tollet*; &c.

Resp. ad 1. neg. min. & dico legem ut *licita* sit debere ad bonum commune dirigi ex parte legislatoris: qui * *juste quòd justum est* facere debet; ut verò *valida* sit, & obliget, satis esse ut ex se ipsâ ad bonum commune tendat: neque enim mala Superioris intentio magis legi nocet, quàm mala dispositio Judicis noceat sententiæ quâ hominem verè reum ex legum præscripto condemnat.

Ad 2. neg. min. & dico 1mo. legem tributorum mediatè ordinari ad bonum commune: quatenus Princeps ex tributis thesauros comparat quibus & subditos ab invasoribus tueatur, & semetipsum in eo statu sustentet qui decet Reipublicæ Caput.

* *Deut.* 16.

Dico

Dico 2do. leges de quibus agitur in objecto I. Reg. textu, fuisse meras usurpationes, quas Deus aliquando severè puniit, ut patet exemplo Achab & Jezabel III. Reg. c. 21. Ità SS. Clemens, Gregorius, & alii complures. Sentiunt tamen nonnulli, jus de quo hìc loquitur Samuel fuisse legitimũ, & ordinatum ad bonum commune, non quidem absolutè, sed relativè ad Judæos, qui cùm duræ cervicis essent, despoticè gubernandi ac perpetuâ quadam pœnâ mulctandi erant.

† Quod spectat ad legis existentiam, hæc certissima est, tum ex sacris Scripturis in quibus lex vetus & nova recensetur; tum ex omnium Gentium historiis, quæ leges legumque conditores commemorant; tum ex ipsâ peccati naturâ, quæ legem legisque transgressionem supponit, * *ubi enim non est lex nec prævaricatio.*

ARTICULUS SECUNDUS.

De causis, effectibus & divisione Legis.

QUadruplex distinguitur legis causa: efficiens quæ dat principium legi: finalis quæ est ratio cujus intuitu lex fertur; formalis quæ est ipsa ratio legis constitutiva; & materialis tum *circa quam*, tum *in quâ*. Prima non differt ab objecto legis; secunda idem est cum legis subjecto.

Causa legis efficiens est ille omnis qui perfectæ communitati præest: finalis est bonum commune; materialis id omne quod lege præscribitur. Superest igitur ut dicamus de causâ subjectivâ & formali. Sit

* Conclusio I. Lex prout est opus legislatoris præsuppositivè pertinet ad intellectum, formaliter verò ad voluntatem: prout verò est in subditis: pertinet ad eas facultates quarum est cognitio & judicium.

Prob. 1. pars Illud præsuppositivè ad intellectum pertinet, quod præviam intellectûs cognitionem requirit: atqui lex ex parte legislatoris...... debet enim legislator varia media, mediorumque cum fine proportionem cognoscere; ergo.

Prob. 2. pars 1mo. ex Scripturis quæ legem nomine voluntatis exprimunt. Sic Psalmo. 39. *In capite libri scriptum est ut facerem voluntatem tuam* hoc est ut statim additur *legem tuam*: II. Machab. cap. 1. *Det vobis cor omnibus ut......faciatis ejus voluntatem*, id est, legem ipsius.

2do. Lex est actus quo legislator subditos obligat: atqui solus voluntatis actus subditos obligare potest. Quantumcumque enim legislator cognoscat aut judicet melius esse ad commune

mune bonum ut hoc fiat, quam istud, non tamen censetur legem ferre, nisi cùm vult ut id quod bonum judicavit; à subditis executioni mandetur. Hinc subditi dum legibus obtemperant, voluntati Principis obsequi dicuntur; ipse verò Princeps dum legem statuit, his utitur verbis quæ voluntatis actum arguunt: *Sic volo, sic jubeo*, &c.

Obj. 1mo. Lex Psal. 4. & 118. sæpè vocatur *lumen super nos signatum, lux, lucerna illuminans*: atqui hæc soli conveniunt intellectui.

Resp. dist. maj. lex relativè ad hominem cui imponitur, est lumen, quod nempe homo sequi debet, C. lex relativè ad legislatorem à quo imponitur, subdist. est lumen præsuppositivè, quia multas intellectûs cognitiones prærequirit, C. est lumen formaliter, N.

Obj. 2do. Si lex sit voluntas, vel erit voluntas efficax, vel inefficax; neutrum dici potest. Non 1. alioquin divina lex suum semper haberet effectum, cùm voluntas Dei efficax semper impleatur. Non 2. si enim voluntas inefficax sufficiat ad constituendam legem, jam lex non distinguetur à consilio; qui enim consilium dat, vult saltèm inefficaciter ut illud impleatur.

R. neg. min. & dico ad legis constitutionem requiri efficacem voluntatis actum, non quidem de ipsâ legis executione, aliàs divina lex semper impleretur, ut bene arguit objectio; sed de subditorum obligatione: hæc autem subditos obligandi voluntas in iis qui leges condunt reperitur.

Conclusio nostra de legibus positivis, sive Dei sive hominum, præcipuè intelligitur: an verò lex æterna & naturalis sint etiam voluntatis actus, ambigitur. Certè lex æterna, si sumatur pro exemplari quod Deus ipse consulere & sequi tenetur, prior videtur omni voluntatis actu; si verò sumatur pro quodam Dei imperio ordinem servari volentis, ad voluntatem necessariò pertinet. Lex autem naturalis, potiùs est natura ipsa rationalis, quàm actus voluntatis aut intellectûs.

Prob. 3. pars: Lex prout est in subditis duo importat: 1mo. cognitionem eorum quæ nobis præcipiuntur; (unde lex respectu subditorum quædam est idea directiva) 2do. judicium practicum, quòd hæc nobis exequenda sint; ergo lex, prout in nobis existit, idem habet subjectum quòd cognitio & judicium ad intellectum pertineat, ut volunt Peripatetici; sive ad voluntatem, ut recentioribus Philosophis placet.

† Quod spectat ad formalem legis causam, hæc ejusdem definitione continetur: circa quam duo supersunt inquirenda, 1mo. an promulgatio sit de essentiâ legis; 2do. an lex in scriptis ferri debeat.

Ut

Ut solvatur prima quæstio, tria prænotanda sunt, 1mo. promulgatio legis est intimatio seu propositio ejusdem, iis facta à quibus legislator eam adimpleri vult; 2do. lex spectari potest vel in actu primo, prout aptitudinem habet ad obligandum; vel in actu secundo, prout reipsâ & de facto obligat, 3tio. hîc solùm agitur de legibus positivis: lex enim naturalis vel promulgatione non eget, vel per ipsam sui singulis hominum mentibus impressionem satis promulgata est. His positis, sit.

Conclusio II. Promulgatio essentialis est legi, prout actu & de facto obliganti.

Prob. 1mo. Illud est essentiale legi prout actu obliganti; sinè quo lex nec esse nec concipi potest ut actu obligans: atqui sinè promulgatione.......Lex enim ut obliget, debet dari ut regula, ac proinde innotescere: atqui lex non innotescit nisi per promulgationem, cùm per eam solam eo intimetur modo qui obediendi necessitatem inducit; ergo.

Prob. 2do. Si quæ lex sinè promulgatione obligaret, maximè lex divina, quæ plùs per se roboris habet quàm quælibet hominum leges: atqui lex omnis divina ante semper promulgata fuit quàm obligaret, lex quidem vetus per Moïsen, lex verò nova ope Christi & Apostolorum; ergo,

Obj. 1mo. Promulgatio legis supponit eam jam in esse suo constitutam. Lex enim est regula, promulgatio autem est ejusdem applicatio: atqui regulæ applicatio, regulam jam constitutam præsupponit.

Resp. ad 1. neg. ant. non enim loquitur de lege prout est simpliciter imperium quoddam in mente legislatoris existens, & ex se habens virtutem obligandi quasi in actu primo; sed de eàdem prout actu obligat & dirigit, quo sensu essentialiter necessarium est ut iis applicetur qui per eam dirigi & regulari debent. Unde patet solutio ad 2. lex enim in actu secundo non est solùm regula, sed regulà prout applicata iis qui eandem sequi debent: ac proinde apud eosdem promulgata, cùm non nisi ipsâ promulgatione applicetur.

Obj. 2do. Si ad valorem legis necessaria sit ipsius promulgatio, ii solùm ad ejus executionem tenebuntur qui notitiam illius habuerint: atqui falsum consequens. Si enim Rex legem ferat, quâ irritetur contractus sinè certâ formalitate factus, contractus ille invalidus erit, etiamsi ab iis factus fuerit qui nullam legis hujus notitiam habuerint; ergo.

Resp, dist. maj. ii solum tenebuntur quo ad culpam, C. quoad validitatem aut nullitatem contractuum, N. itaque qui legem sinè suâ culpâ ignoratam non servat, immunis est à culpâ; sed non ideo validi sunt contractus quos fecit contra teno-

tenorem legis; quia ignorantia non facit ut homo sit ad contrahendum habilis. Sic non peccat adultus qui ex errore invincibili baptisatur in vino; sed non ideo validè baptisatur.

An promulgationis necessitas ad leges etiam Pontificias extendatur, expendam agendo de legibus humanis, ubi etiam de acceptatione legum, earumque materiâ dissseretur. Jam expendendum an lex scribi debeat: quâ de re sit.

* Conclusio III. Convenientissimum est legem in scriptis dari, haud tamen necessarium.

Prob. 1. pars: 1mo. quia sic meliùs, firmiùs, ac universaliùs cognoscitur quid lex ferat, faciliusque redargui possunt qui eam transgrediuntur; 2do. quia saniores legum conditores easdem scribi voluernnt. Sic Deus ipse in tabulis lapideis, Romani in æreis, leges suas inscripserunt.

Prob. 2. pars: Illud non est necessaria legis conditio, sinè quo lex obligare potest: atqui lex etiam non scripta potest obligare. An enim non obligabitur populus, si Princeps mandatum justum promulgari jusserit, nec voluerit ipsum literis consignari? ergo meritò dictum est dist. 4. cap. 2. *Leges constituuntur, cùm solemniter promulgantur.*

† Quod spectat ad effectus legis, ii sequenti versu exprimi solent.

Præcipit ac prohibet, permittit; punit, honorat.

Ratio est, quia actus qui sub legem cadunt, vel sunt boni, vel mali, vel indifferentes. Porrò boni, si qui necessarii sunt, imperantur; mali vetantur, indifferentes permittuntur: id verò per quod legislator ad legum observationem inducit, est timor pœnæ, & mercedum repromissio,

Lex dividitur in æternam, naturalem, divinam, & humanam de quibus sigillatim infrà.

Quæritur 1mo. an hæc divisio legitima sit.

Resp. affirmat. Duplex enim est hominis societas; alia cum Deo, alia cum homine: atqui neutra sinè prædictis quatuor legibus foveri potest. Non prima, nam ut foveatur societas hominis cum Deo, necessaria est in Deo lex æterna. & in homine lex naturalis: æterna quidem in Deo, secundùm quam velit ut homo nunquam ab ordine aberret; naturalis verò in homine, quâ ipsi intimetur & nota fiat hæc Dei voluntas, quâ itèm bonum à malo discernat, &c. Cùm autem homo non naturalem tantùm, sed & supernaturalem cum Deo societatem habeat, necessaria fuit lex supernaturalis, qua ad finem suprà intellectûs & voluntatis suæ vires positum dirigeretur interiùs & exteriùs; & hæc est lex quam divinam

vocamus. Non ſecunda, ut enim foveretur hominis cum homine ſocietas, debuit id omne averti quo pax humana perturbari poſſet; ergo neceſſum fuit ut obviam iretur dolis & fraudibus, ut certæ contractibus apponerentur conditiones, ut improbi pœnis crimini ſuo proportionatis punirentur, &c. atqui ad hoc neceſſariæ erant humanæ leges; lex enim naturalis hæc omnia non præſcribit; quæ verò ex iis præſcribit, non præſcribit ſemper modo evidenti & qui ab omnibus percipi facilè poſſit: ergo.

* Quæritur 2do. an lex fomitis de quâ loquitur S. Paulus Rom. 7. pro verâ lege admitti debeat.

Reſp. negat. nam. lex fomitis eſt propenſio appetitûs ſenſitivi in ea quæ ſenſibus placent, etiam repugnante ratione; quæ quidem propenſio dicitur fomes, quia vitiorum fomentum ac materiam ſubminiſtrat: atqui hæc propenſio nec eſt nec eſſe poteſt lex vera; 1mo. quia lex eſt aliquid rectæ rationi conſentaneum: fomes autem repugnat *legi mentis*, ſeu rectæ rationi; 2do. quia lex eſt obligatoria, ita ut peccent qui eam non ſequuntur: atqui non peccat qui non ſequitur membrorum legem, imò peccat qui eam ſequitur.

Quòd ſi lex ſumatur latiús pro eo, quod ad aliquid inducit, fomes poteſt hoc ſenſu lex dici; quia ſicut lex inducit ad bonum faciendum, ità fomes inducit ad peccandum. Verùm hæc legis acceptio admodum impropria eſt.

CAPUT SECUNDUM.

De Lege æternâ.

EXpendemus 1mo. quid ſit lex æterna; 2do. an exiſtat: 3tio. an quidquid eſt in mundo eidem ſubjaceat, &c. Sit.

Conclusio I. Lex æterna non ineptè definitur à S. Auguſtino Lib. 22. contra Fauſtum, cap. 27. *Ipſa ratio vel voluntas Dei ordinem naturalem conſervari jubens, perturbari vetans;* ſeu quod in idem recidit, Actus divinæ mentis neceſſariò dictans quid ſequi aut fugere debeat creatura, cum voluntate eam obligandi.

Prob. In re obſcuriſſimâ ea poteſt definitio admitti, quæ ſatìs aperit in quo lex æterna cum aliis legibus conveniat, & in quo etiam differat tum ab iiſdem, tum à nonnullis Dei actibus quibuſcum poſſet confundi: atqui talis eſt allata definitio: 1mo. enim explicat id quod lex æterna cum aliis legibus commune habet, id nimirum quòd ſit actus rectæ rationi con-

for-

formis, bonum naturæ intendens eàmque in finem ſuum per legitima media ordinans; 2do. explicat id quo lex æterna diſtinguitur non ſolùm à lege naturali & humanâ, quæ non ſunt mentis divinæ actus; ſed etiam à lege poſitivâ divinâ, quæ & multa non neceſſaria præcipit. & Deo volente mutari poſſet: cùm lex æterna nihil præcipiat niſi neceſſarium, & omnino invariabilis ſit; 3tio. denique per eandem definitionem diſtinguitur lex æterna, ſive ab ideis Dei, ſive ab ejus providentiâ. Ab ideis quidem, quia ideæ verſantur circa res ut repræſentandas, lex vero circa eaſdem ut gubernandas; à providentiâ verò, quia providentia reſpicit ſingulos diverſimodè, alia Petrum, alia Paulum: lex verò reſpicit univerſos, quia eſt commune præceptum.

Conclusio II. Exiſtit lex æterna.

Prob. Lex æterna ex dictis eſt conſtant & neceſſaria voluntas res omnes ſuos in fines ordinandi ſecundùm ideas quas Deus mente gerit: atqui hæc voluntas in Deo admititi debet; vult enim Deus omnia eſſe ordinatiſſima: ut ait Auguſtinus L. 1. de lib. arb. Hinc Sap. 8. *Attingit à fine ad finem fortiter & diſponit omnia ſuaviter.*

* Conclusio III. Si certò quodam rigore loqui velis, Deus non ſubjicitur legi æternæ; eidem tamen aliquo ſenſu licèt minùs proprio ſubjectus dici poteſt.

Prob. 1. pars: 1mo. quia lex ſtrictiùs ſumpta eſt regula vim habens obligandi imò & ens defectibile ſuos in fines dirigendi; atqui Deus nulli poteſt regulæ ſubjacere quæ vim habeat illum obligandi & multò minùs dirigendi quaſi qui deficere poſſit; ergo 2do. quia ſi Deus æternæ legi ſubjiceretur, profectò legi æternæ jam exiſtenti, jam latæ, jam obliganti: atqui nec concipitur lex ante Deum exiſtens, nec ab alio lata, nec conſequenter obligans; ergo.

Prob. 2. pars: Qui neceſſariò ſequitur certam agendi formam, ille aliquo ſenſu dici poteſt legem ſequi, legem, inquam, ſibi non ſuperiorem, ſed ſibi perfectè identificatam: atqui Deus ſic ſe habet. Sic neceſſariò præfert Deus hominem bruto, juſtum impio. Sic & neceſſariò bonum amat, & malum odit; ergo.

Obj. Qui tenetur non mentiri, ſtare promiſſis ſuis, &c. ille ſubjacet propriè legi: ſubjacet enim ſicut & ipſe homo: atqui Deus tenetur non mentiri, &c.

R. diſt. Qui tenetur propter aliquam legem Superioris, quæ ipſi imperet, C. qui tenetur propter neceſſariam ſuæ voluntatis rectitudinem N. Dici itaque poteſt quòd Deus non ſit ſinè lege, quia ipſe ſibimet ſua lex eſt, ſed minùs propriè legi ſubjici

bjici diceretur. quia nec Superiorem habet, nec deficere potest.

Conclusio IV. Contingentia tum naturalia, tum libera suo quoque modo legi subjacent æternæ.

Prob. 1. pars. Contingentia naturalia ea sunt quæ nec cognitione pollent, nec libertatis usu fruuntur: atqui hæc legi æternæ subjacent. Ea enim legi subjacent æternæ, quibus Deus certos præscripsit limites extra quos non feruntur, quæ faciunt verbum Dei, id est, voluntatem ejus, quæ Deó cum timore obsequuntur: atqui hæc omnia præstant creaturæ irrationales. Nam ex Psal. 148. *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, faciunt verbum ejus.* Baruch 3. *Qui emittit lumen, & vadit; & vocat illud, & obedit illi in tremore.* Job. 38. *Dixit: Usque huc venies, & non procedes ampliùs & hîc confringes tumentes fluctus tuos*; ergo creaturæ irrrationales subjacent legi æternæ, non quidem prout præceptiva est, cùm ex rationis defectu sint incapaces præcepti sed prout est directiva; quia per eam constanter & ordinatè diriguntur.

Prob. 2. pars. Contingentia libera sunt actiones humanæ morales; seu bonæ, seu malæ, seu didifferentes: atqui eæ omnes æternæ legi quatenus etiam præceptivæ subjacent: 1mo. *bonæ*, cùm ideò formaliter bonæ sint, quia cum lege æternâ congruunt sive immediatè; sive mediatè; 2do. *indifferentes*, seu, ut hîc debet intelligi, quæ non cadunt sub præceptum: eæ enim ex hypothesi quòd fiant, necessariò debent bene fieri ac proinde lege æternâ prohibentur malè fieri; 3tio. *malæ*; quia æternâ lege vetantur, & cruciatum mentis eâdem lege præscriptum includunt, secundum id Augustini Lib. 1. Confe. c. 12. *Jussisti Domine, & sic est, ut pæna sua sibi sit omnis inordinatus animus.*

Obj. Si res ità sit, Beati in cœlis, & in inferis reprobi legi æternæ subjacent atqui falsum consequens. Ii enm soli subjiciuntur legi æternæ, qui meriti demeritique capaces sunt atqui nec Sancti mereri possunt, &c.

R. ad 1. neg. min. sentiunt enim Beati id omne quod agunt divinæ rationi congruere, & contrarium experiuntur reprobi; ergo utrique divinæ legi subjacent.

Ad 2. neg. maj. ex eo enim quòd Sancti & reprobi nec meriti nec demeriti capaces sint, sequitur quidem eos aliter æternæ legi subjacere, quàm eidem subjaceant viatores: at non sequitur eos legi huic subtrahi; sed potiùs ipsos eidem necessariò vel infallibiliter conformes esse aut difformes.

Conclusio V. Lex æterna est lex propriè dicta.

Probata. Lex in genere definitur, Præceptum justum, stabile, &c. atqui hæc definitio legi æternæ competit: 1mo.

qui-

quidem lex æterna eſt præceptum juſtum & ſtabile: cùm conſtanter decernat quid agendum ſit aut omittendum, ut creaturæ ad ſuum finem perveniant; 2do. eſt præceptum ad bonnm commune; commune enim univerſi bonum eſt pax & ordo, efficiens ut unaquæque res ſuo ſit in ſitu: atqui lex æterna communi illi rerum omnium paci ſtudet: 3tio. denique præceptum illud manat à Deo, qui communitatis totius curam habet, reſque omnes ad fines ſibi convenientes dirigit; ergo,

† Quæres 1mo. an lex æterna ſit omnibus nota.

R. 1mo. legem æternam viatoribus perfectè notam non eſſe, ſi ſumatur prout eſt in ſe; quia ſic eſt ipſa Dei ratio, ſeu ipſe Deus, qui *habitat lucem inacceſſibilem*. I. Timot. 6.

R. 2do. legem æternam aliquo modo dici poſſe omnibus notam in effectibus ſuis, hoc eſt in cognitione veritatum, vel eorum quæ fieri poſtulat ordo. Nemo enim eſt, qui facilè & ſtatim non animadvertat, an bene quid vel malè fecerit: atqui non aliâ de causâ advertit homo ſe malè vel bene egiſſe, quàm quia monetur interiùs hoc vel illud rectæ rationis dictamini congruere vel adverſari. quod dictamen ab ipsâ lege æternâ dimanat, ergo.

Quæres 2do. utrùm lex humana ab æternâ derivetur.

R. 1mo. Lex humana â lege æternâ emanat virtualiter.

Prob. Tunc lex dicitur à lege æternâ virtualiter emanare, quando & poteſtas obligandi quæ eſt in lege, & ipſius æquitas, à Deo ejuſque lege æternâ dimanant: atqui omnis legum poteſtas, earumque juſtitia, à Deo & æternà ejus lege dimanant: 1mo. quidem poteſtas leges ferendi & per eas obligandi eſt à Deo, quia hæc poteſtas in ſe juſta eſt, ac proinde fluit à lege æternâ quæ eſt juſtitiæ totius fons & origo; 2do. humanæ legis æquitas eſt quoque à lege æternâ; cùm ideo lex quævis juſta ſit, quatenus judicat ſecundùm æternæ legis præſcriptum. Unde Auguſtinus Lib. 1. de lib. arb. c. 6. *Te videre arbitror in illa temporali lege nihil eſſe juſtum atque legitimum, quod non ex hâc æternà ſibi homines derivaverint.*

Utramque hanc rationem involvit brevis iſte textus: * *Per me reges regnant;* id eſt, à me ſuam habent authoritatem ſuamque leges condendi potentiam; & *legum conditores juſta decernunt*, id eſt, in tantùm juſta præcipiunt, in quantùm legi meæ ſeſe conformant.

R. 2do. Lex humana quatenus humana, ſeu prout vetans aliqua, quæ ex ſe mala non ſunt, non derivatur ab æternâ lege formaliter.

Prob. Ea ſolùm lex à lege æternâ formaliter emanare dicitur, quæ præcipit aut prohibet id quod jam vetitum erat aut

* *Prov.* 8.

præceptum lege æternâ: atqui lex humana multa jubet aut vetat, quæ nunquam vetita sunt, aut præcepta per legem æternam. Lex enim humana jubet, v. g. tale tributum à subditis reddi, vel vetat extra regnum transvehi pecuniam: atqui lex æterna neutrum præcepit aut vetuit; alioqui utrumque esset peccatum, etiam independenter à lege Principis, quod saltèm in multis casibus falsum est; ergo.

Dices: Si lex humana derivaretur ab æternâ etiam virtualiter, obligaret jure divino, non humano solùm; atqui falsum consequens.

R. neg. sequelam: Eæ enim solùm leges jure divino obligant, quas Deus per se & immediatè tulit; quæ verò ab hominibus liberè feruntur, non obligant jure divino nisi mediatè, quatenus potestas eas condendi & per eas obligandi venit à Deo.

Quæres 3tio. an etiam lex naturalis ab æternâ fluat.

R. Legem naturalem, si sumatur, ut solet, pro judicio seu dictamine rectæ rationis, monentis hoc vel illud esse faciendum, derivari à lege æternâ. Duplici enim modo potest lex una ab æternâ lege derivari, formaliter, & virtualiter ut notatum est: atqui lex naturalis utroque modo ab æternâ lege derivatur: 1mo. quidem formaliter, quatenus vetat id quod vetat lex æterna, v. g. furtum, & similia; 2do. virtualiter, quia quidquid habet justi lex naturalis, quidquid roboris ad obligandum, hoc habet à lege æternâ, quæ est lex per essentiam.

CAPUT TERTIUM.

De Lege Naturali.

ARTICULUS PRIMUS.

An sit, & quid sit.

Lex naturalis concipitur ut dictamen rationis præscribens quid agendum sit, quid fugiendum; unde sit.

Conclusio I. Existit lex naturalis omnium mentibus ingenita.

Prob. 1mo. ex Rom. 2do. ubi sic: *Cùm gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, ejusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex; qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientiâ*

tiâ ipsorum, & inter se invicem cogitationibus, anxiantibus aut etiam defendentibus. Unde sic. Lex quæ independenter à quâcumque lege positivâ bonum indicat, & ob malum remordet, est ipsa lex naturalis: atqui existit apud eos etiam, qui positivas leges non habent, lex bonum indicans, &c.

Prob. 2do. ex S. Augustino, Lib. 2. Confess. n. 9. *Furtum certè punit lex tua, Domine, & lex scripta in cordibus hominum, quam nè ipsa quidem delet iniquitas. Quis enim fur æquo animo furem patitur?*

Prob. 3tio. Deus homini non deest in necessariis: atqui defuisset, si denegasset legem naturalem; cùm sinè eâ ad finem suum nec dirigere se, nec ab aliis dirigi posset; ergo

Obj. Si adulterium & similia naturali lege prohiberentur, Deus ea non prohibuisset lege positivâ, cùm nihil frustrà faciat: atqui falsum consequens.

R. neg. maj. inanis enim non est lex positiva, quia per eam legerunt homines în tabulis, * *quod in cordibus...... legere nolebant*, ut aït S. Augustinus. Adde quòd homines ad legis naturalis transgressionem proni, pœnarum metu coërceri debuerint; has autem pœnas in specie non lex naturalis sed positiva præscribit.

* Conclusio II. Lex naturalis in actu primo, ac velut in genere habitûs spectata, est vis à Deo menti creatæ impressa, *imperativè* dictans, seu potiùs nata dictare, quid sit faciendum, vel omittendum, ut consentaneum, aut dissentaneum legi æternæ. Eadem verò lex in actu secundo spectata, est actuale dictamen præcipiens quid hîc & nunc fieri debeat aut omitti, &c.

Prob. Illa sufficiens est legis naturalis definitio, quæ essentiam ejus per genus & differentiam propriam exprimit: atqui talis est nostra definitio. Per eam enim lex naturalis convenit cum ceteris legibus, quæ etiam præcipiendo dictant, quid faciendum sit aut fugiendum, per eandem verò hæc ipsa lex à quibusvis legibus distinguitur. Et quidem 1mo. à lege æternâ quæ Deo inexistit; cùm lex naturalis, utpotè mentibus creatis impressa, iisdem inexistat; 2do. à legibus positivis, sive Dei, sive hominum: tum quia hujusmodi leges non sunt menti inditæ à naturâ, sed adventitiæ tum quia leges positivæ multa præcipiunt aut prohibent quæ ex naturâ rei nec conveniunt æternæ legi, nec ab eâ discrepant; ergo.

Obj. 1mo. Lex naturaralis est unum & idem cum lege æterna; est enim sancta, & invariabilis, quod soli eternæ legi competit: ergo.

R. ad 1. neg. ant. Lex enim naturalis est vis, seu motio & impres-

* *In Psalm. 57*

preſſio nobis indita: atqui hæc motio à lege æterna dimanat, ut rivus à fonte: ergo non idem eſt cum ipsâ.

Ad 2. nego. conſeq. ex eo enim quod lex naturalis ſit ſancta & invariabilis, ſequitur quidem quòd idem habeat objectum ac lex æterna; non autem quòd eadem ſit utriuſque eſſentia; eſſentia enim legis æternæ eſt ratio Dei; eſſentia verò legis naturalis eſt lumen intellectûs creati.

Obj. 2do. Lex naturalis non poteſt eſſe *imperativè dictans*, quin verum includat præceptum; atqui hoc dici nequit. Vel enim præceptum illud erit hominis ad alium hominem; vel hominis ejuſdem ad ſeipſum; vel Dei ad hominem: atqui nullum ex his dici poteſt. Non 1. quia præceptum hominis ad hominem eſt lex humana, non naturalis. Non 2. quia præceptum eſt ſuperioris ad ſubditum: idem porrò reſpectu ſui ſuperior & inferior eſſe non poteſt. Non 3. præceptum enim Dei ad hominem pertineret ad legem æternam, quæ juxta nos diſtinguitur a lege naturali.

R. ad 1. neg. min. Ad 2. dico præceptum quod in lege naturali includitur, eſſe præceptum quo Deus dictat homini ut legi æternæ ſe conformet, v. g. colendo parentes, nemini damnum inferendo, &c. unde præceptum illud ex parte Dei eſt lex æterna, & ſe habet ut *quod*, ex parte verò hominis eſt lex naturalis, & ſe habet ut *quo*; non quidem, ut quo homo ſibimetipſi præcipit, ſed ut quo Deus homini præcipit. Unde duo ſequuntur: 1mo, legem æternam & naturalem à ſe diſtingui; 2do. legem naturalem legitimo ſenſu dici poſſe præceptivam,

† Quæres, an & quomodo diſtinguantur lex naturalis, conſcientia, & ſynteresis,

R. Hæc tria à Theologis diſtingui ſolent: 1mo. quia conſcientia poteſt eſſe erronea, non autem lex naturalis; quia lex eô ipſô quô lex eſt, errori obnoxia eſſe nequit; 2do. quia lex naturalis, ſicut & quælibet alia, non reſpicit, niſi futura; conſcientia verò eſt etiam de præteritis: unde eos, qui malè egerunt, remordet. Differt etiam ſynteresis à lege naturali, quòd hæc ordinem dicat ad legiſlatorem, non verò ſynteresis quæ concipitur tanquam generalis primorum bene vivendi principiorum cognitio abſque aliâ ullâ relatione. Hæc diſcrimina quæ ſatis metaphyſica ſunt, non impediunt quin lex naturæ, ſynteresis, & conſcientia ſæpè confundantur.

ARTI.

ARTICULUS SECUNDUS.

De objecto Legis naturalis.

OBjectum legis naturalis est id omne, quod eâdem præcipitur; quæritur quoddam illud sit, an principia morum, an virtutes, & virtutum modus. Ut solvatur prima quæstio.

Not. inter principia quibus homo practicè dirigitur, alia esse primaria, alia verò secundaria. Primaria ea sunt, quæ à quovis attendente ex solâ terminorum notitiâ intelliguntur & approbantur: tale est istud, *Quod tibi fieri non vis, alteri nè feceris*, quod plures primum in moribus principium esse volunt. Secundaria ea sunt quæ ex primariis colliguntur, sive per unam, sive per plures consequentias plus aut minùs evidentes. Sic ex hoc principio, Alteri nè feceris, &c. evidenter inferet unusquisque; ergo non est furandum. Sed non ità facilè colliget; ergo nè ab ipsis quidem divitibus exigi potest *interesse* pro mutuo. His præmissis, quæritur quænam principia practica sint de jure naturali, an primaria solùm, an etiam secundaria. Sit

CONCLUSIO I. Non tantùm prima principia practica per se nota, sed conclusiones etiam omnes, quæ ab iis necessariò derivantur, sunt totidem legis naturalis præcepta.

Prob. 1mo. Ea sunt vera legis naturalis præcepta, ad quæ ex naturâ rei obligamur, & independenter à quâcumque lege positivâ: atqui non modò ad ea quæ primâ propositione practicâ continentur, sed & ad ea etiam quæ aliis propositionibus ab istâ necessariò deductis continentur, obligamur ex naturâ rei, &c. Si enim ad ea non obligaremur ex natura rei, sed solùm per liberam Dei vel hominis voluntatem, sublatâ vel mutata hâc voluntate possemus obligari ad oppositum: atqui implicat hominem obligari posse ad aliquid oppositum conclusioni quæ è primariis juris naturalis propositionibus necessariò colligitur: aliàs enim conclusio hæc necessariò sequeretur à lege naturali & simul liberè: necessariò quidem, ut supponimus; liberè verò, quia alia planè opposita colligi aut saltèm practicè teneri posset; ergo.

* Prob. 2do. Ideo conclusiones magis remotæ non essent de lege naturali, quia per discursum eliciuntur ab aliis: atqui hæc ratio nulla est. Ad obligationem enim legis impertinens est, quòd ea percipiatur per discursum sive unum, sive multiplicem. Si enim hæc propositio, *Non furaberis*, est de lege naturali, licèt ab hoc deducatur principio, *Alteri nè feceris, &c.* quidni

hæc propositio, *Usuram non exercebis*, dicatur esse de lege naturali, tametsi per plures discursus eruatur ex istà *Non exiges, id quod exigendi jus non habes*, seu quod idem est, *Non furaberis.*

† Confirm. Apostolus Rom. 13: præcepta hæc, *Non falsum testimonium feres, non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo* instaurari aït: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*; ergo supponit conclusiones, quæ minùs aut magis remotè ab aliis conclusionibus ad legem naturæ pertinentibus eruuntur, ad eandem legem non minùs ac ipsa principia pertinere.

Obj. Illud propriè loquendo non pertinet ad legem naturæ, quod non est omnibus notum ut rectum. atqui tales sunt veritates quæ remotè solum eruuntur à primariis legis naturæ principiis, ut quod usura sit per se mala; hoc enim multis populis incognitum est? ergo.

R. neg. maj quia principia juris naturæ non ideo talia dicuntur, quia sunt ab omnibus cognita, sed quia tam necessariam habent cum primis ejusdem juris naturalis principiis connexionem, ut independenter ab omni lege positivâ & ex natura rei vera sint, sive interim eorum veritas facilè aut difficilè cognoscatur.

Ut solvatur secunda difficultas, an scilicet virtus & virtutis modus, cadant sub legem naturæ, notand. 1mo. aliquid sub legem naturæ dupliciter cadere posse: 1mo. ità ut lege naturali præcipiatur aut prohibeatur; 2do. ità ut non præcipiatur quidem lege naturali, sed naturæ maximè congruat.

Not. 2do. per modum virtutis intelligi certas conditiones, quæ actui virtutis inesse debent, ut actus ille benè & perfectè eliciatur. Eæ verò conditiones vel sunt extrinsecæ, ut quod actus virtutis cujuslibet eliciatur ex motivo charitatis; vel intrinsecæ, ut quòd qui virtutis alicujus actum elicit, eundem eliciat 1mo. sciens; 2do. volens vel eligens, & propter hoc eligens, id est, propter peculiarem virtutis honestatem; 3tio. firmiter & immobiliter. His positis, sit.

* Conclusio II. Actus omnium virtutum possunt aliquo sensu dici pertinere ad legem naturæ; sed non hoc sensu, quòd omnes naturali lege præcipiantur.

Prob. 1. pars: Quæ naturam maximè perficiunt, possunt hoc sensu dici cadere sub legem naturalem: atqui tales sunt actus virtutum omnium, & licèt ex his multæ sint, ad quas utpotè supernaturales, natura sibi relicta inclinationem non habet, certum tamen est naturam nostram per id maximè perfici; ergo hoc saltèm sensu dici potest quòd cadant sub legem naturæ.

Prob.

Prob. 2. pars: quia multæ sunt virtutes, ut virginitas, paupertas evangelica, quæ sine peccato possunt omitti, & quæ in omni statu locum non habuissent; ergo eæ virtutes non præcipiuntur lege naturali, quæ quidquid præcipit, necessariò præcipit.

Quæres an lex naturæ prohibeat omnes actus vitiosos.

R. ex actibus vitiosis alios esse tales, quia sunt prohibiti, ut certis temporibus carnes comedere; alios verò prohibitos esse, quia sunt ex se vitiosi, ut blasphemia. Secundi lege naturæ, necessariò prohibiti sunt: primi verò ut qui non nisi ex lege positiva vitiosi sint, per se non prohibentur lege naturali; nisi hoc sensu quòd prohibeantur lege, cui lex naturalis obsequi jubet.

† Conclusio III. Modus virtutis ut quis sciens & volens operetur, cadit sub præceptum legis naturæ.

Prob. quia cùm lex præcipit ut aliquis virtutis actus exerceatur, à fortiori præcipit ut exerceatur actus humanus: atqui ad hoc necesse est ut qui operatur, agat sciens & volens; ergo modus virtutis, ut quis sciens & volens agat, cadit sub præceptum legis tum naturalis, tum positivæ; ratio enim nostra pro utrâque concludit.

Hinc qui ebrius dat stipem, aut invitus solvit debitum, non satisfacit hic præcepto justitiæ, ille præcepto charitatis: ambo tamen immunes sunt, hic à restitutione, ille ab eleemosynâ, quia subtracta est utriusque materia, cùm jam redditum sit proximo id quod ei sive ex charitate, sive ex justitiâ reddendum erat. Illud autem in allatis casibus ebrium inter & invitum est discriminis, quòd invito animo debitum solvens peccet, quia in voluntate alterius bona retinet; ebrius autem non peccet, nisi quatenus exposuit se periculo nullum ex actione suâ fructum coram Deo referendi; quod peccatum in ebrietate voluntaria satis involvitur.

Quæres, an præcepto satisfaciat, qui sciens & volens elicit actum præceptum, sed eum non elicit ut præceptum. Triplex hîc fingi potest suppositio: 1mo. audit quis Missam die festo, sed ex devotione, non autem ut obediat Ecclesiæ, quia diem hunc festum esse nesciebat; 2do. audit quis Missam die quam festivam esse noverat, sed non vult præcepto satisfacere, quia vult eidem satisfacere, aliam, putà solemnem, Missam audiendo; 3tio. demum audit quis Missam, sed positivè vult non satisfacere præcepto

R. cum S. Thoma in primo casu impleri præceptum prout docet communis Fidelium praxis,* qui licèt expressam non habuerint adimplendi præcepti voluntatem; ab eo immunes se cre-

* *2. 2. q. 104. a. 3. ad 2.*

credunt cùm rem præceptam executi fuêre. Ratio est, quia tunc ponitur actus quem religio imperat, & in iis, qui eum ponunt, reperitur generalis satisfaciendi intentio, ultra quam nihil requirit Ecclesia in hujusmodi casibus.

At, inquies, qui obligatûs ad restituendum pauperibus aureum, hunc iisdem erogaret nihil de obligatione suâ cogitans, adhunc teneretur ad restituendum de novo; ergo à pari.

R. neg. conseq. quia actus præceptus ei, qui pauperibus restituere debet, est restitutio: sed qui gratis donat, ut donat, qui restituere non intendit, non ponit actum restitutionis, sed liberalitatis; ergo adhuc manet obnoxius restitutioni. Crederem tamen, aït Habert, Clericum qui non advertens se quosdam Beneficii fructus non fecisse suos, largas interim Ecclesiæ vel pauperibus fecit eleemosynas, eâ persuasione quod Beneficiarii ex justitiâ teneantur dare superfluum pauperibus, à restituendo immunem fieri: is enim verè restituit omne quod debet, supposito quòd eleemosynæ quas fecit, adæquent id quod debebat ratione fructuum malè perceptorum. Addo eum qui intenderet restituere, si quid fortè debeat, quod sibi exciderit è memoria, non teneri ad novam restitutionem; quia quod donat, reipsa datur per modum restitutionis saltèm conditionatæ: hîc autem sufficeret intentio generalis, neque necesse foret ut ea toties renovaretur, quoties homo aliquid donaret.

R. 2do. in tertio casu non satisfieri præcepto. Non enim satisfit præcepto, nisi per obedientiam & subjectionem saltém interpretativam respectu legis & legislatoris: sed qui expressè vult non satisfacere, hanc obedientiam non habet; alioqui consistere posset obedientia cum expresso actu nolendi obedire, quod repugnat.

R. 3tio. in secundo casu, de quo major est difficultas, non videtur præcepto satisfecisse, qui Missam audivit nolens satisfacere, sed alii adesse volens, cujus auditione satisfaceret; 1mo. quia *actus hominis ultra intentionem ejus non operantur:* atqui ex hypothesi homo ille non habet intentionem satisfaciendi; ergò revera non satisfacit; 2do. ideo qui de præcepto Ecclesiæ non cogitat, satisfacit ponendo actum ab Ecclesia præceptum, quia affectum saltèm interpretativum habet legem adimplendi: atqui repugnat in terminis, ut qui vult expresè non satisfacere, affectum hunc habeat; 3tio. qui ad Sacrum audiendum tenetur ex voto, non satisfacit voto, si velit non satisfacere, quia scilicet ipsi liberum est prorogare voti obligationem: atqui non minùs liberum est homini prorogare obligationem legis de audienda Missa; neque ullum exhiberi potest Ecclesiæ præceptum, quo obligetur quis ad satisfaciendum legi

de

de audienda Missa, vel de annua communione, per primæ cui aderit Missæ auditionem, aut per primam quam faciet tempore Paschali Communionem. Et verò quare negaret mihi Ecclesia solatium satisfaciendi præcepto suo in ipso Paschatis die? aliud est de eo qui Missam audit nesciens eam hâc die præcipi. Is enim generalem habet, quam habent fideles omnes, intentionem implendæ legis, si quæ posita sit.

Hic duo addendo: 1mo. qui utcumque renitens actum lege præceptum exequitur, non semper est transgressor præcepti, ut patet in pueris qui Missam piè audiunt, quam non audissent, nisi parentum minis coacti; 2do. Clericus qui officium recitavit, sed minùs piè quàm optasset, quique novam Horarum recitationem sibi proponit ut præcepto satisfaciat; si posteà suo vel alieno consilio novæ recitationis voluntatem abjiciat, non peccat, quia cùm tempore recitationis interpretativam saltèm satisfaciendi voluntatem habuerit, reverâ satisfecit novumque ejus propositum nihil in actu præcedente immutare potuit.

Conclusio III: Modus virtutis ut quis agat propter honestum finem, cadit sub præceptum legis naturæ.

Prob. Lex naturæ ità præcipit virtutis actus, ut omni ex parte boni esse debeant: sed actus virtutis ex omni parte boni esse non possunt, nisi fiant propter bonum finem. Unde qui ob vanam gloriam errogat stipem mendico, ponit quidem materiam præcepti, sed non desinit peccare, saltèm contra eam legis partem quæ præcipit ut bonum bene fiat. Quòd si actus temperantiæ, v. g. non propter ipsam virtutis honestatem, sed propter honestatem virtutis alterius, putà religionis, eliciatur, actus ille non desinet esse bonus, nisi quid aliud obsit.

Conclusio IV. Modus ut quis constanter & firmiter operetur, non cadit sub præceptum.

Prob. Modus ut quis constanter & firmiter operetur, habitum supponit: atqui ad satisfaciendum præcepto non requiritur ut quis agat ex habitu. Alias qui semel malus est nunquam posset habitum bonum comparare; quia actus omnes qui habitum præcederent essent mali, cùm nullus eorum fieret ex habitu; ergo.

An modus charitatis cadat sub præceptum pro quocumque actu, ità ut peccet quisquis ex charitatis propriè dictæ motivo non agit; expendi suprà pag. 56.

ARTI-

ARTICULUS TERTIUS.

De affectionibus Legis naturalis.

AFfectiones legis naturalis sunt unitas ejus & indelebilitas ex parte hominis; immutabilitas verò seu ex parte legis ipsius seu ex parte Dei. Tria hæc duobus paragraphis exequemur.

§. I.

Certum est legem naturalem, licèt plura contineat præcepta, esse tamen unam 1mo. unitate finis: quia universa ejus præcepta in id unum tendunt, ut unaquæque creatura destinatum sibi finem attingat; 2do. unitate principii, quia ab uno authore, Deo scilicet, dimanat. Difficultas est, utrùm eadem lex apud omnes una sit, tam quoad cognitionem; quàm quoad rectitudinem; seu an ejus principia ab omnibus cognoscantur ut vera, & justa. Sit.

* Conclusio. I. Lex naturalis, tam quoad rectitudinem, quàm quoad cognitionem, apud omnes est una, si spectetur quantùm ad prima & generaliora principia, secus si spectetur quantùm ad principia remotiora.

Prob. 1. pars: Quia prima principia practica sunt similia primis principiis speculativis, nec majori quàm ista discursu indigent: atqui prima principia speculativa ab omnibus ratione præditis cognoscuntur, & judicantur vera; ergo & practica.

Prob. 2. pars: Si lex naturæ apud omnes una foret, etiam dum spectatur quoad principia remotiora, omnes omnino homines ac præcipuè justi de eorum veritate convenirent: atqui certum est ne ipsos quidem Ecclesiæ Doctores, semper inter se consensisse de remotioribus legis naturæ consectariis, unde eorum quidam id damnavêre, quod alii approbant. * Hinc suprà diximus remotiores juris naturalis conlusiones invincibiliter ignorari posse.

† Conclusio II. Lex naturalis sumpta in actu primo, non potest in humanis cordibus aboleri. Si verò sumatur in actu secundo, non deletur quidem quoad principia generaliora, sed deleri potest quoad principia quædam obscuriora. Tres sunt partes.

Prob. 1. pars: Lex naturalis in actu primo, est ipsamet natura rationalis, prout vim accepit à Deo quâ bonum à malo discernat, & judicet unum rejecto alio teneri debere: atqui quandiù homo sanæ mentis est, tandiù hanc bonum à malo discenden-

* *Supra pag. 16.*

discernendi vim habet, quantùmvis omni vitiorum cœno immersus sit, sicut semper vim habet veritates speculativas intelligendi, quantumvis ignorantiæ tenebris involutus supponatur. Hinc. S. Augustinus L. 8. de Genesi ad lit. c. 23. *Nunquam ità punit Deus voluntatem malam, ut naturæ perimat dignitatem*: porrò perimeretur humanæ naturæ dignitas, si nulla in eâ remaneret impressio dictans quid agi debeat, quid devitari;

Prob. 2. pars. Ex S. Augustino L. 2. Confess. c. 4. *Lex tua, Domine... scripta est in cordibus hominum, quàm nè ipsa quidem delet iniquitas. Quis enim fur æquo animo furem patitur?* Unde S. Prosper:

Nam quis erit, modò non pecus agri, aut bellua ponti,
Qui vitiis adeo stolidè oblectetur apertis,
Ut quod agit, velit ipse pati? Mendacia fallax,
Furta rapax, furiosum atrox, homicida cruentum,
Damnat, & in mæchum gladios distringit adulter.

Unde sic: Si in aliquibus delerentur pœnitus primaria legis naturæ principia, maximè in impiis & atheis qui vitam per omnia solutâ agentes, nullius sunt conscientiæ; atqui, ex Augustino, nè in his quidem penitus extincta sunt legis naturalis principia cùm vitium quod ipsi perpetrant, in aliis detestentur; & virtutem quam non colunt, laudent; ergo lex naturæ *potest obumbrari, quia non est Deus: extingui non potest, quia à Deo est*, aït Tertulianus Lib. de animâ cap. 41.

Obj. Sap. 2. quidam esse dicuntur quos *excæcavit malitia eorum* & Rom 3. *Non est intelligens, non est requirens Deum; &c.* sed qui excæcati sunt, nihilque intelliguntur, ignorant prima morum principia; ergo.

R. neg. min. Hæc enim non sic accipienda sunt, quasi flagitiosi homines omnem boni & mali notitiam exuerint; cùm graves aliquândo patiantur conscientiæ remorsus, * & *justitiam Dei* cognoscant, etiam cùm in omnia scelerum genera prorunt; sed quia eò tandem deveniunt, ut frontem gerant mulieris meretricis, unde nolunt *erubescere.* ** Erubescerent ergo si vellent, sed præ malitiâ suâ nolunt.

Prob 3. pars. Legem naturalem in cordibus deleri quoad principia remotiora, nihil est aliud, quâm quædam admitti ut bona, quæ ex naturâ rei mala sunt, & vicissim; si hoc fiat culpabiliter, ex passione aut pravâ consuetudine; sive (quæ deletionis ratio minùs propria est) hoc fiat inculpabiliter, ut cùm Ecclesiæ Doctores circa quædam moralis disciplinæ capita in varias

* *Rom.* 1. ** *Jerem.* 2.

rias opiniones scinduntur incerti: atqui docent experientia & historia non rarò evenisse, atque etiamnum evenire, ut quæ quibusdam mala videntur, hæc ab aliis admittantur ut bona & licita; ergo.

§. II.

Mutatio legi alicui multis modis accidere potest; 1mo. per *additionem*, cùm ei nova lex superadditur: 2do. per *interpretationem*, vel epikeïam, cùm vel explicatur, vel etiam corrigitur aliquod ejus præceptum; 3tio. per *subtractionem* cùm aliquid quod priùs erat de lege, de eâ esse desinit. Hæc autem subtractio multipliciter contingit: 1mo. per *derogationem*, cùm pars legis tollitur, alterâ vim suam retinente; 2do. per *abrogationem*, cùm lex omnino tollitur, sive per desitionem materiæ, sive per revocationem superioris, vel consuetudinis contrariæ præscriptionem; 3tio. per *irritationem*, cùm lex necdum perfectè obligans aboletur; 4to. per *dispensationem*, cùm obligatio legis relaxatur respectu personæ particularis, ex causâ quæ sola non sufficeret obligationi tollendæ, aliàs foret interpretatio legis.

Certum est 1mo. novas leges, Mosaïcam v. g. & Euangelicam legi naturali superadditas fuisse. At hæc non est vera mutatio legis naturalis, quæ semper prohibet id quod ab initio prohibuit, semper id permittit quod ab initio permisit, licèt nunquam impedierit quominus terreni legislatores, res quasdam de se indifferentes, prohiberent aut præciperent.

Certum est 2do. legem naturalem, nullâ, si propriè loqui velis egere interpretatione; cùm ab omni ambiguitatè semper immunis sit. Nec est quòd objiciatur legem hanc prohibere homicidium, quod tamen in quibusdam casibus licitum est: neque enim homicidium lege naturali prohibetur pro casibus in quibus necessarium est, sed solùm cùm fit authoritate privatâ, &c.

Certum est 3tio. neque etiam mutari posse legem naturalem per subtractionem. Hæc enim subtractio, vel ab intrinseco foret, quatenus lex naturæ ex utili fieret noxia, quod admitti nequit; vel foret ab extrinseco, quatenus humani legislatores eandem legem vel ex toto vel ex parte tollerent: at id etiam admitti nequit; quia lex naturalis id solùm vetat, quod essentialiter malum est; nemo autem hominum efficere potest, ut rem essentialiter malam peragere licitum sit. Tota igitur quæ moram injicere possit quæstio, in eo est an Deus in lege naturali dispensare possit; est autem in præsenti dispensatio: relaxatio

legis

legis in casu in quo eadem lex alioqui obligaret, & pro quo proinde constituta erat. Sit.

CONCLUSIO. Nulla sunt legis naturæ præcepta in quibus DEUS dispensare possit.

Prob. Dispensare aliquem à lege naturali, est eidem permittere ut faciat aliquid quod lege naturali prohibitum est: atqui DEUS nemini permittere potest.... Quòd enim lege naturali prohibitum est essentialiter, repugnat rectæ rationi: atqui DEUS nemini concedere potest, ut faciat actionem rectæ rationi essentialiter adversam. Jam enim actio hæc esset simul recta & non recta secundum se totam: 1mo. esset recta, quia fieret ex DEI dispensatione, quæ non potest esse rectæ rationi difformis; 2do. tamen recta non esset quia esset essentialiter mala, cùm lex naturæ id solùm prohibeat, quod essentialiter malum est.

*Confirm. 1mo. Si DEUS in lege naturali dispensare potest, maximè quia, ut Ochamo placuit, quòd ea præcipitur, bonum non est nisi quia præceptum est; quod verò ea prohibetur, ideò malum est, quia vetitum: atqui hoc evidenter falsum est. Quæ enim ancedenter ad quodlibet præceptum DEI liberum, congruunt cum attributis tum DEI, tum craturæ rationalis, ante omne præceptum liberum bona sunt: atqui ante quodlibet liberum DEI præceptum, quædam sunt quæ conveniunt necessariò cum attributis tum DEI, tum creaturæ rationalis. Etsi enim nullam positivam legem tulisset DEUS, veracitas in verbis quâ mendaciū excluditur, congrueret cum veracitate DEI, essetque creaturæ rationali bona, à contrario mendacium eidem DEI veracitati repugnaret, nec proinde congrueret creaturæ rationali, cujus perfectio tota in eo est, ut DEUM quàm propriùs fieri potest, referat.

† Confirm. 2do. Si mendacium non repugnat essentialiter DEO, sed sit quid ei indifferens, quidni possit DEUS, ipsum præcipere? quidni possit ipse mentiri: quidni supponatur de facto mentitus in iis quæ per Scripturas revelavit? Jam verò si horrenda hæc suppositio non repugnat, certum est nihil esse quo nobis de mysteriorum veritate constet: hæc enim præcipuè cognoscuntur ex Scripturis, quæ ex hypothesi ut verum sic & falsum proponere poterunt.

Obj. 1mo. Lex naturalis vetat nè occidatur insons: atqui DEUS Abrahamum ab hac lege dispensavit ergo.

R. 1mo. neg. maj. Lex enim naturalis non vetat simpliciter & absolutè nè occidatur insons, sed nè occidatur authoritate privatâ. Porrò qui alium occidit, authoritate Dei ipsius, qui vitæ & necis dominus est, eundem non occidit authoritate privata; ergo non magis agit contra legem naturalem, quàm

contra eandem si agat tortor, qui jubente Magistratu sicarium necat; nec magis jussio filium immolandi Abrahæ imposita, dispensatio vocari potest, quàm jussio suspendendi homicidam à magistratu facta, vocetur dispensatio: non vocatur autem, alioqui homines in lege naturæ dispensarent, quod nemo admiserit. Huic solutioni, quæ omnes adversariorum cavillos tollit, firmiter inhærendum est.

R. 2do. cum aliis, dist. min. Deus dispensavit cum Abraham dispensatione improprie dictâ, C. propriè dicta, N. Dispensatio propriè dicta, est relaxatio legis in casu, in quo manentibus iisdem circumstantiis, & eadem materia, lex alioqui vigeret, & de facto obligat eos omnes, qui in iisdem sunt circumstantiis. Dispensatio impropriè dicta est remissio legis, vel potiùs est ejus non obligatio, ob mutationem materiæ vel circumstantiarum, in quibus neminem obstrinxit aut obstringere potuit. Esto itaque Deus dispensaverit dispensatione impropriè dictâ cum Abraham, quia eo ipso quo hominem occidi jussit, mutavit materiam præcepti, *Non occides*, quo ea solùm vetatur homicidii species, quæ fit authoritate privatâ; at certè non dispensavit dispensatione propriè dicta, quia non jussit nec aprobavit homicidium, in iis circumstantiis, in quibus lege naturali prohibitum est. Hoc enim, ut toties dixi, prohibitum non est, nisi cùm sit à non habente potestatem: porrò implicat ut cui Deus aliquid præcipit, ejusdem exequendi potestatem non habeat; ergo.

* Dixi, *Esto dispensaverit dispensatione impropriè dictâ.* Sicut enim posita hac lege *Nemo nisi infirmus utetur vino per Quadragesimam:* qui verè infirmus est vino uti potest absque eo, quod etiam impropriè à lege dispensatus dicatur; quia lex lata non fuit generaliter, sed cum exceptione: sic etiam is, cui à Deo præceptum est, ut alium hominem occidat, nè impropriè quidem dispensatus dici debet; quia lex naturalis non dicit simpliciter, Non occides, sed dicit, Non occides, ni legitima potestas, vel vitæ servandæ necessitas id exegerint.

† Inst. Ille propriè dispensat in præcepto non occidendi innocentem, qui authoritate suâ licitam facit occisionem, quæ aliàs foret illicita: atqui Deus jubendo insontem occidi, licitam fecit authoritate sua occisionem, quæ aliàs fuisset illicita.

R. neg. maj. quia solà materiæ mutatio seclusâ dispensatione efficit ut licitum sit, id quod aliàs erat illicitum, porrò Deus vel judex cùm aliquem necari jubent, mutant materiam legis naturalis. Hæc enim materia est non quævis occisio, sed occisio injusta: quod autem à Deo, aut à justo judice præcipitur, non est injustum.

Obj. 2do. Furtum, uſura & fornicatio prohibentur jure naturali: atqui tamen in his diſpenſavit Deus: in primo, permittendo, Judeis ut Ægyptiorum bona auferrent, Exod. 11. in ſecundo, permittendo iiſdem ut pecuniam ſuam darent alienigenis ad uſuram, Deuteron. 23. in tertio demum, præcipiendo Oſeæ ut fornicariè ad meretricem accederet, Oſeæ 1.

R. neg. min. & ad 1. dico ſpoliationem Ægyptiorum ab Hebræis, furtum dici non poſſe: quod enim ii rapuerunt non alienum erat, ſed ſuum, tum titulo *donationis* ſibi factæ à Deo, qui bona temporalia, pro nutu ab aliis in alios transfert; tum titulo *mercedis*, continuis quibus oppreſſi erant laboribus debitæ, nec hactenus redditæ ab Ægyptiis.

Ad 2. iniqui non erant Judæi aliquid ſuprà ſortem recipiendo, ſive quia hoc ipſis à Deo donatum erat, ſive quia hoc recipiebant ab hoſtibus ſuis, quibus non fortunas modo, ſed & vitam eripere potuiſſent.

Ad 3. nego Oſeam eſſe fornicatum. Verè enim jubente Deo in uxorem duxit eam quæ priùs fornicaria fuerat, ut in hunc locum docet S. Hieronymus.

Inſt. Voluit Deus ut Propheta faceret * *filios fornicationum*: atqui filii formicationum non eſſent, qui è legitimo matrimonio procreati fuiſſent.

R. filios hujus mulieris vocari filios fornicationum, vel quia præcepit Deus Prophetæ ut filios ab illâ muliere fornicariâ genitos adoptaret; prout inſinuant hebræi, græci, multi & latini, Condices: vel quia nati ſunt ex muliere quæ antè fuerat fornicaria; quâ de causâ ſerpens ex Moïſis virgâ productus, vocatur virga, Exod. 7.

Obj. 3tio. Lex naturæ vetat 1mo. conjugium fratris cum ſorore; 2do. polygamiam, quæ cum pace familiarum & bonâ liberorum educatione componi non poteſt; 3tio. matrimonii diſſolubilitatem; atqui tamen tria hæc à Deo permiſſa ſunt ante Evangelium.

R. neg. maj. & dico nullum ex his legi naturæ adverſari, ſaltèm cùm eædem occurrunt circumſtantiæ, propter quas tria hæc in uſu fuerunt, id eſt, Dei mandatum, aut permiſſio, & neceſſitas ſive abſoluta, ſive Dei ipſius judicio verè ſufficiens. Nam 1mo. cùm propagari deberet humanum genus, nec plures Deus mares aut feminas condidiſſet, neceſſe fuit ut ſorores fratribus commiſcerentur; 2do. cùm juxta conſilia Dei multiplicari deberet gens Iſraëlitica, licitum eſſe debuit uni marito plures ſimul uxores ducere, Præſertim cùm Deus incommodis quæ inde exoriri poterant, ſatis mederetur; 3tio. denique lex naturalis non impedit quin Deus, qui ſupremus

est corporum dominus, matrimonium dissolvere possit. Sed de his ubi de Matrimonio.

Quæres obiter 1mo. quid sit jus gentium; 2do. an ad jus naturale revocari debeat, an ad positivum; 3tio. an merè concessivum sit, an non potiùs præceptivum.

R. ad 1. Jus gentium est illud quod *usu exigente & humanis necessitatibus, gentes humanæ sibi constituerunt.*

Ad jus gentium pertinet, *Sedium occupatio, ædificatio, munitio, bella, captivitates, servitutes, postliminia, fædera, paces, induciæ, legatorum non violandorum religio, connubia inter alienigenas prohibita.* Itèm *manumissiones, rerum divisio, commercia, contractus venditionum,* & alii similes. Ità habetur Inst. Lib. 1. tit. §. 2.

R. ad 2. Jus gentium reduci debet ad jus positivum.

Prob. 1. Jus gentium est illud quod exigente usu, & suadente ratione homines sibi constituerunt, & quo *omnes fere gentes utuntur:* atqui tale jus positivum est, non naturale. Jus enim naturale non constituitur ab hominibus, sed ipsis à natura inseritur; aliunde non solùm *ferè* apud *omnes gentes,* sed apud omnes prorsus gentes viget ejus exercitium, nisi obsint passiones! ergo.

Prob. 2do. Quidquid præcipitur jure naturali, adeò indispensabile est, ut omitti sinè peccato non possit: atqui non ità est de eo, quod jure gentium inducitur; nam manumissiones, servitutes, contractus venditionis, bonorum divisio, ab humanâ voluntate pendent, possentque absolutè omitti sinè peccato; ergo.

Obj. S. Thomas 1. 2. q. 95. a. 4. in exemplum juris gentium adducit justas emptiones, venditiones, &c. atqui hæc ad jus naturale necessariò pertinent.

R. quod quamvis juris naturæ, sit ut venditiones ac emptiones quæ fiunt, justè fiant; non tamen juris est naturæ ut venditiones & emptiones fiant inter homines diversarum nationum, nisi hoc juris naturæ esse dicatur, quatenus ad id à natura plurimum inclinamur.

R. ad 3. Jus gentium non est simpliciter concessivum, sed verè præceptivum.

Prob. 1mo. quia vera lex non est merè permissiva, sed etiam præceptiva: atqui jus gentium est vera lex, ex S. Thomâ & Jurisconsultis; ergo.

Prob. 2. Si jus gentium non esset verè præceptivum, non peccaret quis ipsum violando: atqui falsum consequens. Nam receptio legatorum, & libertas celebrandi commercia, pertinent ad jus gentium, eoquè solo, non jure naturali sunt introducta:

ducta: ſed qui legatos non reciperet, aut læderet libertatem commercii, poſito communi Regum & populorum conſenſu, tum de receptione legatorum, tum de libertate commercii, verè peccaret, eique juſtè bellum indiceretur; ergo.

CAPUT QUARTUM.

De Lege divinâ.

LEx divina poſitiva de quâ hîc loquimur, ſumitur dupliciter: 1mo. latè, quo ſenſu ſignificat non præcepta ſolùm, ſed conſilia etiam, minas, & cetera quæ divinis in libris continentur; 2do. propriè pro peculiaribus præceptis ad finem ſupernaturalem ſpectantibus; & ſic accepta definitur: Decretum Dei præſcribens hominibus modum quo ad finem ſupernaturalem perveniant. Unde prædicta lex magnæ eſt utilitatis; ſed non eſt tamen abſolutè neceſſaria, cùm quidam Gentiles abſque eâ de facto ſalvati fuerunt.

Lex divina dividitur 1mo, in legem purè poſitivam, & non purè poſitivam. Prima, ea præcipit aut vetat quæ ex ſe ſunt indifferentia, ut circumciſionem. Secunda, ea præcipit aut vetat quæ jam antè jure narurali præcipiebantur, aut prohibita erant, ut adulterium; & hæc non differt à lege naturali, niſi quantùm ad modum quo intimatur.

2do. in veterem ſeu Moſaïcam, & novam ſeu Evangelicam. Ut hæc diviſio retineatur tanquam adæquata, neceſſum eſt ut per legem antiquam intelligantur præcepta omnia, quæ Deus ſive ante Moïſen, ſive poſt Moïſen uſque ad Chriſtum populo ſuo tradidit verbo aut ſcripto. Certùm eſt enim Patriarchas Moïſe antiquiores, non fuiſſe ſinè omni lege; cùm diu antè vetitum iis eſſet, nè *carnem cùm ſanguine* comederent, Geneſ. 9. & circumciſio non eſſet *ex Moiſe, ſed ex patribus*, Joan. 7.

Quæres, an epikeia cadat in legem divinam.

R. aliquo ſenſu cadere, aliquo non cadere; 1mo. cadit hoc ſenſu quòd lex divina verbis tam generalibus concipiatur, ut propter univerſalitatem hanc in aliquo caſu particulari deficere videatur. Sic lex quæ generatim vetat, nè die Sabbati fiat opus ullum ſervile, hanc patiebatur interpretationem, niſi neceſſitas aliud fierl poſtulet; ut conſtat, ex I. Machab. cap. 2.

Quoniam verò per epikeiam ſæpè intellgitur emendatio legis in certis caſibus, quos legiſlator non prævidit; ideò dicendum eſt, epikeiam hoc ſenſu non cadere in legem divinam,

quia licèt noluerit Deus acceptiones omnes legibus suis apponere, optimè tamen prævidit casus omnes in quibus futurum erat, ut restrictione indigerent: cur verò lex divina vulgò non obliget in extremâ necessitate, in quâ tamen obligare posset Deus, si absolutâ potestate uti vellet; ratio hæc meritò affertur, quòd Deus qui *disponit omnia suaviter*, infirmitati nostræ accommodare se voluerit, & eum legislatoribus humanis exhibere modum, quem in condendis suis legibus subsequi debent. His præmissis dicendum 1mo. de lege veteri; 2do. de lege nova.

ARTICUS PRIMUS.

De Lege veteri.

PEr veterem legem, eam hîc intelligimus quæ populo Israëlitico data est; hæc triplici nomine vocatur: *vetus*, ut distinguatur à lege Evangelicâ; *Mosaica*, quia Moïsi data est & per eum promulgata; & *lex* simpliciter, quòd juberet quidem aut prohiberet, sed per se gratiam non conferret. De hâc lege multa quæruntur, putà an bona fuerit. an Deum habuerit autorem, &c.

SECTIO PRIMA.

An lex vetus bona fuerit, & perfecta.

LEgem veterem malam fuisse & à malo Deo traditam sensêre plures, præcipuè verò Manichæi, contra quos sit.

Conclusio I. Lex vetus bona est.

Prob. 1. pars. Ea lex est bona, cujus sanctitatem ubique celebrat Scriptura, quam viri pietate insignes utriusque Testamenti executioni mandaverunt, quæ præcipit virtutem, & prohibet peccatum, quæque sancita fuit in fœdus Deum inter & homines: atqui lex vetus 1mo. celebratur ut recta, *immaculata, convertens animas*, Psal. 18. & Rom. 7. *Lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & justum, & bonum*; 2do. eam implevêre quotquot in utroque Testamento floruerunt religione ac pietate. In veteri, Patriarchæ, Prophetæ, Moses, Samuël, ac præcipuè David qui continuò psallebat: * *Lex tua meditatio mea est: legem tuam non sum oblitus.* Ipsam executioni mandavit Christus, qui de se aït Matth. 5. *Non veni solvere legem sed adimplere*: quique voluit circumcidi, Sabbatum servare, celebrare Pascha, &c. 3tio. lex eadem virtutem præcipit, & malum vetat; cùm in eo tota sit, ut homines ad Deum adducat, ut hono-

* *Psalm.* 118.

honorenrur parentes, ut non adhibeatur mensura & mensura; 410. lex antiqua sancita est in fœdus Deum inter & homines initum. Deut. 26. v. 17. *Dominum elegisti hodie, ut sit tibi Deus, & ambules in viis ejus, & custodias ceremonias illius, & mandata, atque judicia, & obedias, ejus imperio*; ergo.

† Confirm. Lex quæ secundùm omnes suî partes est à Deo, non potest esse nisi sanctissima: atqui lex vetus ...... Prob. min. tum ex Deuter. ubi sic loquitur Moïses: *Hæc sunt præcepta, ceremoniæ, & judicia: quæ mandavit mihi Dominus Deus vester*; tum ex Luc. 24. ubi Christus, *Necesse est*, inquit, *impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moisi & Prophetis, & Psalmis de me.* Et verò si vel una Scripturæ pars homini tribuatur, nutabit tota ejus fides; cùm definiri nequeat quæ pars divina sit, quæ humana.

Obj. id Ezech. 20. *Dedi eis præcepta non bona, & judicia in quibus non vivent* ergo.

R. 1mo. cum S. Hieronymo, textum illum intelligi debere non de lege veteri, sed de iniquis Gentilium præceptis, quæ a Deo data dicuntur, quia Deus gentes tradiderat desideriis suis propter peccata earum. Et verò Deus leges suas opponit præceptis quæ vocat non bona: *Dedi eis præcepta mea .... quæ faciens homo, vivet in eis.* Posset quoque textus intelligi pro futuro, juxta phrasim Hæbreis familiarem, ità ut dedi, idem sit ac dabo, id est, permittam ut sub leges idololatrarum cadant, easque legi meæ anteponant.

R. 2do. cum S. Augustino, dist. Præcepta legis antiquæ non erant bona, id est, per se non sufficiebant ad justificationem, ideoque erant imperfecta. C. non erant bona, id est, quidpiam habebant rationi difforme, *N. Forté*, aït S. Doctor Epist. 82. n. 14. *propterea non dixit mala, sed tantum non bona, id est, non talia ut illi homines boni aut fiant sinè illis boni non fiant.* Et ista quoque est solutio S. Gregorii Lib. 28. Moral. cap. 9. ubi docet legem veterem dici non bonam, comparatè ad legem novam; quia *bona quasi bona non sunt comparatione meliorum.*

Inst. Ea lex fuit absolutè mala, quæ ideò cessavit quia culpâ non vacabat; atqui lex vetus ideò cessavit. Nam ex Heb. 8. *Si illud prius* Testamentum *culpa vacasset, non utique secundi locus inquireretur.*

R. dist. Non vacavit culpâ impropriè sumptâ quatenùs deficiebat à perfectione novæ fidei, ut umbra à veritate, C. culpâ propriè dictâ, N. *Quid ergo dicemus*, aït Apostolus Rom. 7. *Lex peccatum est? absit.* Eatenùs igitur culpa erat in lege veteri, vel quia culpas & animæ peccata non sanabat; vel quia

erat peccati occasio, quatenus nitimur in vetitum. Hinc S. Paulus, *Occasione acceptâ peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.*

Inst. 2do. In eâ lege fuit culpa propriè dicta, cui deerat id quod est in lege præcipuum, nempe ut sit salutifera, quæque è contra fœcunda erat peccatorum seges: atqui talis fuit lex vetus. Nam ex Apostolo Rom. 5. *Lex subintravit ut abundaret delictum.* & I. Cor. 3. lex dicitur *ministratio mortis, ministratio damnationis;* ergo.

R. dist. Lex fecit ut abundaret delictum, occidebat, erat mortis ministratio, occasionaliter, & quidem occasionè sumptâ ex parte hominis, C. ex instituto legis & fine legislatoris, quasi ex professo cupiditati fomenta præberet, N. eorum igitur malorum lex fuit occasio, sicut quotidie superiorùm mandata peccati occasio fiunt, quatenùs concupiscentiam fræni impatientem irritant; non autem quasi hominem de se ad peccatum impellant. Adde quòd hominibus sub lege veteri constitutis non deessent *salutis auxilia*, quæ licèt per legem non darentur, *simul* tamen *cum lege* conferebantur, prout docet S. Thomas 1. 2. q. 98. art. 2. Hinc impium est, quod docet Jansenius, *gratiam* supernaturalem * *repugnasse scopo legis;* statum veteris Testamenti non attulisse Judæis *gratiam sufficientem, sed potius impedientem*; adeò ut non modò lex non *afferret justitiæ facilitatem*, sed potiùs ** *eam difficiliorem fecerit, & quasi muro quodam interposito impossibilem* Quæ errorum portenta renovavit Quesnellus Prop. 6. & 7.

Inst. 3tio. Ea lex verè & per se erat peccati causa, cujus præcepta pietati adversabantur; quæ vindictam fovebat, & illud permittebat quod leges humanæ meritò prohibent: atqui talis erat lex vetus: 1mo. enim pietati adversa erat, * cùm vetaret nè mortuis redderetur officium sepulturæ, & præciperet pro immundo haberi eum qui tetigisset hominis mortui cadaver; 2do. fovebat vindictam, cùm oculum pro oculo; dentem pro dente erui sineret; unde Christus Matth. 5. eam abrogavit; 3tio. permittebat quod meritò vetant leges Principum, puta ut domini necatorent servos suos, quia eos pecuniâ suâ emerant, Exod. 21. v. 20. & 21.

R. neg. min. Ad 1. sunt qui putent eos qui mortui tentorium ingrediebantur, non fuisse immundos; cùm aliqua erat vel tentorium illud ingrediendi, vel mortui cadaver tangendi necessitas; idque, inquiunt, colligitur ex historiâ Tobiæ, quem laudat sacer textus, quia *** *mortuis atque occisis sepulturam solli-*

* *L. 3. de Gr, Christ. cap. 5. & 7.* ** *Ibid. Lib. 1. cap. 8.* *** *Num. 19.* **** *Tob. 1. 40. & 12.*

sollicitus exhibebat. Alii verò ex necessitate contrahendi immunditiam legalem nihil contra legis antiquæ sanctitatem colligi posse respondent: tum quia immunditia hæc peccatum non erat; tum quia per opera etiam justa & necessaria contrahi poterat, sicut nunc à Judicibus reum morti justè & sanctè addicentibus contrahitur irregularitas; tum denique quia immunditia illa non vacabat mysteriis. Inde colligere erat 1mo. vitandos esse peccatores, quorum mortui veræ sunt imagines; 2do. eos ad sacrificia Deo exhibenda inhabiles esse, qui immunditiam spiritualem, quæ per exteriorem significabatur, gererent; ergo immunditia legalis Mosaïcæ legis sanctitatem arguit, nedum injustitiam probet.

Ad 2. neg. ant. Ea enim lex concupiscentiam non fovebat, quæ vindictæ & furoris, *non fomes sed limes* erat: talis porrò erat ex Augustino lex rationis, de quâ agitur in objectione; prohibebat enim nè qui læsus ab alio fuerat, asperiori uteretur vindictâ; sicque rudi populo primus lenitatis gradus constituebatur. Et verò lex Mosaïca ab ultione & odio avertere conabatur, ut patet ex his verbis Exodi 23. & Levitici 19. *Non quæres ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum.* Quod ergo dicit Christus: *Audistis quia dictum est: Odio habebis inimicum*, non debet intelligi de lege Mosaïca, quasi hæc odium inimicorum præscriberet, sed de iniquis Pharisæorum traditionibus, qui ex eo, quòd sæpè in Scripturis præcipiatur amor in amicos, malè colligebant ibidem præcipi odium inimicorum.

Ad 3. nego permissam fuisse heris servorum occisionem. Equidem heris servos necantibus nulla pœna constituta erat, quia consulendum erat dominis, in quos plerumque insurrexissent servi, nisi pœnarum mortisque ipsius metu compressi fuissent: at non ideò propriè ipsis licitum erat servos occidere: 1mo. quia reus judicabatur dominus, in cujus manu sub virgis expirasset servus; 2do. quia lege aliâ præceptum erat, ut Judæi proximos diligerent; inter proximos autem non infimum habent locum, qui vicinitatis servitutisve titulo nobis conjunguntur.

Conclusio II. Lex vetus multipliciter imperfecta fuit; tamen in suo ordine & gradu perfecta.

Prob. 1. pars. Illa lex imperfecta erat, quæ multis caruit perfectionibus, quæ in lege novâ concurrunt: atqui lex vetus. ...... Lex enim quæ in Scripturâ vocatur inutilis, infirma, ad salutem insufficiens, multis caruit perfectionibus, quæ legi novæ non desunt: atqui lex vetus 1mo. vocatur infirma & inulilis heb. 7. *Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem ejus & inutilitatem*; 2do. lex vetus erat ad salutem in-

sufficiens, quia per se non dabat vires ad assequendum finem suum, neque ad præcipuos suos actus. Unde Apostolus Hebr. 7. *Nihil ad perfectum adduxit lex.* * & Rom. 8. *Lex spiritûs vitæ in Christo Jesu liberavit mè à lege peccati & mortis... quod impossibile erat legi*, &c. Hinc S. Augustinus Tract. 3. in Joan. n. 14. *Lex* inquit, *minabatur, non opitulabatur; jubebat, non sanabat; languorem ostendebat, non auferebat.*

† Confirm. mam 1mo. * *Lex per Moïsen data est, gratia & veritas per Jesum Christum facta est;* ergo lex nova ratione promulgatoris superat antiquam; 2do. ratione subditorum: lex enim Euangelica pro omnibus lata fuit, *Ite, docete omnes gentes* Matth. ult. lex Mosaïca non nisi pro Judæis; 3tio. ratione durationis, nam *lex* vetus *posita est, donec veniret semen;* lex nova usque ad mundi finem consistet. Matth. ult. *Ecce ego vobiscum suum omnibus diebus, usque ad eonsummationem sæculi;* 4to. ratione modi: lex Mosaïca in lapidibus descripta est, lex nova in hominum cordibus inscribitur; 5to. ratione materiæ: lex vetus tantam compiectebatur præceptorum multitudinem, ut vocetur ab Apostolorum Principe, ** *jugum quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus* ☼ lex nova pauciora habet præcepta, eaque longè faciliora.

Obj. Lex quæ multos habuit & peperit justos, sterilis & egena dici non potest: atqui lex vetus... Prob min. ex censurâ hujus Quesnelli propositionis num. 65. *Moïses, Prophetæ, Sacerdotes & Doctores legis mortui sunt, absque eo quòd ullum dederint filium, cùm non effecerint nisi mancipia per timorem.*

R. dist. maj. Lex quæ habuit & per se peperit justos egena non est, C. lex quæ non per se, sed per merita Mediatoris venturi justos peperit, egena non est, N. Justi Porrò qui sub lege vixerunt, non per ipsam legem, sed per merita Christi justitiam consecuti sunt: *** *Bibebant illi de spirtuali consequente eos petrâ; petra autem erat Christus* Eadem ergo fides & nostra & illorum fuit; quoniam hoc illi crediderunt futurum; quod nos credimus factum.

Nec nocet censura propositionis 65. Quesnelli. Hæc enim meritò damnata fuit, quia licèt lex neminem per se justificaret, certum tamen est collatas cum eâ fuisse gratias non timoris solùm, quo Isràëlitæ mancipia fierent, sed & amoris, quo constituerentur Filii Dei: 1mo. quia timor ipse quo Moïses & Peophetæ Judæos adimplebant, ad justitiam conducebat, juxta id Eccli. 2. *Qui timent Dominum, sanctificabunt animas suas;* 2do.

* *Joan. 1.* ** *Actor. 15.* *** *1. Corin. 10.*

☼ Judæi numerant præcepta affirmativa 218. negativa 365. id est, præcepta simul 583. alii numerant præcepta 613.

2do. quia Doctores ſive antiquæ ſive novæ legis non efficiunt *ſervos* aut *filios*, niſi per inſtructionem & documenta: atqui falſum eſt quòd Moïſes non niſi metum & tremorem edocuerit Judæos; ubique enim ad amorem hortatur: *Et nunc Iſraël*, aït Deut. 10. *quid Dominus Deus tuus petit à te, niſi ut diligas eum?* Hinc, juxta Auguſtinum Lib. de morib. Eccleſ. *Utrumque*, (amor & timor) *in utroque* Teſtamento *eſt*; ergo falsò docet Queſnellus Moïſen & Prophetas non niſi ſervos effeciſſe per timorem.

At, inquis, non ipſe Moïſes, ſed gratia Dei filios pariebat. Ità profectò: ſed quid inde? An legis novæ Doctores ex ſemetipſis & ſinè gratiæ auxilio filios Deo parturiunt? nequaquam ſanè. Hæc igitur quorumdam Queſnelli defenſorum evaſio planè ridicula eſt. Damnent nobiſcum eos qui contendunt negata fuiſſe à Deo Judæis auxilia qnibus ſalubriter timerent, & amarent, & nihil inter nos ſupererit controverſiæ.

*Prob. 1. pars Concluſionis. Legis alicujus perfectio non abſolutè conſideranda eſt, ſed cum proportione ad eos quibus imponitur; unde lex quæ puero præciperet ea quæ virorum propria ſunt, perfecta non eſſet: atqui lex vetus iis quibus imponebatur, proportionata erat; ſive ſpectentur ut homines, præcipiebat enim quidquid ad cognitionem & cultum veri Dei neceſſarium eſt; ſivè ſpectentur ut talis populus quia complectebatur ea omnia qüæ ad rectitudinem vitæ tam moralis qnàm humanæ & politicæ deſiderari poſſunt: aliunde multa importabat præcepta; quia populus ille duræ cervicis gravi præceptorum ſarcinâ indigebat; ergo lex vetus eum habuit perfectionis gradum quem habere debuit.

Prob. 2do. inductione 1mo. Quia hujus legis ope Judæi præ ceteris Gentibus magnitudinem & ſapientiam Dei edocti ſunt: Pſalm. 147. *Qui annuntiat verbum ſuum Jacob.... Non fecit taliter omni nationi.* Rom. 3. *Quid ergo ampliùs Judæo eſt? .... multùm per omnem modum. Primùm quidem, quia credita ſunt illis eloquia Dei*; 2do. quia lex non ſolùm prohibebat omne peccatorum genus, ſed virtutes neceſſarias præcipiebat; præcipuè verò dilectionem Dei, quod temerè nimis à quibuſdam negatum eſt, contra citatum Deuter. textum, *Et nunc Iſraël quid Dominus Deus tuus petit à te, niſi ut diligas eum?* 3tio. quia ſi lex vetus non omninò fuit lex amoris, fuit ſaltèm timoris: porrò ex cap. 1. Eccli. *Initium ſapientiæ timor Domini*; 4to. quia homines per eam legem de infirmitate ſuâ convicti ad Mediatorem Chriſtum recurrebant, &c.

Poſſet hic expendi an lex vetus per Angelos data fuerit, an per ipſum Dei Filium, qui ſub corporeâ ſpecie incarnationi ſuæ prælude-

præluderet verùm, quæstionis hujus solutio satìs habetur in Tract. de Trinitate.

† SECTIO SECUNDA.

De fine, materia & subjecto Legis veteris.

HIc inquirimus quis fuerit legis antiquæ generatim sumptæ finis sive proximus, sive remotus: circa quod, sit.

CONCLUSIO I. Finis proximus legis fuit institutio populi Israëlitici in iis quæ spectant ad rectitudinem naturalem, ad cultum DEI, & ad politiam civilem.

Prob. Quia triplex apud Judæos erat Genus præceptorum, alia erant moralia, alia ceremonialia, alia demùm judicialia: atqui moralia ad rectitudinem naturalem, ceremonialia ad cultum DEI, judicialia ad politicam administrationem spectabant; adeò ut per hæc tria simul sumpta quidlibet Judæus convenienter ordinaretur circa seipsum, circa DEUM, & circa proximum; ergo.

CONCLUSIO II. Finis à DEO magìs principaliter in legis concessione intentus, fuit spiritalis & supernaturalis felicitas ejusdem populi, tum in hâc vitâ per morum sanctitatem, tum in altera per beatitudinem æternam. Ità ceteri contra Jansenium.

Prob. Homines in utrâque vita beati efficiuntur, cùm declinant à malo, justitiam sectantur, æternam damnationem fugiunt, æternam vitam adipisci nituntur: atqui hæc omnia à Judæis præstari voluit DEUS, cùm legem ipsis concessit; unde lex illa vocatur Psalm. 18. *immaculata*, & *convertens animas*: Ibidem, *In custodiendis illis* mandatis *retributio multa* esse dicitur, eaque non temporalis solùm, sed & æterna, juxta id Tobiæ cap. 2. *Filii sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem nunquam mutant ab eo.* Cum autem qui vult finem, velit & media ad ejus consecutionem necessaria, pro certo tenendum est DEUM gratias quibus utrumque hunc finem obtinere possent, nunquam denegasse Judæis, de quo alibi.

Duo hîc sponte confitemur unde objectiones solvi possunt: 1mo. populum carnalem sæpè ad bonum boni temporalis intuitu accensum fuisse, à malo autem supplicii metu revocatum; 2do. gratias quæ Judæis sub lege positis concedebantur, parciores fuisse, quâm quæ dantur Christianis; easque non vi legis, sed ob merita Christi aliquando venturi fuisse collatas. At non inde colligendum est Judæos non aliis quàm temporalibus motivis ad bonum inductos fuisse, iisve negata fuisse auxilia supernaturalia, quibuscum piè & salubriter bonum operati, &

ri, & à malo declinare possent: alioqui jam Judaïca natio non debet vocari gens DEO cara, gens electa, sed potiùs misera & reproba congeries victimarum, quæ ad perditionis diem impinguabantur: quod quàm impium sit, sentiet quisquis Jansenii assecla non fuerit.

Quod spectat ad materiam legis, hîc præcipuè quæritur, an ipsi etiam actus interni hâc lege præciperentur: cui quæstioni ut satisfiat, sit.

CONCLUSIO III. Actus etiam interni, præcipiebantur Lege Mosaïcâ.

Prob. 1mo. Quia Lex vetus præcipiebat quidquid erat necessarium ad vitam æternam, quæ ipsius erat finis, ut modò dictum est: atqui ad justificationem & vitam æternam, actus interni sunt maximè necessarii; ergo necessum fuit ut actus interni antiquâ lege præciperentur.

Prob. 2do. Lex vetus præcipiebat actum amoris DEI *ex toto corde, totâ animâ, & totâ fortitudine*, Deuter. 6. itèm dolorem de peccatis, Levit. 16. prohibebat quoque odium proximi, concupiscentiam uxoris aut rei alienæ, Levit. 19. & Exod. 2do. atqui ii actus sunt maximè interni; ergo.

Obj. Ex hâc nostra conclusione sequitur, actus fidei, spei, & charitatis lege veteri præceptos fuisse: atqui hoc falsùm est. Alioqui enim lex Mosaïca, jam fuisset perfecta, & par justificationi conferendæ; contra id Apostoli Galat. 2. *Si ex lege est justitia, ergo gratis Christus mortuus est.*

R. ad 1. neg. min. ad 2. neg. maj. Licèt enim lex præciperet tum fidem futuri Messiæ adventûs, Deuter. 18. & Gen. 44. tum actus spei & charitatis quibus DEUS speraretur ut *merces magna nimis* & ut talis super omnia diligeretur, non desinebat tamen esse imperfecta: 1mo. quia hujusmodi actus non eliciebantur per ipsas legis vires, sed per gratiam Christi; 2do. quia lex illa carebat Sacramentis quæ justitiam ex opere operato conferrent.

Jam dicendum de subjecto legis antiquæ, seu de iis qui eadem lege obligabantur; quod ut melius intelligatur, sciendum est in veteri lege tria fuisse præceptorum genera, moralia, ceremonialia, & judicialia, juxta illud Deut. 5. *Loquor tibi mandata mea, & ceremonias, & judicia.*

Præcepta moralia sunt ea quæ potissimùm spectant ad mores juxta justitiæ regulas componendos. Præcepta hæc, quæ in Decalogo habentur, tametsi sint de lege naturæ, legi veteri ascribuntur, quòd in ea renovata fuerint.

Præcepta ceremonialia, sunt ea quibus certi ritus ad DEI cultum ordinati præscribuntur, dividuntur in sacrificia, Sacramenta, & festivitates.

Sacrificium triplex distinguitur in lege, scilicet holocaustum, hostia pacifica, & sacrificium pro peccato. In holocausto tota comburebatur victima, ità ut nihil inde humanos in usus cederet. Hostia pacifica offerebatur vel ad obtinendum à Deo aliquod beneficium; vel in gratiarum actionem pro eodem jam obtento. Sacrificium pro peccato offerebatur pro peccatis quibusdam exterioribus, furti v. g. perjurii, calumniæ, &c.

Sacramenta, alia erant multitudini communia, ut circumcisio, esus agni Paschalis, purificationes ab immunditiis legalibus, & expiationes à peccatis; alia erant propria ministrorum Synagogæ, ut consecratio Sacerdotum, esus panum propositionis, &c.

Festivitatum genus apud Judæos triplex: aliæ ordinariæ erant, Sabbatum nempe & Neomenia; aliæ singulis annis revertebantur, ut Pascha, Pentecostes, festum tubarum, expiationum, scenopegiæ seu tabernaculorum, & dedicationis; aliæ nonnisi post plures annos, ut annus Sabbaticus & Jubilæus, Levit 23. & 25.

Præcepta judicialia, sunt ea per quæ publica & politica res administrabatur. Alia erant Principum ad subditos, alia subditorum ad se invicem: quædam populi Israélitici ad extraneos, alia ad suos domesticos.

Certum est omnes populos, præceptis moralibus, non præcisè quatenus legis veteris, sed quatenùs legis naturalis erant, fuisse subditos. Inde est quòd peccaverint graviter Gentiles, qui nedum Deum glorificaverint, quod solo naturæ lumine faciendum esse noverant, exarserunt in desideriis suis. Quæstio est, an etiam ceteri præter Hebræos populi, ceremonialibus & judicialibus præceptis subjacerent. Sit.

Conclusio. Lex mosaïca quantùm ad præcepta ceremonialia & judicialia solos obligabat Judæos.

Prob. Lex non obligat, nisi eos quibus imponitur: atqui lex vetus non erat imposita ceteris præter Judæos populis. Hinc Deus in ferenda lege soli loquitur populo Israél. Deut. 1. *Hæc sunt verba, quæ locutus est Moïses ad populum Israél.* & cap. 4. *Quæ est alia gens sic inclita, ut habeat ceremonias ac justa judicia.*

Confirm. Si lex Mosaïca omnes obligasset, nemo tunc temporis sinè illius observatione salutem suam potuisset consequi: atqui falsum cousequens, ut patet exemplo tum Job, qui certè Israélita non erat; tum Naaman Syri, qui ut legitur Lib. IV. Reg. cap. 5. veri Dei cultor, nec tamen Mosaïcæ legis sectator evasit.

Obj. 1mo. Quicumque subduntur Regi, subduntur & legi ejus:

ejus: atqui omnes homines subduntur DEo qui legem antiquam tulit; ergo, &c.

R. neg. maj. Quia pendet à Rege ut legem ferat vel pro omnibus, vel solùm pro quibusdam familiaribus & amicis, quales erant Judæi respectu DEI.

Obj. 2do. Si lex vetus solos obligaverit Judæos, Gentiles qui sinè eâ salvari poterant, melioris fuêre conditionis quàm Judæi; cùm hi, non illi intolerabili legis jugo obruerentur: atqui absurdum consequens.

R. neg. maj. Pejor enim conditio non est repetenda à præceptorum multitudine, sed ab impedimentis quæ à salute removent: hæc verò longè majora in Gentilibus fuêre quàm in Judæis quos lex arctiùs conjungebat DEO, & à malo retrahebat.

Ceterum Gentiles ad observationem legis Mosaïcæ obligati sunt quoties voluerunt aggregare se populo Judæorum, eorùmque Religionem amplecti, ut patet ex cap. 12. Exodi: *Si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere phase Domini, circumcidetur priùs omne masculinum ejus, & tunc ritè celebrabit, eritque sicut indigena terræ.* * Porrò quisquis circumcisus erat, ad totius legis Mosaïcæ observantiam tenebatur, sicut ad totius Euangelicæ legis custodiam tenetur quisquis baptisatus fuerit.

SECTIO TERTIA.

An Lex vetus abroganda fuerit: an de facto abrogata.

NEgant acriter Judæi; negarunt & aliâ viâ Cereintus & Ebion, qui legem Mosaïcam perpetuò duraturam, & unà cum Euangelio servandam esse, docuerunt. Contra eos omnes sit.

CONCLUSIO I. Lex vetus abrogari debuit, & defacto abrogata est.

Prob. 1. pars. Ea lex abrogari debuit, cujus abrogationem prædixerunt Prophetæ: atqui Prophetæ... Illi enim legem Moïsis abrogandam esse prædixerunt, qui polliciti sunt fœdus antiquum rescissum iri, & novum sacrificium abjectis veteribus instituendum esse; *translato* enim ** *Sacerdotio, necesse est ut legis translatio fiat:* atqui Prophetæ 1mo. prædixerunt antiqui testamenti rescissionem. Sic enim legitur cap. 31. Jeremiæ: *Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domui Isràël & domui Juda fædus novum, non secundùm pactum quod pepigi cum Patribus eorum... sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Isràël... dabo legem meam in visceribus eorum.* Porrò, ut bene discurrit Apostolus Hebr. 8. *dicendo novum* fœdus, *veteravit*

* *Galat.* 3. ** *Hebr* 7.

vit priùs: quod autem antiquatur & senescit, propè interitum est: 2do. non minus evidenter prædixerant Prophetæ abolitis legis antiquæ sacrificiis, quæ extra Hierosolymam offerri non poterant, successurum aliud in orbe toto offerendum. Sic Malachiæ 1. *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus, & munus non suscipiam de manu vestrâ; ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda.* Huc facit quod dicitur Danielis 9. *In medio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium;* ergo.

Prob. 2. pars, * Quia legem Moisis abrogatam esse fateri coacti sunt, vel ipsi acerrimi ejus zelatores, Judæi nempe, qui licèt ad Christum conversi, eandem perpetuò observandam esse crediderant. Patet id ex Actuum cap. 11. ubi Petrus, ut compescat murmur eorum qui offensi erant quòd cum Gentilibus commercium haberet, narrat quo pacto Spiritus Sanctus in Gentiles descenderit: *His auditis,* aït sacer textus, *tacuerunt & glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo & gentibus pænitentiam dedit Deus ad vitam.* Renovata deinceps Antiochiæ pro iisdem servandis legis antiquæ ritibus contentio, Concilii quod Hierosolymis habitum est authoritate compressa est. *Igitur,* Actor. 15. *convenerunt Apostoli & seniores videre de verbo hoc,* an nimirum legalium observatio continuari deberet; & re sollicitè discussâ, hoc tandem decretum emiserunt: *Visum est Spiritui Sancto & nobis, nihil ultrà imponere vobis oneris quàm hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.* † Totus in ea adstruenda veritate fuit S. Paulus, præsertim in Epist. ad Galat. cap. 5. *Nolite iterum jugo servitutis contineri. Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus nihil vobis proderit, &c.* ergo.

Porrò abolita est lex vetus, 1mo. quia opere constructo rejicitur exemplar tanquam inutile, & accedente realitate vanescit figura: atqui lex vetus erat futurorum figura, exemplar, & umbra: *Umbram habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum,* aït Apostolus Hebr. 10. & I. Corinth. 10. *Omnia in figurâ contingebant illis;* 2do. quia lex instituta fuit instar prædagogi quo Judæi * ad Messiam adducerentur: atqui jam advenit Messias; ergo nunc inutilis est lex; ergo reprobari debuit *propter hanc inutilitatem,* ut latè probat Apostolus Hebr. 7.

Obj. 1mo. Lex in æternum duratura, nec abrogata est, nec abrogari debuit: atqui lex vetus *in æternum* durare debuit ex Baruch. cap. 4. ergo.

* *Galat.* 3.

R. neg.

R. neg. min. Lex enim dicitur in æternum durare: 1mo. quia diu duratura erat, quo ſenſu ipſi colles dicuntur æterni; 2do. quia res, quæ per veteris legis Sacramenta & ceremonias figurabantur, in perpetuum duraturæ ſunt.

Obj. 2do. *Si* lex vetus abrogata fuerit, utique à Chriſto ipſo: atqui id dici nequit; quandoquidem Chriſtus non venit * *ſolvere legem, ſed adimplere;* ergo.

R. ad 1. neg. min. *Ipſe eſt enim* Chriſtus *qui... legem mandatorum decretis* Euangelicis *evacùavit, ut duos* populos Judaïcum & Gentilem *reconciliet &c.* Epheſ. 2.

Ad 2. diſt. Chriſtus non venit ſolvere legem, id eſt, non venit eam violare dum viguit ejus obligatio, C. non venit ſolvere, id eſt, abrogare, ſubd. non venit abrogare quoad præcepta moralia, ſecundùm ſe ſumpta, imò hanc potiùs adimplevit, & accuratiùs à ſuis adimpleri fecit, C. non venit abrogare quoad judicialia & ceremonialia, N. Quanquam & hanc ſic abrogando ſimul adimpleverit, ut appoſitè explicat Theophilactus ſimilitudine pictoris, qui dum inchoatæ & quibuſdam tantùm lineamentis adumbratæ imagini extremam apponit manum, & colores ſuperinducit, priorem imaginem abolet, non tam diſſolvendo quàm perficiendo.

Major eſt difficultas an lex vetus quoad moralia præcepta deſierit.

Certum eſt præcepta moralia, quatenus legis naturalis præcepta ſunt, abrogari non potuiſſe, quia lex naturæ indiſpenſabilis eſt. Sed quæritur an etiamnum obſervari debeant, non ſolùm vi legis naturæ, ſed inſuper vi legis Moſaicæ Affirmant aliqui, contra quos ſit.

Conclusio II. Lex vetus deſiit etiam quoad præcepta moralia.

Prob 1mo. quia ſinè neceſſitate diſtingui non debet, ubi non diſtinguit Scriptura: atqui cùm Scriptura de veteris legis abrogatione loquitur, non diſtinguit inter hanc vel illam ipſius partem; ſed dicit ſimpliciter legem deſiiſſe ubi ** *venit plenitudo temporis;* & poſtquam venit *** *ſemen cuï promiſerat* Deus; ergo.

*Prob. 2do. Obligatio inutilis admitti non debet: atqui inutile eſt quòd Chriſtiani ad legis naturalis obſervantïam vi legis Moſaïcæ obligari dicantur; ſufficit enim obligatio tum legis ipſius naturæ, tum legis Euangelicæ, quâ eadem obligatio confirmata eſt; ergo.

† Obj. 1mo. Præcepta de rebus neceſſariis ſunt immutabilia· atqui præcepta moralia legis antiquæ ſunt de rebus neceſ-

* *Matth.* 5. ** *Galat.* 4. *** *Ibid.* 3.

ſariis; ergo non poſſunt mutari, ſed ſemper ſubſiſtere debent.

R. diſt. maj. Sunt immutabilia in ſe ipſis, C. ſunt immutabilia hoc ſenſu, quòd neceſſariò præcipiantur certâ lege poſitivâ, N. Hæc enim ſicut liberè ſancita eſt, ſic potuit liberè poſt certum tempus revocari.

Obj. 2do. Ex dictis Chriſtus non venit abrogare legem quoad præcepta moralia; ergo lex quoad præcepta moralia etiamnum vigere debet.

R. diſt. ant. Non venit abrogare quoad præcepta moralia materialiter & ſecundùm ſe ſumpta, C. quoad præceptâ moralia formaliter ſumpta, id eſt, prout veteri lege imperabantur, N. Uno verbo præcepta moralia ſemper vigent. ſed nunc non vigent vi legis Moſaïcæ, ſed vi legis naturalis & Euangelicæ.. Unde obiter colliges promiſſionem pietati erga parentes alligatam ab Apoſtolo Epheſ. 6. ſi eadem ſit cum promiſſione factâ in lege veteri, non ab illâ lege habere vim ſuam, ſed à lege novâ in qua confirmata eſt.

SECTIO QUARTA.

Quando lex vetus mortua ſit.

LEx mortua eſt cùm deſiit obligare Judæos pro quibus ſolis condita erat; quod cùm non contigerit antequam Chriſtus naſceretur, quia ex Galat. 5. lex data erat *donec* is *veniret;* ſupereſt ut lex ceſſaverit vel ante Chriſti mortem, vel in ejus morte, vel aliquantò poſt. Quæ tripartita difficultas, ut ſolvatur diſtinctiùs, ſit.

Conclusio I. Lex vetus non deſiit obligare ante mortem Chriſti. Ità ceteri Theologi contra paucos, qui cenſent præceptum circumciſionis obligare deſiiſſe ſtatim, ac Chriſtus Baptiſmum inſtituit.

Prob. 1mo. Illa lex non ceſſavit ante mortem Chriſti, quam Chriſtus ſervavit, & ſervari uſque ad mortem præcepit: atqui Chriſtus... Minor patet 1mo. ex matth. 5. *Non veni ſolvere legem, ſed adimplere;* 2do. ex Matth. 8. ubi præcipit Chriſtus ut leproſus quem mundaverat, ſe ſe oſtendat Sacerdoti, & munus lege præſcriptum offerat; 3tio. ex Matt. 23. ubi idem Chriſtus Sacerdotii Moſaïci authoritatem agnoſcit & commendat his verbis: *Super Cathedram Moïſis ſederunt Scribæ & Phariſæi: omnia ergo quæcumque dixerint vobis facite.* Denique pridie quàm pateretur Chriſtus, aït Lucas cap. 22. *Venit dies azymorum in quâ neceſſe erat occidi Paſcha:* id autem neceſſe non fuiſſet, ſi Chriſtus Moïſis legem jam abrogaſſet.

Atque hinc colligitur præceptum circumciſionis ante Chriſti mortem

mortem ſublatum non fuiſſe, etiamſi jam tunc inſtitutum fuerit Baptiſma. Si enim ſublata eſſet ante Chriſti paſſionem circumciſio, tota lex ſimul abrogata fuiſſet, cetera Moſaïcæ legis præcepta nonniſi in lege circumciſionis fundabantur; juxta illud Apoſtoli, * *Teſtificor omni homini circumcidenti ſe quoniam debitor eſt univerſæ legis faciendæ.*

* Prob. 2do. Heb. 7. *Translato Sacerdotio, neceſſe eſt ut & legis translatio fiat*; ergo à contrario, non translato Sacerdotio neceſſe eſt ut lex perſeveret, alioqui daretur Sacerdotium ſine lege, quòd implicat: atqui Sacerdotium legis Moſaïcæ non fuit translatum ante Chriſti mortem. Quandoquidem novum Sacerdotium quod debuit ſuccedere antiquo, non eſt confirmatum, niſi ipsâ Chriſti morte, juxta illud Hebr. 9. *Teſtamentum in mortuis confirmatum eſt, alioquin nondum valet dum vivit qui teſtatus eſt*; ergo.

† Hinc colliges ante mortem Chriſti viguiſſe ſimul Evangelium & legem antiquam, ità tamen ut lex eſſet in præcepto; & Evangelium in conſilio; unde obligabat circumciſio, nondum autem Baptiſmus. Quare ſi tunc Judæus prolem baptiſaſſet, infans quidem ſalutem conſecutus fuiſſet, ſed pater peccaſſet contra præceptum circumciſionis: ſi verò Gentilis infantem baptiſaſſet, neceſſe non fuiſſet ut eum circumcidi curaviſſet, quia Gentiles legis antiquæ præceptis non ſubjacebant.

* Obj. 1mo. Non magìs vigere potuit circumciſionis præceptum, ſtante Baptiſmi conſilio, quàm poſito virginitatis conſilio, vigere poſſit matrimonii neceſſitas: atqui poſito virginitatis conſilio, nulla eſt aut eſſe poteſt neceſſitas matrimonii; ergo.

R. neg. maj. & paritatem. Virginitas enim & matrimonium, ſimul ſubſiſtere non poſſunt ut ſupponit objectio: at verò circumciſio & Baptiſmus ſimul aliquandiu ſervari potuerunt & debuerunt; quia ſtante lege veteri, ſtare debuit ejuſdem legis janua: hæc autem janua non erat Baptiſmus, ſed ſola circumciſio, quæ etiamſi fortè non delebat peccatum originale, primariò conſtituta erat ad diſcernendum populum Dei à ceteris populis; unde iis etiam applicabatur, quibus jam deletum erat peccatum originale.

Confirm. Judæi uſque ad Chriſti mortem debuerunt celebrare paſcha; ergo uſque ad Chriſti mortem debuit vigere circumciſio; cùm ſolis circumciſis licita eſſet celebratio paſchæ, ex cap. 12. Exodi v. 48.

Obj. 2do. Colere Deum ſignis intrinſecè falſis, malum eſt, & illicitum: atqui inſtituto Baptiſmo, circumciſio ſignum erat omnino falſum; ſignificabat enim futurum id quod jam præſens erat; ergo.

* *Galat.* 5.

 R.

R. 1mo. Objectio hæc probaret legem ante mortem Christi, non mortuam solùm, sed & mortiferam fuisse: quod nè adversarii quidem asserere ausint.

R. 2do. dist. min. Circumcisio sumpta ut signum Messiæ prout aliquando venturi, erat signum falsum. C. sumpta ut sumi debebat, pro signo spiritualis circumcisionis, vel resurrectionis, N.

† Obj. 3tio. * *Lex & Prophetæ usque ad Joannem*; ergo saltèm in Baptismate Joannis mortua est lex.

R. neg. conseq. sensus enim objecti textus, est vel quòd ad Joannem usque Prophetæ prædixerint Christum ut deinceps venturum; Joannes verò ipsum præsentem indicaverit dicens: *Ecce Agnus Dei*, vel quòd lex tempore Joannis ægrotare cœperit paulò post moritura; quia tunc incipiebat prædicari Christus novæ legis autor futurus: unde ibidem habetur: *Lex Prophetæ usque ad Joannem, ex eo regnum Dei evangelisatur, &c.*

Ut explicetur secunda quæstio superiùs proposita, an scilicet lex vetus in ipso mortis Christi puncto cessaverit; Notandum est cessationem legis dupliciter intelligi posse: 1mo. ità ut lex abolita sit, tum in se, tum quoad vim obligandi; 2do. ità ut lex in se quidem abolita sit, nondum tamen obligare desierit, quia nondum promulgata erat ejus abrogatio. Sit

Conclusio II. Lex vetus abrogata est secundùm se in ipsâ Christi morte; ejus tamen obligatio non cessavit in morte, aut resurrectione Christi, sed paulò pòst, simul ac lex Evangelica sufficienter promulgata fuit.

Prob. 1. pars. Tunc cessavit lex vetus, quando cessavit ejus Sacerdotium;* *Translato enim Sacerdotio, necesse est ut & legis translatio fiat*: atqui Sacerdotium Aaronicum cessavit in morte Christi. Tunc enim cessavit Sacerdotium vetus, cùm institutum est novum, & Christus completè Sacerdos fuit: atqui hoc contigit in morte Christi; quia tunc Christus præter potestatem sacerdotalem, quam semper habuit completam, corporis sui sacrificium obtulit Patri suo, &** *unâ sui oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos.*

Prob. 2. ex eodem Apostolo Hebr. 9. *Ubi testamentum est*, inquit, *mors necesse est intercedat testatoris*; *testamentum enim in mortuis confirmatum est*; ergo novum testamentum *confirmatum est*, id est suum habuit valorem in morte Christi; ergo ex tunc *veteravit*, seu abolevit *priùs*, hoc est vetus testamentum, ut aït Apost. Hebr.

Prob. 2do. pars. Lex vetus non antè desiit obligare, quàm obligare cœperit lex nova: atqui lex nova non obligavit statim

* Hebr. 7. ** Hebr. 10.

tim in ipsâ Christi morte. Non enim obligavit, nisi cùm sufficienter promulgata est; non est autem sufficienter promulgata, nisi cùm prædicata est necessitas Baptismi, qui est janua legis Evangelicæ: porrò quis dicat necessitatem Baptismi prædicatam fuisse toti mundo, in ipsâ Christi morte? Quis credat Judæos Romæ, aut longiùs distantes, jam sinè Baptismo salvari non potuisse? ergo supponere legem, eâ quâ Christus obiit die, omnino fuisse abrogatam, est supponere abrogationem hanc imprudenter factam esse; quod Christo injuriosum est.

Obj. 1mo. Secunda pars assertionis nostræ pugnat cum primâ: lex enim quæ abrogata est, non obligat, & lex quæ obligat, abrogata non est; ergo si lex vetus unà cum Sacerdotio suo in ipsâ Christi morte desierit, non potuit deinceps obligare.

R. neg. ant. Sicut enim lex in Consilio principis abrogata secundùm se, servat tamen vim obligandi & eosdem ac antea parit effectus, donec abrogatio promulgata sit; sic & lex vetus desiit secundùm se & radicaliter; & tamen non desiit quoad effectum, quia tandiù permanet legis prioris effectus, quandiù abrogatio ejus non est publicè denuntiata.

Saltèm, inquies, lex vetus post Christi mortem obligavit solùm ex conscientiâ erroneâ, qúia nempe necdum cognoscebatur lex nova: atqui lex quæ ex conscientiâ solùm erroneâ obligat, verè non obligat; ergo.

R. neg. maj. 1mo. quia alioqui populus omnis in errore esse diceretur, cùm legem à Principe secreto conditam & necdum promulgatam ignorat, quod nemo dixerit; 2do. quia Dei voluntas erat, ut lex vetus, etsi fundementaliter eversa, obligare & operari pergeret, donec lex nova promulgaretur; ergo ejus obligatio in erroneâ conscientiâ non fundabatur,

Superest expendendum, quo igitur præcisè tempore desierit antiquæ legis obligâtio: quam difficultatem solvemus stabiliendo quo tempore incœperit obligatio legis novæ: hujus enim obligatio, sustulit obligationem illius, sit.

Conclusio III. Lex evangelica cœpit obligare per modum legis publicæ à die Pentecostes, cùm in urbe regiâ ac veluti metropolitanâ Judæorum, facta est illius promulgatio, præsentibus Judæis, qui ex variis mundi partibus Hierosolymam confluxerant; 2do. hæc obligatio non cœpit simul & eodem instanti pro toto terrarum orbe, sed successivè prout sufficiens ejusdem legis promulgatio ad varias nationes humano modo pervenire potuit; 3tio. demùm promulgatio hæc non tam cito apud Gentiles quàm apud Judæos facta est. Tres sunt partes.

Prob. 1. pars. Tunc solùm obligare cœpit lex nova, quando communitati sufficienter proposita est, & promulgata: atqui

non ante Pentecosten promulgata est lex Evangelica, sed in ipsâmet festi hujus solemnitate.

Primò enim promulgata non est ante Pentecosten. Hæc enim promulgatio vel facta fuisset ante passionem Christi, vel in ipsâ Passione, vel tempore Passionem inter & Penteconsten medio: atqui nullum ex his dici potest. Non 1. quia lex nova novum est testamentum, quod ante Passionem aperiri non potuit, quia *in mortuis*, id est, in morte Christi confirmandum erat. Non 2. quia tempore Passionis dispersæ erant oves gregis pastore percusso, nec proinde cogitabant de promulgandâ novâ lege. Non 3. quia baptisma futurum erat legis novæ janua: atqui baptismi præceptum non nisi in puncto Ascensionis Christi impositum est; cùm dixit Salvator: *Ite docete omnes gentes, baptisantes eos*; si ergo lex nova promulgata sit, utique post Ascensionem Domini: hoc autem dici nequit; quia Christus in altum ascendens præcepit Apostolis ut solitarii sederent quoadusque induerentur virtute ex alto.

* Obj. Fides in Christum, unum est è præceptis novi Testamenti: atqui fides in Christum obligavit ante mortem Christi ergo lex nova obligavit ante mortem Christi.

R. dist. maj. Fides unum est è præceptis novi Testamenti simul & antiqui, C. novi Testamenti præceptum proprium, N. Fides in Mediatorem omni tempore necessaria fuit: unde quod per fidem credimus olim impletum fuisse, hoc Prophetæ & Patriarchæ aliquando implendum esse crediderunt; ergo fides in Christum novo Testamento antiquior est, adeoque inter ejus præcepta numerari non debet.

† Inst. Baptismi præceptum promulgatum est Joan. 3. his verbis, *Nisi quis renatus fuerit, &c.* & statim urgere cœpit: atqui Baptismo initiati omnibus legis evangelicæ præceptis adstringuntur; ergo lex evangelica diu ante Pentecosten obligare cœpit.

R. neg. maj. Citata enim Christi verba quæ privatim dicta sunt, non induxerunt actualem Baptismi suscipiendi necessitatem, sed ad tempus quo præceptum Baptismi imponendum erat, referebantur; ut & hæc verba, *Nisi manducaveritis carnem filii hominis*, non significabant Eucharistiæ susceptionem actu necessariam esse, sed eam aliquando necessariam futuram esse.

Ergo pro certo tenendum est legem novam in ipso Pentecostes die fuisse promulgatam. Et certè tunc nova lex promulgata fuit, quando præsente ingenti hominum multitudine *ex omni natione quæ sub cœlo est*, Apostoli sic Dei magnalia loqui cœperunt, * ut simul fidei in Christum ac Baptismi necessitatem declararent: atqui hæc omnia contigerunt *cùm com-*

* *Act.* 2.

pleren-

plerentur dies Pentecostes: unde cùm multi ad Petri prædicationem *compuncti corde*, quærerent quid sibi faciendum esset, non iis injungit Apostolus Mosaïcæ legis observantiam, sed novam prædicat legem his verbis: *Pœnitentiam agite, & baptisetur unusquisque vestrûm in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum.*

prob. 2. pars, nimirum quòd obligatio novæ legis non simul cœperit pro toto orbe. Lex enim quæ sufficienter promulgata non est; non obligat: atqui lex uno instanti pro toto orbe sufficienter promulgata non fuit. Cùm ejus notitia non potuerit in ipso die pentecostes ad ultimos usque mundi fines pervenire; ergo licèt hæc obligatio in illâ die pro Hierosolyma locisque vicinis incœperit, non tamen pro locis omnibus incœpit.

Prob. 3. pars, quæ etiam sequitur ex dictis. Lex enim Evangelica priùs eos obligavit, ad quos priùs pervenit, aut humano modo potuit pervenire: atqui priùs pervenit ad Judæos, cùm iis priùs quàm Gentilibus annuntiata fuerit, secundùm id sancti Pauli Act. 13. *Vobis oportebat primûm loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos judicatis vitæ æternæ, ecce convertimur ad gentes: sic enim præcepit nobis Dominus, &c.*

Obj. Legitur Act. c. 9. quòd ubi primùm Paulus Hierosolymam advenit, *loquebatur Gentilibus & disputabat cum Græcis.* atqui hæc verba indicant Gentilibus statim ac Judæis prædicatum fuisse Evangelium; ergo.

R. 1mò. neg. min. Objecta enim verba ad summum probant quosdam fuisse Gentiles quibus Evangelium tam citò annuntiatum fuerit quàm Judæis. Hîc porrò non negamus legem Christi quibusdam Gentilibus aliquando simul & Judæis prædicatam fuisse; sed comparamus communitatem, ut ità loquar, Gentilium cùm Judæorum communitate, & dicimus iis citiùs quàm illis generaliter loquendo annuntiatum fuisse Evangelium, quod ex dictis patet. Cæterùm si quibusdam è Gentilibus priùs annuntiata sufficienter fuerit lex nova quàm Judæis, haud dubium est, quin eâ priùs quàm Judæi obligati fuerint.

* R. 2do. Vox hæc *Gentibus*, deest in Græco multisque Latinis exemplaribus; 2do. Gentiles illi poterant esse proselyti, id est, Religionem Judaïcam professi; per Græcos autem intelligi possunt Græcisantes, id est, Judæi inter Græcos nati, qualis erat ipse S. Paulus.

† Hunc ergo, quantum conjicere licet, in Evangelii promulgatione ordinem servarunt Apostoli, quem præceperat ipsis

Christus Act. 1. *Eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Judœâ, & Samariâ, & usque ad ultimum terræ.* Atqui id ex Apostolorum historiâ probari facilè potest. Act. 2. Petrus Judæis Evangelium prædicat. Act. 8. Discipuli dispersi Samaritanos edocent. Denique Act. 23. Judæis legem novam rejicientibus Apostoli convertuntur ad Gentes.

SECTIO QUINTA.

An Lex vetus statim ut obligare desiit, inutilis fuerit.

QUæstio non movetur de præceptis moralibus, hæc enim utiliter quovis tempore impleta sunt, si non quatenus lege veteri, saltèm quatenùs lege naturali & Evangelicâ imponebantur.

Quæstio etiam non est, an præcepta sive ceremonialia, sive judicialia legis Mosaïcæ ex opere operantis utilia fuerint, quamdiu non fuêre mortifera; si enim res etiam indifferentes utiliter fieri possint, cùm fiunt ad gloriam Dei, à fortiori opera quæ ex se honesta erant & religiosa, utiliter exerceri potuerunt. Quæstio igitur est, an in hypothesi eorum, qui aliqua legis veteris Sacramenta ex opere operato gratiam contulisse putant, ut non pauci de circumcisione docent, an, inquam, eadem perseveraverit iis in signis efficacia, postquam Promulgatâ sufficienter Christi lege, cessavit eorum obligatio; quâ de re sit.

Conclusio. Lex vetus inutilis fuit, seu nullum deinceps habuit effectum, cùm desiit obligare.

Prob. Lex vetus desiit obligare, cùm lex nova sufficienter promulgata est: atqui lex vetus debuit esse inutilis, cùm lex nova satis promulgata fuit. Lex enim nova evasit necessaria, statim ut sufficienter promulgata est: atqui lex vetus facta est inutilis, cùm lex nova necessaria evasit: lex enim nova non fuisset necessaria & in præcepto, si lex vetus perinde ac anteà suam servasset efficaciam; ergo.

Obj. 1mo. Si lex vetus inutilis fuerit, statim ac desiit obligare, defuit multis remedium adversùs peccatum originale, quia multi legem Baptismi etiam publicè promulgatam ignorare potuerunt: atqui hoc pugnat contra misericordiam Dei; ergo.

R. Remedium illud iisce temporibus defuisse, sicut nunc nostro tempore deest illis, qui nihil de lege Evangelicâ audierunt; nunc autem deest per accidens, aut ex defectu causarum secundarum; non autem per se, & ex intentione Dei; Deus enim Baptismum instituit pro omnibus, eumque omnibus applicari vult vere & sincere. Unde Deus in institutione Baptismi se habet

bet, ut rex qui captivos redempturus pretium propriæ redemptionis in propriâ cujuſque manu omnibus opportunè & importunè vocatis & invitatis conſignaret, pretium verò infantulorum patribus aut aliis committeret: atqui etiamſi contingeret ut aliquis parentum vel ex negligentiâ, vel propter aliquod accidens pretium illud non reciperet, aut receptum ſolvere & applicare nollet, non deſineret ſincera eſſe regis de omnium redemptione voluntas; ergo idem dicendum in propoſito caſu. Verùm hæc pertinent ad Tractatum de Gratiâ.

Obj. 2do. Lex vetus eoſdem nunc, ac ante Chriſtum, effectus parit apud Judæos; cùm matrimonia à Judæis nunc contracta in gradibus lege veteri prohibitis, omnino nulla ſint; ergo ſubſiſtit lex vetus quoad præcepta judicialia, nec proinde inutilis eſt.

R. neg. ant. & dico matrimonia Judæorum non eſſe nunc invalida vi legis Moſaïcæ, ſed vi legis humanæ, quæ à Principibus approbatur. Unde cùm Principes reſtituere non poſſint id quod Chriſtus abſolutè revocavit; ſequitur matrimonium inter Judæos contractum, non poſſe nunc dato repudii libello diſſolvi, ideoque matrimonium cum aliâ deinceps contractum, nullum eſſe. Quapropter ſi talis vir convertatur ad fidem, ſeparandus erit à ſecundâ conjuge, & ad primam reducendus, ſi tamen hæc converti velit, de quo alibi.

SECTIO SEXTA.

An Lex vetus priùs mortua fuerit, quàm mortifera.

Lex dicitur mortua, cùm nullam habet vim obligandi; mortifera verò, cùm jam ſinè peccato obſervari nequit.

Certum eſt apud omnes 1mo præcepta moralia nè nunc quidem mortifera eſſe aut mortua, cùm quiſquis vult ad vitam ingredi, eadem ſervare debeat.

Certum eſt 2do. præcepta judicialia, licèt nunc mortua ſint, haud tamen eſſe mortifera' nam ex iis præceptis quædam in lege Evangelicâ retinentur, ut ſunt aliqua impedimenta matrimonii, decimæ fructuum, &c. Ratio eſt, quòd præcepta judicialia non ordinabantur niſi ad politicam utilitatem; ergo ad eundem uſum acceptari poſſunt ab iis, qui poteſtatem habent.

Certum eſt 3tio. præcepta ceremonialia jam dudum eſſe mortifera; ſed quæſtio eſt, an ſtatim ac mortua evaſerunt, evaſerint etiam mortifera, ità ut circumciſio v. g. eo ipſo quo inutilis fuit, jam non potuerit ſinè peccato obſervari.

Gravis olim super illo negotio Augustinum inter & Hieronymum exarsit controversia. Contendebat Hieronymus 1mo. legalia statim post mortem Christi fuisse mortifera iis, à quibus in Dei cultum seriò observabantur; unde inferebat Apostolos iisdem usos fuisse non sincerè, & ut cultum Deo exhiberent, sed simulatoriè, & nè Judæis scandalo forent: Augustinus è contrà legalia post passionem Christi mortua quidem fatebatur, sed negabat statim mortifera fuisse, unde ea ab Apostolis observata fuisse aïebat, * *non simulatione fallaciæ, sed compassione misericordiæ*, quâ fiebat ut Apostolus vere diceret, I. Cor. 9. *Factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrifacerem.*

2do. Hieronymus post Origenem, Didymum, Chrysostomum & alios *illustres viros* existimabat Petrum nullius omnino peccati reum fuisse, cûm Antiochiæ gentes judaïsare coëgit, unde inferebat eum non nisi simulatoriè à Paulo reprehensum esse: Augustinus verò post Cyprianum & Ambrosium docebat eundem Petrum, defectu attentionis ad scandalum, quod ex suo legalium usu oriturum esse prævidere debuit, peccasse venialiter, ac proin seriò fuisse correptum.

Ex his patet tria hîc à nobis esse discutienda: 1mo. an legalium observatio eodem tempore mortua simul & mortifera evaserit; 2do. an Apostoli sincerè legalia observaverint; 3tio. an Petrus à Paulo verè reprehensus fuerit, an tantùm ex pacto & consensu utriusque, ut Hieronymo placuit. Sit igitur.

Conclusio I. Lex vetus antè fuit mortua, quàm mortifera unde legalia postquam cessavit Mosaïcæ legis obligatio, inculpatè observari potuerunt.

* Prob. Ea observatio non potest censeri mortifera, quæ nullâ lege prohibita erat, imò quam suâ agendi ratione permittebant Apostoli: atqui talis erat legalium observatio, etiam post Christi mortem, & ablatam legi Mosaïcæ vim obligandi: 1mo. quidem nulla lege prohibita erat: cûm S. Hieronymus in colligendis undecumque argumentis adeò solers, nullam unquã citare potuerit Dei vel Ecclesiæ legem, quâ hæc legalium observatio prohiberetur; 2do. eandem legalium observationem ipsâ suâ agendi ratione comprobarunt Apostoli; & inter alios SS. Petrus Gaulus & Jacobus Ecclesiæ Hierosolymitanæ Antistes. Petrus quidem, cùm per longum tempus ab omni cibo per legem vetito constanter abstinuerit, ut patet ex celebri visione quæ refertur cap. 10. Act. Paulus verò qui Timotheum filium ** *mulieris Judææ fidelis patre gentili circumcidit*, ne Judæi *qui erant in illis locis*, conquererentur quòd Paulus virum gentilem sibi adsciviisset in socium; Denique S. Jacobus; is enim autor

* *Epist.* 40. & 75. ** *Act.* 16.

autor fuit Paulò ut cum quatuor viris Nazareatûs votum habentibus, abraſo capite ſiſteret ſe coram Sacerdote Levitico: *Sanctifica te cum illis ...... & ſcient omnes quia ...... ambulas & ipſe cuſtodiens legem.* Ubi obiter nota, legalium obſervantiam, licèt Jacobo maximè licita viſa fuerit, ab eo tamen pro neceſſariâ ad ſalutem habitam non fuiſſe, ut patet ex iis quæ ibid. ſubjiciuntur: *De his autem qui crediderunt ex gentibus non ſcripſimus, judicantes* nihil ab iis exigendum eſſe, quàm *ut abſtineant ab idolis, immolato, & ſanguine & fornicatione.*

† Confirm. 2do. quia Apoſtoli omnes in Concilio Hieroſolymitano ſtatuerunt ut Chriſtiani ad tempus abſtinerent à ſanguine & ſuffocato: hæc autem abſtinentia una erat ex ceremoniis legalibus; ergo Apoſtoli non judicarunt mortiferam eſſe obſervantiam legis antiquæ, ſtatim ac mortua fuit ejus obligatio.

* Confirm. 2do. quia obſervantia legalium primis illis temporibus quaſi neceſſaria erat; cùm ſinè eâ vitari non poſſent graviſſima incommoda, nimirum remotio Judæorum à fide & contemptus ſacrorum veteris Teſtamenti rituum. An enim ad Religionem Chriſtianam, quam vix pati poterant, facilè adduci potuiſſent Judæi, ſi jam à primo paſſu deſerenda omnino fuiſſet lex vetus, cujus Deum eſſe authorem meritò exiſtimabant? An non in animum ſibi induxiſſent Gentiles, Moïſis legem nihil habere ſacri, cùm Chriſtiani ab eâ non minùs quàm à nefariis Gentilium ſuperſtitionibus recederent? ergo ut ſuaviter oſtenderetur Judaïcos ritus non rejici ut per ſe malos, utque conciliarentur Judæorum animi, eorum ritibus aliquandiu utendum fuit, donec Judæi ipſi conſideratis legalium onere & inutilitate, ab iis ſenſim ſinè ſenſu avocarentur.

† Obj. 1mo. Quod tollit fructum mortis Chriſti, mortiferum eſt: atqui legalium obſervatio...... Prob. minor. ex Galat. 5. ubi ſic *Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam ſi circumcidamini, Chriſtus vobis nihil proderit,*

R. ad 1. neg. min. ad 2. diſt. *Chriſtus nihil* prodeſt iis qui circumciduntur eâ intentione quâ circumcidebantur Galatæ, C. qui circumciduntur alio fine, quo v. g. Paulus circumcidit Timotheum, ut nempe oſtenderetur legem Moïſis malam non eſſe, N. Galatæ à judaïſantibus quibuſdam malè edocti, circumciſionem non neceſſariam minùs in novâ lege quàm in veteri exiſtimabant. Errorem hunc meritò proſcribit Apoſtolus, ut Chriſti redemptionis everſivum; at nec damnavit nec damnare potuit ſapientem œconomiam quâ identidem obſervabantur ritus Moſaïci, ut cognoſcerent Judæi falſum omnino eſſe quod malevoli quidam evulgaverant de præcipuis Evan-

* *Act.* 21.

gelii

gelii præconibus, eos nimirum ritus Moysis non minùs detestari, quàm Gentilium abominationes.

* Obj. 2do. Non licebat eos usurpare ritus qui vel ipso suo usu falsi erant: atqui ritus Mosaïci, ipso suo usu falsi erant; cùm significarent venturum Messiam, qui jam mortuus erat.

R. dist. min. Ritus illi vel ipso usu falsi fuissent, si iis usi essent Judæi ad significandam Christi mortem ut nondum impletam, sed implendam aliquando, C. si alio fine & quidem legitimo iis utebantur, N. Porrò Apostolorum finis erat, ut Judæos lucrifacerent, ut Synagogam cum honore sepelirent, ut ostenderent sibi persuasum esse Judaïcam Religionem toto cœlo à profanis Gentilium ceremoniis differre, nè si ab aliâ sicut ab istis pariter defecissent, lex Moysis *improbata potiùs quam terminata videretur*, ut advertit Augustinus

† Conclusio II. Apostoli non fictè, sed sincerè legalia observarunt.

* Prob. 1mo. ex his S. Lucæ verbis: * *Dixerunt* Paulo Jacobus & seniores: *Hoc fac quod tibi dicimus: sunt nobis viri quatuor votum habentes super se. His assumptis, sanctifica te cum illis .... & scient omnes quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legem...... Tunc Paulus assumptis viris, posterâ die purificatus cum illis intravit in Templum, annuntians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio*; atqui in hoc textu nè umbra quidem est simulationis. Non dicit Jacobus, Finge, simula; sed, *Fac quod tibi dicimus*; addit Jacobus *& scient omnes* Porrò. ait subtiliter Augustinus, Epist. 82. si Paulus legalium observantiam tantùm simulaturus erat, *non diceret ei Jacobus*: Et scient omnes; *sed diceret, Et putabunt omnes quoniam quæ de te audierunt falsa sunt.*

† Prob. 2do. Ea simulatio Apostolis imputari non potest, quæ mendacium includit, & grave in animis Christianorum scandalum peperisset. atqui talis fuisset simulatio, quam Apostolis imputabat Hieronymus: 1mo. quidem simulatio hæc verum fuisset mendacium. Verè enim mentitur, qui per facta persuadere nititur se certis ritibus velle colere Deum, quem scit iisdem utpotè mortiferis coli non posse; 2do. eadem simulatio grande scandalum peperisset. Ibi enim est grave scandalum, ubi, qui aliis exemplo præesse debet, eosdem exemplo invitat ad faciendum quasi licitum, id quod in corde suo malum esse judicat: atqui in sententiâ Hieronymi, hæc fuit Apostolorum conditio. Quandoquidem qui Apostolos legalia observantes videbant, necessariò judicare debuerunt, bona adhuc esse legalia, cùm à viris tam piis observarentur.

* *Act.* 21.

* Obj.

* Obj. 2do. Si ex sententiâ Hieronymi sequitur Apostolos mendacii reos fuisse, idem sequitur ex sententiâ S. Augustini. Prob. sequela. Apostoli juxta Augustinum legalia observarunt ex œconomiâ, &c. non autem ex animo servandi legem tanquam adhuc obligantem; atqui tamen Apostoli simulabant se legem observare quasi adhuc obligantem, idque a Judæis Judaïsantibus credi permittebant. Minor patet ex Act. cap. 21. *Sanctificate cum illis .... & scient omnes quia quæ de te audierunt falsa sunt, sed ambulas, & ipse custodiens legem*; ergo.

R. ad 1, neg. ant. ad 2. neg. min. quæ malè probatur ex objecto actuum textu: Judæi enim non calumniabantur duntaxat Paulum, quòd legem non servaret, vel eam jam cessasse prædicaret, sed etiam quod illam quasi malam rejiceret, ideòque separationem & apostasiam ab eâ doceret, ut innuunt hæc verba, *audierunt de te quòd discessiorem doces à Moyse.* Ut autem calumniam hanc refutaret Paulus, non necesse fuit ut legem exequeretur quasi adhuc obligantem, satis fuit si eam exequeretur ut nondum mortiferam.

Inst. Judæi qui querebantur de Paulo quo ad legalia, erant Judæi, qui Evangelio credebant, ut patet ex cit. cap. 21. aut atqui Judæi fideles non sunt calumniati Paulum, quòd legem rejiceret ut malam; ergo Paulus non servavit legem, ut ostenderet se eam non habere pro malâ, sed ut simularet se eâ obligari.

R. neg. min. & dico cum interpretibus Judæos fideles, non omnes quidem, sed plures judaïsantium calumniis circumventos, paulò faciliùs credidisse legem Moysis ab Apostolo rejici, ut nunc absolutè malam. Quam calumniam ut Paulus refelleret, Nazareatûs votum emisit.

† Obj. 2do. Ille simulatoriè implevit legalia, qui *factus est Judæis tanquam Judæus*: atqui S. Paulus, &c.

R. neg. maj. Si enim Paulus simulatè legalia licèt mortifera observasse dicatur, quia Judæis tanquam Judæus factus est, dicendum erit eum impios Gentilium ritus observasse, quia ibidem addit se *omnia omnibus* factum esse. Quapropter *Judæis* hoc sensu *Judæus factus* est Paulus, quòd lege nondum mortifera legalia observabat, non ut necessaria, sed ut quæ absolutè servari possent donec sepulta esset Synagoga.

* Conclusio III. S. Paulus Cepham non fictè ac simulatè, sed verè & ex animo reprehendit.

Prob. 1mo ex simplici facti narratione, prout habetur cap. 2. Epist. ad Galatas. *Cùm autem venisset Cephas Antochiam, in faciem ei restitit, quia reprehensibilis erat; priusquam enim venirent quidam à Jacobo, cum gentibus edebat; cùm autem venissent subtrahebat & segregabat se timens eos qui ex circum-*

cisione

cisione erant; & simulationi ejus consenserunt ceteri Judœi, ità ut & Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem. Sed cùm vidissem quód non rectè ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephæ coram omnibus: Si tu cùm Judæus sis gentiliter vivis & non judaïce, (vixerat enim gentiliter qui cum Gentilibus non proselytis, cibos sine distinctione manducaverat) *quomodò gentes cogis judaïsare?* Id est, quomodo exemplo tuo impellis Gentiles conversos, ad credendum legalia adhuc servari debere, dum temetipsum vident judaïsantem, & ab eorum mensâ juxta Moysis præceptum, recedentem: atqui si S. Paulus simulatè tantùm Cepham reprehendisset, falsa esset hæc D. Pauli narratio à capite ad calcem. Supposito enim pacto quod Paulum inter & Cepham intercessisse volebat Hieronymus, jam Cephas nullatenus reprehensibilis erat, jam falsum erat quòd non rectè ambularet ad Evangelii veritatem, &c.

Prob. 2do. ex Patribus qui ante Augustinum scripserant, & quorum authoritate, Origenis aliorumque qui ab Hieronymo objiciebantur, authoritatem frangebat Augustinus. Tertullianus Lib. 5. contra Marcion. cap. 3. *Paulus reprehendit Petrum, non recto pede incedentem ad Evangelii veritatem.* S. Cyprianus Epist. 71. *Nec Petrus,* inquit, *quem primum Dominus elegit, & super quem ædificavit Ecclesiam suam, cùm secum Paulus de circumcisione disceptaret....... despexit Paulum, &c.* Addit ibidem Petrum patientiæ exemplum tribuisse. Quænam verò ea fuisset patientia, si reprehensio hæc ex utriusque pacto facta esset?

Suffragatur ipse S. Hieronymus, qui palinodiam cecinisse videtur: nam Lib. 1. contra Pelagium cap. 8. inter alia testimonia quibus probat nullum esse Episcopum qni reprehendi non possit; profert Petri exemplum: *Si,* aït, *ipse Apostolus dicat de Petro, quòd non recto pede incesserit in Evangelii veritate, & in hoc tantùm reprehensibilis fuerit, ut & Barnabas adductus fuerit in eandem simulationem; quis indignabitur id sibi denegari quod princeps Apostolorum non habuit.*

Obj. 1mo. Paulus non potuit seriò reprehendere in Cepha id, quod ipse non semel fecerat: atqui Paulus non semel observarat legalia, putà cùm circumciderat Timotheum, & sibi Nazaræorum more caput totonderat.

R. dist. Paulus, observarat legalia in circumstantiis planè disparibus, C. in iisdem, N. Paulus enim ità servavit legem, ut semper vescendo cum Gentilibus satìs ostenderit legem non esse necessariam. At verò Cephas minus prudenter se gessit, quia in civitate quæ Gentilium erat, non Judæorum, cum Gentilibus manducabat priusquam Judæi Jerosolymis huc advenissent;

ſent; ſed ſtatim poſt eorum adventum à Gentilium mensâ ſe ſubduxit, prout jubebat lex Moyſis, ſicque priorem ſuam agendi rationem corrigens, occaſionem præbuit Gentib9 exiſtimandi neceſſarium adhuc eſſe ſervare legem, quæ Judæos à Gentilium convictu abſtinere jubebat. Ergo longa eſt inter utriuſque Apoſtoli agendi rationem diſparitas, petita à diverſitate circumſtantiarum, è quibus actuum humanorum bonitas & malitia æſtimari ſolent.

Et verò ſi uſquam in legalium obſervatione deliquerit *S.* Paulus, maximè cùm circumcidit Timotheum; atqui ne tunc quidem deliquit, Aliud enim eſt legem aliquam ſimpliciter & ſinè affectatâ quâdam religione obſervare, aliud ipſam implere ſcrupulosè. *S.* Paulus legalia quidem non ſemel obſervavit, ſed abſque ullâ prorſus affectatione, neque magis ex ipſius agendi ratione colligi poterat, legis obſervationem eſſe neceſſariam, quàm ex eo, quòd quiſpiam feriali die interſit Sacro ſinè affectatione, concludi poſſit, neceſſariam eſſe hâc die Miſſæ auditionem. Equidem Timotheum ſemi Judæum circumcidit, ſed quia ejus auxilio uſurus erat ad converſionem Judæorum, qui nequidem eum recepiſſent, ſi circumciſus non fuiſſet, at nullum inde ingenerari potuit, ſcandalum Gentilibus, qui cùm noſſent Paulum nuſquam adduci potuiſſe, ut Titum, aut alium quemvis purè Gentilem circumcidi permitteret, noverant, & noſſe debebant circumciſionem ab eo neceſſariam non judicari. Verùm alia fuit Cephæ agendi ratio, quia cùm receſſit à mensâ Gentilium quibuſcum anteà veſcebatur, prius ſuum factum corrigere affectavit, ſicque hominibus adhuc in fide infirmis, & quos multi ad judaïſandum impellebant, tacitè perſuaſit omnem cum Gentilibus convictum eſſe prohibitum Judæis; & hæc Petri ſimulatio tam infelicem habuit exitum, ut Judæi omnes, qui cum eo erant, in eandem inciderint culpam, adeò ut Barnabas ipſe à torrente cum aliis traheretur.

Obj. 2do. Apoſtoli poſt acceptam Spiritûs ſancti gratiam die Pentecoſtes non peccaverunt: atqui ſi Petrus verè fuiſſet reprehenſibilis, verè peccaſſet; ergo Petrus non fuit reprehenſibilis.

R. Apoſtolos poſt Pentecoſten non ampliùs peccaſſe mortaliter, quia fuerunt confirmati *in gratiâ*; ſed peccare potuiſſe venialiter, quia non fuerunt confirmati *in bono.* Porrò peccatum *S.* Petri fuit *veniale converſationis vitium, non doctrinæ,* ut loquitur Tertullianus Lib. 4. contra Marcion. c. 3. imò Cepham ab omni culpâ etiam veniali excuſant aliqui Doctores cum Baronio ad an 51.

Quæres an Cephas à *S.* Paulo reprehenſus, idem ſit cum Petro.

R.

R. duplex à prioribus Ecclesiæ seculis àd nostra usque tempora fuit eâ de re opinio. Prima, quæ semper fuit communior, Petrum à Cepha non distinguit: secunda Cepham hunc aliquem è Christi Discipulis esse propugnat. Præcipua utriusque opinionis momenta referemus quàm breviter & sincerè licebit.

Prima opinio probatur 1mo. ex unanimi pene Patrum consensu, Tertulliani præsertim, Cypriani, Chrisostomi, Augustini, Hieronymi, quibus concinit, S. Gregorius Magnus, S. Petri, suæque Sedis prærogativarum studiosus assertor, * *Sunt nonnulli*, inquit, *qui non Petrum Apostolorum principem, sed quemdam alium eo nomine; qui à Paulo sit reprehensus; accipiunt; qui si Pauli studiosiùs verba legissent, ista non dicerent.*

Prob. 2do. quia usque adeo certum erat prioribus Ecclesiæ seculis Cepham quem Paulus reprehendit, à Petro non distingui, ut multi magnæ antiquitatis codices in Pauli textu pro Cephâ quem nunc legimus, legerent Petrum. Ità & olim legerunt Tertullianus, Hieronymus, Augustinus, ità & nunc habent multi codices.

Prob. 3tio. quia characteres quos Cephæ attribuit Paulus, nonnisi Apostolo Petro competunt. En ejus verba Gal. 2. *Cùm cognovissent gratiam quæ data est mihi Jacobus & Cephas & Joannes qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis:* atqui hæc soli Petro, non autem ignoto cuipiam Discipulo convenire possunt. An enim Discipulus ille dicetur columna Ecclesiæ? An eo nomine cum Jacobo & Joanne præcipuis Christi Apostolis recenseri posset? An satisfuisset Paulo si ostenderet se in Apostolatûs societatem receptum fuisse ab aliquo qui ipse non erat Apostolus?

Respondent secundæ opinionis patroni, ad 1. Patres in hujusmodi factis quæ ad dogma non pertinent, decipi posse. Et verò, inquiunt, an quia Patres unanimi ferè consensu docent Antichristum è Tribu Dan oriturum esse, aut mundi finem post sex annorum millia futurum esse, non ideò licebit ab hâc opinione recedere?

Addunt Patres non esse unanimes in hoc puncto; cùm Cepham pro mero discipulo habuerint S. Clemens Alexandrinus, Dorotheus Tyri, qui ambo scribebant in Oriente, ubi certior haberi ejus dissidii memoria potuit. Eandem opinionem ætate suâ à pluribus admissam fuisse, testes sunt ii etiam quibus minimè probata est, ut Chrisostomus, Hieronymus, Gregorius Magnus; pro eâdem stabat autor Chronici Alexandrini, eâmque *persuasibilem* ac *probabilem* esse fatebatur Œcumenius.

Respondent ad 2. quòd præter vulgatam lectionem quæ ab Ecclesiâ approbata est, innumeri melioris notæ codices Græci,

* *L. 18. Moral. in Job. n. 10.*

præ-

præsertim verò Alexandrinus, annis 1300. antiquior, Cepham habent, non Petrum; atque lectio hæc genuina est; certè enim; ut bene notat Calmetus ipse, si primævi codices Græci Petrum habuissent, non autem Cepham, nulla unquam de utriusque identitate fuisset in Ecclesiâ dissensio.

Tertia probatio, quæ præcipuum est opinionis hujus fundamentum, nec ipsa omni exceptione major est; quod enim hic dicit S. Paulus de Cephâ, de insigni aliquo Discipulo intelligi potest, nec fortè de Apostolo bene intelligeretur. An enim accuratè satis de S. Petro, qui juxta Augustinum, *petra* est illa *quam non vincunt superbæ inferorum portæ*, an, inquam, de tali ac tanto Apostolo accuratè satis diceretur, quòd *videbatur* columna esse, aut, ut habetur v. 2. quòd *videbatur esse aliquid* Profectò vox immunitiva, *videbatur*, multò meliùs convenit alicui non infimi nominis Discipulo, qui cùm magnam Antiochiæ existimationem haberet, columna videri potuit & dici. Et verò Cephas tanti æstimabatur, ut Corinthii eum & Apollo viderentur S. Paulo æquiparare, cùm dicerent: *Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ.* * Quo ex textu colligere est Cepham de quo loquitur Paulus, multa præclarè fecisse apud Corinthios, ac proinde distingui à Petro, qui nunquam Corinthi prædicavit.

Quod spectat ad momenta opinionis, quæ Cepham à Petro distinguit, hæc prob. 1mo. ex ipso Pauli textu quocum magis cohæret, sic ille Galat. 2. *Cùm vidissent quòd creditum est mihi Evangelium præputii; sicut & Petro circumcisionis: qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter gentes. Et cùm cognovissent gratiam quæ data est mihi Jacobus, & Cephas & Joannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis...... Cùm autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. Prius enim quàm venirent quidam à Jacobo, cum gentibus edebat: cùm autem venissent, subtrahebat & segregabat se, timens eos qui ex circumcisione erant. Et simulationi ejus consenserunt cœteri Judæi. ità ut & Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem. Sed cùm vidissem quòd non rectè ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephæ coram omnibus; Si tu cùm Judæus sis, gentiliter vivis, & non judaicè, quomodo gentes cogis judaisare?* atqui in his verbis multa sunt quibus fictitia Petri cum Cepha identitas subverti videtur.

1mo. Enim vix credibile est quòd Paulus scribens ad Galatas qui ab ipso longis locorum intervallis dissiti erant, & qui- bus

* *1. Cor. 1.*

bus proinde nihil ambigui scribendum erat, eundem Apostolum ter Petri nomine expressum, statim Cephæ nomine expresserit, præsertim cùm Petrus hoc nomine solitariè posito nunquam donatus fuerit ab iis qui hactenus Evangelium scripserant.

2do. Nec credibile est S. Petrum, qui ubique propter primatum primo loco ab Evangelistis recensetur, non nisi post Apostolum Jacobum; (si tamen fuit is Apostolus,) imò post fratres Domini qui Apostoli non erant à Paulo appellatum fuisse; quod tamen dicendum est in sententiâ eorum, qui Cepham confundunt cum Petro. En S. Pauli verba I. Cor. 9. *Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & ceteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas.* Ubi pondera Cepham non minùs à ceteris Apostolis distingui, quam à fratribus Domini.

3tio. nec satis credibile est Paulum, tam acriter, & publicè, suum, & totius Ecclesiæ principem reprehendisse, quem tot aliis modis ob eximiam ipsius humilitatem, ad veritatis viam reducere poterat.

4to. Nec probabile est eum Petrum qui tot abhinc annis cum Gentilibus palam & apertè in ipso Judææ medio manducaverat, * quique viriliter responderat, id. à se jussu divino factum esse, eo usque veritum fuisse Judæos aliquot, ut cum Gentilibus Antiochiæ comedere ausus non sit; & quos, quæso, supponitur timuisse Judæos *à Jacobo* minore, Jerosolymæ Episcopo missos, id est, Judæos coram quibus centies fecerat S. Petrus in ipsis Hierosolymis, id quod adversarii supponunt eum Antiochiæ facere ausum non fuisse.

Prob. 2do. quia Petrus Antiochiæ non erat, cùm Paulus Cepham reprehendit. Vel enim, ut fatentur omnes prorsus, Cephas à Paulo reprehensus est paulò ante Concilium Hierosolymitanum, de quo Act. 15. vel paulò post illud: atqui neutro illo tempore Petrus Antiochiæ erat. Et quidem 1mo. Petrus Antiochiæ non erat eo tempore, quod Concilium Hierosolymitanum præcessit, (quo tamen tempore Cepham à Paulo reprehensum fuisse crediderunt & Augustinus, quo præcipuè nituntur adversarii, & alii non pauci cum ipso.) Ille enim Antiochiæ tunc temporis non erat, ad quem Jerosolymæ cum aliis Apostolis commorantem ascenderunt Paulus & Barnabas, ut eos super ortâ Antiochiæ de legalibus controversiâ consulerent: atqui ex Act. 15. ** *Paulus & Barnabas* ascenderunt *ad Apostolos* ideoque ad Petrum, ut etiam patet ex v. 7. ut eos *super hâc* legalium *quæstione* consulerent; ergo Petrus tunc temporis Antiochiæ à Paulo redargui non potuit 2do. neque etiam

* *Act.* 10. ** *Vide Act.* 14. & 15.

etiam post Concilium Hierosolymitanum adfuit Antiochiæ S. Petrus ut à Paulo reprehenderetur. Sic enim habetur Act. 15, *Illi* Saulus, Barnabas, Silas, & Judas, à Concilio, legatorum instar ad perferendum ejusdem Concilii decretum *dimissi, descenderunt Antiochiam; & congregatâ multitudine tradiderunt Epistolam......... Judas autem & Silas.......facto ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace à fratribus ad eos qui miserant illos....... Post aliquot autem dies....... Paulus....... profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus.* Unde sic. Si Petrus post Hierosolymitanum Concilium reprehensus Antiochiæ fuerit à Paulo, vel antequam Judas & Silas Hierosolymam reversi essent; vel postquam eo reversi fuêre: atqui neutrum dici potest. Non primum; alioqui enim contigisset Petri reprehensio durante illo *aliquanto tempore* quo iidem Judas & Silas Antiochiæ remanserunt: atqui Petrus Antiochiæ reprehendi non potuit per illud aliquanti temporis spatium. Siquidem Petrus toto eo aliquanto tempore remansit Jerosolymis, prout patet ex Act. 15. ubi expresè legitur exacto illo *aliquanto tempore* Judam & Silam remissos fuisse *ad eos qui miserant illos*, id est, aïunt hic Fromondus & alii, ad Petrum, Jacobum & Joannem, qui proinde tunc adhuc erant Hierosolymis; ergo stat Petrum nullo aliquanti hujus temporis momento potuisse Antiochiæ redargui.

Neque etiam potuit Petrus Antiochiæ reprehendi postquam Judas aliique Concilii legati ex Antiochiâ reversi sunt Jerosolymam. Ad hoc enim necesse esset ut Petrus satis habuisset temporis, non solùm ad perveniendum Antiochiam antequam ex eâ profectus esset Paulus, sed etiam ad faciendum id omne, quod fecit Cephas Antiochiæ; quodque in eo reprehendit Paulus: atqui res ità se non habet. Nam iter Petri Antiochiam usque, & cetera quæ S. Pauli reprehensionem induxerunt, plures exigunt dies quàm octo vel decem, ut per se patet, cuivis attendenti: atqui tamen Paulus post discessum Judæ aliorumque Concilii legatorum, vix egit Antiochiæ dies decem. Prob. min. ex textu Actuum Paulus *post aliquot* à profectione legatorum *dies*, discessit Antiochiâ; atqui hâc loquendi formulâ, *post aliquot dies*, vix plures quâm decem dies intelligi possunt, saltèm apud Lucam. Siquidem Act. 1. v. 5. hæc verba, *non post multos hos dies*, quæ idem valent, ac ista, *post aliquot dies*, non significant nisi decem dies, ut è diverso, Act. 13. v. 30. verba quibus Christus Dominus *per multos dies* post resurrectionem suam visus fuisse dicitur, significant dies quadraginta; ergo Paulus antè discessit Antiochiâ, quàm Petrus eò pervenire posset, etiamsi statim à legatorum reditu profectus diceretur,

 quod

quod utique gratis diceretur; ergo Petrus à Paulo tunc temporis reprehendi non potuit.

Hæc sunt præcipua partis utriusque momenta, circa quæ unusquisque in sensu suo abundet, modò fides & charitas maneant integræ,

† SECTIO SEPTIMA.

Quo præcisè tempore Lex vetus mortifera fuerit, &c.

CErtum est apud Catholicos omnes, legem veterem nunc esse mortiferam; idque exprefsè definiit Innocentius III. cap. 3. *De Baptismo.* Quæritur quo tempore id evenerit. Fatentur omnes, mathematicè definiri non posse diem, mensem, vel annum: videndum ergo an non probabiliter saltèm & confusè tempus illud determinari possit. quâ de re sit.

Conclusio Probabilius videtur legem evasisse mortiferam quadragesimo circiter à Christi morte anno, cùm eversum fuit Templum Hierosolymitanum.

Prob. Eo potissimùm tempore lex vetus debuit fieri mortifera, quo & lex nova sufficienter promulgata erat. & nulla jam erat necessitas utendi indulgentiâ ergà Judæos, tandiu divinæ vocationi rebelles: atqui utrumque contigit circa excidium Templi Hierosolymitani: 1mo. quidem tunc sufficienter promulgatum erat Evangelium, secundùm id S. Pauli Rom. 1mo. *In omnem terram exivit sonus eorum & Collos: Evangelium pervenit ad vos, sicut & in universo mundo est*; 2do. nulla jam erat necessitas œconomiæ cum Judæis servandæ. Everso enim funditus Templo, nullus debebatur honos Synagogæ, cùm hæc jam extincta esset, dispersi totum per orbem Judæi, trucidati Sacerdotes, &c.

Hinc colligit Mæratius, remedium legis naturæ eodem tempore mortiferum evasisse: tum quia nullum est tempus, quò commodiùs dici possit mortiferum evasisse; tum quia sicut circumcisioni sic & remedio legis naturæ successit Baptismus; ergo quo tempore mortifera evasit circumcisio, eodem mortiferum fieri debuit naturæ legis remedium.

Obj. Si post sufficientem Evangelii promulgationem lex vetus mortifera evasisset, Apostoli ab omnibus ejus cæremoniis abstinuissent: atqui nedum abstinuerint, quasdam ex ipsis renovaverunt; cùm Act. 15. præceperint ut abstineretur *ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato*: quod decretum & hactenus rigidè servatur à Græcis, & in Ecclesiâ Latinâ pluribus seculis observatum est.

R. dist. maj Si lex vetus mortifera evasisset, Apostoli ab ejus

jus cæremoniis abſtinuiſſent, id eſt, nec eas renovaſſent in quibus ſita erat ſumma Religionis Judaïcæ; nec eas quas renovabant, vi legis Moſaïcæ obſervari voluiſſent, C. id eſt, nullas omnino adoptare potuiſſent, N. Itaque Apoſtoli non potuerunt eas Moſis ceremonias ſervare, quibus ſervatis ipſam Moſis Religionem ſervari neceſſe erat: unde ſacrificia & Sacramenta Moſis, neque ab Apoſtolis, promulgato jam Evangelio, retenta fuêre; neque nunc reſtaurari poſſunt, quia in Eccleſiâ Chriſti non niſi unum eſſe poteſt ſacrificium, ſicut unus eſt Sacerdos, nec plura eſſe poſſunt Sacramenta, quàm quæ inſtituit Chriſtus. Nihil tamen obſtat quominus quidam ritus apud Judæos, imò etiam apud Gentiles uſurpati, ab Apoſtolis adoptari potuerint, v. g. veſtes, vaſa, & alia id genus: verùm hæc nec ſervari debuerunt, nec de facto ſervata fuerunt vi legis Judaïcæ, quæ abrogata erat, ſed vi novæ Paſtorum Evangelicorum conſtitutionis.

Quæres 1mo. an lex vetus Gentilibus converſis priuſquàm Judæis mortifera facta ſit.

R. negat. Legis enim obſervatio nec magìs pernicioſa erat, nec magis prohibita Gentilibus quàm Judæis. Et verò ſi hæc alicubi Gentilibus prohibita fuiſſet, utique in Concilio Hieroſolymitano, ubi ex profeſſo tractatum eſt de legalium uſu: atqui nulla ibi facta eſt prohibitio reſpectu Gentilium, ſed ſolùm declaratum eſt legis onus iiſdem neceſſarium non eſſe. Porrò qui onus non imponit, non prohibet ejus acceptationem Hinc nuſquam quidem permiſit Apoſtolus, ut obſervatio hæc admitteretur quaſi neceſſaria; ad voluntariam ejus profeſſionem pro illo tempore nullibi reprobavit.

Fatendum tamen legalium obſervationem per accidens antè Gentilibus mortiferam eſſe potuiſſe quàm Judæis; quia cùm nimis oneroſa forent, præſertim circumciſio, faciliùs potuiſſent Judæis occaſionem præbere exiſtimandi durum hoc legis onus non portari niſi ab iis qui neceſſitatem ejus agnoſcerent: quo in caſu à legalibus abſtinendum erat ob imminens ſcandali periculum.

Quæres 2do. quo jure lex vetus facta ſit mortifera.

R. præcipua ſaltèm legis Moſaïcæ capita jure divino mortifera facta eſſetn. Quia lex Evangelii per ſe excludit præcipuos Moyſis ritus, ut patet in Aaronis Sacerdotio, & ſacrificiis quæ cum unico Chriſti ſacrificio ubique à Sacerdotibus novæ legis offerendo compati non poſſunt. Idem patet quoad ritus judiciales: nam permiſſio vel dandi libellum repudii, vel plures ſimul uxores ducendi ſtare non potuit cum reſtitutione matrimonii in priſtinum ſtatum, & cum lege quâ Chriſtus vetuit nè

quis uxorem ſuam dimitteret. Udde longè probabilius videtur hujuſmodi leges, quæ Euangelio directè repugnabant, promulgatâ ſufficienter Chriſti lege mortiferas evaſiſſe; ceteras verò leges quibus ſpecialiter per Euangelium non derogabatur, duraſſe quandiu duravit Judaïcæ Reipublicæ ſtatus.

Quod ſpectat ad alias ceremonias minùs principales, dici poteſt eas jure ſolùm Eccleſiaſtico abrogatas fuiſſe: unde vaſa, veſtes, & ſimilia quæ in lege veteri uſurpabantur, in novâ admitti poſſunt, ſaltèm ex parte; non quidem vi primæ inſtitutionis quæ ceſſavit, ſed vi authoritatis Eccleſiæ.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Lege Euangelica.

DUæ erunt hujus articuli Sectiones. Prima legis novæ nomen, eſſentiam & cauſas expendet. Secunda affectiones ejuſdem inveſtigabit.

SECTIO PRIMA.

De nomine, eſſentiâ & cauſis Legis novæ.

LEx Chriſti multis donatur nominibus. Dicitur 1mo. lex nova; vel ab effectu, quia hominem per gratiam renovat; vel à tempore, quia eſt ultima lex à Deo data: 2do. vocatur *lex fidei*, Rom. 3. *lex Spiritûs vitæ*, Rom. 8. *lex gratiæ*, vel ſimpliciter *gratia*, Joan. 1. *Gratia & veritas per JeſumChriſtum facta eſt;* 3tio. lex libertatis, &c. 4to. novum Teſtamentum, quia adveniente Chriſti lege, omnia innovata ſunt, ſecundùm id II. Corint. 5. *Vetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia nova;* 5to. lex Euangelica, quia, ut aït Autor Operis imperfecti in Matth. *Euangelium eſt bonum nuntium: bona autem hominibus nuntiantur, quando promittitur eis beatitudo cæleſtis, peccatorum remiſſio, adoptio filiorum, mortuorum reſurrectio, immortalis vita, &c.*

Lex nova definiri poteſt: Lex à Chriſto data & ab Apoſtolis promulgata, quæ conjunctam ſibi gratiam ſupernaturalem habet.

Dicitur 1mo. lex. Ibi enim eſt lex vera, ubi vera imponuntur præcepta ad bonum communitatis ordinata, & in perpetuum ſervanda; atqui Chriſtus hujuſmodi præcepta ſuis impoſuit. Joan. 6. *Niſi manducaveritis carnem filii hominis.* Matth. 28. *Euntes docete omnes gentes, baptiſantes eos ... docentes eos ſervare omnia quæcumque mandavi vobis.* Hinc patet quàm

absurdè

abſurdè docuerint Calvinus & Lutherus nullam à Chriſto legem eſſe ſancitam.

Dicitur 2do. *à Chriſto datâ &c.* quæ vox locum habet differentiæ: *lex* enim vetus *per Moyſen data eſt, gratia & veritas* Euangelii *per Jeſum Chriſtum*, Deum & hominem cum hominibus amicè converſantem *facta eſt.*

Dicitur 3tio. *conjunctam ſibi gratiam habens, &c.* Lex enim Chriſti *virtus Dei eſt in ſalutem omni credenti*, Rom 1. in quem locum ſic ſcribit S. Anſelmus: *Virtus eſt, quia gratiam præſtat per cujus auxilium valeamus facere quæ præcepit.*

Obj. 1mo. Si Euangelium eſſet vera lex præceptiva, Chriſtiani eſſent ſub lege: atqui ex Apoſtolo, * *Non ſunt ſub lege, ſeu ſub gratia.* unde II. Cor. 3. *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas*, ſcilicet ab obligatione legis; ergo.

R. diſt. maj. eſſent ſub lege Chriſti, C. ſub lege Moyſis, N. itaque Apoſtolus eam hîc legem excludit, quæ timoris erat non amoris, & quæ innumeris referta erat cæremoniis & ſanctionibus, at nuſquam negavit Chriſtum vera dediſſe præcepta, ſtabilia & perpetua quibus Chriſtiani obedire teneantur; imò præcepta hæc ubique commendat. Eadem reſponſio ad textum è II. Cor. 3. petitum.

Obj. 2do. Diſcrimen legis Chriſti deſumi non poteſt ex eo quod ipſi commune fuit cum antiquâ lege: atqui gratiam habuiſſe ſibi annexam, commune fuit etiam antiquæ legi; ergo.

R. neg. min. Etſi enim gratia non defuerit Judæis. meritò tamen legis utriuſque diſcrimen ex parte gratiæ deſumitur: 1mo. quia longè parcior erat menſura gratiæ in veteri Teſtamento, nunc autem multò diffuſior; 2do. quia gratia Judæis conceſſa non fuit data vi hujuſce ſtatûs, in quo nondum ſolutum erat redemptionis noſtræ pretium, ſed vi legis novæ ejuſque authoris Chriſti, à quo & per cujus merita conferebatur.

Quod ſpectat ad cauſas novæ legis, extra dubium eſt Chriſtum, unicam eſſe ejus cauſam efficientem: neque verò, quidquid malè ſenſerint aliqui, ex Scripturâ vel Traditione oſtendi poteſt ullam, à Joanne latam eſſe legem, quæ Chriſtianos obliget: nam Baptiſmus ab ipſo inſtitutus, de quo uno moveri poteſt difficultas, erat potiùs diſpoſitio ad Baptiſmum Chriſti, quàm Sacramentum, quod Fideles ſuſcipere tenerentur.

Cauſa verò materialis, ſeu materia novæ legis, ſunt præcepta tum moralia tum cæremonialia. Et quidem 1mo. lex Chriſti multa continet præcepta moralia, quæ ſcilicet ſpectant ad mores ſecundùm veri & æqui regulas dirigendos, tùm in ordine ad Deum; tum in ordine ad proximum. Nam 1mo. in ordine ad Deum præcipit fidem, Matth. ult. *Qui non crediderit,*

* *Rom. 6.*

rit, condemnabitur; charitatem, Luc. 10. *Diliges Dominum Deum tuum, &c.* 2do. in ordine ad proximum, omnia legis naturalis erga ipsum præcepta paucis his complectitur, * *Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis;* ergo lex nova non unum fidei præceptum continet, ut falsò prædicant pseudo-reformati, sed multa præcepta, quorum alia sunt juris naturalis, ut amor Dei & proximi; alia juris positivi divini, ut fides Eucharistiæ, cujus prædicatio pendebat à libera Dei dispositione.

2do. Lex Christi præcepta habet cæremonialia, quæ nempe ad externum Dei cultum, Sacramenta, & sacrificium pertinent. Sic præcipit ut Baptismus cum aquâ & sub certâ verborum formâ conferatur; ut Eucharistia in pane & vino, atque talibus verbis conficiatur, &c.

At Christus judicialia sicut Moyses præcepta non dedit; sed Principibus liberum reliquit, ut ea statuerent, quæ sibi ad publicam tranquillitatem potiora viderentur, modò contra fidem & mores nihil sancirent. Quin & si Ecclesia, prout est communitas spiritualis, exigat leges judiciales, quibus exteriùs dirigatur, has tamen Christus ferre per semetipsum noluit, sed curam hanc & potestatem Pastoribus commisit, quia leges judiciales pro temporum & occasionum varietate mutari sæpè expedit, non expediebat autem ut leges à Christo latæ mutarentur.

Causa formalis legis novæ, ejus definitione continetur: sed hic quæritur quomodò lex nova tradita sit.

Communis & vera sententia est legem Mosaïcam in eo differre ab Evangelicâ, quòd illa scriptô tradita sit in tabulis lapideis; hæc verò per Spiritum Sanctum in hominum cordibus insculpta sit. Ità expressè S. Augustinus Libr. de spir. & lit. c. 17.

At, inquies, utraque lex scriptô tradita fuit, vetus quidem à Moyse; nova verò ab Euangelistis.

R. Legem novam duo complecti; 1mo. & præcipuè gratiam & charitatem in cordibus diffusam, quâ impellimur & juvamur ad bene operandum; 2do. externas bene operandi leges. Lex nova quoad primum non tradita fuit, sed insculpta, præcipuè in solemni ejus promulgatione facta die Pentecostes: tunc enim tanta in Discipulos effluxit gratiæ copia, ut vi illius nova lex sine scripto tota conservari potuisset, ex S. Irenæo.

Quod spectat ad secundum, lex nova scriptô quidem tradita est, sed per accidens, ut ità loquar, non per se, ut lex vetus. Enim verò lex Mosaïca prius juxta Dei ordinationem, scribi debuit quàm dari: contra verò lex Christi antè data est, sive vivæ vocis oraculo, sive in die Pentecostes, quàm scripta, cùm

* *Matth.* 7.

nec

nec statim, sed aliquot post Christi mortem annis, ab Euangelistis in lucem edita fuerit, nec *per se*, si ità loqui fas est, scripta fuerit, sed quasi *per accidens*, quatenus ad Fidelium præces scribenda fuit Christi vita, & contra Cerynthi & Ebionis hæreses agendum; ergo lex nova, nec secundùm potissimam sui partem quæ est gratia, nec secundùm præcepta sua scripto per se tradita fuit, ut tradita est lex Mosaïca.

Hic notandum legem novam aliter nobis esse inditam, quàm legem naturalem: hæc indita est, ut aliquid quod ad hominis naturam pertinet; illa ut supernaturale donum, non solùm indicans quid agendum sit, sed adjuvans ad implendum.

Causa finalis legis novæ manifesta erit ex iis, quæ paulò post, de ejus effectibus dicenda sunt.

SECTIO SECUNDA.

De affectionibus Legis novæ.

VArias legis novæ affectiones discutiunt Theologi; quas ut paucis expediamus,

* Quæres 1mo. an conveniens fuerit ut lex nova non daretur ab initio mundi.

R. afirmat. 1mo. quia gratia naturam imitatur: atqui natura non statim à principio aliquid ad perfectum adducit, sed temporis progressu; 2do. quia expediebat ut homo sibi relictus infirmitatem suam agnosceret; 3tio. quia lex nova principaliter est ipsa S. Spiritûs gratia in nos abundè effusa: atqui non decebat, ut hæc gratiæ abundantia conferretur, ântequam redemptio nostra per Christi passionem in temporum plenitudine adimplendam, consummaretur, juxta id Joan. 7. *Nondum erat Spiritus datus*, tam abundè scilicet, *quia Jesus nondum erat glorificatus.*

† Quæres 2do. quando incœperit lex nova, & quandiu duratura sit.

R. ad 1. legem novam si sumatur prout gratiam importat, cœpisse ab initio mundi: quia ab initio mundi collata est hominibus gratia, quæ cùm debeatur Christo novæ legis authori, novam ad legem pertinet. Hinc juxta Augustinnm, veteres Patriarchæ *nondum nomine, sed reipsâ fuerunt antea Christiani.*

Et quia gratia quæ Sanctis cum Deo Regnantibus confertur, datur etiam per merita Christi, hinc est quòd lex nova secundùm præcipuam sui partem sumpta, per totam æternitatem duratura dicitur.

R. 2do. legem novam non uno tempore secundùm omnes

suî

suî partes incœpisse: sic Baptismus fuit ante Eucharistiam, Eucharistia ante Pænitentiam.

R. 3tio. Legem novam, si sumatur prout est præceptiva, duraturam esse usque ad finem mundi.

Prob. Quia nulla legi novæ potest succedere lex eâdem præstantior, sive ex parte authoris, qui ipse est unigenitus Dei Filius; sive ex parte sacrificii, quia nullum Eucharistiâ dignius institui potest; sive ex parte Sacramentorum, quia nostra fæcundissimi sunt salutis fontes, &c.

Quæres 3tio. an dispensatio cadat in legem novam.

Not. non hîc inquiri an Deus in lege hâc, prout positiva est dispensare possit: ut enim eam liberè tulit, sic & ab eâ quosdam pro nutu eximere posset, quos ab æterno eximere decrevisset. Verùm dispensatio hæc non præsumitur, nisi miraculis, aut aliâ viâ non minùs efficaci probetur. Tota igitur quæstio est, an homo in lege Dei dispensare possit.

R. negat. inferior enim dispensare non potest in lege superioris, nisi specialem ab eo dispensandi potestatem receperit: atqui potestâs in lege divinâ dispensandi némini concessa fuit à Christo, & nè ipsi quidem S. Petro, ut statim patebit; ergo.

* Confirm. Præcepta legis novæ vel sunt de rebus secundùm se necessariis, ut est amor Dei; vel de rebus quæ non nisi ex instituto Christi necessariæ sunt, ut Baptismus, & alia Sacramenta: atqui nulla est hominum potestas quæ in his dispensare possit. Non in primis, quandoquidem nè ipse quidem Deus in his dispensare potest. Non in secundis, præcepta enim legis novæ de rebus per se non necessariis, sunt præcepta de actu fidei, circa hoc vel illud mysterium, de Sacramentis vel aliquando recipiendis, vel taliter administrandis: atqui nec Pontifex, nec Ecclesia dispensare possunt, ut quis alia utatur materia, quàm quæ instituta est a Christo, v. g. aquâ in Baptismate; aut ut quis non teneatur ad credendum iis quæ à Christo revelata sunt; ergo.

† Obj. 1mo. Hæc Christi verba Matth. 16. *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in Cælis, &c.* continent potestatem dispensandi in lege divinâ, cùm generaliter dicta sint, & nihil excipiant: atqui verba hæc ad Petrum ejusque successores pertinent; ergo.

R. neg. maj. & dico verba hæc licèt generaliter prolata, cum exceptione tamen intelligenda esse, prout ab Ecclesiâ ipsâ semper intellecta sunt. Et certè si nulla ibi admittenda foret exceptio, omnia legis novæ puncta solvi possent, sicque posset Ecclesia mutare vel tollere sacrificium à Christo institutum, posset mutare Sacramentorum substantiam, contra Tridentinum

Sess.

Seff. 11. cap. 2. & Apoſtolum qui II. Cor. 10. docet poteſtatem à Chriſto Apoſtolis conceſſam non fuiſſe *in deſtructionem*, ſed *in ædificationem.*

Obj. 2do. Papa diſpenſat in multis quorum obligatio juris eſt divini: ut 1mo. in votis; 2do. in juramentis; 3tio. in miniſtro Confirmationis, qui licèt ex inſtitutione Chriſti Epiſcopus eſſe debeat, *aliquando tamen per Apoſtolicæ Sedis diſpenſationem* ſimplex fuit Sacerdos, ut docet Concilium Florentinum; ergo.

R. neg. antec. Ad 1. & 2. fateor quòd Papa & ſæpè Epiſcopi diſpenſant in votis & juramentis: at non ideo diſpenſant in lege naturali vel divinâ ſervandi votum, ſed mutant materiam, eamque mutatione hâc ſubtrahunt divinæ legi, quæ non obligat ad ſervandam DEO promiſſionem, cui DEUS per ſe aut vicarium ſuum renuntiavit. Sic homo qui promiſſioni ſibi ab alio factæ, & juramento confirmatæ renuntiat, non diſpenſat in lege naturali quæ fidem datam ſervari jubet, ſed relaxatâ promiſſione materiam mutat, eamque legi ſubtrahit: vel ſi mavis, tollit conditionem, ſub qua ſola lex obligabat. Lex enim non obligat abſolutè ut promiſſio quævis ſervetur; ſed conditionatè, nimirum, ut ſervetur, niſi promiſſarius, aut qui vices ejus gerit, eidem renuntiet.

Ad 3. Epiſcopus non ità Confirmationis miniſter à Chriſto inſtitutus eſt, ut miniſterium illud nunquam ſimplici Preſbytero committi poſſit; ſed ità ut ei nunquam, niſi à Papâ, gravibuſque de cauſis conferri poſſit; prout alibi dicemus.

Quæres 4to. an interpretatio cadat in legem novam.

R. Non cadit interpretatio per epikeiam; cadit verò interpretatio impropriè dicta ſeu doctrinalis.

Prob. 1. pars, quia lex Chriſti in omnibus obligat caſibus, in quibus eam Chriſtus obligare voluit; nec ullus eſt, qui quempiam in iiſdem caſibus ab obligatione ejus eximere auſit.

Prob. 2. pars: tum quia ſæpiùs explicant SS. Patres ſenſum & verba legis novæ; tum quia exponunt Doctores quo tempore & quibus in circumſtantiis obligent quædam novæ legis præcepta: ſic v. g. alii præceptum Confeſſionis, prout divinum eſt, poſt commiſſum mortale peccatum, alii non ſtatim obligare interpretantur.

Quæres 5to. quæ ſint legis novæ à veteri diſcrimina.

R. 1mo. utramque legem non diſtingui quoad ſubſtantiam, ſed tantùm pænes accidentia.

Prob 1. pars: quia illæ leges non differunt quoad eſſentiam, quæ habent eundem authorem, eundem finem, & eadem præcepta primaria: atqui lex vetus & nova 1mo. eundem habent

bent authorem, DEUM scilicet, qui * *Patribus in Prophetis, novissimè verò locutus est nobis in Filio;* 3tio. eundem finem, tum proximum, nempe cultum DEI, & cordis puritatem; tum remotum, scilicet vitam æternam; 2do. eadem præcepta primaria, fidei scilicet per charitatem operantis, quæ est ** *legis plenitudo.*

Prob. 2. pars: 1mo. quia lex vetus imperfectior erat, quasi pedagogus quo Judæi tanquam parvuli dirigebantur; 2do. quia secundaria legis utriusque præcepta plurimùm discrepant, ut patet in præceptis ad Sacramenta & sacrificia pertinentibus; 3tio. quia lex vetus non nisi Judæos, lex Euangelica orbem totum obligat; 4to. quia fidei mysteria, Trinitatis, v. g. Incarnationis, &c. clariùs in novâ lege, quàm in veteri proponuntur; 5to. quia spiritus legis antiquæ, timoris erat, novæ verò amoris; 6to. quia major est in novâ lege præcepta implendi facilitas, quàm in veteri, 7mo. quia lex nova justificat, vetus non item. Circa duas posteriores differentias.

Quæritur 1mo. an re ipsâ lex nova sit facilior veteri.

R. affirmat. Lex enim nova spectatur vel prout præcipit actus exteriores, vel prout est lex gratiæ & amoris. Si primum, lex nova facilior est veteri; hæc enim ob præceptorum multitudinem jugum importabile vocatur Act. 15. cùm lex nova legi naturali paucissima superaddat præcepta. Si secundum, summa est legis novæ facilitas præ veteri: nam lex nova est lex amoris; porrò *in eo quod amatur, aut non laboratur, aut si laboratur, labor amatur:* aït Augustin. Lib. de bono viduit. cap. 21.

Dices: Præceptum Confessionis, prohibitio polygamiæ, matrimonii indissolubilitas, onera sunt adeò gravia ut propterea multi Infideles à Christianismo deterreantur.

R. 1mo. Præcepta hæc per abundantiam gratiæ facilia reddi, prout prædixerat Isaïas cap 10. *In die illâ .... computrescet jugum à facie olei;* 2do. pondus legis non expendi ab uno, aut altero præcepto, sed ex totâ præceptorum collectione. Porrò quis neget sexcenta circiter legis Mosaïcæ præcepta, è quibus multa erant, quorum transgressores morte plectebantur, graviora esse lege Christi, quæ pauca admodum præcepta continet, è quibus vix tria aut quatuor, quæ nonnihil habent difficultatis, ut Confessio, tantùm aliunde pacis afferunt & solatii, ut pœna iis annexa pro nihilo fermè debeat computari.

Quæritur 2do. an lex nova præcisè vi præceptorum justificet.

R. negat. si enim à præceptis legis novæ separaretur gratia, nihil magis posset lex Evangelica, quàm vetus; & nihilominus quàm

* *Hebr. 1.* ** *Rom. 13.*

quàm iſta eſſet litera occidens. Hinc S. Auguſtinus Lib. de ſpir. & lit. cap. 4. *Doctrina*, inquit, *quâ mandatum accipimus litera eſt occidens, niſi adſit vivificans ſpiritus.* Ubi per literam intelligitur *quælibet ſcriptura extra homines exiſtens, etiam moralium præceptorum, qualia continentur in Evangelio*, prout docet S. Thomas q. 106. art. 2.

CAPUT QUINTUM.

De Lege humana.

DUo erunt hujus Capitis Articuli: primus de lege humana in genere; ſecundus, de variis ejuſdem ſpeciebus.

ARTICULUS PRIMUS.

De Lege humana in genere.

DE lege humanâ ut ſic multa expendenda ſunt: 1mo. quid ſit, & à quo condi poſſit; 2do. quodnam ſit ejus objectum; 3tio. quod ſubjectum; 4to. quæ conditiones; 5to quinam effectus; 6to. quæ affectiones.

SECTIO PRIMA.

De eſſentia & authore Legis humanæ.

LEx humana eſt præceptum commune juſtum & ſtabile, ab iis qui curam vel politicæ, vel Eccleſiaſticæ communitatis habent, promulgatum.

Certum eſt ex toto corpore Juris, tum civilis tum canonici, exiſtere leges humanas; ſed controvertitur Catholicos inter & Hæterodoxos, an eæ leges juſtè conditæ ſint. Negarunt Waldenſes, Wiclefus, & Lutherus, qui Lib. de captiv. Babylon. *Clamo fidenter*, ait, *Chriſtianis nihil ullo jure poſſe imponi legum, ſive ab hominibus, ſive ab Angelis, niſi quantùm volunt, liberi enim ſumus ab omnibus.* Contra eos omnes ſit.

Conclusio. Superiores tum civiles, tum Eccleſiaſtici, poſſunt condere leges, quæ conſcientiam obligent circa ea etiam, quæ jure divino præcepta non ſunt.

Prob. 1. pars de Superioribus ſecularibus. Ex Script. Luc.

20. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari:* ubi Christus legem de tributis ab ethnico Principe latam, in materiâ quæ jure divino præcepta non erat, servari mandat, eamque in robore fuisse supponit. Rom. 13. *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt....... ideo necessitate, subditi estote non solùm propter iram,* seu pœnam, *sed etiam propter conscientiam.* Unde sic: Leges de quibus in hoc textu agitur, latæ erant ab Imperatoribus paganis, qui nec de onerandâ subditorum conscientiâ, nec de renovandis veri Dei legibus cogitabant: atqui tamen leges illæ obligabant *etiam* in conscientiâ, ità ut qui ipsis resistebant, Deo ipsi resisterent, & idcirco damnationem sibi acquirerent æternam; ergo.

Prob. 1. pars de Superioribus Ecclesiasticis. Id nunc potest Ecclesia quod olim fecit; neque enim ad unum tempus restricta est potestas eidem à Christo concessa: atqui Ecclesia olim condidit leges multas circa ea quæ in lege divinâ non continebantur. Nam 1mo. in Concilio Jerosolymitano edita est ab Apostolis lex, quâ gentes ad fidem conversæ, jussæ sunt abstinere à suffocato & idolotytis: atqui lex illa obligabat in conscientiâ, quidquid contradicat Calvinus: hæc enim verba, *Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria,* veram important obligationem; quia quod non obligat; non imponitur ut onus necessarium; 2do. S. Paulus I. ad Timoth. 3. & ad Titum 1. legem condidit quâ vetitum est nè bigami & neophyti ad Episcopatum assumerentur, &c.

Eadem veritas patet ex constanti agendi ratione Ecclesiæ, quæ diversas diversis temporibus leges sanxit. Sic indixit jejunium quadragesimale, communionem paschali tempore faciendam, eosque qui secus facerent, gravissimis mulctavit pœnis quæ gravissimum peccatum supponunt.

* Denique idem confirmat ratio. Ecclesia enim est perfecta societas; cui proinde competere debet potestas gubernandi subditos; *ubi enim non est gubernator, corruet populus:* * atqui potestas gubernandi, potestatem ferendi leges importat. Occurrendum enim est abusibus qui sensim irrepunt: viri nequam exterioribus pœnis coërcendi sunt; hæc autem sinè legum auxilio fieri non possunt; ergo.

† Obj. 1mo. Ex potestate humanas leges condendi hæc sequuntur: 1mo. aliquid divinis mandatis ab homine addi posse; 2do. Christianos alium à Christo legislatorem habere posse: atqui hæc duo repugnant Scripturis. Primum quidem: nam Deut. 12. ait Deus: *Quod præcipio tibi, hoc tantùm facito; nec addas quidquam nec minuas.* Secundum, quia Jacobi 4. dicitur,

* *Prov.* 11.

citur, *Unus est legislator & Judex, qui potest perdere & liberare*; ergo.

R. neg. min. cujus probatio manifesto Scripturarum abusu nititur. Unde ad 1. præcipit Deus, ut nihil legi suæ addatur, id est, nihil ei contrarium. Hoc sensu S. Paulus anathema dicit iis qui aliquid prædicaverint, *præter*, id est, *contra* id quod ipse prædicaverat. Hinc Apostolus ipse non paucas instituit leges, ut statim dixi. Hinc Judæi licèt legibus gravati quasdam identidem divinæ legi leges addiderunt; sic *Judas statuit ...... ut* ageretur *dies dedicationis Altaris ...... ab anno ad annum per dies octo*, * quæ certè lex gravis erat momenti.

Ad 2. Unus est legislator primarius: at ille potestatis suæ partem aliquam inferioribus ministris communicat, juxta id Prov. 8. *Per me reges regnant, &c.* unde qui hominis legem violat, legem æternam & divinam simul transgreditur.

Obj. 2do Judex inferior non potest inducere obligationem in foro Judicis superioris: atqui legislator humanus Judex est inferior; ergo inducere non potest obligationem in foro conscientiæ, quod Dei ipsius forum est.

R. dist. maj. non potest inducere obligationem in foro superioris, præter aut contra voluntatem superioris C. secundùm voluntatem superioris, & ordinem ab eo constitutum, N. Porrò ipse Christus dixit: *Qui vos spernit, me spernit.*

Quæres 1mo. an summus Pontifex & Imperator ferre possint leges civiles quæ totum orbem obligent.

R. negat, quia neuter terrenam mundi totius ditionem habet. Ex quo colliges jus Cæsareum seu commune, nullam per se in Galliis vim habere; unde sicubi obligat, ut in Occitaniâ, non vi authoritatis imperatoriæ, sed quia à populis illis ex Regum consensu receptum est.

Quæres 2do. cujus sit Ecclesiasticas leges condere.

R. 1mo. potestatem hanc non competere Laïcis, cùm à Christo iis solùm concessa sit, qui oves Domini pascere debent; ergo sicut Ecclesiastici ut sic non possunt civiles leges condere, sic nec Laïci Ecclesiasticas.

Quemadmodum tamen Ecclesia civilium legum executionem pro viribus procurare nititur; sic & Principes seculares Ecclesiasticarum constitutionum observantiam piè & sanctè procurant. Unde tot laudibus cumulati fuêre Constantinus Magnus, Theodosius, aliique Principes, qui suam Ecclesiæ definitionibus submissionem in alios transmittere satagebant.

R. 2do. Multi sunt, qui leges Ecclesiasticas ferre possint, & quidem 1mo. S. Pontifex: tum quia data est S. Petro potestas ligandi, atque adeò obligandi, ut patet ex Matth. 16. *Tu es*

* 1. *Mach*: 7.

Petrus...... *quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis.* Tum quia ei competit poteſtas ferendi leges, cuï data eſt poteſtas Eccleſiæ gubernativa: atqui hæc data eſt S. Petro ejuſque ſucceſſoribus, per hæc Chriſti verba Joan. 21. *Paſce eves meas.*

2do. Epiſcopus leges ſeu ſtatuta in Epiſcopatu ſuo ferre poteſt: Epiſcopus enim eſt ordinarius Eccleſiæ rector, & ex eorum numero quos *poſuit Spiritus ſanctus Epiſopos regere Eccleſiam Dei;* ergo particulares quibus Diœceſis ſua aliquando indiget, leges edere debet.

Etſi Patriarchæ & Archi-Epiſcopi ſubditis ſuis, ſi quos habent, leges imponere poſſint; neutri tamen pro tota, cuï præſunt Provinciâ leges ferre poſſunt *ſine conſilio & voluntate omnium comprovincialium Epiſcoporum*; alioqui *gradûs ſui periculo* * ſubjacebunt, & quod egerint *irritum & inane* habebitur.

3tio. Abbates, & inferiores Prælati qui juriſdictionem Epiſcopalem habent, leges condere poſſunt. Ratio eſt, quia poteſtati quaſi epiſcopali, quibus ii omnes fruuntur, annexa eſt poteſtas leges condendi.

4to. Concilia generalia, nationalia, provincialia, aut diœceſana leges ferre poſſunt; at iis legibus non tenentur aliæ Nationes, Provinciæ aut Diœceſes.

Quæres, quæ ſit in condendis legibus authoritas Capituli Sede vacante.

R. Capitulum Eccleſiæ Cathedralis, (non autem Collegiatæ) ferre poſſe ſtatuta tandiu duratura donec ab Epiſcopo revocentur. Ratio eſt, quia Capitulum ſuccedit in juriſdictionem Epiſcopi, ex cap. unico *De majorit. & obed.* in 6. ergo id omne poteſt quod Epiſcopus, niſi id ſibi ſpecialiter prohibitum ſit; porrò condere leges eſt de Epiſcopi poteſtate, neque Capitulo ſpecialiter prohibitum invenitur. Prohibitum tamen eſt Capitulis, nè quid innovent in bonis ad Eccleſiam pertinentibus, putà ne bona hæc, communiter loquendo, alienent, donent, aut aliter diſtrahant.

Quod ſpectat ad Capitulum vivente Epiſcopo, certum eſt ipſum, jure ſaltèm communi, nullas leges conficere poſſe quæ Diœceſim obligent: poteſt tamen de minoribus ad ſe pertinentibus condere ſtatuta quibus ſingula Capituli membra obligentur, adeò ut qui ea tranſgreſſi fuerint, decretis contra tranſgreſſores pœnis ſubjaceant. Ratio eſt, quia Capitulum etiam ſine Epiſcopo ſpectatum, eſt integrum corpus, Decano, aut alio quovis Præpoſito tanquam capite, ceteriſque Canonicis ut membris conſtans; ergo rationem habet communitatis ſatis

* 11. *q.* 3. *c.* 7.

ſatis perfectæ, ut quibuſdam legibus ſe regat. Idem de Communitatibus inferioribus dicendum eſt.

SECTIO SECUNDA.

De objecto ſeu materiâ Legis humanæ.

CErtum eſt 1mo. legem omnem humanam verſari in materiâ honeſtâ; lex enim quæ aliquid præciperet inhoneſti, eo ipſo vera lex non eſſet. Sufficit tamen ut legis materia ſit honeſta extrinſecè id eſt, ut ad finem honeſtum, ſcilicet bonum commune referri poſſit. Hinc lex humana, non ſolùm virtutis actus imperare poteſt, ſed & multa præcipere quæ de ſe ſunt indifferentia, putà ut arma certo tempore ferantur, vel non, quia armorum geſtatio, vel depoſitio ad publicæ rei bonum conducere poteſt.

* Certum eſt 2do. non omnem materiam honeſtam humanâ lege præcipi. Virginitas enim, jejunium in pane & aquâ, etſi materia ſint verè laudabilis, imprudenter tamen omnibus præciperentur, quia eſſent jugum quod plerique homines portare non poſſent. Atque hinc colligere ſolent Doctores, legiſlatorem politicum omnia vitia prohibere nec poſſe, nec debere, ſaltèm ſub pœnâ coactivâ: omnia enim mala cavere non omnium eſt, non etiam multorum, ſed perfectorum. Hæc tamen non impediunt, quin in Religione multa prohibeantur, quæ alio in ſtatu licita ſunt.

Certum eſt 3tio. propriam civilium legum materiam eſſe res temporaneas, propriam verò legis canonicæ materiam eſſe res ſpirituales: quia nec Principibus laïcis conceſſa eſt poteſtas Eccleſiam dirigendi; nec Eccleſiæ Paſtoribus præcisè ſumptis, datum à Chriſto eſt regna moderari: unde S. Athanaſius in ſuâ ad Conſtantinum Apologiâ: *Tibi Deus imperium commiſit, nobis quæ ſunt Eccleſiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinæ; ità & tu cave nè quæ ſunt Eccleſiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias.*

Non me fugit Principes multos varia emiſiſſe decreta ad ſpirituale Eccleſiæ regimen ſpectantia: at nihil inde contra nos: 1mo. quia à facto ad jus non valet illatio; 2do. quia ſtatuta ab iis circa res ſpirituales emiſſa, eatenus aliquid roboris obtinuêre, quatenus expreſſo vel tacito Eccleſiæ conſenſu confirmata ſunt: inde Zenonis Henoticon, Ecthesis Heraclii, Typus Conſtantis, palam rejiciuntur, quia ab Eccleſiâ reprobata ſunt; 3tio. quia religioſi, qui variis temporibus floruêre Principes, id

id unum, decreta hæc condendo, intendebant, non ut Ecclesiæ leges indicerent, sed ut latas ab eâdem Ecclesia, & servarent ipsi, & à suis servari curarent; quod nedum ipsis vitio verti possit, magnæ è contra laudis argumentum est.

† His præsuppositis, duo hîc disputari solent: 1mo. an lex humana ad actus internos se extendat; 2do. an actus præteriti ejusdem legis materia esse possint. Non loquor de actibus externis, aut de actibus futuris; ii enim ex omnium confesso sunt humanæ legis materia, cùm omnium maximè dirigi & coërceri possint. Ut solvatur prima difficultas de actibus internis.

Not. 1mo. Actus interni dupliciter cadere possunt sub legem: *directè*, cùm præcipiuntur aut prohibentur per se & ratione suî; & *indirectè*, dum non prohibentur aut præcipiuntur nisi ratione actûs externi cui conjunguntur.

Not. 2do. Actus interni, vel cum externis conjuncti non sunt, ut oratio purè mentalis; vel cum iisdem conjuncti; & ii bifariam conjuncti esse possunt: 1mo. *per se*, cùm actus internus, vel est causa actûs externi, quo sensu volitio efficax furandi connectitur cum furto exteriori; vel est conditio necessaria ad actum exteriorem in genere moris consideratum, & sic connectitur dolor internus cum confessione, intentio baptisandi cum externa actione baptisantis; 2do. *per accidens* tantùm, cùm actus externus ab interno separatus, non desinit humanus esse aut moralis: sic intentio orandi Deum ad obtinendam castitatem, accidentalis est orationi, quæ sublatâ hâc intentione non desineret humana esse & moralis. His positis, sit.

Conclusio I. Lex humana actus internos indirectè præcipere aut prohibere potest.

*Prob. 1mo. Lex humana præcipere potest actus qui humani sint, honesti, & in tali genere honestatis: sic quotidie præcipiunt Prælati ut Fideles Deum exorent ad obtinendam pacem: atqui hoc præcipiendo, indirectè præcipiunt actus internos. Actus enim non potest esse humanus, & in tali genere honestus, nisi proficiscatur à voluntate bene dispositâ, & in talem effectum tendente: atqui voluntatis exercitium, bona ejus motio, desiderium hujus vel illius finis, sunt actus verè interni; ergo.

† Prob. 2do. Si Ecclesiá actus internos præcipere non posset; qui actum simpliciter exteriorem poneret, satisfaceret Ecclesiæ præcepto: atqui falsum consequens; ut patet ex censurâ hujus propositionis: *Qui facit confessionem voluntariè nullam; satisfacit præcepto Ecclesiæ*; ergo.

Confirm. ex Bulla *Vineam Domini*, ubique acceptata, quæ

definiit

definiit eos duntaxat Apostolicis contra Jansenium Constitutionibus satisfacere, qui ex animo & interius famosas quinque Propositiones in ipso Jansenii sensu condemnant. Si enim id ex *animo & interiùs* fieri debeat; ergo Ecclesia actus interiores præcipere potest.

CONCLUSIO II. Valdè etiam probabile est actus merè internos præcipi posse vel prohiberi lege purè Ecclesiastica, id est, versante in materia quæ nec sit juris naturalis nec divini.

Prob. 1mo. ex textibus sæpè citatis, *Qui vos audit, me audit*, Luc. 10. *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis* Matth. 16. *Obedite præpositis vestris*, Hebr. 13. atqui verba hæc non distinguunt inter actus internos & externos; ergo de utriusque generaliter intelligi debent. præsertim cùm sensus generalis, utpotè Ecclesiæ favorabilis, extendi debeat, nedum restringi.

Prob. 2do. Si Ecclesia actus internos præcipere non possit, præcipere non poterit superior meditationem mysterii alicujus singularis: atqui hoc repugnat experientiæ. Sic Nicolaus IV. in Regula tertii Ordinis S. Francisci à Leone X. confirmata injungit quotidie Fratribus examen conscientiæ, qui actus merè est interior: sic præcipit Ecclesia ut qui Subdiaconatu donari volunt, castitatis propositum emittant; ergo.

Obj. 1mo. De iis Ecclesia leges ferre nequit, de quibus non judicat: atqui Ecclesia *non judicat de occultis*, ex cap. 33. *De simoniâ*; sed solùm *de manifestis*, ibid. cap. 34.

R. dist. min. Ecclesia non judicat de internis & occultis, judicio forensi, & coactivo, C. non judicat directivè, expendendo an secundùm se bona sint, ut præcipiantur; an mala, ut prohibeantur, N. Itaque de occultis non judicat Ecclesia, ea agitando in foro exteriori, testes citando, partes audiendo: nihilominùs tamen expendere potest Ecclesia an occulta quædam ità bona sint aut mala, ut imperari debeant aut prohiberi. Atque hoc patet 1mo. quia actus exteriores occulti, verè prohibentur ab Ecclesiâ, & quidem sub pœnâ censuræ, & tamen de iis Ecclesia in exteriori foro judicare non potest; 2do. quia sicut Deus darē potuit Ecclesiæ potestatem ferendi leges quæ obligent in conscientiâ, tametsi nemo hominum de conscientiâ judicare possit; sic & ei dare potuit potestatem ferendi leges de actibus internis, tametsi nemo hominum de iis judicare possit judicio coactionis.

*Inst. Lex debet esse medium efficax ad bonum commune: sed lex quæ non judicat judicio forensi & coactivo, non potest esse medium efficax, sed inerme; ergo.

R. neg. min. quia ut lex dicatur efficax, sufficit ut vel trans-

gressores exteriùs punire possit; vel iis pœnam à Deo comminari; vel demum homines ad id quod æquum est & justum dirigere.

† Ut solvatur secunda difficultas, an actus præteriti legis materia esse possint, sit.

CONCLUSIO III. Lex propriè dicta non extenditur ad actus præteritos, obligando.

Prob. 1. pars: tum ex cap. ult. *De constitutionibus*, ubi dicitur *leges & constitutiones dare formam futuris*, *non* autem *ad præterita facta trahi*; tum quia lex propriè dicta, est essentialiter regula operandi; atqui regula operandi non potest ad actus præteritos extendi; quia cùm facti sint, infecti esse nequeunt.

Dixi, *obligando*, quia etsi legislator nunquam efficere possit ut actus qui sine culpâ factus est, fiat per legm postea latam culpabilis, potest tamen facere ut idem actus pœnæ impropriè dictæ subjaceat: sic cùm lata est lex quâ filii illegitimi constituebantur irregulares, irregularitatem contraxêre qui ante legem illegitimi erant.

Dixi 2do. lex propriè dicta, quia si lex sumatur pro doctrinâ declarante, eum v. g. qui talem culpam commisit, censuram tali Canone latam incurisse; utique ad actus præteritos extendetur.

SECTIO TERTIA.

De subjecto Legis humanæ.

SUbjectum humanæ legis dicitur quisquis eidem obedire debet. Porrò ii de quibus dubitari potest an lege humanâ, sive civili, sive Ecclesiasticâ teneantur, duas in classes dividi possunt: alii sunt indigenæ, quales sunt ipsi legislatores, pueri, amentes, Religiosi; alii verò sunt alienigenæ. Circa indigenas,

Quæres 1mo. an legislator suis legibus obligetur.

Certum est 1mo. Principem non absolutum, (qualis est v. g. Dux Venetorum inter Senatores, Metropolita inter Comprovinciales Episcopos) teneri legibus quas unâ cum communitate, aut præcipuâ ejus parte sanxit. Ratio est, quia leges illæ supponuntur latæ a communitate, quæ est supra qualcumque ejusdem partes singulariter spectatas, & cui consequenter omnes ejusdem partes obedire tenentur.

Certum est 2do. Principem non teneri legibus quarum materia ad eum non spectat: ut si Rex vetuerit ne quis gladium ferat. Patet id ex terminis: unde quæstio movetur de aliis legibus. Quare

R.

R. Principem etiam absolutum teneri propriis legibus quoad vim directivam, non autem quoad coactivam.

Prob. 1. pars: tum ex jure canonico, ubi cap. 6. *De constit.* statuitur ut *quod quisque juris in alterum statuit, ipse debeat uti eo;* tum ex jure civili juxta quod, * *digna vox majestate regnantis est, legibus obligatum se principem profiteri.* Hinc S. Ambrosius Epist. 32. sic alloquitur Valentinianum: *Quodcumque præscripsisti aliis, præscripsisti etiam tibi: leges enim Imperator fert, quas primus ipse custodiat.*

Prob. 2do. quia leges non feruntur nisi ad bonum commune: atqui Princeps non minùs tenetur ad promovendum illud bonum, quàm subditi; porrò non promovent commune bonum, qui *dicunt, & non faciunt,* sed plùs nocent exemplo, quàm verbis prosint.

Hinc sequitur Principem qui proprias leges transgreditur in materiâ gravi, mortaliter peccare, idque etiam seclusis scandalo, & damno subditorum. Ratio est, quia naturalis æquitas notabiliter violari nequit sine peccato mortali: hanc autem æquitatem violat, qui in materiâ sibi cum aliis communi, gravia aliis onera imponit, quæ nè ipso quidem digito movet. Unde graviter peccabunt & Papa, si non jejunet cum aliis; & Episcopus, si in die quam festam instituit, sacro non intersit.

Prob. 2. pars: tum quia omnis pœna imponitur invito, & à superiore: atqui legislator respectu sui ipsius nec invitus nec superior esse potest. Tum quia legislator qui ipse non exequitur quod aliis præcipit, non peccat propriè nisi contra legem naturalem; lex autem naturalis non decernit pœnas, quæ legibus positivis decernuntur.

Hinc colliges Episcopum qui sub pœnâ suspensionis ludum aleæ prohibuit, peccare quidem si aleâ ludat; non autem incurrere pœnas quas aliis indixit. Unde nec eas, juxta multos, incurreret Clericus cum eodem Episcopo ludens, quia censeretur Episcopus dispensare.

Quæres 2do. an Infideles Ecclesiæ legibus teneantur.

R. Infideles nunquam baptisati, ut Turcæ, Evangelicis legibus, non autem Ecclesiasticis; baptisati verò, ut Pseudoreformati, utrisque tenentur.

Prob. 1. pars, quia lex Evangelica omnibus omnino hominibus imposita est à Deo, cui omnes prorsus subditi sunt; ergo Infideles tenentur lege Baptismi, imò & Eucharistiæ, non quidem tempore ab Ecclesiâ determinato, sed aliquando, quia susceptio ejus, juris est divini, non Ecclesiastici. Non peccant

* *Lib. 4. c. de Legib.*

tamen, quandiu ignorantiâ invincibili laborant, ſicut non peccat ſubditus, qui facit contra legem Regis inculpabiliter ignoratam.

Prob 2. pars, quia Infideles foris ſunt, id eſt, extra Eccleſiam, in quam non intratur niſi per Baptiſmum: porrò de iis qui foris ſunt non judicat Eccleſia, ex Apoſtolo I. Corinth. 5. Hinc nec peccat, nec cenſuris ſubjacet Infidelis, imò & Catechumenus, qui in die prohibita veſcitur carnibus, & cui proinde carnes poſſunt à Chriſtianis miniſtrari, modò Infidelis eſcam hanc non petat in contemptum Eccleſiæ, quod ſæpè contingere poteſt.

Prob. 3. pars, quia omnes baptiſati, eo ipſo ſunt Eccleſiæ ſubditi, nec magis à legibus ejus eximuntur, quàm ſubditi contra legitimum Principem rebelles.

Quæres 3tio. quid ſentiendum de infantibus, amentibus, & ebriis.

R. 1mo. pueros ante uſum rationis, & perpetuò amentes nullis ſubjici legibus: quia neutri ſunt obedientiæ capaces. Unde quòd utrique interdicti tempore Chriſtiana privantur ſepultura, vel fit in pœnam aliorum, vel ob incapacitatem loci, in quo nemo propter interdictum tumulari debet.

Hinc colliges non peccare pueros qui ante ſeptennium, vel potiùs ante uſum rationis, quæ aliis ſeriùs; aliis ociùs advenit, Miſſæ non interſunt, aut carnes manducant diebus prohibitis; itèm nec peccant qui iis carnes præbent. An verò ſicut non peccant iidem infantes, ante rationis uſum Monialium domos ingrediendo, ità etiam non peccent Moniales quæ eos apud ſe introducunt; an itèm immunes eæ ſint ab excommunicatione latâ contra introducentes in clauſtra perſonas alterius ſexûs, controvertitur. Ego quidem tales ingreſſus à Confeſſariis ſeverè prohibendos eſſe exiſtimo: 1mo. propter periculum; nam & ipſos alterius ſexûs infantes tenerè deoſculari, ut tunc ſæpiùs contingit, periculi plenum eſt; & cum illâ ætatulâ, ſermonis ac vitii ignara peccatur impuniùs; 2do. quia Cardinalis S. Severinæ major Pœnitentiarius, & Clemens VIII. eâ de re conſulti reſponderunt excommunicationem ab iis incurri qui hujuſmodi infantes intra ſepta Monaſterii recipiunt. Eæ rationes à fortiori locum habent in amentibus pubertatem nactis, quorum præſentia majoris in Monaſterio mali cauſa eſſe poſſet.

Peccant etiam qui amentes ad jurandum provocant: tum quia lubenter audire blaſphemias, quæ ab aliis evomuntur, peccatum eſt; tum quia blaſphemia intrinſecam habet deformitatem, quæ licèt materialis ſit in fatuo, formalis eſt in eo qui alium ad eam inducit, & ipſi tanquam principali agenti attri-

buitur

buitur. Eadem ratio adhuc efficacior est pro parvulis qui hujusmodi actibus non sine animarum suarum periculo assuefierent. Non peccarent verò qui perpetuò amentem ad opera servilia diebus festis inducerent, quia hæc nec in se mala sunt, nec perpetuò amentibus prohibita.

Quod spectat ad pueros qui rationis usum attigerunt, pro certo haberi debet eos lege naturali, divinâ, & Ecclesiasticâ obligari; quia cùm utantur ratione, legibus dirigi, ac proinde ligari possunt: unde peccata confiteri semel in anno, Missam audire, carnibus prohibitis abstinere tenentur. Sunt tamen quædam Ecclesiæ leges tam arduæ aut tanti momenti, ut iis non teneantur pueri etiam rationis usum adepti. Sic non tenentur ad jejunium ante virilem ætatem: sic etiam ad sacram sinaxim non admittuntur ante 10. aut 12. annos.

Resp. 2do. ebrios, & qui ad tempus delirant, non desinere subjici Ecclesiæ legibus.

Ratio est, quia & subditi sunt legislatori, & per se loquendo legem ejus intelligere possunt eique obsequi, licèt per accidens id non possint, atqui hoc sufficit ut ejus legibus teneantur; sicut & iisdem tenentur qui eas ignorant, etsi non peccent cùm ignorantiâ invincibili laborant. Hinc peccant qui ebrio carnes apponunt, quia licèt ebrius ob rationis defectum à peccato excusari possit, non tamen qui actioni ejus cooperantur.

An homini ad tempus insanienti carnes ministrari debeant, definiendum est ex pii & periti medici sententiâ. Certè ut non eadem est amentium omnium conditio, sic nec eadem est omnium Ecclesiæ jejuniorum ratio, plusque requiri videtur ut quis à jejunio hebdomadæ sanctæ, quàm ut ab aliis quibusdam jejuniis solvatur.

Quæres 4to. an Clerici legibus civilibus obligentur.

R. obligari, salvo tamen ipsorum privilegio. Ratio est, quia Clerici sunt veri cives, quibus sicut aliis præest Princeps politicus. Hinc generaliter dixit Apostolus Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.*

Dixi, salvo ipsorum privilegio: nam *immunitas Ecclesiæ & personarum Ecclesiasticarum, Dei ordinatione, & Canonicis Sanctioribus constituta est,* ex Trid. Sess. 25. de Reform. cap. 20. Præcipua Clericorum immunitas est exemptio à vectigalibus, quâ non obstante, Clerici de Ecclesiæ bonis nonnihil conferunt Principibus, tum ut eâ Cleri subventione, pauperes, vectigalibus quibus solvendis impares sunt, saltèm ex parte liberentur: tum ut Principes hostibus suis, quorum triumphi Ecclesiæ ruina esse solent, bellum feliciter indicant: Principes autem non alium in finem reditibus sibi ab Ecclesiâ concessis uti possunt.

An & quousque Monachi legibus Episcoporum obligentur, expendam in Tract. de præcipuorum statuum obligationibus.

Jam expendendum an alienigenæ teneantur legibus locorum in quibus versantur. Porrò per alienigenas hîc intelliguntur peregrini, advenæ, & vagi. Peregrinus is dicitur, qui extra locum domicilii sui moratur ad tempus, cum animo ad sua redeundi. Advena, qui extra patriam suam domicilium fixit. Vagus, qui nullum habet domicilium fixum, ut milites. Sit

Conclusio I. Peregrini non tenentur legibus patriis, dum è proprio territorio absunt; nisi absint in fraudem, aut fictione juris censeantur ipsas in proprio territorio transgredi.

Prob. Qui legibus aliquem ligat, debet in ipsum habere jurisdictionem: atqui hanc legislator extra proprium territorium non habet; jurisdictio enim non nisi mediante territorio personas afficit: unde lex differt à præcepto quod immediatè personas ligat. Atque hinc prodiit tritum illud

Cùm fueris Romæ, Romano vivito more.
Cùm fueris alibi, vivito sicut ibi.

Dixi 1mo. *nisi absint in fraudem. Nemini* enim *fraus sua patrocinari debet.* Unde qui è territorio suo ubi jejunatur, in aliud eo animo se transfert ut carnibus vesci possit, peccat mortaliter, & censuris, si quæ contra transgressores latæ fuerint subjacet: & verò quâ ratione servari posset ordo, si cuique licitum esset Ecclesiæ leges fugiendo eludere?

Dixi 2do. *aut nisi censeantur eas in proprio territorio transgredi.* Hinc peccant, & censuris, si quæ latæ fuerint, obnoxii sunt, 1mo. Clerici qui fruuntur Beneficio residentiam exigente, & tamen in aliâ Diœcesi manent; 2do. Canonici qui ad Capitulum vocati, accedere recusant; 3tio. qui contra loci sui leges in aliud territorium frumenta transferunt, aut locum peste infectum frequentant; 4to. qui ubicumque sint, contra legitimum suum Principem arma ferunt. Ratio est, quia actio quæ territorio damnum infert, in ipso verè peragi censetur. Unde qui contra Regni legem, aliò frumenta transfert, se habet, ut qui corpore existens extra territorium, emissâ sagittâ hominem in territorio suo positum interimit; is enim homicida cùm alterius territorio injuriam inferat, in eo peccatum consummare censetur, & sic censuram, si in eo lata esset, incurreret.

Ex Conclusione nostrâ sequitur 1mo. eum qui bonâ fide egreditur Parisiis, ubi diebus sequentibus jejunium erit & dies festa,

festa, seque Carnutum transfert, ubi neutrum in usu est, nec jejunii, nec Missæ audiendæ legibus teneri; atque id verum esset, etiamsi lex jejunii esset Ecclesiæ penè toti communis: unde qui transit Mediolanum, ubi primis quatuor Quadragesimæ diebus non jejunatur, non tenetur ad jejunium; 2do. Gallum qui clandestinè matrimonium contraheret iis in locis in quibus receptum non est Tridentinum, valide tamen contractum esse, nisi quid aliud obstaret; 3tio. immunem quoque à proprii territorii legibus esse eum qui in loco localiter exempto commoratur. Ratio est, quia locus ille non est in territorio, nisi materialiter; non autem formaliter, ut locus legi subjectus. Quòd si locus non esset exemptus secundùm se, sed tantùm ratione personarum quæ ibi degerent, ut esse solent Monasteria Religiosorum exemptorum, qui ibidem existerent, non desinerent territorii legibus subjacere.

Sed quid dicendum de eo qui Versaliis, ubi viget festi vel jejunii lex, egreditur, paulò post adventurus in Diæcesim Carnutensem, ubi neutra lex viget.

R. Eum teneri ante discessum, Missam audire si possit, & prævideat se alibi non auditurum. Ratio est, quia præceptum quod actu obligat, actu impleri debet, si possit. Unde docent saniores Theologi, viatorem qui prævidet futurum ut annuam confessionem facere nequeat, nisi ante solitum tempus confiteatur, teneri ad confessionem antequam proficiscatur.

At, inquies, qui prævidet futurum ut sequenti Cinerum die jejunare non possit, non tenetur jejunare die præcedenti; ergo à pari.

R. neg. parit. Nam dies præcedens Cineres non est dies jejunii; dies autem discessûs ex hoc territorio, est dies festa in eodem territorio, ut supponitur; hæc ergo similitudo solùm probat discedentem è territorio, non teneri audire Sacrum die præcedenti non festivâ, si prævideat se impotentem fore ad illud audiendum die sequenti festivâ.

Sed hìc notandum est, aliam esse conditionem incolæ loci ubi Festum celebratur, aliam viatoris qui hunc in locum advenit. Prior longè graviùs tenetur: & in eum cadunt quæ mox diximus; posterior verò, si v. g. proficisci quotidie solet horâ quintâ aut sextâ, non tenetur moram trahere longiorem, v. g. ad horam usque nonam, licèt prævideat se in loco ad quem pergit, non auditurum esse Missam. Discrimen inter utrumque sumitur ex communi hominum existimatione, secundùm quam ad plùs tenetur incola quàm viator, quia incola territorii sui legibus permanenter adstringitur, viator verò non nisi transitoriè. Et verò, viator non tenetur ad permanendum

in loco illo, sed solùm suppositâ præsentiâ tenetur ad implendam legem, si tunc implere possit. Hinc pernoctasse in loco unde itineris tui ratio bonâ fide ordinata, te aliquot antequam Missa celebretur, horis avocat, non videtur sufficere ut Sacro interesse tenearis.

Etsi verò peregrinus non tenetur sive ad audiendam Missam, sive ad exequenda alia hujus generis præcepta affirmativa, quæ iter ejus nimium retardarent; teneretur tamen præceptis negativis quibus aliqui actus prohiberentur, ut esus carnium, & opus servile; quia hæc præcepta in transitu servari possunt, nec ullam injiciunt moram.

Quod spectat ad hominem qui è proprio territorio ubi jejunatur, paulò post transmigrare debet in aliud ubi licita est carnium comestio, dicendum est eum non modò non posse vesci carnibus, sed nequidem jentare, priusquàm ex illo territorio exierit, nisi aliunde excusetur ob longitudinem vel molestiam futuri itineris. Ratio est, quia quilibet tenetur legibus saltèm negativis territorii quandiù in eo est: unde sicut immunis es à jejunii lege, etsi ab uno & minùs quadrante ingressus sis in terrritorium ubi non jejunatur; ità & eadem non manducandi lege teneris, etsi uno post quadrante discessurus sis è territorio ubi viget jejunii lex.

Conclusio II. Peregrini, advenæ, & vagi tenentur legibus locorum per quæ transeunt.

Prob. 1mo. Quia peregrini advenæ & vagi, sentiunt commodum, quatenus à patriis legibus immunes sunt; ergo & onus sentire debent, obsequendo legibus locorum in quibus actu degunt.

Prob. 2do. Ut peregrini & vagi subjaceant legibus locorum in quibus actu degunt, satis est ut legislator sufficientem in eos jurisdictionem habeat: atqui hanc habet. Si enim non habeat, vel quia non vult, vel quia non potest: atqui vult & potest: 1mo. quidem vult; cùm id meritò censeatur velle, quod conducit ad territorii pacem; quæ profectò non parum turbaretur, si peregrini laborarent, aut epularentur, cùm incolæ precibus vacant aut jejunio; 2do. potest etiam legislator suam in vagos & peregrinos jurisdictionem exercere, cùm ad subjectionem transitoriam sufficiat transitoria præsentia; sicut ad transeuntem à patriis legibus exemptionem sufficit brevis & transiens absentia.

Prob. 3tio. Specialiter de vagis, qui si à locorum per quæ transeunt, legibus immunes sint, quasi ex leges erunt, nullumque habebunt superiorem, saltèm particularem; quod in Ecclesia, quæ singulis Christi ovibus generaliter & specialiter invigilat, locum habere nequit; ergo.

Obj.

Obj. 1mo. Peregrinus in territorio alieno puniri nequit; ergo legibus ejus non ſubjacet.

R. neg. ant. Cujus falſitas patet 1mo. ex cap. 18. III. q. 6. ubi ſic: *Ibi cauſa agatur, ubi crimen admittitur;* 2do ex art. 19. Edicti Caroli IX. ann. 1563. *Si le délinquant eſt pris au lieu du délit, ſon procès ſera fait & jugé en la Juriſdiction où le délit aura été commis, ſans que le Juge ſoit tenu de le renvoyer en une autre Juriſdiction, dont l'accuſé ou le priſonnier ſe prétendra domicilié.* Hinc Preſbyter Pariſienſis qui Aureliâ tranſiens, ibidem peccat, illic ab Ordinum executione ſuſpendi poteſt; & idem eſt de Religioſo etiam exempto, quem ab Epiſcopo cujus in Diæceſi delinquit, corripi poſſe docet S. Thomas, * *niſi fortè delinquat in re aliquâ exemptâ, putà in adminiſtratione bonorum alicujus Monaſterii exempti.*

Obj. 2do. Si peregrini locorum per quæ tranſeunt legibus ſubjacerent, Sacerdotes Græci per Occidentem tranſeuntes, deberent conſecrare in pane azymo, ut Latini; & Latini qui per Græciam tranſeunt, uti deberent pane fermentato: atqui falſum conſequens.

R. neg. maj. Ratio eſt, quia ad ſervandam in Eccleſiâ Orientali & Occidentali pacem, ſancitum eſt à Patribus Florentinis, ut unuſquiſque ubicumque degeret, Eccleſiæ ſuæ ritum ſequeretur: unde etiam Romæ fermentato pane utuntur ii è Græcis qui in hâc urbe domicilium ſuum fixerunt. Imò Græcus qui celebrat in Eccleſia apud Latinos ſitâ, ſed ad Græcos pertinente, non poteſt licitè conſecrare in azymis; ſicut nec Latinus, ſi apud Græcos celebret in Eccleſia quæ Latinorum ſit, non poteſt fermentato uti, quia libertas azymum aut fermentatum adhibendi non eſt conceſſa niſi peregrinis; & iis quidem qui Eccleſiam ritui ſuo appropriatam non habent.

Obj. 3tio. Epiſcopus peregrinorum vota relaxare non poteſt; ergo neque illos legibus ſuis adſtringere.

R. neg. conſeq. Diſpartitas eſt, quòd votorum relaxatio nihil in territorium confert boni; at verò quòd leges loci ab omnibus ſerventur, multùm conducit ad pacificum territorii regimen.

Præter caſus ſuprà diſcuſſos, quidam hîc proponi ſolent. Quæritur itaque 1mo. an qui totâ die verſatus eſt in Diæceſi ubi non jejunatur, & ſub noctem accedit in aliam ubi jejunium viget, poſſit cænare.

R. negat. & dico eum ſolâ collatione contentum eſſe debere; quia fit ſubditus legi loci, eamque ſaltem ex parte implere poteſt: à contrario qui è loco jejunii ſub noctem accedit

in locum

* 2.2. q. 67. artic. 1. ad 2.

in locum ubi carnibus vesci licitum est, potest ibidem carnes manducare.

Quæritur 2do. An qui peracto Parisiis jejunio quadragesimali accedit Londinum, ubi ob veterem quem sequuntur stylum nondum absoluta est quadragesima, teneatur cum incolis loci jejunare; item an denuò ad Communionem Paschalem obligetur.

R. ad 1. affirmativè, tum ob rationem mox allatam; tum quia qui potest sentire commodum, debet & onus sentire: porrò fieri potest ut qui ultra tempus lege præscriptum, quadragesimam continuat, anno sequenti minùs jejunet quàm lege constitutum sit, putà si Londino ubi necdum jejunium incæpit, adveniat in Galliam ubi jam à diebus 15. jejunatur. Hinc colligo, eum qui Parisiis jejunavit in vigiliâ S. Matthæi quæ die suâ contigit, adhuc teneri ad jejunandum sabbato in Diæcesi vicina, ubi Festum hujus Apostoli in Dominicam proximè sequentem transfertur: eâ tamen lege ut si anno sequenti Carnuti vivat, cùm Parisiis jejunatur, & posteà Parisios adveniat, ab omni jejunio immunis sit. Haud tamen crediderim eum in cujus territorio hodie jejunatur, posse extra illud prandium carnium acceptare, modò etiam acceptaturus fuisset, si jejunii lex non viguisset in ipsius territorio: sola enim necessitas, non autem voluptas mera, a jejunii lege dispensare potest; neque æquum videtur, ut cùm hinc Ecclesia ad jejunium invitat, inde verò amici ad epulas, istorum voci non sinè illius offensione obediatur.

R. ad 2. negat. Tum quia Communio Paschalis unico actu consummatur; tum quia non ità est certo tempori annexa, ut non possit aliquando anticipari. Unde conscensurus navim ubi deest Sacerdos, potest & debet Paschali officio ante tempus paschale defungi.

SECTIO QUARTA.

De conditionibus ad Legem humanam requisitis.

SUppono 1mo. conditiones ad legem in genere necessarias, ad legem humanam requiri, quia quod competit generi, & in specie locum habere debet.

Suppono 2do. legislatoris intentionem, hanc esse debere ut obliget, unde etiam necessum est ut imperativè loquatur, aliàs non erit lex, sed consilium: hinc verba hæc, *Hortamur, monemus:* non sufficiunt ad legem; bene verò hæc, *Præcipio, jubeo, mando.* Hæ voces, *prohibeo, veto, interdico, nemini liceat, nemo possit, caveant omnes, abstineant, &c.* ad legem negativam

gativam sufficiunt. si tamen quædam ex iis usurpentur in regulis quæ nullatenus obligant, non tam legem quàm exhortationem continere judicanda sunt.

His itaque suppositis, duo supersunt inquirenda? 1mo. an sicut aliæ, sic & ipsæ Pontificiæ leges non priùs obligent, quàm promulgatæ fuerint; 2do. an, & quæ lex humana indigeat acceptari.

Circa primum censent aliqui legem Pontificiam, obligare statim ut Romæ cum formalitatibus consuetis promulgata est. Contrarium censent, ait Illust. de Marca, omnes ferè Galli, Germani, & Hispani, quibuscum sit.

Conclusio. Leges Pontificiæ non ante obligant, quàm singulis in Provinciis promulgatæ fuerint.

Prob. Ea ad Ecclesiasticæ legis valorem necessaria est conditio, cujus defectu multæ sunt Ecclesiæ leges quæ certis in locis non vigent: atqui defectu promulgationis multæ sunt leges, quæ in Gallia, Germania, aliisque ditionibus non vigent. Sic Bulla *In Cæna Domini*, & multæ Tridentinæ constitutiones, quæ ad disciplinam pertinent, nihil in Galliâ roboris habent, quia nusquam ibi publicatæ sunt: sic matrimonia clandestina hodieque valent iis in locis in quibus nunquam promulgata sunt prædictæ Synodi decreta; ergo.

* Confirm. Regimen ecclesiasticum regimine civili suavius esse debent, minusque dominationem sapere, juxta id Luc. 22. *Reges Gentium dominantur eorum, vos autem non sic:* atqui contrarium contingeret, si legem statim ac Romæ promulgata est, in Galliâ, Hispaniâ, extremisque mundi Christiani partibus ratam statim, & promulgatam censeri oporteret; quandoquidem politici Principes majori cura arcerent, quidquid subditorum suorum pacem turbare posset, quàm id averterent Ecclesiæ Principes; ergo.

Obj. 1mo. Papa leges quæ orbem totum obligent condere potest; sed si leges ejus promulgatione indigeant, jam inanis erit hæc potestas.

R. Magnam dubio procul esse Romani Pontificis authoritatem, sed discretionis & justitiæ regulis temperatam: unde nec intendere potest, ut Regna quæ probatas habent consuetudines, ab iis discedant; nec exigere ut leges suæ etiam piæ iis in locis promulgentur ubi confusionem & turbas parerent, nedum malo mederentur.

Obj. 2do. Si ad vigorem legum ecclesiasticarum necesse sit eas promulgari, Canones fidei qui in Conciliis determinati sunt, poterunt ab iis non admitti apud quos nondum promulgati fuerint: pariter ii qui à Papâ Sanctorum fastis adscripti sunt, po-

terunt pro Sanctis non haberi donec eorum canonisatio publicata fuerit: atqui utrumque falsum est; alioqui non eadem esset ubique fides, non eadem de Sanctis existimatio, quod repugnat; ergo.

R. neg. maj. Ratio est, quia quod semel ad fidem pertinere declaratum est, ubique necessariò tenendum est ut verbum Dei, unde ei adhærendum est statim ac certò quâcumque viâ cognoscitur; idem proportione servatâ de iis dicendum qui inter Sanctos referuntur. Sed alia est legum ad disciplinam spectantium conditio: eæ enim non eodem modo locis omnibus conveniunt, nec necessariò pro locis omnibus feruntur; ergo tandiù incertum est, an pro hâc vel illâ Provinciâ ferantur, donec ibi cum ordinariis solemnitatibus promulgatæ sint.

Ut solvatur altera pars propositæ quæstionis, an scilicet humana lex de quâ solâ agitur, debeat acceptari, non quidem ab omnibus, quia alioqui nulla lex valeret, sed saltèm à saniori parte, notandùm quòd multiplex est status: Monarchicus, in quo unus imperat, ut apud Francos; Aristocraticus, in quo soli Optimates dant jussa, ut apud Venetos, Democraticus, in quo rerum summa penès populum est; Monarchico-Aristocraticus, in quo Princeps unà cùm Primatibus præest. Certum est in iis locis in quibus ligata est Superioris potestas & à quorumdam v. g. Primatum consortio pendet, non valere leges quæ ab uno ferrentur inconsultis aliis. De his quæ ad nos non pertinent non loquimur; sed quærimus, an qui vel populis imperat, ut Monarcha, vel communitatem habet sibi immediatè subditam, ut Episcopus, possit ferre leges quæ sine consensu sanioris partis communitatis obligent. Sit.

Conclusio. Lex humana non indiget populorum acceptatione.

Prob. Si lex indigeret acceptari, jam potestas legislativa plùs esset penès subditos quâm penès Principem: is enim tribueret quidem materiam legis, at subditi approbatione suâ tribuerent legi vim obligandi in quâ consistit ejus essentia: atqui falsum & absurdum consequens: meritò igitur proscripta est ab Alexandro VII. & à Clero Gallico propositio ista: *Populus non peccat, etiamsi absque ullâ causâ non recipiat legem à Principe promulgatam.*

Obj. 1mo. Si lex non pendeat ab acceptatione, poterit esse vera lex cuï tota communitas repugnet: atqui falsum consequens. Lex enim cuï repugnaret tota communitas, non esset ad bonum commune, sed potius ad detrimentum multitudinis, quod legis essentiæ repugnat; ergo.

R. ad 1. neg. min. ad 2. neg. maj. Fieri enim potest, ut

populus

populus magnâ ex parte repugnet legi quæ ad bonum commune ordinetur: sic Israëlitæ plerumque contra DEI leges, ut quæ sibi duriores viderentur, obmurmurabant; ergo lex quæ contradictionem magnam experietur, non desinet esse vera lex, Supponimus enim eam ferri de rebus quæ ad bonum Reipublicæ conducunt; ideòque poterit Princeps ejus transgressores pœnis coërcere, intuitu utilitatis quæ ex eâdem lege sequetur, victâ tandem iniqua populi rebellione.

Si tamen prævideret Princeps legem suam, habitâ ingeniorum ratione, plùs allaturam mali quàm boni, satiùs, imò aliquando necessarium foret executionem ejus non urgere, & DEUM ipsum imitari, qui quædam Judæis permisit, primævæ institutioni minùs consentanea; tunc autem lex invalida fieret non defectu acceptationis populi, sed voluntate Principis qui pacis amore, eidem legi derogaret.

Obj. 2do. Consuetudo potest legem abrogare: atqui consuetudo æquivalet non acceptationi.

R. dist. maj. Consuetudo legitimè præscripta potest legem abrogare, C. consuetudo quævis, N. Ideò autem consuetudo legitimè præscripta legem abolet, quia Princeps tunc consentit ut lex sua in desuetudinem abeat: nihil autem mirum, si lex non obliget, cùm Princeps eam tacitè revocat.

Ex Conclusione nostrâ sequitur, peccare eos qui sinè legitimâ causa legi promulgatæ resistunt, quia resistunt legitimæ Potestati. Non peccarent tamen 1mo. si legis executionem differrent, quia Principi repræsentassent incommoda ex lege secutura; 2do. si legislator inobservatæ legis conscius, transgressiones quas facilè coërcere posset, dissimularet, quia *qui tacet, consentire videtur*; 3tio. si inscio etiam Principe lex à majori & saniori parte communitatis non servetur post legitimam præscriptionem; 4to. si quia non servatur à majori parte, nec à minori parte sinè gravi incommodo servari potest. Hinc Barbitonsor diebus etiam Dominicis artem suam exercere potest, si in eo sit loco ubi homines ejusdem professionis & laxioris conscientiæ, clientes ei suos abriperent, non sinè gravi familiæ suæ incommodo.

SECTIO QUINTA.

De obligatione Legis humanæ.

LEx humana saltèm ordinariè obligat, alioqui non esset lex sed consilium. Dubitari tamen potest an lex in præsumptione fundata obliget: quod dubium ut solvatur, duplex distingui debet præsumptio, alia periculi moralis, alia facti.

Præsum-

Præsumptio *periculi moralis*, ea est quâ legislator præsumit in tali actu esse aut fuisse aliquid repugnans substantiæ ejusdem actûs v. g. dolum, timorem, defectum consensûs aut judicii, quia plerumque ita accidit in tali casu. Præsumptio *facti* ea est quâ præsumitur actus tali modo factus, quo reipsâ factus non est.

Lex fundata in præsumptione periculi, obligat & suum habet effectum, etiamsi id quod timeri poterat, non intervenerit in particulari casu. Unde lex quæ irritat professionem ante annos 16. emissam, obligat etiamsi puer professus ingenium haberet suprà ætatem maturum. Pariter lex quæ statuit ut votum â filio impubere factum, possit à patre ejus irritari, vim suam habet etiam in conscientiâ, etsi constet puerum perfectum hâc in ætate judicium habuisse.

Ratio est 1mo. quia hujusmodi leges non tam fundantur in simplici præsumptione periculi, quàm in judicio certo periculi ut sæpè aut aliquando contingentis: atqui judicium hoc semper verum est: semper enim verum est v. g. matrimonia clandestina esse plena periculi; semper verum est professionem ante tempus factam à puero, quem fortè post aliquot annos statûs sui pænitebit, gravibus obnoxiam esse incommodis; 2do. quia legislator vult & velle potest ut lex sua obliget iis etiam in casibus ubi non intervenit malum quod timetur; quia scilicet nisi lex generaliter omnes, & in quibusvis casibus obliget, efficaciter removeri non potest malum quod timetur. Nemo enim est eorum præsertim qui aliquid vividè desiderant, qui facilè & falsò sibi non persuadeat periculum quod aliis imminet, sibi non imminere; adeoque multi, imò plerique existimarent legem pro aliis esse latam, non pro se; unde paulò pòst omnia redirent incommoda, quæ legislator removere voluit. Atque hinc alibi colligam non valere testamenta, in quorum celebratione omissæ sunt formalitates legibus requisitæ.

Verùm si lex fundetur in præsumptione *facti*, quod reipsâ factum non sit, dicendum est eam non obligare. Ratio est, qnia tunc tollitur fundamentum legis: neque superior intendit obligare, cùm nulla est obligandi ratio. Hinc si judex Ecclesiasticus, etiam interpositâ excommunicatione, sponsam quæ matrimonii sui nullitatis conscia est cum viro habitare præcipiat, debet hæc *potiùs excommunicationis sententiam humiliter sustinere, quàm per carnale commercium peccatum operari mortale*, ex cap. 44. *De sentent. excomm.* His præsuppositis, seorsim tractanda sunt cetera quæ ad hanc materiam pertinent. Unde sit.

PUN-

PUNCTUM PRIMUM.

Unde cognoſci poſſit an Legifer ſub gravi peccato obliget.

DUo hîc præſtanda ſunt: 1mo. aſſignanda eſt regula generalis ex quâ dijudicari poſſit, an & quando legiſlator cenſeatur graviter obligare; 2do. expendendum eſt an in materia levi graviter, an econtra in gravi leviter ſolùm obligare poſſit. Sit.

Conclusio. I. Toties lex obligat ſub mortali, quoties materia ejus gravis eſt & graviter præcepta.

Prob. 1mo. Quia in hoc caſu nihil deeſt legi, ſive ex parte rei præceptæ, ſive ex parte præcipientis, qui in materiâ gravi graviter obligare poteſt, & poteſtate ſuâ uti præſumendus eſt, cum nulla adeſt contrarii præſumendi ratio: 2do. quia lex humana divinam imitari ſolet: hæc autem graviter obligat in materiâ gravi, leviter in levi.

Porrò materia cenſetur gravis, 1mo. quando etſi de ſe levis ſit, gravis tamen eſt in ordine ad circumſtantias. Hinc graviter prohibitum eſt Clericis nè tabernam ingrediantur, vel habitus induant ſeculares, quia alioqui grande ſtatui Eccleſiaſtico dedecus inurunt. Hinc graviter peccat miles, qui è caſtris uno inſtanti egreditur, quia militarem diſciplinam, quæ ſummi eſt momenti, malo, quod alii ſtatim ſequerentur, exemplo labefacta.

2do. Materia cenſetur gravis, cùm pro tali habetur, ſive ex communi prudentum judicio, ſive ex conſuetudine bene fundatâ: unde ſi vel in Eccleſiâ, vel in hâc aut illâ communitate lex quæpiam à viris timoratis & doctis ſpectetur ut gravem inducens obligationem, judicandum eſt eam ſub mortali obligare. Quapropter cùm probi omnes legem jejunii vel audiendæ Miſſæ certis diebus, habeant pro gravi, nemo ſenſatus gravitatem hanc in dubium vocare poteſt.

Jam verò materia cenſetur graviter præcepta: 1mo. cùm legiſlator utitur verbis, quæ grave præceptum exprimunt, ut ſi quid præcipiat ſub indignatione Dei, aut Sanctorum; ſub interminatione divini judicii; in virtute obedientiæ, quæ ſibi promiſſa ſit, &c. 2do. cùm graves pro tranſgreſſione pœnas infligit, vel comminatur, (nam gravis pœna etiam incurrenda, gravem culpam præſupponit;) ut cùm lex fertur ſub pœnâ cenſuræ, ſervitutis, exilii, infamiæ, amiſſionis magnæ ſummæ; 3tio. communia etiam verba quibus uti ſolent legiſlatores, ut *ordinamus, prohibemus, teneantur, nemo poſſit,* & æquivalentia, videntur continere præceptum ſub mortali culpâ obligans, ſaltèm ſi ſubſit

materiæ gravitas. Hæc itèm *firmiter*, *districtè* præcipimus, materiam gravem & seriò præceptam indicare solent, nisi obsit legitima in contrarium interpretatio, quod vix alibi contingit quàm in Religionibus, in quibus id solùm sub mortali præcipi solet, quod præcipitur *in vim obedientiæ*, aut *sub pœnâ gravis censuræ*. Hæ voces *monemus hortamur*, consilium ac directionis formam magìs continent quàm præceptum.

Conclusio II. Legislator non potest rem, omnibus bene inspectis levem præcipere sub mortali.

Prob. 1mo. Quia talis lex injusta foret, utpotè quæ non congrueret legi divinæ; cùm hæc res leves sub reatu peccati mortalis non prohibeat, ut patet de furto levi, & mendacio jocoso; 2do. quia si lex civilis rem levem sub pœnâ capitis prohiberet, non solùm injusta, sed & ridicula foret; ergo à fortiori injusta esset, si rem levem sub æternæ damnationis pœnâ imperaret.

At, inquies, Deus esum pomi, rem sanè levissimam, sub peccato mortali prohibuit. Reges quoque sub gravissimâ triremium pœnâ prohibent nè columbæ occidantur.

R. esum pomi rem quidem fuisse in se & præcisis circumstantiis levissimam; sed magnam fuisse in ordine ad finem à Deo intentum, qui is erat ut Adam tot gratiis instructus in uno puncto, eoque facili submissionem suam profiteretur.

Idem dicendum de legibus humanis, quæ sub gravibus pœnis quædam in speciem levia prohibent: v. g. nè columbæ occidantur, nè in bello rusticorum olera rapiantur, nè Religiosi colloquia cum mulieribus habeant: hæc enim non ità exilia sunt, quin gravem bonis & honori dominorum, militari disciplinæ, & Sanctis Religionum Institutis injuriam faciant.

Conclusio III. Legislator in re gravi potest sub veniali tantùm obligare.

Prob. 1mo. Quia multæ Regularium constitutiones sub peccato solùm veniali obligant in materiâ alioqui gravis peccati capaci, qualis est auditio Missæ: atqui constitutiones illæ sunt veræ leges, ex omnium confesso; ergo.

Prob. 2do. Lex cujus obligatio tota pendet à legislatoris voluntate, non obligat nisi prout vult legislator: atqui legis humanæ obligatio tota pendet à legislatoris voluntate. * Alioqui enim vel penderet à jure naturali, vel à gravitate materiæ. Non primum, quia lex naturalis docet parendum esse superiori, quantùm præcipit superior; ac proinde sub levi, cùm superior sub levi solùm obligare intendit. Non secundum, illa enim materia licèt in se gravis, per se sub gravi non obligat, quam legislator posset absolutè sub consilio solùm proponere, vel etiam sub

am sub pœnâ: atqui legislator materiam hanc posset aut sub consilio solùm, aut sub pœnâ, non autem sub ullâ culpa proponere; ergo potest eam solùm sub culpâ veniali proponere, quæ & timoratas conscientias pungat, & eas tamen in gravis lapsûs discrimen non adducat.

† Prob. 3tio. Vel possibilis est lex quæ sub veniali solùm obliget in materiâ gravi, vel impossibilis est. Si primum, vera est assertio nostra: si secundum, eo ipso lex de quâ loquimur, invalida erit, quia legislator vult solùm facere legem quæ leviter obliget, & non aliam; ergo.

* Obj. 1mo. Si legislator sub veniali solùm in materiâ gravi obligare possit, poterit nunc sub majori peccato veniali, nunc sub minori, in eadem materia prorsùs invariatâ obligare: atqui falsum consequens. Alioqui poterit etiam facere ut non magìs reus sit qui legem transgreditur actu intensissimo, quàm qui remissione: atqui hoc repugnat ipsis naturæ legibus, juxta quas eò quis graviùs peccat, quò magìs intensè fertur in peccatum.

R. ad 1. neg. min. ad 2. neg. maj. Si propositio intelligatur ut intelligi debet de unâ eademque lege: etsi enim qui actu parùm intenso aleâ ludit Annecii, ubi aleæ ludi sub gravibus censuris prohibentur, graviùs peccare possit, quàm qui actu longè intensiori luderet in Diæcesi, ubi idem ludus sub veniali solùm peccato prohiberetur, semper tamen verum erit è duabus personis uni eidemque legi subjectis eam graviùs peccare quæ actu intenso, quàm quæ remisso legem transgreditur, ut ex se evidens est.

† Obj. 2do. Non potest subditus in materia levi graviter obligari; ergo nec leviter in gravi.

R. neg. conseq. Disparitas est, quòd gravis materia sit levis obligationis capax; levis verò gravem obligationem suscipere nequeat.

PUNCTUM SECUNDUM.

An ad peccatum mortale contra Legem requiratur aut sufficiat contemptus.

DUo hîc quæruntur: an scilicet ad peccandum mortaliter, contemptus vel requiratur in materia gravi, vel in materia levi sufficiat, quæ ut solvas.

Not. 1mo. Contemptus inordinatus, de quo hîc agitur, est Actus mentis quo quis scienter & positivè rem vel personam minoris æstimat, quàm exigat ejus meritum & dignitas.

Dixi, *scienter & positivè:* quia si quis vel negativè se gerat, neque aspernando, neque æstimando, præsertim cùm ad po-

sitivè æstimandum non tenetur, vel bona fide alterius meritum minoris æstimet, quàm in se sit, non censetur contemptor: unde contemptus prout hîc sumitur, est actus injustitiæ; quia qui alium contemnit, jus ipsius violat, de ejus æstimabilitate detrahendo. Huic autem injustitiæ peccato admisceri potest peccatum aliud contra religionem, si Deus; contra pietatem, si parentes; contra reverentiam & observantiam, si Prælati & Superiores contemnantur.

Not. 2do. Contemptus inordinâtus duplex distinguitur: alter materialis seu virtualis, quo quis rem vel personam aliis quidem postponit, sed absque eo quòd aliam cum alia comparet, aut præferre intendat; quo sensu aïunt post D. Thomam Theologi, Deum mortali quodlibet peccato contemni: alter formalis, quo quis directè & expressè rem aut personam minoris æstimat aut æstimare velle videtur, quàm eam æstimari debere cognoscit. Unde infert Van-roy, legem ex contemptu propriè dicto non violari, nisi cùm quis eam transgreditur eo fine ut lex, vel legislatoris authoritas in contemptum veniat.

Not. 3tio. Contemptus formalis, alius cadit in personam legislatoris, alius in rem ab ipso præceptam, alius in ipsam ejus legem; quanquam lex vix aliter contemni potest quàm in ordine vel ad rem quæ præcipitur, vel ad eum qui præcipit: porrò qui præcipit, contemni potest vel formaliter, ut legislator & superior; vel materialiter, ut quidam homo.

Not. 4to. Contemptus personæ pugnat contra justitiam, etsi contra alias virtutes pugnare possit, ut dictum est. Contemptus verò rei præceptæ pertinet ad speciem vitii oppositi virtuti præceptæ: v. g. contemptus orationis, ad speciem irreligiositatis. His præmissis, sit

Conclusio I. Ad peccatum mortale contra legem non requiritur contemptus formalis, si lex sit in materia gravi.

Prob. Ad peccatum mortale duo sufficiunt, materiæ gravitas, & plena voluntatis consensio: atqui hæc sæpè reperiuntur sinè contemptu formali; ut cùm quis peccata confitendo unum aliquod reticet præ timore; ergo.

Confirm. ex censurâ propositionis 23. ex iis quas damnavit Alexander VII. an. 1665. *Frangens jejunium Ecclesiæ ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientiâ hoc faciat, putà quia non vult se subjicire præcepto.* Sanè si semel admittatur hæc opinio, pleraque peccata mortalitia evanescunt.

Conclusio II. Transgredi legem ex contemptu formali rei præceptæ, vel legislatoris præcisè ut hominis, & prout aliquos habet defectus; non semper est peccatum mortale.

Prob. 1. pars. Ad peccatum mortale requiritur gravis deordinatio: atqui hæc non necessariò reperitur in contemptu rei minimæ; unde non videtur graviter reus, qui ex quodam contemptu silentium non servat, aut leve mendacium profert; tunc enim materiam parvi æstimat, non quia præcepta est, sed quia parva est.

Duo tamen hîc cavenda: 1mo. nè ex contemptu rei ad contemptum legislatoris deveniatur; 2do. nè contemptus rei gravem in doctrinâ errorem involvat. Sic graviter peccaret qui jocosum mendacium contemneret, quia arbitraretur peccatum veniale non displicere Deo.

Prob. 2. pars. Ideo contemptus legislatoris peccatum mortale in re etiam levi aliquando inducit, quia eo contempto censetur contemni authoritas ejus prout à Deo est: porrò qui legislatorem non ut talem contemnit, sed ut hominem defectibus suis obnoxium, non ideo authoritatem ejus contemnit, ut supponimus; sed tantùm quandam circa eum animi amaritudinem ostendit: hæc autem dispositio licèt mala, non videtur in materia levi, nisi veniale peccatum; ergo etiamsi legem ejus ex hocce contemptu omittat, non peccat mortaliter, si lex sit de re levi.

Conclusio III. Transgredi legem, etiam in re levi, mortale est si fiat ex contemptu legislatoris ut talis.

Prob. 1mo. ex S. Bernardo, l. de Dispens. &c. cap. 11. *Contemptus*, inquit, *convertit in crimen gravis rebellionis, nævum satis levem simplicis transgressionis.*

Prob. 2do. Legislator vel est Deus, vel homo: atqui neuter præcisè ut legislator contemni potest sinè gravi peccato. Non Deus, cùm in omni Dei contemptu, sive interno, sive exteriori, sit semper gravis deordinatio, quæ à mortali nunquam eximi potest, etiamsi agatur de levibus præceptis, aut etiam de consiliis. Non etiam homo, quia cùm homo contemnitur ut legislator, contemni videtur ut vices Dei gerens, & fungens legatione pro Deo; ergo qui legem ejus hoc modo violat, etiam in materiâ levi, v. g. qui ex contemptu legislatoris, legem silentii violat, graviter peccat, non præcise ratione inobedientiæ quæ solùm venialis est, sed ratione irreverentiæ quæ mortalis est.

Ex dictis colliges errare eos qui peccatum ex consuetudine eo ipso censent esse ex contemptu; sicut enim datur contemptus sinè consuetudine, sic absolutè dari potest consuetudo sinè contemptu; quia si quatuor aut quinque actus pariant consuetudinem, ultimus sicut & primus potest non fieri ex contemptu.

ptu. * *Frequentia tamen peccati*, aït S. Thomas, *dispositivè inducit ad contemptum, secundùm illud* Prov. 18. *Impius cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit.* Et hæc postrema verba seriò pensari debent ab iis qui ex habitu leges statûs sui transgrediuntur.

PUNCTUM TERTIUM.

An uno actu pluribus obligationibus satisfieri possit.

CErtum est unico actu satisfieri non posse pluribus obligationibus, quæ titulo justitiæ contractæ fuerint, nisi alicujus earum remissio facta fuerit. Hinc si Titio centum aureos debes ex contractu, & alios centum ex delicto, non sufficit si semel centum solvas; quia non ponis æqualitatem.

Dixi, *nisi fiat remissio:* nam propter hanc remissionem aliquando fit, ut qui duo debet, satisfaciat reddendo unum. Sic qui duo habet beneficia, non tenetur, nisi ad unius Officii recitationem; contra verò Capellanus qui ratione fundationis Missas aliquot, unaquaque hebdomada, celebrare tenetur, pro iisdem Missis stipendium accipere non potest, etiamsi Fundator nihil statuerit circa Missarum applicationem; quia, ut habet Regula 45. Juris in 6. *inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit:* porrò veri magis simile est Fundatorem intendisse ut Missæ sibi applicarentur, quia hæc esse solet Fundatorum intentio. Tota difficultas est de obligationibus legalibus, quæ cùm à solâ legislatoris voluntate dependeant, nunc unum pro pluribus obligationibus actum, nunc plures exigere possunt. Quâ de re sit.

Conclusio Tunc solùm pluribus præceptis & obligationibus uno actu satisfieri potest, cùm vel impossibile est plures actus eo tempore poni, quo plura urgent præcepta; vel uno actu posito tollitur alterius præcepti causa, vel superior eodem actu pluribus præceptis satisfieri concedit.

Prob. Quia nemo tenetur ad impossibile; nemo obligatur ad actum, cùm deest causa ob quam solam actus ille pro tunc præceptus est; nemo demum plùs vi legis facere tenetur, quàm velit legislator.

Hinc 1mo. Si voveris jejunare per Quadragesimam, eodem jejunii actu, & voto tuo, & præcepto Ecclesiæ satisfacies: secus dicendum si simpliciter vovisses jejunium, nec diem ab Ecclesia præceptum determinasses; tunc enim & voto & Ecclesiæ præcepto diversis diebus satisfacere posses.

Hinc 2do. Qui eleemosynam vovit, si occurrat pauperi extremâ

* 2. 2. q. 186. art. 2. ad 3.

tremâ necessitate laborante, eique ut voto suo faciat satis, eleemosynam conferat, ad nihil ampliùs obligatur, quia prior eleemosynæ largitio tollit extremam necessitatem, adeoque & materiam præcepti naturalis.

Hinc 3tio. *Si* Confessarius alicui injungat, ut diebus singulis Sacro intersit, ei satis erit si unicam Dominicis & Festis diebus Missam audiat; quia legitimè præsumitur Confessarii intentionem esse ut pænitens uno actu duplicem impleat obligationem.

Quòd si regulam quâ hæc Confessarii intentio dignoscatur generalem quæras, hæc videtur afferri posse: Tunc Confessarius præsumi potest concedere ut pœnitens uno actu & Ecclesiæ & ipsius Confessarii præceptum adimpleat, cùm pœnitentia satis adhuc longa remanet, ut peccato proportionata videri possit; & hoc locum habet in casu mox proposito: tunc verò obligationem ab obligatione aliunde impositâ diversam injungere censendus est, cùm alioqui nullam aut ferè nullam pœnitentiam imponeret. Hinc si voveris, aut si præceperit Confessarius, aut aureos decem pauperi tribuas, non sufficit si pauperi reddas id quod ei ex contractu aut delicto debes: quia legis interpretatio fieri debet ex communiter contingentibus: porrò intentionem mox expositam communiter habent Confessarii, eamque ità interpretari solent Doctores.

Hîc duo notanda, 1mo. nunquam satisfieri posse per actum unum pluribus præceptis, nisi quando hæc simul concurrunt. Unde meritò proscripta est propositio hæc, *Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto, pro die præsenti & crastino*; 2do. eum qui multis præceptis simul concurrentibus non potest unico actu satisfacere, si uni potiùs quàm alteri satisfacere non intenderit, censendum esse satisfecisse vel graviori, si unum aliis gravius sit, vel omnibus pro ratâ, si eadem sit omnium gravitas. Quòd si præcepto uni præ aliis satisfacere intenderit, huic soli satisfecisse judicandus est, nisi cum expressa voluntate implendi unum, simul habuerit interpretativam voluntatem eamque majorem implendi aliud: sic qui vovit auditionem Missæ, eique interfuit die quam festam esse nesciebat, satisfecit Ecclesiæ præcepto, non autem voto, nisi expressam habuerit voluntatem non satisfaciendi Ecclesiæ præcepto.

An possit quis per plures actus simul satisfacere pluribus præceptis, expendam agendo de Officii recitatione.

Quæres 2do. an præceptum quod totum impleri nequit, impleri debeat quoad partem quæ possibilis est.

R. affirmat. Unde qui tempore Præfationis venit ad Sacrum, nec alterius copiam habet, tenetur residuam singularis

illius Missæ partem audire. Pariter qui semiquadrante ante mediam noctem, meminit se Officium non legisse, tenetur ad recitandum quidquid potest ante duodecimam noctis. Ratio est, quia cùm obligatio quæpiam est divisibilis, ea ejus pars necessariò impleri debet, quæ impleri potest. Hinc damnata fuit ab Innocentio XI. hæc Dianæ propositio, *Qui non potest recitare Matutinum & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.*

PUNCTUM QUARTUM.

An lex humana obliget cum gravi periculo.

CONCLUSIO I. Lex humana non semper obligat cum periculo vitæ, aut gravis incommodi.

Prob. Strictior non est obligatio legis humanæ, quàm divinæ, sed econtra: atqui lex divina positiva, non semper obligat sub periculo gravi. Nam lege divina veteri prohibitum erat, nè quis vel panes propositionis comederet, exceptis Sacerdotibus, vel die sabbati serviliter laboraret; itèm lege novâ præcepta est integra peccatorum confessio: atqui eæ DEI ipsius leges non obligarunt sub gravi periculo. * Nam potuit Davit in casu necessitatis comedere Panes Sanctos; ** potuerunt & Machabæi pugnare die sabbati; potest denique quis in confessione actu necessaria, ex metu mortis sibi à violento Confessario inferendæ, peccatum aliquod reticere; tuncque confessio ejus, etsi materialiter dimidiata, integra est formaliter, ut alibi docent Theologi.

Obj. 1mo. Tenetur quilibet bonum commune bono suî privato præferre: atqui si possit homo legem transgredi ut mortem vitet, bonum commune cedet bono privato; lex enim quævis ad bonum commune lata est.

R. dist. maj. Tenetur quilibet privato suî bono bonum commune præferre, cùm commune bonum non potest aliter procurari ut statim dicemus, C. tenetur, cùm bonum commune sufficienter obtinetur per ordinariam legis observationem, N. Porrò, etiamsi non jejunet quis, cùm graviter ægrotat, non desinet Ecclesia obtinere finem quem ex jejunio sibi proposuit obtinendum; imò pessimè sibi consuleret Ecclesia, si hujusmodi legum executionem tam acriter urgeret; multi enim non parerent, multi parendo se se eo in statu constituerent, ubi nihil ampliùs obsequii Ecclesiæ præstare possent.

Obj. 2do. Jure solùm positivo vetitum est 1mo. nè quis consanguineam ducat in uxorem; 2do. nè communicet cum excom-

* *Matth.* 12. ** 1. *Mach.* 1.

excommunicato; 3tio. nè celebret absque vestibus sacris, aut calice consecrato: atqui tamen nullum ex his licitum est, nè in casu quidem gravis periculi.

R. Ex his similibusque casibus hoc unum sequi, quasdam esse humanas leges, quæ cum ipsius vitæ dispendio impleri debent: id porrò fatemur, negamus solùm omnes sic se habere. Imò communiùs docent Theologi posse aliquem communicare cum excommunicato, modò supponatur abesse contemptus & scandalum. Ideo autem non licet sinè vestibus sacris celebrare, etiam propter metum mortis, quia metus ille incuti non solet Sacerdoti, nisi in odium Religionis, aut Sacrificii derisionem; unde si quis ex indiscreta devotione, aut ex persuasione quòd talis celebratio nihil haberet mali, mortem minaretur Sacerdoti, nisi celebraret, posset is celebrare juxta plures, sicut eâdem de causâ potest aliquando sacrificium mutilare.

Conclusio II. Leges humanæ aliquando obligant cum vitæ periculo.

Prob. Respublica, sive civilis sive ecclesiastica, eam à Deo potestatem accepit sine quâ conservari nequit: atqui nonnunquam contingit, ut quævis Respublica conservari nequeat, nisi leges ejus cum gravi etiam vitæ periculo observentur. Idem enim de aliis legibus sit judicium, ac de ea qua certis hominibus præcipitur, ut hostes aggrediantur; aut de ea qua præciperet Episcopus, ut Vicarius mortuo Parocho, populo peste infecto Sacramenta administraret: atqui si leges illæ non obligarent, etiam in gravi periculo, jam Respublica tum civilis tum ecclesiastica conservari non posset, hæc in ordine spirituali, illa in ordine politico; ergo.

Verum quidem est, quòd lex naturalis unumquemque obligat ad propriæ vitæ conservationem; sed hoc solùm sensu, quòd nemo vel directè sibi mortem inferre possit, vel se se mortis periculo absque causâ exponere; non autem quasi nunquam licitum sit membro, se se pro salute totius periculis objicere; imò præcipit tunc lex naturæ, ut bonum publicum privato anteponatur.

Ergo, inquies, quod tunc homo teneatur hoc vel illud præstare cum vitæ periculo, non oritur à lege humana, sed à naturali, adeoque falsa est assertio nostra.

R. Id oriri tum à lege naturali, quæ præcipit ut pars objiciat se pro toto; tum à lege humanâ, quæ determinat quænam pars pro aliis objicere se debeat: neque enim præcipit jus naturale, ut Joannes se potius pro salute patriæ devoveat, quàm alius quilibet; unde lex naturæ obligat subditos in communi, lex verò humana obligationem hanc ad has vel illas personas applicat.

Quæres

Quæres 1mo. Unde cognosci possit quando lex humana (idem proportione servatâ dicendum de lege divinâ) in conscientiâ obliget, etiam cum vitæ periculo.

R. Lex humana, etiam cum vitæ periculo obligat: 1mo. cùm utilius est bono communi hîc & nunc servari legem, quàm servari privatî hominis vitam; 2do. cùm lex humana violari nequit absque contemptu Dei, Religionis, fidei, aut potestatis legislativæ. Sic 1mo. si Princeps præcipiat ut defendas portam urbis, in quâ majus imminet periculum, teneris obsequi, quia satius est aliquos homines mori quàm gentem totam perire; si superior jubeat te fratribus peste infectis opem ferre, teneris ex obedientiâ, nec causari potes te non magis quàm alios ad subeunda hæc pericula obligari: si enim valeret hæc excusatio, jam superior bono communi providere non posset. Sic 2do. si in contemptum fidei, vel Ecclesiæ aut superiorum, exigat quis, ut in loco profano celebres, ut diebus prohibitis vescaris carnibus, aut serviliter labores, potiùs moriendum est quàm obediendum, ut fecit Eleazarus. * Addit Delugo eum excusatum non iri, qui declararet se non vesci carnibus in contemptum Ecclesiæ, sed solùm ad vitandam mortem. Sed de his rursus in Tract. de Fide.

* Quæres 2do. Quid sentiendum de lege quæ Carthusianis quocumque sint statu carnis usum prohibet.

R. 1mo. Carthusianum cuî nulli alii suppeterent cibi, teneri ad utendum carnibus: 1mo. quia alioqui deberet mori fame, imò & suî homicida esse, secundùm id Ambrosii. *Pasce fame morientem: si non pavisti, occidisti;* 2do. quia cùm duæ leges simul servari nequeunt, major præferenda est minori, quin & minor tunc non est vera lex: atqui in hoc casu urget lex naturæ, quæ vult ut unusquisque vitam suam servet, cùm nulla occurrit gravis & honesta causa quæ exigat ut eam prodigat homo, prout nulla occurrit in præsenti; quidquid enim hîc exoriri posset scandali, acceptum esset, non datum.

R. 2do. Carthusianum qui ex medicorum judicio didicit se moriturum nisi carnem comedat, non teneri ad vescendum carne.

Prob. 1mo. Tunc lex aliqua cum mortis periculo obligat, cùm pluris interest eam servari, quàm servari vitam privati alicujus: atqui talis est allata lex Carthusiensium. Si enim iis carnis esus ob morbum concedatur ex judicio medicorum, statutum Ordinis qui tot Sanctos edidit, infringetur primò in casibus periculosis; deinde eadem relaxatio trahetur ad omnes graves morbos; postmodum verò cùm medici sæpè inveniant

morbos

* 1. *Machab. cap.* 6.

morbos quibus curandis vel utilem vel etiam necessarium judicant esum carnium, Carthusienses passim in infirmariis vescentur carnibus; & sic pessum iret Ordo piissimus.

Prob. 2do. Si teneatur Carthusiensis ad vescendum carne, cùm id necessarium esse judicat medicus, tenebitur ob idem medici judicium, infirmus aërem & patriam mutare; tenebitur paterfamilias gravi morbo decumbens, magni pretii remedium comparare, morbo huic pellendo aptissimum; tenebitur dives delicatis ac pretiosis alimentis occurrere morbis pauperum alioqui probabiliter moriturorum; tenebitur qui castitatem vovit, voti sui dispensationem petere, cùm nonnisi matrimonii usu à certis quibusdam morbis expediri potest, secus ac fecit S. Casimirus: atqui hæc omnia communi sapientum judicio & praxi repugnant; ergo.

Obj. 1mo. Carthusianus qui nullos præter carnem cibos habet, tenetur vesci carnibus: sed qui sinè carnibus sanitatem recuperare non potest, in rei veritate nullos præter carnem cibos habet. Alii enim cibi, utpotè corpori inutiles, perinde sunt ac si non essent; vel fortè se habent ad hujus hominis morbum, sicut alimenta venenosa ad vitam alterius; ergo.

R. neg. min. 1mo. Quia alii cibi ex se valent ad sustentationem vitæ, & ad hoc serviunt ut ægrotus non moriatur fame, etiamsi fortasis moriatur ex morbo; 2do. quia inhumanum est abstinere ab omni cibo usque ad mortem; non autem tali genere cibi ex quo solum fit ut quis breviori tempore, naturali morbo moriatur; certè si paterfamilias hoc cibi genus magnis sumptibus comparare non teneatur, quidni à carnibus abstineat Carthusiensis, qui plùs Religioni suæ noceret iisdem utendo, quàm filiis suis pater, fortunas suas in pretiosa remedia impendendo. Et verò quis tutò asserere ausit moriturum hominem jam carnibus non assuetum, nisi carnem manducet? Nullus profectò nisi Angelus: tunc autem erit is interrogandus quid in hoc casu facto opus sit.

Obj. 2do. Lex naturæ jubet suam ab unoquoque vitam servari: atqui Carthusianus vitam suam non servaret abstinendo à carnibus; ergo.

R. dist. maj. Jubet, id est, vetat nè quis directè sibi mortem inferat, C. id est, vetat nè fiat aliquid unde præter agentis intentionem vita minuatur, subd. vetat hoc cùm nulla boni majoris ratio contrarium exigit, C. secus N. solutio patet ex dictis.

† PUN-

† PUNCTUM QUINTUM.

An peccet qui non tollit, aut ponit impedimentum executioni Legis.

SEnſus quæſtionis eſt, an qui legem implere non poterit ſi aliquid faciat, ab eo faciendo abſtinere teneatur; cui quæſtioni ut ſatisfiat,

Not. 1mo. Paulò aliter diſcurrendum eſſe de lege naturali & divinâ, quàm de humanâ; hæc enim non tam graviter obligat quàm illa.

Not. 2do. Præceptum aliud eſt negativum quo prohibetur aliquid mali, v. g. *Non concupiſces;* aliud affirmativum quo præcipitur actio bona, & hæc actio vel eſt juſtitiæ, vel alterius virtutis.

Not. 3tio. Impedimentum quod obſtat executioni præcepti, vel eſt actus bonus, vel aliquid indifferens, vel peccatum, vel denique peccandi occaſio; & hæc vel præſens eſt, vel abſens; abſens verò vel remota eſt, vel proxima, quæ fuſiùs alibi proſequemur. His poſitis, ſit

Conclusio I. Impedimentum obſtans executioni præcepti negativi tolli debet, quoties impedimentum illud conſiſtit in occaſione vel præſenti, vel abſente quidem, ſed proximâ.

Prob. 1. pars, quia reſiſtendum eſt occaſioni quæ ad malum actu & de facto invitat: ſed reſiſtere huic occaſioni eſt eandem tollere, quantùm ſcilicet tolli poteſt: ergo talis occaſio, ſeu impedimentum obſtans executioni præcepti, omnino auferri debet.

Prob. 2. pars, quia *qui amat periculum peribit in illo;* occaſio autem eo ipſo quo proxima eſt, plena eſt periculi. Hinc ſi quoties in mulierum cœtu verſaris, conſentias concupiſcentiæ, teneris vi præcepti, *Non concupiſces*, à mulierum conſortio recedere: ſecùs ſi ità affectus es, ut malo conſenſurus non ſis.

Conclusio II. Si impedimentum obſtat executioni legis quæ in materiâ juſtitiæ verſetur, tolli abſolutè debet, quoties aliquid ex officio faciendum eſt; ſi verò tolli nequit, cedendum eſt officio: cùm autem aliquid reſtituendum eſt, tolli debet ſi poteſt.

Prob. 1. pars. Qui enim magiſtratum gerit, debet vel ſcientiam ad munus ſuum neceſſariam comparare, vel cedere officio. Idem dicendum de advocato & confeſſario.

Prob. 2. pars, Quia impotentia, quæ ſolum eſt quod in materia reſtitutionis occurrere poſſit impedimentum, tolli debet parcimo-

parcimoniâ, labore, aliave qualibet viâ, quæ nimium difficilis & ardua non ſit.

Conclusio III. Si impedimentum obſtet impletioni præcepti ſpectantis ad aliam quàm juſtitiæ materiam, aliquando tollendum eſt, aliquando non.

Prob. 1. pars, Quia impedimentum tollendum eſt 1mo. quoties eſt per ſe peccatum: hinc qui prævidet ex ebrietate futurum ut votum ſuum implere nequeat, debet ab ebrietate abſtinere, non ſolùm propter temperantiam, ſed etiam propter votum; 2do. tollendum eſt etiam cùm eſt actus virtutis, ſed non præceptus: hinc qui parentem indigentem juvare non poteſt, ſi erga amicos liberalis eſſe pergat, à liberalitate hac abſtinere debet; 3tio. tollendum adhuc eſt, cùm etiam eſt actus virtutis præceptæ, ſi actus iſte impleri nequeat ſinè omiſſione gravioris præcepti: hinc ſi patri ſimul & alii pauperi graviter egenti ſuccurrere non poſſis, illi præ iſto ſuccurrendum eſt.

Prob. 2. pars. Quia tunc ſolùm neceſſe eſt ut tollatur impedimentum obſtans executioni præcepti, cùm perſeverat ejuſdem præcepti obligatio: atqui aliquando contingit ut propter difficultatem tollendi impedimentum deſinat obligatio præcepti. Sic communiter non teneris cum vitæ tuæ periculo proximum à morte liberare, tametſi plura propter ejus vitam conari debeas, quàm in caſu minoris momenti.

Conclusio IV. Impedimenta proxima, quæ legis humanæ executioni obſunt, removeri debent, niſi vel neceſſaria ſint, vel tam utilia. ut meliùs ſit ea non tolli, quàm legem ſervari.

Prob. 1. pars. Qui præcipit finem, cenſetur præcipere & media quæ ad ejus conſecutionem moraliter loquendo neceſſaria ſunt: atqui removere impedimenta proxima, eſt medium ad legis executionem neceſſarium; aliunde verò nulla eſt ratio quæ poſtulet, ut impedimenta hæc non removeantur, cùm ſuponantur minimè neceſſaria; ergo impedimenta hæc tolli debent, &c.

Hinc 1mo. peccant contra præceptum audiendæ Miſſæ, qui inebriant ſe, cùm urget, vel paulò antequàm urgeat præceptum audiendæ Miſſæ. Imò ſi Sacerdos navigationem orſurus, Breviarium in mare projiciat; nihil intereſt an illud viginti diebus ante navigationem, an ipſo incœptæ navigationis momento projiciat, quia quod diu antè facit, non minùs Officii recitationi obeſt, quàm quod poſteà.

Peccant 2do. qui venationi aut ludo pilæ abſque neceſſariâ causâ incumbunt, prævidentes ita ſe defatigatum iri, ut ad jejunium inhabiles fiant. Peccant itèm qui ſimul jejunare & iter pedibus facere non valentes, peregrinationem in aliud tempus

non differunt, * *si tamen*, aït S. Thomas, *commodè differri possit*, id est, sinè incommodo satis gravi. *Si autem peregrinatio commodè differri non potest, vel qnia tempus jejunii hominem in viâ præoccupat, vel quia dies festus imminet ad quem pergere cupit homo, potest cum dispensatione superioris, peregrinari & jejunium solvere;* ità idem S. Doctor in 4. dist. 15. q. 3. art. 2. &c. *Nec obstat quòd præceptum* jejunii *debet præponi consilio*, seu actui devotionis, qualis est peregrinatio; *quia intentio præceptum hujusmodi de jejunio dantis, non est alias pias & magis necessarias excludere:* pia autem peregrinatio, in quâ quis v. g. peccata deponit, communicat, indulgentias lucratur, sæpè utilior esse potest quàm jejunium.

Peccant 3tio. operarii non jejunantes, ** *si jejunando possunt competenter victum pro suâ personâ habere, & pro familiâ* suâ, *sive quia aliàs divites sunt, sive quia de eo quod minori labore fit, qui secum jejunium compatiatur, lucrari sufficientia possunt.* Unde tales operarios non excusat intentio majoris lucri non necessarii: lucrum porrò censetur ei necessarium, qui prævidet, se v. g. post Quadragesimam reperturum non esse laborandi occasionem.

Peccant 4to. *qui operarios conducere nollunt, nisi tali pacto ut jejunium solvant, nisi fortè sit causa necessaria quæ festinationem operis exposcat.* S. Thomas ibid.

Peccant 5to. excommunicati, qui præ negligentia sibi non comparant absolutionem ad communicandum in Paschate, aut ad Sacrum Festis Dominicisve diebus audiendum. Ratio est, quia impedimentum hujusmodi tolli debet si potest; potest autem, ut supponimus.

Prob. 2. pars. Quia evidens est legem humanam non adeò strictè urgere, ut ad eam implendam tolli debeant impedimenta etiam necessaria, aut valdè utilia. Sic 1mo. cùm ingruit necessitas opitulandi ægroto, quo tempore urget Missæ præceptum, Missa potiùs omitti debet, quàm ægroti subsidium. Sic 2do. qui jejunium servare non potest, & simul concionari; aut confessiones excipere, non tenetur opera illa pietatis, quæ per se jejunio meliora sunt omittere, ut jejunet. Ceterùm, etsi qui multas eadem die conciones habere debent, vix jejunare possint, sæpiùs tamen qui unam tantùm habent, moralem jejunandi impotentiam, quæ sola à jejunio excusat, non experiuntur: aliud enim est difficultas utcumque magna, aliud impotentia moralis, & id probat praxis timoratorum. In dubio consulendus est vir pius & expertus, ejusque judicio facilè acquiescendum.

SECTIO

* *2. 2. q. 147. art. 4.* ** *S. Thom. in 4.*

SECTIO SEXTA.

De affectionibus Legis humanæ.

PRæcipua legis humanæ affectio in ejus cessatione reponitur: lex enim, etsi de se perpetua, variis tamen de causis cessare potest, ut 1mo. per cessationem finalis causæ illius; 2do. per abrogationem; 3tio. per interpretationem; 4to. per dispensationem; 5to. per privilegium; 6to. per consuetudinem, quæ tria ultima, quia speciales habent difficultates, extra ordinem suum ad calcem hujusce Tractatûs discutientur; cetera hîc expendemus, quod ut fiat.

Quæres 1mo. An cessante fine legis, lex ipsa desinat.

R. affirmat. Modò tamen finis legis cesset adæquatè, in perpetuum, & respectu totius communitatis.

Ratio est, quia lex desinit, cùm fit inutilis communitati, ac proinde ad bonum commune; atqui lex fit inutilis, cùm adæquatè cessat finis illius; fit, inquam, inutilis saltèm relativè ad id quod intendebat legislator; ergo.

Dixi 1mo. *modo finis legis cesset adæquatè:* si enim jejunium ab Episcopo institutum sit ad obtinendum finem belli, & aëris serenitatem non cessat lex perseverante bello, licèt obtenta aëris serenitate.

Dixi 2do. *in perpetuum;* si enim finis legis non cesset nisi ad tempus, obligatio legis non tam cessabit, quàm suspendetur.

Dixi 3tio. *respectu totius communitatis.* Prohibet v. g. Ecclesia vel Episcopus nè legantur Hæreticorum libri, propter periculum subversionis: ii libri nequidem legi possunt ab eo qui tam tenax est à vitæ fidei, ut certò sciat se mala hac lectione non esse pervertendum. Ratio est, quia alioqui jam finis legis efficaciter obtineri non posset; unusquisque enim facilè sibi blandiretur, & audenter præsumeret se eo in casu non esse, ubi lex obligat.

Si tamen lex alicuï inutilis fieret, non solùm *privativè*, ut in casibus mox allatis, sed etiam *contrariè*, quatenus materia ejus vel mala, vel admodum difficilis fieret, is jam ea non obligaretur, quandiu res in eodem manerent statu: sequitur ex dictis.

Porrò ut cesset lex cujus causa motiva omnino desiit, expectanda non est legislatoris declaratio: quia statim ut mihi certò constat de omnimodâ & generali legis inutilitate, certum mihi est eam non ampliùs obligare posse. Et id scrupulosis inservire potest, qui præces aliquando ab Episcopis ad petendam pluviam aut aëris serenitatem, diu post hæc obtenta continuant, veriti nè officio suo desint.

Quæres 2do. Quid ſentiendum de abrogatione legis humanæ.

R. 1mo. Legem humanam abrogari poſſe; quia ſicut ex libera legiſlatoris voluntate nata eſt, ſic & per eam diſſolvi poteſt. Gravis tamen requiritur cauſa ut lex ſemel juſtè condita tollatur, putà * *maxima & evidentiſſima utilitas*, aut *maxima neceſſitas.*

R. 2do. Legem abrogari non poſſe, niſi vel ab ipſo legiſlatore, vel à ſucceſſore ejus, vel ab ejus ſuperiore. Ratio eſt, quia ex Jure *lex ſuperioris per inferiorem tolli non poteſt:* atqui inferior eſt quoad poteſtatem legis abrogandæ, qui nec ſuperior eſt, nec legiſlator, nec ſucceſſor; ergo.

Sed poteſtnè Epiſcopus conſtitutiones in Synodo Diæceſanâ factas abrogare? Poteſt ſanè; quia eæ leges reipſa non niſi ab Epiſcopo latæ ſunt, ceteri enim Clerici qui Synodo Diæceſanæ interſunt, non habent vocem deciſivam, ſed conſultivam. Ratio tamen expedit, ut Statuta in Synodis condita ab Epiſcopis abrogentur.

R. 3tio. Leges inferioris, ſi à ſuperiore confirmatæ ſint, aliquando poſſe ab inferiore abrogari, aliquando non. Poſſunt quidem, ſi confirmatio facta ſit in gratiam legiſlatoris, ut legi ejus ſplendor quidam accederet; & hæc confirmandæ legis ratio dicitur accidentalis: non poſſunt autem, ſi confirmatio vel eſſentialis ſit, cùm nimirum lex, ejus à quo confirmata eſt authoritate obligat, & non aliter; vel hanc aut ſimilem contineat clauſulam: *Si quidquam contra legem hanc fiat, careat robore.*

R. 4to. Legem abrogari multis modis: 1mo. quidem conſuetudine: ſic lex non manducandi niſi ſemel in diebus jejunii, per conſuetudinem ſumendæ *collationis* abrogata fuit? 2do. voluntate Principis, ſive aliquam ferat legem præcedenti oppoſitam; ſive nullam novam legem ferat: quo in caſu æquum eſt, ut Princeps manifeſtet ſuæ non eſſe intentionis ut lex ampliùs obſervetur, nè ſubditi contra legem quam revocatam neſciunt, facientes, ex erroneâ conſcientia peccent.

Quæres 3tio. Quid de ejuſdem legis interpretatione dicendum.

R. 1mo. Legem humanam obnoxiam eſſe interpretationi, tùm ſimplici, cùm verbis conſtet aliquando ambiguis quæ indigent explicatione; tùm per epikeïam cùm aliqui ſint caſus quos legiſlator aut noluit, aut non potuit lege ſua comprehendere. Ii porrò caſus, tres ſunt præcipui, 1. cùm lex ſine peccato ſervari nequit: ſic ſine peccato reddi comuniter non poteſt enſis

* *S. Thom.* 1. 2. q. 97. artic. 2.

ensis furioso; 2do. cùm legis observatio nimis onerosa est, & moraliter impossibilis: sic excusatur ab auditione Sacri mulier quæ si Sacro intersit, honoris aut rei familiaris jacturam timet; 3. cùm manifestis constat indiciis legislatorem noluisse casum aliquem, etsi licitum & non ità difficilem, lege suâ comprehendi. In his autem casibus, etiamsi res moram patitur, ad superiorem recurrere necesse non est, quia *in manifestis non est opus interpretatione*, ut ait S. Thom.

Quòd *si dubium sit* an legislator hunc casum comprehendere voluerit, oportet, ait idem S. Doctor, * *vel superiorem consulere*, si res moram patitur; vel si res urget, *secundùm verba legis agere*, cùm omnibus utrinque consideratis manet adhuc dubium, an lex hoc vel illud imperet.

R. 2do. interpretationem simplicem quâ verus legis sensus explicatur, triplicem distingui.

Prima dicitur *authentica*, quæ, si debitè promulgatur, eandem habet vim ac ipsa lex; & hæc interpretatio fieri non potest, nisi vel à legislatore ipso, vel ab ejus successore, aut superiore, quia ii soli leges, aut aliquid legibus æquivalens condere possunt. Porrò non requiritur ut ii personalem legislatoris sensum attingant, quia cùm legi justâ de causâ derogare possint, eam tam strictè interpretari non tenentur.

Secunda dicitur *usualis*, quæ fit per usum & consuetudinem populorum; qui in interpretandis legibus plurimùm valent.

Tertia demum dicitur *doctrinalis*, eaque fit per explicationem peritorum. Hæc interpretatio etsi admodum licita, ob difficultates in applicandis legibus nasci solitas, vim legis ex se non habet, quia non emanat ab hominibus qui jurisdictionem habeant: fatendum est eam magni esse debere momenti, imò & in conscientiâ obligare, cùm interpretes omnes scientiâ pietate & studio commendandi, atque ab extremis opinionibus perinde remoti, in unum conspirant sensum: tum quia vix ullâ solidâ ratione niti potest, qui opinionem oppositam teneret; tum quia moraliter certum est eum à vero legis sensu recedere, quia eam eo intelligit modo quo à nemine intelligitur.

R. 3tio. varias esse regulas quibus inhærere debent qui leges interpretantur: potiores infero.

I. In omni lege spectanda est verborum proprietas, & ** *in re dubiâ meliùs est verbis edicti servire*, si nihil obsit, id est, si nec sensus fiat absurdus, nec lex inutilis reddatur & illusoria; tunc enim à verborum proprietate recedendum esset.

II. Quæ quædam est præcedentis modificatio, sic habet: Lex favorabilis, ea præsertim quæ nulli præjudicium affert, expendi

* 1. 2. q. 96. atr. 4. ** *Leg.* 1. *De exercit. act.*

debet, juxta vulgatum id *favores ampliandi*; unde quod de filiis dicitur, ad nepotes etiam, itèm ad filios legitimatos & adoptivos pertinet, nisi quid obstet, quia nepotes, legitimati, & adoptivi, etiam filiorum nomine intelliguntur in jure. Lex verò odiosa, strictè quantum tamen verba sinunt, intelligi debet, juxta illud, *odia convenit restringi*; unde per filios in onerosis intelligi non debent filiæ, licèt filiorum nomine filiæ etiam sæpe exprimantur. Hîc cautè notandum inter odiosa reponi debere ea, quæ favent quidem cupiditati privatorum, ac pugnant contra leges & bonum commune; unde strictè interpretanda est dispensatio, quia per eam plaga infertur legibus.

III. Si de mente legislatoris constet, ei standum est, etiamsi verba legis aliud significent, quia * *non sermoni res, sed rei debet sermo esse subjectus*. Censent tamen plures, nè ipsius quidem legislatoris declarationi standū esse, si extra legem loquens, dicat se talem habuisse intentionem, quæ cum verborum proprietate non cohæreat, nullus enim præsumi potest impropriè locutus, & aliquando evenit, ut qui nunc hoc aut illud statueret, aliud olim statuisse voluerit.

IV. Generaliter loquendo lex ad casum in eâ non comprehensum extendi non debet ob identitatem rationis: quia licèt par, aut etiam major ratio movere potuerit legislatorem ad statuendum in uno casu quod in alio simili statuit, non sequitur quòd id de facto statuerit; unde tritum id, *In jure positivo non licet argumentari à paritate rationis* Quare malè quis diceret, Excommunicatus est qui Clericum percussit; ergo à fortiori qui patrem interemit.

Dixi, *generaliter loquendo*: nam ob rationis paritatem ab uno ad aliud legitimè concluditur, 1mo. in *correlativis*; unde quia vir & uxor, correlativa sunt, si eximitur vir ab obligatione reddendi debitum uxori adulteræ, uxor etiam eximitur ab obligatione illud reddendi viro adultero; 2do. in *æquiparatis*; unde quia electio, postulatio, præsentatio parificantur in jure, lex quæ aliquid circa unam statuit, idem censetur statuere circa aliam in his in quibus æquiparantur, 3tio. *in connexis*, atque etiam in iis quæ sub altero continentur, ut pars sub toto, imperfectum sub perfecto: unde ii, quibus lex permittit, ut testamentum, iisdem etiam concedit ut codicillum faciant.

ARTI-

* *Leg.* 1. *De exercit. act.*

† ARTICULUS SECUNDUS.

De variis Legis humanæ speciebus.

Dividitur lex humana, 1mo. in *ſcriptam*, & *non ſcriptam*, quæ dicitur conſuetudo; 2do. in *legem ſimpliciter* dictam, quæ fertur à ſupremo Principe, ut Rege; & *ſtatutum*, quod fertur ab inferioribus, Principibus, ut Epiſcopis; 3tio. in *civilem*, & *canonicam*; 4to. in *favorabilem*, & *odioſam*, de quibus infrà.

Lex favorabilis ſubdividitur in publicam, quæ cedit in commodum communitatis; & privatam, quæ in privatorum utilitatem vergit, ut privilegium; quod tamen odioſum eſt, ſi ita quoſdam eximat à lege, ut alios gravet.

Lex odioſa, vel eſt pœnalis, vel tributum imponens, vel irritans factum aut contractum; quanquam lex irritans eo ſenſu favorabilis eſt, quòd fraudibus occurrat, ut patet in lege, quæ profeſſionem religioſam antè legitimum tempus: aut contractus ſine debitis formalitatibus factos irritat. Præcipuas harumce legum ſpecies enucleare juvat.

SECTIO PRIMA.

De Lege pœnali.

Lex pœnalis ea eſt quæ pœnam imponit, in quo diſtinguitur à lege morali, quæ ſic aliquid præcipit aut vetat, ut nullam tranſgreſſoribus pœnam indicat in foro hominis,

Lex pœnalis alia eſt *mixta*, alia *purè pœnalis*. Prima ea eſt quæ ſimul præcipit aut prohibet, & pœnam in tranſgreſſores decernit: hæc autem pœna decerni dupliciter poteſt, vel *copulativè*, ut cùm dicitur, Nemo triticum extra Provinciam tranſvehat, & qui contra fecerit ſolvat decem nummos; vel *disjunctivè*, ut ſi dicatur, Nemo triticum è regno evehat, *vel ſi* evexerit ſolvat centum nummos. Poſterior hæc ſpecies legis pœnalis non in ipsa re, ſed ſolum ſpecie diſtinguitur à lege purè pœnali; quæ nimirum ſic pœnam ſtatuit in eos qui aliquid fecerint:, vel omiſerin. ut tamen nec præcipiat illud fieri, nec illud omitti vetet; talis eſſet iſta lex. Qui frumentum è regno exportaverit, ſolvat centum nummos.

Lex pœnalis iterum dividitur in eam quæ eſt ferendæ ſententiæ; de quâ diſtinctione latiùs dicam, ubi de Cenſuris. His

 poſitis

positis duo hic investiganda sunt, 1mo. an condi possit lex purè pœnalis, quæ nullatenus obliget sub peccato; 2do. an eadem lex simul & sub pœnâ & in conscientiâ obligare possit.

Conclusio I. Potest legislator condere legem purè pœnalem, quæ non obliget proximè sub peccato.

Prob. 1mo. Qui potest aliquid vel præcipere, vel non præcipere, potest illud sub eâ quâ voluerit conditione non malâ præcipere: atqui Princeps multa præcipit, quæ posset non præcipere; ergo ea præcipere poterit sub quâ conditione volet, modò non mala: porrò conditio solam apponens pœnam transgressioni legis, nihil habet mali imò id habet commodi quòd animarum saluti consulat; unde multa sunt Religionum statuta quæ hoc solùm modo obligant; ergo.

Confir. Non minùs liberum est legislatori subditos obligare sub pœnâ duntaxat, quàm liberum sit alicui vovere se nunquam lusurum, vel si luserit, se talem pauperibus eleemosynam erogaturum; est enim votum privata lex, legi publicæ non absimilis; atqui hoc ultimum fieri potest; unde qui sic vovit, non peccat, si post ludum, pactam stipem pauperibus dividat; ergo à pari.

Sicuti tamen in casu voti peccaret qui præscriptam sibi pœnam non exequeretur; sic & peccaret qui pœnam à legislatore impositam nollet subire. Unde lex quæ ratione objecti proximi solùm pœnalis est, strictè obligatoria est ratione objecti remoti seu pœnæ.

Obj. Lex pœnalis obligat proximè sub pœnâ: atqui non potest obligare sub pœnâ, nisi priùs obliget sub culpâ, quia alioqui lex illa justa non esset; cùm ex S. Augustino Lib. 1. Retract. cap. 9. *Omnis pœna, si justa est, peccati pœna sit.*

R. dist. min. non potest obligare sub pœnâ strictè sumptâ, nisi priùs obliget sub culpâ, C. sub pœnâ latè & minùs propriè sumptâ, nisi obliget sub culpâ, subdist. sub culpa vel theologicâ vel juridicâ, politicâ, aut civili C. sub culpâ necessariò theologica, N. Pœna duplex: strictè sumpta, quæ supponit aut annexum habet defectum coram Deo verè culpabilem, & hæc correspondet culpæ theologicæ, quæ dividitur in mortalem & venialem; de hac intelligitur objectus Augustini locus Alia est pœna latiùs sumpta, quæ onus est quoddam lege vel usu impositum, ut vel ipsius metu inducamur ad agendum, vel in posterùm aliquid evitemus. Hæc pœna supponit quidem culpam, sed aliquando solùm juridicam, quæ coram Deo culpa non est, & reatum non inducit, idque patet ex Regula 23. Juris in 6. quæ sic habet: *Sinè culpâ nisi subsit causa, non est aliquis puniendus*; ergo cùm subest causa, puniri quis potest absque culpa propriè sumpta. *Inst.

* Inſt. Omnis humana lex eſt eſſentialiter actionum humanarum directiva: atqui regula directiva obligat in conſcientiâ; cùm quiſquis à regulâ directivâ diſcedit, eo ipſo deficiat: ergo

R. diſt. min. Regula abſolutè directiva obligat, C. directiva conditionatè, ſubd. obligat ad pœnam luendam, C. ad actum qui proxima eſt ejus materia, quemadmodum ad eundem actum obligant leges ſimpliciter præceptivæ, N.

† CONCLUSIO II. Lex quæ pœnalis eſt, ſimul adhuc in conſcientiâ obligare poteſt. Eſt contra Navarrum.

Prob. Lex quæ præceptum continet, obligat in conſcientiâ atqui lex humana etiam pœnalis præceptum continere poteſt. Tam enim lex pœnalis poteſt abſolutum continere præceptum quàm ſi nullam apponeret pœnam; imò Princeps niſi aliud declaret graviùs obligare velle videtur, cùm imponit pœnas, quam cùm non imponit; ergo. Ut ſolvantur aliæ quæſtiones quæ hîc agitari ſolent,

Quæres 1mo. quomodo lex ſimpliciter pœnalis poſſit ab aliâ diſtingui.

R. pendere id a ſolâ legiſlatoris voluntate: hæc autem cognoſci poteſt 1mo. ex ejus verbis, ſi nempe declaret ſe nolle obligare ſub culpâ quod ſatis obſervant Superiores Communitatum in conſtitutionibus ſuis; 2do. ex ipſâ legis formâ, nempè ſi disjunctivè, feratur, ut Qui arma portaverit, ea amittat. Si tamen lex graviſſimas imponat pœnas, capitis v. g. infamiæ, triremium, &c. longè probabilius eſt eam obligare ſub culpâ, etiamſi præceptum non contineat, quia tantæ pro gravi ſolùm culpâ rationabiliter aſſignari poſſunt; 3tio. ex legis materiâ, lex enim quæ ad bonos Reipublicæ mores, ejuſque pacem neceſſaria eſt, meritò præſumitur præceptiva. In dubio judicandum eſt legem eſſe præceptivam: tum quia id tutius eſt? tum quia quòd lex aliqua non obliget ad culpam, eſt quædam exceptio à generali regulâ, juxta quam oportet ſubditos parere ſuperioribus, non ſolùm propter iram, ſed & propter conſcientiam.

Hinc colliges eos graviter peccare qui infringunt leges 1mo. de non evehendis extra vel intra regnum aut civitatem nonnullis mercibus, quæ ſub gravi pœnâ exilii, incarcerationis, aut triremium prohibentur; non modò quia cùm tanto ſe diſcrimini objiciunt, contra charitatem ſibi debitam peccant, ſed etiam quia pœnæ gravis inflictio gravem in tranſgreſſione culpam indicat; & aliunde ad minùs dubium eſt an eæ leges ſint merè pœnales; 1mo. de non ducendis animalibus ad aliena paſcua, licèt cauſentur ſe paratos eſſe ad ſolvendam impoſitam

tam mulctam si deprehendantur; 3tio, de justi vectigalis aut tributi solutione, ut statim dicemus.

Hinc etiam inferes nullas à Regibus nostris ferri leges quæ certò judicari possint esse merè pœnales, & ità communiter sentiunt Parisienses Theologi à quibus malè recedunt Confessarii nonnulli, lepidê quidem, sed coram Deo & hominibus periculosè dicentes certarum legum transgressionem, tunc duntaxat esse peccatum, cùm transgressores à custodibus deprehenduntur.

Quæres 2do. an pæna per legem imposita, sit statim exsolvenda ab eo qui legem transgressus est. Ut intelligatur responsio quæ magni est momenti.

Not. 1mo. Pœnæ aliæ sunt *latæ sententiæ*, quæ ipso facto, id est, solâ peccati commissione infliguntur per legem; aliæ sunt *ferendæ sententiæ*, quas lex de facto non imponit, sed per Judicem imponendas minatur. Itèm duplex est sententia Judicis, alia *condemnatoria*, per quam reus à Judice condemnatur ad certam pœnam, alia criminis *declaratoria*, per quam Judex declarat aliquem incidisse in crimen, propter quod pœna ipso facto incurritur, adeoque ipsum pœnam hanc ipso facto incurrisse; de quo paulò post.

2do. Pœnæ aliæ sunt passivæ, quæ nullam rei actionem requirunt, ut quòd quis sit excommunicatus, vel irregularis. Aliæ verò seu positivæ sint, seu privativæ, non possunt executioni mandari sinè aliquâ transgressoris actione; & hæ triplicis sunt generis. Quædam irritant actum qui fit contra legem, v. g. nuptias clandestinè contractas; aut reum inhabilem faciunt ad eundem actum, v. g. simoniacum ad Beneficium acquirendum. Quædam legibus constitutæ sunt, ut conditiones ad acquirendum necessariæ: sic de jure communi, qui suâ culpâ ad Sacerdotium intra legitimum tempus non promovetur, ipso facto privatur Beneficio parochiali, sinè alia monitione. Quædam denique privant jure jam acquisito, vel acquiri cœpto, v. g. Beneficio jam legitimê possesso.

3tio. Pœnæ quæ actionem requirunt, vel sunt leves, ut pœnitentiæ Monasteriorum; vel sunt graves, ut renuntiare Beneficio, exulem abire, Hîs positîs,

R. 1mo. reum non teneri ad pœnas ferendæ sententiæ, donec ad eas fuerit à Judice condemnatus. Ratio est, quia lex de facto tales pœnas non imponit, sed imponendas minatur.

R. 2do. pœnas passivas quæ nullam transgressoris actionem postulant, ut sunt irregularitas, privatio vocis activæ & similia, incurri ante ullam Judicis declarationem: unde occulti quarumdam legum violatores verè sunt excommunicati, & irregulares, prout alibi dicemus. R.

R. 3tio. Pœnæ quæ vel irritant actum lege prohibitum, ut matrimonium clandestinum, vel reum reddunt ad aliquid inhabilem, ut Beneficiarium ad percipiendos Beneficii fructus, si Horas non recitet, effectum suum sortiuntur ante sententiam declaratoriam; unde clandestinè conjuncti separari debent: simoniacus realis Beneficium dimittere debet, & fructus perceptos restituere, &c.

R. 4to. Pœnæ quæ jure jam acquisito privant, vim communiter non habent ante Judicis sententiam saltèm declarativam criminis; etiamsi lex ferat eas pœnas ipso facto & non expectatâ Judicis sententiâ incurri. Unde quod statuit Pius IV. eos qui confidentiam committunt, Beneficiis ante obtentis ipso facto privari, locum non habet nisi post sententiam Judicis. Ex quo sequitur Parochum qui admisit crimen cui annexa est ipso facto privatio Beneficii, validè absolvere pœnitentes; & fructus facere suos modò Beneficii munera exequatur. Ità omnes pene Theologi. Et ratio est, tum quia id approbat mater Ecclesia, ut conscientiarū quieti consulatur; tum quia alioqui leges eæ in detrimentum boni publici vergerent, utpotè quas nemo aut ferè nemo in praxi sequeretur.

Dixi *communiter*, quia consuetudine receptum est, ut quædam pœnæ ante Judicis sententiam jure jam acquisito privent. Sic conjuges debiti petitione privantur statim ac incestum commiserunt; sic atrocia quædam crimina ipso facto inducunt vacationem Beneficiorum, prout dicam suo loco.

R. 5to. Pœnæ quæ propriam rei actionem requirunt, ante quamlibet judicis sententiam subire debent si non sint valdè difficiles, ut recitatio Rosarii, moderata corporis castigatio, &c. secùs si earum executio sit admodum acerba, ut venenum haurire, & alia de quibus suprà.

Ratio primæ partis est, quia leges eæ nihil præcipiunt quod non sit homini moraliter possibile.

Ratio verò secundæ partis, est, quod hæ leges tam duræ, tam inhumanæ, tam naturæ propensioni adversæ forent, ut moraliter possibiles censeri non debeant. Et certè communi usu receptum est, ut qui ob crimen aliquod bonis omnibus ipso facto privati dicuntur per legem, non antè bona sua abdicare teneantur, quàm ad id fuerint à Judice condemnati.

Ergo, inquies, pænæ illæ quæ ipso facto incurri dicuntur, non discrepant à pœnis ferendæ sententiæ.

R. neg. ant. nam ubi lex pœnas imponit ipso facto incurrendas, legislator per semetipsum, reum bonis spoliat quantùm de se est, sub eâ tamen conditione ut declaratio fiat; ubi verò pœna est ferendæ sententiæ, non privat, sed remittit Judici

dici ut privet: unde in primo casu donationes & aliæ dispositiones quæ crimen subsecutæ sunt, rescinduntur & irritæ evadunt statim ac intervenit declaratoria Judicis sententia, quæ ad ipsum commissi criminis momentum retrotrahitur; id autem in secundo casu non evenit. Præterea possunt heredes conveniri ad solvendum id quod debebat defunctus vi pœnæ ipso facto contractæ; secus si pœna esset solùm ferenda.

† Quæres 3tio. an ignorantia excuset à pœnâ legis.

R. 1mo. Ignorantia excusans ab omni culpâ, excusat à debito pœnæ: quia pœna, ut pœna, supponit peccatum, quod excludit ignorantia invincibilis. Unde si quis à Judice condemnetur, quia ignorantiam suam probare non potest, potest subtrahere se pœnæ, modò id fiat sine resistentiâ & scandalo.

R. 2do. Ignorantia excusans à gravi culpâ, non autem à veniali, excusat à gravi pœnâ, non autem à levi. Ratio est, quia *pro mensurâ peccati, erit & plagarum modus*, Deuter. 25.

R. 3tio. Ignorantia quæ non excusat à gravi culpâ, sæpius non excusat à gravi pœnâ, aliquando tamen excusat.

Prob. 1. pars, quia ignorantia quæ non tollit culpam, non tollit causam pœnæ, nec proinde pœnam.

Prob. 2. pars, quia lex aliquando pœnam iis solùm infligit qui *scienter temerè* vel *præsumptuosè* aliquid faciunt; ergo lex illa certum contemptûs, scientiæ, vel præsumptionis modum requirit, quo sublato, qui eam transgreditur, non subjacet pœnæ.

Quòd si quis ex ignorantiâ affectatâ legem violet, is certè pœnam meretur, quia hæc ignorantia æquiparatur scientiæ, & peccatum adauget.

R. 4to. Ignorantia etiam invincibilis solius pœnæ, non excusat, per se à pœnâ, nisi lex contumaciam requirat. Ratio est, quia qui violat legem, nesciens pœnam lege impositam, ponit totam pœnæ subeundæ causam; hæc enim causa non est pœnæ cognitio, sed culpa.

Dixi, 1mo. non excusat *per se*: quia excusare potest *per accidens*, ut si quis nescierit legem obligare sub mortali, & id cognita pœnæ gravitate cogniturus fuisset.

Dixi 2do. *nisi lex contumaciam requirat*: quia contumacia requiritur, ut quis incurrat censuras.

Sed quid si quis noverit quidem hoc vel illud lege naturali vel divinâ prohibitum esse, sed prorsùs ignoret legem humanam quâ id prohibitum est.

Respondent plures, eum adhuc subjacere pœnæ per legem expressæ; quia, inquiunt, qui legem condit, non suæ tantùm, sed etiam divinæ naturalisve legis trasgressionem punire intendit; unde qui cum impedimento dirimente quod ignorabat,

con-

contrahit, invalidè contrahit. Hoc quidem exemplum & alia id genus non pauca facilè admisero: sed de omnibus perinde pronuntiare non ausim, quia res ab intentione legislatoris pendet. Ut ut sit, cognoscunt iidem Theologi, excipiendas esse ab hâc regula censuras, quas fatentur non incurri, nisi quis contra Ecclesiæ legem sibi cognitam peccet.

SECTIO SECUNDA.

De Lege tributorum.

TRibutum definitur: Pensio publica, quæ ad regios sumptus, & communes Reipublicæ operas â populo persolvitur.

Tributum aliud est *reale*, quod pro rebus immobilibus & fructibus earũ quotannis solvitur: aliud *personale*, quod ratione bonorum mobilium personæ, ac industriæ ejus exigitur, & sæpè vocatur *capitatio*; aliud *mixtum*, quod pro rebus & personis solvitur. Si tributum fuerit impositum pro rebus in urbem invectis, aut ex illâ evectis, vocatur propriè *vectigal*; si pro rebus quæ transferuntur per pontes & flumina, dicitur *portorium*; si pro transeuntibus per viam seu locum, idque ad viarum custodiam & refectionem, *pedagium*; si pro operis personarum, puta pro iis qui excubias agunt, dicitur *angaria*; &c. His positis.

Quæres 1mo. an lex tributorum sit merè pænalis ex genere suo.

R. negat. quia imponi potest tributum sine comminatione pœnæ, & non in pœnam delicti. Non nego tamen tributa imponi aliquando posse in pœnam criminis alicujus v. g. rebellionis, nego tantùm ea sic communiter imponi; unde dixi, *ex genere suo* non esse pœnalia.

Quæres 2do. an lex tributorum verè & propriè obliget in conscientiâ.

R. affirmativè; 1mo. quia Christus Matth. 12. ait, *reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari*; ubi sermo erat de censu Imperatoribus persolvendo, & Apostolus Rom. 13. *Ideo necessitate subditi estote; non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam; ...... reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.* Unde sic: Vectigalis nomine intelligunt eo loci Interpretes, quod nos vulgari linguâ dicimus, *cla*, *komory*, *mostowe* &c. atqui ex Apostolo solutio horumce onerum necessaria est in conscientiâ; ergo.

Idem docet Sanctus Augustinus in exposit. quarumdam quæstionum Epist. ad Rom. *Si quis*, inquit, *putat quoniam Christianus est, non sibi esse vectigal reddendum..... in magno er-*

rore versatur: accedit censura hujusce propositionis, *Subditi possunt justa tributa non solvere*, quæ an. 1700. à Clero Gallicano damnata est, ut *seditiosa, & Apostolicæ doctrinæ contradicens*. Ex quibus colliges eos qui vectigalia justa defraudant, *non solùm mortaliter peccare, sed etiam furtum committere*, & proinde ante omnem Judicis sententiam *obligari ad restituendum Principi, aut illi qui gabellas conduxit*. Ità Sylvester, & alii apud Azor.

Quæres 3tio. an gabellæ si non petantur, debeant in conscientia solvi.

R. Quotiescumque existit lex aut consuetudo, ut qui rem transfert per certa loca, hanc exhibeat, & pro eâ gabellam solvat, tunc res illa debet in conscientiâ manifestari, quia lex vel consuetudo ad id obligat. Quòd si ex consuetudine manifestatio hæc, & quæ eam sequitur solutio, nonnisi ad Publicanorum petitionem fiat, non videtur ad solvendum obligatus is à quo nihil exigitur: unde damnum hoc negligentiæ suæ imputare debent exactores. Aliud enim est non dare quod à te non petitur, aliud per dolum efficere, ut nec petatur, nec peti possit; unde rejiciendum est quod docent aliqui licitum esse occultare venditionem, aut per invia loca transire, nè gabella petatur.

Quæres 4to. an qui scienter emunt merces, fraudatâ gabellâ introductas, sal v. g. carnes, tabacum, & alias id genus legibus regiis in Parlamento verificatis prohibitas, teneantur ad restitutionem.

R. affirmat. cum Authore Collat. Parif. qui etiam contendit emptores præ venditoribus ad restituendum obligari, quia Princeps jus habet prælationis & quasi hypothecæ in prædictas merces, vi cujus eas ubicumque sint occupare potest.

Quòd si emptor dubitet, etiam non sine fundamento, utrum venditor jura persolverit, putà quia animadvertit eum pretio satìs vili vendere, censet citatus autor,, nullam ei tunc incumbere obligationem restituendi; quod probat ex ipsâ legum dispositione. *Non puto*, aït Lex 10. de jure fisci, *delinquere eum qui in dubiis quæstionibus contra fiscum facilè responderit.*

Quæres 5to. an in dubio num justa sit necne lex tributi, sit ejus solvendi obligatio.

R. 1mo. tributum verè & certò injustum à subditis non deberi. Ut autem tributum sit reipsâ justum, tria requiri solent: 1mo. quidem potestas imponendi tributum. quæ per se soli supremo Principi competit; 2do. legitima causa; ut nempe ob bonum publicum imponatur; 3tio. proportio tributum inter & causam tributi, adeò ut parvum pro causâ mediocri, temporale

rale pro temporali necessitate imponatur. Requiritur etiam proportio ad personas, ut nimirùm plus exigatur ab eo qui plus potest, minùs ab eo qui minùs habet facultatum: quare graviter peccant, & pauperibus quorum læsionis causa fuerunt, restituere debent viri illi nobiles, qui cùm bona possideant plebeïa; * tributis obnoxia, ab iisdem tamen sese eximunt; unde fit ut divitum onera in pauperes refundantur. Ità casum hunc solverunt Doctores Sorbonici 30. qui & suppositâ facti notorietate, homines ad Sacramenta admitti non posse definierunt.

R. 2do. in dubio de justitiâ tributi illud solvendum esse, nisi rationes quæ contra pugnant, sint longè graviores oppositis. Ratio est, quia in dubio æquali aut penè æquali, præsumendum est in favorem Principis possidentis facultatem præcipiendi. Decisio hæc sequitur ex iis quæ dicta sunt de Probabilitate.

SECTIO TERTIA.

De Lege irritante.

LEx irritans ea est quæ actum cuï certæ desunt conditiones, nullum & invalidum facit.

Certum est de facto dari leges quæ certas in contractibus requirunt conditiones, quarum defectu iidem in irritum abeunt: sic Jure civili irritatur testamentum sine sufficienti testium numero factum; & Jure canonico, matrimonium clandestinum.

Irritatio multiplex est, 1mo. enim altera incurritur ipso jure, & ante Judicis sententiam, quo sensu irritum est se ipso matrimonium clandestinum; altera non nisi post Judicis sententiam incurritur, sic contractus in quo quis ultra medietatem justi pretii deceptus est, tamdiu valet donec eum Judex irritum fecerit.

2dò. Alia est *explicita*, quæ distinctè exprimitur, v. g. *Si res aliter fiat, non vareat, cvreat omni robore, &c.* alia *implicita*, quæ fit verbis æquivalentibus, ut si præscribatur forma quæ in contractu necessariò debeat servari.

3tio. Alia est *pænalis*, *legalis* altera. Pœnalis ea est quæ inducitur in odium personæ & actionis ejus, ut cùm irritatur matrimonium contrahentis cum ea quam polluit per adulterium sub spe futuri conjugii. Legalis ea est quæ non fit in pœnam peccati, sed in bonum privatæ personæ, aut communitatis, ut cùm irritatur professio ante annum 16. expletum in bonum utique tum profitentis, tum Religionis.

Quæres 1mo. an lex irritans obliget in conscientiâ.

R. 1mo. legem ipso jure irritantem hoc sensu obligare, 1mo. quod non liceat uti actu per legem irritato, quasi validus sit;

* *Mieyskie dobra.*

2do.

2do. quòd nequidem actum illum exercere liceat, si vel id materia legis postulet, vel legislator satis significet velle se ut ab eo actu abstineatur.

Prob. 1. pars: quia actus qui ipso jure invalidus est, reverâ non valet; cùm lex quiâ irritatur, ipsum privet omni robore, ut patet in matrimonio clandestinè contracto.

Prob. 2. pars. Ab eo actu omnino abstinendum est, quem lex non irritat solùm sed & prohibet: atqui tales sunt actus quidam per leges irritati; atque id patet in allato matrimonii clandestini exemplo, quod nè attentare quidem licet. Porrò non omnes actus qui lege irriti sunt, simul sunt prohibiti: etsi enim irrita sit renuntiatio paternæ hæreditati facta â filiâ quæ dote suâ contenta est; non tamen peccat puella quæ hæreditati suæ renuntiat; unde valeret renuntiatio hæc, si juramento confimata esset, & tamen juramentum peccati vinculum esse non potest.

R. 3tio. Lex quæ ipso facto actum non irritat, sed eum solummodò præcipit irritari, non obligat ante sententiam Judicis. Ratio est, quia irritatio est actus proprius publicæ potestatis; ergo si non fit per legem, fieri debet per Judicem, à quo solo leges eam fieri permitunt; ergo actus hoc incasu tandiu valebit, donec reipsâ à Judice irritetur.

Quæres 2do. an lex eo ipso fit irritans, quo est prohibens.

R. negat. quia ex cap. 16. *De regul. Multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint obtinent firmitatem.* Et verò aliud est prohibere, aliud irritare: unde nec quod irritatur, semper prohibitum est, ut modò dixi; nec quod prohibetur, semper est irritum, ut patet in matrimoniis quæ post emissum simplex castitatis votum contrahuntur.

Quæres 3tio. quænam impediant nè lex actum ipso facto irritans, habeat effectum suum.

R. 1mo. Si lex non irritet actum, nisi in vindictam culpæ, irritatio impeditur per omnem causam quæ excusat à culpâ. Sic qui ex oblivione merè naturali omittit Horas, facit fructus suos, licèt extet lex quâ irritatur fructuum acquisitio ab iis facta qui Officium omittunt. Potest tamen aliquando Ecclesia insontem re aliquâ privare in odium culpæ alienæ, v. g Beneficio, quod ex simonia sibi incognitâ comparavit: quod etiam facit potestas secularis, cùm v. g. rebellis hominis filios & bonis & nobilitate spoliat.

R. 2do. Qui invincibiliter ignorat actum aliquem irritari per legem, sed legem quâ actus prohibetur non ignorat, subjacet irrtiationi, quamvis hæc in solius culpæ vindictam statuta fuerit. Unde Beneficiarius qui novit Horarum recitationem

per

per Ecclesiæ legem imperari, nescit autem fructuum receptionem ab eo factam, qui non recitat, esse irritam, non facit fructus suos. Ratio est, quia ignorantia pœnæ non tollit culpam quæ totalis est & adæquata causa irritationis; ergo nec irritationem ipsam tollere debet.

R. 3tio. Ignorantia etiam inculpata legis irritantis, non impedit actûs irritationem, si irritatio immediatè facta sit propter bonum commune, Ità omnes. Patet hoc, tum in testamento sine legitimis solemnitatibus condito; tum in matrimonio quod quis bonâ fide absente Parocho celebrasset. Ratio est 1mo. quia leges tam necessariæ effectum suum absolutè habere debent, quia hoc absolutè intendit & intendere debet legislator; 2do. quia, ut alibi dictum est, leges illæ non fundantur in præsumptione facti, sed in præsumptione vel potiùs in certâ scientiâ periculi, nè quid fiat contra bonum commune; ergo cùm periculum hoc semper existat, lex semper vigere debet.

SECTIO QUARTA.

De lege civili, Ecclesiastica &c.

JUs civile in Gallia coalescit 1mo. ex consuetudinibus, quæ licèt vim primam ex solo populorum consensu desumpserint, hodie scriptæ esse debent; 2do. ex Jure Romano, quo statim loquar; 3tio. ex Concordatis & Pragmaticis sanctionibus; 4to. ex legibus per Reges nostros latis, quæ si proprio Principis motu efferuntur, vocantur *Edicta*; cùm autem à Rege ad Magistratuum aut populorum preces conceduntur, dici solent *Constitutiones*, gallicè *Ordonnances*; ac demum *Declarationes* cum leges jam antè conditas restringunt, amplificant, aut quolibet modo interpretantur.

In Polonia Jus Civile coalescît 1mo Pro Ordinibus Regni ex statutis, constitutionibus, & Pactis conventis quibus Rex Reipublicæ obligatur ad servanda ejus Jura & Respublica vicissim Regi ad tuenda Jura Majestatis, subinde novæ leges Pactis Conventis adjiciuntur. Statuta à Constitutionibus ratione temporis potissimum differunt; Leges enim Poloniæ ad tempora sigismundi 1. statutorum nomen cum haberent, à temporibns sigismundi augusti Constitutionum nomine inscribi ceperunt 2. civitates Provinciarum Poloniæ quædam lege Magdeburgensi, quædam verò Lege Culmensi reguntur. In singularibus verò casibus ubi desunt Leges propriæ tam inter ordines Regni, quam in Civitatibus Jus Romanum adhibetur.

Jus Romanum, quod etiam commune nuncupatur, ferè totum

tum obtinet in multis Galliæ Provinciis, quales sunt Occitania, Provincia, Delphinatus, & aliæ quædam Regni partes, quæ quia sequuntur Jus Romanum quod Jus scriptum vocari solet, appellantur Provinciæ *Juris scripti*, ad discrimen aliarum Regni Provinciarum, quæ *consuetudinariæ* vocantur, quia suas sequuntur consuetudines. Unde consuetudo in præsenti definiri potest, Jus particulare quod certis in Provinciis viget: sic dicitur consuetudo Aurelianensis, &c.

Circa hoc tria notanda: 1mo. quòd si quando Regiæ Constitutiones Jurì Romano derogant, iis obsequendum sit etiam in regionibus quæ jure scripto utuntur. quia totam eo utendi facultatem habent à Rege.

2do. quòd etsi Jus Romanum in Provinciis consuetudinariis vim legis non habeat, plenis tamen oculis legi debet ab iis etiam qui hisce in Provinciis jus dicunt, quia cùm deficiunt, ut sæpiùs evenit locorum consuetudines; *ad jus commune & Romanum confugimus* non quidem ut ad legem necessariam, sed ut ad æqui & recti normam.

3io. quòd graviter & periculosè hallucinentur ii è Confessariis, qui, ut obvios conscientiæ casus resolvant, recurrunt, ad Theologos qui, ut Lessius, Lugo & Suarez jus solum Cæsareum citant & assumunt. Cùm enim jus illud usibus & moribus nostris sæpiùs adversetur, manifestum est ejus authoritatem per se ad decisionem legitimam non sufficere. Optandum igitur, si non necessarium, ut Confessarii aliqualem Gallicani juris ideam sibi comparent, nè multa admittant quæ privatis Regni legibus prohibita sunt: saltèm igitur legant Institutiones D. Argou ⁂ nec non & locorum in quibus versantur consuetudines; deinde verò peritiores sive Confessarios, sive Jurìsperitos frequenter interrogare nec vereantur nec erubescant: eâ tamen lege ut à Jurisperitis principia, à semetipsis verò, aut à melioribus Theologis casuum resolutiones desumant. Aliter enim plerumque definiunt Advocati & Magistratus; aliter verò Confessarii, qui multa Judicibus secularibus occulta, & occultanda comperiunt in pœnitentiæ tribunali.

* Jus canonicum est congeries legum, quibus personæ, judicia, & res Ecclesiasticæ potissimùm diriguntur. Jus illud partibus sex constat, Decreto scilicet, Decretalibus, Sexto Decretalium, Clementinis. Extravagantibus communibus, & Extravagantibus Joannis XXII.

Quæres 1mo. quæ sit Juris hujus authoritas

Certum est 1mo. Decretum Gratiani, quod etiam post ipsius emendationem Romæ factam, mendis non caret, non aliam habe-

⁂ *in Polonia consuli potest Zalaszewski.*

habere authoritatem quàm habeant Canones, aut Patrum textus, ex quibus Decretum illud coalescit.

Certum 2do. videri debet, Jus canonicum quod præsertim in Decretalibus Gregorii IX. & Clementinis continetur, magni ponderis esse: 1mo. quia Galli quidquid penè Juris canonici habent circa electiones, postulationes, matrimonii impedimenta, & omnes ferè censuras, ex Jure Pontificio desumpsêre: si autem ex jure illo principia desumpsimus, an non æquum est ut ejus decisiones circa casus è principiis consectarios teneamus? 2do. quia pleraque Decretalium statuta, è generalibus Conciliis Lateranensibus, Lugdunensibus, & Viennensi, aut è Pontificibus Romanis, qui profundam canonici Juris notitiam habebant, excerpta sunt: quidni ergo e a sequeremur in his quæ aliunde moribus nostris non repugnant? 3tio. quia si unusquisque Decretales pro nutu rejicere poterit, jam quot erunt capita, tot erunt Jurisprudentiæ, quod, quàm rectæ rationi adversetur, nemo non intelligit. Et verò causæ quæ apud ipsos Angliæ & Germaniæ Protestantes, circa jurisdictionem Ecclesiasticam suboriuntur, non ex civilium legum præscripto, sed ex Jure in Decretalibus contento dirimuntur. An igitur Ecclesiæ filii Jus canonicum contemnent, quod impensè æstimant & sequuntur heterodoxi.

Quod dicunt aliqui, ut à Juris Canonici studio avertant, falsas Decretales ibidem perinde ac genuinas in probationem adduci; hoc, inquam, solidè confutat Gilbert Tom, 1, Institut. eccles. * ubi animadvertit è Canonibus mille in Jure citatis vix unum esse spurium: cùm in torâ Gregorii IX. Collectione, non nisi 14. falsi Canones citentur; nulli verò prorsus occurant in Collectionibus posterioribus. Plures quidem hac in parte nævos habet Decretum Gratiani, sed qui nihil ferè sint, si comparentur cum genuinis ejusdem citationibus. Adde quòd hic error quilibet vitari facilè possit ab eo' qui semel meminerit Decretales omnes Romanorum ** Pontificum Siricio Papa antiquiorum esse suppositiias.

✝ CAPUT SEXTUM.

De Dispensatione.

DIcemus 1mo. de essentia & divisione dispensationis: itèm de causa ejus efficiente; 2do. de conditionibus ad eam requisitis: 3tio. de defectibus qui dispensationem irritant; 4to. de causis propter quas cessat dispensatio. ARTI-

* *Pag: 7.* * *Creatus est Pontifex an.* 985.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid Dispensatio, quotuplex & à quo detur.

DIspensatio definitur, Relaxatio legis legitimâ authoritate concessa quibusdam personis in aliquo casu inquo lex alioqui obligaret.

Dicitur 1mo. *relaxatio*, seu exemptio: eaque vox locum habet generis, quia per eam dispensatio convenit cum aliâ quâcumque vinculi legis ablatione, sive fiat per abrogationem. sive per privilegium.

Dicitur 2do. *legis*: quo nomine intelliguntur etiam statuta, & aliæ leges quæ in Jure communi non continentur.

Dicitur 3tio. *legitima authoritate facta*; dispensatio enim actus est jurisdictionis, & eo nomine differt ab epikeiâ quæ non est jurisdictionis actus, sed doctrinæ & prudentiæ, prout ex dictis colligi potest. Dicitur 4to, *quibusdam personis*, sub quibus non privati solùm comprehenduntur, sed & Congregationes, Conventus & similia, quæ sunt personæ fictæ.

Dicitur 5to. *in aliquo casu, &c.* Unde rursùs differt dispensatio tum ab epikeiâ, quæ iis solùm in casibus locum habet ubi lex judicatur non obligare; tum à licentiâ, seu permissione, quâ non relaxatur obligatio legis, sed permittitur ut aliquid fiat contra modum à lege præscriptum: si Superior permittit Monacho ut aliquid donet, nec tamen in paupertatis voto dispensat.

Dispensatio dividitur 1mo. in *totalem*, quæ omnino aufert obligationem legis, ut cùm irregularis dispensatur ad omnes Ordines; & *partialem*, quæ solùm ex parte obligationem relaxat, ut si irregulari sola minorum Ordinum susceptio permittatur.

Dividitur 2do. in *necessariam* & *voluntariam*. Dispensatio necessaria ea est quæ iis à quibus petitur negari non debet, ut contingit 1mo. cùm commune bonum aliter procurari, aut commune scandalum aliter vitari nequit; 2do. cùm alioqui periclitaretur spirituale bonum postulantis; 3tio. cùm *à lege* vel *ab homine* constitutum est, ut dispensatio in tali casu concedatur, quod maximè fieri solet in dispensationibus circa pœnas post condignam satisfactionem; 4to. cùm licèt causa dispensandi non inducat debitum justitiæ, inducit tamen debitum misericordiæ; hæc enim aliqualiter debetur, cùm proximus graviter indiget, & sine dispendio sublevari potest.

Quia

Quia tamen injustitia Superioris non tollit legis vinculum, hinc qui dispensationem etiam debitam non obtinet, tenetur ad observationem legis, nisi lex ei tam nociva fiat; ut cùm tanto discrimine non obliget, prout alibi dictum est. Dispensatio voluntaria est ea, quæ, licèt justam habeat causam, non est tamen debita, quia nullum ex modò recensitis urget incommodum.

Dividitur 3tio. in eam quæ justificatur ex causâ intrinsecâ, ut si v. g. lex jejunii alicui fiat nimis onerosa, & eam quæ conceditur ob rationes extrinsecas, scientiam, v. g. aut etiam nobilitatem, quia horum remuneratio in Ecclesiæ bonum redundat.

Dividitur 4to. in *expressam*, & *tacitam.* Dispensatio expressa ea est quæ verbis vel signis Superioris voluntatem satìs manifestantibus conceditur. Verba quibus uti debeat dispensator, nulla in Jure determinantur, neque necesse est, ut dispensatio detur in scriptis, nisi id Jure cautum sit. Dispensatio potest esse expressa absque eo, quòd materia ejus specificè declaretur, unde sufficere potest verbum generale, ut, *Dispenso tecum in impedimento, si quod habes.* Dispensatio tacita est ea, quæ licèt in se & directè non concedatur, conceditur in alio, quod sine dispensatione fieri non potest: sic Superior qui scit me actu esse irregularem, præcipiendo, ut Ordines suscipiam, censetur in irregularitate dispensare.

Verùm hîc duplex movetur difficultas. Prima, an ad dispensationem sufficiat ratihabitio de futuro, id est, præsumpta voluntas Superioris, qui probabiliter judicetur dispensaturus si sciret, vel gratum habiturus cùm sciet; etsi nec sciat, nec velit, quo tempore, is qui dispensatione indiget, contra legem operatur. Secunda, an cùm Superior qui videt è subditis suis quempiam contra leges agentem, nec contradicit, cùm facilè & absque incommodo contradicere posset, an, inquam, talis Superior censeatur virtualiter dispensare in lege.

R. ad 1. ratihabitionem ordinariè non sufficere: 1mo. quia voluntas præsumpta præcipiendi, non imponit obligationem actu obediendi; ergo nec voluntas præsumpta tollendi vinculum, vinculum actu solvit; 2do. ut illegitimus ordinetur, ut Sacerdos validè absolvat, haud satìs est, ut præsumatur licentiam hæc faciendi à Superioribus concedendam esse, si peteretur, quia aliud est, concederem, aliud, reipsâ concedo; ergo.

Dixi *ordinariè*, quia nonnulli sunt casus in quibus ex usu communi sufficere, potest præsumpta Superioris voluntas. Sic Religiosus potest de pecuniâ disponere emendo librum. quem

fortuitò invenit, & cujus emptionem à Superiore improbandam non esse cognoscit.

R. ad 2. Divisi sunt hîc Theologi. Iis credimus adhærendum, qui censent silentium Superioris pro dispensatione haberi non posse: 1mo. quia ad dispensationem requiritur voluntas concessiva, nec sufficit permissiva, qualis in eo esse videtur qui solùm tacet; 2do. quia sæpè fieri potest, ut Prælati silentium oriatur ex negligentiâ, nimiâve pusillanimitate, adeoque licèt Superior non excusetur à culpâ, non ideò præsumi debet dispensare; 3tio. quia hæc opinio, & tutior est, & non minùs probabilis, quàm opposita.

Quod spectat ad causam efficientem dispensationis, ante omnia certum est in lege humana dispensari aliquando posse, atque id constat: 1mo. ex unanimi legislatorum & subditorum consensu, quorum illi se certis in casibus dispensare posse, hi verò secum dispensari posse semper crediderunt; 2do. ex Jure canonico, ubi plurima dispensationum exempla referuntur & approbatur id S. Cyrilli Alexandrin ad Gennadium, *Dispensationes nonnunquam cogunt parùm à debito exire*; * 3tio. ex Conciliis, præsertim ex Tridentino Sess. 25. cap. 18. ubi ostenditur dispensationes aliquando necessarias esse, 4to. demum ratione: quia qui legem in toto vel in parte tollere potest respectu totius communitatis, à fortiori eandem respectu unius aut alterius relaxare potest.

Inquirendum ergo superest quibus competat dispensandi facultas. Ut solvatur quæstio, notandum est potestatem dispensandi aliam esse *ordinariam*, quæ alicui convenit ratione officii sui; & *delegatam*, quæ convenit ex concessione illius qui habet ordinariam. De utraque loquimur. Itaque sit.

Conclusio I. Legislator tum in suis, tum in prædecessorum suorum & inferiorum legibus dispensare potest.

Prob 1. pars: quia lex non obligat, nisi ex voluntate legislatoris; ergo sublatâ hâc voluntate, ut per dispensationem tollitur, lex obligare desinit.

Prob. 2. pars, quia superior parem cum prædecessoribus suis potestatem habet, neque ii successorum manus ligare possunt.

Prob. 3. pars, quia superior inferiorum leges approbare aut abrogare potest; adeoque & in ipsis dispensare.

Ex his sequitur Romanum Pontificem dispensare posse in omnibus quæ Juris sunt merè canonici, in legibus suorum prædecessorum, in decretis Conciliorum etiam generalium, imò etiam in legibus quas Apostoli authoritate humanâ condiderunt. Et verò si id non possit Papa, neque id alii poterunt Episcopi, adeoque recurrendum erit ad Concilium universale ut

* 1. q. 7. c. 16.

ut obtineatur dispensatio, quam sine mora concedi aliquando necesse est; idem adstruit Ecclesiæ praxis, secundùm quam sæpiùs dispensatum est cum neophytis & bigamis? quos tamen ab Episcopatu arcet S. Paulus. Ceterùm multi sunt casus, in quibus vult ipse Papa, ut rescripta sua executioni non mandentur, ut patet ex cap. 10. *De rescriptis.*

CONCLUSIO II. Inferiores non possunt ordinariè in superioris sui legibus dispensare.

Prob. quia dispensatio est actus jurisdictionis: atqui inferior, eo ipso quo talis est nullam habet jurisdictionem in leges superioris; ergo vere dixit Clemens V. *Lex superioris per inferiorem tolli non potest;* * id est, nec modificari, nec dispensari.

Dixi, *ordinariè:* quia inferior in lege superioris dispensare potest, 1mo. cùm Jus id permittit, sive *expressè*, ut cùm Tridentinum Sess. 24. c. 6. concedit Episcopis ut dispensent *in irregularitatibus omnibus & suspensionibus, excepta eâ quæ oritur ex homicidio voluntario, &c.* sive etiam *implicitè*, seu non designato singulariter dispensatore, quia verba quibus permittitur dispensatio, necessariò diriguntur ad Episcopum; cùm non dirigantur ad Papam, qui hâc licentia non indiget ad dispensandum.

2do. Cùm obtinuit consuetudo ut inferior dispenset in lege superioris: nam dispensandi facultas, ut aufertur consuetudine legitimè præscripta, sic & eadem acquiri potest. Hinc aliqui ex Galliæ Episcopis in tertio & quarto consanguinitatis gradu, alii in quarto solùm, alii non nisi cum pauperibus dispensant, &c. Hinc etiam Parochi dispensant in jejuniis Ecclesiasticis, etiamsi facilis sit ad Episcopum recursus. Hinc demum Episcopus potest in sua Diœcesi dispensare in legibus Concilii Provincialis (modò reservatæ non sint) etsi ipse Archi-Episcopus iisdem legibus subjaceat quoad vim coactivam.

3tio. Cùm vel levis est materia, quæ ad peccatum mortale non obligat; nimis enim molestum esset in minimis semper recurrere ad superiorem: vel sæpè recurrit dispensandi necessitas; hinc Episcopi dispensant in recitatione Officii divini, non quidem in perpetuum, sed ex causa transeunte.

4to. Potest etiam Episcopus dispensare in generalibus Ecclesiæ legibus, sive sint de irregularitatibus, sive de votis Papæ reservatis, sive de impedimentis dirimentibus matrimonii non solùm contracti, sed etiam contrahendi, (licèt hoc ultimum rariùs contingat) cùm Pontifex, aut qui vices ejùs gerit, non nisi difficillimè adiri potest, ob locorum distantiam, vel pau-

 per-

* *Clem.* 2. De electione.

pertatem eorum qui dispensatione indigent, & est periculum in mora, sive infamiæ & scandali, sive gravis alterius mali.

Quæres an inferior dispensare possit in lege quam superior sibi expresse non reservavit.

R. negat. quia inferior superioris jura mutare non potest, nisi ex ejus consensu: sed superior facultatem hanc inferiori concessisse non censetur eo ipso quo eandem sibi non reservavit. Hinc Honorius III. redarguit Episcopum qui eâdem die plures sacros Ordines contulerat, quia hæc *dispensatio* ei *à canone minimè permissa* erat, ideoque prohibita: unde etiam multæ sunt irregularitates & inhabilitates in quibus Episcopi dispensare non possunt, quia id eis Jure permissum non est licèt id eis sit prohibitum.

Nec nocet quòd aliquando superior legis dispensationem sibi reservet; hoc enim fit ad majorem cautelam: abundans autem cautela non nocet, nec ex ejus defectu quidquam colligi potest.

Nec rursus nocet quòd Episcopus vi officii sui in Diœcesi suâ posse dicitur quidquid potest Papa in totâ Ecclesiâ nisi potestas ejus limitetur: nam axioma illud nec in Jure canonico habetur, nec nititur firmâ ratione; imò veritati repugnat, si generaliter accipiatur ut verba sonant: alioqui enim posset Episcopus ponere impedimenta matrimonium dirimentia, Confirmationis conferendæ potestatem simplici Presbytero committere, novos Episcopatus instituere, quæ omnia falsa sunt. Citatum igitur axioma hoc solùm sensu verum est, vel quòd Episcopus possit id omne quod sibi seu à Jure, seu consuetudine legitimâ permissum est; vel quòd possit de Jure communi ea omnia in sua Diœcesi exercere, quæ ad ordinariam ejus gubernationem necessaria sunt, cum debita tamen canonicis legibus subordinatione.

In dubio an dispensatio sit necessaria in tali casu potest Episcopus dispensare: sicut enim votum non reservatur Papæ, si dubium sit; sic nec lex in dubio, eidem reservatur. Unum addo, eum scilicet qui in lege aliquâ dispensat, posse unà cum dispensatione jungere commutationem, & aliquod pium opus imponere quod loco actûs per legem præscripti exerceatur; sic ei qui à jejunii lege dispensatur, imponi potest eleemosyna, modò non per modum stipendii quod dispensator percipiat, hoc enim vetat Tridentinum Sess. 25. cap. de reformat.

Quod spectat ad potestatem delegatam dispensandi, hæc de eâ communiter traduntur: 1mo. qui potestatem dispensandi ordinariam habet, eam aliis delegare potest ut ipsâ utantur juxta formam ab ipso præscriptam; 2do. delegatus si potesta-

tem

tem purè delegatam habet, non potest eam subdelegare, quia potestatem hanc non accipit ut dominus, sed ut simplex executor.

Excipiuntur 1mo. delegatus Papæ, & cujuslibet Principis superiorem non agnoscentis, qui in his quæ sibi à superiore prohibita non sunt, potest alium subdelegare; non sic tamen ut huic concedat potestatem subdelegandi; 2do. delegatus ad universitatem causarum in aliquo genere vel loco: unde Decanus ruralis, aut quilibet alius, etiam ab officio ad Episcopi nutum amovibilis, cui omnium certi generis causarum, v. g. matrimonialium, vel omnium prorsùs, sed in certo loco, cognitio & examen commissa fuerint, potest unam alteramve causam, non tamen ipsam causarum universitatem alii committere; 3tio. delegatus cui permiserit expressè aut tacitè delegatus ut alium subdeleget, quia tunc subdelegatus non accipit jurisdictionem à delegato, sed ab ipso Ordinario.

Quæres quinam a legibus dispensari possint.

R. dispensationem, utpotè jurisdictionis actum. non nisi in subditos exerceri posse. Etsi verò legislator non sit sibimetipsi subditus, potest tamen sibi dispensationem procurare, seu dispensando cum communitate cujus est pars, seu tribuendo alteri potestatem vi cujus ab eo dispensetur.

ARTICULUS SECUNDUS.

An legitima sit Dispensatio sine causâ.

Sensus quæstionis est, 1mo. an dispensatio sine causâ sit semper illicita; 2do. an sit aliquando valida. Sit

Conclusio I. Dispensatio sine causâ est illicita, tum ei qui concedit, tum ei cui conceditur.

Prob. 1. pars: quia talis dispensatio imprudens est & irrationabilis, prout à communi onere eum eximit qui non est eximendus, adeoque includit vitium acceptionis personarum, & alios qui sub lege gemunt, querelis exponit: uno verbo, non tam est dispensatio, quàm *crudelis dissipatio*, ut vividè loquitur S. Bernardus Lib. 3. *De consid.* c. 4. ergo sine peccato concedi non potest.

Est autem peccatum illud ex genere suo mortale, si materia gravis sit: quia peccatum illud grave censeri debet, quo quis agit contra officium proprium, bonum commune, & charitatem, præbendo occasionem peccandi benè multis, qui putant idem sibi licere quod aliis, quos absque ullâ speciali causâ ab

sâ ab obſervandis legibus abſtinere vident. Si verò legis materia levis ſit, vel leviter præcepta, peccatum, per ſe loquendo, ſolùm veniale erit. Sed hîc nota eum qui diſpenſationem malè datam non revocat quoad uſum futurum, peccare quandiu non revocat; ſicut qui furatus eſt; peccat quandiu non reſtituit.

Obj. Quotidie à tribus & amplius ſeculis dantur in Curia Romana diſpenſationes quæ dicuntur ſine cauſa; ergo.

Papam in harumce diſpenſationum conceſſione, hac formula uti, *Ex certis rationalibus cauſis, animum noſtrum moventibus*: unde ſequitur eas diſpenſationes in rei veritate non concedi ſine cauſa, tametſi cauſa non exprimatur. Præterea qui hujuſmodi diſpenſationes obtinent, notabilem pecuniæ ſummam Cameræ Apoſtolicæ ſolvunt: hæc autem ſumma tranſit in partem cauſæ quia ſummus Pontifex ipſam impendit in uſus Reipublicæ Chriſtianæ neceſſarios, aut ſummè utiles: v. g. ut Principibus Chriſtianis opituletur, ut ope Miſſionum fidem extendat; eæ ergo diſpenſationes non immeritò per Eccleſiæ conſenſum receptæ ſunt, ut notat Illuſt. de Marca. Certè ſi nobilitas ad obtinendam diſpenſationem inſerviat, quidni eundem in finem inſervire poſſit copioſa eleemoſynarum largitio?

Prob. 2. pars: qui enim ſine legitima ratione diſpenſationem obtinet, peccat: 1mo. eam petendo, quia alium inducit ad peccatum; 2do. eam etiam ultrò oblatam acceptando, quia peccato ſuperioris cooperatur; 3tio. ea utendo, etiam cùm valida eſt: etſi enim tunc legem humanam non violat, quia ea ligari deſiit, violat tamen legem naturæ, quæ præcipit ut pars ſine cauſa non diſcordet à toto: hujus autem peccati gravitas à materiæ gravitate repetenda eſt. Non peccat tamen ſive qui bona fide exiſtimat ſe legitimam habere petendæ diſpenſationis cauſam; ſive qui dubius an ſufficientem habeat, totum ejus examen ſuperiori relinquit, & ejus judicium expectat.

Conclusio II. Diſpenſatio ſine cauſa valida eſt, ſi concedatur à legiſlatore in propria lege, aut ab ejus ſuperiore vel æquali: invalida verò eſt, concedatur ab inferiore in lege ſuperioris, v. g. à Papa in votis & juramentis, quæ ſunt de jure divino; aut ab Epiſcopis in impedimentis matrimonii, quæ ſunt leges univerſalis Eccleſiæ, cui inferiores ſunt Epiſcopi.

Hæc ſecunda pars ab omnibus admittitur, & meritò; quia ſuperior non cenſetur dare inferiori potentiam diſpenſandi imprudenter & abſque ratione quin & inferior ſcienter diſpenſans ſine cauſa, peccat mortaliter ſi lex natura ſua obliget ad mor-

mortale: nec minùs graviter peccat qui sciens & volens dispensationem sine causa sollicitat: imò etsi dispensator qui dispensationem concedit sine causa, ob bonam fidem à peccato excusari possit, haud tamen excusatur subditus qui sciens se nullam habere causam, dispensationem petit, quia nemini licet alterum inducere ad peccatum etiam materialiter sumptum. His præmissis,

Prob. 1mo. pars quæ magis controvertitur; lex vim suam à legislatoris voluntate totam habet, ergo sicut potuit legem non condere, aut eam abrogare, sine causa aut: ab initio decernere ut hos solùm non illos obstringat, ità validè poterit etiam sine causa quos voluerit ab ejus vinculo eximere.

Obj. 1mo. Legislator non potest secum dispensare validè sine causa, alioqui lege sua non obligaretur, cùm obligatio quæ ad nutum & sine causa tolli potest, non sit veri nominis obligatio; ergo neque cum aliis dispansare potest sine causa

R. Vel legislator directè legibus suis tenetur, & tunc secum dispensare potest validè, etiam sinè causa, nec tamen desinet peccare contra naturæ legem, quæ vult ut quis cùm potest, patiatur legem quam ipse tulerit; vel non tenetur legibus suis vi ipsarum, & tunc mirum non est, si secum dispensare nequeat in lege cui non subjacet.

Obj. 2do. Peccat subditus qui utitur dispensatione quam obtinuit sine causâ: atqui non peccat, nisi quia lege tenetur non obstante dispensatione; ergo.

R. neg. min. Ideò enim injustè dispensatus peccat, & quidem contra eandem virtutem contra quam peccant ii qui dispensati non sunt, quia lex naturæ vult, ut qui nullam habent ab aliis dissentiendi rationem, iis non discordent; porrò qui sine causa dispensati sunt, nullam revera rationem habent ab iis abstinendi ad quæ alii vi legis humanæ tenentur; ergo verè peccant, non quia subsistat erga eos lex humana (unde censuras non contrahunt si quæ latæ sint) sed quia eadem lex ergà ipsos ac erga alios subsistere deberet.

Quæres 1mo quæ sint legitimæ dispensationis causæ.

R. non posse una aliqua generali regula definiri quæ vel qualis causa requiratur aut sufficiat ad dispensationem; sed habendam esse rationem temporis, utilitatis, necessitatis, meriti & conditionis personarum. Hic tamen pro certo supponi potest; 1mo. dispensandi causam non debere esse tantam, ut per se sufficiat ad tollendam legis obligationem, quia sic non esset opus dispensatione, sed tantum interpretatione; 2do. causam justam non consistere in indivisibili: adeoque superioris esse quibusdam totum legis onus remittere, quibusdam partem o-

neris

neris, quibusdam aliud onus imponere, minùs tamen ipso legis onere, quia alioqui non esset dispensatio; 3tio. causam dispensandi eò debere esse graviorem, quò gravioris est momenti lex in qua dispensantur: unde causa quæ sufficit ut Canonicus à residentia eximatur; non sufficit, ut ab ea eximatur Episcopus; 4to. per dispensationem infligi vulnus legi, adeoque necessum esse, ut vulnus illud alterius boni accessione compensetur; juxta id S. Bernardi cap. 2. de præcept. &c. *Novit fidelis servus & prudens ibi tantùm usurpare dispensationem, unde bonam possit habere recompensationem* & L. de consid. *Ubi necessitas, urget excusabilis; ibi utilitas, provocat dispensatio laudabilis est, utilitas dico communis, non propria.* Ratione necessitatis dispensatur à jejunio, qui sinè gravi incommodo jejunare non potest: ratione utilitatis dispensatur ab irregularitate, qui Ecclesiæ obsequium præstare potest. Porrò id propter communem utilitatem, non autem simpliciter privatam, factum censetur; quod ità fit, ob rationale bonum privatæ, personæ, ut in aliorum damnum non cedat. Ratio est, quia exigit bonum commune, ut superior privatorum bonum procuret, quantùm id fieri potest, absque jactura boni communis

Quæres 2do. an valeat dispensatio cùm causa sufficiens adest, sed incognita. dispensatori.

R. 1mo. Valet, si detur à superiore in lege sua; quia si superior validè dispensat sine causa, validè etiam dispensat sine cognitione causæ.

R. 2do. Videtur etiam valere, si ab inferiore concedatur 1mo. quia dispensatio, quæ ad sui valorem requirit causam, non dependet à causæ cognitione, sed ab ipsa causæ existentia; ergo valet ea dispensatio, etiamsi non cognoscatur causa, sicut valet electio capacis ad Beneficium, licèt elector non cognosceret capacitatem ejus, ut colligitur ex cap. 44. *De electione.* 2do. quia jus non requirit cognitionem causæ ad hoc, ut valida sit dispensatio, sed solùm ut sit licita; ut hinc patet: quòd jus cognitionem causæ requirat pro superiore ipso, qui tamen sine ea validè dispensat.

ARTICULUS TERTIUS.

De defectibus qui Dispensationem irritare possunt.

NOt. 1mo. Defectus qui dispensationes faciunt irritas, alii se tenent ex parte dispensantis; alii ex parte illius qui dispensationem postulat. Defectus ex parte illius qui dispensat, sunt

præ-

præcipuè, 1mo. defectus jurisdictionis, quo nullus est major: unde quivis Episcopus seriò inquirere debet, quid possit necne; 2dò. defectus examinis, an scilicet causæ ad obtinendam dispensationem allegatæ sufficiant.

Defectus ex parte illius qui dispensationem sollicitat, sunt subreptio, & obreptio. Subreptio est subticentia veritatis alicujus, quæ exponi debet juxta legem, Cancellariæ regulas, & stylum, nam stylus jus facit. Obreptio est narratio falsi: unde patet dispensationem subreptitiam eam esse, quæ obtenta est per subticentiam veri; obreptitiam verò quæ obtenta est, per narrationem falsi.

Not. 2do. causa obtinendæ dispensationis duplex est. Alia *motiva*, seu finalis: quæ principaliter movet ad concessionem dispensationis, ità ut illâ sublatâ, dispensatio vel nullo modo, vel non nisi cum quibusdam conditionibus, aut limitationibus concederetur; alia *impulsiva*, quæ licèt principaliter & quasi ab intrinseco non determinet dispensatorem, efficit, ut facilius concedatur dispensatio, quæ tamen eodem pacto & formâ, licèt multò difficiliùs, concessa fuisset. Si vir infirmus & doctus à jejunii lege eximi velit, infirmitas est causa motiva, doctrina verò & pietas causæ sunt impulsivæ. His positis, sit.

Conclusio. Non quæcumque falsitatis expressio, vel suppressio veritatis dispensationem facit obreptitiam vel subreptitiam; sed tunc solùm cùm tacetur veritas, quæ de jure, stylo vel consuetudine debet exprimi; aut allegatur falsum, cujus expressio est causa finalis, ob quam superior dispensare intendit, alias non dispensaturus.

Prob. 1mo. pars, quia multa sunt, quæ si exprimerentur, vel retardarent Pontificem à concessione gratiæ, vel eum prorsùs averterent, ut quòd petens sit alicui vitio deditus, quòd inimicus, &c. Multa itèm sunt, quæ si supprimerentur, Pontifex non semper concederet, ut quòd petens sit vir doctus: atqui tamen ex omnium confesso, hæc nec illa vitiant dispensationem; ergo potest vel aliquid veri reticeri, vel falsi quidpiam exprimi, absque eo quòd dispensatio sit subreptitia, vel potiùs ob subreptionem & obreptionem invalida.

Confirm. Qui dat eleemosynam ei, quem credit devotum & pium, aliàs non daturus, si impium cognosceret, verè ei dominium tribuit, modò reipsa pauper sit, quia pietas non est causa motiva eleemosynæ, sed solùm impulsiva, paupertas verò non est causa impulsiva solùm, sed finalis; ergo à pari in proposito. Unde clausula hæc: *si preces veritate nitantur*, intelligi debet, de veritate substantili, nimirum causæ motivæ; non autem de veritate accidentali, seu causæ impulsivæ.

Prob.

Prob. 2. pars. Dispensatio non est valida, nisi adsit consensus illius qui dispensat: atqui cùm supprimitur id quod de jure exprimendum est, &c. deest consensus dispensantis. Is enim non vult dispensare, nisi res se se habeat hoc vel illo modo, sine quo dispensatio vel nullatenus, vel saltèm tali formâ non conceditur; ergo.

Hinc colliges fieri aliquando posse, ut subreptio & obreptio invalident dispensationem, quæ non desiisset concedi etiamsi dispensator rem totam cognovisset; prout communiter docent Interpretes in celebre cap. 20. *De Rescript.* Ut autem id melius intelligi possit.

Quæres 1mo. an valeat dispensatio, si dispensans in rescripto erraverit, & v. g. nomen Titii expresserit pro nomine Caii.

R. valere, si de personâ certò constet, quia error in nomine nec mutat intentionem dispensantis, nec ullam cum dispensatione intrinsecam connexionem habet.

Quæres 2do an idem dicendum, si error profectus sit ab oratore, qui nomen suum occultare voluerit, nè cognosceretur à Pontifice, quem alioqui sciebat dispensationem ex odio negaturum.

R. affirmat. quia tunc nihil tacetur quod connexionem habeat cum materiâ dispensationis, quin & talis dolus id habet boni, quòd impedit nè superior ex odio procedat. Hæc tamen dispensatio vix posset executioni mandari in exteriori foro.

Quæres 3tio. an valeat dispensatio si erratum sit in nomine Diœcesis.

R. affirmat. quia in rescriptis non tam verba quàm intentio Papæ spectari debent: atqui hæc esse solet Papæ intentio, ut rescriptum suum ad oratoris Ordinarium dirigatur ergo Ordinarius petentis, rescriptum illud executioni mandare potest. Si oratores duarum sint Diœcesum, erit utraque explicanda ex inconcusso stilo Datariæ & Cancellariæ, cujus mens est ut literæ dispensationis semper committantur Ordinario oratricis.

Quæres 4to. an vitietur rescriptum, si scriptor Brevis ex errore unum impedimentum pro alio, v. g. tertium affinitatis gradum, pro tertio consanguinitatis gradu scripserit.

R. valere hoc rescriptum, modò reipsâ constet veritatem superiori expressam fuisse. Ratio est, tum quia rescripum vim habet à voluntate Pontificis; tum quia cap. 6. *De rescriptis* in 6. dicitur verba rescripti strictè explicanda esse, *nisi de intentione mandantis aliud appareat expressè*: porrò in præsenti casu non apparet expressè Pontificem dispensare voluisse in impedimento quod sibi propositum non fuit, sed in eo de quo sibi propositum fuit.

Quod

Quòd si orator, ex inadvertentia, loco unius vinculi aliud expresserit, non valet dispensatio; quia, etsi faciliùs dispensasset Pontifex in affinitate v. g. quàm in consanguinitate, reipsâ tamen non dispensavit in eo quod ipsi propositum non fuit; inadvertentia autem excusat quidem à culpâ, sed non facit ut validum sit, id quod de se invalidum est.

Aliter dicendum si orator per errorem scripserit se esse consanguineum in secundo gradu, cùm esset in tertio. Ratio est, quia qui dispensat in majori, dispensat in minore, saltem cùm minus continetur in majori. Et verò si petierit quis dispensationem ad Beneficium quod deinceps agnovit simplex esse, non autem duplex, ut enuntiaverat, quis eum ad Beneficium simplex inhabilem putet? Favet hæc Juris regula, * *Non debet, cuï plùs licet, & minùs non licere.*

Quæres 5to. An valeat dispensatio cùm plures allegantur causæ, quarum una falsa est, alia vera & talis, ob quam, etiamsi sola exposita fuisset, summus Pontifex dispensaret. v. g. Titius exponit 1mo. se cum Liviâ rem turpem habuisse; 2do. gravem commercii hujus suspicionem exortam fuisse, adeò ut oratrix, nisi matrimonium contraheretur, remaneret diffamata, scandalaque inde exoritura essent. Ex his causis, secunda quæ ad dispensationem sufficere solet, vera est; prima verò falsa; quid Juris?

R. 1mo. Si ex pluribus causis una causa sufficiens integratur, non valere dispensationem: quia tunc quælibet seorsim sumpta, insufficiens est; ergo si una ex iis falsò proponitur, corruit fundamentum cuï innititur voluntas dispensantis.

R. 2do. Si ex pluribus causis quæ proponi possunt, una solùm proponatur, quæ falsa sit, irritam esse dispensationem, quia Pontifex non intendit dispensare, nisi ob hanc causam, quæ reipsâ nulla est.

R. 3tio. Si ex pluribus causis quarum unaquæque sufficiens erat, quædam falsò proposita sit, ut in casu allato, probabilius est quòd dispensatio non valeat. Ratio est, quia is est Curiæ stylus prout docet Pyrrhus Corradus, qui cùm unus esset è præcipuis Romanæ Cancellariæ ministris, & dispensationum materiam apprimè intelligeret, magni in hisce casibus momenti esse debet.

Nota obiter, irritam esse dispensationem ei concessam qui vinculum cujus relaxationem petit, v. g. votum castitatis, proponit ut dubium, cùm sit certum; etsi interim alleget veram causam, v. g. carnis stimulos. Talis enim error est in substantiâ rei, cùm Pontifex non dispensaverit in voto certo, sed in dubio; ergo non valet dispensatio hæc, sicut non valeret re- missio

* *Leg. 21. ff.*

missio debiti obtenta, allegatâ verâ paupertate, & falsa debiti dubitatione. Quòd si quis veram alleget causam, eamque probet falsis testibûs, dispensatio valida est, quia preces veritate nituntur.

Quæres 6to. An valeat dispensatio, cùm qui eam obtinuit non expressit eandem sibi jam negatam fuisse: aut cùm nullam præcedentis dispensationis mentionem fecit.

R. ad 1. affirmativè: 1mo. quia nec jus ullum, nec stylus aut consuetudo id exprimi requirunt; 2do. quia ea dispensatio obtinetur à superiore, qui vult & potest eam concedere; unde valet dispensatio concessa ab Episcopo, quam vel prædecessor ejus, vel Vicarius denegaverat.

An autem possit inferior dispensationem à superiore denegatam concedere, controvertitur. Negat Sanchez, quia cùm Pontifex v.g. negat alicuï dispensationem, judicat causam ex quâ petitur insufficientem esse; ergo videtur aliis auferre facultatem in hoc casu dispensandi, cùm iis permittere non possit, ut ex causa insufficiente dispensent; ergo, nisi nova ipsis proponatur causa, quæ superiori proposita non sit, dispensare non possunt; ergo saltèm dubium erit, an dispensatio ab inferiore concessa sit valida: unde non licebit eâdem uti; tum quia nefas est, dubium v.g. matrimonium attentare; tum quia cùm impedimentum certum est, dispensatio verò dubia, possessio stat pro impedimento.

R. ad 2. dispensationem sine mentione præcedentis obtentam, aliquando validam esse, aliquando non.

Valet 1mo. cùm vel utraque dispensatio ad res planè diversas pertinet: ut si qui olim dispensationem in voto castitatis obtinuit, nunc dispensationem petat in jejunio, aut qui hanc pro Quadragesima anni præcedentis petiit, eandem pro Quadragesimâ anni currentis postulet; aut qui dispensationem obtinuit, ut consanguineam unam aut affinem duceret, eà usus non est, vel si eâ usus est, mortua est consanguinea quam duxerat.

Valet 2do. Etiam in eadem causa, si prior dispensatio nulla fuit: * tum quia *non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur, effectum;* tum quia nullum est jus, quod satis probet invalidam esse dispensationem, quæ sine præcedentis invalidæ mentione obtinetur.

Non valet verò, cùm primæ dispensationis obtentio moraliter valdè adauget difficultatem concessionis secundæ, adeò ut omissâ primæ dispensationis mentione, dispensans verè non intelligat, an causa sibi proposita qualitatem & quantitatem gratiæ adæquet.

* *Reg. 52. in 6.*

Hinc

Hinc 1mo. Non valet dispensatio ad secundum Beneficium, nisi exprimatur primum etiam modicissimum; 2do. dispensatus super residentiâ ad quinquennium, subreptitiè dispensatur ad aliud quinquennium, nisi prioris dispensationis mentionem fecerit; 3tio. qui impetravit dispensationem super impedimento criminis, v. g. uxoricidii, & in idem scelus relabitur, debet prioris dispensationis meminisse, si novam in eodem genere impetrare velit, quia jure sancitum est, ut *remissionem veniæ, crimina, nisi semel commissa, non habeant.* Lib. 3. Cod. *De Episcop. audientiâ*, &c.

Quæres 7mo. An duplici ligatus impedimento teneatur utriusque mentionem facere in obtinenda dispensatione.

R. 1mo. Id non esse necessarium, cùm dispensatio ad diversum finem obtinetur: unde qui vult dispensari in voto castitatis, non debet exprimere se irregularem esse.

R. 2do. Si dispensatio ad eundem finem tendat, v. g. ad unum matrimonium, faciendam esse mentionem omnium impedimentorum, 1mo. quia sic stylo Curiæ receptum est, 2do. quia alioqui decipitur Pontifex in re intrinsecâ dispensationi, & qua cognita vel dispensationem non concederet, vel non eadem forma. Et verò quis credat validam esse dispensationem concessam homini, qui octo impedimentis dirimentibus laborans, octo seorsim dispensationes petit?

Addit Sanchez, non referre scienterne, an ignoranter quis unum impedimentum tacuerit; tunc enim verum est, id suppressum fuisse, quo cognito, vel negata fuisset dispensatio, vel non eodem modo concessa: hinc si quis castitatis aut religionis voto ligatus contrahere velit cum consanguineâ, debet utrumque voti & consanguinitatis impedimentum in eadem *supplicatione* exprimere. Qui tamen priùs à Papa, aut ab Episcopo voti castitatis dispensationem obtinuisset, velletque posteà consanguineam ducere, novâ super voto suo dispensatione non indigeret, nec tenetur ad faciendam mentionem dispensationis priùs obtentæ.

Porrò nostra hæc doctrina, de necessitate omnia simul impedimenta aperiendi, limitatur, cùm impedimentum unum aliâ quàm dispensationis via auferri potest: unde si quis consanguineam ducere velit, & castitatis votum emiserit antè pubertatem, non tenetur voti hujus meminisse, cùm dispensationem petit, secundùm eos, qui votum ante pubertatem emissum, & post eam non ratificatum, à parentibus irritari posse putant. Cùm unum impedimentum est publicum, aliud non, dispensatio impedimenti publici petitur à Datariâ, occulti verò à Pænitentiariâ, cui tamen explicandum est ex stylo & praxi ejus,

petitam

petitam esse aut petendam à Datariâ publici impedimenti dispensationem: tunc enim expendere possunt Pænitentiariæ Ministri an concurrente duplici hoc impedimento, dispensare expediat, necne, idque sine ullâ oratoris infamiâ, quia in obtinenda apud Pænitentiariam dispensatione non exprimuntur oratorum nomina.

Hinc notand. eos qui apud S. Sedem dispensationem obtinere cogitant, præsertim in impedimentis matrimonii, multò melius sibi consulere si ante omnia de re tanti momenti conferant cum Parocho suo, eique, & per ipsum Episcopo vel Officiali ejus, nudam ut se habet veritatem aperiant: nè vel petant dispensationem quæ peti non debet, vel falsis de causis obtineant; vel cum novis sumptibus de novo petere teneantur, id quod vi expositionis minùs accuratæ malè obtinuerunt. Curare etiam debent Parochi, ut Parochianos suos hoc in casu officii sui admoneant, iisque declarent Ecclesiam nonnisi ægrè, & quasi ad duritiam cordis concedere dispensationes, quæ semper aliquid disciplinæ canonicæ vulnus inferunt.

ARTICULUS QUARTUS.

An cessante Dispensationis causâ, cesset Dispensatio.

CAusa dispensationis duplex hîc distinguitur, motiva, & efficiens; de utraque paucis loquimur.

Quæres itaque 1mo. an cessante causâ motivâ, corruat & ipsa dispensatio: an v.g. Petrus, qui dispensationem petit, ut Mariam sibi affinem duceret, nè ob defectum dotis innupta maneret, eandem ducere possit, posito quòd ea antè nuptias, pinguem recipiat hereditatem.

R. 1mo. Validam esse dispensationem, si causa, qualis est in præsenti casu paupertas futuræ sponsæ, vera sit tempore tum impetrationis, tum fulminationis litterarum. Ità ad me rescriptum est Româ. Quòd si preces veræ esse desinant, cùm Officialis ad executionem procedit, jam nulla ab eo concedi potest dispensatio, ut à contrario patet. Idem dicendum si preces verificentur ex dolo eorum qui dispensari volunt. Unde si oratores falsò allegassent copulam carnalem, & inde subsequens infamiæ periculum, & consultò copulam habuissent carnalem, ut preces executionis tempore verificarentur, perperàm cùm iis dispensaretur, quia nemini dolus patrocinari debet.

R. 2. Valere adhuc dispensationem, si post ejus fulminationem & ante contractum matrimonium puella fiat dives. Et hæc decisio probatur 1mo. quia ex Reg. 73. Juris in 6. *Factum legitime retractari non debet, licèt casus posteà eveniat, à*

quo

quo non potuit inchoari; 2do. quia obligatio semel absolutè extincta non reviviscit; atqui impedimentum de quo agitur legitimâ authoritate extinctum est, idque absolutè, nec ulla unquam visa est dispensatio, in quâ expressum fuerit eam cessaturam cessante causâ. Hinc ex omnium confesso; si irregularis ad Ordines dispensetur ob suam aut parentum paupertatem, ea etiam desinente valebit dispensatio; ergo idem dicendum in præsenti casu, aliisque omnibus in quibus actus ad quem datur dispensatio, non habet tractum successivum: si enim haberet, ut jejunium Quadragesimæ, & carnium comestio, in quibus dispensatio quæ datur est virtualiter multiplex, haud dubiè dispensatio non valeret pro eo tempore quo tolleretur ipsius causa.

Non valeret tamen eadem dispensatio, si puella nondum fulminata Pontificis dispensatione, hæres institueretur, & nè gratiâ careret, cederet hæreditati in gratiam alterius; talis enim renuntiatio vera est donatio, qui autem donat, pauper censeri nequit. Imò si puella non renuntiet in gratiam alterius, sed tantùm non acceptet, nè dispensationis effectu fraudetur, dispensatio ejus mihi admodum dubia videbitur; quia cùm jam non nubat consanguineo metu paupertatis, superesse videtur ut eum ducat ex quâdam passione. Ad minus ergo hoc in casu consulendus est Episcopus.

Hâc occasione nota plerumque invalidas esse dispensationes quæ conceduntur *in forma pauperum*, quia sæpiùs sub hâc forma petuntur ab iis qui satis divites sunt ut *compositiones aliaque Officialium* Curiæ Romanæ *jura* solvere possint. Ii autem ex Curiæ stylo in forma pauperum dispensari possunt, qui ambo *adeò pauperes & miserabiles existunt, quòd ex labore & industria sua tantùm vivunt*, & aliter vivere non possunt. Docet tamen Pontas eum posse pauperem censeri, * qui non nisi mille in bonis nummos habet: neque ab hoc recedit autor Collat. Andeg. cùm inter pauperes eos recenset, qui aliquem quidem habent reditum, sed sustentationi suæ & oneribus matrimonii imparem, nisi accedat labor & industria. Idipsum dicunt alii de iis, qui vel *casualia* solùm bona habent, etiam in magnâ quantitate, qualia ea sunt quæ regio favore conceduntur; vel ex bonis immobilibus, non plus possident quàm ad sustentationem statui suo consentaneam. Fatendum tamen oratores qui in eo sunt statu, teneri ad exactam tum bonorum suorum, tum etiam conditionis suæ expositionem: quia alioqui dispensatio nulla foret & subreptitia. Idem dico cum Pontas de iis qui ex labore & industriâ vivunt, & quos inter non pauci sunt

qui in

* *Pontas.* Disp. de mar. *cas.* 20.

qui in forma pauperum dispensari non possint, cùm multi hâc arte magnas opes comparent: undè tutius est, ut in his dubii casibus omnia nudè & simpliciter Pontifici declarantur, ut vel absolutè in formâ pauperum dispenset, vel levem mulctam imponat.

Sed quid, si filia parentes divites habet, quorum hæres esse debet, eritne pro paupere habenda, quia nihil actu possidet, aut quia pater eandem dotare non vult?

R. negat. cum sanioribus Jurisconsultis; quia, ut aït Pyr. Corradus Lib. 7. cap. 2. n. 13. *Parum refert quòd juxta præsentem statùm nihil habeat, illa quæ jus habet succedendi in bonis parentum, ac eos compellendi ad illam dotandam statim juxta ipsius oratricis qualitatem....quod procedit, etiamsi pater ob aliquam causam recusaret illam dotare, &c. unde* in hoc casu *destinatum habetur pro facto.* Si tamen *frater aut quicumque alius* puellam *dotare intendat; dummodò nullum præcesserit dotandi pactum, per quod dictæ oratrici jus irrevocabile quæratur, vel etiamsi fuerit pactum dotandi,* sub conditione *ut nubat consanguineo suo* puella, *cùm nullum jus habeat ad dotem, dicitur verè pauper, non obstante certitudine, quòd à fratre dotanda erit, & sic servatur in praxi.* Ità idem. n. 24.

Quæres an dispensatio cesset per mortem dispensatoris.

R. neg. patet ex quotidianâ praxi. Nec obstat hæc Juris regula, *Mandatum re integrâ, domini morte finitur:* ea quippe intelligi debet de mandato ad literas justitiæ exequendas, quod morte mandantis expirat cùm *res* adhuc *est integra*, id est, cùm delegatus necdum uti cœpit jurisdictione; non autem de rescriptis, quibus vel gratia actu conceditur, vel jus certum ad eam acquiritur. Unde infero facultates illimitatè concessas extra contentiosam jurisdictionem, ut sunt literæ dimissoriæ, facultates audiendi confessiones unius vel multorum, absolvendi à censuris & casibus reservatis, eligendi Confessarium, commutandi vota & juramenta, dispensandi tum in iisdem, tum in impedimentis matrimonii; item licentiâm non residendi studiorum causâ, aut celebrandi Missas in domo privatâ, vel in loco non benedicto, aliasque id genus gratiosas concessiones non expirare obitu concedentis.

CAPUT SEPTIMUM.

De Lege non scriptâ, sed de consuetudine.

Consuetudo est jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, ubi deficit lex.

Dicitur

Dicitur 1mo. *Jus*, in quo convenit cum lege, & differt à more, seu usu, qui nihil aliud est, quàm repetitio actuum, quæ potiùs est causa consuetudinis, quàm consuetudo, licèt vocetur consuetudo *facti*, ut distinguatur à consuetudine *juris*, quam nunc definimus.

Dicitur 2do. *institutum moribus*, id est, eâ actuum repetitione, quæ, ut modò dicebam, vocatur consuetudo facti. Consuetudo, ut moribus instituta, differt tum à lege, quæ ex solâ Principis voluntate pendet; tum à stylo Curiæ, qui vim legis habet in his præcipuè quæ judicia concernunt; cùm consuetudo certam materiam non respiciat.

Dicitur 3tio. *quod pro lege suscipitur*, quia *inveterata consuetudo pro lege custoditur*, Leg. 32. ff. *De Legib.*

Dicitur 4to. *cùm lex deficit:* hìc enim sermo est de consuetudine juris, quæ vel statuit ea quæ lege scriptâ definita non sunt, vel legem scriptam limitat, interpretatùrve, ut abrogat, ideòque contrarium jus inducit, prohibendo id quod anteà licitum erat, aut permitendo id quod non licebat.

Consuetudo latiùs sumpta, multiplex distinguitur: 1mo. enim alia est *secundùm legem*, alia *præter legem*, alia *contra legem*. Prima, nihil aliud est quàm executio legis præexistentis. Secunda, ea est per quam jus novum introducitur, & quæ suprà definita est. Tertia, ea est quæ legem antecedentem abrogat, facitque licitum id quod alias illicitum erat, licèt nullam ejus faciendi necessitatem imponat: talis est consuetudo quæ in Castellâ viget vescendi die sabbati extremis & intestinis animalium.

2do. Consuetudo alia est rationabilis, alia irrationabilis, quæ potius est corruptela.

3tio. Consuetudo alia est canonica, alia civilis. Prima locum habet in materia ecclesiastica, & hæc etiam à laïcis introduci potest, ut consuetudo servandi tale festum; secunda versatur circa materiam temporalem, & à Clericis induci potest.

Quæres 1mo. Quot requirantur conditiones, ut consuetudo vim legis habeat, aut legem abroget.

R. Requiruntur quinque; & quidem 1mo. consuetudo esse debeat rationabilis; qualis ea sola censetur, quæ obligaret, si pro lege statuta esset: unde esse debet honesta, utilis, nec juri naturali, divinòve contraria, etsi contraria esse possit legi positivæ.

At, inquies, quomodò justa esse potest consuetudo *contra legem*, quæ eo ipso quòd est lex, semper justa est?

R. Quòd licèt lex sit rationabilis, occurrere tamen possunt circumstantiæ in quibus magis expediat ipsam non observari,

unde

unde lex illa poterat auferri per novam legem: hujus autem novæ legis vices tenet consuetudo, quæ cùm usque ad certum gradum increvit, jam rationi consonum est & Reipublicæ expediens, ut legislator legem suam revocet, nè multitudo aliud agere assuefacta, semper peccet contra legem, cujus ob usus contrarios, observantia non nisi difficilis videri potest. Hinc sæpè peccant qui consuetudinem contra leges introducunt, etsi non peccent qui eam sequuntur, cùm lex jam per eam abrogata est.

2do. Consuetudo debet esse præscripta, id est, continuata per illud temporis spatium quod ad legitimam præscriptionem requiritur. Hoc autem tempus ex meliori sententiâ est decennium, si agatur de consuetudine præter aut contra legem civilem; quia in jure decennium habetur pro longo tempore, quale ad hanc præscriptionem requiritur. Et hoc intelligi solet, etiamsi Princeps absit, aut ignoret: si enim vel adsit, vel absens cognoscat consuetudinem quæ grassatur, & non contradicat, cùm facilè contradicere potest, spatium etiam decennio minus sufficit, quia tunc jus novum non inducitur ipsâ præscriptione, sed tacitu Principis consensu, de quo pro circumstantiarum varietate, aliquando longiori, aliquando breviori tempore constare potest.

Idem etiam decennium sufficit ad introducendam consuetudinem *præter* jus canonicum, quia nulla est lex quæ plus requirat temporis in hoc casu, quàm in præcedenti. Verùm si agatur de præscriptione contra legem canonicam vel ecclesiasticam usu receptam, requiruntur anni 40. quia lex ecclesiastica est jus quoddam, sive res immobilis Ecclesiæ; hæc autem non præscribuntur, nisi annis 40. ut patet ex capit. 4. 6. 15. *De præscript.* Quòd si lex canonica moribus utentium nondum recepta sit, annorum decem spatio abrogari potest.

3tio. Actus qui consuetudinem inducunt debent esse 1mo. *positivi*, quia negatione actûs non instituitur consuetudo; 2do. *liberi*, quia consuetudo non minùs quàm lex voluntaria esse debet, cùm non minùs obliget: quapropter si populus per vim, metum, aut errorem aliquid pluries faciat, nulla inde nascetur consuetudo, quia vel nulla, vel sufficiens hìc libertas non reperitur; 3tio. *publici* & *notorii:* actus enim clam exerciti non possunt habere rationem promulgationis, quæ ad legem non scriptam, qualis est consuetudo, requiritur; 4to. *frequentes:* mores enim quibus instituitur consuetudo actuum frequentiam dicunt. Quoties verò actus debeant esse repetiti, ut inducatur consuetudo, prudentum judicio relinqui debet, quorum est perpendere an talis sit actuum frequentia, ut populi consensum

satis

satis exprimat; 5to. *exerciti ex animo & intentione se obligandi*; quia consuetudo accipitur pro lege; ad hanc autem requiritur voluntas obligandi. Hinc actus qui ex devotione solùm diutissimè frequentati sunt, ut sumptio cinerum in capite jejunii, &c. non inducunt jus consuetudinarium quod obliget sub peccato.

Porrò dignoscitur consuetudinem inductam esse animo obligandi, 1mo. cùm qui eam violant puniuntur à superioribus aut seriò redarguuntur; 2do. cùm iidem scandalum dant populis, & uti transgressores habentur à timoratis; 3tio. cùm materia bono communi plurimùm utilis est, & à majori populi parte uniformiter observatur; neque enim tam strictè servantur quæ solùm ex devotione fiunt. In dubio an consuetudo ex animo se obligandi incœpta fuerit, judicandum est non cœpisse, quia nemo, nisi manifestè constet, præsumitur velle sibi onus imponere.

4to. Consuetudo debet invecta esse à majori & saniori parte: quia si populi esset legem ferre, pauci privati ad id non sufficerent. Quòd si consuetudo à sapientibus & timoratis rejiceretur ut mala, non esset habenda pro verâ consuetudine, quia jam morum regula esse non posset.

5to. Requiritur consensus Principis; is enim si resistat, consuetudo prævalere non potest. Non requiritur tamen consensus formalis, sed sufficit vel tacitus, quo Princeps non contradicit cùm potest; vel juridicus, quo consuetudo etiam à Principe ignorata, vim legis habere censetur, cùm invaluit per illud temporis spatium, quòd secundùm jus à Principe approbatum, sufficit ut consuetudo obliget.

Quæres 2do. quod, & qui sint consuetudinis effectus.

R. 1mo. Consuetudo *præter legem* potest obligare in conscientiâ, pœnas imponere, & irritare actus contra ipsam factos.

Prob. 1. pars: 1mo. ex Epistolâ 36. S. Augustini, ubi hæc habet: *Mos populi Dei, & instituta majorum pro lege sunt tenenda; & sicut prævaricatores legum divinarum, ità contemptores consuetudinum ecclesiasticarum coërcendi sunt;* 2do. quia consuetudo vim habet legis; ergo ad modum legis obligare potest.

Prob. 2. pars: nam consuetudo idem potest quod lex; ergo potest esse moralis, pœnalisve, aut mixta sicut lex; ergo rursùs potest actus contra ipsam factos invalidare: hinc cap. 3. *De cognat. spiritual.* irritatur matrimonium contra loci consuetudinem celebratum.

R. 2do. Cuosuetudo *contra legem* potest legem humanam abrogare: quia potest id facere quod ipsa lex; autem lege con-

 traria

trariâ tollitur. Quòd si Princeps legem statuendo prohibuisset, nè ulla unquam contra eam prævaleret consuetudo, lex non abrogaretur solâ consuetudine, quia Princeps perpetuò resistere censeretur.

Ceterùm, ut consuetudo legem abroget, necessaria est bona fides per decennium quo continuantur actus contrarii legi: consuetudo enim per actus malos continuata, nec rationabilis esset, nec legitimè præscripta. Verùm in inchoanda hâc consuetudine, nec requiritur, imò nec reperitur bona fides; quia cùm inchoatur, lex adhuc viget; neque Princeps jam ab initio abrogationi ejus consentire censetur.

R. 3tio. Consuetudo *secundùm legem*, eandem interpretatur; atque id patet ex cap. 8. *De consuetud.* ubi *consuetudo optima legum interpres* dicitur.

Quæres 3tio. an lex possit abrogare consuetudinem.

R. Posse, quia lex non minùs efficax est contra consuetudinem, quàm consuetudo contra legem.

Hic tamen meminisse debet superior, multa licere quæ non expediunt. Quare 1mo. si consuetudo sit verè utilis, lex contra eam lata, non erit vera lex, utpotè communi bono contraria; 2do. si consuetudo superflua sit, aut minùs utilis, toleranda erit non tolendâ; quia, ut notat S. Augustinus Epist. 54. *ipsa mutatio consuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat*: Unde S. Doctor ibidem censet ceremonias quasdam Religioni Christianæ minùs consentaneas ferri potiùs debere, quàm cum offensione populorum tolli. Quapropter graviter arguendi sunt Parochi, qui receptos Parochiæ usus reipsâ non noxios, subvertunt majoris boni prætextu, & sic Parochianorum odia, oblocutiones, aliaque id genus Parochiæ exitialia concitant; 3tio. si consuetudo legi Dei repugnet, tunc non minùs fortiter quàm prudenter insequenda est, juxta id S. Cypriani. *Dominus dixit*, Ego sum veritas: *non dixit*, *Ego sum consuetudo*. Idem expresè adstruunt famosa hæc Tertulliani verba ex Lib. de veland. virgin. cap. 1. Veritati *nemo præscribere potest: non spatia temporum, non patrocinia personarum, non privilegia nationum.*

Imò si consuetudo, etsi non rei per se malæ, nec Evangelio prohibitæ, noxia tamen evadit, & abusibus periculosis viam aperit, contrariâ lege abrogari potest & debet; sic Episcopi plures, peregrinationes quasdam, quæ fœcunda erant ebrietatum & impudicitiarum seges, prudenter aboleverunt. Id tamen sollicitè & anxiè cavendum est, nè superior dum colligit zizania, simul & triticum eradicet.

CAPUT

CAPUT OCTAVUM.

De Lege favorabili, seu de Privilegiis.

PRivilegium definiri potest, Lex privata quâ speciale aliquod beneficium vel favor, sive præter, sive etiam contra jus commune, alicui justâ de causâ conceditur à superiore. *Contra jus* quidem, ut exemptio à solvendis decimis, quæ de jure communi solvi debent: *præter jus* verò, ut potestas dispensandi, aut similia faciendi, quæ licèt de jure prohibita non sunt, non tamen omnibus sunt concessa.

Privilegium dividitur 1mo. in reale, & personale. Privilegium *personale*, proximè confertur personæ in favorem illius, putà ob privatam ejus excellentiam, scientiam aut sanctitatem; *reale*, verò proximè ac directè confertur rei, loco, muneri, dignitati, v. g. prædio, Ecclesiæ, Monasterio, &c. licèt ejusdem privilegii utilitas consequenter & ultimatè in personas refundatur. Privilegium reale cohæret rei, & durat quandiù res permanet, & ideo cum re ad heredem transmittitur; personale verò sequitur personam, & cum eâdem extinguitur, non anteà.

Ut cognoscatur an privilegium reale sit, an personale, hæc afferri solet regula. Privilegium censetur personale, cùm solùm exprimitur nomen personæ cui conceditur privilegium, v. g. *committimus Joanni:* reale verò, si sola exprimatur dignitas, v. g. *committimus Episcopo Morinensi.* Si verò nomen & dignitas simul exprimantur, censent plures privilegium esse personale, atque ideo cum personâ extingui.

Dividitur 2do. in *perpetuum*, & *temporale*. Privilegium perpetuum est illud quod absolutè & absque limitatione temporis conceditur, adhæretque rei ex se perpetuæ, v. g. Ecclesiæ alicui vel Ordini Religioso: dicitur autem perpetuum, non quòd amitti non possit, sed quia ex se durat donec revocatum fuerit. Privilegium *temporale*, est illud quod vel singulari personæ conceditur, & eâ moriente expirare debet; vel datur ad certum tempus, v. g. ad decem annos; vel sub certa conditione, quæ temporis lapsu finitur, ut, Do tibi hoc Privilegium *donec decessero*, vel *ad beneplacitum meum.*

Dividitur 3tio. in privilegium *ex motu proprio*, in quo exprimitur tale privilegium ex proprio concedentis motu datum esse, etsi aliquando contingat ut petitum fuerit, & privilegium *ad instantiam partis*, in quo non exprimitur illud motu proprio concessum esse. Privilegium ex motu proprio ceteris paribus favorabilius est: tum quia excludit præsumptionem

ſubreptionis; tum quia in eo non nocent reticentiæ, quæ in alio nocerent; unde Beneficium motu proprio conceſſum ei qui jam aliud habet, validè collatum cenſetur, etſi nulla in reſcripto mentio fiat prioris Beneficii; ſecùs ſi motu proprio non conferatur.

Dividitur 4to. in *favorabile*, quod ità uni prodeſt, ut nemini noceat, quale eſt privilegium audiendi Miſſam tempore interdicti; & *odiosum*, cujus favor ità uni inſervit, ut alterum gravet: tale eſt præſertim privilegium ad lites, quia favor conceſſus actori premit reum, vel diminuit Judicis poteſtatem.

Dividitur 5to. in conceſſum *primo & per ſe*, quod datur alicuï ſine reſpectu & ordine ad privilegium aliis datum; & conceſſum *ad inſtar*, quod alicuï datur in eum modum, quo jam eſt conceſſum alteri.

Rurſus privilegium *ad inſtar*, biſariam concedi poteſt, nimirum vel *directè per ſe*, & *æquè principaliter*, cùm conceditur uni quale conceſſum eſt alteri, ſed non quia conceſſum eſt alteri: vel ſolum *relativè*, *indirectè*, *acceſſoriè*, & propter connexionem quam unus habet cum alio, conſequenter ad quam ſuperior dat privilegium ſecundo ut gratificetur primo. Et hæc diſtinctio in materiâ privilegiorum cautiſſimè penſari debet: quia in priori caſu privilegia nec augentur, nec minuuntur, nec auferuntur reſpectu ſecundi, etiamſi augeantur, minuantur aut penitus deſinant reſpectu primi. Aliud eſt in poſteriori caſu: unde privilegia quæ quorundam Religioſorum familiaribus, medicis, advocatis communicantur, creſcunt aut decreſcunt ad normam eorum quibus iidem Religioſi prædici erant.

Quæres 1mo. quis privilegium concedere poſſit.

R. Ille ſolus qui legem condere poteſt. Ratio eſt, quia ſi privilegium ſit contra jus, jam includit diſpenſationem à lege, quam nemo niſi legis conditor, ejuſve ſuperior aut æqualis impertiri poteſt. Si verò ſit præter jus, qui ipſum concedit talis eſſe debet, ut alios per modum legis cogat, nè privilegii uſum impediant; hoc autem ſolus legiſlator facere poteſt.

Quæres 2do. an ad privilegii conceſſionem requiritur cauſa.

R. Privilegii ac diſpenſationis parem eſſe cauſam. Unde vide quid dixerim ſuprà p. 261.

Quæres 3tio. an quis accepto privilegio uti teneatur.

R. negat. quia ex cap. 6. *De privileg. liberum eſt unicuïque ſuo juri renuntiare.*

Excipe 1mo. Sic privilegium detur ad aliquid aliunde præceptum: ſi is cuï permiſſa eſt Miſſæ auditio tempore interdicti, eidem diebus feſtis intereſſe debet; 2do. ſi ex non uſu privilegii

vilegii sequatur grave vel privilegiati ipsius, vel aliorum damnum: sic qui morte damnabitur, nisi ostendat privilegium, privilegio uti debet. Pariter qui ex privilegio immunis est à decimis, debet eas non solvere, si solvendo creditoribus satisfacere nequeat.

Quæres 4tò. an quis uti possit privilegio extra territorium concedentis.

R. Non posse si privilegium sit locale; si verò personale sit, posse aliquando, aliquando non.

Prob. 1. pars: quia privilegium locale datur primariò propter locum, eique annexum est: unde si Episcopus in locis à mari remotis ova permiserit ob piscium penuriam, non licet ei qui ad loca maritima se transfert, ovis vesci.

Ut expediatur secunda pars, notandum est, privilegium personale vel concedi contra jus commune, ut cùm alicui ob infirmitatem conceditur ut in diebus jejunii carnes comedat; vel concedi contra speciale statutum territorii alicujus, in quo quis pro tempore moratur. In primo casu satis receptum est ut privilegium valeat extra Diœcesim v. g. Episcopi à quo concessum est: tum quia nimis durum esset ut viator qui diebus singulis territorium mutat, ubique explicaret rationes aliquando secretas propter quas obtinuit privilegium manducandi carnes; tum quia tale privilegium, cùm sit juris communis relaxatio, conceditur ab Episcopo per facultatem quam à Pontifice vel ab Ecclesiâ ipsâ accepisse censetur: porrò dubium non est, quin ubique carnibus vesci posset ille cui id ab Ecclesiâ vel Pontifice concessum esset. Atque id probat praxis timoratorum, qui acceptâ à Parocho suo licentiâ comedendi carnes, iisdem in aliâ Parochiâ absque novâ Parochi loci hujus permissione vescuntur.

Aliter censemus in secundo casu, tum quia advenæ subjacent privatis locorum in quibus degunt legibus; tum quia concipi nequit quomodo quis jurisdictionem suam in alieno territorio exercere possit, quam tamen exercere videtur qui permittit alteri id quod secundùm privatas loci leges eidem ilicitum est.

Quæres 5tò. quod modis cesset privilegium.

R. Cessat pluribus modis & quidem 1mo. si sit * *personale extinguitur cum personâ:* si verò sit reale unâ cum re aut officio transit ad hæredem aut successorem, qui in defuncti jura succedunt. Hinc cui concessa est facultas aliquid faciendi, illud facere potest, etiamsi exciderit à dignitate suâ, si cum dignitate expressum fuerit nomen proprium, quia tunc privilegium est personale: secus si sola dignitas expressa fuerit, quia

* *Reg. 7. Jur. in 6.*

tunc privilegium dignitati, non autem personæ concessum est.

2do. Cessat privilegium per mortem concedentis in casibus, in quibus ex eâdem morte cessat dispensatio.

3tio. Finitur lapsu temporis præfixi, aut cessante tota causa propter quam concessum fuerat. Hinc privilegium Canonicis indultum, ut etiam absentes studii causa percipiant Præbendarum fructus, cessat si acceptâ licentiâ transferant se ad villas, nec studiis incumbant.

4to. Privilegium gratis alicui subdito concessum amittitur per revocationem. Quòd si privilegium sit onerosum, aut remuneratorium, revocari nequit sine gravi causâ: tuncque fieri debet compensatio, nisi fortè revocatio fiat ob culpam ejus qui remunerationem acceperat; vel fructus jam percepti ex privilegio, sufficienter adæquent id per quod meritum fuerat privilegium.

5to. Amittitur per renuntiationem voluntariè factam à privilegiato, & acceptatam à concedente. Si tamen renuntiatio hæc per dolum & metum extorqueretur, non subsisteret: quia renuntiatio est donatio quædam; donatio autem nisi libera sit, firma censeri non debet.

Duo hîc notanda: 1mo. nos hîc loqui de privilegiis quæ in solius renuntiantis commodum cedunt; si enim cedant in bonum commune, renuntiatio non valet: hinc Clericus & Monachus privilegio Canonis vel Religionis renuntiare non possunt; 2do. nos etiam loqui de privilegiis quæ tractum successivum habent, & quæ consistunt in potentiâ faciendi vel omittendi aliquid in futurum, qualis est facultas audiendi confessiones, aut non solvendi decimas; non autem de iis quæ in momento totum suum effectum operantur: nam v. g. illegitimus, qui ab irregularitate solutus est, ad eandem reverti non potest, etiamsi velit.

TRA-

TRACTATUS DE PECCATIS.

TRactatum hunc duas in partes dividemus, quarum altera de peccato in genere, altera de variis peccati speciebus differet.

PRIMA PARS.

De Peccato in genere.

CAPUT PRIMUM.

De naturâ Peccati.

PEccatum definitur à S. Augustino Lib. 22. contra Faustum cap. 27. *Factum vel dictum, vel concupitum aliquid contra legem Dei æternam;* à Theologis verò satis communiter, & bene, Transgressio legis libera: ea enim definitio ità explicat naturam peccati, ut omni & soli conveniat peccato, sive commissionis, sive ommissionis; sive mortali, sive veniali, &c. Ut utraque definitio penitùs intelligatur.

Quæres 1mo. an peccatum eò peccatum sit quòd legi æternæ adversatur.

R. Solutionem hujus quæstionis pendere à notione legis æternæ, quam alii aliter definiunt. Si ergo nomine legis æternæ intelligatur, ut interlligi solet, actus quo Deus judicat aut præcipit aliquid agendum vel omittendum; jam peccatum non ideò tale est quia pugnat contra legem æternam; quandoquidem adulterium v. g. non est malum, quia Deus judicat illud malum esse, sed ideò Deus illud malum esse judicat, quia reipsâ jam malum est.

Si verò per æternam legem intelligatur summa hæc Dei ratio quàm Deus ipse necessariò in judiciis suis sequitur, quæque Deum ipsum ità dirigit, ut ab eâ recedere nequeat, optimè dici

mè dici potest, peccatum per hoc esse peccatum, quia æternæ legi adversatur: si enim peccatum necessariò sit transgressio legis, utique legis æternæ sic intellectæ, quâ nihil prius concipi potest.

* Quæres 2do. an essentia peccati consistat in privatione. Ut solvatur quæstio.

Not. In actu peccaminoso duo spectari solent: 1mo. *materiale*, id est, physica entitas actûs, quæ quia materiæ instar, est quid bono & malo commune, materiale nuncupatur; & *formale*, id est, ipsa actûs oppositio cum lege, seu actus ipse non simpliciter, sed prout est contra legem.

Certum est materiale peccati esse ens positivum; *dictum* enim, *factum* & *concupitum* aliquid positivi significant: sed quia vox *contra* legem, significare potest aliquid positivi per modum contrarietatis, sicut calor esse dicitur contra naturam aquæ; vel per modum privationis, sicut mors est contra naturam viventis; hinc oritur difficultas, sitne formale peccati, aliquid reale, an mera privatio. Nemo quidem dubitat, quin in omni peccato reperiatur privatio gratiæ, conversionis ad Deum, & conformitatis cum lege: sed quæritur an privatio hæc, potissimùm tertia, sit quid primum in peccato, ejusque constitutivum; an non potiùs peccatum antecedenter ad eam constitutum sit per aliquid positivi, quod formaliter malum sit in genere entis moralis. Et hæc quæstio, quidquid cogitent plures, moveri debet de ipso etiam omissionis peccato, in quo cùm reperiatur tota ratio actûs humani, reperiri etiam debet materiale & formale. His præmissis sit cum multis contra plures.

Conclusio. Id per quod peccatum formaliter constituitur, est quid positivi, non mera privatio.

Prob. 1mo. Per illud constituitur peccatum in ratione peccati, per quod constituitur in ratione actûs mali moraliter: atqui peccatum constituitur in ratione actûs mali moraliter, per aliquid positivi, quod prius est omni privatione. Nam ante privationem rectitudinis, intelligitur in quolibet peccato, tendentia positiva in objectum legi rationique dissonum; quandoquidem tendentia hæc fundamentum est omnis privationis quæ peccato inesse concipitur; cùm ideò actus quilibet malus rectitudine sibi debitâ carere intelligatur, quia voluntas eum eliciendo, tendit in objectum, in quod ferre se non debet: atqui tendentia hæc *pro priori* ad privationem est mala moraliter. Nam tendentia hæc, prout antecedit privationem cujus est causa, sub aliquâ moralitatis specie continetur: atqui non est in specie boni moralis. Minor constat, prob. major. Illud est

in genere moris, quod oritur à voluntate operante liberè cum ſubjectione ad morum regulas, & in ordine ad objectum lege prohibitum: atqui tendentia hæc oritur à voluntate operante liberè, &c. ergo eſt in genere moris; ac proinde in genere mali, cùm ſub genere boni reponi non poſſit.

Prob. 2do. Peccare peccato homicidii v. g. eſt ſcienter facere id quod directè prohibetur hoc præceptò, *Non occides:* atqui facere id quod directè prohibetur per præceptum, nihil eſt aliud quàm ponere ipſum homicidii actum. Quid enim directè magis opponitur præcepto non occidendi, quàm ipſe homicidii actus? ergo peccare eſt facere actum ipſum qui prohibetur; ergo ille ipſe actus, peccatum eſt. Quis porrò ipſum homicidii actum dicat eſſe meram privationem?

Prob. 3tio. Ideò præcipuè negant adverſarii peccatum eſſe quid poſitivi, quia DEUS alioqui eſſet autor peccati, utpotè qui ſit entis cujuſcumque autor: atqui etſi peccatum mera privatio eſſe ſupponatur, non minus DEUS erit illius autor; quàm ſi ſit ens poſitivum. Qui enim cauſat fundamentum privationis reduplicativè ut tale, cauſat conſequenter ipſam rectitudinis privationem, quantùm ab agente ullo cauſari poteſt; quia privatio, utpotè nihil, non magis à creaturâ quàm à DEO cauſatur per ſe & directè, ſed indirectè quatenus reſultat ex poſitione fundamenti: atqui DEUS, velint nolint adverſarii, cauſat fundamentum privationis quâ tale. Nam juxta ipſos DEUS cauſat quidquid eſt poſitivi: atqui fundamentum privationis quâ tale, eſt quid poſitivi; privatio enim ſuper aliâ privatione vel negatione fundari nequit; aliàs privationis iſtius privatio alia pro fundamento aſſignari deberet, ſicque daretur progreſſus in infinitum; ergo.

Confirm. Acceſſus liber ad mulierem non ſuam, neceſſariò connotat privationem rectitudinis: atqui acceſſus ad non ſuam, eſt à DEO, etiam prout eſt commercium cum non ſuâ; ergo actus ille eſt à DEO non ſimpliciter, ſed prout connotat privationem.

Obj. 1mo. Multos Patrum textus, qui dicunt peccatum nihil eſſe. Auguſtinus Lib. 12. de Civ. DEI cap. 6. *Nemo quærat cauſam efficientem malæ voluntatis: non enim eſt efficiens, ſed deficiens, quia nec illa affectio eſt ſed defectio.* S. Damaſcenus Lib. 2. *De fide* cap. 4. *Neque aliud eſt malum, quàm boni privatio.* Omitto alios Patres, qui hâc oppreſſi difficultate, cur DEUS qui omnium autor eſt, non ſit cauſa peccati, non aliter ab eâ ſe expediunt, quàm dicendo peccatum nihil eſſe, nec proinde poſſe à DEO produci.

R. 1mo. Patres per id quod cum peccato neceſſariò conjunctum

junctum est, peccatum describere voluisse, potiùs quàm ex ipsâ ratione formali. Porrò peccata omnia conjunctam sibi habent privationem gratiæ, cujus expositio plùs Fideles movet quàm metaphysica rerum indagatio, quam hîc adhibent Theologi.

2do. Patres peccatum vocant nihil, sensu quodam morali, quia homines * *cùm peccant nihil fiunt*, & minora jumentis insipientibus. Verùm iidem Patres aliis in locis non obscurè significant peccatum non esse merum nihil: sic Augustinus peccatum definit *dictum* & *factum*, quæ certè non sunt mera privatio.

3tio. *Sæpè* quidem dixerunt *SS.* Patres, peccatum non habere causam efficientem, sed deficientem: hoc & nos dicimus; sed quia causa deficere potest, vel privativè per puram debitæ perfectionis carentiam; vel contrariè per indebitam dispositionem, tam intelligi possunt de defectu contrario, quàm de privativo: imò fatemur eos sæpè locutos esse de defectu privativo, non ut in eo essentiam peccati reponerent, sed ut ex eo peccatum per appendicem ipsi necessariò connexam describerent.

4to. Demum Patres qui dixerunt peccatum nihil esse, plerique Manichæorum hæresim impugnabant: quapropter dicebant peccatum esse nihil, prout nihil opponitur substantiæ: id est, contendebant ullam esse substantiam ex naturâ suâ malam; non verò negabant actus creaturæ esse quid positivè mali. Patet id ex concertatione Augustinum inter & Cælestium, quam S. Doctor refert in Libro suo *De perfectione justitiæ.* Elaborabat Cælestius ut probaret ** *peccatum omne actum esse, & non rem*, quia si res est, authorem habere debet DEUM præter quem nemo rei cujusquam autor esse potest. Quid ad hæc Augustinus? Dicitne peccatum neque esse actum, neque rem, sed meram prorsùs negationem? Hoc sanè respondere debuerat in principiis adversariorum: atqui tamen apertè agnoscit cum Cælestio, *peccatum quidem non esse rem*, sed *actum dici & esse*; ergo non existimabat Augustinus peccatum esse privationem, prout privatio opponitur cuilibet positivo, sed solùm prout opponitur rei seu substantiæ. Atque id sufficiebat, juxta S. Doctorem, ut intelligeretur DEUM non esse authorem peccati; quia eo ipso quo peccatum nihil erat rei & naturæ, evidens erat illud, quantumvis aliquid positivi foret, à DEO oriri non posse, quia nullus defectus moralis à DEO esse potest.

Et verò invalidè prorsus probassent Patres DEUM peccati authorem non esse, ex eo solo quòd peccatum mera sit privatio: statim enim iis responsum fuisset, vel hominem ipsum non esse authorem peccati, quandoquidem nihili nulla est causa; vel DEUM

* *S. Augustin.* ** *Ratiocin 3. & n. 4.*

Deum eô modô eſſe nihili hujus authorem, quô homo ipſe; ergo negare Deum eſſe peccati authorem, eò quòd peccatum nihil ſit & mera privatio, non eſt difficultatem ſolvere, ſed eludere; ergo Patres alio planè ſenſu ſunt intelligendi.

Obj. 2do. Si peccatum ſit ens reale, jam Deus propriè & ſimpliciter erit author peccati; ens enim omne reale efficienter producitur à Deo; ergo.

R. 1mo. Deum non minùs peccati authorem fore, etiamſi peccatum conſtituatur in merâ privatione. Quia Deus non minùs quàm creatura concurrit poſitivè ad actum materialiter malum, ex quo neceſſariò ſequitur privatio peccati conſtitutiva; quare autem in neutro ſyſtemate Deus ſi author peccati, expendam cap. 2.

R. 2do. ad 1. neg. ant; ad 2. diſt. ens omne, id eſt ſubſtantia omnis producitur à Deo, C. ens omne, id eſt, actus, vel motus omnis, ſubd. producitur à Deo prout eſt ens ſimpliciter, & ſubjacet cauſalitati divinæ, C. prout eſt quid difforme rectæ rationi, N. Itaque ens ſumptum pro ſubſtantiâ, ſemper producitur à Deo, quia nulla eſt mala natura, prout delirabant Manichæi. Rursùs ens omne ſecundùm præciſam rationem entis à Deo producitur, quia ut ſic ſubjacet operationi divinæ, & per actionem ejus directè attingitur; verum non ideò quidquid eſt ens, ſub quocumque reſpectu à Deo produci poteſt, quia actus creaturæ, ità ſunt creaturæ, ſub certis reſpectibus, ut ſub iiſdem Dei eſſe non poſſint. Sic vitalitas, prout eſt vitalitas, non petitur ex efficientiâ Dei, ſed ex eo quòd voluntas in tali actu exercendo vitaliter ſe moveat: idem dicendum de difformitate, quæ actui contra legem elicito ineſt; hæc enim tota pendet à voluntate contra legem ſcienter operante, & in eam ſolam refundi poteſt.

Obj. 3tio. In eo conſiſtit formale peccati, quô præcisè intellectô intelligitur peccatum: atqui intellectâ præcisè privatione rectitudinis debitæ intelligitur peccatum. Sicut enim poſito concurſu omnium circumſtantiarum, quæ ad actionem moraliter bonam requiruntur, actio intelligitnr moraliter bona: ſic poſito earundem circumſtantiarum, vel alicujus ex ipſis defectu, actio intelligitur moraliter mala; ergo.

R. diſt. maj. In eo conſiſtit peccatum, quô intellectô per modum alicujus primarii, intelligitur peccatum, C. quô intellecto per modum ſecundarii, & proprietatis, N. Equidem intellectâ debitæ perfectionis privatione, intelligitur peccatum, ſicut intellectâ riſivitate apud veteres Philoſophos intelligitur homo: at non ideo primarium peccati conſtitutivum in privatine reponi debet, ſicut nec conſtitutivum hominis reponitur in

riſivitate:

risivitate: quia sicut est in homine prius aliquid risivitate; sic in peccato est aliquid privatione prius, scilicet; tendentia in objectum bonis moribus dissonum, quæ omnis & cujuscumque privationis fundamentum est.

✠ CAPUT SECUNDUM.

De causis Peccati.

DIcendum hic 1mo. de causa materiali, seu subjecto peccati, 2do. de causa ejus efficiente.

ARTICULUS PRIMUS.

De subjecto Peccati.

SUbjectum peccati duplex: *immediatum*, quod ipsa est potentia, quæ peccatum committit; & *mediatum*, quod est agens peccati capax. Ab isto ducemus exordium. *Sit igitur.*

CONCLUSIO. Sola creatura rationalis, non tamen in omni statu, est subjectum peccati.

Prob. Quia sola creatura rationalis est libera, libertate etiam contrarietatis, ut alibi probatum est: atqui ubi talis extat libertas, ibi & non alibi est potentia ad malum & ad bonum; ergo.

Dixi, *non tamen in omni statu*; nam peccare non possunt 1mo. Beati, quos visio beatifica, quâ perfectissimè inebriantur, ab omni peccato retrahit; 2do. nec animæ Purgatorio detentæ, quæ licèt DEUM non videant, tanto tamen ejus videndi desiderio tenentur, & tam gravia levibus pro peccatis supplicia luunt, ut ab omni peccato abhorreant; 3tio. nec peccavit unquam etiam venialiter B. Virgo, ut docet Concilium Trident. Sess. 6. Can. 23. & innuit S. Augustinus Lib. de nat. & grat. cap. 36. ubi aït Sanctissimos quosque viros fuisse obnoxios peccato, *exceptâ* tamen *S. Virgine Mariâ, de qua propter honorem Domini, nullam prorsùs, cùm de peccatis agitur, haberi volo quæstionem.*

Non est quòd dicant Hæretici, B. Virginem 1mo. incredulam fuisse verbis Angeli, cùm dixit *Quomodo fiet istud?* 2do. ambitiosam, cùm in nuptiis Cana miraculum petiit, ideòque his Filii sui verbis emendata est, *Quid mihi & tibi mulier?* Hæc enim non obstant.

Non 1. nam Virgo non dubitavit de veritate prædictionis Angelicæ, sed sollicita fuit de modo, unde is est ejus verborum sensus:

fenfus: *Quomodo fiet iftud*, ut quæ virginitatem vovi, mater evadam? Secùs fuit de Zacharia, qui dicens, *Unde hoc fciam?* miraculum requirebat, quô de prædictionis veritate certior fieret.

Non 2. nulla enim in nuptiis Cana fuit ambitio Mariæ, fed fumma charitas. Chriftus autem aït Juftinus, *non verbo objurgavit, quod facto honoravit*; ejufque verba, etfi paulò duriora videntur, eo potuerunt vultu & tono proferri, qui amorem exhiberent, non iram. Adde quòd Chriftus non matrem, fed nos docere voluerit, nec parentes quidquam habere juris in rebus DEI; nec eas ex eorum affectibus, fed ex DEI nutu & imperio pertractandas effe.

Quæres, an folum veniale peccatum poffit cum originali confiftere? Hæc quæftio ad aliam accedit, an fcilicet quilibet infans ftatim, ac attingit ufum rationis, tam arctè teneatur ad DEUM ut ultimum finem fe convertere, ut nifi fecerit, peccet mortaliter: fi enim res ità fit, iam evidens eft folum veniale peccatum cum originali confiftere non poffe. Ut quædam tollantur difficultates.

Not. 1mo. Tunc puerum cenferi ad ufum rationis perveniffe, cùm expeditam habet facultatem difcernendi bonum inter & malum morale, honeftum inter & inhoneftum. Quo autem tempore id contingat; certò definiri nequit: ad hoc enim plurimùm inferviunt, tum opportuna organorum difpofitio, tum fedula infantium educatio.

Not. 2do. Inftans illud, quô obtinetur rationis ufus, latiori fenfu accipi, cum eam complectatur durationem, quâ indiget puer, ut bonum honeftum à fenfibili difcernat.

R. Infantem qui pervenit ad ufum rationis, reum videri, fi ad DEUM fe non vertat fecundùm naturam & modum luminis ac gratiæ quibus protunc donatur; feu ut aït S. Thomas, *fecundùm quod in illa ætate eft capax*.

*Prob. 1mo. Ut infans ftatim ac moraliter ufum rationis obtinuit, teneatur fub pœnâ peccati fe ad DEUM convertere, fufficiunt duo, 1mo. ut quilibet ftatim teneatur legi fibi fufficienter propofitæ obfequi; 2do. ut lex de fe ad DEUM convertendo, intimetur homini ftatim, ac rationis ufum affecutus eft: atqui utrumque conftat. Primum quidem patet ex iis, quæ dicta funt in Tractatu de Legibus, ubi probatum eft: non poffe fine peccato refifti legi fufficienter propofitæ. Probatur itaque fecundum: Homo in hunc mundum veniens illuminatur à DEO, prout docent communiter Patres, præcipuè verò S. Cyrillus in hæc verba Joan. cap. 1. *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum:* atqui illuminatio illa nihil

aliud

aliud esse potest, quam impressio, quâ infans ad suam in DEUM conversionem moveatur.

Prob. min. 1mo. Quia vix concipi potest, quòd DEUS qui hominem propter semetipsum operatus est, non concedat ei auxilium, quô ad suum creatorem movere se possit, præsertim cùm DEUS verè & sincerè omnium salutem velit, & nemo eorum, qui baptismo regenerati non sunt, quique quolibet momento possunt perire, absque eodem auxilio salutis obtinendæ capax censeri possit; 2do. quia ratio dictat hominem teneri ad DEUM eô se convertere momentô, quô maximè convenit, ut DEUS cordis ejusdem possessionem ineat, & suum in illud exerceat dominium: atqui hoc maximè convenit eô momentô, quô quis rationalis fieri, & homo esse incipit. Quis enim credat DEUM zelotem, voluisse ut omnia animalium primogenita, & omnes fructuum primitiæ sibi offerentur, non curasse verò, ut tenelli cordis primitiæ sibi consecrarentur; ergo.

† Prob. 2do. Quia infans tenetur cùm potest, & eô modô, quô potest, se, actusque suos omnes ad DEUM referre; nulli enim ejus actus indifferentes esse possunt, licèt faciliùs à gravi culpâ excusetur ob inadvertentiam: atqui hæc ad DEUM relatio fieri non potest sine aliquali in DEUM conversione; ergo.

Tria hîc notanda quibus objectiones partis alterius solventur; 1mo. non audemus mortalis peccati arguere infantes, qui huic officio desunt, præsertim si ad tempus satis breve desint, 2do. novimus opinionem oppositam multis videri probabiliorem, adeòque ab ipsis in praxi teneri posse, ut notat Gonet, & alibi diximus; 3tio. credimus præceptum hoc minùs à pueris ignorari, quàm ab aliis, quia pueris ab Authore naturæ pro illo instanti practicè & in actu exercito proponitur à DEO. Addo eos qui piè educati sunt, Deùmque à teneris unguibus precari, eique corculum suum donare edocti, vix ac nè vix quidem hoc in puncto sollicitos esse debere. Vide quæ dicam agendo de Fide.

Quod spectat ad immediatum peccati subjectum, otiosas, quæ hìc à Theologis proponuntur quæstiones resecabimus, dicendo peccatum omne esse in voluntate, vel ut in subjecto, vel ut in primo movente: hinc tritum illud Augustini Lib. 1. Retract. cap. 9. *Voluntas est, quâ peccatur, & rectè vivitur.* Etsi verò hinc omnis circa præsens negotium quæstio resoluta esse videtur, fusiùs tamen expendendum est, an in sensualitate seu concupiscentiâ sit peccatum.

Not. 1mo. Sensualitas definitur, Naturalis animæ facultas hominem inclinans ad prosecutionem boni sensibilis, juxta præviam sensuum perceptionem: quanquam sensualitas hîc etiam

accipatur

accipitur pro appetitu secundùm quod corruptus est, & rationi rebellis. Porrò sensualitas hoc etiam posteriori sensu accepta vel in objectum tendit ante quemlibet consensum, vel non nisi ex consensu formali aut interpretativo voluntatis.

Not. 2do. Circa præsens punctum triplex est opinio. Prima, Hæreticorum, hæretica, quatenus docent concupiscentiam quæ manet in renatis verum esse peccatum, licet intuitu meritorum Christi non imputetur. Secunda est Cajetani, & aliorum quorumdam, qui in motu sensualitatis, etiam sepositô voluntatis consensu, nonnihil libertatis esse putant, quod ad peccatum veniale sufficiat. Tertia est ceterorum, qui nullum prorsus peccatum esse posse putant in appetitu sensitivo, seclusâ omni motione voluntatis. Ità multi, etiam Thomistæ, ut Medina, Alvares, &c. Sit

Conclusio. Sensualitas præcisè sumpta non est peccatum mortale, aut veniale.

Prob. 1mo. peccatum omne coïnquinat hominem: atqui ex Christo Domino, *ea solùm coïnquinant hominem, quæ exeunt de corde*, seu quæ liberè fiunt, & ex voluntate nascuntur, ut in hunc locum scribunt S. Hieronymus, aliíque Interpretes; ergo.

Prob. 2do. ex Patribus: S. Chrisostomus Hom. 16. ad populum Antioch. *Concupiscere*, inquit, *naturale; malè verò concupiscere, jam voluntatis.* S. Augustinus Lib. 5. contra Julian. c. 3. *Frustra* inquit, *dictum est, Post concupiscentias tuas non eas, si jam quisque reus est, quòd tumultuantes, & ad mala trahere nitentes sentit eas.* Plures non congero, quia Calvinus, qui S. Doctorem meliùs quàm ceteros hoc in puncto sensisse docet, eum tamen sibi adversari fatetur.

Prob. 3tio. duplici ratione: 1mo. quia nullum est peccatum sine libertate: atqui motus sensualitatis non sunt secundùm se liberi. Si enim essent secundùm se liberi, vel propriâ voluntate, vel voluntate primi hominis. Primum dici nequit, cùm sancti eos motus experiantur inviti. Secundum non sufficit; quia primi hominis voluntas non sufficit ad peccatum actuale posterorum ejus: atqui sensualitatis motus peccata forent actualia; ergo. Et certè actus phræneticorum, & stultorum, utpotè qui ab originali peccato profluant, non minùs liberi sunt voluntate primi hominis, quàm indeliberati concupiscentiæ motus: atqui tamen inter peccata recenseri nequeunt; ergo.

2do. Quia lex Dei nòn est impossibilis: atqui hominibus etiam justis impossibile est non experiri concupiscentiæ motus, nisi speciale adsit privilegium, quod ipsi S. Paulo deerat, ut patet ex II. Cor. 12. ergo.

Ex his colliges 1mo. sensualitatis motus rationem præve-

nientes non esse peccata in iis etiam, qui baptisati non sunt, quia non magis in eis, quàm in baptisatis propriâ voluntate liberi sunt; 2do. idem dicendum de aliis motibus sive intellectûs sive voluntatis, quales sunt motus infidelitatis, odii & similes, qui omnem voluntatis consensum antevertunt, & ideò motus primò primi dicuntur. Ratio est eadem, quia ubi omnimoda deest libertas, ibi actuale peccatum reperiri nequit.

Obj. 1mo. id Rom. 6. *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore:* atqui peccatum de quo hìc loquitur S. Paulus, ipsa est concupiscentia, ut patet ex verbis sequentibus, *ad obediendum concupiscentiis ejus.*

R. concupiscentiam dici peccatum, sed impropriè, quia à peccato est, & ad peccatum inclinat, ut pluries docet Augustinus. Hæc autem solutio, non est violenta, ut clamat Lutherus, sed fundamentum habet in scripturis; in quibus peccatum aliquando sumitur pro culpa, aliquando pro pœnâ, vel causâ peccati. Sic Thren. 4. *Completa est iniquitas tua*, id est, pœna iniquitatis tuæ. Et Oseæ 4. dicuntur Sacerdotes *peccata populi* comedere, quia comedunt oblationes pro expiatione peccati; ergo vox peccati ambigua est, adeòque de peccato impropriè dicto intelligi debet, si absque fidei & rationis periculo aliter intelligi non possit: non potest autem, ut patet ex probationibus nostris: ergo.

Inst. Pergit apostolus ibid. cap. 7. *Peccatum non cognovi, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces.* Unde sic: Transgressio legis peccatum est propriè dictum: atqui concupiscentia est transgressio legis ex Apostolo; ergo.

R. dist. min. Concupiscentia sumpta pro actu voluntario concupiscendi, est transgressio legis, C. sumpta pro primis motibus, quibus mens resistit, vel pro ipsâ ad illos motus pronitate, N. Porrò loquitur hic Apostolus de voluntariis concupiscentiæ motibus, quos Judæi non putabant peccata esse, nisi foras erumperent, ut patet ex Matth. 5. ubi reus dicitur qui mulierem concupiscit.

* Obj. 2do. S. Augustinus in eâ etiam cui resistitur concupiscentiâ peccatum agnoscit. Sic enim habet Serm. 5. de verbis Apost. *Si concupiscis quidem, quod lex vetat, quæ dicit,* Non concupisces, *servas tamen aliud quod itèm lex jubet,* Post concupiscentias tuas non eas. Unde sic: Id quod lex Dei prohibet peccatum est: atqui ex Augustino lex prohibet nè quis concupiscat, & hanc legem transgreditur, etiam qui servat legem de non eundo post concupiscentiam suam; ergo.

R. dist. maj. Quod lex prohibet, ut proprè dictam transgres-

gressionem peccatum est, C. quod lex prohibet ut defectum & aliquid repugnans perfectioni, ad quam lex tendit, N. Itaque ex mente Augustini, lex quidem vetat concupiscentiam, quia scopus legis est, ut homo perveniat ad statum, in quo nullos patietur concupiscentiæ motus: at non ideo docet Augustinus concupiscentiam esse de se peccatum: cùm juxta S. Doctorem non peccet, qui concupiscentiæ motus reprimit: *Ipsa*, ait Lib. 1. de nupt. c. 23. *Concupiscentia jam non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentiunt*; ergo.

Inst. 1mo. juxta S. Augustin. L. 6. contra Julian. c. 8. *est iniquitas cùm in homine vel superiora inferioribus turpiter serviunt, vel inferiora superioribus contumaciter reluctantur, etiamsi vincere non sinantur*: atqui *iniquitas peccatum est* propriè dictum, ex I. Joan. 3.

R. dist. min. Iniquitas quam facit homo peccatum est, C. iniquitas quam patitur homo, etiam nolens, peccatum est, subdist: peccaum est effectivè, quatenùs ad peccatum inclinat, C. formaliter N. Iniquitatem latiùs aliquando sumi liquet ex S. Ambrosio in Apologiâ David c. 13. sumitur enim non raró pro eo omni quod inordinatum est, hoc autem sensu concupiscentia meritò vocatur iniquitas.

Inst. 2do. Si concupiscentia formaliter peccatum non esset, non noceret, eis qui eidem non consentiutn: atqui concupiscentia cui etiam non consentitur nocet ex S. Augustino Lib. 4. contra Julian. cap. 2.

R. dist. maj. non noceret ut peccatum, C. non noceret quatenùs miserabilem habet pugnam, & spirituale mentis gaudium minuit, N. Solutio est in eodem loco.

Obj. 2do. ex S. Thomâ hîc a. 3. ad 3. *Motus sensualitatis rationem præveniens est peccatum veniale*; ergo sensualitas secundùm se non est ab omni peccato immunis.

R. dist. Motus sensualitatis rationem & advertentiam perfectam præveniens, sed annexam habens imperfectam advertentiam, vi cujus potuisset impediri, si ratio benè vigilasset, est peccatum veniale, C. motus omnem omnino præveniens advertentiam, N.

Inst. 1mo. S. Thomas 3. p. q. 41. art. 1. ad 3. *Tentatio*, inquit, *quæ est ab hoste, potest esse sine peccato, quia fit per solam exteriorem suggestionem, tentatio autem quæ est à carne non potest esse sinè peccato ..... & ideo Christus tentari voluit ab hoste, sed non à carne.* Unde sic: Tentatio à carne est ipsa sensualitas: atqui ex S. Thomâ nulla est tentatio à carne, quæ sit sine peccato.

R. dist. min. ex S. Thomâ nulla tentatio à carne potest esse sine peccato, quando eam impedire potest voluntas; C. quando nec illam impedire, nec compescere potest voluntas, N. Itaque asserit quidem S. Doctor, alicujus peccati saltem venialis reos esse, quicumque tentationem, quæ est à carne, & quæ inordinatam delectationem, & concupiscentiam involvit, reprimere possunt, nec tamen reprimunt; verùm non docet peccati etiam venialis reum esse, eum qui ejusmodi tentationem invitus patitur. Sic enim loquitur in 2. Sent. dist 21. q. 1. a. 2. *Appetitus concupiscibilis habet quandam libertatem in homine, secundùm quam potest obedire imperio rationis, & sic in concupiscibili potest esse peccatum.* Ubi ideò, juxta Scholæ Angelum, potest esse peccatum in appetitu concupiscibili, quia, *potest obedire imperio rationis*; ergo immunis est à peccato, si imperio rationis obedire non possit, porrò obedire non potest quoad eos motus, qui præveniunt omnem omninò rationis advertentiam, nullàmque supponunt negligentiam.

Inst. 2do. Si juxta S. Thomam, tentatio, quæ est à carne non esset peccatum independenter ab omni rationis imperio, S. Doctor non probaret efficaciter Christum à carne tentari non potuisse, ex eo quòd tentatio carnis non sit sine peccato: falsum consequens; ergo.

R. Neg. sequelam majoris. Etiamsi etiam tentatio carnis quam impedire nequit voluntas, peccatum non sit, efficaciter tamen probavit S. Thomas Christum à carne tentari non potuisse, quòd hæc tentatio sine peccato non esset. Nam cùm tentatio quæ est à carne sit motus inordinatus concupiscentiæ, nemo eam pati debet, quotiescumque comprimere potest: porrò Christus poterat solo suo nutu in se impedire omnem tentationem quæ est à carne; ergo peccasset si ejus motum inordinatum in se passus esset, & proindè optimè probavit S. Thomas, Christum non potuisse tentari à carne.

Et hæc dicta sint ad vindicias tum Angeli Scholæ, tum qui ei prælusit Magistri sententiarum, de quo lepidè satis & verè dixit Protestantium quispiam, Stancarus nomine. *Plus valet unus Petrus Lombardus, quàm centum Lutheri, ducenti Melanctones, trecenti Bullingeri, quadringenti Petri Martyres, quingenti Calvini, qui si omnes in mortario contunderentur, non exprimeretur una uncia veræ Theologiæ.*

† ARTI-

† ARTICULUS SECUNDUS.

De causis efficientibus Peccati.

DUplex distinguitur peccati causa: interior, quæ in ipso homine est; & exterior, quæ est extra ipsum.

SECTIO PRIMA.

De interioribus Peccati causis.

CAusa interior peccati triplex distinguitur; ignorantia ex parte intellectûs, concupiscentia & passio ex parte appetitûs, & malitia ex parte voluntatis: quod ut magis declaretur, sit.

Conclusio I. Ignorantia potest esse causa peccati, potest & esse peccatum.

Prob. 1. pars, ex Act. 3. *Scio, fratres, quia per ignorantiam fecistis.* I. Corint. 2. *Si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent:* atqui tamen peccaverunt Judæi Dominum crucifigendo; ergo peccatur per ignorantiam, seu, quod idem est, datur ignorantia, quæ est causa peccati.

Obj. Si ignorantia sit causa peccati, utique quia removet scientiam quæ peccatum prohiberet: atqui hoc dici non potest; alioqui Deus etiam erit causa peccati, quia denegat auxilia, quæ si adessent, impedirent peccatum.

R. ad 1. neg. min. ad 2. neg. maj. Disparitas est, quòd Deus non teneatur dare auxilia quæ denegat; homo verò teneatur scientiam adipisci, quâ peccatum evitet: aliunde Deus sufficientia auxilia homini concedit.

Prob. 2. pars. Psalm. 24. *Ignorantias meas nè memineris.* Oseæ 4. *Quia tu scientiam repulisti, repellam te.* I. Cor. 4. *Si quis ignorat, ignorabitur.* Heb. 9. Sacerdotes veteris legis dicuntur obtulisse sanguinem *pro suâ & populi ignorantiâ:* atqui ignorantiæ, de quibus sermo est in his textibus vera sunt peccata; cùm necesse sit, ut vel expientur ab homine, vel puniantur à Deo.

Prob. 2do. non minùs ignoranria eorum, quæ quis tenetur & potest scire, peccatum est, quàm omissio eorum, quæ quis tenetur & potest facere, peccatum sit: atqui omissio hæc peccatum est; ergo.

Objiciuntur tria: 1mo. peccatum omne tollitur per pœni-

tentiam atqui tamen per pœnitentiam non tollitur ignorantia 2do. Si ignorantia esset peccatū, qui ex ignorantiâ furatur, duo admitteret peccata, unum ignorantiæ, alterum furti; quod absurdum est; 3tio. si ignorantia sit peccatum: quod quis in ebrietate facit mali, peccatum erit, quod falsum est. Sed hæc non nocent; unde.

Ad 1. dist. min. Ignorantia per pœnitentiam non tollitur, secundùm quòd est privatio scientiæ, C. non tollitur secundum quod importat negligentiam, sine quâ ignorantia peccatum non esset. N. Ideo autem ignorantia secundùm hanc negligentiæ rationem tollitur per pœnitentiam, quia pœnitens sibi proponit eam omnem adhibere diligentiam, quæ ad expulsionem ignorantiæ necessaria est; si autem non adhibeat, ut debet & potest, ignorantia fit denuò vincibilis & peccatum.

Hinc inferes: ignorantiam non ratione suî, sed propter negligentiam peccatum esse; ità Augustinus cùm ait: *Non tibi deputatur ad culpam quòd invitus ignoras, sed quòd negligis quærere, quod ignoras.* Sicuti tamen Missæ omissio quæ, in somno contingit, & in ipso indirectè volita est, non in causâ solùm, sed etiam in se ipsâ peccatum est, quamvis non id habeat à se, sed à causâ; ità à pari, ignorantia vincibilis est in se formaliter peccatum, licèt id non habeat à se, sed à negligentiâ voluntariâ sciendi ea, quæ scire tenemur. Negligentia tamen & ignorantia, * non sunt duo peccata, sed unum; sicut actus internus & externus, imperans & imperatus, ambo non nisi unicum efficiunt peccatum: ignorantia enim se habet ut aliquid imperatum à negligentiâ.

An 2. non desunt, qui furantem ex ignorantiâ duplicis peccati reum putent. Alii tamen unum hìc furti ipsius peccatum agnoscunt, quia cognitio malitiæ furti non est necessaria, nisi in ordine ad furtum evitandum.

Ad 3. quæ fiunt in ebrietate non sunt peccata, nisi prævisa sint, aut prævideri debuerint? aliàs qui aliquod crimen committeret, reus esset omnium criminum quæ ex eo sequi possunt, v. g. homicidii, &c. si verò prævisa sint, aut debuerint prævideri, sunt peccata, quia satis sunt voluntaria.

CONCLUSIO II. Ignorantia invincibilis excusat à toto peccato; consequens, nisi affectata sit, excusat à tanto; concomitans non excusat ratione malæ dispositionis, sed excusat ratione actûs. Tres eæ conclusionis partes sufficienter probatæ sunt in Tract. de Actibus humanis pag. 11.

Hìc duo notanda, 1mo. ignorantia censetur invincibilis, cùm nec directè, nec indirectè volita est; seu cùm quis ut rem sciret sufficientem adhibuit diligentiam, nec tamen scire potuit. Porrò,

* *Silvius.*

rò ad id necessarium non est, ut quis diligentiam simpliciter summam adhibeat, hoc est: ut faciat planè totum, quod in se est; sed sufficit, si id faciat, quod communiter viri pii ac prudentes efficere solent, & eo modo quo solent. Sic Jacob accedens ad Liam non tenebatur vel adhibere lumen, vel eam ad loquendum provocare, ut veritatem exploraret: neque enim id pii facere solent: sed satis erat quòd nullam habens fraudis suspicandæ causam, eam susciperet quæ sibi offerebatur.

2do. Conveniunt omnes, eum qui dat operam rei licitæ, semper à peccato excusari ob ignorantiam invincibilem; sed controvertitur, an idem dicendum sit, si quis operam dando rei illicitæ, aliquid faciat cum illa re connexum, quod in se novam habeat deformitatem, quæ invincibiliter ignoretur, v. g. Genes. 38. ingressus est Judas ad nurum suam, putans esse scortum, sed planè nesciens esse nurum, estne ab incestu excusandus?

Negant aliqui, sed alii plures probabiliùs affirmant; quia circumstantia, invincibiliter ignorata, non minùs efficit ut actus respectu ejusdem sit involuntarius, quando vacatur rei illicitæ, quàm cùm vacatur rei licitæ: unde, juxta S. Thomam excusatur à parricidio, non tamen ab homicidio, qui *percutiens aliquem, scit quidem ipsum esse hominem, non tamen scit eum esse patrem.* Hinc alibi colligemus, censuras non incurri ab eis qui violentas manus injiciunt in aliquem, quem invincibiliter ignorant esse Clericum.

Quæres an ignorantia vincibilis ita minuat peccatum, ut veniale faciat id, quod alioqui esset mortale;

R. tale esse peccatum quod sequitur ex ignorantiâ, quale est peccatum negligentiæ, ex quâ sequitur ignorantia? hinc si negligentia sit gravis, ut esse solet, etiamsi non sit summa, peccatum non desinit esse mortale. Certè enim mortaliter peccaverunt Judæi, qui Dominum crucifixerunt, & Apostolos ejus persecuti sunt, tametsi id fecerint *per ignorantiam*, alii majorem, alii minorem. Peccant etiam mortaliter Judices, Advocati, Confessarii, Superiores, Medici, Opifices, &c qui ex gravi, licèt non omnium maximâ negligentiâ, scientiâ sibi necessariâ destituti sunt.

Si verò negligentia sit tantùm venialis, & imperfectè voluntaria, sicut est cùm quis aliquam, sed non satis magnam, adhibuit diligentiam, tunc ità minui potest peccatum, ut non sit mortale. Atque id in casu perjurii ex veniali negligentiâ & ignorantiâ contingere posse, docent Navarrus & Sylvester. An mollities seu pollutio à peccato excusari possit sub prætextu ignorantiæ, dubitant aliqui; negant plures, & meliùs, cum Pontas v. *Ignorance.* cap. 1.

Quod de ignorantiâ dictum est, idem dicendùm 1mo. de inadvertentiâ, quæ est carentia attentionis actualis; 2do. de inconsideratione, quæ privatio est debitæ inspectionis; 3tio. de oblivione, quâ quidpiam debitæ actualis cognitionis privationes, ad ignorantiam meritò revocantur, & ejusdem cum ipsâ conditionis sunt. Unde inadvertentia, idem dic de aliis, excusat à toto si invincibilis sit, ut esse solet in iis, qui habitualem habentes cognitionem Officii sui, aliò nescii & inviti rapiuntur: non excusat verò, nisi à tanto, si debuit & potuit vitari, quia nunc non tollit voluntarium indirectum. Hinc culpabilis est inadvertentia: 1mo. *in se ipsâ*, cùm sentit aut sentire potest homo id, quod aggreditur plùs mereri considerationis, nec tamen vult amplius ad rem attendere; 2do. *in alio*, cùm quis vult aut facit aliquid, quod cum seriâ rei faciendæ consideratione cohærere non potest; aut cùm non exuit se defectu quodam, qui advertentiam tollit, v. g. præcipitatione in agendo.

Circa alias peccati causas, passionem scilicet & malitiam.

Quæres 1mo. an detur peccatum ex passione.

R. affirmativè. Passio enim est appetitûs sensitivi motio, quæ extraordinariam corporis mutationem producit: atqui motio hæc esse potest & sæpiùs est causa peccati, juxta id Daniel. 13. *Concupiscentia subvertit cor.*

Etsi porrò, ut alibi dictum est, passio antecedens minuat peccatum, haud tamen illud tollit; imò nec illud, communìter loquendo, ità minuit, ut ex mortali veniale faciat in motibus deliberatis, quia tunc nec deest materia gravis, nec consensus sufficiens ad peccatum mortale; quin & peccare potest mortaliter qui passionem, quam advertit, non repellit positivè, licèt nec ei positivè consentiat, ut infra dicemus.

Quòd si passio planè auferat usum rationis, sitque involuntaria; tunc aliquando excusat à peccato, aliquando non. Excusat quidem, si sit involuntaria, tum in se, tum in suâ causâ, ut cùm quis in phrænesi, vel in ebrietate involuntariâ constitutus percutit matrem. Si verò passio, licèt actu involuntaria, fuit tamen à principio voluntaria, ut cùm quis ex voluntario amore carnali incidit in insaniam, tunc non excusat à peccato quod fuit prævisum, vel quod ex ejusmodi amore per se sequitur. Ratio est, quia insania se habet ut ebrietas, quæ est brevis quædam amentia: atqui ex S. Thomâ, * *cùm aliquis de sero se inebriavit, & non potest surgere ad Matutinas, ut debet; omissio* hæc *incipit imputari ad culpam*, non eo tempore, quo se applicuit ad actum ebrietatis, cum Officii recitatione incompossibilem, sed *quando fuit tempus operandi*, seu dicendi *Matutinas*; ergo.

* *1. 2. q. 79. art. 3.*

Quod spectat ad passionem consequentem, * hæc ut ibidem dictum est, non minuit peccatum sed potiùs, auget, vel signum est magnitudinis ejus; quia vel voluntarium auget, vel est signum voluntatis vehementioris. Hinc peccatum ex passione consequenti, non dicitur ex infirmitate, sed potiùs ex malitiâ.

Quæres 2do. an detur peccatum ex malitiâ.

R. affirmat. nam peccatum ex malitiâ est illud, quod scienter & liberè committitur, quòdque nec ex ignorantiâ, nec ex passione antecedente procedit: atqui constat aliquos esse qui scientes & volentes malum eligunt, non autem ex iguorantiâ vel passione. Tales ii sunt *qui quasi de industriâ recesserunt* à Deo, *& omnes vias ejus intelligere noluerunt*, Job. 34. Tales & ii *qui lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis*, Proverb. 2. Tales sæpè ii servi, qui domini sui voluntatem cognoscunt & non faciunt, Luc. 12.

Hîc quædam observanda: 1mo. peccatum ex malitiâ omnium est gravissimum ex genere suo, quia omnium maximè est voluntarium: peccatum verò ex infirmitate gravius est quàm peccatum ex ignorantiâ non affectatâ; peccatum autem quod ex ignorantiâ affectatâ, aut ex passione liberè excitatâ prodit, vel est peccatum ex malitiâ, vel ei æquivalet.

2do. Peccatum ex malitiâ non semper oritur ex peccato præcedenti, quia primum peccatum aliquando est ex malitiâ.

3tio. Eâdem de causâ non omnis qui peccat ex malitiâ, peccat ex habitu, quia fieri potest, ut voluntas illius qui nullum habet habitum pravum, ex seipsâ ad malum moveatur, quod est peccare ex malitiâ. *Quicumque* tamen *peccat ex habitu, peccat ex certâ malitiâ* * ut docet S. Thomas; quia qui peccat ex habitu, peccat ex majori voluntatis propensione; & verè, licèt citò & quasi imperceptibiliter, determinatur ad malum, quod ei quodammodo connaturale evadit, quatenus consuetudo & habitus vertitur in naturam. Unde colligere est, quàm insipienter aliqui peccata sua inde excusare velint, quòd à consuetudine oriantur, cùm consuetudo minimè retractata malitiam adaugeat.

Circa consuetudinem malam mortaliter pecandi, docent non pauci eos qui eâ implicantur, obligari sub mortali ad eam retractandam. Quisque enim, inquiunt, sub mortali tenetur removere occasionem proximam, ac periculum morale mortaliter peccandi; alioqui censetur velle interpretativè peccatum: atqui consuetudo est proxima peccandi occasio, & morale quoddam periculum, vel potiùs moralis quædam peccandi ne-

* *Suprâ q. 13.* * *Hîc q. 78. art. 2.*

cessitas, quatenùs, ut docet S. Augustiuus Lib. 8. Confess. c. 5. *Dum consuetudini non resistitur, fit necessitas.* Addunt iidem consuetudinarium toties actu peccare, quoties ad pravam, quâ ligatur, consuetudinem advertens, non proponit efficaciter eam corrigere, quia vult saltèm interpretativè id, quod respectu ipsius proximum est peccandi periculum, hoc autem velle novum est peccatum. Verùm hæc quæstio pertinet ad Tractatum de Pœuitentiâ.

SECTIO SECUNDA.

De exterioribus Peccati causis.

DUo hic examinanda: 1mo. an Deus, 2do. an Dei hostis diabolus, sint causa peccati.

Deum peccati authorem fècêre, tum Lutherus, juxta quem *Deus in nobis omnia bona & mala operatur;* tum Calvinus, qui licèt diabolicam hanc opinionem, (si tamen eò usque insaniunt dæmones) à se propulsare velle videatur, disertè hæc habet, Libro 1. Institut. cap. 18. §. 1. *Absalon incesto coitu patris thorum polluens, detestabile scelus perpetrat; Deus tamen hoc opus suum esse pronuntiat. Clamat Deus; suo sibilo, tubæ suæ clangore, imperio & jussu, excitari impios ad bellum.* Ibidem docet Novator, quidquid Satan operatus est contra Job, quidquid Chaldæi contra Judæos, quidquid Semei contra David, quidquid Judæi contra Christum, id totum fuisse opus Dei; *nec solùm permissu, sed decreto, nutu, directione, jussu & imperiô Dei factum.* Quâ porrò ratione potest Deus expressè magis & propriè statui omnium scelerum autor? non ergo fictitium sed verum errorem proscripsit Synodus Tridentina sess. 6. can. 6. his verbis: *Si quis dixerit.... mala opera ità, ut bona Deum operari, non permissivè solùm, sed etiam propriè & per se, adeò ut sit ejus proprium opus non minùs proditio Judæ quàm vocatio Pauli, anathema sit.* Unde sit.

CONCLUSIO I. Deus non est peccati causa, quasi velit, præcipiat, aut operetur peccatum, hominemve ad illud excitet & impellat: seu, quod idem est, Deus non est efficiens, sed solùm permissiva peccati causa.

Prob. 1mo. Qui non vult iniquitatem, sed eam odit & abominatur, peccatum velle, præcipere & operari non potest; atqui ex Scripturâ Deus non vult iniquitatem ..... Psalm. 5. *Non Deus volens iniquitatem tu es,* Psalm. 44. *Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem.* Ezechiel. 18. *Numquid voluntatis meæ est mors impii, dicit Dominus?* Vellet autem Deus impii mor-

mortem, fi eum ad peccatum excitaret, impelleret, ac per ipfum, & in eo peccatum operaretur.

Prob. 2do. ex. S. Auguftino cujus præcipuè authoritate gloriantur Novatores. Epift. 294. *Nec*, aït, *obdurat Deus impertiendo malitiam, fed non impertiendo gratiam*. & infrà: *Iniquitatem damnare novit ipfe, non facere* * Lib. 13. de Trinit. cap. 12. diftinctionem apud Catholicos tritam, quam Calvinus vocat *effugium*, adoptat S. Doctor. *Modus*, inquit, *quo traditus eft homo in diaboli poteftatem, non ità debet intelligi, tanquam hoc Deus fecerit, aut fieri jufferit, fed quod tantùm permiferit*.

Concinit S. Profper in Refp. ad 10. object. *Deteftanda*, inquit, *& abominanda opinio, quâ Deum cujufquam malæ voluntatis, aut malæ actionis credit authorem .... Non ergo .... malignitatem iniquorum, neque cupiditates peccantium prædeftinatio Dei aut excitavit, aut fuafit, aut impulit.* Unde fic: Qui hominis iniquitatem permittit quidem, fed nec eam facit, nec fieri jubet, nec fuadet, nec excitat, quique non nifi impiè dici poteft malæ voluntatis author, ille nullo Calvini fenfu peccati caufa dici poteft: atqui Deus permittit quidem hominis iniquitatem, fed nec eam facit, nec fuadet, &c. ergo.

† Prob. 3tio. ex Concilio Trid. cujus verba fuprà laudavi. Præiverat Concilium Arauficanum II. can. 25. his verbis: *Aliquos ad malum divinâ poteftate prædeftinatos non folùm con credimus, fed etiamfi funt qui tantum malum credere velint, illis cum omni deteftatione anathema dicimus.*

* Prob. 4to. ratione à priori. Si Deus fit peccati author, vel quia illud permittit, cùm impedire poffet; vel quia ad ipfum concurrit, cùm poffet non concurrere: atqui neutrum dici poteft. Non 1. qui enim permittit malum quod non tenetur impedire, non cenfetur ejufdem mali caufa; fic mulier quæ elegantem à naturâ formam accepit, non tenetur fœdare vultum, nè corruptus adolefcens ex ejus confpectu ad amorem accendatur; pariter non peccat qui urgente neceffitate Sacramenta petit à malo Parocho, quia non tenetur mali Sacerdotis peccatum impedire, fed potiùs utitur jure fuo: atqui Deus non tenetur hominis lapfum impedire, fed jus habet explorandæ ejus fidelitatis, fatifque eft fi vires ei tribuat, quibûs peccatum vitare poffit; ergo. Non 2. ideo enim Deus ob concurfum, peccati author diceretur, quia concurrit ad entitatem actionis, quæ hìc & nunc debet effe mala: atqui Deus ob hujufmodi concurfum nec eft; nec effe poteft author peccati. Quia nimirum ordinatè concurrit, etiam cùm homo inordinatè operatur. Poftulat enim ordo & recta ratio providentiæ univerfalis, ut Deus qui creaturas fecit boni & mali capaces

iisdem non neget concursum, sine quo immotæ manerent ut stipites, & neutram in partem se movere possent. Quod autem creatura concursu hoc abutatur, in Deum refundi non potest; sicut quòd optimus scribendi artifex, qui incommodo calamo, vel in malâ papyro scribit, malè scribat, non scriptoris defectus est, sed calami vel membranæ; ergo actionis ad quam cooperatur Deus, malitiâ & deformitas non in Deum, sed in hominem solum refundi debent.

† Obj. 1mo. Deus est causa cujuscunque mali: juxta id Amos 3. *Si fuerit malum in civitate, quod non fecerit Dominus*; ergo & peccati.

R. dist. Deus est causa mali pœnæ, C. mali culpæ, N. Malum pœnæ est afflictio quævis & calamitas; malum culpæ est rebellio contra legem. Deus prioris author esse potest, quia justus est, posterioris verò causa esse nequit, quia sanctus est. Porrò *malum hoc loco*, Amos, *non peccatum, sed pœna intelligenda est*, aït S. Augustinus Lib. contra Adimant. cap. 26. idque evidenter adstruit series textûs: *Visitabo*, aït ibid. Deus, *super vos omnes iniquitates vestras*, id est, puniam & castigabo; non puniret autem, quod præciperet fieri.

Inst. 1mo. Ille est causa mali, etiam culpæ, qui impios creat ut peccent, peccantesque puniantur, & sic manifestandæ Dei justitiæ subserviant: atqui Deus impios creat.... Proverb. 16. *Omnia propter semetipsum operatus est Dominus, impium quoque ad diem malum.* Rom. 9. *Dicit Scriptura Pharaoni; quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam.*

Confirm. ex versû 21. ibid. *An non habet potestatem figulus facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam?* ubi Deus eodem modo vult vas in contumeliam, quò vas in honorem.

R. neg. min. non enim creat Deus quemquam eo fine ut impius fiat & damnetur, cùm severè peccatum prohibeat, & impios ipsos ad pœnitentiam reverti velit, ne pereant; sed eos creat, quos impios fore prænoscit; ut eorum impietate, quam non facit, sed præscit, ad gloriæ suæ & justitiæ manifestationem utatur. Solutio est S. Augustini q. 32. in Exodum.

Ad confirmat. Vult quidem Deus punitionem impiorum, qui vasa sunt ignominiæ, actû tam positivo, quàm velit coronationem Sanctorum, qui vasa sunt honoris: sed non ideò vult operari in impiis id, unde pœnam merentur, sicut vult operari in Sanctis id, unde merentur gloriam. Quapropter vasa ignominiæ vel à se, vel à primis parentibus habent, quòd sint corrupta, vasa verò gloriæ, à Deo habent utrumque, & quòd sint vasa, & quòd sint in honorem; & ità Catholica sentit Ecclesia, teste Augustino Epist. 186.

Inst.

Inst. 2do. Ille malos creat, ut mali sint, qui homines creat ut quosdam ex ipsis induret, & confirmet in malo: atqui DEUS homines ideo creat, ut quosdam ex ipsis induret. Exod. 7. 8. 9. *Induravit Dominus cor Pharaonis.* I. Reg. 2. *Non audierunt vocem patris sui, quia voluit Dominus occidere eos.*

R. dist. Creat DEUS homines quos induret negativè, id est, quorum minùs misereatur, C. quos induret positivè id est, vel impertiendo malitiam, vel ad eam extitando, N. Solutio est S. Augustini pluribus in locis: sic Tract. 35. in Joan. *Sic excæcat Deus, sic obdurat: deserendo, non adjuvando.* Et verò si DEUS positivè hominem induraret, jam homo veram haberet excusationem contra DEUM, à quo induratus esset: atqui tamen indurati *excusationem non habent de peccato suo*, ut dicitur Joan. 15.

Inst. 3tio. Ille non permissiva solùm, sed & positiva peccati causa est, cujus positivo & efficaci decreto committitur peccatum, qui crimen mandat & fieri præcipit, qui Reges populosque seducit, &c. atqui hæc omnia præstat DEUS, juxta Scripturas. Prob. min. inductione. Gen. 45. Joseph crimen fratrum suorum à quibus venditus erat, in DEUM refundit: *Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum.* Act. 4. Herodes aliique qui Christum cruci affixere, id unum fecerunt, quod *manus* DEI *& consilium* ejus *decreverunt fieri:* unde ibid. cap. 2. Christus dicitur interemptum *definito consilio & præscientiâ Dei.* Lib. II. Reg. cap. 24. *Addidit furor Domini contra Isráël, commovitque David in eis dicentem: Vade, numera Isráël:* quæ populi dinumeratio fuit peccatum superbiæ. Ibid. cap. 16. *Dominus præcepit*, non simpliciter permisit *Semeï, ut malediceret David.* Lib. III. Reg. cap. 22. Mittit DEUS spiritum nequam qui decipiat Achab, & ait: *Decipies & prævalebis; egredere & fac ità; &c.* ergo.

R. neg. min. & dico è citatis textibus id unum colligi posse, 1mo. DEUM permittere, ut impii multa mala perpetrent; 2do. DEUM iis impiorum malis uti in bonum finem; adeò ut DEUS malis voluntatibus *non det corruptionem, sed ordinem*, quatenus illas, quæ propriâ electione malæ sunt, sic flectit, & temperat, ut ad unum potiùs, quàm ad aliud malum se ferant, non quasi DEUS eas in malum trahat, sed quia in malum ruentes non retinet. Quapropter non magìs DEUS author est peccati, quàm is furti causa sit, qui conspecto homine ad furtum paratissimo, januam suam claudit, unde fit, ut fur deprædetur vicinam domum cujus ostia patent. Quòd autem hæc solutio admittenda sit, patet ex brevi singulorum, qui objecti sunt textuũ examine.

Ad 1.

Ad 1. In malis operibus, ut in venditione Josephi, & Christi occisione, duo sunt valdè diversa, actio quæ mala est, & passio quæ est optima. Passio ex efficaci DEI consilio & voluntate prodit, & ad ejus gloriam plurimùm confert; sed actio ipsa, quæ immane est scelus, à DEO non efficitur, sed permittitur in tempore ex prævisâ malâ hominis voluntate, unde nec in DEUM ut efficientem causam rejici potest; atque id satis insinuant verba hæc Josephi Genes. 50. *Vos cogitastis de me malum, sed Deus vertit illud in bonum.* Actio erga mala erat & ab hominibus, sed effectio optima erat & à DEO; ex eâ autem fratres suos consolatur Joseph: neque enim parva est consolatio ei, qui peccavit, & quem jam pœnitet peccati, si videat scelus suum ingenti cuipiam bono occasionem præbuisse. Hæc solutio textui Actuum applicanda est.

Ad 2. Is qui Davidem commovit ad enumerationem populi, non fuit DEUS, sed diabolus, ut patet ex I. Paralip. 21. ubi dicitur: Sathan *incitavit David, ut numeraret Israël.* Hæc tamen incitatio etiam DEO tribuitur, quia dæmon non potest, nisi quod ipsi à DEO posse conceditur.

Idem dicendum de maledictione Semeï, quam permisit DEUS, non autem fieri propriè jussit: *Si* enim Semeï in hoc *jubenti* DEO *obtemperasset, laudandus potiùs quàm puniendus esset,* aït S. Augustinus Lib. de grat. & lib. arb. 20.

Ad 3. Textus ille non rigidè & ad literam intelligi debet, quasi significet DEUM per se & efficaciter voluisse deceptionem Achab; sed hoc sensu quòd DEUS permittere voluerit ut spiritus nequam, qui ex se semper ad malum omne paratissimus est, deciperet Achab: unde DEI verba hunc habent sensum: *Egredere,* permitto; *& fac ità,* seu non prohibebo quominùs malum quod semper meditaris executioni mandes, si nimirum Achab prophetis meis resistere pergat.

* Obj. 2do. S. Augustinus sic habet Enchir. cap. 100. *Non fit præter voluntatem Dei, quod etiam contra ejus fit voluntatem, quia non fieret, si non sineret: neque utique nolens sinit, sed volens:* sed qui non sinit peccatum nisi volens, vult peccatum.

R. dist. min. vult peccatum, id est, vult actu positivo ipsum permittere, C. id est, vult ut fiat, & ad id impellit, N. Itaque DEUS erga hominis peccatum non se habet merè negativè, quasi homines eo planè invito peccent: an non ideo vult peccatum, cùm certum sit peccatum omne *contra ejus voluntatem* fieri, ut ibidem docet Augustinus.

Inst. Ille verè vult peccatum, qui hominum voluntates ut ad bona, sic & ad peccata inclinat: atqui ex S. Augustino Lib.

de grat. & lib. arb. cap. 20. & 21. DEUS operatur *in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocumqne voluerit: sive ad bona pro suâ misericordiâ, sive ad mala pro meritis eorum.*

R. dist. min. inclinat ad bona & mala: sed diversimodè, C. eodem modo, N. nam DEUS voluntates hominum inclinat ab bonum, faciendo, ut ex nolentibus bonum, fiant volentes, ut sæpiùs docet S. Doctor: at non sic inclinat ad malum, neque enim vel malitiam inserit, vel corda ad bonum inclinata pervertit, sed inclinata *proprio vitio* ad malum in genere, quasi inclinat ad tale malū, impediendo nè ferantur in aliud, & non impediendo nè ferantur in hoc, ut jam dixi.

† Obj. 3. Ille est causa peccati, qui sciens & volens est causa actionis cui annexa est deformitas, & quidem sæpè inseparabiliter, ut videre est in odio ipsius DEI: atqui DEUS, &c.

R. dist. maj. Qui est causa actionis deformis, in quantùm deformis est, C. qui est causa actionis in quantùm simpliciter est ens, subd. qui est causa particularis, C. universalis, N. In actu peccati duo occurunt, nempe ipsa actûs substantia, & deformitas eidem annexa. DEUS est quidem author actûs secundùm substantiam & materialiter spectati, quia imprimit agentibus creatis motum, sine quo non agerent: verùm non ideo causa est deformitatis, quæ huic actui inest: deformitas enim non oritur à causâ universali, cùm ea nec peccatum velit, nec concurrat eâ mente, ut fiat aliquid rectæ rationi difforme, nec teneatur concursum negare, imò potiùs eum tribuere debeat; ergo tota refundi debet in creaturam, quæ bonam primi agentis motionem *quasi particulat & determinat* ad malum, ut loquitur S. Thomas Lib. 3. contra Gent. cap. 66. at sic creaturæ defectus non magis à DEO est, quam claudicatio, ut est motus deficiens sit à virtute motivâ.

Inst. Qui gladium præbet ei, quem scit illo malè usurum, indubiè peccat, etiamsi illo gladio bene uti potuerit; ergo peccabit DEUS, si concursum suum ei præbeat quem, scit eo malè usurum.

R. neg. conseq. Ideo enim qui gladium præbet, peccat, quia tenetur cùm potest proximi malum avertere: at DEUS mala, quæ præscit, impedire non tenetur; tum quia summus est provisor; tum quia ex malis bona elicere novit; tum quia si DEUS mala omnia prohibere vellet, plurima mundo bona deessent, cùm nullum ferè sit bonum, quod multis peccati causa non sit.

Hìc unum addere lubet, DEUM, etsi admisso, ut hìc admittimus, concursu indifferenti, peccati author esse non possit, esse tamen

se tamen & meritò dici authorem boni, non solùm supernaturalis, quod ab ipso & speciali ejus gratiâ potissimùm profluit, sed etiam moralis: tum quia DEUS actiones bonas suadet, imperat, & ad eas hortatur; tum præcipuè quia non dat auxilium generale, nisi ut eo bene utamur, & ad vitam secundùm rationis lumen traducendam, quamvis eo nos abuti permittat.

Nunc paucis videndum, an dæmon sit causa peccatorum quæ ab homine committuntur. Quâ de re sit.

CONCLUSIO II. Diabolus est aliquô modô causa peccati, non tamen directè, sed indirectè & per accidens.

Prob. 1. pars. Qui ad peccatum sollicitat, & quantùm potest; inducit, ille aliquo modo causa est peccati: atqui sic se habet dæmon, ut patet ex historiâ tum Evæ quam decepit, tùm Sancti Job quem decipere conatus est: unde id I. Petri 5. *Adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret.*

Prob. 2. pars. Ut quis sit directè causa peccati, necesse est ut vel physicè ac realiter moveat voluntatem, actum ejus in eâ interiùs operando; vel sic ei objectum proponat, ut eam necessariò trahat ad illud; atqui diabolus neutrum efficit. Monet enim S. Petrus in eodem loco, ut dæmoni *fortes in fide* resistamus: atqui inanis foret hæc monitio, si dæmon quocumque modo voluntatem irresistibiliter ad malum moveret.

Prob 3. pars. Ille indirectè & per accidens est causa peccati, qui sæpè peccatum exhibet homini, ut aliquid suave & jucundum, efficitque ut id homo amplectatur: atqui hoc potest dæmon, cùm id possit homo respectu alterius hominis; & sæpius facit, ut docet S. Petrus verbis modò citatis; ergo.

Conclusionem hanc secundùm se totam docent Patres. *Diabolus*, aït Hieronymus in cap. 5. Matth. *adjutor & incensor malarum cogitationum potest esse, author esse non potest.*

Ceterùm abs re non est annotare dæmones variis admodum modis posse homini illudere, non tantùm in sensibus ejus externis, sed etiam in internis, putà efficiendo, apparitiones revelationesque simulando, colloquia de rebus divinis, quæ etiam cum Christo haberi credantur, fingendo. Quia ergo, aït August. Lib. 10. de Civ. cap. 10. *Satanas .... sicut de Proteo dictum est, formas se vertit in omnes hostiliter insequens, fallaciter subveniens, utrobique nocens*, æqvum est, ut ad artes ejus detegendas, Confessarii magnâ discretione, pœnitentes verò dæmonis insidiis expositi, magnâ submissione & humilitate utantur.

APPEN-

APPENDIX.

De occasionibus Peccati.

NOt. 1mo. Occasio peccandi est illud omne quod ex naturâ suâ vel circumstantiis inducit ad peccatum.

Occasio dividitur in *proximam*, quæ ex naturâ suâ vel ex circumstantiis propinquè inducit ad peccatum; & *remotam*, quæ remotè inducit.

Occasio proxima subdividitur in proximam *per se*, & proximam *per accidens*. Occasio proxima per se, ea est quæ sic nata est inducere peccatum, ut attentâ communi hominum fragilitate, illud proximè inducat. In hoc ordine sunt, cantilenæ turpes, colloquia liberiora, lectiones contra fidem, vel bonos mores, spectacula, familiaritas cum personis corruptis. Occasio proxima per accidens, illa est quæ, quamvis ex se & absolutè homines proximè ad peccatum non inducat, hunc tamen aut illum inducit attentâ speciali fragilitate ipsius. In hoc genere sunt armorum professio, artes quædam, negotiatio, officia Magistratûs, & Confessarii, taberna, ipsæ etiam aliquando virtutes, ac præsertim gratiæ gratis datæ, & alia similia quibus cùm bene uti possis, abuteris ex malâ tuî dispositione.

Utraque subdividi potest, 1mo. in *internam*, & *externam*. Interna ea est quam unusquisque secum gerit, & in proprio sinu portat. Talis est habitus pravus, indoles ad iram prompta, ignorantia officii sui; quin & ipsa corporis & animæ vis, scientia quæ inflat, &c. Externa ea est quæ ab extrinseco insidias struit, talis est mala societas, periculosæ conversationes.

2do. In *voluntariam* & *necessariam*. Voluntaria ea in præsenti, quæ dimitti potest solo voluntatis arbitrio, ut ludus, taberna, quorumdam librorum lectio. Necessaria vel est *physicè* talis, vel *moraliter* solùm. Occasio physicè necessaria ea est cujus fuga à nobis non pendet. Talis est occasio puellæ, quæ quotidianam patitur tentationem ex præsentiâ famuli hero cari, quem ejicere ipsa non potest. Occasio necessaria moraliter ea est quæ absolutè quidem dimitti potest, sed non sine gravi incommodo. Talis est occasio nata ex arte quâ quis se suosque sustentat; talis est occasio famuli qui ex hâc vel illâ domo egredi non potest, quin à grandi pecuniæ sibi debitæ summa excidat.

Not. 2do. In occasione proximâ distinguendam esse rationem occasionis, & rationem proximitatis: quandoque enim

tollitur occasio, & cum eâ proximitas; quandoque verò manente occasione, sola aufertur occasionis proximitas. Tollitur occasio in ratione occasionis per separationem objecti: sic famulus cum ancillâ peccans tollit occasionem, cùm à domo, & omni ancillæ civili consortio recedit. Tollitur occasio in ratione proximitatis, cùm vel aufertur ab objecto vis causandi, vel apponitur impedimentum causalitati; ut si in casu mox allato famulus & ancilla licèt in eâdem remaneant domo, vel nunquam existant soli, vel femina nubat alteri; sicque & ille & illa horrore adulterii committendi retineantur, qui priùs à simplici fornicatione non adeò abhorrebant.

Conveniunt omnes voluntariam peccati occasionem, si proxima sit, vitandam esse, negandamque absolutionem, ei qui ab ipsâ non recesserit. Et id quidem apertè docet tum Scriptura his verbis Matth. 5. *Si oculus tuus dexter scandalisat te, erue eum &c.* tum praxis & judicium Ecclesiæ, quæ hanc per Innocentium XI. propositionem damnavit, *Potest aliquando absolvi, qui in proximâ occasione peccandi versatur, quam potest & non vult omittere.* At non ità conveniunt quænam occasio proxima debeat appellari. Alii proximam eam occasionem dicunt, in quâ peccatur *semper vel ferè semper*; alii in quâ *plerumque seu ordinariè*; alii eam in qua *frequenter*; alii in quâ si decies versatus fuerit homo, quinquies, aut septies lapsus sit; contra quos sit

Conclusio. Occasio proxima ea est, quæ, sive de se, sive attentâ peccantis dispositione, exponit hominem morali sive probabili peccati periculo: non autem ea solùm in quâ semper, aut ferè semper, aut frequenter, aut frequentiùs peccat. Hæc propositio, ad quam non satis attendunt viri aliunde accurati.

Prob. 1mo quia antiqui & præstantiores Magistri, qui ante exortas laxitates scripsêre, non eam solùm occasionem sub gravi culpâ vitandam censuerunt, in quâ quis semper, aut ferè semper, aut quod pene idem est, certò moraliter peccat; sed & eam quoque quæ probabile includit peccandi periculum. Sic S. Thomas 2. 2. q. 10. art. 9. *Infirmi in fide*, inquit, *de quorum salute probabiliter timeri potest; prohibendi sunt ab Infidelium communione*; ergo, juxta S. Doctorem, ut quis ab aliquâ occasione recedere teneatur, sufficit ut *probabiliter timeri* possit, nè eadem occasio ei sit ruinæ causa. S. Carolus Borromæus in Instruct. Confess. q. 2. cap. 15. & 16. vetat nè absolutio iis impendatur, qui peccatorum mortalium occasiones vitare non proponunt. Porrò, inquit, *sub occasionem peccati mortalis omne illud cadit, quod peccandi mortaliter causam subministrat; eò quod*

....*vel*

..... *vel per se ad peccatum inducat; vel ejus occasione confitens usque adeò ad peccatum allicitur, ut certè Confessarius metuere possit, quòd ex perverso quem diù induit habitu, in posterum non magis abstinebit quàm priùs, à peccato, si in iisdem occasionibus versetur;* ergo ad occasionem proximam *per se*, sufficit ut per se ad peccatum inducat. Ad occasionem verò *per accidens*, de quâ vulgò non nisi ex præteritis lapsibus judicari potest, sufficit ut verè metuere possit, Confessarius, nè pœnitens in eadem quæ admisit crimina, relabatur.

* Prob. 2do. Ut homo censeatur positus in occasione proximâ peccati, adeoque jam peccati reus, sufficit ut peccatum in hâc occasione tanquam in causâ eidem homini voluntarium & quæsitum reputetur; atqui ut peccatum homini in causâ voluntarium, & quasi de industria quæsitum censeatur, necesse non est ut is sæpè ex eâdem causâ peccaverit, sed sufficit ut cognoscat, aut cognoscere possit & debeat peccatum ex hâc causâ probabiliter subsecuturum esse. Prob. min. 1mo, quia homo ille talem quærendo causam reipsâ amat periculum præsens & actuale; 2do. quia Gregorius IX. cap. ult. *De injuriis*, docet probabile periculum sufficere ad imputationem homicidii: *Nec ignorantia* inquit, *te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter*, seu probabiliter, *posse contingere*, ergo ad occasionem proximam sufficit, quòd omnibus moraliter æstimatis sit graviter de se incentiva peccati, non requiritur verò ut quis in eâ pluries lapsus sit.

† Prob. 3tio. Si occasio proxima ea solùm diceretur in quâ quis semper, aut ferè semper, aut plerumque, aut ordinariè cadit, aut sæpiùs peccat quàm non peccat, qui decies in mense cum ancillâ peccavit, non esset in occasione proximâ, quia nec ferè semper, nec sæpiùs peccasset, &c. atqui hoc planè absurdum est; ergo.

Addo fieri posse 1mo. ut proxima reputetur occasio. ea quæ semel tantùm in anno ad peccatum induceret; ut si plurium annorum experientiâ constet, aliquem toties peccare, quoties visitat cognatam suam, quam semel tantùm in anno visitat: talis enim occasio inducit probabile peccati periculum iis qui in ipsâ versantur; cùm ex præteritis judicari possit de futuris.

2do. Proxima quoque censeri debet occasio, quæ licèt hactenus te ad peccatum non impulerit, est tamen tam lubrica, & ex se tam vividas parit tentationes, ut probabile peccati periculum includat: unde merito notata est doctrina

Gobati, qui negabat recusandam esse absolutionem puellis quæ nudæ nudum procum in idem lectum admittebant per aliquot horas.

His tanquam legitimo fundamento præsuppositis, quasdam proponemus regulas quas in praxi sequatur Confessarius circa peccatores in occasione proximâ mortaliter peccandi constitutos. Nulla enim est difficultas cum iis qui in occasione tum absolutè, tum relativè solùm remotâ versantur: hi enim absolvi debent, si nihil aliud obstet, quia efficax vitæ Christianæ propositum, non involvit fugam occasionis remotæ; alioqui, ut in simili materiâ dicit Apostolus * deberemus omnes *exire de hoc mundo*, in quo, ut dicitur Sap. 14. creaturæ omnes *in odium factæ sunt, & in tentationem animabus hominum, & in muscipulam pedibus insipientium.* Sit igitur

REGULA I. Si occasio proxima sit præsens, & dimiti possit non debet *ordinariè* absolvi pœnitens, nisi eam dimiserit.

Prob. absolvi non potest, nisi qui firmum habet & efficax propositum non peccandi; vel saltèm qui non habet, nisi propositum de quo legitimè dubitari potest an serium sit: atqui talis est conditio pœnitentis qui ab occasione præsenti recedere non vult. Verum enim & efficax emendationis propositum involvit voluntatem sinceram destruendi causas saltèm proximas peccandi: sed qui ab occasione proximâ peccandi recedere non vult, hancce voluntatem non habet: imò censetur amare peccatum, cùm amet periculum peccandi, quod qui amat, peribit; ergo.

Confirmatur, tum quia talis homo vult causam, quam scit aut scire debet cum malo effectu conjunctam esse connexione moraliter infallibili, saltém relativè ad propriã, quam in se cognoscit fragillitatem. tum quia hæc Christi sententia, *Si oculus tuus dexter scandalisat te, erue eum* quæ de occasionibus proximis intelligitur, ad minus locum habet in iis occasionibus, quæ possunt physicè & moraliter dimitti? ergo locum habet in his occasionibus, de quibus loquitur Regula nostra.

Hinc qui habet domi mulierem cum quâ graviter peccat, non antè absolvi debet quàm eam ejecerit; & quamvis ploret, promittat, juret se statim ut domum regressus fuerit concubinam ejecturum, non debet Confessarius absolutionem dare, etsi de verò pœnitentis proposito certus esset: quia sola concubinæ præsentia, vox sola, solæ lacrymæ, vel ipsius Samsonis vim ac virtutem in ictu oculi labefactant.

Eâdem

Eâdem de causâ absolvi non debent simoniaci, nisi Beneficio simoniacè accepto valedixerint; magi, nisi pacto cum dæmone inito renuntiaverint; boni alieni detentores, si usque ad tempus Confessionis illud restituere noluerint, licèt exteriùs aut interiùs moniti.

His adde pœnitentem aliquando arcendum ab iis occasionibus in quibus graviter tentatur, etsi necdum cesserit tentationi. Unde ancilla vividè ad peccatum sollicitata, ab hero discedere debet matrona quæ graviter occasione domestici tentatur, eundem expellere tenetur, compensando quidquid is inde pati potest detrimenti. Ratio est, quia qui liberè manet in occcasione tam periculosâ, rationabiliter sperare non potest extraordinaria gratiæ auxilia, sine quibus tamen tentatio hujusmodi non superatur

Dixi, *ordinariè*; quia tamen est quandoque absolutionis moribundo impendendæ necessitas, ut expectari nequeat donec occasionem peccandi ejecerit.

Regula II. Si occasio proxima sit præsens, sed physicè dimitti non possit, ut cùm duo qui simul peccant, in eodem carcere detinentur, pœnitens absolvi non debet, nisi se verè & efficaciter corde & animo ab occasione separaverit.

Prob. ut quis in occasione proximâ peccandi positus, absolutionis capax sit, oportet ut occasionis proximitatem tollat, cùm occasionem ipsam tollere nequit, ac proinde ut occasionem de proximâ faciat remotam; se ab eâ corde separando, cùm ab ea corpore, vel domicilio separare se non potest.

Hinc colliges eos qui per habitum pravum, v. g. pollutionis, sibimetipsis, facti sunt proxima peccandi occasio, non antè esse absolvendos, quàm tempore notabili vim pravæ consuetudinis superaverint: unde qui quotidie peccabat, & bis adhuc aut ter in mense relabitur, absolvi non debet, quia ut minimùm dubitare debet Confessarius an sincera sit ejus contritio; porrò in dubio an præsto sit sufficiens Sacramenti materia, Sacramentum extra casum necessitatis, confici, vel potiùs tentari non debet.

Regula III. Si occasio proxima sit præsens, sed moraliter, id est, sine gravi scandalo, murmure, aut damno temporali, dimitti non possit; putâ si frater cum sorore peccet, aut filius familias, cum ancillâ quam ejicere non potest, aut famulus cum hero ac cujus obsequium contractu obstrictus est, aut Chirurgus artem suam exercendo, hæc in praxi sequenda videntur.

1mo. Si promittat pœnitens se post aliquod tempus oppor-

portunitatem habiturum recedendi ab occasione, expectandum erit illud tempus ut absolvatur, nisi quid aliud obsit.

2do. Si pœnitens in ipso occasionis tempore, post probationem verè sufficientem, seriò videatur emendatus, absolvi quidem poterit; sed tunc omni conatu efficiendum erit ut ab occasione illâ quam ex proximâ remotam fecit, statim ut moraliter possibile erit, recedat; quia semper timendum est nè eadem occasio ex remotâ fiat denuò proxima! 3tio si pœnitens ab occasione ob nimiam difficultatem recedere non possit, cum eo agendum erit, ac cum iis qui in occasione physicè necessariâ versantur: unde neganda erit absolutio, donec certa appareant veræ conversionis argumenta, ut mox dictum est.

4to. Demum, si tentatis quæcumque ad hujus pœnitentis correctionem tentata sunt, pergat is tamen aliquando ab occasione vinci, tunc aperto ore dicendum est ei nullam fore spem absolutionis, donec quidquid contingat, ab occasione recesserit. Haud tamen tunc temporis abjiciendus erit pœnitens, sed tractandus misericorditer ut paulatim ad meliorem sensum adducatur. Eadem agendi ratio servari debet erga pœnitentes. qui post acceptam ab aliis Confessariis absolutionem relapsi fuerint. Interim sollicitè cavendum est, nè quem ab uno periculo liberare conamur, in aliud gravius conjiciamus. Suaderi tamen potest fratri v. g. qui cum sorore peccavit, ut studii, peregrinationisve, aut artis edíscendæ prætextu, copiam obtineat è paternâ domo discedendi; sorori itèm ut in domum Religiosam ad tempus se recipiat. aut cognatas adeat, &c. imò in hisce tam arduis casibus Episcopus aliquando consuli potest, celato personarum nomine, ut tradit S. Carolus Borromæus.

REGGULA IV. Si occasio vel non ità urgens sit, vel non præsens, sed ex earum numero quas pœnitens extra se domùmque suam quæritare cogitur, mitiùs aliquando cum eo agi potest: potest enim absolvi, si & habitum peccandi nondum contraxerit & ab occasione omnino aversus & alienus esse prudenter judicetur; alioqui verô constanter differenda erit absolutio. Ità S. Carolus his verbis: *Quod spectat ad occasiones,* (quæ ità non urgent, aut præsentes non sunt,) *quales sunt aleæ vacatio, conversationes, aspectus & gestus minùs pudici, pœnitens absolvi non debet, nisi sincerè promittat se ab iis abstenturum; quòd si jam alias id promiserit; nec emendatus fuerit, differenda est absolutio donec aliqua pœnitentis emendatio appareat.*

REGULA V. Cum iis qui sunt in occasione sibi *per accidens*

dens exitiosâ, eodem *ferè* modo agendum eft ac cum iis qui verfantur in occafione proximâ per fe.

Prob. quia utraque occafionis fpecies æqualiter iis qui in ipsâ verfantur perniciofa eft: unde Chirurgi qui artem exercendo, libidini fuæ confentiunt; mercatores qui fraudem ac perjurium in commercio adhibent; œnopolæ qui vinum iis quos ebrios vident, negare non audent; Canonici qui Chorum non frequentant, non antè funt abfolvendi quàm à fuâ quifque profeffione receflerit.

Dixi *ferè*; occafio enim per accidens reipsâ in quibufdam differt ab occafione *per fe*: 1mo. enim qui in occafione *per accidens* verfatur, non cenfetur effe in occafione proximâ, cùm ter folùm aut quater in eâ peccavit: unde Advocatus qui caufas injuftas femel & iterum defendit, non ftatim ab officii fui exercitio removendus eft; contra verò aliquando in occafione proximâ effe cenfendus eft; qui in eâ verfatur occafione per fe, in quâ femel tantùm peccaverit. Sic puella quæ femel cum hero, aut domeftico fornicata eft, judicari debet, effe in occafione proximâ; jam enim fracti funt pudoris limites, jàm timor nè procus, fi quid fibi negetur, crimen commiffum divulget, fufficit ut iteretur culpa ad quam de fe proni funt hominis fenfus.

2do. Plura tentari debent remedia antequam cogatur quis renuntiare occafioni per accidens, quæ ut plurimùm fine gravi incommodo relinqui non poteft, quàm ut relinquatur occafio per fe, quæ fæpiùs abfque iifdem incommodis deferi poteft.

Quæ hactenus de occafione peccati mortalis dicta funt, ad occafiones peccati venialis extendi debent, fervata proportione, & adhibitis iis cautionibus, 1mo, quòd longe frequentior fit venialis peccati occafio, quàm mortalis; 2do. quòd major item fit difficultas vitandi venialis, quàm mortalis; unde & juftiffimi quique vulgò in multis venialibus offendunt. Hoc tamen non impedit quin ut ad peccati mortalis fic & ad venialis remiffionem obtinendam, neceffaria fit, verâ contritio, quâ fæpiùs carent qui ex habitu, & ftatûs fui confuetudine peccata femel aut bis in hebdomade deponunt, & quâ depofuerunt facilitate, denuo committunt. Solent ii quidem hinc fe fecuros arbitrari, quòd peccatis venialibus quæ confitentur, grave aliquod præteritæ vitæ peccatum; ut certam Sacramenti materiam adjungant. Verùm & hîc quoque magna & multiplex occurit trepidandi ratio. Nempe verò ut peccata vitæ præteritæ, fint novæ abfolutionis materia, neceffum eft ut cum novo pœnitentiæ motu declarentur: is

autem pœnitentiæ motus, ut pro sincero haberi queat, novum complecti debet propositum satisfaciendi Deo, eique majori deinceps cura famulandi. An autem propositum hoc habere judicabuntur, qui plurima, in quibus Deo displicent, emendare non satagunt, imò qui ad iterandas easdem Dei offensiones quasi jam nunc determinati sunt? Ii ergo soli hac in materia securi esse possunt, qui omni custodia servant cor suum à culpis etiam levioribus, sicque singulis suis gressibus invigilant, ut saltem ordinariè loquendo, ex sola infirmitate, fragillitate, aut inadvertentia labantur.

CAPUT TERTIUM.

De proprietatibus Peccati

PEr proprietates peccatorum intelliguntur 1mo. eorumdem unitas & distinctio, sive specifica, sive numerica; 2do inæqualitas & connexio.

ARTICULUS PRIMUS.

De unitate & distinctione specificâ Peccatorum

CUm ex Tridentino sess. 14. cap. 5. & can. 7. * necessarium sit ut pœnitens numerum, speciem, & circumstantias speciem mutantes in Confessione declaret, de his omnibus hîc seriò tractandum est. Porrò tunc peccata specificè differunt, cùm malitia eorum est rationis essentialiter diversæ; tunc autem numero solo discrepant, cùm eorum malitia ejusdem est naturæ: unde furtum & adulterium penès speciem distinguuntur, sed duo furta penès numerum differunt. Varias varii distinctionis hujus causas assignant, eas rejiciam quæ falsæ videntur, sequar quæ veriores apparent. Unde sit

* Conclusio I. Oppositio notabiliter diversa cum æterna lege non inducit distinctionem specificam absolutam inter peccata.

Prob. quia alioqui quælibet circumstantia notabiliter aggravans, mutaret speciem peccati: atqui hoc falsum est juxta omnes penè Theologos, qui cum Sancto Thoma docent magis, & minùs intensum & remissum, &c. minuere

* *S. Thom.* 2. 2. *q.* 72.

vel

vel aggravare peccatum intra eandem speciem, sed ipsum aliam in speciem non transferre.

Dixi. *distinctionem specificam absolutam*, quia oppositio notabilis cum lege, hoc sensu diversitatem specificam inducere potest, quod peccatum ex non destructivo charitatis, faciat ejusdem destructivum, id est, ex veniali mortale. Hoc sensu furtum aurei additum furto assis, mutat quidem speciem demeritoriam prioris furti; at non mutat speciem moralem absolutam ejusdem furti; quia utrumque furtum manet simpliciter in ratione furti, & sub furti genere continetur: hîc porrò præsertim inquirimus unde petenda sit distinctio specifica absoluta peccatorum.

CONCLUSIO II. Distinctio specifica peccatorum non desumitur è diversitate præceptorum, si hæc eamdem numero materiam & sub eodem motivo attingant.

Prob. quia qui usuram aut simoniam committit, non nisi unum specie peccatum committit, ut fatentur omnes: atqui tamen usura diversis specie præceptis prohibetur, sicut & simonia; cùm utraque prohibeatur jure naturali, divino & positivo; ergo.

Hîc 1mo. qui Sacrum omittit die Dominica in quam incidit festum Sancti alicujus, non nisi unum specie & numero peccatum facit. Idem dicendum 1mo. de eo qui jejunium violat feria quarta temporum in quam incidit vigilia S. Matthæi; 2do de eo qui frangit votum quod multoties renovavit; 3tio. qui facit contra præcepta quorum transgressioni, diversæ diversis à superioribus pœnæ impositæ sunt: putà qui committit blasphemiam, quæ aliter lege civili, aliter lege Ecclesiastica prohibetur. Ratio est, quia licèt leges quibus peccata hæc vetantur, sint materialiter diversæ, formaliter tamen & ex communi sapientum judicio, unum morale præceptum constituunt, quo res una eodemque motivo & intuitu præcipitur, aut prohibetur: sicut ergo multos virtutis actus non elicit qui rem unam à multis superioribus eadem de causa præceptam exequitur; sic nec multa committit peccata qui rem eandem non facit.

Hinc 2do. & à contrario sensu, Pater Minimus qui die veneris carnes comedit, duplex specie peccatum admittit. Idem est de pœnitente, & qui ex Confessarii præcepto obligatus est ad jejunandum sabbato, carnibus vescitur. Ratio est, quia & Minimus & pœnitens ad abstinentiam tenentur ex motivo duplici specificè diverso: Minimus quidem motivo Religionis, ratione voti; & pænitens ex motivo pœnitentiæ, ratione obligationis sibi per Confessarium impositæ;

uterque verò ex motivo abſtinentiæ per legem Eccleſiaſticam imperatæ.

† CONCLUSIO III. Specifica peccatorum diſtinctio reperenda eſt ex oppoſitione ſpecie diversâ cum lege.

Prob. Peccatum in eſſe peccati conſtituitur per ſuam cum lege oppoſitionem; ergo cùm oppoſitio hæc ſpecificè & eſſentialiter diverſa eſt, peccatum eſſentialiter ſeu ſpecificè diverſificari debet. Quia tamen regula hæc, utpotè generalior, facile in praxi applicari non poſſet, ſit

CONCLUSIO IV. Tùnc peccatum oppoſitionem cum lege ſpecificè diverſam habet, cùm actio mala adverſatur vel diverſis virtutibus vel diverſis ejuſdem virtutis officiis, vel eidem virtuti, contrario modo; vel demum eidem virtuti, diverſo modo, licèt non contrario.

Prob. exemplis: 1mo. enim infidelitas, deſperatio, odium Dei, & ſuperſtitio, ſunt peccata ſpecie diverſa, quia diverſis adverſantur virtutibus, fidei ſcilicet, ſpei, charitati, & religioni. Sic quoque furtum in loco ſacro, effuſio ſanguinis in eodem loco, percuſſio Clerici, parricidium, & ſimilia, licèt fortè uno actu conſummentur, plures tamen ſpecie malitias continent, quia pluribus virtutibus ſpecie diverſis adverſantur, putà juſtitiæ, quæ prohibet nè alterius bonis aut perſonæ damnum inferatur, & religioni aut pietati, quæ vetant nè loca ſacra profanentur, ne lædatur honos Clericis & patri debitus.

2do. Idololatria & ſuperſtitioſus cultus, blaſphemia & ſacrilegium ſpecie differunt quia diverſas ejuſdem virtutis, religionis nempe, functiones lædunt: vetat enim religio nè alius vero Deo colatur, contra quod facit idololatria; & nè Deus illegitimo cultu honoretur, contra quod facit ſuperſtitio, &c. Pariter hæreſis & omiſſio actûs fidei, odium Dei, & omiſſio charitatis, eſſentialiter diſtinguuntur, quia diverſa fidei charitatiſque officia ledunt: fides enim non ſolùm exigit ut nihil divinæ revelationi contrarium credatur, ſed etiam ut aliquando poſitivos aſſensûs noſtri actus eliciamus; charitas verò & excludit odium Dei, & expreſſum ejus amorem imperat.

3tio. Prodigalitas & avaritia, præſumptio & deſperatio, diverſæ ſunt naturæ, quia licèt uni ſolùm opponantur virtuti, liberalitatis ſcilicet, vel ſpei, ab eâ tamen duobus modis contrariis, ac proinde ſpecie diverſis recedant, per exceſſum ſcilicet & defectum.

4to. Furtum, rapina, detractio, homicidium, ſpecificè differunt, quia eandem juſtitiæ virtutem impugnant diverſimodè:

alia enim est ratio exercendi justitiam servando bona alterius, alia servando famam aut vitam, ob speciales quæ circa hoc occurrunt difficultates; ergo alia quoque est ratio eandem justitiam violandi, nocendo bonis, famæ, aut vitæ.

Ex dictis colliges peccati speciem sepè per solas circumstantias mutari: ut autem intelligatur quando id contingat, non abs re erit paulò fusiùs disserere de circumstantiis. Eæ verò definiri possunt, accidentia quædam actûs humani, sine quibus actus ille secundum essentiam esse & concipi potest. Sic quia furtum concipi non potest sine acceptione rei alienæ, sequitur acceptionem illam non esse circumstantiam, sed ipsam essentiam furti; quia verò furtum concipi potest absque eo quòd cogitetur de loco sacro vel profano, de tali vel tali quantitate, sequitur & locum, & hanc vel illam quantitatem, esse accidentia seu circumstantias furti.

Septem numerari solent actûs humani circumstantiæ hoc expressæ versu: *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.*

Quis, denotat personæ operantis qualitatem accidentariam, conferentem aliquid bonitatis vel malitiæ actui morali, v. g. quòd operans peritus sit, vel rudis; Sacerdos, vel laicus; liber, vel obstrictus voto; Beneficiarius, conjugatus, &c.

Quid, denotat objecti qualitatem aut quantitatem accidentariam, v. g. an persona quæ læsa est, sit superior, pater, vel Sacerdos; an res furtiva sit sacra, an pauperi erepta sit; ea quæ est objectum luxuriæ, consanguinea sit, affinisve, aut voto castitatis, vel vinculo conjugii obstricta; an ex detractione damnum sit subsecutum, &c.

Ubi denotat conditionem loci v. g. quòd in loco sacro effusus sit sanguis aut semen; quòd in loco publico scandalosè peccatum sit.

Quibus auxiliis, denotat personas, media, instrumenta, aliaque id genus quibus quis usus est ad operandum; v. g. an quis ope dæmonis aut malefici, veneno, instrumento prohibito usus sit ad occidendum hominem, aut inspirandum amorem sui; an Missam celebraverit absque calice consecrato, an alios jussu vel consilio furti sui socios effecerit.

Cur. denotat non finem operis, qui ex opere satis intelligitur, sed finem operantis, v. g. quòd quis furatus sit ad mœchandum.

Quomodo, denotat accidentalem actûs modum, v. g. quòd actus sit commissus intensè vel remissè, sponte vel coactè, scienter aut ex ignorantiâ; motu primo, vel secundò primo; contra vel secundùm dictamen conscientiæ.

Quan-

Quando, denotat accidentariam temporis conditionem, v. g. an frequentata ſit taberna die feſto, vel tempore divini Officii; an manducatæ carnes die jejunii; an detractio longo tempore perduraverit.

Duplex eſt circumſtantiarum genus: aliæ mutant ſpeciem actûs, aliæ non mutant.

Circumſtantiæ ſpeciem mutantes, ſumptæ ut in præſenti ſumi debent, prout in Confeſſione neceſſariò apperiendæ ſunt, ſunt eæ quæ actioni morali addunt malitiam moralem ſpecie diſtinctam à malitiâ vel à ſubſtantiâ actûs præcisè & ſolitariè ſumpti.

Dixi 1mo. *malitiam mortalem;* quia ſi circumſtantiæ addant malitiam ſolùm venialem, non mutabunt ſpeciem ad mentem Concilii Tridentini; unde ſi quis duellum ineat ex aliquo gloriolæ motu, circumſtantia *cur* in confeſſione reticeri poteſt.

Dixi 2do. *ſpecie diſtinctam;* circa quod notandum circumſtantias quæ ſpeciem non mutant phyſicè, eam ſæpius mutare Theologicè & demeritoriè. * Sic furtum magnum & parvum, licèt non differant ſpecie phyſicâ, nec etiam morali abſolutâ, differunt tamen Theologicè & ſpecie morali demeritoriâ; quatenùs furtum mortale meretur privationem gratiæ & gloriæ, leve non itèm.

Dixi 3tio. *à malitiâ vel ſubſtantiâ actûs;* quia circumſtantia mutans ſpeciem aliquando addit malitiam *malitiæ*, ut patet in furto rei ſacræ; aliquando addit malitiam *ſubſtantiæ* actûs objectivè boni, ut videre eſt in eleemoſynâ quæ datur virgini ad labefactandam ejus integritatem.

Hinc generatim & abſolutè loquendo, triplex ſtatui poteſt circumſtantia mutans ſpeciem, neceſſariò confitenda. Prima quæ ex peccato veniali efficit mortale ejuſdem ſpeciei moralis abſolutæ, ſed alterius ſpeciei moralis demeritoriæ, talis eſt circumſtantia quantitatis in furto. Secunda quæ ex peccato vel veniali, vel mortali unius ſpeciei, efficit mortale ſpeciei alterius; ex veniali quidem ut in verbo otioſo, ſed prolato intuitu fornicationis; ex mortali autem, ut in furto gravi directo ad ebrietatem. Tertia quæ ex actu objectivè bono, actum letaliter vitioſum efficit, ut in caſu mox allato eleemoſynæ quæ puellæ datur ad corrumpendam ejus pudicitiam.

Circumſtantiæ non mutantes ſpeciem ſunt eæ quæ efficiunt objectum actionis alicujus ſub eâdem moralitate quam actio illa ex naturâ ſuâ habet, ut intenſio, remiſſio, quantitas, duratio, ignorantia, vis, metus, & ſimilia, ex quibus actio magis aut minùs vituperio vel laude digna efficitur. Circumſtantiæ illæ dividuntur innotabiliter aggravantes, & minuentes.

Circumstantia *notabiliter aggravans peccatum*, ea est pro præsenti, quæ peccati malitiam mortalem in eâdem specie plurimùm adauget, faciens nempe ut unicum peccatum pluribus & saltèm duobus moralibus æquivaleat, sive ratione quantitatis materiæ, ut si quis tres aureos furetur; sive ratione durationis, ut si quis delectationi morosæ per plures horas indulgeat; sive ratione summæ intentionis, ut si quis æternam damnationem optet inimico suo.

Circumstantia *minuens* pro præsenti, ea est quæ aliquid adimit de gravitate peccati in suâ specie relicti: talis est circumstantia metûs in homine qui ex timore mortis fidem negat, quique ideo minus quidem peccatum committit, sed nihilominùs, semper mortale. Circumstantia quæ ità minueret peccatum ut illud de mortali faceret veniale, non esset præsentis instituti, quia necessariò non esset confitenda. Iam superest ut tradamus regulas unde cognosci possit quandonam peccati species penès circumstantias diversificetur; quâ de re conformiter ad principia superiùs stabilita sit.

Regula unica: Circumstantia mutat speciem peccati, quoties in actu ponit specialem cum lege repugnantiam, quam actus præscindendo ab illâ circumstantiâ non habet: porrò toties circumstantia specialem hanc cum lege repugnantiam actui communicat, quoties efficit ut actus impugnet vel virtutes diversa ejusdem virtutis officia, vel eandem virtutem modo contrario, aut disparato. Sequitur ex dictis. Ut autem regula hæc singulis circumstantiis applicari faciliùs possit, eas sigillatim percurremus. Itaque.

Circumstantia *quis*, seu personæ, mutat peccati speciem in triplici casu; 1mo in quacumque materiâ cùm persona, speciali vinculo, voti v. g. promissionisve, obligatur ad rem aliquam quæ aliunde jam vel ipsi soli vel omnibus aliis præcepta erat. Patet id exemplo illius qui ex voto obligatus ad jejunandum, quo tempore vel alii Fideles ad jejunium obligantur, vel ipse jam ex Confessarii præcepto obligatus erat, jejunium omittit; 2do. in materiâ charitatis erga proximum, si persona sit publica, aut ad aliquid ex officio teneatur: unde Parochus qui Sacramenta non administrat, Magistratus qui bonis & saluti civium non consulit, non charitatem modò sed & justitiam lædunt; 3tio. in materiâ castitatis, si persona multis titulis ad castitatem teneatur, ut qui sacris Ordinibus initiati sunt, qui conjugii, consanguinitatisve legibus obstringuntur. Ex his principiis facilè colligetur peccatum sæpiùs notabiliter aggravari ex conditione personæ: graviùs enim peccat Sacerdos aut Religiosus se inebriando, quàm simplex Laïcus.

Circum-

Circumstantia *quid* sive objecti, speciem mutat; 1mo. cùm objectum sive omnibus, sive aliquibus ratione specificè diversâ prohibitum est. Hâc de causa qui peccat cum Religiosâ, aut consanguineâ, crimen à fornicatione diversum committit, & eò gravius quò magis consanguinea est persona, cum quâ peccat; idem dic de furto rei sacræ, de percussione Clerici, de commercio cum conjugata, aut etiam juxta multos simpliciter desponsatâ, de parricidio aut uxoricidio.

2do. Cùm ex positione actûs circa aliquod objectum, sequitur aut sequi potest positio alterius actûs circa aliud objectum sub diversâ ratione prohibitum. Hinc duo specie peccata committit, 1mo. qui furando exponit se manifesto vitæ discrimini; 2do. qui venatur contra jus alterius, & segetes conculcat; 3tio. qui tempus inutilibus in colloquiis terendo, exponit se vel alium proximo peccandi periculo; 4to. qui actione suâ dat proximo scandalum & occasionem ruinæ spiritualis.

De scandalo agam ubi de Charitate. Hîc obiter dicam, in scandalo non solùm *directo*, quo quis intendit spiritualem proximi ruinam, sive ex desiderio ipsius ruinæ, quod diabolicum est & rarum, sive ad satisfaciendum suis passionibus quod commune est; sed etiam *indirecto*, quo quis aliquid agit unde prævidere potest secuturam proximi ruinam, licèt eam non intendat, duas reperiri malitias, quarum prior opponitur charitati debitæ proximo, posterior verò opponitur virtuti ad cujus violationem inducitur proximus. Unde qui se inebriat aut mœchatur, prævidendo alios exemplo suo idem facturos esse, etsi id non intendit, peccat & contra charitatem, & contra temperantiam aut castitatem; adeoque non sufficit ut accuset se de dato scandalo ut sic, sed de tali specie scandali, dicendo v. g. Turpiter egi, vel locutus sum coram sex personis, quarum altera conjugata erat, altera habebat votum castitatis.

Circumstantia parvæ vel magnæ quantitatis aut intentionis, notabiliter aggravare aut minuere potest peccatum, ut patet in furto & odio; sed nisi peccatum è veniali mortale faciat, non mutat speciem strictè prout hæc mutatio sumitur in præsenti.

Circumstantia *ubi* seu loci, mutat peccati speciem, 1mo. in furto tum rei sacræ, tum etiam rei non sacræ in loco sacro; quia, * ut docet Joannes VIII. *sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro;* 2do. in homicidio, in pollutione voluntaria etiam occultâ, in tactibus, aspectibusve impudicis, etiamsi hæc fiant sine periculo pollutionis; quia peccata hæc tam graviter opponuntur reverentiæ debitæ locis in quibus ipsi Angeli contremiscunt,

* 1. XVII. q. 4.

tremiſcunt, ut ſecluſâ quacumque Eccleſiæ prohibitione novam, eamque gravem malitiam inducant.

Gravior eſt quæſtio, an omnia prorſùs peccata in Templis commiſſa ſpecialem contrahant malitiam ratione loci ſacri.

Negant communiùs recentiores, ſi ſermo ſit de aliis peccatis præter furtum, homicidium, copulam aut pollutionem, aliaque peccata eidem affinia quæ ſtatim recenſui. Quia inquiunt, hæc ſolùm crimina ſpeciali Eccleſiæ præcepto in locis ſacris vetita ſunt. Hæc tamen regula non videtur univerſaliter vera. Quis enim à gravi ſacrilegio eos excuſare auſit, qui in Eccleſiam equos & jumenta inducerent ut in ſtabulum; qui in ipſo Sanctuario ſacrificia Idolis offerrent; qui ibidem mercatum profanum, nundinaſve, & à fortiori laſcivas comœdias haberent? ergo in his ſaltèm aliiſque ejuſdem generis caſibus, ratio ſacrilegii non ab extrinſeco, ſeu ab Eccleſiæ præcepto repetenda eſt, ſed ex ipſa loci ſanctitate, cui gravis infertur injuria.

Hinc Medina, & alii quidam inſinuant circumſtantiam loci ſacri in quocumque peccato mortali, ſive externo ſive interno eſſe neceſſariò explicandam: 1mo. quia innumera ſunt peccata quæ non minùs adverſantur reverentiæ locis ſacri debitæ, quàm furtum; 2do, quia jus naturale quo prohibetur irreverentia in ſacris locis, nec diſtinguit inter irreverentiam internam & externam, nec inter peccata externa & interna; 3tio. quia communis ſenſus indicare videtur magis eſſe impium, ut *ubi peccatorum venia eſt poſtulanda, ibi deprehendantur peccata committi*, ut loquitur Gregorius X.

Habet hæc opinio 1mo. quòd tutior ſit; 2do. quòd ſaltèm æquè probabilis ſit ac oppoſita; 3tio. nec tam difficilis eſt in praxi, quàm primâ fronte videri poteſt: ſatis enim eſt ad hujuſmodi circumſtantias explicandas, ut pœnitens poſt unamquamque peccatorum claſſem, interrogetur an quintam ſextàmve horumce peccatorum partem in Eccleſiâ commiſerit.

Circa circumſtantiam *quando* ſeu temporis, duplex etiam eſt Theologorum opinio.

Prima quam paſſim tenent recentiores, negat circumſtantiam temporis ſacri eſſe neceſſariò explicandam in peccato mortali, niſi fortè in quibuſdam caſibus; ut ſi quis committat peccatum grave feriâ ſextâ Paraſceves, aut eâ ipsâ die quâ Euchariſtiam recepit; itèm ſi quis die feſtâ dæmonem invocaret, &c.

Secunda cenſet crimen quodcumque novam malitiæ ſpeciem contrahere, ex eo quòd ſcienter committatur die Dominicâ vel feſtâ. Hæc opinio quam, ut notat Lugo *non pauci, nec ignobiles* tenent, probabilior videtur, ſive ab extrinſeco ſive ab intrinſeco. Et quidem 1mo. eam tenent S. Auguſtinus tract. 3. in Joan.

in Joan. *Spiritualiter*, inquit, *observat sabbatum Christianus abstinens se ab opere servili. Quid est ab opere servili? à peccato;* ergo sicut qui serviliter laborat die festo, circumstantiam hanc aperire tenetur, ità ex Augustini mente, eandem circumstantiam confiteri tenetur, qui peccat die festo.

2do. Idem, præter Alensem, Lyranum, & alios quos refert Lugo, docent S. Bonaventura in Opusculo cui titulus, *Confessionale* cap. 2. ubi tradit *interrogandum esse pœnitentem de tempore quo peccatùm perpetravit, utrùm videlicet in die festivo vel non festivo.* * & S. Thomas 2. 2. q. 122. art. 4. ad 3. his verbis: *Quia magis homo impeditur à rebus divinis per opus peccati, quàm per opus aliàs licitum, quamvis sit corporale, ideo magis contra hoc præceptum agit qui peccat in die festo, quam qui aliud corporale opus licitum facit.* Unde sic: *Magis contra* tertium *præceptum agit qui peccat in die festo, quàm qui aliud corporale opus licitum facit:* atqui peccatum hujus ex naturâ suâ mortale est; ergo & illius mortale erit, & magis mortale. idem docet S. Antoninus.

† Secundò: Eadem nostra opinio ut authoritate sic & ratione prævalet: 1mo. enim diebus festis omne opus servile prohibitum est· atqui ut suprà docebant Patres, nullum est opus servile magis quàm opus peccati. Et quis putet eum qui per horas duas ligna colligit die sabbati, hoc solo æternam mereri mortem; & eam non mereri qui per tres aut quatuor horas vino, luxuriæ, detractioni, ludisve furore & blasphemiâ plenis indulget? hæc sanè fidem superant.

2do. Christiani diebus festis debent ab iis operibus feriari, quæ præcipuè impediunt ne cultui divino vacent: atqui nihil est quod divino cultui magis obsistat, quàm peccatum; ergo.

3tio. Vix adversarii ullam pro opinione suâ rationem afferunt, nisi quòd Confessarii de hâc temporis circumstantiâ pœnitentes interrogare non solent, & quòd multiplicatio festorum plùs noceret Fidelibus quàm prodesset, atqui momenta hæc nullius sunt roboris. Non primum, tum quia non desunt etiamnum Confessarii qui de hac circumstantia interrogent; tum quia certum est interrogationem hanc antiquitus omissam non fuisse; cùm tot veteres Theologi, & inter alios S. Bonaventura, eam faciendam esse docuerint; tum quia si pœnitentes id omittunt, utique defectu instructionis; instruantur ergo, & facilè ad hanc adducentur viam quæ aliis tutior est & fundatior. Non secundùm; si enim festorum multiplicatio nocet, id non Ecclesiæ, sed malis Christianis imputandum est. Certè, fatente Lugo, negari non potest *quòd circumstantia temporis det peccato malitiam specialem sacrilegii, saltem levem:* an ergo festorum

ſtorum multiplicatio hinc reprobanda erit, quòd graviùs tunc temporis peccent Chriſtiani? Hæc igitur penſent tum Confeſſarii, tum præcipuè diſcoli illi Chriſtiani, qui quidquid meditantur criminis, ſuas v.g. commeſſationes, ebrietates, & alia etiam pejora in feſtivos dies velut ex condicto reſervant.

† Cenſeo tamen vix ullum quoad præteritas Confeſſiones pro circumſtantia temporis injiciendum eſſe ſcrupulum: nam pœnitens vel talis eſt conditionis ut peccata quæ confitetur, diebus profeſtis perinde ac feriatis committere potuerit, (quod etiam multùm pendet à genere peccati;) ut ſunt Scholaſtici, & alii plures parùm occupati: vel vix aliis quàm feſtis diebus peccare potuit, ut plerique artifices, quoad certa quædam peccata, v.g. ebrietatem. *Si* 1. præſumi debuit pœnitentem æquè feſtis diebus ac aliis peccaſſe, præſertim ſi raro Sacramenta frequentabat: ſicque quædam peccatorum ejus repartitio pro ratâ temporis, naturaliter facta eſt à Confeſſario. *Si* 2. vix fieri poteſt ut Confeſſarius non intellexerit certa quædam peccata penè ſemper feſtis diebus contigiſſe, qualia ſunt ebrietas, longæ & periculoſæ cùm perſonis alterius ſexûs confabulationes; alia verò profeſtis ſicut & feſtis diebûs contigiſſe ſupponetur; ut pollutiones, aſpectus impudici, &c.

Addi fortè poteſt, quòd cùm peccatum feſtîs diebûs commiſſum non impediat earum ſanctificationem, niſi quatenus eſt opus quoddam ſervile, neceſſum non ſit ut explicetur circumſtantia temporis ſacri, niſi cùm duratio actûs peccaminoſi, ad eam accedit quantitatem quæ ſufficeret ut ſerviliter laborans non impleret præceptum Eccleſiæ. Unde Confeſſarii aliqui quos ea de re conſului, non interrogant pœnitentes de circumſtantia temporis, niſi cùm agitur, de ebrietate, de detractione, ſermonibus impuris, & ſimilibus quæ per longum tempus continuata eſſent. Quia tamen pejus eſt peccare quàm laborare, minùs exigerem temporis in peccato ad violationem diei feſtivæ, quam in alio quocumque opere ſervili.

Circumſtantia *loci publici* ſæpiùs affert actioni novam malitiæ ſpeciem, ſcandali v.g. injuſtitiæ, eò majorem quò quis coram pluribus peccat.

Circumſtantia *quibûs auxiliîs*, etſi raro, quibuſdam tamen in caſibus mutat ſpeciem peccati: ut 1mo. ſi quis uſus ſit inſtrumentô ſpecialiter & graviter prohibitô, aut cujûs uſus ſpecialem habeat cum aliqua virtute repugnantiam: ſi quis v.g. cum oleo ſancto, vel aqua benedicta aliquod facinus perpetraverit; 2do. ſi quis aliorum operam aut quæſierit aut adhibuerit ad malum finem: nam alium ad peccatum inducere, peccatum eſt ſcandali ſpecie diverſum à peccato quod à te ipſo in

eadem materia fieret; unde qui precibus rem veneream extorquet à puella, aliàs ad crimen non parata, circumstantiam hanc confiteri debet; 3tio. si quis ope dæmonis expresse vel tacitè invocati aliquid consequi voluerit; hæc enim cum dæmone societas, novum est crimen.

Circumstantia *cur* seu finis, tripliciter contingere potest: 1mo. enim aliquando fit, ut actio de se bona ad finem moraliter malum referatur, ut si quis stipem eroget mendico, ut eum ad grave furtum inducat, tunc verò haud dubium est, quin circumstantia hujus finis speciem mutet, quia actum ex bono facit moraliter malum; 2do. aliquando contingit ut tàm actio quàm finis propter quem fit, habeant mortalem malitiam, seu diversæ speciei sive ejusdem, ut si quis furetur scalas unius, ut alterius peccuniam furetur, utraque in Confessione exprimi debet; 3tio. demum sæpè fit ut finis ex se moraliter malus non sit, actio verò vel omissio quæ propter eum fit, sit moraliter mala; ut si quis Sacrum omittat, quò vel garrire, vel studio vacare possit: & tunc studium non aliam habet malitiam, quàm quæ ipsi actioni vel omissioni annexa est, ut dicam infrà 2. part. cap. 2.

Circumstantia *modi* sæpiùs peccatum intra eandem speciem minuit aut aggravat: graviùs enim peccat, qui cum plena, quàm qui cum semiplena advertentia peccat; aut qui ex malitia & scienter, quàm qui ex ignorantia, passione, metu, aut precibus; itèm qui intensè agit, quàm qui remissè. Hæc tamen peccata ejusdem sunt speciei, quia magis aut minùs non mutant speciem, nisi cùm peccatum ex veniali faciunt mortale.

Non rarò tamen evenit, ut circumstantia modi speciem mutet. Sic 1mo. modus violentiæ injuriosæ constituit rapinam in furto, & stuprum in fornicatione; 2do. modus detrahendi coram ipsa persona cui detrahitur, addit detractioni malitiam contumeliæ; 3tio. modus peccandi ex contemptu formali, aut odio, invidia, inobedientia, &c. addit peccato propriam contemptûs, odii & similium malitiam: secùs si hæc expresse & specialiter non intendatur; alioquin enim non erunt nisi generales circumstantiæ quæ cuilibet peccato accidunt, cùm contemptus v. g. divinæ legis ingratitudo & similia in omni peccato reperiantur.

Tria hîc quæruntur, 1mo. an qui reliquias gerens, peccat, circumstantiam hanc aperire teneatur; 2do. an pœnitens explicare debeat se inspirationi divinæ restitisse; 3tio. an actûs diuturnitas explicanda sit.

R. ad 1. non excusarem à gravi peccato contra religionem, eum qui Eucharistiam portans, actum venereum, detractionem, contume-

contumeliam, & alia id genus peccata committeret. At non credo eum qui alicujus Sancti reliquias secum portat, eo solo tàm reum fieri, dum peccat, ut circumstantiam hanc aperire teneatur; alioqui satius esset ab hôc pietatis actu abstinere, cùm nemo sit qui sæpiùs non cadat saltèm venialiter, & qui consequenter levia hæc peccata non adaugeret.

R. ad 2. affirmat. Si inspiratio vehemens fuerit, quia talis neglectus peccatum notabiliter adauget.

R. ad 3. durationem, si notabilis sit, exprimendam esse, licèt, quòd rarum est, peccata per eam non multiplicentur. Quæ autem duratio ità sit notabilis ut exprimi debeat, facilè definiri non potest. Eam puto explicandam quæ declarato tali peccato non intelligitur communiter: unde qui plures per horas detractionem aut actus pudicitiæ contrarios, serie non iterruptâ continuavit, ad hanc tanti temporis diuturnitatem, sine quâ vulgò intelliguntur detractatio & tactus impudici, aperiendam tenetur.

ARTICULUS SECUNDUS.

De distinctione numericâ Peccatorum.

Ex dictis constat numericam peccatorum distinctionem scitu esse necessariam, tum Confessariis, tum pœnitentibus, qui numerum peccatorum mortalium confiteri debent: ac cognitio hæc ob varias eâ de re opiniones, difficilis evasit. Nos quæ veritati propiora videntur proponemus.

Ante omnia pro certo tenendum est peccata specie diversa, licèt in uno eodemque actu reperiantur, numero etiam multiplicari, saltèm æquivalenter. Ratio est, quia in iis quæ essentialiter differunt, unum non est aliud: ubi porrò unum non est aliud, ibi multiplicatur numerus.

Tota igitur quæstio est quando peccata penès speciem seu naturam indistincta, penès numerum distinguantur.

Difficultas hinc oritur, quòd in uno actu plura quandoque peccata concurrant; quandoque verò in multis actibus non nisi unum reperiatur peccatum. Unde duplex hìc statuenda est regula, quarum prior ostendat an & quando actus physicè unus plures numero malitias complectatur; posterior, an & quando ex multis actibus unum vel multiplex peccatum exurgat. Prior regula erit de uno actu relativè ad plura objecta, posterior de multis actibus relativè ad unum objectum. Sit.

Conclusio I. In uno actu plures numero malitiæ aliquando continentur; idque contingit quoties una eademque virtus

violatur relativè ad plura objecta; quæ licèt ejusdem sint rationis, non tamen se habent per modum unius.

Prob. 1. pars. Tam actus physicè unus, potest esse numero multiplex in genere moris, quàm actus physicè unus, esse possit specie multiplex in eodem genere moris: atqui actus physicè unus, potest esse specie multiplex in genere moris, ut suprà probatum est, exemplo unius furti in loco sacro; ergo à pari.

Confirm. Ideo actus physicè unus est aliquando specie multiplex, quia jura specie diversa lædit, putà jus religionis & justitiæ in furto rei sacræ; atqui pariter actus physicè unus jura numero distincta lædere potest, ut si quis detrahat de decem hominibus, quorum unusquisque proprium habet jus in famam suam.

Prob. 2. pars. Tunc multiplicantur malitiæ, cùm multiplicantur læsiones juris; jus enim latè sumptum pro jure charitatis, justitiæ aut pietatis, est ratio & mensura offensæ; cùm offensa nulla esset, si nullum jus læderetur: atqui læsiones juris numericè multiplicantur, cùm violatur eadem virtus relativè ad plura objecta materialia, quæ non habent se per modum unius, sed seorsim completè & adæquatè intelliguntur; tunc enim jus unius numericè distinguitur à jure alterius, ac proinde læsio juris unius numericè distinguitur à læsione juris alterius; ergo.

Hinc colliges 1mo. eum qui uno actu duos homines odit, de duobus detrahit, duos occidit, aut occidere meditatur, morosè delectatur de copula cum duabus aut pluribus habita, duo aut plura peccata committere.

Colliges 2do. eum qui uno actu centum nummos centum personis eripit, centum committere peccata, licèt si eosdem centum nummos uni personæ furetur, non nisi unum faciat peccatum, gravitate tamen æquivalens centum furtis unius nummi; quia in priori casu centum numero jura lædit, sicut qui uno ictu centum homines occidit; in posteriori non lædit nisi jus unicum.

Colliges 3tio. eum qui blasphemat contra 12. Apostolos aut qui familiæ 12. personis constanti mortem aut infamiam parat, 12. peccatorum reum esse. Et verò si quis occidisset omnes ejusdem familiæ personas, in qua essent pater occisoris, ejusdem uxor, Sacerdotes & Laïci, haud dubium est quin reus esset parricidii propter patrem, uxoricidii propter sponsam, sacrilegii propter Clericos; ergo à Pari.

Colliges 4to. Sacerdotem in malo statu tot peccata committere, quot vel audit confessiones, vel pœnitentes absolvit, vel

vel baptisat infantes, aliave Sacramenta administrat. Ratio est, quia administratio uni facta tam moraliter distincta est ab administratione factâ alteri, quàm occisio unius & alterius successivè facta uno iracundiæ impetu, moraliter distinctæ sint. Idem dicendum credimus de administratione Eucharistiæ pluribus factâ; quia licèt idem sit convivium, ejus tamen administratio pluribus facta, est actio integra, & ab alia independens. Qui aliud sentiunt, fatentur tamen eum qui pluribus Eucharistiam porrexit, eorum numerum exprimere debere, vel si numeri non meminit, exprimere debere tempus per quod administravit.

Colliges 5to. conjugatum qui alterius uxorem cognoscit, hac una actione duplex numero crimen committere, quia duo violat jura.

Colliges 6to. eum qui bis aut ter successivè se polluit, totidem committere peccata numero distincta, quia quælibet pollutio est opus integrum ab altero ejusdem generis scelere adæquatè distinctum.

Si tamen actus etiam physicè distincti, ad actum principalem ordinentur; atque ex ejus intentione fiant, tunc unum numero peccatum constituunt cum actu principali, quia moraliter spectantur ut ejus inchoatio & præparatio: unde qui ex intentione fornicandi, puellam sollicitat, impudicis oculis respicit, tangit, & completo crimine de eodem gaudet, ei sufficit si actum fornicationis exprimat; atqui cetera ex usu totius Ecclesiæ satis intelliguntur per regulam à communiter accidentibus. Quòd si actus præambuli non fierent ex intentione actûs principalis, sed ob propriam eorum delectationem, deberet pœnitens eos separatim ab actu principali confiteri, etiamsi posteà ad copulam deventum sit, quia unum cum eâ crimen non conficerent.

Ceterùm veriùs nobis videtur tactus & similia quæ copulam statim consequuntur, esse peccata ab eadem moraliter distincta, & ut sic seorsim explicanda, non modò cùm ad novam copulam aut pollutionem ordinantur, sive hæc sequatur, sive non, verùm etiam cùm ex novæ pollutionis intentione non fiunt; quia crimina hæc nec sunt partes copulæ præcedentis, utpotè jam penitus consummatæ; nec magis ejus sunt appendices, quàm sequens copula vel pollutio ad quam ex natura suâ disponunt.

* Addunt viri graves, eum qui uno quodam impetu venereo, unaque carnalis delectationis intentione, se vel alium decies cum aliqua interruptione tangit, unum moraliter peccatum committere, quia hæc censentur una moraliter actio, sicut cen-

ſetur una moraliter comeſtio ejus qui plura ſucceſſivè fercula manducat. Idem dicunt de eo qui uno rixæ impetu plura in eundem jacit convicia ejuſdem rationis, v. g. eum furem vocando.

† Quòd ſi quis alium contumeliis ſpecie diverſis continenter afficiat, putà eum furis, adulteri hæreticive aut aliis nominibus impetendo tunc diverſa erunt ſpecie peccata, quia diverſæ ſunt ſpecie læſiones. Probabile tamen eſt quod dicunt aliqui, eum qui plures in alium evomit injurias quibus nemo fidem habet, non niſi unius peccati reum eſſe: tum quia totalis harumce injuriarum effectus, is tantùm fuit ut alter ad iracundiam excitaretur; tum quia qui ſic agunt, aliorum honori non nocent, ſed ſemetipſos omnium ludibrio objectant; Hæc ut opinor, ex circumſtantiis æſtimanda ſunt.

Colliges denique, eum qui bibliothecam multis libris conſtantem, magnum pecorum gregem, aut frumenti acervum furatur aut furari vult; ſimiliter qui uno actu pecuniam viatoris, equum & veſtes aufert, domumve in quâ multa ſunt cubicula comburit, unam tantùm malitiam contrahere, quia hæc objecta habent ſe per modum unius: explicanda tamen eſt rei quantitas, vel quia ea ſe habet inſtar circumſtantiæ notabiliter aggravantis, vel quia ad ipſam actûs ſubſtantiam pertinet. Sed quia contingere poteſt ut actus qui circa idem verſantur objectum, plures habeant malitias, idcirco novâ hîc opus eſt regulâ quam ſuprà promiſimus. Sit itaque.

CONCLUSIO II. Actus qui circa idem objectum verſantur, habent malitias numero diſtinctas, cùm moraliter diſtincti ſunt, & ut aiunt, diſcontinuati. Cenſetur autem moraliter diſtincti & interrupti, 1mo. cùm prior voluntas revocatur per voluntatem contrariam; 2do. cùm voluntas liberè ceſſat ab actu, ut ſe alio convertat; 3tio. probabiliter etiam cùm ab actu involuntariè & quaſi naturaliter ceſſat.

Prob. 1. pars. Tunc multiplicantur numericè peccata, cùm multiplicantur actus humani moraliter mali: atqui ii multiplicantur cùm plures etiam circa idem objectum eliciuntur actus voluntatis moraliter diſtincti. Moralis enim interruptio facit ut actus non ſint inter ſe moraliter connexi; ſicut moralis continuatio facit ut actus licèt phyſicè multiplices, ſint unus moraliter actus: atqui actus qui inter ſe moraliter connexi non ſunt, totidem ſunt actus moraliter mali, cùm pugnant contra rationem; ergo iis multiplicatis neceſſum eſt ut multiplicentur peccata.

Prob. vel potiùs explicatur 2. pars. quoad tria ex quibus conſtat capita: 1mo. itaque actus mali moraliter interrupti cenſentur,

censentur, adeoque & multiplicantur peccata, cùm prior voluntatis actus per contrariam voluntatem retractatur. Ratio est, quia retractatio hæc efficit ut posterior actus non possit cum priori in unum moraliter actum coalescere. Hinc si quis furari velit, & posteà voluntatem hanc abjiciat, atque eam, brevissimo licèt interposito tempore resumat, duo numero peccata committit: unde patet angusto temporis spatio decem & ampliùs peccata committi posse.

2do. Multiplicantur malitiæ per voluntariam cessationem ab actu, ejusque iterationem. Ratio est, quia prior voluntas hoc ipso quòd liberè dimissa fuit, non fuit moraliter continuata; quia alioqui moraliter dimissa fuisset & non fuisset, quod absurdum est. Hinc qui visâ puellâ, eam malè concupiscit, & posteà ab eâ liberè se divertit, aut alia cogitat, statimque ad priorem delectationem revertitur; duo admittit peccata.

3tio. Tandem probabile est malitias multiplicari per cessationem ab actu, etiam involuntariam & naturalem, v. g. per somnum etiam brevem: per distractionem & inadvertentiam naturalem, saltèm si hæc satis longa sit, ut juxta prudens judicium prior actio cessasse, & altera incœpisse censeatur. Ità multi, quorum hæc est ratio, quòd actus qui nihil habent in quo uniantur, & qui nec in se nec in ullo effectu suo continuantur, non possunt moraliter censeri unus idemque actus: atqui ubi est interruptio sive voluntaria, sive naturalis, jam actus interrupti nihil habent in quo uniantur; ergò.

Aliter raciocinari solent Theologi de actibus qui in effectu externo perseverant, ii enim propter hancce continuationem, in aliquid moraliter unum coalescere censentur: unde qui ex voluntate occidendi inimicum, manè consurgit, arripit gladium, proficiscitur, hostem inquirit, & post plures horas repertum aggreditur, pluries vulnerat, & tandem occidit; etsi de aliis rebus cogitaverit in itinere, confabulatus fuerit cum aliis, aliquid legerit, & sæpiùs occidendi voluntatem renovaverit. Unum moraliter peccatum committit, (eò tamen gravius, quò pluries occidendi voluntatem renovavit.) Ratio est, tum quia prior voluntas in illâ actuum externorum serie perseverat & continuatur; tum quia interruptio quæ hic occurrit, non censetur nisi interruptio physica: porrò interruptio physica unitati morali non nocet, ut patet in prandio quod unicum censetur, licèt per colloquium aliquod, aut Epistolæ Lectionem interrumpatur. Ità vulgò rigidiores Casuistæ.

Circa tertiam hanc regulæ nostræ partem, quæ difficultate non caret, & à quibusdam rejicitur, duo tenenda sunt in praxi: 1mo. circumstantiam durationis, si modum ordinarium excedat, in

dat, in Confessione esse exprimendam, si non ut multiplicativam peccati, at certè ut notabiliter aggravantem: v. g. Perseveravi per hebdomadam in odio, per plures horas in delectatione venereâ; 2do. dicendum cum iis qui eandem regulæ partem recipiunt, melius esse & tutius si pœnitens exprimat an sæpè vel rarò, & quoties (si fieri potest) actus peccati sui renovaverit: tunc enim declaratur numerus eo modo quo declarari moraliter potest, & per modum unius confusæ multitudinis in tali morâ inclusæ.

ARTICULUS TERTIUS.

An Peccata omnia sint æqualia, & secum connexa.

CONCLUSIO. Non omnia peccata sunt æqualia. Est de fide contra Stoicos & Jovinianum.

Prob. 1mo. ex Matth. 12. *Quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei:* dantur ergo peccata quorum alia difficiliùs remittuntur quàm alia: atqui res non ità esset, si omnia forent æqualia. Item exprefse docet Christus Joan. 16. his verbis, *Qui me tradidit tibi, majus peccatum habet*; ergo.

Prob. 2do. Tum quia ex peccatis quædam venialia sunt, quædam mortalia, tùm quia quædam plùs adversantur rectæ rationi, ut homicidium, quàm alia, ut læsio famæ alienæ: tum demum quia si ex virtutibus quædam aliis sint nobiliores, ut theologicæ; ex peccatis quædam aliis graviora esse debent, quæ nempe virtuti præstantiori adversantur' aut eandem graviùs lædunt.

Non expendo unde petatur peccatorum inæqualitas, nam ex dictis patet eam repeti, 1mo. ex parte objecti. Unde, ait S. Thomas, *gravius peccatum dicitur ex genere suo, quod majori bono virtutis opponitur*: 2do. ex conditione actûs, qui quò liberior est & intensior, eò magis displicet Deo; 3tio. ex conditione personæ peccantis, quò plura Deo aut proximo debet, graviùs delinquit, 4to. ex conditione personæ contra quam Peccatur, quia persona offensa induit rationem objecti. Hinc major est offensa non modò in Deum, sed & in personas Deo propinquiores, quales sunt personæ Deo sacræ.

Quæres 1mo. an peccata omnia sint secum connexa.

R. negat. tum quia alioqui qui reus est mendacii, reus

esset adulterii, quod ridiculum est; tum quia quædam sunt peccata quæ ità sibi contraria sunt, ut simul cohærere non possint, ut avaritia & prodigalitas.

Quæres 2do. an peccatum ità opponatur virtuti, ut cum eâ consistere nequeat.

R. 1mo. peccatum veniale cum charitate, adeoque & cum aliis virtutibus infusis consistere posse.

R. 2do. peccatum mortale non posse consistere cum charitate & virtutibus eidem connexis: quia fieri nequit ut idem simul sit amicus Dei & inimicus: aliæ verò virtutes quæ necessariam cum charitate connexionem non habent. cum peccato mortali subsistunt: unde fides per infidelitatem amittitur, non per alia peccata, prout expresse docet Tridentinum Sess. 6. Can. 28. Hinc patet quàm mala sit hæc Quesnelli propositio 58. *Nec Deus est, nec religio, ubi non est charitas.*

R. 3tio. peccatum mortale cum virtutibus acquisitis consistere posse; eæ enim ut per plures actus acquiruntur, sic rarò perduntur per unum: unde vir temperans, si semel in intemperantiam mortalem ceciderit, non statim omnem temperantiæ habitum disperdit.

CAPUT QUARTUM.

De conditionibus ad peccatum requisitis.

CUm peccatum sit actus moralis, constat ad ipsum necessariò requiri advertentiam ex parte rationis, & consensum liberum ex parte voluntatis: ambigitur cujus generis esse debeant consensus ille & advertentia, quod ut intelligatur, sit.

ARTICULUS PRIMUS.

De advertentiâ ad Peccatum necessariâ, ubi de Peccato philosophico.

MUltiplex est advertentia: 1mo enim *ratione objecti*, alia est ad actum materialiter sumptum, ut cùm quis v. g. advertit, quidem se carnem comedere, non advertit id fieri à se die jejunii; alia est ad actum & ad malitiam ejus, ut cùm quis reflectit se carne vesci die jejunii. 2do.

2do. *ratione modi*, alia est formalis & expressa, alia virtualis seu implicita, quæ etiam interpretativè dicitur. Advertentia *formalis* ea est quâ quis elicit actionem, actu & de facto advertens eam esse prohibitam: advertentia *virtualis*, non est ea, quâ homini actionem peccaminosam facienti, inest dubium, vel scrupulus, vel suspicio peccati aut periculi ejus, vel prævisio saltèm confusa actûs mali in suâ causâ, ut aliqui malè contendunt: sed ea qua quis advertisset malum nisi ex culpabili negligentia attentionem aliò divertisset.

3tio. *Ratione perfectionis*, alia est plena, cùm agens ità sibi præsens est & sui compos, ut rem considerare possit, quantùm satis est, alia semiplena, cùm somnus, aliudve impedimentum efficit, nè homo rem quantùm sufficit considerare queat.

Fatentur omnes ubi nulla est advertentia saltèm virtualis, deesse peccatum; quia deest voluntarium: sed disputatur, an ad peccandum formaliter necessaria sit actualis & expressa cognitio, seu advertentia & cogitatio, vel saltèm actuale dubium, & scrupulus de malitia actionis; an verò satis sit ut quis actionem quæ mala est ponat; cùm advertere potest ad malitiam ejus, ad quam tamen non advertit, sive ob habitum aut passionem quibus rapitur, sive quia attendit ad alia quæ cum advertentia hac non compatiuntur. Primam advertentiæ speciem ad peccatum necessariam esse censuerunt aliqui, quorum opinioni affinis est opinio alia de peccato, ut aiunt, philosophico, quæ in thesi Divione an. 1686. propugnata his proponebatur verbis: *Peccatum philosophicum seu morale, est actus humanus disconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi, theologicum verò & mortale, est transgressio libera divinæ legis. Philosophicum quantumvis grave, in illo qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum; sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale, dissolvens amicitiam Dei, neque æternâ pœnâ dignum.* Quam propositionem Alexander VIII. die Augusti an. 1690. *Declaravit scandalosam, temerariam, piorum aurium offensivam, & erroneam*, Huic Apostolicæ Sedis judicio præiverant Jesuitæ Parisienses, quibuscum sit.

Conclusio I. Ad peccandum formaliter non requiritur actualis advertentia, vel dubitatio, aut scrupulus, nè actui morali malitia inexistat, sed sufficit advertentia interpretativâ, hoc sensu intellecta quòd quis animadvertere potuerit & debuerit.

Prob. 1mo. de fide est dari peccata ignorantiæ: atqui peccata

cata ignorantiæ fiunt sine actuali advertentia, vel actuali dubio, aut scrupulo, vel suspicione. Nam ille solùm ex ignorantia peccat,, cujus pecati causa est ignorantia: sed in eo qui actu vel attendit, vel dubitat de malitia peccati, ignorantia peccati causa esse non potest. Eatenus enim ignorantia peccati causa est, quatenus tollit cognitionem, qua posita non poneretur peccatum: sed quod tollit cognitionem peccati, non supponit actualem ejusdem notitiam, dubiumve, aut scrupulum, &c. ergo qui peccat ex ignorantia, actualem peccati notitiam non habet.

* Prob. 2do. Dantur peccata ex errore culpabili: *in multis enim offendimus omnes*, ait Augustinus Lib. de spir. & lit. cap. 3. *dum putamus Deo, quem diligimus, placere, vel non displicere quod facimus:* atqui peccata quæ fiunt ex erroneâ conscientiâ, fiunt absque cognitione, vel dubio de malitiâ actûs. Ibi enim non est cognitio, aut dubium de malitiâ, actûs, ubi mens non modò non cognoscit se peccare, verùm etiam certò existimat se benè agere; atqui sic se habet mens quæ ex erroneâ conscientiâ operatur. Idque præsertim patet in iis qui à pueritiâ in hæresi enutriti, hanc veluti cum lacte persuasionem suxerunt, unam esse quæ vera sit Religionem quam tenent; & circa hoc nihil unquam remorsûs patiuntur, quemadmodùm de se testati sunt eorum aliqui ad meliorem frugem reversi; ergo.

† Prob. 3tio. Si ad peccandum requiratur actualis ad malitiam peccati attentio, Athei, Nerones, ceterique quorum Deus excæcavit oculos, non peccabunt, immania quæcumque peccata, abjecto Dei & hominum timore, sine scrupulo, imò *tranquillâ conscientiâ* perpetrando; * vel saltèm tantò minùs peccabunt, quantò minorem peccando remorsum patientur, & similes se reddent equo & mulo *quibus non est intellectus:* atqui doctrina hæc & repugnat Scripturæ, secundùm quam ** *magis abominabilis est homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem*, & rationi adversatur; cùm equum non sit ut peccatores per voluntariam suî excæcationem acquirant privilegium formalis impeccabilitatis, aut impeccabilitatis tantò majoris quantò minùs de Deo, & peccati malitiâ cogitabunt; ergo.

Prob. 4to Ea opinio rejici debet, ex quâ sequitur ubique proscripta Philosophismi, seu peccati philosophici opinio: atqui Philosophismi opinio sequitur ex opinione quæ ad peccati formalis rationem, requirit notitiam malitiæ ejusdem peccati. Nam cognosci actu non potest malitia præcipua peccati, quin actu peccatum cognoscatur ut offensa Dei: sed

* *S. Bern. L. de Consid.* ** *Job* 15.

qui actu ad malitiam peccati non attendent actû non cognoscent ipsum esse Dei offensam; ergo philosophicè peccabunt ad summum, non verò theologicè.

Obj. 1mo. Joann. 9. *Si cæci essetis, non haberetis peccatum.* Joan. 15. *Si non venissem & locutus eis fuissem, peccatum non haberent.* Unde sic: Illud necessarium est ad peccatum, quo sublato peccatum non habetur, nec imputatur: atqui sublatâ scientiâ, seu, quod idem est, positâ cæcitate & ignorantiâ peccatum non imputatur, nec habetur; ergo.

R. dist. min. sublatâ cognitione juris positivi, v. g. legis evangelicæ, non habetur peccatum, C. sublatâ cognitione malitiæ peccati, quam quis non habet, qui habere non vult, N. Itaque si Pharisæis prædicata non fuisset lex Evangelica, ii peccatum ex hâc parte non habuissent: unde etiam nunc infidelitas purè negativa non est peccatum: verùm non ideo desiissent peccare contra plurimas leges juris naturalis, ad quas non attendebant, sed attendere potuissent. Hinc illud Christi: *Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.*

Obj. 2do. S. Augustinus Lib. 3. de lib. arb. c. 19. ait: *Peccatum quod propriè vocatur peccatum, liberâ voluntate ab sciente committitur;* ergo ad peccatum formale requiritur scientia, seu cognitio.

R. dist. cons. Ad peccatum requiritur cognitio vel formalis, vel virtualis, C. actualis semper, N. Itaque S. Doctor ad peccatum eo modo requirit cognitionem, quo requirit voluntarium: atqui non requirit voluntarium formaliter voluntate peccati, sed solummodo voluntarium voluntate facti, cui, etiam præter intentionem explicitam, licèt non præter intentionem virtualem, annexum est peccatum. Sic enim loquitur Lib. 1. Retract. cap. 15. *Qui voluit ergo fecit, etiamsi non quia voluit peccavit, nesciens peccatum esse quod fecit; ità nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntate facti, non voluntate peccati: quod tamen factum, peccatum fuit: hoc enim factum est quod fieri non debuit.*

Obj. 3tio. Nullum est peccatum, nisi sit vel in se, vel in sua causâ voluntarium: atqui sine cognitione, vel saltèm dubiô de malitia peccati, peccatum nec in se, nec in causâ voluntarium esse potest. Cùm quisquis nec cognitionem, nec dubium habet, non consentiat objecto malo; ergo.

R. ad 1. neg. min. ad 2. dist non consentit formaliter & actu, C. virtualiter, N. Homo enim etiam de malitia nihil actu dubitans, id facit quod facere non debet, idque animadverteret, si quantùm satis est; animadvertere vellet, ut velle potest, ergo. Inst.

Inſt. Ut quis conſentiat virtualiter, & ex inadvertentia culpabili, neceſſum eſt ut advertentia malitiæ, ſit ipſi poſſibilis: atqui advertentia malitiæ non eſt poſſibilis ei, qui nullam habet cognitionem; aut etiam dubium de ipſa. Mens enim non poteſt conſiderare malitiam actûs niſi ex imperio voluntatis: atqui voluntas non poteſt imperare conſiderationem ejuſdem malitiæ, niſi prævìam habeat ejus cognitionem, vel naturaliter, vel aliunde; ignoti enim nulla cupido; ergo.

R. ad 1. neg. min. ad 2. diſt. Mens non poteſt conſiderare quando non poteſt tollere impedimenta, paſſiones, v. g. diſtractiones, & ſimilia quæ impediunt nè eas habeat cognitiones, quibus poſitis actionis ſuæ nequitiam adverteret, C. ſi impedimenta hæc tollere poſſit, N. Itaque, ut intra veri & juſti limites gradum ſiſtamus, exiſtimamus eum, qui ità non advertit ad peccati malitiam, ut vel naturali raptus diſtractione, vel ob ſimilem cauſam, advertere non poſſit, peccato non teneri: ſic excuſabitur Sacerdos pius, cui ità excidit ab animo recitatio alicujus Horæ, ut eam vel eo quo par eſt tempore non recitet, vel etiam penitùs omittat: idem dicendùm de pœnitente qui injunctam præfixa die pœnitentiam præ oblivione non implet. Verùm aliter dicendum de innumeris actionibus quas quotidie eliciunt aut omittunt viri terrenis rebus abſorpti, paſſionibus ſuis quâ datâ occaſione ſervientes, aſſueti ut nequidem cogitent ſe non cogitare: tunc enim, ut dicit S. Thomas 1. 2. q. 6. art. 3. *non totaliter tollitur cognitio, quia non tollitur poteſtas cognoſcendi, ſed ſolùm conſideratio actualis in particulari agibili,* quæ nec excuſat nec excuſare poteſt à peccato.

Conclusio II. Advertentia imperfecta non ſufficit ad peccatum mortale, etiamſi materia gravis ſit.

Prob. 1mo. Peccatum mortale diſſolvit amicitiam Dei cum homine, eumque æternis ſuppliciis obnoxium facit: atqui ad malum tàm grande non ſufficit imperfecta conſideratio, eadem enim requiritur quæ in rebus maximi momenti neceſſaria eſt, in his autem non ſufficit conſideratio ſimilis ei quam habent ſemi-ſomnes, aut qui mente penè omninò diſtracta, vix ad actionem ſuam attendunt. Et verò nemo eſt tam pater quàm Deus: atqui bonus pater non dejiceret filium ab hæreditate ob peccatum, quod ex ſola animi inconſideratione commiſiſſet, ergo nec id faciet Deus.

Prob. 2do. tenuitas materiæ ſæpè impedit nè peccatum ſit mortale, ut videre eſt in furto levi; ergo idem efficere poteſt tenuitas advertentiæ; cùm ſinè dubio, ceteris paribus, eò levius ſit peccatum, quò levior eſt aut eſſe poteſt advertentia.

At,

At, inquies, qui imperfectè considerat, posset perfectiùs considerare; quod ex dictis ad peccatum mortale sufficit.

R. sæpè fieri ut tanta sit subreptio, ut vix ac nè vix quidem possit mens hìc & nunc ampliùs attendere, & quamvis attendere posset, potentia illa pleniùs considerandi, tam levis tàmque modica esse potest ut ad mortale peccatum non sufficiat. Patet hoc in viris piis, iis præsertim qui studio, aut negotiis implicatis incumbere tenentur, quique licèt Officium attente recitare velint, tam profunde distrahuntur, ut sæpè dubitent an & quid recitaverint: sine igitur mortalis culpæ rei credentur, hoc prætextu quod perfectiùs attendere debuerint? Prima igitur assertio nostra hoc sensu intelligenda est, quòd qui non attendunt, cùm penès eos stat ut attendant, non desinant peccato subjacere.

Hinc à peccato immùnes sunt 1mo. Infideles, qui de Christo nihil audierunt, cùm Evangelii legibus non obsequuntur. 2do. Fideles, qui absque negligentia culpabili non jejunant die jejunii, quia nequidem eorum mentem subit cogitatio jejunii; 3tio. Doctores qui post serium examen quædam docent remotioribus juris naturalis principiis opposita: etsi enim in errore versantur, at non culpabiliter.

Hinc 2do. impudici, blasphemi, perjuri & alii id genus, qui obscœna & mendacia verba sine consideratione, sine remorsu, plenis faucibûs effundunt, perperam suâ se se inadvertentiâ excusare conarentur, cùm subreptio hæc caveri possit; & aliunde voluntaria sit in causa. Qui tamen malam quâ ligatur consuetudinem retractavit per pœnitentiam; & adhibendo remedia à prudenti Confessario injuncta, seriò ac diligenter conatur impedire, nè habitus erumpat in actum, reus non est, si quid sibi incauto contra legem excidat; quia talis actus nec voluntarius est in causâ, utpotè retractatâ, nec in se, utpotè qui ex oblivione quâdam naturali contingat,

Hic tamen notandum, pœnitentes qui in actus ex objecto graves, blasphemias, v. g. aut obscœna verba prolapsi sunt, teneri ad hæc confitenda; iisque non levem pœnitentiam imponi debere, tametsi asserant se eas actiones sine ullâ prorsùs advertentia commisisse. Ratio est, tum quia in re tàm gravi non est facilè credendum pœnitentibus qui sæpius sibi blandiuntur; tum quia vix contingere potest ut quædam non adfuerit advertentia, vel advertendi negligentia; tum denique quia vix ulli certò constare potest quod sufficientem ad coercendos malæ consuetudinis actus diligentiam adhibuerit.

Quod

Quod de advertentiâ dictum eſt, de conſenſu dici debet. Unde certum eſt 1mo. conſenſum plenum ad peccatum mortale ſufficere; 2do. non requiri ut conſenſus ille feratur in rem ut malam, ſed ſatis eſſe, ſi feratur in rem quæ mala eſt, & ut talis adverti poteſt & debet; 3tio. nonnunquam fieri ut peccatum etiam in materia gravi defectu ſufficientis conſenſûs non ſit niſi veniale. Verùm alia graviora quæ ad conſenſum pertinent, inveſtiganda ſunt.

ARTICULUS SECUNDUS.

De conſenſu ad peccandum requiſito, ubi de Delectatione moroſâ.

Conſenſus definiri ſolet, Acceptatio & complacentia voluntatis in eo quod ab intellectu proponitur.

Conſenſus dividitur 1mo. in *poſitivum*, quo voluntas expreſsè approbat objectum ab intellectu propoſitum; & *negativum*, quo voluntas, etiam ſuppoſita ſufficienti intellectûs advertentia, nec poſitivè approbat, nec poſitivè diſſentit, etſi diſſentire poſſit.

Dividitur 2do. in *directum*, qui directè fertur in objectum voluntati ab intellectu propoſitum, ut cùm quis vult pollutionem; & *indirectum*, ſeu *virtualèm*, cùm quis licèt rem aliquam in ſe non velit, vult tamen aliquid in quo res ea continetur, aut unde ſequitur: ut cùm quis non vult turpes corporis motus, ſed vult lectionem librorum amorem ſpirantium, ex quibus tales motus excitantur.

Dividitur 3tio. in *perfectum*, ſeu *plenum*; & *imperfectum*, prout voluntas aliquid acceptat cum plena aut ſemiplena advertentia vel approbatione.

Dividitur 4to. in *abſolutum*, cùm quis vult abſolutè rem malam; & *conditionatum*, cùm quis vult rem malam, ſed, v. g. ſuppoſito quòd mala non eſſet, ut vellem fornicari, niſi Deus prohiberet.

Dividitur 5to. in *efficacem*, cùm voluntas ità malum approbat, ut ejus executionem intendat, ſive eam ponat, ſive non; & *inefficacem*, cùm voluntas delectatur quidem circa opus malum, v. g. circa fornicationem, ſed ſine ullâ exequendi operis intentione: atque is *actus complacentiæ in malo abſque mali exequendi deſiderio*, vocatur delectatio moroſa. Dicitur autem *moroſa*, non à mora temporis, cùm peccatum mortale, uno temporis inſtanti perfici poſſit; ſed à mora ſeu deliberatione rationis, quæ delectationem hanc, poſtquam eam ſenſit, repellere

lere non curat, sed vel in eam consentit, vel eam non cohibet ut potest & debet. His positis.

Quæres 1mo. an delectatio morosa quâ quis de re illicita delectatur, sit semper peccatum.

R. 1mo. Delectatio de solâ cognitione rei illicitæ, aliquando ab omni peccato immunis est: sic Confessarii & Medici, qui de rebus venereis consulunt, possunt eas animo volvere & meditari; ideoque de earum cognitione delectari. modò tamen absit omnis affectus ad res aut actiones illicitas, & periculum consentiendi motibus sensualitatis, qui ex illâ delectatione exurgere possent. Ratio est, quòd qui sic delectantur, non tàm de re illicitâ delectantur quàm occasione ejusdem. Eâdem de causâ non peccat 1mo. qui à furto abhorrens, delectatur de industria quâ fur crumenam abscidit, nisi fortè sic alios excitet ad experiendum an & ipsi quoque fures industrii esse possint; 2do. qui de hæreditate sibi proveniente ex parentum obitu delectatur, modò de morte ipsa non gaudeat. Hoc sensu Ecclesia de redemptione Christi consequenter ad Adæ peccatum peractâ lætatur, dum canit: *O felix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere Redemptorem!* Vide infrà q. 6.

Dixi delectationem de sola cogitatione rei illicitæ *aliquando* ab omni peccato immunem esse, ut ostenderem eam aliquando obnoxiam esse peccato, sive veniali, quia sine causa in rerum inutilium cogitatione se occupare, * peccatum est veniale curiositatis; sive mortali, quia si quis in hujusmodi cogitatione se occupet cum periculo consentiendi in rem seu actionem mortaliter malam, peccat mortaliter, nisi fortè periculum sit adeo tenue, ut à mortali excuset.

R. 2do. Delectatio libera de re cogitatâ, est peccatum mortale, si res quæ cogitatur sit mala mortaliter, etiamsi nulla sit operis perficiendi voluntas. Ità S. Thomas.

Prob. 1mo. ex Scripturâ. Proverb. 15. *Abominatio Domini cogitationes malæ.* Sap. 1. *Perversæ cogitationes separant à Deo:* atqui delectatio, seu complacentia in re moraliter malâ, mala est & perversa cogitatio.

Prob. 2do. ex S. Augustino Lib. 12. de Trin. cap. 12. *Nec sane,* inquit, *cùm solâ cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens esse facienda, tenens tamen & volvens libenter quæ statim ut attigerunt animum, respui debuerant, negandum est esse peccatum .... totusque damnabitur* homo, *nisi hæc quæ sine voluntate operandi, sed cum voluntate animum talibus oblectandi, solùm cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur.*

Prob.

* *Sylvius.*

Prob. 3tio. ratione: * *Nullus enim delectatur, nisi in eo quod est conforme appetitui ejus*, id est, quod amat, & cui suaviter inheret: sed amare rem illicitam, eique cum gaudio inhærere, est peccatum: mortale quidem, si res amata sit mortalis, ut fornicatio; veniale autem, si sit venialis, ut leve proximi malum. Meritò igitur Clerus Gallicanus hanc ann. 1700. propositionem damnavit, *Consensus qui præbetur suggestionibus pravis, cùm tendit ad delectationem cogitandi tantùm de re illicitâ, putâ de ulciscendâ injuriâ, secundùm S. Augustinum, non est aliud quàm veniale peccatum, licèt ipse ultionis actus, cujus cogitatione animus delectatur, sit pessimus, & certissimum mortale peccatum.* Hæc propositio, aiunt Patres, *quaslibet cogitationes & delectationes quas morosas vocant regulariter imputans peccato veniali tantùm, falsa est, temeraria, scandalosa, in praxi perniciosa.... & injuriosa S. Augustino*, qui, ut vidimus, contrarium expressè docet.

Quod dicitur de delectatione, in re malâ, dici debet de displicentia in re bona: unde qui liberè tristatur de bono proximi, verè peccat, quia verè bonum odit, ut malum amat, qui sibi in eodem complacet.

Quæres 2do. an qui post sufficientem advertentiam non reprimit pravos concupiscentiæ motus, aut delectationem circa illicita, sed negativè se habet, non consentiendo aut dissentiendo, peccet.

R. Consensum hunc negativum sufficere ad peccatum mortale, non solùm quando imminet periculum probabile consensûs in delectationem de re moraliter malâ, sed etiam secluso tali periculo, nisi tamen justa causa excuset.

Prob. 1. pars. Tum ex unanimi Theologorum sensu; tum quia qui sciens & volvens se se conjicit in proximum mortaliter peccandi periculum, aut in eo manet, mortaliter peccat, etiamsi non succumbat periculo.

Prob. 2. pars. Ille mortaliter peccat, qui voluntariè sentit delectationem de re malâ: sed qui delectationi circa illicita, quam plenè advertit, non repugnat, eandem voluntariè sentit. Eam enim sentit 1mo. cùm potest non sentire, quia nulla est legitima causa quæ obstet quominùs resistat; 2do. cùm non debet: tum quia, ut suprà agebat S. Augustinus, hujusmodi cogitationes *statim ut attigerunt animum, respui debuerant*; tum quia delectatio objectivè turpis & illicita non nisi turpiter & illicitè mentem occupare potest; ergo ut hîc omne vitetur peccatum, necesse est ut tentatio removeatur per formalem actum displicentiæ: imò nec quævis displicentia sufficit, sed

 efficaciter

* *S. Thom. hic q. 74. art. 8.*

efficaciter conandum est, ut motus ii vel delectatio expellantur imprimis verò deserenda est actio unde nascuntur, nisi justa causa obstet.

Porrò justa causa est equitatio respectu militis, aliorumque id genus, auditio confessionum, & studium casuum conscientiæ respectu Confessarii, examen & inspectio quarumdam corporis partium respectu Chirurgi; modò tamen absit periculum consensûs; si enim adesset, ab iis omnino abstinendum esset. Justa itidem est causa, si quis propter magnam animi contentionem & attentionem ad opus honestum, non resistat positivè. Itèm si quis legitimè timeat nè ex majore resistentiâ augeantur pravi motus; aut demum, nè propter quandam naturæ vel imaginationis infirmitatem, se se in eo statu constituat in quo ab omnibus objectis moveatur.

Sed quid si quis per lectionem curiosam, aut otiosam confabulationem det occasionem hujusmodi motibus, peccabitnè si positivè resistat?

Respondet Sylvius, Habert, & alii hominem hunc reum fore peccati venialis, quia otiosum verbum à peccato non vacat; haud tamen peccaturum mortaliter, dummodo delectationem non intendat, sed ei repugnet, nec subsit grave consentiendi periculum, quale est in objecti valdè obscœni aspectu, quem Theologi communiter peccati mortalis accusant, etiamsi ex solâ curiositate proficiscatur, quia talis aspectus sic provocat ad delectationem veneream, ut hominem conjiciat in evidens consentiendi periculum.

Hinc colligunt communiter Theologi, eum qui suscipit opus ex se indifferens aut venialiter malum, v. g. aspectum paulò curiosiorem, aut comestionem aliquantò excedentem, non peccare mortaliter, etsi prævideat inde secuturos motus, modò eos non intendat, nec subsit periculum consentiendi. Rationem afferunt: tum quia eæ motuum causæ non nisi difficilimè vitari possunt, à viris etiam timoratis; tum quia motus illi adhuc remoti sunt, ut supponimus; tum quia non sunt adeò mali objectivè, neque malitiam habent tam consummatam.

Addit P. Antoine teneri hominem sub mortali, actiones, etsi leviter turpes, ut sunt visus, locutio, lectio rerum leviter obscœnarum ex solâ curiositate, dimittere statim atque in eo excitant pollutionem aut delectationem veneream vehementem. Et autem delectatio venerea, ea quæ sentitur circa partes venereas ex commotione spirituum generationi inservientium.

Egò quidem in materia tam lubricâ edoceri malim quàm docere: ut tamen simpliciter dicam quod sentio, sic distinguerem. Motus pravi corporis, 1mo. vel vehementes sunt aut

erunt,

erunt, vel leviores; 2do. vel præsentes sunt, vel futuri; 3tio. vel sunt probabiliter futuri, vel potiùs incerti & quasi merè possibiles.

His positis, crederem cum Silvio & Haberto, eum venialis solùm peccati conscium esse, qui per actionem inutilem, motibus levibus occasionem præbet, sive ii præsentes sint, sive certò futuri, modò tamen adsint restrictiones suprà allatæ.

Crederem 2do. cum P. Antonino, eum peccare mortaliter, qui non dimittit actionem, etsi venialiter malam, ex qua pollutio, vel vehemens delectatio venerea sequitur, aut certò secutura est, præsertim extra somnum.

Crederem 3tio. cum Toleto, * eum qui ponit actum de quo dubitat an in somno pollutionem producturus sit, v. g. qui vescitur cibo, dubitans, non autem *probabiliter cognoscens*, an effectum hunc habiturus sit, peccare solùm venialiter: imò nec venialiter peccare, si justam habeat actionis hujus faciendæ causam. Unde ** *qui ex eo quòd sic accumbit, advertit futurum ut sequatur pollutio, si aliter non potest dormire, non tenetur aliter accumbere.* Eæ porrò decisiones non tam ab ipsis rei visceribus eruuntur, quàm ex communi sapientiorum judicio, si quid tamen in his vel durius sit vel laxum nimis, jam nunc pro revocato habeatur.

Quæres 3tio. an delectatio morosa speciem sumat ab objecto circa quod versatur.

R. affirmat. Ideo enim cogitatio illa est mala, quia habet objectum illicitum, v. g. fornicationem; ergo si objectum sit pejus, ut sunt incestus qui ad consanguineam, sacrilegium quod ad Monialem terminatur, cogitatio quoque pejor est censenda; ergo objectum in confessione explicari debet, nec objectum modò, sed & circumstantiæ ei annexæ. Debet etiam pœnitens qui his oblectatus est, exprimere an conjugatus sit, an voto ligatus.

Quæres 4to. an, & qualiter peccent qui de opere aliquo delectantur, quod olim sibi licitum erat, aut deinceps licitum erit, sed hîc & nunc illicitum est: ut si vidua delectetur de actu conjugali priùs exercito, aut sponsi de eodem delectentur actu, prout exercendus est cùm legitimo matrimonio conjuncti erunt.

R. 1mo. Eos peccare mortaliter, sive cum se se periculo pollutionis aut mali consensûs exponunt, quod ex dictis patet, sive cùm de actu illo oblectantur tanquam præsenti, quia tunc delectatio illa est de objecto hîc & nunc graviter prohibito.

R. 2do. Eos non peccare mortaliter, si de actu illo delectentur,

* *Libr. 3. cap. 13.* ** *Ibidem.*

tur, non secundùm carnem, sed propter emolumentum aliquod, (hereditatem v. g. aut sanitatem) inde subsecutum: aut subsecuturum quia motivum hujus delectationis, vel malum non est, vel saltèm nihil habet quod graviter sit inordinatum.

R. 3tio. denique si solùm delectentur viduus aut sponsus de opere conjugali præterito, vel futuro, gaudentes quòd eum exercuerint, aut exercituri sint, absque eo quòd illud concipiant ut præsens, & ullam admittant corporis vel sensualitatis commotionem, vel non peccant, ait Sylvius, vel non nisi venialiter peccant, quia nihil approbant, nisi quod & quatenùs eis fuit aut erit licitum. Addunt alii & meritò hujusmodi cogitationes, cùm vix sine delectatione venereâ esse possint, nec accersendas esse, nec retinendas cùm mentem subeunt, sed statim abjiciendas esse; quod huic Spiritûs sancti mandato conforme est, *Omni custodiâ serva cor tuum*, Prov. 4.

Hinc colliges conjugatos, qui etiam sine periculo pollutionis, veneream in carne sua delectationem in absentia compartis voluntariè excitant, delectando se de actu conjugali præterito vel futuro, letalis peccati conscios esse. Quia venerea hæc delectatio eatenùs à culpâ immunis esse potest, quatenùs à matrimonio permittitur: atqui matrimonium eam non permittit, nisi prout conjugaliter; jam verò non exercetur conjugaliter in absentiâ compartis.

Idem dicendum de impudicis proprii corporis tactibus, etiam intuitu solius delectationis carnalis, quos uni conjugum, altero absente, graviter esse illicitos meritò docent Diana ipse & alii, quia tales actus reipsa conjugales non sunt.

Quæres 5to. an liceat delectari de opere, quod cùm sit ex se mortale peccatum, commissum tamen est sine culpa, v. g. in amentia, aut in somno.

R. Licitum est delectari tum de inculpabilitate hujus operis, quia hæc delectatio est de re bona; tum de effectu qui inde feliciter secutus est, putà quòd lites sopitæ sint ex homicidio casuali, quòd ex pollutione nocturna imminutus sit tentationis æstus.

Quæres 6to. an liceat delectari de actione ipsâ, prout causa fuit talis effectûs.

R. negat. 1mo. quia non licet voluntariè delectari de objectio quod in se malum est: atqui objectum hujusce delectationis malum est in se; tum quia opus illud ex naturâ rei, rectæ rationi difforme est; tum quia si malum non esset, liceret illud scienter velle & procurare; quod tamen non licet; 2do. quia damnatæ sunt ab innocentio XI. propo-

positiones istæ, 14. *Licitum est absolutè desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis: quia nimirum obventura est ei pinguis hereditas.* & 15. *Licitum est filio gaudere parricidio à se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas.*

Hinc colligo nec appeti posse pollutionem, nec licitum esse delectari de illâ cùm inculpatè venit: quia pollutio est objectivè mala, cùm nunquam sine peccato voluntariè haberi possit; ergo non magis eam appetere, aut de ipsâ gaudere licitum est, quàm de homicidio inculpatè facto.

Quia tamen contrarium tenent viri graves cum S. Antonino, haud statim arguendus est peccati mortalis, qui pollutionem desideraverit ut alleviationem naturæ in somno; cùm in re satis controversâ occurrere posset ignorantia invincibilis.

Quæres 7mo. an peccet qui cuperet de re malâ delectari, nisi hæc mala foret.

R. 1mo. fieri potest ut nullatenus peccet; putà si ità delectari vellet posito quòd res non esset mala, ut tamen actu nullatenùs de eâ delectetur, sed eam potiùs refugiat. Et hoc præcipuè contingit cùm objectum conditionati hujus desiderii malum non est per se, sed quia pohibitum: unde non peccat quæ votum habens castitatis, & sollicitata ad matrimonium, respondet, Nuberem, nisi obstringerer voto, sed ob votum nubere nolo. Ratio est, quia conditio hæc omnem ab objecto malitiam separat.

R. 2do. fieri potest ut venialiter peccet; quia pleraque hujus generis desideria, vanæ sunt & otiosæ cogitationes: unde qui dicit, Vellem occidere hominem hunc si liceret, sed nolo occidere, quià illicitum est, non vacat à culpa veniali.

R. 3tio. fieri potest ut peccet letaliter, & id dontinget: 1mo. si conditio quam volitioni suæ apponit, non omnem ab objecto malitiam tollat: ut si quis dicat, Vellem fornicari, nisi essem Sacerdos; etsi enim Sacerdos non esses, haud licitum tibi esset fornicari; 2do. si eadem conditio non tollat actualem affectum & complacentiam in actum intrinsecè malum: si quis enim fornicationem sibi repræsentet, eaque delectando dicat, Si non esset illicitum, fornicarer; peccat utique non quidem desiderio, quod excludit, sed affectu & complacentia quam non excludit; 3tio. si quis optet ut quod per se malum est malum non esset, putà ut malum non sit furari: nam optare ut quæ per se mala sunt, bona sint & licita, est ordinem naturalem graviter invertere.

Quæres tandem quibus indiciis cognosci possit in dubio, an quis peccato consenserit. R. Qua-

R. Quatuor afferri solent regulæ: 1mo. non præsumitur consensisse peccato, qui ità habitualiter dispositus est, ut mori malit quàm fœdari: unde si quam fortè in repellendâ demonis suggestione admiserit negligentiam, hæc non tam ad voluntatis consensum, quàm ad mentis distractionem revocari debet. Aliter judicandum de homine peccatis assueto. Ratio regulæ est, quòd in dubio prudens præsumptio petitur à communiter contingentibus: porrò communiter evenit, & ut vir pius malo non consentiat sine remorsu, qui impedit nè dubitet deconsensu; & ut vir pravus non resistat sine pugna, quæ non finit ut dubitetur de resistentiâ.

2do. Qui dubitat vigilansnè an dormiens, suî compos an impos, quidpiam fecerit, judicatur non satis advertisse aut consensisse; qui enim vigilat; satis sentit se vigilare.

3tio. Qui facilè malum quod cogitat exequeretur si vellet, potiùs censetur non consensisse, quàm qui malum exequi non potuit.

4to. Qui loquitur, tangit, oculos in eundem locum non fortuitò sed iterum conjicit, securiùs præsumitur consensisse, quàm qui diu cogitationem volvit animo, aut corporis motus persensit: exteriores enim motus qui ab homine pendent, non fiunt à renitente, interiores plerumque advertentiam antecedunt. Quia tamen hæ regulæ deficere possunt, idcirco qui dubitat an consenserit peccato, dubium hoc confiteri tenetur.

CAPUT QUINTUM.

De effectibus Peccati.

PRæcipui peccati effectus sunt quatuor, macula animæ, offensa Dei, reatus pœnæ, pœna ipsa.

Quæ breviter explicabimus duobus. Articulis.

ARTICULUS PRIMUS.

De maculâ & offensâ Peccati.

FIde constat maculam per omne peccatum, plus aut minùs contrahi. Hinc Josue 22. dicitur: *Peccastis in Belphegor, & .... macula hujus sceleris in vobis permanet.* Quæstio est in quo consistat hæc macula. Prima

Prima opinio peccati maculam reponit in ipso peccati reatu, seu ejus ad pœnam obligatione. Sed malè: 1mo. quia hanc Baii propositionem 54. damnavit Pius V. *In peccato duo sunt, actus & reatus: transeunte autem actu, nihil remanet nisi reatus, sive obligatio ad pœnam*; atqui si macula idem esset cum reatu, verum esset transeunte actu solùm superesse reatum; ergo. 2do. ideo quis deputatur ad pœnam, quia infectus est maculâ peccati ergo; deputatio ad pœnam, seu reatus, non est ipsa peccati macula, sed ipsam priùs saltèm naturâ supponit.

Secunda opinio maculam constituit in ipsâ injuriâ Deo per peccatum illatâ. Sed iterùm malè: quia macula & offensa Dei aliter & aliter concipiuntur; macula enim se tenet ex parte animæ, injuria verò Deum connotat.

Tertia opinio eorum est qui maculam peccati reponunt in privatione nitoris anteà animæ inexistentis, seu in deformitate resultante ex peccato, physice quidem præterito, sed moraliter perseverante. Et hæc tertia opinio, videtur verior, 1mo. quia sicut corpus maculatum dicitur, cùm caret nitore sibi debito; ità & anima censetur maculata esse, cùm munditiæ sibi anteà inexistente privata est.

* 2do. Quia in hâc nostrâ opinione, faciliùs explicantur duo, quæ vix explicari possunt ab iis qui simpliciter maculam reponunt in privatione gratiæ justificantis, 1mo. enim in statu naturæ puræ, ubi homo gratiâ sanctificante donatus non fuisset, & tamen peccare potuisset, potuisset contrahi maculâ: atqui in illo statu macula non fuisset contracta per privationem gratiæ quæ in eodem statu non fuisset; ergo contracta fuisset per solam privationem nitoris cujusdam naturalis, quo Creator animam donasset.

2do. Cùm multiplicantur peccata, multiplicantur maculæ, ut eædem multiplicantur in veste candidâ, cui novæ accedunt luti impressiones: atqui si macula in solâ gratiæ habitualis privatione consistat, jam difficile erit intellectu quomodo eadem macula multiplicetur; quia eo ipso quo quis letaliter peccavit, jam plenè amisit id omne gratiæ sanctificantis quod amittere potuit. Aliud est cùm macula reponitur in privatione nitoris anteà animæ inexistentis licèt enim is animæ nitor pro præsenti statu in gratiâ sanctificante potissimùm consistat, non tamen in eâ solâ situs est, sed etiam in lumine naturali, in flexibilitate ad bonum, in minori oppositione cum Deo, in majori fervore; unde etiam peccatum veniale maculam inducit, quatenùs fervorem hunc imminuit; ergo idem nitor plures gradus habet; ergo per

peccatorum multiplicationem magis ac magis deperdi potest.

† Nunc dicendum de offensâ, quæ definitur, Injusta supremæ dignitatis, authoritatis vel amicitiæ violatio, hinc orta quòd peccator à Deo se avertat, & se convertat ad creaturam. Quæritur an offensa hæc malitiam habeat infinitam. Quod ut solvatur.

Not. 1mo. peccatum spectari vel ut malum hominis, quem recto rationis ordine, gratiâ, ac Dei possessione spoliat; vel ut est malum Dei, quem ledit.

Not. 2do. peccati malitiam posse dici infinitam, vel intrinsecè, si in se infinita sit; vel extrinsecè seu objectivè, si dicatur infinita; quatenus persona quam lædit infinitæ est dignitatis.

Certum est 1mo. peccatum, prout est malum hominis, non habere malitiam intrinsecè infinitam, quia malum non est majus bono quo privat: bonum autem quo privat peccatum, simpliciter finitum est, non in se quidem, sed prout participatur ab homine.

Certum est 2do. peccatum, prout est malum Dei, esse objectivè & intrinsecè infinitum, quia lædit ens infinitè perfectum; sed controvertitur an intrinsecè infinitum sit. Negant plures quibuscum sit

CONCLUSIO. Peccati malitia non est intrinsecè infinita.

Prob. 1mo. Illud finitum est, non solùm in genere entis, sed etiam in genere injuriæ Deo illatæ, quod in hoc genere summum non habet gradum: atqui peccatum in genere malitiæ Deo injuriosæ summum non habet gradum. Injuria enim quæ in infinitum crescere potest, summum non habet gradum: atqui injuria quæ Deo per peccatum infertur crescere potest in infinitum; nec enim quisquam est qui Deum oderit quantùm odisse potest, sicut nemo est qui Deum in- finitum amet quantùm amare potest; ergo.

*Prob. 2do. Si peccatum esset infinitum, adeoque non posset magis & minùs suscipere in ratione injuriæ, hoc haberet vel ab operante, & à conatu ejus, vel objecto quod offendit: atqui 1mo. nec id habet ab operante, nec à conatu ejus: tum quia operans finitus est & finitè conatur; tum quia licèt peccator summum malum velit Deo quem annihilaret si posset, is tamen peccatoris affectus cùm Deo extrinsecus remaneat, eumque in semetipso non afficiat, nunquam potest esse intrinsecè infinitus; 2do. neque etiam peccatum intensivam infinitatem habet ab objecto quod lædit; quia nullus actus intensionem suam ab objecto habet, cùm intensio sit aliquid intrinseci, objectum verò aliquid extrinsecum.

cum. Adde quod objectum non communicat actuì malitiam vel bonitatem intrinsecè & formaliter, sed tantùm terminativè: unde sicut intensio visionis Dei, licèt ad Deum terminata, necessario finita est in se, quia Deum non includit, sed connotat; ità & peccati intensio eâdem de causâ formaliter finita esse debet.

† Obj. 1mo. Quod crescit pro dignitate personæ, infinitum est cùm persona est infinita: atqui gravitas offensæ.... Offensa enim quædam est personæ depressio; hæc autem eò est gravior, quò dignior est persona quæ deprimitur.

R. dist. min. Gravitas offensæ crescit geometricè pro dignitate personæ, C. crescit arithmeticè, N. Itaque offensa crescit quidem geometricè, id est, secundùm proportionem, pro dignitate personæ; quia major est offensæ uni factæ præ offensâ alteri inustâ gravitas, prout major est unius præ altero dignitas: sed non crescit arithmeticè, alioqui tanta esset peccati intrinsecè indignitas, quanta est dignitas Dei, sicque injuria Deo illata, eâdem qualitate superaret injuriam Angelo illatam, quâ Deus Angelum superat, quod admitti nequit.

Obj. 2do. Pœna proportionatur culpæ; atqui pœna peccati est infinita, cùm nullum habitura sit finem, ergo peccatum debet esse infinitum.

R. neg. min. 1mo. quia pæna peccati crescere posset in infinitum; 2do quia infinita pœnæ perpetuitas non competit peccato intrinsecè, sed extrinsecè tantùm, quia tandiù quisque puniri debet, donec eum pœniteat peccati, aut peccatum ipsi condonetur: porrò nemo est è reprobis quem peccati sui pœniteat, & in inferno nulla est redemptio; ergo pœna peccati extrinsecè solùm est infinita; porrò ex duratione pœnæ extrinsecè solùm infinitæ, colligi non potest intrinseca culpæ infinitas; sicut ex mercede justorum operibus redditâ, licèt æternâ, colligi non potest intrinseca operum illorum infinitas.

Obj. 3tio. Satisfactio personæ infinitæ, infinita est; ergo & infinita est offensa personæ infinitæ.

R. neg. conseq. Disparitas est quòd persona satisfaciens non se habet merè objectivè ad actiones per quas satisfacit, sed subjectivè & in ratione proximi suppositi: unde cùm actiones intrinsecè sequantur naturam suppositi à quo procedunt, infiniti valoris esse debent, cùm à supposito infinito eliciuntur? at verò persona læsa se solùm habet objectivè ad injuriam quâ læditur, ac proinde non formaliter, sed extrinsecé tantùm eidem gravitatem communicat.

ARTICULUS SECUNDUS.

De reatu & pœnâ Peccati.

REatus definitur, Obligatio sive debitum ad pœnam ob proprium peccatum subeundam. Est quidem 1mo. *debitum*, morale scilicet quod à peccatore contrahitur. Est 2do. debitum *ad pœnam*, unde reatus est quid medium pœnam inter & culpam, habens pœnam pro termino, & culpam pro radice. Est denique *ob proprium peccatum*, undè pœna & pœnæ reatus discrepant; Christus enim obnoxius fuit pœnæ, nec tamen reatum habuit, quia pro alienis non pro suis peccatis passus est.

Certum est de fide reatum per peccatum contrahi; hoc enim expressè docet scriptura, præsertim Matth. 5. *Qui dixerit fratri suo, Fatue, reus erit gehennæ ignis.* Superest igitur ut dicamus de pœnâ.

Pœna definitur in præsenti, Malum seu incommodum contrarium naturæ vel voluntati, eique illatum ut culpa puniatur: 1mo. *malum*, ejus scilicet qui patitur; nam bonum est respectu ejus qui punit, cùm puniendo justitiæ vindicativæ actum exerceat; 2do. *contrarium voluntati vel naturæ:* aliquando utrique simul, ut pœnæ quas inviti patimur; aliquando naturæ, non autem voluntati, ut patet tum in mortificationibus libenter susceptis, quas etiam cùm probat voluntas, refugit natura; tum in ipso etiam peccato, quod sæpiùs alterius peccati pœna est, quodque dum voluntati placet naturam vitiat.

Pœna quæ peccato rependitur duplex est; alia præsentis vitæ, ut morbi; alia vitæ futuræ, quæ vel in purgatorio luitur, vel in inferno; eaque iterum duplex est, alia damni, alia sensûs. Pœna damni est privatio visionis Dei; pœna sensûs est cruciatus tormentorum quæ corpus & animam affligunt.

Circa pœnam peccati quatuor hîc expendi solent: 1mo. an ea quæ contra mortale peccatum decernitur, sit æterna; 2do. an non etiam peccatum veniale æternâ pænâ plectatur; 3tio. an peccatum in hâc vitâ quoad culpam dimissum æternâ pœnâ puniatur; 4to. an ignis quo animæ seu *damnatæ*, seu *purgantes* cruciantur, sit materialis, an solùm metaphoricus prout sumitur in hoc Psalmi 16. loco, *Igne me examinasti*, quæ ut solvantur, sit.

CON-

Conclusio I. Pœna mortali in quo quis decesserit peccato infligenda, in æternum durabit.

Prob. 1mo. ex Scripturâ. Isaïæ 66. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*, quo textu usus est Christus Marci. 9. Matth. 25. *Ibunt hi in supplicium æternum*, seu, ut legebat S. Augustinus, *in combustionem æternam, justi verò in vitam æternam*; ubi combustio reproborum non minùs æterna est, quàm Sanctorum felicitas. Apocal. 14. damnati dicuntur cruciandi *igne & sulphure in secula seculorum*. An porro in secula cruciarentur ii quorum post aliquot secula, vel fortè spatium seculo minus cessarent tormenta?

Prob. 2do. ex S. Augustino Lib. 22. de Civ. Dei cap. 17. ubi sic *Origenes hâc in re misericordior profectò fuit, qui & ipsum diabolum atque angelos ejus post graviora pro meritis atque diuturniora supplicia, ex illis cruciatibus eruendos, atque sanctis Angelis sociandos credidit; sed illum propter hoc......reprobavit Ecclesia.*

Prob. 3tio. quia alioqui licitum esset orare pro salute reproborum, quod falsum est.

Obj. 1mo. Sctiptura nomine æternitatis sæpiùs non intelligit nisi longam durationem, ut Genes. 17. ergo ex eo quòd reproborum pœnæ dicantur æternæ, nihil concludi potest.

R. neg. conseq. Sensus enim Scripturæ determinatur tum ex aliis ejusdem textibus, in quibus pœnæ inferni eodem modo dicuntur æternæ, ac Sanctorum beatitudo: tum ex Traditione Patrum, juxta quos *incunctanter verum est, quasi sicut finis non erit gaudio bonorum, ità finis non erit tormento malorum*; verba sunt S. Gregorii Papæ Lib. 4. Dialog. cap. 44.

Obj. 2do. Deus punit citra condignum, & à fortiori non punit ultra condignum: atqui puniret ultra condignum, si pœnam infligeret æternam pro peccato quod sæpè in instanti commissum est.

R. dist. maj. Deus punit citra condignum, quia minùs graves reprobis penas infligit, quàm meriti sint, C. punit citra condignum, hoc sensu quòd non puniat in æternum, N. Imò. aliquatenùs debet in æternum punire, quia æternæ aversioni à Deo, qualis est aversio reproborum, par est æternam decerni pœnam

Obj. 3tio. Non pauci Patres, ut Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, negaverunt æternitatem pœnarum; ergo.

R. 1mo. Traditionem non uno aut altero Patre initi, sed con-

consensu Patrum moraliter unanimi. Sic aliqui Patrum Millenarismo favêre, quem tamen tota rejicit Dei Ecclesia.

R. 2do. Hieronymum non negasse reprobos in æternum cruciandos esse, sed negasse solùm non omnes peccatores æternum esse torquendos, quod verum est; cùm aliqui eorum transitoriis purgatorii flammis torquendi sint. Id quidem probat S. Doctor ex nonnullis scripturæ textibus, qui passim de reprobis intelliguntur: at in eorum textuum interpretatione errare potuit, absque eo quod in ipso rei fundo erraret. Augustinus nullibi sensit damnatorum pœnas finitum iri; sed solùm eas per viventium preces leniri posse, ut dicam in Tract. de Religione. Ambrosius verò cum in Psalm. 118. dixit divitem de quo loquitur Evangelium puniri *ut citiùs* evadat, non alludit ad divitem epulonem, sed ad eum cui dictum est: *Stulte hâc nocte animam tuam repetunt à te*, hunc autem credit à Deo severè admonitum, ut inferi pœnas evaderet. De his qui plura volet, quæ non recipit compendium istud, adeat fusiorem nostram Theologiam Tom. 3. p. 578. seq. Edit. 1740.

Obj. 4to. Ratio orandi, rationem credendi demonstrat: atqui Ecclesia orat pro salute reproborum; cùm ait, *Libera Domine, animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni &c.*

R. neg. min. & dico ex communi Ecclesiæ sensu citatam precem, vel retrotrahi ad ipsum agonis momentum, adeò ut Deus futurâ oratione tactus rogetur nè sinat animam morientis cadere *in obscurum*; vel eo fine effundi, ut si defuncti anima purgantibus flammis tradita sit, ab iis liberetur: locus enim purgatorii non raro inferorum nomine exprimitur in Ecclesiâ.

CONCLUSIO II. Peccatum veniale *per se* non meretur pœnam æternam; eâ tamen aliquando punitur.

Prob. 1. pars, peccatum veniale non impedit nè homo dignus sit gloriâ æternâ: qui autem gloriâ dignus remanet, æternâ pænâ dignus esse non potest.

Prob. 2. pars, quia si quis cum mortali uno, & altero veniali decedat, pro utroque in æternum punietur: nulla enim fit cujuscumque peccati remissio sine aliquâ Christi meritorum applicatione: Christus autem sua damnatis merita non applicat, quia nec ejus membra sunt, nec pro iis ut in tali statu positis mortuus est: ergo.

CONCLUSIO III. Ignis quo torquentur sive in inferis reprobi, sive in purgatorio animæ ibidem languentes, est materialis, non metaphoricus.

Prob.

Prob. 1. pars: 1mo. ex Scripturâ, matth. 25. *Ite in ignem æternum*, unde sic: Ignis de quo agitur in textu citato, est ignis corporeus: quandoquidem hîc agitur de igne quo damnatorum corpora post resurrectionem comburenda sunt; atqui ignis ille, est ipse idem ignis quo ipsi spiritus torqueri debent, nam ibidem dicitur: *Qui paratus est diabolo & Angelis ejus*; ergo.

Confirm. quia ex Augustino, Scriptura propriè & litteraliter accipienda est, quando nihil sequitur absurdi: atqui quòd ignis inferorum sit materialis, nihil habet absurdi: potest enim Deus in animâ à corpore separatâ, easdem doloris sensationes producere, quas in ipsâ ex corporis occasione producit. Certè si Deus corporis nobis hodie uniti impressiones in animam transmittat, quis dixerit eum corporis extranei motus eidem animæ communicare non posse?

Prob. 2do. ex S. Augustino, qui tametsi aliquando anceps videatur, sic habet Lib. 21. de Civ. Dei c. 10. *Gehenna illa, quod etiam stagnum ignis & sulphuris dictum est, corporeus ignis erit.*

Prob. 2. pars, quæ licèt à Græcis palàm negata fuerit in Concilio Florentino, unanimi tamen Ecclesiæ Latinæ consensu videtur stabilita esse: cùm hæc in Liturgiâ pro defunctis exorans, non modò petat locum *lucis* & *pacis* contra obscuritatem, anxietatem, sed & *refrigerii*, utique contra ignem cujus *nimio ardore torquentur* animæ purgantes.

Nec nocet id I. Cor. 3. v. 12. *Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* Nam vox *quasi* sæpè non excludit realitatem. Sic Joannis cap. 1. dicitur: *Vidimus gloriam ejus* quasi *unigeniti*: quis porrò Filium Dei neget esse verè unigenitum?

PARS SECUNDA

De peccato in specie.

Peccatum aliud est *originale*, quod communi primi parentis voluntate contrahitur; aliud *personale*, quod propriâ peccantis voluntate committitur.

Peccatum personale duplex est: *actuale*, qui vel est actus, vel omissio legi difformis, & *habituale*, quod ipsum est actuale peccatum moraliter perseverans, à quo non tam peccantes, quàm peccatores denominamur.

Peccatum actuale vel *mortale* est, vel *veniale*; utrumque verò vel est *omissionis*, vel *commissionis*; itèm vel est *contra Deum*, vel *contra seipsum*, aut *proximum*. Rursusque vel est *carnale*, quod in materia sensibili perficitur, ut gula; vel *spirituale* quod intùs consummatur, & internam solùm delectationem habet, ut superbia. Unde iterùm peccatum aliud est *cordis*, ut odium: aliud *oris*, ut detractio; aliud *operis*, ut homicidium.

Peccatum denique aliud est *capitale*, quod non solùm per se peccatum est, sed & aliorum peccatorum radix; & *non capitale*. De horum præcipuis seorsim differendum.

CAPUT PRIMUM.

De Peccato originali.

Circa peccatum originis hæc quæruntur: 1mo. an existat; 2do. in quo sita sit ejus natura: 3tio. quo pacto ab Adam ad ceteros homines traducatur; 4to an homines omnes ejusdem conscii nascantur; 5to. quinam sint ejus effectus.

ARTICULUS PRIMUS.

De existentiâ Peccati originalis.

Multis apud Augustinum nominibus exprimitur peccatum originale, vocatur enim * *hereditarium malum, alienum peccatum; debitum paterni chirographi &c.* Quæritur an existat ejusmodi peccatum.

Negarunt Pelagius, ejusque discipuli Cælestius & Julianus; quorum hæreseos quinque erant capita. 1. *Adam mortalem factum, qui sive peccaret, sive non peccaret, fuisset moriturus;* 2. *peccatum Adæ, ipsum solum læsisse, & non genus humanum,* nisi quatenus malum peccandi exemplum præbuit; 3. *infantes qui nascuntur, in eo statu esse in quo Adam fuit ante prævaricationem.* 4. *nec permortem Adæ omne genus hominum mori, nec per resurrectionem Christi omne hominum genus resurgere;* 5. *infantes, etiamsi non baptisentur, habere vitam æternam.* Ità Marius Mercator in Commonitorio.

Errorem hunc temporum lapsu renovarunt Armeni, Alba-

* *L. 8. contra Juliam c. 6. &c.*

nenses

nenses, Albigenses, Anabaptistæ, ac deinceps Sociniani. Contra hos omnes capitale hoc Religionis nostræ dogma omni argumentorum genere probandum est. Sit igitur.

CONCLUSIO I. Existentia peccati originalis est certa ex Scripturis.

* Prob. 1mo. ex Job. 14. ubi sic legit editio vulgata: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu, qui solus es?* Unde sic: Immunditia de quâ loquitur Job, homini inest ab ipsâ ejus conceptione: atqui immunditia hæc, non est corporea, ut volunt Sociniani, sed spiritualis, seu ipsa est peccati immunditia. Nam à corporali immunditiâ mundari homo etiam ab homine potest: atqui ab immunditiâ quæ impuro hominis semini inhæret, solùs Deus mundare potest, ex citato textu; ergo.

Idem textus juxta versionem LXX. Interpretum non minùs efficax est; sic enim vertunt. *Nemo mundus à sorde, nec infans cujus est unius diei vita super terram.* Porrò si nè infans quidem unius diei mundus sit à sorde, seu peccato, necesse est ut admittatur quoddam peccatum quod nobis omnibus ab ipsâ conceptione inhæret: atqui peccatum illud, ipsum est peccatum originale; infantes enim actualis peccati capaces non sunt.

Prob. 2do. ex Psalmo 50. ubi loquitur David: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea:* hebraicè, Ecce *in peccato* & *in iniquitate* conceptus sum: atqui peccatum in quo conceptus est David, non potuit aliud esse quàm peccatum originale. Vel enim peccatum illud, ipsum est originale peccatum, vel est actuale peccatum sive parentum David, sive David ipsius, atqui neutrum dici potest. Non 1. tum quia David ex sancto conjugio natus erat, & â patre miræ pietatis, tum quia in id unum incumbit David in hoc loco, ut propriam suam miseriam Deo represéntet, ejusque misericordiam alliciat; atqui si de solâ parentum iniquitate, non de suâ loqueretur, jam nec miseriam suam Deo exhiberet, nec misericordiam ejus alliceret: nam eo quidem indulgentiâ dignus est homo, quòd animam peccato vitiatam sortitus â naturâ sæpiùs tentationibus cedat, non autem quòd ex alterius crimine conceptus sit. Non 2. etsi enim graviter peccaverit David contra Uriam, haud tamen eo in peccato conceptus est á matre suâ ergo.

† Prob. 3tio. ex Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit & per peccatum mors, & ità in omnes*

mnes homines mors pertransivit, in quo omnes peccaverunt, & infra: *Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi:* unde sic: Adstruit eo loco Apostolus peccatum quod omnes homines infecit, & morti obnoxios reddidit: atqui peccatum hoc, ipsum est originale peccatum, non actuale. Nam peccatum actuale non reperitur in infantibus: atqui peccatum, de quo loquitur Apostolus, reperitur etiam in infantibus: 1mo. quia reperitur in omnibus, *in quo omes peccaverunt;* 2do. quia reperitur in iis qui morti obnoxii sunt, cùm mors per illud peccatum intraverit: atqui infantes ante quodcumque peccatum actuale, morti obnoxii sunt; ergo.

Obj. 1mo. ex Ezech. 18. *Filius non portabit iniquitatem patris:* atqui in hypothesi peccati originalis filius portaret iniquitatem patris; ergo.

R. dist. maj. Filius non portat iniquitatem patris, si illius particeps non sit, C. si particeps sit, N. Porrò participes sumus omnes peccati Adæ; unde non moritur anima peccati cujuslibet expers, sed ea solùm quæ saltèm in alio peccavit, in eo nempe *in quo omnes peccaverunt:* quoniam *quandò ille peccavit; in illo erant omnes,* aït Augustinus. Quia verò non eodem modo sumus in iis, à quibus proximè nascimur, ac fuimus in primo omnium parente, ideo licèt hujus iniquitatem portemus, verè dictum fuit filium non portare iniquitatem patris, quia actualia patrum peccata nobis quntùm ad gratiæ privationem non imputantur: imputantur tamen quantùm ad damnum temporale; unde patet Ezechielis textum ab ipsis etiam Pelagianis cum limitatione intelligendum esse, cùm doceat Scripura Deum reddere *peccata, patrum filiis usque in tertiam & quartam progeniem.* Ità Augustin. Lib. 6. cont. Julian. c. 25.

Obj. 2do. Citatus Apostoli textus ex Rom. 5. loquitur solùm de peccato actuali. Sic enim habet v. 12. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, &c.* v. 13. *Usque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cùm lex non esset.* Unde sic: Peccatum de quo sermo est v. 12. idem est de quo sermo sit v. 13. atqui peccatum de quo sermo est v. 13. non potest aliud esse quàm actuale. Nam peccatum de quo sermo est v. 13. illud est quod ante legem Moïsis non imputabatur: atqui hoc peccatum est necessariò actuale, non originale, quod etiam ante legem imputatum esse contendimus; ergo.

R. ad 1. neg. antec. Ad 2. neg. maj. & dico Apostolum v. 12. loqui de peccato originali, cujus existentiam pro-

probat duplici ratione. Prima quæ proponitur v. 13. desumitur ex peccato actuali, cujus fœcunda radix est originalis noxa; & quod etiam ante legem erat in mundo, licèt passim non imputaretur, sive ab hominibus, qui peccata multa relinquebant inulta; sive à Deo, qui mitiùs agebat cum peccatore, nisi in immania quædam scelera prorueret. Secunda desumitur ex morte quæ *regnavit ab Adam usque ad Moïsen, etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ*, infantes scilicet qui propriâ voluntate non peccaverunt, ideoque ob solum Adæ peccatum peccatores & mortales effecti sunt; ergo stat Paulum loqui v. 12. de peccato originali, & v. 13. de peccato actuali.

Inst. Pergit Apostolus v. 15. *Sed non sicut delictum, ità & donum: si enim unius delicto multi mortui sunt, multò magis gratia Dei......in plures abundavit!* atqui si loqueretur Apostolus de peccato originali, plures non essent gratiâ donati, quàm mortui per peccatum cùm omnes per peccatum originale mortui supponantur; ergo.

R. neg. min. Vox enim *multò magis*, non significat multitudinem eorum, qui gratiæ Christi participes fiunt, quasi plures eâ ditati sint, quam Adæ peccato infecti, sed significat plura nobis per Christi gratiam conferri bona, quàm invecta sint per Adæ peccatum mala. Nam Adæ peccatum nobis quidem vitam abstulit, Christus verò perseverantiam in justitiâ, immortalitatem, abundantem S. Spiritûs donorum copiam, virtutesque multas, quæ in statu innocentiæ non fuissent, patientiam, v. g. martyrium, virginitatem &c. nobis promeruit, nosque non à peccato solùm originali, sed & à ceteris quæ voluntate propriâ commissa erant, delictis liberavit, ut habet v. 16.

Conclusio II. Dogma peccati originalis certò constat ex Traditione.

Prob. Illud dogma certò constat ex Traditione, quod semper tenuerunt Ecclesiæ Doctores, sive ante Pelagium, sive ejusdem tempore, sive post ipsum: atqui Ecclesiæ Doctores......Et quidem 1mo. nulla est difficultas de temporibus Pelagii, cùm ab anno circiter 412. usque ad annnum 431. habita sint 24 Concilia, in quibus statutum est, ut *quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptisandos negat, aut dicit eos nihil ex Adam trahere originalis peccati, anathema sit*: verba sunt Concilii Carthaginensis an. 418.

2do. Nec ulla esse potest difficultas de temporibus quæ Pelagium subsecuta sunt, tunc enim plena erat & ubique recepta peccati originalis fides, quam confirmarunt Patres

 Triden-

Tridentini sess. 5. can. 2. iis verbis *Si quis Adæ prævaricationem sibi soli & non ejus propagini asserit nocuisse .... anathema sit.* Tota igitur questio movetur de Patribus Augustino antiquioribus: atqui Patres illi peccatum originale asseruerunt, neque eorum est quisquam qui contradixerit * Tres aut quatuor referam.

1mo. Itaque S. Justinus Martyr in dialogo cum Tryphone, ait Christum in Jordane baptisatum fuisse non propter se, sed propter genus humanum *quod per Adam in mortem & fraudem, seductionemque serpentis conciderat, ut interim,* inquit, *propriam pro se malignè agentis cujusque culpam taceam:* atqui peccatum illud in quod humanum genus conjectum est per Adamum à serpente seductum, quodque à propriis uniuscujusque peccatis distinguitur nihil est aliud aut esse potest quàm peccatum originale; ergo.

S. Irenæus lib. 3. adversus hæres. cap. 20. ait Christum *nobis salutem* præstitisse, *ut quod perdideramus in Adam, hoc in Christo Jesu reciperemus ......* quia sine Christo *impossibile erat ut salutem perciperet, qui sub* Adæ *peccato ceciderat:* ergo agnovit Irenæus peccatum Adami nobis communicatum esse, ita ut per illud amiserimus vitam, quæ non ab alio, quam à Christo nobis reddi poterat: atqui peccatum hoc, ipsum est de quo loquimur originale peccatum; ergo.

S. Clemens Alexandrinus ab eodem dogmate non recessit; 1mo. quia nequidem ejus patrocinio uti ausi sunt Pelagiani; 2do. quia ex ejus Scholâ prodiit Origenes eximius originalis peccati assertor; 3tio. quia facilè intelligi nequit viro tantæ eruditionis ignotum fuisse dogma illud capitale, unde pendet redemptionis mysterium.

Tertullianus lib. 3. de testimonio animæ, Adam, inquit, *in mortem datus, exinde totum genus de suo semine infectum, suæ etiam damnationis traducem fecit,* & lib. de animâ c. 40. *Omnis anima eo usque in Adam censetur, donec in Christo recenseatur; tamdiu immunda, donec recenseatur: peccatrix autem quia immunda, recipiens ignominiam ex carnis societate.* Unde sic: Ille agnovit peccatum originale, qui docet totum genus humanum, de Adami semine infectum, ejusdem damnationis particeps evasisse; quique contendit animam omnem in Adamo immundam fieri & peccatricem ex societate carnis ejus: atqui Tertullianus, &c.

S. Chrisostomus homil. 18. in Epist. ad Rom. * *Non ipsum,* ait, *peccatum quod à legis transgressione ortum est, sed illud quod ab Adami inobedientiâ* est ..... *omnia perdebat.* & infrà: *ut cùm tibi Judæus dixerit, Quo pacto uno rectè agente Chri-*

* *Obiit an.* 507.

Christo, universus Orbis salvus factus est? possis illi respondere. Quo pacto uno non obediente Adam. universus Orbis condemnatus est? & iterùm *Si tantùm valuit peccatum & hominis unius peccatum; gratia Dei......quomodo non superavit magis? hoc enim multò rationabiliùs. Alterum enim alterius peccato puniri, non admodum æquum esse videtur; at alterum propter alterum servari......rationi magis consentaneum.* Unde sic: Peccatum quod non est ortum à transgressione legis; peccatum quod omnes perdit, quod Orbem universum condemnat; peccatum quod grande est mysterium,, quodque ratio sibi relicta *æquum* non esse credit, hoc, inquam, peccatum, aliud non est à peccato originali: atqui idipsum est quod admisit S. Chrisostomus; falsò igitur ejus authoritate gloriabantur Pelagiani.

Obj. 1mo. S. Clemens lib. 3. Stromat. agens contra Basilidianos, qui nuptias damnabant, sic loquitur: *Dicant ergo nobis ubi fornicatus est infans natus? vel quomodo sub Adæ cecidit execrationem, qui nihil est operans?* Unde sic: Ille negat peccatum originale, qui negat infantes cecidisse sub execrationem Adæ; atqui S. Clemens negat.... ergo.

R. dist. min. Negat S. Clemens infantes cecidisse sub execrationem Adæ, ad mentem adversariorum qui existimabant ipsam corporis humani substantiam per se esse malam, utpotè à malo principio productam, C. ad sensum Catholicorum, N. Quòd enim originale peccatum admiserit S. Clemens, prout illud admittunt Catholici, Patet 1mo. quia dogma illud in Ecclesiâ Alexandrinâ constanter assertum est, illudque ut continuam hujus Ecclesiæ traditionem tenuerunt S. Athanasius, & Origenes ipsius S. Clementis discipulus; 2do. quia sic loquitur S. Clemens lib. 1. Pædagogi cap 6. *Tincti*, seu baptizati, *illuminamur: illuminati, in filios adoptamur..... Multis autem modis vocatur hoc opus, gratia, & lavacrum: lavacrum quidem, per quod peccata abstergimus, &c.* ergo infantes quibus Baptismum conferri non ignorabat S. Clemens, juxta eundem infecti erant peccato, à quo non nisi per Baptismum solvebantur.

Inst. 1mo. Ille negat infantes cadere sub execrationem Adæ ad sensum Catholicorum, qui explicans hæc Psaltæ verba, *In iniquitatibus conceptus sum*, expresse docet Davidem in peccatis conceptum non fuisse: atqui S. Clemens id expresse docet; sic enim ait lib. 3. strom. *Quandò dixit David, in peccatis conceptus sum, dicit propheticè quidem matrem Evam; & si in peccatis fuit conceptus, sed non ipse in peccato: neque verò ipse peccatum, &c.* ergo.

R. dist. min. Docet S. Clemens Davidem non fuisse conceptum in peccato, quod esset ipsa generatio, aut vitium matris, ut volebat Cassianus, C. in peccato originali, N. Imò verò S. Clemens hîc adstruit peccatum originale, quandoquidem sic negat hæc verba, *In peccatis conceptus sum*, de propria Davidis matre esse intelligenda, ut velit ea intelligi de Eva prima omnium hominum matre, in cujus peccato omnes concipiantur. Quid enim aliud sibi volunt hæc verba, *David dicit propheticè matrem Evam*, cùm dicit *in peccatis conceptus sum?*

Obj. 2do. Tertullianus lib. de Baptismo cap. 18. *Veniant*, inquit, infantes ad Baptismum, *cùm Christum nosse potuerint: quid festinat ætas innocens ad remissionem peccatorum?* atqui nisi Tertullianus infantes ab omni prorsus peccato immunes credidisset, non inquisisset quare *innocens ætas festinet* ad Baptismum: sensisset enim sibi statim respondendum fuisse, ætatem hanc reipsâ innocentem non esse, sed mortali Adæ peccato constrictam; ergo.

R. neg. min. inquirit Tertullianus, & satis malè curtam cito baptizentur infantes, non quia eos ab omni noxa immunes putet, sed quia credebat melius esse, ut differretur Baptisma, tum ut petentibus datum videretur; tum ut magis ponderarentur ejus obligationes. Hunc esse ejus scopum declarant sequentia verba: *Norint qui baptizantur petere salutem, ut petenti dedisse videaris. Si qui pondus intelligant Baptismi, magis timebunt consecutionem quàm dilationem.*

Inst. Tertullianus lib. de animâ c. 39. *Nulla fermè*, inquit, *nativitas munda est, utique Ethnicorum; hinc enim & Apostolus ex sanctificato alterutro sexu sanctos procreari ait, tam ex seminis prærogativâ; quàm ex institutionis disciplinâ;* ergo Tertullianus solos Ethnicos à nativitate immundos agnovit, non autem filios fidelium; cùm istos ex parentum sanctitate *sanctos procreari* contendat.

R. ad 1. neg. conseq. ad 2. dist. Tertullianus contendit filios Fidelium procreari sanctos, id est, destinatos sanctitati ac per hoc etiam saluti, ut ipse loquitur, C. sanctos ex naturâ rei, & ante susceptum Baptisma, N. Itaque juxta Tertullianum nativitas Christianorum multis titulis potior est nativitate Ethnicorum: hi enim cùm *idololatriâ obstetrice nascantur*, jam *in partu; Lucinæ; Dianæque ..... devoventur!* illi verò sanctitati & saluti quasi ipsâ seminis conditione destinantur: at non ideo censuit. Tertullianus Christianorum filios intrinsecè sanctos esse; quandoquidem agnoscit eos indigere baptismate; quia animam habent peccatricem & im-

mundam

mundam: ut patet ex his ejusdem verbis: *Meminerat* Apostolus, cùm filios Fidelium per parentes sanctificari dixit, *Dominicæ definitionis, Nisi quis nascatur ex aquâ & spiritu, non introibit in regnum Dei, id est. non erit sanctus, Ità omnis anima eò usque in Adam censetur, donec in Christo recenseatur, &c* ut suprà.

Obi. 3tio. S. Chrisostomus Hom. 10. in cap. 5. Epist. ad Rom. sic loquitur: *Quod* Adamo *peccante & mortali facto, qui ex illo orti sunt tales efficiantur, id à verisimili non abhorret; quòd autem ex inobedientia illius alter peccator fiat, id quam consequentiam habuerit? invenietur quippe ille non pœnas debere, nisi ex se peccator fuerit. Quid igitur hîc significat illud, peccatores? mihi quidem videtur supplicio obnoxios* & *ad mortem damnatos.* Unde sic Ille negat peccatum originale, qui homines non alio sensu contendit in Adam peccatores esse, quàm quia in eo mortis rei constituti sunt: atqui S. Chrisostomus contendit.... ergo.

R. neg. min. dum enim docet S. Chrisostomus homines peccasse in Adam, quatenùs *supplicio obnoxii & ad mortem damnati sunt*, non excludit culpam, sed præsupponit, quia ex S. Doctore non est obnoxius supplicio, nisi qui reatum culpæ habuerit; unde hîc Chrisostomus ab effectu causam intelligit, tametsi eam ibi non exprimat, quia alibi satis expressit, ut ex probationibus suprà allatis manifestum est.

Inst. S. Chrisostomus Hom. 17. in Epist. ad Corint. *non sanè propter* Adamum peris. *Neque enim tu sine peccato mansisti; sed si non idipsum peccatum; aliud utique admisisti; alioquin autem à punitione non damnum accepisti sed lucratus es.* Unde sic: Si homo nasceretur originali labe infectus, jam propter Adam periret, etiamsi nullum aliud admisisset peccatum: atqui ex S. Chrisostomo, certè non perit homo propter Adamum, sed propter alia quæ *utique* admisit peccata; ergo.

R. dist. min. Homo propter Adamum non perit necessariò, quia peccatum Adæ eluere, imò & aliquid emolumenti ex eo percipere potest, C. non perit, id est, non nascitur peccato Adæ obnoxius, N. itaque baptisati de quibus loquitur S. Chrisostomus ideo pereunt, non quia peccaverunt in Adam, cùm ab ejus peccato per Baptismum mundati sint, sed quia actualia admisêre peccata, à quibus opitulante gratiâ abstinere poterant. Hoc unicè intendit S. Chrisostomus. *Vis scire*, inquit, *quomodo corpus mortale non læserit; sed etiam juvet? audi quanta hinc lucreris, si vigiles;* ergo S. Doctor de iis agit qui & originalis noxæ remis-

remissionem fuerant consecuti, & virtutis exercitio aliquid boni ex ipso suo statu lucrari poterant.

Moram non faciet celebris textus Homiliæ ad Neophytos, qui sic citatur: *Baptisamus infantes, cùm non sint coinquinati peccato:* 1mo. quia sufficit responsio S. Augustini, qui textum hunc interpretatus est de peccatis actualibus; 2do. quia censent eruditi multi Homiliam hanc non esse S. Chrysostomi; 3tio. quia editiones multæ legunt *ut non sint coinquinati peccato.* Ex textu autem tam incerto quid colligi potest?

† Conclusio III. Peccatum originale, licèt rationi plurimùm repugnare videatur, ab eà tamen, præsertim per fidem adjutâ, invictè confirmatur.

Prob. strictim delibando argumenta theologica quæ fusè prosequitur Augustinus contra Pelagianos: 1mo. itaque ex Apostolo II. Corinth. 5. *pro omnibus mortuus est Christus,* isque *Salvator* est *omnium*! ergo mortuus est etiam pro infantibus, eorumque Salvator est: atqui non est *unde salvos eos faciat, si nulla in eis est originalis peccati ægritudo;* non est *unde eos redimat, si non sunt per originem primi hominis venundati sub peccato;* ergo.

2do. Baptisma omnibus etiam parvulis necessarium est, ut intrent in regnum cœlorum; neque id unquam ausi sunt negare Pelagiani: atqui solum peccatum arcere potest ab ingressu regni cœlorum; ergo omnes infecti sunt peccato: atqui non actuali, cùm multi moriantur ante usum rationis; ergo originali.

3tio. Ceremoniæ quæ etiam in parvulorum Baptismo usurpantur, exorcismus nempe, & exsufflatio quibus immundus spiritus à parvulis baptisandis abigitur, ubique receptæ erant ante tempus Augustini; unde nec eas reprehendere ausi sunt Pelagiani: atqui ceremoniæ illæ clarè indicant Ecclesiam semper credidisse parvulos ante Baptismum esse sub dæmonis potestate. Jam verò sub dæmonis potestate non sunt, nisi ob peccatum aliquod cujus rei sint; ergo cum peccatum illud actuale esse non possit, superest ut sit originale.

4to. Homo omnis nascitur immani concupiscentiæ, morbis, ac morti ipsi obnoxius; & illud est *grave jugum super filios Adæ à die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturæ* atqui densa hæc miseriarum communium nubes communem culpam indicat & supponit; Deus enim ab initio *creavit hominem inexterminabilem*; ergo nisi peccasset, nullis subjacuisset miseriis; ** ergo cùm ipsi infantes & pœnis

* *Eccli.* 30. ** *Sap.* 2.

nis & morti subjaceant, necessum est ut alicujus culpæ rei censeantur: non actualis, ergo originalis.

Obj. 1mo. Omne peccatum est voluntarium: atqui peccatum originale non potest voluntarium esse in infantibus, utpotè qui libertatis usu careant; ergo.

R. dist. maj. Peccatum personale & actuale est voluntarium, C. originale, subd. est voluntarium moraliter & voluntate alienâ, C. physicè & voluntate propriâ, N. Itaque infantes nullum habent aut habere possunt peccatum personale: at habere possunt & habent peccatum originale: quia habuerunt moralem libertatis usum in primi parentis voluntate, quæ fuit moraliter voluntas eorum omnium qui ab ipso seminaliter nascituri erant, non quidem quantùm ad omne præceptum, sed quantùm ad præceptum abstinendi à certo fructu. Justum ergo est, ut malum à capite electum imputetur membris in eo moraliter inclusis: sicut justum est, ut pacta conventa serventur à civibus, etsi non eorum, sed Majorum voluntate celebrata fuerint. Fateor id ægrè admodum intelligi, sed non ideo negandum est, quia plerumque verum est, id quod comprehendi & explicari nequit.

Obj. 2do. dogma peccati originalis ad Manichæismum conducit. Illud enim dogma ad Manichæismum conducit, quo posito peccat quisquis utitur matrimonio: atqui posito originalis peccati dogmate peccat quisquis utitur matrimonio; quia elicit actum cui necessariò annexum est peccatum; ergo.

R. ad 1. neg. ant. ad 2. neg. min. ad 3. dist. Peccat qui elicit actum cui secundùm se sumpto, & vi propriâ vel etiam ex intentione agentis annexum est peccatum, C. cui annexum est peccatum defectu alterius quem nec debet nec potest impedire, N. Itaque peccatum originale non oritur ex ipso per se generationis actu, tanquam causâ proximâ (quia alioqui ubicumque esset generatio, ibi semper esset aut fuisset peccatum, quod falsum esse ex ipso innocentiæ statu liquet) sed sequitur ex ipsa Adami prævaricatione, quæ causa est cur, invitis etiam parentibus, tota ejus posteritas vitiata nascatur; ergo, ut verbis utar Augustini, lib. 2. de nupt. & concup. cap. 26. *Non sunt nuptiæ causa peccati quod trahitur à nascente, & expiatur in renascente; sed voluntarium peccatum hominis primi, originalis est causa peccati.*

Obj. 3tio. Prævaricatio Adæ non est efficacior redemptione Christi: atqui redemptio Christi non prodest iis, qui non credunt; ergo nec Adæ peccatum iis nocet qui actu non peccant.

R. neg. min. nam Christi gratia prodest parvulis baptisatis, licèt non per se, sed solùm in aliena persona credant, ergo & iisdem nocet Adæ peccatum, licèt non per se, sed in eo solo peccaverint.

Obj. 4to. cum Juliano. Non peccat iste qui nascitur, non peccat ille qui genuit, non peccat Deus qui condidit; *per quas* igitur *rimas tot inter præsidia* ingredi potest peccatum?

R. cum Augustino: *Quid quæris latentem rimam, cùm habeas apertissimam januam? Per unum hominem, aït Apostolus; per unius delictum, aït Apostolus; per inobedientiam unius hominis, &c. Quid quæris amplius? Quid quæris apertius, &c.*

ARTICULUS SECUNDUS.

Quomodo Peccatum Adæ posteris ejus communicetur.

DE animarum origine fusiùs in fusiori de Peccatis Tractatu disseruimus; ibique rebus latè discussis docuimus tandem animas nec initio mundi creatas esse, nec alias ex aliis propagari, sed quotidie a Deo cum corporibus uniendæ sunt creari. Hæc autem opinio hinc nobis visa est ceteris esse præferenda: 1mo. quia jam penè ubique in Ecclesiâ Catholicâ à quinque circiter seculis recepta est; 2do. quia eadem sententia tempore S. Hieronymi, ab omnibus tenebatur Orientalibus; opposita verò, licèt apud Occidentales satis communis, haud tamen ab omnibus recepta erat, 3tio. quia effatum istud Magistri Sententiarum: *Animæ creando infunduntur, & infundendo creantur*, itâ nunc invaluit, ut non aliquorum duntaxat, sed Fidelium omnium sensum exprimere videatur.

Jam quæritur quo pacto peccati originalis dogma eidem sententiæ possit accomodari. Meliùs sanè foret cum S. & humili Augustino inscitiam suam profiteri, quàm multa congerere, quæ potiùs originalis peccati fidem labefactant, quàm astruunt. Nè tamen quæstionem in Scholis pertractatam omnino prætereamus, paucis expendendum est quomodò anima ob suam cum corpore corrupto unionem corrumpatur; quâ de re triplex est opinio.

Prima eorum est qui in omnibus Adæ posteris voluntatem admittunt interpretativam, vi cujus censentur anteà voluisse quidquid Adam voliturus erat boni vel mali.

Secunda opinio eorum est qui docent peccatum originale transfundi per libidinem seu concupiscentiam seminali gene-

rationi naturaliter adjunctam, ex naturâ, aut quasi ex natura rei: quomodo podagra, & aliæ corporis vel animæ affectiones, in liberos à parentibus transfunduntur. Hanc sententiam post Calvinum vividè tuetur Jansenius, atque ex eâ concludit, quòd si Adamus concupiscentiam illam benè vivendo tollere potuisset, nullum in posteros fuisset peccatum transmissurus; quemadmodum illud nunc non transmitteret, cui omnis à Deo per miraculum tolleretur concupiscentia.

Tertia opinio eorum est qui credunt in hoc negotio intercessisse aliquam Dei constitutionem, per quam Adamus morale omnium caput institutus fuerit, ità ut in ejus voluntate posterorum omnium voluntas & fortuna constitueretur, unde velut omnium nomine præceptum Dei vel servaret, vel pro libito transgrederetur. Sit

* Conclusio I. Peccatum Adæ non transit ad ejus posteros per voluntatem eorum interpretativam.

Prob. quia Deus imputat quidem in culpam id quod aliquis de facto vult; non autem id quod in tali vel tali occasione voliturus fuisset. Unde S. Augustinus Epist. 194. reprobat eorum opinionem qui existimabant parvulos ideo rapi ante Baptismum, quia si victuri diutiùs fuissent, multa admisissent crimina.

† Conclusio II. Peccatum Adæ non ex naturâ rei, sed dependenter à liberâ quâdam Dei constitutione transfunditur in ejus posteros.

Prob. 1mo. Ideo ex Apostolo Rom. 5. *per unum hominem peccatum intravit in mundum...... & in eo omnes peccaverunt*; quia, ut docet Augustinus Lib. 3. de peccat. merit. *omnes unus ille fuerunt*: atqui omnes non fuerunt ille unus Physicè, quatenùs is omnium progenitor erat; sic enim filii omnes unum sunt in patribus & ideo peccata eorum portare deberent; ergo omnes unus ille fuerunt vi divinæ institutionis, quæ Adamum constituerat morale omnium caput.

Prob. 2do. Si libido generationis esset causa peccati originalis, ubi foret hæc libido, ibi peccatum originale foret; ubi verò non esset, ibi nec esset peccatum: atqui falsum utrumque consequens. Primum quidem, quia, ut loquitur Concilium Trid. Sess. 6. c. 3. *homines nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur injusti*: atqui etiamsi ex Adæ semine non procrearentur, non procrearentur tamen sine libidine & concupiscentiâ, quia hæc ex naturali hominis temperamento exurgit, & sanè fuisset in statu naturæ puræ. Falsum quoque est quòd si carerent parentes libi-

dine in generando, eorum filii non contraherent originale peccatum; quia semper descenderent ab Adamo, ac proinde citra singulare privilegium, in illo peccarent *in quo omnes peccaverunt*, prout docet Thomas, q. 83. art. 4.

Confirm. quia si libido, transfundendi originalis peccati causa foret, plùs ille contraheret peccati, qui majori libidinis ardore conciperetur: atqui non plùs contrahit peccati originalis unus quam alter; est enim peccatum illud in omnibus æquale, ut docet S. Thomas q. 82. art. 4.

Prob. 3tio. quia eo modo traduxit Adamus originale peccatum in posteros, 1mo. quo traduxit cetera incommoda, putà terræ tribulos, bestiarum rebellionem, &c. cur enim aliter de his quàm de illo sentiremus? 2do. quo traducturus erat justitiam si non peccasset: atqui Adam cetera incommoda moraliter traduxit; justitiam verò originalem non nisi moraliter traducturus fuisset; ergo peccatum Adæ non ex rei naturâ, sed ex Dei constitutione trasmittitur in Adæ posteros.

* 1mo. Obj. Pactum quod Augustinus non admisit, imò quod rejecit, admitti non debet: atqui pactum quod admittimus non admisit Augustinus, sed potius rejecit. Quærenti enim Juliano* *quomodo omnes per voluntatem malam* Adæ *peccaverunt*, non recurrit ad pactum sed è contra respondet nos *secundum rationem seminis* fuisse in Adamo, sicut fuit in Abraham Levi, cùm Abraham solvente decimas, ipse Levi decimas solvit: atqui non ratione pacti alicujus, sed ratione solius seminis, hoc est ex rei naturâ, Levitæ in Abrahamo fuêre, cùm ille solvit decimas Melchisedech; ergo à pari.

R. ad 1. neg. maj. pro priori parte. Potuit enim Augustinus non meminisse pacti nè novis se difficultatibus implicaret; pactum enim admittimus, quia verum, non quia omni difficultate carens.

2do. neg. min. pro secundâ parte. Nego scilicet docuisse Augustinum, Adæ posteros peccato ejus ex rei naturâ infici: nego proinde pactum omne à S. Doctore penitùs rejectum fuisse.

Ad textum Augustini dico S. Doctorem afferre exemplum Levi in lumbis Abrahæ decimati, ut ostendat Adæ filios in Adæ lumbis peccasse: an verò hoc physicè, & ex rei naturâ, an moraliter solùm contingat, nequidem tangit sanctus Doctor.

† Obj. 2do. Si Deus voluntates nostras in Adamo contineri

*L. 4. Op. imperf. n. 104.

neri voluerit, vel hoc voluit independenter ab Adamo, vel non: atqui neutrum dici potest; ergo.

R. neg. min. & dico probabilius videri Deum hoc voluisse independenter ab Adamo; id enim & supremum Dei dominium decet, & fieri potuit per decretum, quo Deus & justitiam originalem Adamo pro se, suisque posteris dedit, & voluntatem ipsius haberi voluit pro posterorum ejus voluntate. Hoc tamen decretum Adæ innotuisse credimus, 1mo. quia id exigebat suavis Dei providentia, ut Adam magis averteretur a peccato, sibi suæque posteritati tam nocivo; 2do. quia Adam peccando ut hominum Caput, graviùs peccavit, quàm si peccasset ut singularis persona; ergo nosse debuit omnium voluntates hominum in voluntate sua concludi; alioqui non potuisset hinc graviùs peccare.

ARTICULUS TERTIUS.

In quo sita sit natura Peccati originalis.

SUppono 1mo. peccatum originale non esse denominationem merè externam, aut solam pœnæ *obnoxietatem*, sine interiori mentis macula. Hæc enim opinio. vel potiùs error, 1mo. funditùs tollit peccatum originale; sicut Sanctis revera justitiam adimunt, qui eam docent duntaxat externam esse: 2do. apertè repugnat Apostolo, secundùm quem *peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors;* ubi peccatum originale est mortis causa, ac proinde ab ea distinguitur, adeoquo in pœnis quibus obnoxii nascimur, reponi non potest; 3tio. nec minùs adversatur Concilio Trid. quod definit Sess. 5. Can. 5. in Baptismate *tolli totum id quod veram & propriam peccati rationem habet*, ubi necessariò supponitur peccatum originale, esse veri nominis peccatum.

Suppono 2do. in peccato originali, sicut & in peccatis nostris actualibus, duo posse considerari; 1mo. actum illum quo Adam, ut caput morale generis humani, transgressus est Dei legem, per comestionem quæ & ipsius erat, eorum omnium qui ab eo seminaliter propagandi erant; 2do. labem seu maculam quæ Adæ transgressionem subsecuta est. De hac sola præsens movetur disputatio, quæriturque in quo ea consistat. Circa difficile hoc punctum varias in partes abeunt tum Heterodoxi, tum Catholici.

Prima opinio apud Protestantes communis, reponit peccatum originale in concupiscentia. Refel-

Refellitur 1mo. quia si peccatum originale, formaliter sit ipsa concupiscentia, vel actualis, vel habitualis: atqui neutrum dici potest. Non 1. nam in parvulis est verè peccatum originale: atqui tamen in iis non est nec esse potest concupiscentia actualis. Non 2. nam peccatum originale per se & ratione sui homines facit dignos morte: atqui concupiscentia sive actualis, sive habitualis, neminem per se facit dignum morte, sed solùm cùm ei consentitur, ergo.

2do. in Baptismo tollitur totum id quod peccatum est; atqui tamen non tollitur concupiscentia, cùm ipsa maneat in baptisatis ad agonem; ergo.

* Secunda opinio, quæ prima est Catholicorum, essentiam peccati originalis reponit in duplici qualitate morbida, alia quidem carnis, alia verò animæ, inter quas is est ordo ut prior sit posterioris causa, quatenùs caro per peccatum vitiata, vitium suum animæ cùm sibi unitur, communicat.

Refellitur: quia ex dictis, tollitur in Baptismo id omne quod peccati rationem habet: atqui non tollitur morbida ea qualitas carnis & animæ; hæc nihil aliud est quàm grandis ad Peccatum proclivitas, quæ etiam in renatis manet; ergo.

Tertia opinio eorum est qui peccatum originale quoad materiale constituunt in concupiscentia; quoad formale verò, in reatu culpæ.

Refellitur quoad primam partem: quia concupiscentia, utpotè quidam animæ languor, qui etiam in baptisatis remanet; est effectus peccati originalis: atqui effectus rei non potest se habere ut ejusdem rei materia: cùm materiale rei sit primum in re & concipiatur ut aliquid priùs ipso formali.

Refellitur quoad secundam partem: quia reatus culpæ est ipsa formaliter culpa, seu est ipsum formale peccati. atqui nugatorium est dicere peccatum originale constitui in ratione peccati per id quod in eo culpæ & peccati rationem habet. Sicut quærenti in quo sita sit hominis essentia, nugatorium esset respondere eam consistere in humanitate; ergo.

Quarta opinio eorum est qui peccati originalis essentiam collocant in jactura justitiæ originalis, sumptæ pro debita voluntatis ad Deum subjectione: unde juxta hanc opinionem peccatum originale consistit formaliter in habituali aversione à Deo, quæ ipsa est privatio debitæ subjectionis ad Deum.

Hæc opinio; quam docet S. Anselmus, admitti posset, nisi quòd non explicat cur & quomodò peccatum originale, sit *unum* in nobis & in Adamo, prout docet Synodus Trid. sess. 5. can. 5. Sit igitur.

† CON-

† Conclusio. Peccatum originale, eſt ipſum Adæ peccatum toti ejus poſteritati verè & intimè communicatum.

Prob. tum quia ceteræ opiniones mox adductæ minùs ſatisfaciunt; tum quia hæc noſtra ſententia magìs congruit Concilio Trid. ſecundùm quod, * *hoc Adæ peccatum, quod origine unum eſt & propagatione, omnibus ineſt unicuique: proprium atqui* peccatum originale, non eſſet *unum* in Adam & in nobis ſi peccatum noſtrum non eſſet ipſum Adæ peccatum, nobis intimè communicatum.

Confirm. Illud eſt peccatum originale, quòd ab Adamo transfunditur ad ejus poſteros: atqui ipſummet Adæ peccatum transfunditur ad ejus poſteros, ex citato Concilii Trid. canone; ergo peccatum originale, nihil eſt aliud quàm ipſum Adæ peccatum, nobis communicatum.

Obj. 1mo. Si peccatum originale ſit ipſum Adæ peccatum, jam erit actuale; falſum conſequens.

R. neg. maj. Peccatum enim originale eſt ſtatus quidam deordinationis, ex actu phyſicè præterito permanens in homine, donec ipſi à Deo condonetur: is porrò ſtatus licèt ex malo actu naſcatur; eſt tamen maximè habitualis.

Obj. 2do. Ex Tridentino peccatum originale, per propagationem ab Adamo transfunditur in ejus poſteros, omnibus ineſt, eſt unicuique proprium: atqui ipſum Adæ peccatum nec transfunditur, nec omnibus ineſſe poteſt, ut uniuſcujuſque proprium. Peccatum enim Adæ eſt quid omnibus commune: ſed quod omnibus commune eſt; non eſt proprium uniuſcujuſque; ſicut eſſentia divina, quia tribus perſonis communis eſt, nullius eſt propria.

R. ad 1. neg. min. Quod enim omnes & ſingulos Adæ poſteros verè & intrinſecè afficit, verè omnibus ineſt, & uniuſcujuſque eorum proprium merito nuncupatur: atqui tale eſt peccatum Adæ; ergo.

Ad 2. diſt. min. Quod eſt commune omnibus, non poteſt eſſe unius proprium, id eſt, non poteſt ità convenire uni, ut aliis non conveniat, C. id eſt, non poteſt verè & propriè convenire cuilibet, quamvis eidem ſingulariter & privatim non conveniat, N. Peccatum originale ergo ſimul & commune eſt omnibus, quia ad omnes extenditur; & uniuſcujuſque proprium eſt, quia nemo unus eſt cui tota ejus ratio non conveniat. Nec nocet exemplum ex eſſentiâ divinâ deſumptum: ea enim non eſt moraliter & æquivalenter in tribus perſonis multiplex, unde nec poteſt ab unâ tolli & manere in aliâ; ſecùs de peccato originali, ut per ſe evidens eſt.

* *Seſſ. 3. can. 3.*

ARTI-

ARTICULUS QUARTUS.

De subjecto Peccati originalis.

HIc expendemus ad quos, & an ad omnes perveniat peccatum originale; circa quod duplex est difficultas. Prima Catholicorum cùm Hæreticis, qui contendunt peccatum originale vel non communicari, vel saltèm non imputari filiis Fidelium: secunda est Catholicorum inter se, quorum aliqui contra ceteros B. Virginem labe originali infectam fuisse propugnant. De utraquè hìc disputandum, sit igitur.

CONCLUSIO I. Filii Fidelium contrahunt peccatum originale, quod ipsis sicut aliis imputatur, nisi ab eo mundentur per Baptismum.

Prob. 1mo. quia ad id sufficit ut peccatum originale ab illis solis & omnibus contrahatur, qui naturali generationis viâ descendunt ab Adamo; nisi ii speciali privilegio, à lege pro omnibus constituta eximantur: * atqui ex textibus Scripturæ suprà adductis, certum est omnes qui ab Adam propagantur, originale peccatum contrahere, quia *omnes* in illo *peccaverunt*, nec ullibi excipiuntur filii Fidelium, ergo. Et verò David & S. Paulus erant filii Fidelium: atqui tamen David in peccato conceptus erat, & ipse Paulus; ambo erant *natura filii iræ, sicut & ceteri*; ergo peccatum originale iisdem sicut & ceteris imputabatur.

* Prob. 2do. ex Augustino L. de pecc. orig. c. 40. *Sive reus infidelis,* aït *sive absolutus fidelis, non generat absolutos uterque, sed reos quomodo non solùm oleastri, sed etiam oleæ semina non oleas generant, sed oleastros.* Ubi assertio nostra totidem verbis continetur.

† Prob. 3tio. tum ex sollicitudine quâ Fideles filiis suis periclitantibus Baptismum procurare semper festinarunt; tum ex ceremoniis in eorum Baptismo constanter adhibitis, ex quibus sequitur semper in Ecclesia Dei creditum fuisse, eos, nisi ex aqua renascerentur, ut & alios ab ingressu cœlorum excludi.

Objiciunr 1mo id Sap. 8. ubi aït Salomon, *Sortitus sum animam bonam, & veni ad corpus incoinquinatum:* atqui ubi anima à nativitate bona est, & corpus incoinquinatum, nullum est aut esse potest peccatum; 2do. illud I. Cor. 7. *filii* Fidelium *sancti sunt,* non autem *immundi*; 3tio. nemo dat quod

* *Sup. p. 496.*

quod non habet; atqui Fideles jam peccatum originale non habent; ergo nec illud in filios suos transfundere possunt.

R. ad 1. Sensus est, Salomonis animam à Deo praeclaris dotibus instructam fuisse, eumque crescente in dies pietate, consecutum esse corporis munditiem, robur, & similia. Inde verò quid contra nos?

Ad 2. dist. Filii Fidelium sancti sunt, id est, sanctitati quasi ab ortu destinati, C. sancti per se, & praecisè ratione nativitatis, N. Itaque filii Fidelium etiam cum Infidelibus matrimonio conjunctorum sancti sunt, quia connivente Infideli, facilè parentis fidelis diligentiâ & fide baptisari, & christianè educari possunt: at ratione praecisè nativitatis suae sancti non sunt, sicut nec praecisè Infidelis sanctus est ob suam cum fideli conjunctionem.

Ad 3. dist. min. Parentes non habent peccatum in se & actu, C. non habent virtute & ratione primaevae originalis, N *Potuerunt ergo parentes*, ait Augustinus L. 3. de pecc. merit. c. 9. *transmittere quod ipsi minimè habuerunt, non solùm sicut frumenta paleam, & praeputium circumcisus: sed etiam quod & vos dicitis, Fideles infidelitatem in posteros trajiciunt.*

Quod spectat ad B. Virginem triplex est circa ejus conceptionem opinio. Prima eorum est qui absolutè pronuntiant eam in peccato originali conceptam fuisse. Ità potissimùm Thomistae. Secunda est eorum qui B. Virginem ab omni labe semper immunem fuisse contendunt; & hi duas in classes dividuntur. Alii Virginem nec quoad actum, nec quoad debitum, noxam originalem contraxisse volunt: alii longè plures Mariam quoad debitum, licèt non quoad actum, idem peccatum contraxisse putant, quibuscum sit.

Conclusio II. B. Virgo peccati originalis debitum contraxit.

Prob. 1mo. Peccatum originale contrahere quoad debitum, nihil aliud est, quàm debere illud contrahere nisi speciale Dei privilegium ab illo eximeret: atqui B. Virgo Maria, originale peccatum non secùs ac alii Adae posteri contrahere debebat. Lex enim peccati originalis lata est contra eos omnes, qui naturali viâ propagantur ab Adamo: atqui B. Virgo hâc naturali viâ ex Adamo procreata est: ergo.

Prob. 2do. Maria verè redempta est à Christo, qui omnium redemptor constitutus est: atqui verè redimi non potuit, si non fuerit peccatrix, vel re, vel saltèm debito, cùm Christus pro nullo homine nisi peccatore mortuus sit, ut docet S. Augustinus L. 6. contra Julian. cap. 1. & insinuat

Aposto-

Apostolus, cùm peccatum saltèm in debito extendit ad eos omnes, ad quos pertinet vivificatio Christi; ergo.

Objiciunt duo: 1mo. quòd B. Virgini tribui debet quidquid excellentiæ & dignitatis competere potest puræ creaturæ: atqui nequidem peccati debito subjacuisse, magnæ est commendationis; 2do. quòd B. Virgo statim gratiâ præventa fuerit: atqui gratia abundè præveniens ipsum peccati debitum expungit.

R. ad 1. id solum B. Virgini tribui posse, quod eidem tribui patitur Scriptura; sicut & ab ea id solum removeri debet, quod sine Traditionis dispendio ab ea removeri potest. Prorrò Scriptura & Traditio, quæ generaliter pronuntiant omnes homines in Adam peccasse, saltèm exigunt, ut B. Virgo peccati debitum habuisse censeatur: unde Bellarminus, & alii quidam Mariæ devotissimi, contrariam opinionem, aut periculosam, aut fidei minùs consentaneam pronuntiare non verentur.

R. ad 2. neg. min. Gratia enim opponitur peccato actu contracto, non autem debito: quia ad debitum satis est, ut B. Virgo peccatum incurrisset, nisi per gratiam fuisset præventâ, quod verum est. Fatendum tamen, post gratiæ collationem nè ipsum quidem remansisse debitum, quia debitum remissione extinguitur.

CONCLUSIO III. Pro certo tenendum est B. Virginem sine labe originali fuisse conceptam.

Prob. 1mo. ex Cantic. 4. ubi sic habetur: *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* Unde sic: Textus iste literaliter intelligitur de B. Virgine, cùm ei & à S. Thoma, & ab innumeris Theologis, & ab Ecclesia ipsa applicetur: atqui idem ille textus ut actuale sic & originale peccatum removet à B. Virgine: omnem enim prorsùs maculam removet; ergo ut actualem, sic & originalem, cùm macula originalis tam verè & propriè macula sit, quàm actualis.

Prob. 2do. ex Patribus. Hieronymus in Psal. 77. ait Dei matrem *nunquam fuisse in tenebris, sed semper in luce* S. Augustinus Lib. de nat. & grat. cap. 23. *Exceptâ*, inquit, *S. V. Mariâ de qua propter honorem Domini, nullam prorsus cùm de peccatis agitur, habere volo quæstionem. Inde enim scimus quod ei plùs gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum.*

* Nec dicas Augustinum hic solùm loqui de peccatis actuali-

ctualibus, adeoque hæc duntaxat, non autem peccatum originale excludere à Deiparâ.

Nam 1mo. S. Doctor generaliter pronuntiat se nullam velle habere quæstionem de B. Virgine, *cum de peccatis agitur*: atqui peccatum originale non minùs quàm actuale sub *peccatis* comprehenditur, præsertim apud Augustinum; 2do. idem Pater B. Virginem à generali peccati lege excipit *propter honorem Domini*: atqui honor Domini non minùs postulat ut mater ejus ab originali peccato immunis fuerit, quàm ab actuali, etiam veniali; nam B. Virgo per peccatum veniale facta non esset mancipium diaboli, bene verò per peccatum originale; 3tio. hæc orationis formula *Dimitte nobis debita nostra*, tam generalis est ex S. Augustino, quàm ista fidei regula, *Ecce in iniquitatibus conceptus sum*: atqui S. Augustinus asserere non audet hanc orandi formulam B. Virgini præscriptam fuisse; 4to. ex S. Doctore L. 5. contra Julian. c. 9. *Nullus est hominum, præter Christum, qui peccata non fecerit grandioris ætatis accessu; quia nullus est hominum præter ipsum, qui peccata non habuerit infantilis ætatis exortu*: atqui B. Virgo non continetur in priori comparationis membro, ut fatetur S. Augustinus cit. Lib. de nat. & gr. &. *tenet Ecclesia* ex Tridentino; ergo nec in posteriori continetur.

† Prob. 3tio. ex Concilio Basiliensi, quod sess. 36. doctrinam de immaculata conceptione, * *tanquam piam & consonam cultui ecclesiastico, fidei catholicæ, rectæ rationi & S. Scripturæ ab omnibus catholicis amplectendam* definit, declaratque *nulli de cetero licitum esse in contrarium prædicare & docere*: atqui hæc definitio, licèt Concilii œcumenici authoritatem non habeat, spontè fatemur, magni tamen ponderis esse debet: 1mo. quia Concilio huic intererant adhuc viri non pauci eruditione conspicui: 2do. quia is Concilii articulus statim confirmatus est à Synodo Avenionensi, deinde ab Academia Parisiensi quæ an 1496. alumnos suos ad tenendam ejus doctrinam solemni juramento adstrinxit; 3tio. quia SS. Pontifices eundem articulum solemniter confirmarunt, nedum eidem obstiterint. Unde

Prob. 4to. authoritate Sedis Apostolicæ. Sixtus IV. Constitutione *Grave nimis*, datâ an. 1483. sub pœna excommunicationis Romano Pontifici reservatæ, vetat nè quis asserere ausit eos *qui tenent gloriosam & immaculatam Dei genitricem absque originalis peccati macula fuisse conceptam, mortaliter peccare aut esse hæreticos*. Equidem is ipse Papa eandem pœnam in eos etiam decernit, qui oppositam opinio-

nem hæreſeos notant; ſed nihilominùs conſtanter ſtetit pro immaculata conceptione, cùm iis qui feſtum ejus devotè celebrabunt, & per ejus octavam Officio intererunt, tales tribuat Indulgentias quales conſequuntur Chriſti Fideles in Corporis Chriſti ſolemnitate.

Sixti IV. Conſtitutiones innovavit Concilium Tridentinum, iiſque inhæſerunt alii Pontifices, & imprimis Gregorius XV. qui Bullâ, anno 1622. datâ prohibet, *nè quiſquam etiam in ſcriptis & ſermonibus privatis audeat aſſerere quod B. Virgo in peccato concepta ſit, exceptis quibus à Sede Apoſtolica fuerit hoc ſimpliciter indultum.*

Prob. 5to. Ea ſententia ut verè pia teneri debet, quæ ex una parte nec Scripturæ, nec Traditioni repugnat; ex alia verò à quingentis circiter annis, ex quo lis illa diligentiùs excuſſa eſt, ab innumeris omnium gentium & ordinum Theologis & Academiis cum plauſu recepta eſt: atqui talis eſt noſtra præſens aſſertio. Nam 1mo. non repugnat Scripturæ, ut ſtatim oſtendam; 2do. innumeris probata eſt Theologis, ut patet ex Concilio Mariano Theophili Raynaudi, qui pro ea citat & adducit innumeros Antiſtites ac Theologos, Italos, Gallos, Germanos, Polonos, Belgas, Anglos, Scotos, Hiſpanos, Luſitanos, Afros, & Orientales; quibus & addit Imperatores, Reges, ac Principes ſupremos; 3tio. eandem ſententiam Statutis ſuis obfirmarunt celeberrimæ quæque Univerſitates, Pariſiènſis, Moguntina, Salmaticenſis, Toletana, Complutenſis, &c.

Obj. 1mo. Opinio noſtra repugnat textibus ſuprà adductis contra Pelagianos, in quibus generaliter dicitur neminem mundum eſſe à ſorde, omnes peccaſſe in Adam &c. ergo.

R. neg. ant. Si enim opinio noſtra Scripturæ repugnet, vel quia Scriptura alicubi particulariter aſſerit B. Virginem in peccato conceptam eſſe; & hoc dici non poteſt, ut fatentur adverſarii: vel quia locutiones quibus adſtruitur peccatum originale adeò generales ſunt, ut iis B. Virgo ſicut & ceteri comprehendi debeat; atqui nec iſtud dici poteſt. Nam eæ locutiones, quibus aſtruitur generalitas peccati actualis, *Non eſt homo qui non peccet; Omnis homo mendax, &c.* ſunt etiam generales: atqui tamen iis non comprehenditur B. Virgo; ergo nec illis comprehendi cenſenda eſt, niſi quoad debitum, quod ſufficit ut prædicti textus in ſenſu generali verificentur.

Inſt. 1mo. Ea à communi regula excipi non debet quam SS. Patres in ipsâ expreſsè concluſerunt: atqui SS. Patres

.....*So-*

..... *Solus Christus*, aït S. Irenæus Lib. 5. contra hæreses, *sine peccato venit. Solus Christus*, aït S. Ambrosius Lib. de arcâ Noe *potuit justus in conceptione esse.*

R. neg. min. quia Patres hoc unum voluerunt, neminem esse præter Christum, qui vi generationis suæ immunis fuerit à noxâ originali ceteros verò qui ab Adamo naturaliter generantur, illam noxam contrahere, nisi ab eâ speciali privilegio præserventur.

Inst. 2do. Augustinus L. 5. contra Julian. 15. docet *excepta* Christi carne *omnem reliquam humanam carnem*, ac proinde carnem B. Virginis, *esse peccati:* sed ubi est caro peccati, ibi est peccatum.

R. dist. min. Ubi est caro peccati. ibi est peccatum, nisi obstet gratia præservans, C. ibi est peccatum actu, semper & necessariò, N.

Obj. 2do. ex S. Thomâ 3. p. q. 27. a. 2. *B. Virgo peccatum originale contraxit:* idem tenet sacer ejus Ordo, quis porrò talem Scholam errare putet?

R. 1mo. textum hunc videri corruptum, ut qui non legatur in tribus antiquis codicibus. Quin & in editione Romanâ jussu Pii V. emaculatâ, & in editionibus Paris. an. 1529. & 1532. nec non & in Veneta anni 1555. sic loquitur S. Doctor in 1. dist. 44. q. unic. art. 3. ad 3. *Talis fuit puritas B. Virginis, quæ à peccato originali & actuali immunis fuit.*

R. 2do. si fortè à nobis dissensit S. Thomas eundem utpotè devotum Virginis & Ecclesiæ filium: indubiè pro conceptione immaculata pugnaturum fuisse, si festum ejus tanto cum plausu ubique gentium celebrari conspexisset: cùm Mariam hinc in nativitate sua Sanctam fuisse probet quòd festum nativitatis ejus in Ecclesia celebretur. Idem dicendum de S. Bernardo, qui in celebri ad Canonicos Lugdunenses Epistola sic loquitur: *Romanæ præsertim Ecclesiæ authoritati atque examini totum hoc sicut & cetera quæ ejusmodi sunt, universa reservo; ipsius, si quid aliter sapio, paratus judicio emendare.* His ergo quæstionem nostram concludamus verbis, quæ qui piè pronuntiant centum annorum indulgentiam percipiunt ex Decreto Gregorii XV. dato an. 1621. 13. April. prout refert Theophilus Raynaudus pag. 334. *Benedicta sit purissima & immaculata conceptio beatissimæ Virginis Mariæ.*

†ARTICULUS QUINTUS.

De pœnis Peccati originalis.

Pœnæ peccati originalis aliæ spectant corpus, aliæ animam; aliæ vitam hanc, aliæ futuram.

Pœnæ corporis sunt mors, morbi, aliæque miseriæ, è quibus coalescit *jugum* illud *grave* quod est *super filios Adam*, &c.

Pœnas animæ paucis, sed verè exprimit id Bedæ, *Homo spoliatus est gratuitis, & vulneratus in naturalibus* nimirum per ignorantiam in intellectu, malitiam in voluntate, infirmitatem in appetitu irascibili, & concupiscentiam in concupiscibili; prout docet S. Thomas.

Præcipua quæstio est de pœnis alterius vitæ: circa quam ante omnia certum est de fide, parvulos sine Baptismo decedentes privari vita æterna, id est, intuitiva Dei visione, prout definiit Synodus Florentina Sess. ult. statuens, *illorum animas qui cum actuali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas* Ratio est, quia ex Christo Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu sancto, non potest introïre in regnum Dei.* Jam quæritur qui futurus sit in altera vita status infantium, qui sine Baptismo decesserint. Porrò multiplex est, ut in obscuris esse solet, ea de re opinio.

Prima docet infantes pœnâ sensûs cruciari.

Secunda infantes pœnâ sensûs torqueri negat, sed simul credit eos aliquam de amissa beatitudine (quæ est damni pœna) tristitiam, tanquam quæ sit pars privationis hujus, habituros, esse.

Tertia ceteris lenior, parvulis concedit beatitudinem aliquam naturalem in naturali Dei cognitione & amore fundatam; imò & post diem judicii habitationem aliquam in paradiso quodam terrestri, virtutum moralium copiam, crebras & solatii plenas Angelorum visitationes, Ità Catharinus, præ ceteris Cardinalis Sfondratus.

Quarta opinio eorum est, qui infantes non intuitiva solùm Dei visione, sed & beatitudine quacumque naturali privari, neque tamen doloris quidpiam ex hac privatione percipere putant. Ità Gonet post S. Thomam in 2. dist. 33. q. 1. a. 1. Sit

Conclusio I. Parvuli post mortem nec fruuntur, nec fruentur unquam beatitudine naturali. Prob.

Prob. 1mo. ex S. Augustino L. de orig. anim. c. 9. *Non baptisatis parvulis*, inquit *nemo promittat inter damnationem regnumque cœlorum, quietis vel felicitatis cujuslibet..... quasi medium locum, hoc enim eis etiam hæresis Pelagiana promisit.* Sed qui excluduntur à quiete & *felicitate quâlibet*, nulla etiam naturali beatitudine fruuntur. Et hoc eò magìs verum est, quòd Pelagiani nonnisi felicitatem naturalem hisce infantibus pollicerentur: hinc Bellarminus opinionem Catharini, fidei contrariam esse scribit.

Prob. Implicat eos esse felices qui sunt sui captivitate dæmonis: atqui sub ea semper erunt parvuli illi. Nam sub ea nascuntur propter peccatum originale: atqui ab ea nunquam liberabuntur, quia ab ea non nisi per Baptismum liberari possunt.

† Conclusio II. Iidem infantes de hac felicitatis carentia tristabuntur, & verè dolebunt.

Prob. 1mo. quia ex Augustino non est promittendus parvulis quietis ac felicitatis locus: atqui si nulla tristitia corporis aut animi tangerentur infantes, magna quiete fruerentur.

Prob. 2do. ratione S. Augustini Lib. 6. contra Julian. c 4. *Si* exclúsio à cœlesti gloria *non erit* infantibus *malum non ergo amabunt regnum Dei tot innocentes imagines Dei? Si autem amabunt, & tantum amabunt, quantum innocentes amare debent regnum Dei*, ad quod creati erant, *nihilne mali de hac separatione patiuntur?*

Conclusio III. Incertum est an infantes illi pœna sensûs puniantur.

Prob. quia quæ à sola Dei voluntate pendent, incerta sunt nisi de iis constet ex verbo Dei scripto vel tradito, atqui sors infantium quoad pœnam sensûs pendet à voluntate Dei, qui eos pœnæ hic subjicere, aut subtrahere potuit: aliunde verò hæc Dei voluntas nec in Scriptura, nec in Traditione evidenter expressa est. Non in Scriptura · quia cùm Christus Matth. 25. duas solùm facit classes eorum, qui judicandi sunt, tunc vel de infantibus non loquitur, sed de iis qui benè vel malè vixerunt: vel etiamsi infantes in eorum classe reponat, qui à sinistris erunt, non ideo tamen eos iisdem ac adultos pœnis subjicit, quia ad eos dici non potest, quod dicitur adultis: *Esurivi, & non dedistis mihi manducare, &c.* Non in Traditione, quia ut certi aliquid eruatur è Patribus, necesse est ut inter se insigniter divisi non sint; atqui Patres circa præsens punctum planè divisi sunt. Alii enim, ut S. Augustinus, & alii non pauci satis apertè docent

cum S. Fulgentio Lib. de fide ad Petr. cap. 27. parvulos *qui ſine Sacramento Sancti Baptiſmatis de hoc ſæculo tranſeunt, ignis æterni ſempiterno ſupplicio puniendos.* Alii verò magni etiam nominis Patres contrarium tenent: ſic S. Gregorius Nazianz. vir avitæ fidei maximè tenax, loquens de infantibus, *Exiſtimo*, inquit, Orat. 40. in S. Baptiſ. *futurum ut... nec Cœleſti gloriâ, nec ſuppliciis à juſto judice afficiantur, utpotè qui licèt Baptiſmo conſignati non fuerint, improbitate tamen careant.* S. Gregorius Nyſſen. in Orat. de iis qui præmaturè abripiuntur, infantes à *doloribus ac meſtitiâ* eximit, quod ſaltèm de mœſtitiâ & dolore ſenſûs intelligendum eſt.

* Verùm quidem eſt quòd opinio quæ parvulos pœnâ ſenſûs affici putat, ab Auguſtini tempore plurimùm invaluerit: at ferè ubique in genere opinionis remanſit; unde temporum lapſu, ac præſertim poſt ſeculum duodecimum, ſic prævaluit altera, ut nulla fermè prioris ſententiæ veſtigia apud Scholaſticos remanſerint: Hinc ſeculo XIII. incunctanter aïebat S. Thomas, q. 5. de malo art. 2. *quòd, ſicut communiter dicitur, peccato originali non debetur pœna ſenſûs, ſed ſolum pœna damni*, quod deſumptum eſt ex Innocentio III. Idem docuit S. Bonaventura, qui oppoſitam opinionem paucorum eſſe dixit; idem & Magiſter Sent. Scotus, & ceteri *omnes moderni Doctores, quorum ſcripta perlegi*, aït Gregorius Ariminenſis.

† Tria hìc addenda puto: 1mo. eos qui S. Auguſtini ſententiam de ſenſibilibus parvulorum pœnis veriorem eſſe putant, ei abſque ullâ exceſſûs formidine adhærere debere, ut notat Bellarminus; 2do. cavendum tamen eſſe Clericis, nè Scholæ opiniones in Catecheſibus proponant tanquam fidei dogmata; conſtat enim experientiâ, Fideles ægrè admodùm audire eos qui infantes ſine Baptiſmo mortuos æternis ignis inferni cruciatibus obnoxios faciunt; 3tio. poſſe nihilominùs prudenter eoſdem Clericos datâ occaſione, priori opinione uti contra matres quæ ex negligentiâ, fœtus ſuffocant in utero, aut præmaturè effundunt; poſteriorem verò adhibere, ut leniant earum dolorem, quæ filios ſuos abſque regenerationis Sacramento extinctos acerbiùs lugent.

CAPUT SECUNDUM.

De Peccato mortali & veniali.

PEccato originali opponitur perſonale; quod vel eſt actuale, vel habituale; ad actuale potiſſimùm ſpectant quæ initio hujuſce

hujusce Tractatûs dicta sunt de peccato ut sic. Cùm autem peccatum habituale, & macula peccati, idem omnino sint, peccati habitualis essentia repetenda est ex iis quæ suprà diximus de macula peccati. * Nunc ergo dicendum est de peccato mortali & veniali.

ARTICULUS PRIMUS.

De existentiâ Peccati mortalis & venialis.

CEnsent Calviniani nullum esse peccatum ex natura sua veniale, nullum quod damnationem non mereatur. Aliter sentiunt Catholici omnes, quibuscum sit.

Conclusio. Dantur peccata mortalia, dantur & venialia.

Prob. prima pars. Peccatum mortale est illud quod animæ mortem infert, amicitiam Dei dissolvit, & hominem æternæ pœnæ reum constituit: atqui dantur hujusmodi peccata, quæ qui *agunt, digni sunt morte*, Rom. 1. & *Regnum Dei non consequentur*, Galat. 5. ergo.

Prob. 2. pars: 1mo. Quia peccatum veniale est illud quod nec hominem privat justitia, nec eum æternæ pœnæ obnoxium facit, sed tantùm temporali: atqui multa facit homo peccata, quæ nec eum justitia spoliant, &c. Nam Prov. 24. *septies cadit justus:* sed qui justus est, etiam dum peccat, non peccat mortaliter; neque enim potest quis esse justus, & simul in statu peccati mortalis.

2do. Quia celebris est peccati divisio in mortale & veniale, non solum apud Scholasticos, sed & apud Patres, v. g. Hieronymus in cap. 2. Jerem. Ambrosium Lib. 2. de Pœnit. cap. 10. Augustinum Enchiridii cap. 21. ubi sic: *Peccatum ergo est mendacium* pro salute alterius factum, *sed veniale.*

3tio. Quia inter amicos non quævis offensa dissolvit amicitiam; ergo neque Deum inter & homines.

Obj. 1mo. Deut. 27. dicitur: *Maledictus omnis qui non permanet in omnibus quæ scripta sunt in Libro Legis;* ergo ob peccatum quodcumque homo maledictus est; 2do. *Qui offendit in uno factus est omnium reus*, Jacob. 2. sed qui venialiter peccat. Offendit in uno; ergo omnium reus est; ac proinde damnationis reatum incurrit; 3tio. *Qui solverit unum de mandatis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in Regno Cœlorum*, Matth. 5. sed qui committit peccatum veniale, solvit unum ex mandatis minimis: ergo erit minimus; id est, nullus in Regno Cœlorum.

* Sup. pag. 341.

R. ad 1. eos à Moïse maledictos dici; qui non permanserint in omnibus quæ scripta sunt in Libro *Legis hujus;* unde maledictio illa refertur ad violatores mandatorum quæ in eo ipso loco tradita fuerant, id enim significat pronomen *hujus.* Porrò mandata quæ ibidem tradidit Moïses, sunt gravissima, cùm spectent ad fugam idololatriæ, incestûs, homicidii, & similium; ergo mirum non est si maledicti vocentur qui ea non servant.

Ad 2. Qui offendit in uno puncto capitali, v. g. qui mœchatur aut occidit (quæ exempla ibidem adducit S. Jacobus) factus est omnium reus, quia excidit à charitate, qua qui privatus est, Dei amicus esse nequit: at non quisquis in punctis etiam levioribus delinquit, ideo omnium reus est: alioqui Jacobus ipse, & mundus totus, omnium reus esset, cùm ibidem dicatur, *In multis offendimus omnes.*

Ad 3. dist. Qui solvit unum de mandatis minimis, & simul alios *docet* ea inculpatè solvi posse, ille minimus seu nullus erit in Regno Cœlorum, C. qui solvit simpliciter, subd. qui solvit unum de mandatis, minimis quidem relativè ad majora, sed in se tamen & absolutè magnis, C. qui solvit unum de mandatis verè & simpliciter minimis, iterum dist. qui solvit tale mandatum, minimus erit, id est, inferiorem in Cœlo locum habebit C. id est, planè nullum, N. Itaque vel Christus eò loci plenam à Regno Cœlorum exclusionem non comminatur, ut aliqui putant; vel eam comminatur iis qui præcepta violant, quæ licèt aliis præceptis minora sint, aut falsò pro minimis à Pharisæis haberentur, in se tamen magni sunt momenti: nam etsi minus sit malum, concupiscere, quàm revera mœchari, & dicere, *fatue,* quàm occidere, hæc tamen in se levia non sunt: vel demum eam comminatur iis qui non solùm violant mandata in se levia, verùm & simul docent alios ea posse inculpatè violari: hoc enim docere, magnum in fide errorem, magnamque in agendi ratione deordinationem importat.

Quæres 1mo. unde repetenda sit differentia peccati venialis à mortali.

R. Peccatum mortale & veniale eo differunt, quòd peccatum mortale gravis est transgressio legis, veniale verò transgressio solùm levis. Tunc autem peccatum gravis est transgressio legis, cùm per illud violatur lex omnino necessaria ad assecutionem finis: tunc verò peccatum non est nisi levis transgressio, cùm non violatur lex ad finis ultimi consecutionem necessaria; aut saltèm cùm ea lex non violatur eo modo qui finis ultimi consecutionem impedire possit. Duæ sunt hujus responsionis partes.

Prob.

Prob. 1ª pars. Peccatum est essentialiter transgressio legis; ergo ubi transgressio illa gravis est, peccatum essentialiter constitui debet in ratione gravis seu mortalis; contra verò in ratione venialis, ubi eadem transgressio levis erit.

Prob. 2. pars. Quia ille communi omnium sensu judicatur gravis transgressor, qui actum elicit adeò fini dissonum, ut excidat à jure suo in finem, eumque consequi non possit; contra autem is leviter transgressor existimatur, qui servat jus ad finem, & in eo statu remanet, in quo si moriatur, aliquando finem obtinere debet.

Quæres 2do. Quibus regulis discerni possit peccatum mortale à veniali.

R. Cum S. Augustino Lib. 21. de Civ. cap. ult. *difficillimum* esse *invenire, & definire periculosissimum* quandonam peccatum mortale sit, aut intra venialis culpæ limites remaneat, quasdam tamen eâ de re proponemus regulas quæ sanioribus Theologis probatæ sunt. Aliæ porrò extrinsecæ sunt, aliæ intrinsecæ.

Extrinsecæ sunt 1mo. Scriptura sacra, à qua quid, quid dicitur dignum morte, Deo exosum, excludere à Regno Cœlorum; cui item dicitur *Væ*, aut simile quidpiam, mortale judicandum est, nisi excuset materiæ aut advertentiæ defectus; 2do. Traditio Patrum, Ecclesiæ definitio, communis Doctorum consensus, à quibus recedere, respectivè vel impium est, vel summè periculosum.

Intrinsecæ sunt, ratio fide vel evidentia innixa; & materiæ gravitas, sive materia gravis sit in se, sive ex intentione legislatoris, sive ex circumstantiis præcepti, sive ex malitia insigni, aut contemptu peccantis; modò adsit sufficiens deliberatio: circa quæ duo notanda, 1mo. deliberationem ad mortale sufficientem, * cum consensu indirecto, aut etiam negativo consistere posse, ut alibi dixi; 2do. quædam esse peccata in quibus vel nulla, vel admodum rara est parvitas materiæ; ut statim dicam.

Ex his regulis colligitur, opera carnis, putà fornicationem, immunditiam, mollitiem, Idolorum servitutem, veneficia, iras, rixas, dissensiones, sectas, invidias, homicidia, ebrietates, comessationes, & alia id genus esse peccata mortalia, dicente Apostolo Gal. 5. I. Cor. 6. Ephes. 6. *Quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non consequentur.*

Idem dicendum 1mo. de simoniâ & confidentiâ, ut quæ ab Ecclesiâ gravissimis criminibus annumerentur; 2do. de omissione auditionis Sacri in die festâ, vel jejunii in Vigiliis aut Quadragesimâ, quia hæc ex communi Fidelium persuasione

* *Sup. pag. 337.*

pro

pro gravibus culpis habentur; 3tio. de administratione Sacramentorum in statu peccati mortalis factâ à ministro ad id specialiter consecrato, quam Doctores omnes de lege communi sentiunt esse peccatum mortale; 4to de peccatis quæ ex ratione dignoscuntur gravem DEO, proximo, aut ipsi operanti injuriam vel incommodum afferre: unde infidelitas, desperatio, odium DEI, læsio gravis alienæ famæ vel fortunæ, ebrietas, & similia per se sunt mortalia, nisi excuset defectus advertentiæ.

Quia verò oppositorum oppositæ sunt rationes, peccatum illud ex genere suo veniale judicandum est, quod neque ex Scripturâ, neque ex Ecclesiæ sensu, &c. gravem cum lege DEI repugnantiam & oppositionem habere ostenditur. Sed hîc notandum, discretionem peccati mortalis à veniali, quæ ex Scripturâ, Conciliis & summis Pontificibus desumitur, multò tutiorem esse, quàm quæ reperitur à ratione solâ. Ut enim, aït Augustinus, Enchir. cap. 79. *Sunt quædam quæ levissima putarentur, nisi in scripturis demonstrarentur opinione graviora. Quis enim dicentem fratri suo, fatue, reum gehennæ putaret, nisi veritas diceret, Reus erit gehennæ ignis?*

Quæres 3tio. An peccatum veniale ex genere suo possit fieri mortale, & vicissim. Pro solutione.

Not. Peccatum esse mortale vel veniale duobus modis, per se, seu ex naturâ suâ; & per accidens.

Peccatum mortale *per se*, seu *ex genere suo*, est illud cujus malitia ex objecto sumpta potest esse gravis sine interventu malitiæ alterius generis; seu, ut alii loquuntur, est illud, quod potest fieri mortale, non transeundo ad aliam speciem peccati. Sic furtum est ex genere suo peccatum mortale, quia licèt non omnis fur mortaliter peccet, potest tamen quis mortaliter peccare manendo intra speciem furti, & ad peccatum alterius rationis minimè declinando.

Peccatum veniale, *ex genere suo*, est illud quod manendo intra propriam speciem, & sine adventu malitiæ alterius rationis, nunquam potest esse mortale ut mendacium jocosum. Etsi enim mendacium illud ex circumstantiis fieri possit mortale, ut si is qui mentitur, grave inde scandalum prævideat; tunc tamen ideò solùm fit mortale, quia fit transitus ad speciem alterius peccati, nempe scandali: unde in uno actu duo æquivalenter occurrunt peccata, quorum unum est mendacium leve, aliud verò scandalum, seu offensio proximi.

Peccatum mortale *per accidens*, est illud quod licèt de se gravem DEO injuriam non inferat, eam tamen infert ratione alicujus sibi per accidens conjuncti, ut patet in exemplo mox allato.

Peccatum veniale *per accidens*, est illud cujus malitia, licet ex objecto gravis, de facto tamen ob alicujus circumstantiæ interventum gravis non est.

R. 1mo. Peccatum ex genere suo mortale; potest per accidens fieri veniale, idque triplici in casu.

Prob. Ad peccatum mortale tria requiruntur: perfecta advertentia, perfectus consensus, & materia gravis; ergo deficiente quolibet ex his tribus, deficiet peccatum mortale.

Defectu advertentiæ excusari solent à mortali: 1mo. infantes septennio minores qui dubitant an mortaliter peccaverint; tunc enim præsumuntur sufficientem rationis usum non habuisse; & hæc regula fallere potest in iis quibus mens ante tempus est malitiæ natura; 2do. semistulti, semidormientes: item qui dubitant an perfectè à somno excitati essent, an egerint in phrænesi, &c. quia qui ex plenâ advertentiâ agunt, satis sciunt se à somno excitatos fuisse, nisi mora temporis oblivionem induxerit; 3tio. qui vehementi objecti alterius meditatione detinentur, aut quibus gravis animi perturbatio citra culpam irrepit. Hîc notandum, ad hoc ut peccatum sit mortale, non requiri hanc advertentiæ speciem quam aliqui *perfectissimam* vocant, & quâ non tantùm res, etiam ejus effectus, motiva, & media perspicuè deteguntur, & diù ponderantur; alioqui enim pauci admodum ex iis præsertim qui rudes sunt, aut agunt ex passione, vel præcipitanter, mortaliter peccarent; perfecta ergo requiritur & sufficit advertentia, quam descripsimus suprà p. 330.

Defectu pleni consensûs excusantur à mortali, qui ab eo excusantur defectu advertentiæ; hæc enim illius principium est. Vide suprà pag. 341.

Defectu sufficientis materiæ quædam peccata excusantur à mortali, quædam non. Quod ut intelligatur, notandum est peccatum mortale duplicis esse generis: aliud est *ex toto genere suo* mortale; aliud est mortale *ex genere suo, sed non toto.* Prius est illud cujus materia quoad omnes suî partes ità gravis est, ut nulla ex iis sine gravi deordinatione auferri & violari possit; posterius illud est cujus materia gravis non est, nisi sit in certâ quâdam quantitate.

Peccata prioris generis, ex imperfectione actûs, advertentiæ scilicet & consensûs, venialia esse possunt, nunquam autem ex parvitate materiæ.

Hinc 1mo. peccata quæ sunt immediatè contra DEUM, ut odium DEI, blasphemia, perjurium etiam in re levi, contemptus directus supremi Numinis, infidelitas, peccata contra spem theologicam, magia, superstitio expressum habens pa-

ctum

ctum cum dæmone, simonia, fractio sigilli Confessionis; 2do. peccata quædam contra proximum, ut homicidium injustum, abscissio iniqua membri, duellum intentatum; 3tio. denique peccata quædam contra nos, ut ebrietas, delectatio venerea extra conjugium, pollutio & culpæ venereæ; hæc, inquam, omnia ob materiæ parvitatem nunquam excusantur a peccato mortali, quia in omnibus semper occurrit gravis irreverentia contra DEUM, proximum, aut seipsum: unde proscripta est ab Alexandro VII. propositio hæc, *Est probabilis opinio, quæ dicit tantùm esse veniale osculum habitum ob delectationem carnalem & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensûs ulterioris & pollutionis.*

Peccata mortalia ex genere suo, sed non toto, possunt ob materiæ parvitatem fieri venialia. Verùm ut prudenter judicetur, quæ materia gravis sit, aut levis; hæc non absolutè tantùm considerari debet, sed cum omnibus circumstantiis, & maximè cum *relatione* ad finem præcepti contra quod peccatur; vel cum *connexione* quam habet cum materiâ præcedenti ejusdem generis: hæc enim relaxatio sicut & connexio aliquando materiam ex levi gravem efficit.

Hinc 1mo. Adam comedendo fructum vetitum mortaliter peccavit, quia licèt hæc comestio in se aliquid esset levissimi, erat tamen aliquid gravissimum in intentione legislatoris, qui creaturæ suæ subjectionem hoc obedientiæ actu significari volebat. Sic & mortaliter peccat, sive qui aureum abripit proximo, sive qui cùm voverit se daturum pauperibus mille aureos, quinquaginta dare omittit: uterque enim graviter facit contra legem; neuter verò, propter rationem oppositam, communiter loquendo, peccaret, si vel furaretur denarium, vel aliquot asses pauperibus dare omitteret.

Hic 2do. graviter peccat qui sæpiùs in die jejunii pauca comedit; qui sæpè in die festo per modica temporis spatia laborat; qui singulis unius alteriusque mensis diebus assem furatur, aut dare omittit, si ad id ex voto aut aliter obligetur: quia paucula illa moraliter connectuntur, atque in unam, ut ità loquar, summam totalem coalescunt, quæ cùm gravis est, gravis peccati materia esse debet. Idem dicendum de eo qui per modicos excessus in cibo aut potu sibi tandem graviter nocet; aut de eo qui alium sæpiùs leviter percutiendo, tandem notabiliter lædit in corpore vel in famâ, per plures sive plagas, sive detractiones, quæ licèt sigillatim in se leves sint, unam tamen in genere moris grandem constituunt.

Hinc 3tio. à contrario venialiter solùm peccat qui singulis Dominicis per quadrantem serviliter laborat, aut qui quotidie in Quadra-

Quadragesimâ panis frustulum comedit. Quia præcepta non laborandi, & jejunandi, singulos dies in particulari afficiunt, & unà cum die expirant; unde qui hodie peccat, non transgreditur idem præceptum quod heri transgressus est. Eadem de causâ nonnisi venialiter peccaret qui quâ die simul concurrerent præcepta Missæ audiendæ, recitandi Officii, jejunandi, abstinendi ab opere servili, parùm comederet, parùm ex Missâ vel Officio omitteret: quia præcepta hæc cùm simul concurrunt, non magìs inter se connexa sunt, quàm si successivè obligarent.

R. 2do. Peccatum ex genere suo veniale, potest per accidens fieri mortale.

Prob. Quia ad hoc satìs est ut actioni de se venialiter malæ, aut etiam indifferenti, addatur circumstantia mortaliter mala: atqui hoc fieri potest, & de facto quotidie contingit in sex casibus.

1mo. Ratione dispositionis actualis quam quis habet ad peccatum mortale: sive qui peccat ità sit *actu* affectus, ut id quod facit, adhuc faceret, etiamsi sciret illud esse peccatum mortale; sive ex erroneâ conscientiâ credat id esse mortale quod solùm veniale est; 2do. ratione finis mortaliter mali quem venialiter peccans sibi proponit, ut si quis clavem levis pretii furetur, aut verba jocosa pronuntiet, ut virginem ad peccatum trahat. Ratio est, quia media imbibunt malitiam finis ad quem referuntur; 3tio. ratione gravis scandali, quod quis ex peccato suo levi secuturum prævidere debet: ut si quis leviter alium irrideat, prænoscens eum indè ad iram gravem esse commovendum; aut si quis jocosa proferat verba, prævidens alios inde excitandos ad verba inhonesta; 4to. ratione formalis contemptûs regulæ, legis, aut Superioris ipsius: qui enim Superiores spernit, Deum ipsum spernit; idem est de contemptu consilii divini; 5to. ratione periculi proximi peccandi mortaliter: unde qui otiosè colloquitur cum feminâ, satìs expertus se ex iis colloquiis sæpiùs mortaliter peccasse, hoc ipso convincitur velle ac proinde committere peccatum mortale: idem dic de eo cui ludus de se licitus, proxima est occasio pejerandi, &c. 6to. ratione multiplicationis materiæ, quæ tandem coalescit in unum totum ad peccatum mortale sufficiens, ut patet in furto, &c.

ARTICULUS SECUNDUS.

De affectionibus Peccati venialis.

Affectionum loco puncta sequentia expendi solent: 1mo. an ex multis venialibus possit fieri unum mortale, 2do. an veniale

veniale disponat ad mortale; 3tio. an veniale causet maculam. Sit.

Conclusio I. Ex multis venialibus non constituitur unum mortale.

Prob. 1mo. ex Concilio Trid. quod sess. 14. cap. 5. docet 1mo. hominem per peccata venialia à gratiâ Dei non excludi; 2do. eadem peccata citra culpam in Confessione taceri posse: atqui neutrum generaliter & indefinitè verum esset, si ex multis venialibus exurgeret aliquando peccatum mortale.

Prob. 2do. Quia alioqui viri etiam timorati singulis diebus admodum anxii esse deberent, & semper solliciti an non repetitis venialibus, in quæ pluries cadit justus, ad peccati mortalis gravitatem pervenissent.

Obj. 1mo. Quæ eosdem habent effectus formales, ejusdem sunt naturæ: atqui multa venialia eosdem habent effectus formales ac mortales. Nam peccatum mortale tollit gratiam sanctificantem: atqui eam etiam tollunt venialia multa; cùm unumquodque tollat aliquem gradum; ergo.

R. ad 1. & 2. neg. min. Ad 3. Per peccatum veniale minuitur non ipsa gratiæ habitualis substantia, sed fervor charitatis: atque etiamsi ipsa charitatis substantia minueretur, homo semper absque dolore venialiter peccans, priùs transiisset ad peccatum mortale, quàm totam gratiæ justificantis substantiam amisisset per veniale.

Obj. 2do. Multa furta levia efficiunt tandem furtum mortale; ergo & multa peccata venialia, &c.

R. neg. ant. Multa enim furta venialia nunquam coëunt in unum furtum mortale; sed multa minutorum furtorum objecta in unum peccati mortalis objectum convenire possunt: quia qui multa successivè furatus est, notabilis boni alieni detentor esse incipit, quod sine peccato mortali fieri non potest.

Conclusio. II. Peccatum veniale, non solùm per accidens, sed & per se disponit ad mortale.

Prob. 1mo. ex Eccl. 19. *Qui spernit modica, paulatim decidet;* quæ verba sic interpretantur Patres, ut qui venialia negligit, paulatim decidat in gravia. Hinc tritum illud S. Bernardi: *A minimis incipiunt, qui in maxima proruunt. Nemo repentè fit summus.*

Prob. 2do. Peccata venialia minuunt fervorem charitatis, & obicem ponunt divinis inspirationibus, quibus homo roborari posset contra tentationes peccatorum mortalium: atqui hoc faciunt per se; ergo & per se ad mortale conducunt; sicque differunt à bonis operibus, quæ non per se, sed *per accidens* possunt esse *occasio peccati mortalis*, quatenùs superbia bonis operibus insidiatur, ut pereant. Addo

Addo meritò timendum esse, nè extra statum gratiæ sint, qui venialia sua peccata emendare, ab iisque abstinere parùm vel nihil curant: 1mo. quia se conjiciunt voluntariè in peccati mortalis periculum, juxta id Eccli. capite 27. *Si non in timore Domini tenueris te instanter, citò subvertetur domus tua:* porrò in timore Domini instanter se non tenent, qui parùm solliciti sunt de continuâ ejus offensione; 2do. quia Apocal. 3. dicitur: *Quia tepidus es... incipiam te evomere ex ore meo;* id est, ut explicat Dionysius Carthusianus, quia *es piger, acediosus & negligens, incipiam te evomere, id est, meâ sententiâ reprobare*... atqui verè tepidi sunt qui peccata venialia quasi pro nihilo habent, & quasi per ludum operantur.

Hinc colliges quàm periculoso sint in statu, 1mo. tot Sacerdotes, qui Missam corde arido facere consueverunt absque ullâ, vel vix ullâ præparatione anteriori, devotione, & post Missam gratiarum actione; qui tam præcipitanter Mysteria nostra tractant, ut non videantur Dei præsentiam agnoscere; 2do. tot Clerici, qui Officium recitant in continua quasi distractione quam suâ sibi culpâ accersunt; sive quia mens eorum ante Officium ferè semper dissipata est; sive quia toto penè Officii tempore elatos oculos quoquoversùm circumferunt, &c. 3tio. tot vel juvenes, vel jam ætate satis provecti, qui in Religione non religiosè vivunt, sed etsi conditione suâ adstricti silentio, solitudini, jugi Dei præsentiæ, sine scrupulo silentium violant, inutiliter huc & huc vagantur, tempus in colloquiis inutilibus, in curiositatibus quæ ad rem non pertinent, miserè transigunt, hoc lugendo prætextu quòd Constitutiones suæ nè sub veniali quidem obligent; 4to. tot adolescentes, atque utinam non Clerici, ad omnem compositi mollitiem, calamistrati, otium & teporem spirantes, qui Missæ intersunt quidem, sed sedentes, oculos huc & illuc gyrantes, jocosum aliquid si non obscœnum insusurrantes, vix uno flexo genu adorantes victimam cùm Sacerdotis manibus atollitur. An nimiùm dixero, si hujusmodi non re sed nomine Christianos, vocavero tepidos, & ideo plenos furoris Domini?

CAPUT TERTIUM.

De Peccato commissionis, & omissionis.

PEccatum omissionis est transgressio præcepti affirmativi quo jubetur actus bonus; peccatum verò commissionis est trans-

gressio

gressio præcepti negativi; quo prohibetur nè fiat aliquid mali: unde non audire Sacrum, non jejunare, sunt peccata omissionis; furari verò, mœchari sunt peccata commissionis quibus violantur hæc præcepta, *Non occides, non furtum facies.*

Jam tria quæruntur: 1mo. an dari possit omissio culpabilis sine omni voluntatis actu, seu, ut aiunt, omissio pura libera; 2do. an actus qui causa est omissionis culpabilis, habeat malitiam ab ipsâ omissionis malitia distinctam; 3tio. an qui voluntariè ponit causam omissionis, peccet & quando apponit causam hanc, & quando de facto omittit. Hæc ultima quæstio est bipartita: potest enim intelligi vel de homine qui eam posuit omissionis causam quam adhuc retractare potest, ut cùm quis parum curans de audiendâ Missâ, ante ejusdem Missæ tempus, venatum profectus est, sed adhuc tamen satis Ecclesiæ vicinus est, dum pulsatur ultimum Missæ signum, ut eam audire queat, si aliquâ diligentiâ uti velit: vel de homine qui liberè quidem posuit causam omissionis, v. g. se inebriando, sed eam jam retractare nequit, cùm urget præceptum. His positis, sit.

* Conclusio I. Non datur omissio culpabilis sine actu præcedente qui sit causa vel occasio ejus.

Prob. Ut omissio aliqua sit culpabilis, debet esse voluntaria in genere moris: atqui nulla omissio potest esse voluntaria, sine aliquo actu qui sit vel ejus causa, vel ejus occasio. Nulla enim omissio potest esse verè voluntaria in genere moris, sine aliquo libertatis exercitio: atqui ubi est exercitium libertatis, ibi necessariò est aliquis actus. Minor per se patet, prob. maj. Ante quodcumque libertatis exercitium, voluntas manet in actu primo; neque ab eo ad actum secundum transire potest, nisi id velit, adeoque nisi per exercitium libertatis: atqui voluntas prout manens in actu primo, nihil facit quod sit in genere moris; ergo.

Obj. Ut omissio sit voluntaria & culpabilis, satis est ut quis possit, teneatur, & non faciat: atqui ad hæc tria non requiritur actus positivus.

R. neg. min. Nam ut homo non faciat, seu omittat culpabiliter, debet omittere voluntariè; id autem fieri nequit nisi voluntas actu positivo se ferat in aliquid incompossibile cum executione rei præceptæ. v. g. in ludum, studium, aut sa, vel actûs cujuscumque cessationem, cùm agitur, de audienda Missde implendo alio quodcumque præcepto.

† Conclusio II. Actus ex se bonus aut indifferens, qui causa est vel occasio omissionis malæ, non aliam habet malitiam, quàm quæ ipsi omissioni inest.

Prob.

Prob. Idem sit judicium de ceteris actibus bonis aut indifferentibus qui omissionis malè causa vel occasio esse possunt, ac de studio vel ludo, quorum amor & aviditas aliquem ab audienda Missa avertunt: atqui certum est 1mo. hoc studium licèt de se bonum, tunc malum esse, quia ponitur contra legem quæ ad aliud obligat, 2do. totam ejusdem studii malitiam, eandem esse cum malitia omissionis Missæ: tum quia alioqui qui Missam omitteret amore studii, magis peccaret, quàm qui eandem omitteret nihil prorsus faciendo, quod ridiculum est: tum quia ubi unum non est malum nisi propter aliud, ibi unicum est malum; sicut patet in eo qui furatur ut det eleemosynam; & qui dubio procul non duplicis sed unius solùm peccati accusabitur. Et verò si res aliter se haberet, nunquam omitti posset Missa sine duobus peccatis, quorum aliud esset ipsa omissio, aliud causa vel occasio ejusdem omissionis: hoc autem repugnat praxi Fidelium, qui nunquam explicant in Confessione cur Missam omiserint, nisi ratio hujus omissionis sit per se peccatum, quod in præsenti casu non reperitur; ergo.

Obj. Actus qui fit, cùm fieri non debet, malus est per se & independenter à quocumque malo effectu: atqui actus studendi dum urget præceptum audiendæ Missæ, fit quando non debet; ergo per se malus est, &c.

R. dist. maj. Actus qui fit cùm fieri non debet, malus est per se ... si independenter ab effectu fiat cùm fieri non debet, C. si ab effectu solùm habeat, quòd fiat cùm fieri non debet, N. Porrò ideo qui studet in casu proposito, studet, cùm non debet, quia tunc debet aliud facere, hoc est interesse Missæ.

Conclusio III. Qui scienter, vel ex ignorantiâ, inadvertentiave culpabili, ponit causam futuræ omissionis, eo ipso ejusdem omissionis malitiam contrahit. Unde * *qui venationi se dedit, cum occasione omittendi rem divinam, licèt posteà casu acciderit, ut Sacrum audiret, confiteri debet, non quidem se omisisse Sacrum, sed causam præbuisse & occasionem illud omittendi.* Idem dicendum de eo qui culpabiliter exponit se morali periculo ejusdem omissionis.

Prob. 1mo. Quia ille reus est malitiæ omissionis qui indirectè aut saltèm interpretativè vult omissionem: atqui in casibus modò allatis homo vult indirectè aut interpretativè omissionem, quia qui vult causam, effectum velle censetur; ergo.

Prob. 2do. Quia præceptum quod prohibet omissionem, prohibet quoque liberam ejusdem omissionis causam; qui enim

* *Azor.*

enim dicit, Præcipio ut cras, hora septima Sacro intersis, virtualiter dicit, Prohibeo tibi ne cras hora septima ludas, veneris, &c. ergo si incumbas venationi, vel ludo, aut morali periculo utriusque, jam transgrederis præceptum quo prohibetur omissio; atqui non potes præceptum illud transgredi, quin omissionis illius malitiam contrahas; ergo reus es peccati interni omissionis.

Non eris tamen reus externi ejusdem omissionis, peccati, si casu aliquo contingat te implere præceptum; quia peccatum externum consistit in omissione actûs debiti ex præcepto, quem actum mutatâ voluntate ponere supponeris. Imò si perseverante malâ voluntate, Missæ non intersis, non eris reus externi omissionis peccati, nisi cùm advenerit tempus Missæ. Quapropter si lata sit censura contra eos qui Missæ non intersunt, tunc tantùm censuram hanc incurres, cùm advenerit Missæ tempus; nec incurreres, si contingeret te eidem interesse. Sicut qui fœminam concupiscit, licèt eo ipso interni adulterii reus sit, non incurreret tamen pœnas contra adulteros latas, si crimen vel deinceps nollet, vel non posset exequi.

Quòd si is qui posuit causam omissionis, aut mortali ejus periculo se exposuit, possit posteà præceptum cùm urget implere, desistendo ab opere incompossibili, & tamen illud non impleat, peccat novo omissionis peccato; & tunc omissio ejus est in se libera, quantùm actus externus liber esse potest, quia tunc denuo vult saltem indirectè omissionem actualem.

CONCLUSIO IV. Omissio quæ in causa culpabilis est, est etiam culpabilis in se, quo tempore omittitur præceptum, etiamsi tunc contingat hominem præ somno non esse compotem rationis.

Prob. 1mo. Ut aliquid sit in se formaliter peccatum, sufficit quòd indirectè & in causa sua liberum sit; alioqui qui in ebrietate voluntaria occideret Clericum, non esset excommunicatus, quod communiori opinioni repugnat: atqui omissio Sacri contingens in somno vel ebrietate, in causa libera est; ergo non in causa solùm, sed & in se peccatum est.

Prob. 2do. Non plùs ad peccandum requiritur voluntarii, quàm ad merendum, aut conficiendum recipiendumve Sacramentum: atqui ad hæc sufficit voluntarium in causa. Unde 1mo. Martyr in instanti vel mortis, vel quo vulnus mortale recipit, Martyrii aureolam meretur, etsi aliquando rationis usu per vulnera sua privetur; 2do. Sacerdos qui animo celebrandi accedit ad altare, verè consecrat etsi mente distractus verba proferat; 3tio. qui habuit recipiendi Baptismi intentionem, posteà licèt in amentiam versus, fructuosè baptisatur.

Obj. 1mo. Ad peccatum actuale requiritur libertas actualis: atqui in tali omissione nulla est libertas actualis.

R. dist. maj. Ad peccatum actuale requiritur libertas actualis vel in se, vel in causa. C. in se necessariò, N. Etsi porrò omissio in somno non sit actu & in se libera, cùm jam libertatis potestati non subjaceat, est tamen voluntaria in causa; quæ quidem *voluntarietas* refunditur in effectum, unde non causa solùm, sed & effectus in Confessione aperiri debent.

Ergo, inquies, in hoc casu reperitur duplex peccatum, quod tamen multoties negavimus.

R. Aliquando unum, aliquando multiplex esse peccatum in hujusmodi omissione. Unum quidem, si rem præceptam omittas ob rem de se bonam aut indifferentem; duplex verò si eam omittas ob rem de se malam, v. g. ob ebrietatem: etsi enim actus vel omissio exterior non adjungat malitiam essentialem actui interno; omissio tamen Missæ facilè intelligitur addere aliquid ebrietati, quæ est ipsius occasio.

Obj. 2do. Ex hâc doctrinâ sequitur 1mo. hominem mereri si in somno actum aliquem bonum: in causa voluntarium exerceat; 2do. eundem consecrare in ebrietate si ante ebrietatem habuerit intentionem consecrandi: atqui hæc sunt absurda; ergo.

R. Primum aliquo modo sequi, sed non esse absurdum; neque enim absurdum est eum v. g. qui Deo inspirante Martyrii occasionem inquisiit, & in somno occiditur in odium fidei, Martyrii Coronâ donari, eò quòd bona ejus voluntas moraliter perseveret: secundum verò absurdum esse, sed non sequi, quia Christus noluit ut Sacramenta ab homine mentis impote confecta valerent, tum ob reverentiam quæ eis debetur: tum quia necesse est ut Sacramentum conficiatur cum certitudine saltem morali de præsentiâ subjecti cui applicatur; hæc autem certitudo jam non inest homini ebrio aut dormienti.

Ex his sequitur pro praxi 1mo. eum qui non solùm se commisit periculo omittendi, sed etiam reipsâ omisit aliquid sibi præceptum, debere non modò periculum omissionis, sed & ipsum, si ità loqui fas est, omissionis actum in Confessione exprimere, quia peccatum omissionis ipsa actuali omissione consummatur; 2do. eum qui libidini nimiùm indulgens, ità fit infirmus ut posthac jejunare non possit, peccare non jejunando, donec eum facti sincerè pœniteat. Eæ enim omissiones sunt, juxta nos, imputabiles quoad effectum; juxta adversarios verò nostros, saltem plures, sunt saltèm quoad affectum culpabiles.

Quæres 1mo. An peccata commissionis & omissionis specie differant.

 R. Differe

R. Differre specie, non solùm physicè sed & moraliter: nam odium DEI, v.g. alterius est speciei ab omissione charitatis. Si tamen peccatum commissionis sit omissionis fundamentum, utrumque ejusdem erit speciei, ut patet in eo qui furatur & non restituit.

Quæres 2do. An peccatum commissionis sit gravius peccato omissionis.

R. affirmat. quia gravius est ad objectum contrarium, v.g. ad odium DEI abire, quàm objecto debito non adhærere, omittendo, v.g. actum amoris DEI; sicut graviùs peccat miles qui transit ad partes hostium, quàm qui simpliciter è castris recedit.

CAPUT QUARTUM.

De Peccatis capitalibus.

PEccata capitalia septem numerantur, superbia scilicet, avaritia, luxuria, ira, gula, invidia & acedia. De luxuriâ commodiùs loquemur ubi de præceptis Decalogi: cetera hic prosequemur paucis, ità tamen ut explicemus uniuscujusque naturam, qualitatem, actus, filias seu peccata inde pullulantia, & remedia.

ARTICULUS PRIMUS.

De superbiâ.

SUperbia, juxta S. Thomam, est *inordinatus propriæ excellentiæ appetitus.* Est 1mo. *appetitus* id est desiderium, complacentia vel amor; 2do. *inordinatus:* tum quia superbus iis non vult subjici quibus debet, sicque peccat contra humilitatem; tum quia præsumptuosè appetit quæ suprà conditionem suam sunt, sicque per excessum peccat contra magnanimitatem, 3tio. *excellentiæ*, id est, perfectionis, quam quis habet, aut sibi inesse imaginatur; 4to. *excellentiæ propriæ;* unde si mater nimiùm appetat excellentiam filiæ, & vicissim, non est propriè superbia, sed quoddam vitium superbiæ affine.

Quæres 1mo. An superbia sit grave peccatum.

R. Eam esse peccatorum omnium & primum, & gravissimum, & periculosissimum.

† 1mo. Quidem est omnium primum, quia ex Tob. cap. 4. *à superbiâ initium sumpsit omnis perditio;* nam primi homines per

per superbiam peccarunt, volentes esse *sicut Dii, scientes bonum & malum*; Lucifer verò de Cœlo cecidit, quia dicebat in corde suo, *In Cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, &c.* Isaiæ 14.

2do. Est omnium maximum: tum quia fons est ceterorum, juxta id Eccli. 1mo. *Initium omnis peccati est superbia* * unde S. Augustinus Enar. 2. in Psalm. 18. ✲ *Magnum,* inquit, *hoc delictum est, & caput atque causa omnium delictorum.* Tum *quia in aliis peccatis homo à Deo avertitur, vel propter ignorantiam, vel propter infirmitatem, sive propter desiderium cujuscumque alterius boni; superbia verò habet aversionem à Deo, ex hoc ipso quòd non vult Deo & ejus regulæ subjici: unde Boëtius dicit, quòd cùm omnia vitia fugiant à Deo, sola superbia se Deo opponit.* Tum denique quia peccati illius fontem & radicem gerimus in nobis, primumque in nobis vivit, & ultimum moritur.

† 3tio. Demum superbia omnium est vitiorum periculosissimum: * tum quia *alia quæcumque iniquitas in malis operibus exercetur ut fiant, superbia verò etiam bonis operibus insidiatur ut pereant;* ait Augustinus Epist. 211. unde *ruina omnium virtutum* appellatur à S. Isidoro; tum quia superbia in homine dominans, *signum est evidentissimum* reprobationis, ut docet S. Gregorius cap. 41. in Job. † idque evidens est 1mo. quia ex Jacobi 4. *Deus superbis resistit,* nec nisi *humilibus dat gratiam;* 2do. quia diabolus est *rex super universos filios superbiæ,* ut dicitur Job. 41. Hinc ubique in Scripturis suam in superbos indignationem testatur Deus. Prov. 16. *Abominatio Domini est omnis arrogans.*

Quæres 2do. Quinam sint præcipui actus superbiæ, & an omnes sint peccatum mortale.

R. ad 1. Actus illi sunt quatuor: 1mo. cùm superbi *bonum à semetipsis habere se æstimant;* vel ità se gerunt, quasi æstimarent se à se ipsis habere bona corporis vel animæ, quæcumque ea sint; 2do. cùm *si bonum hoc sibi datum desuper credunt, prò suis se hoc accepisse meritis putant,* non autem gratuitò; 3tio. *cùm jactant se habere quod non habent;* 4to. *cùm despectis ceteris singulariter videri appetunt habere quod habent.* Ità S. Gregorius Magnus Libro 23. Moral. in Job. cap. 4.

R. ad 2. Duos priores actus, qui vocantur *superbia completa,* esse mortales ex genere suo. Primus enim negat Deum esse boni cujuslibet authorem, contra id I. Cor. 5. *Quid habes quod non accepisti?* secundus facit quidem Deum boni collati authorem, sed ex debito: at duo postremi non sunt mortales, nisi

* *S. Thom.* 1. 2. q. 162. art. 6.

nisi adsit gravis proximi aut superiorum despectus vel detrimentum.

Hinc colliges eos peccare mortaliter: 1mo. qui finem suum ultimum in humana gloria constituentes, diligunt * *gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei;* 2do. qui se se cum gravi proximi contemptu vel indignatione extollunt, ** Phenennam imitati, quæ Annæ Samuelis matri sterilitatem exprobrans, eandem graviter affligebat, 3tio. qui propriam gloriam quærunt per iniquam eamque gravem proximi depressionem, aut qui de aliorum excellentiâ & bono notabiliter tristantur; 4to. qui ne solito victûs & vestitûs splendori quidnam detrahant, undecumque pecuniam corradunt, & debita viribus suis majora non sine gravi proximi detrimento contrahunt; 5to. qui se quasi Phœnices in aliquâ scientiâ vel arte exhibendo, perniciosa consilia, scripta, præcepta suggerunt, & ii ad restitutionem tenentur; 6to. qui fictitiis quas jactant qualitatibus, officia, vel Beneficia quæ non merentur, comparant; aut qui ementitis divitiis uxorem seipsis longè ditiorem decipiunt & ducunt.

Monet tamen S. Thomas in superbiæ peccato contingere, quod *in aliis quæ sunt peccata* ex genere suo *mortalia* contingit; ut propter actûs imperfectionem non sint nisi peccata venialia.

Quæres 3tio. Quæ & quot sint filiæ superbiæ.

R. Tres recensentur, præsumptio, scilicet, ambitio, & vana gloria.

Præsumptio hîc est appetitus inordinatus aliquid aggrediendi quod vires proprias & capacitatem superat: unde præsumptuosus dicitur, qui præsumit exercere aut quærere Officium Confessarii, Superioris, Judicis, Medici, aut Theologiæ Professoris absque scientiâ sufficienti; aut qui ad venerea proclivis solus manet cum puellâ juvente, aut impudica consortia frequentat, etsi peccare non intendit; & in his casibus præsumptio peccatum est mortale; veniale verò solùm, cùm, ex eâ nullum, aut non nisi leve imminet periculum injuriæ Dei, damnive proprii vel alieni.

Ambitio est inordinatus appetitus dominandi seu extollendi se per dignitatem aut honorem præsertim indebitum; & hæc peccatum est mortale, 1mo. cùm quis studio aliis dominandi, eos subtrahit ab obedientiâ Deo, aut legitimis Superioribus debitâ; 2do. cùm quis præeminentiam quærit cum notabili dispendio honoris Dei, vel utilitatis proximi, ut ii faciunt qui à consecutione dignitatis arcent alios qui multò plùs Dei gloriam,

* *Joann. 21.* ** *I. Regum.*

gloriam, & proximi salutem promovissent; 3tio. cùm honor quæritur per media graviter illicita, v. g. Beneficium per simoniam, aut detractionem de competitore; 4to. cùm ità quis erga dignitatem suam affectus est, ut malit mortaliter peccare, quàm eandem dimittere, 5to. cùm qui nullum habet honoris titulum, honorem sibi indebitum exigit. Cæterùm ambitio viris Ecclesiasticis præcipuè pertimescenda, qui proinde utiliter meditabuntur id S. Thomæ 2. 2. q. 187. art. 2. *præsumptuosum videtur, quòd aliquis præesse appetat,* etiam *ad hoc quòd subditis prosit, nisi manifestâ necessitate imminente.*

Vana gloria est appetitus inordinatus manifestationis propriæ excellentiæ, seu inordinata quam quis habet cupido, ut excellentia sua, sive vera, sive imaginaria, aliis manifestetur, & ab iis prædicetur. Quatuor sunt, * juxta S. Thomam, casus in quibus vana gloria peccatum est mortale: 1. cùm quis *gloriatur de falso aliquo quod contrariatur divinæ reverentiæ,* ut si quis ex humanæ laudis desiderio, doceret ex professo aliquid ad fidem pertinere, quod tamen Ecclesia declaravit ad eam non pertinere: 2. cùm *quis bonum temporale de quo gloriatur præfert Deo,* ut iis contingit qui quærunt laudari ut perveniant ad Prælaturam quâ sunt indigni: itèm si quis gloriam quærat ex peccato mortali, v. g. ex duello, ex rebellione; 3. *cùm quis præfert testimonium hominum testimonio Dei.* Exemplum est tum in iis qui propositiones hæreticas aut perniciosas, Ecclesiâ licèt jubente, ejurare renuunt, nè famæ suæ jacturam patiantur; tum in iis qui nè hominum probra incurrant, Deo ad meliora vocanti resistunt; 4. cùm quis *intentionem suam refert ad gloriam, tanquam ad ultimum finem . . . pro quo consequendo non prætermittit facere etiam quæ sunt contra Deum,* ut si quis fornicetur cum eâ quæ minatur se eum diffamaturam, quasi violentum stupratorem, nisi consentiat. Itèm si Theologus, Confessarius aut Medicus semidoctus, doctiores in materiis difficilibus consulere recuset, nè pro imperito habeatur.

Extra hos casus ait Sylvius vanæ gloriæ amor ferè semper est veniale peccatum, maximè tamen cavendum ob tria: 1mo. quia peccatum quamvis leve semper caveri debet; 2do. quia, ut docet ibidem S. Thomas, opus etiam optimum, si ex inanis gloriæ amore fiat, *amitit vim merendi vitam æternam, etiamsi illa inanis gloria non sit peccatum mortale;* 3tio. quia inanis gloria ad gravia peccata trahit, quatenùs efficit ut homo nimium de se confidens, à Deo sensim deseratur, & paulatim excidat à bono quod habebat. Hinc non rarò permittit Deus ut superbi in gravissima præsertim luxuriæ peccata labantur, juxta id S. Augustini Serm. 54. de verb. Dom. *Audeo*

dicere, superbis continentibus expedit cadere, ut in eo in quo se extollunt, humilientur. Quid enim prodest cui inest continentia, si dominetur superbia?

Licèt vana gloria sit filia superbiæ, & ipsa tamen suas habet filias, quas septem enumerat S. Gregorius. Eæ verò sunt inobedientia, jactantia, hypocrisis, contentio, pertinacia, discordia, & novitatum præsumptio.

Inobedientia est peccatum quo violatur præceptum Superioris ex contemptu; eaque si formalis sit & perfecta, id est, si inobediens ideo præceptum implere nolit quia præceptum est, semper est peccatum mortale, etiam cùm levis est materia, ut dixi supra pag. 3??.

Jactantia est propriæ excellentiæ prædicatio per verba, sine necessitate; eaque est peccatum mortale, 1mo. cùm derogat gloriæ DEI, ut derogabat Rex Tyri cum aïebat apud Ezech. cap. 28. *Deus ego sum*, de quo suprà; 2do. cùm graviter derogat charitati proximi, ut pharisæus, qui Luc. 18. tumidè aïebat: *Non sum sicut cæteri hominum .... velut etiam hic Publicanus;* 3tio. dum grave proximo præjudicium affert, ut si quis se in sanadis morbis peritum prædicet, cùm non sit, ut pecuniam credulorum corradat; 4to. cùm involvit saltèm implicitè approbationem culpæ mortalis, quam quis à se admissam jactat, ut, proh dolor! faciunt tot dissoluti juvenes, qui fornicationes suas, rixas, & vulnera in ipsis inflicta, ebrietates in quas vel ipsi ceciderunt, vel alios projecère, & ipsa etiam quorum rei non sunt crimina, læti propalant.

Unde sequitur in Confessione exprimi debere 1mo. non jactantiam solùm, sed & speciem peccati de quo gloriatio capta est; nam jactantia de fornicatione, v. g. non humilitati solùm, sed & castitati repugnat; 2do. peccatum diffamationis, si quæ jactantiam comitata fuerit, ut si quis jactaverit se rem habuisse cum tali feminâ bonæ famæ; 3tio. peccatum scandali, vel injustitiæ quod ex jactantiâ nasci potuit: unde qui alium præsentem de ejus fornicatione vel furto laudat, utriusque peccati speciem confiteri debet; quia eæ laudes, veræ sunt exhortationes vel ad complacentiam in peccato, vel ad ejusdem peccati repetitionem.

Hypocrisis est peccatum quo quis simulat se vel justum esse cùm non sit, vel justiorem quàm sit. Est peccatum mortale præsertim in triplici casu: 1mo. cùm quis sanctitatem contemnit, eamque acquirere non vult, sed in peccatis permanere volens, *solùm* curat *Sanctus apparere*, sicut faciebant Pharisæi, ob id toties & tam severè à Christo reprehensi. De his consule S. Thomam 2. 2. q. 111. art. 4. 2do. cùm quis, etsi sanctitatem

ctitatem non contemnit, eam tamen simulat, ob finem *qui* graviter *repugnat charitati Dei vel proximi, putà cùm simulat sanctitatem, ut falsam doctrinam disseminet, vel ut adipiscatur Ecclesiasticam dignitatem*, vel ut pauperum eleemosynas ad se attrahat; 3tio. cùm hypocrita sic dispositus est, ut malit praeceptum aliquod grave transgredi, v. g. Eucharistiam recipere in malo statu, quàm excidere à bono nomine quod sibi per falsam devotionem comparavit; & id non ità rarum est in quibusdam puellis; & aliquando evenit Clericis junioribus, præsertim tempore Seminarii.

Si quis verò sine sanctitatis contemptu, aut sine intentione graviter malâ, vel nè alios scandaliset, vel ut iis bonum exemplum præbeat, * simulet sanctitatem quam non habet, *ordinarie solum est peccatum veniale*; quia ut aït S. Thomas ibid. q. 37. & 38. *eadem ratio est de mendacio, & simulatione:* porrò non omne mendacium est mortale; quæ doctrina limitari debet, nisi sanctitas simuletur in materiâ gravi, putà in Sacramentorum susceptione.

Contentio est inordinata verborum contrarietas circa *verum*. Ad eam reduci potest discordia, quæ est contrarietas voluntatum in *bono*, de quo ex charitate consentire tenemur: utraque aliquando moralis est, aliquando venialis juxta gravitatem aut levitatem mali quod inde nascitur.

Sic peccat mortaliter 1mo. qui fidei vel moralis Christianæ veritatem contentiosè impugnat, sive sciens agat, sive ex ignorantiâ quæ plerumque vincibilis est, & authoritati majori cedere deberet; 2do. qui veritates quasdam ad pietatem, licèt non ad fidem spectantes, ut Immaculatam B. Virginis Conceptionem, non sine gravi audientium scandalo impugnat; 3tio. qui, ut Advocati quidam & Procuratores, causam injustam dolosè & clamosè propugnat; 4to. qui scienter & ex intentione dissentit à bono Dei vel proximi.

Si quis autem ex ratione verè probabili dissentiat, putà quia existimat non esse bonum id quod vult alter, sed quod ipse; vel nullum est, vel non nisi veniale peccatum. Hinc dissensio Pauli & Barnabæ, ** de quâ Act. 15. non fuit peccatum, quia ambo bonis nitebantur rationibus quas Spiritus Sanctus iis suggerebat, ut invicem corpore dividerentur, atque ità uberior esse fructus prædicationis; dissensio verò Cephæ à Paulo culpam venialem non excessit.

Pertinacia, quâ quis proprio judicio nimis adhæret, peccatum est periculi plenum, & non raro mortale, quia non raro vergit in Dei injuriam, Superiorum contemptum, aut grave proximi detrimentum. Præsum-

* *Sylvius.* ** *Sylvius. ibidem.*

Præsumptio novitatum, quâ quis vanæ gloriæ studio nova excogitat: peccatum est periculosissimum, utpotè radix hæreseon, & usuum in vestibus aut ornamentis, quæ modestiæ & castitati sæpius graviter repugnant.

Quæres 4to. Quænam sint superbiæ remedia.

R. Hæc afferri solent: 1mo. notitia suî: sibi enim certò vilescet, qui seriò pensabit se innumera admisisse peccata; se itèm mille de novo peccandi periculis expositum esse, mille bene agendi difficultatibus impeditum, pronum ab adolescentiâ in malum, tardum ad omne boni genus, implicatum terrenis, vacuum virtutibus, &c.

2do. Attentio ad universas vitæ nostræ partes, quales essemus ante ortum, merum nihil; quales in ortu, sperma fœtidum; quales in processu, congeries iniquitatis; quales in exitu, esca vermium, & fortè ignis æterni.

3tio. Consideratio propiæ indigentiæ, quæ tanta est, ut quidquid nostrum est, plenum sit ut plurimùm peccati; quidquid nobis boni inest, sit à DEO.

4to. Diligens inspectio brevitatis eorum quibus mens efferri solet: *Terra es, & in terram reverteris*, Genes. 3. *Dii estis*, & tamen ut infimi quique *homines moriemini*, Psalm. 81. Ubi nunc Alexander? ubi Cæsares? ubi tot Philosophi? qui laudantur ubi non sunt, torquentur ubi in æternum erunt.

5to. Frequens meditatio pœnarum superbiæ cui DEUS resistit, quam homines etiamsi superbi in aliis detestantur, quæ cordis paci inimica est, quæ non nisi infelices exitus habet, ut videre est in Lucifero, in Absalon, in Aman, in Herode quem * *percussit Angelus Domini, eò quòd non dedisset honorem Deo.*

6to. Libens cùm humilibus conversatio; crebra divinæ gratiæ invocatio, quæ si alicubi necessaria est, certè cùm agitur de comparandâ humilitate, cujus exercitium ut necessarium, sic & corruptæ naturæ arduum est; ac demùm propositio sæpiùs renovata, sive exemplorum Christi qui *humiliavit semetipsum*, sive horum ipsius verborum, *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.*

ARTICULUS SECUNDUS.

De Avaritiâ.

AVaritia definitur à S. Thomâ, Amor inordinatus divitiarum, quo nomine intelliguntur bona quæcumque etiam parva, si nimium amentur.

Quæres 1mo. Quodnam peccatum sit avaritia.

* *Actor.* 12.

R. Eam

R. Eam esse mortalem ex genere suo, cùm charitati vel justitiæ adversatur; unde multùm Christianis, maximè verò Clericis pertimescenda est.

Prob. 1mo. Eccli. 10. *Avaro nihil est scelestius, nihil est iniquius quàm amare pecuniam; hic enim & animam suam venalem habet.* Matth. 6. *Non potestis Deo servire & mammonæ.* Hinc tot DEI in avaros maledictiones: Isaï. 5. *Væ qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis, usque ad terminum loci.*

Prob. 2do. Quia avaritia adversatur præceptis per se obligantibus sub mortali. Repugnant enim tum amori appretiativo erga DEUM, cùm malit avarus pecuniæ servire, quàm DEO, tum charitati & justitiæ proximo debitis, cùm avari quos hic insequimur, pauperibus, domesticis, creditoribus negent id quod ipsis debitum est, aut ità dispositi sint, ut negarent, si possent; ergo talis avaritia * *semper est peccatum mortale, nisi fortè actûs imperfectio, aut levitas materiæ, vel nullum vel duntaxat veniale peccatum efficiat.*

Dixi 1mo. *cùm adversatur justitiæ, &c.* Si enim sumatur prout *opponitur liberalitati*, & in hoc *sistat ut homo quamvis superfluè divitias amet, non tamen propter divitias velit aliquid facere contra Deum & proximum, sic avaritia est peccatum veniale.* Ità S. Thomas.

Dixi 2do. Peccatum hoc Christianis, præsertim verò Clericis valdè esse pertimescendum. Ratio generalis est, quia teste Apostolo I. Timoth. 6. *radix* est *omnium malorum cupiditas.* Ratio specialis est, quia Clerici arctiùs tenentur Christi paupertatem imitari, aliosque ab avaritiæ vitio retrahere. Verè tamen Petrus Blesensis: *In multis*, inquit, *notabilis est avaritia Sacerdotum, præsertim dum pro quæstu temporali faciunt se ordinari, dum spe vilissimæ oblationis Sacramenta conficiunt, de cadaveribus litigant, sepulturam & Baptismum vendunt, nihil gratis impendentes.*

Hinc inferes eorum avaritiam esse mortalem, 1mo. qui opes & bona per fas & nefas acquirere parati sunt; 2do. qui ultimum suum finem constituunt in divitiis, ità affecti ut potiùs fallant, pejerent, &c. quàm abstineant à lucrò; 3tio. qui tam cupidè retinent sua, etiam legitimè parta, ut eorum jacturam vel imminutionem neque propter DEUM, neque propter proximum pati velint; 4to. qui ità opes congerunt, ut nullum iis congerendis modum statuant: *Non est finis acquisitionis eorum*, ait Baruch. cap. 3. *exterminati sunt, & ad inferos descenderunt;* ** cùm è contra Christiani *habentes alimenta*

* *S. Thom.* ** *I. Timot. 6.*

menta & quibus tegantur, *his contenti* esse debeant; 5to. qui emunt frumenta, recondunt, nec recludunt horrea, quin annona ad summum pretium pertigerit; ii enim & charitatem violant, & justitiam: unde Proverb. 11. dicitur, *Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis:* atque maledictionem hanc exaudiet Deus; ex cap. 4. Eccli. 6. qui quam habent scientiam salutarem, proximo communicare abnuunt, cùm desunt alii per quos id ritè fiat unde scribit S. Gregorius Lib. 3. Pastor. cap. 26. *Admonendi sunt qui cùm utiliter prœdicare possunt, immoderatâ tamen humilitate refugiunt ... quantùm delinquant, &c.*

Quæres 2do. Quænam sint avaritiæ filiæ.

R. Cum S. Gregorio Lib. 31. Moral. cap. 17. *De avaritiâ proditio, fraus, fallatia, pejuria, inquietudo, violentiæ, & contra misericordiam obdurationes oriuntur;* furtum quoque, homicidium, simonia, usura, neglectus divinorum, & mala penè omnia.

Proditio est illicita manifestatio rei vel personæ in proximi detrimentum contra fidem ipsi debitam, explendæ avaritiæ causâ; ut si quis alterius literas aperiat, quod sine peccato *sæpe* mortali fieri nequit, cùm literarum sigilla publicæ fidei credita sint, & qui eas resignat iniquus sit, tum in eum qui mittit, tum in eum qui recipit.

Dixi *sæpe* nam venialiter solùm peccaret, qui aperiret literas in quibus certò sciret res non nisi levis momenti contineri; imò à veniali immunis esset 1mo. qui sciret eum cujus sunt literæ, boni consulturum si resignentur; 2do. qui eas authoritate publicâ aperit; 3tio. qui non temerè sed probabiliter judicat eas literas, vel in proprium suî, vel in tertii cujuspiam, ac præsertim communitatis damnum conscriptas esse: jure enim suo excidit, qui eo ad alterius perniciem abutitur.

Proditores quoque sunt qui alterius arcanum fidei suæ commissum, in ejus detrimentum evulgant, ut aliquando faciunt Advocati, Medici, Chirurgi, qui clientium secreta, pudendos sed occultos ægrorum, qui suæ se fidei commiserunt, morbos revelant, ii itèm qui momentosum arcanum sibi ab amico creditum, præter ipsius voluntatem alteri manifestant, præsertim dum probabiliter metuere debent, nè quid hinc in eum redundet mali.

Excipe si res sub secreto commissæ pertineant *ad corruptionem multitudinis. vel spiritualem*, ut hæresis aut pravorum dogmatum disseminatio; *vel corporalem*, ut incendium pagi; *vel in grave damnum alicujus personæ*, ut si quis insidietur vitæ, famæ, vel bonis alicujus privati: in his enim casibus nemo

præter

præter Confessarium *obligari potest per secreti commissum, quia in hoc frangeret fidem* vel charitatem, *quam alteri debet*, ei nempe cui injustæ insidiæ parantur. Si verò quæ sub secreto commissa sunt, non vergant in præjudicium tertii, *tunc nullo modo tenetur ea prodere, etiam ex præcepto superioris: quia servare fidem est de jure naturali.* S. Thomas 2. 2. q. 70. art. 1.

Fraus est astuta deceptio alterius *in facto*, v. g. in contractibus, tam ratione materiæ, quàm ratione pretii, de quibus alibi dicam.

Fallacia est astuta deceptio *in verbo*, seu est dolosa verborum mendacium, aut æquivocorum ad proximi deceptionem usurpatio, quæ si juramento confirmetur, vocatur *perjurium*, de quo alibi.

Inquietudo est nimia, & anxia mentis attentio, ad acquirendas conservandasve divitias, cum timore nè in futurum desint, contra id Matth. 6. *Nolite soliciti esse dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus?*

Obduratio contra misericordiam, est tenax rebus terrenis adhæsio, quæ impedit nè cor miseriis pauperum emolliatur; unde fit ut violetur præceptum eleemosynæ.

Quæres 3tio. Quæ sint avaritiæ remedia.

R. Plura esse: 1mo. attendant avari omnia in morte, quæ citiùs instar quàm putent, esse relinquenda heredibus sæpè ingratis, sæpè dissipatoribus, sæpè inde damnationis occasionem sumpturis. *Stultè*, aïebat Christus, Luc. 12. *hâc nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parasti, cujus erunt?* 2do. perpendant, avaros nunquam saciatos esse: unde hydropico comparantur, cui *quo plus sunt potæ, plùs sitiuntur aquæ*; 3tio. recolant avaros omnibus invisos esse; pauperibus, quorum sanguinem sugunt, & patrimonium furantur, filiis, quibus sæpè necessaria denegant: operariis, quorum defraudant mercedem; domesticis, quorum stipendium quo dato prætextu vel imminuunt, vel auferunt; 4to. oculos mentis intendant tum in Christum, qui * *cùm dives esset, propter nos egenus factus est*; tum in tot Christi discipulos, qui vel omnibus cesserunt bonis, ut nudi nudam crucem sequerentur, prout fecerunt Antonii, Arsenii, Paulini, Francisci, &c vel in medio divitiarum sinu paupertatem amaverunt, ut tot nobilis prosapiæ viri quorum memoria in benedictione est.

* *II. Corinth. 8.*

ARTI-

ARTICULUS TERTIUS.

De Gulâ.

GUla est inordinatus appetitus, usúsque cibi & potus; unde *gulosi* ii dicuntur qui cibo utuntur & potu, non ut necessitati satisfaciant, sed ut serviant voluptati quam ex alimentis percipiunt. Equidem voluptas quæ in cibo & potu percipitur, non est per se peccatum: sed quia voluptas illa sæpiùs efficit ut quis *scienter excedat mensuram in edendo* & bibendo, ideo sæpius etiam causa est cur homo gulæ peccatum comittat.

Gula dividitur in commessationem seu crapulam, & ebrietatem. Hæc in immoderatâ potus, illa in immoderatâ cibi sumptione consistit. Circa utramque multa proponuntur.

Quæres itaque 1mo. an, quale, & quibus in casibus comessatio sit peccatum. R. cum S. Thomâ comessatio ut ab ebrietate sejuncta, aliquando est peccatum mortale, aliquando veniale solùm.

Prob. 1mo. Quia Apostolus Gal. 5. *comessationes & ebrietates* recenset inter ea quæ *qui agunt, Regnum Dei non consequentur;* 2do. quia reipsâ multi sunt casus in quibus gula avertit *à fine ultimo*, ut ait S. Thomas, adeoque à gravi culpâ excusari non potest. Sic peccant mortaliter, 1mo. qui propter suum ventrem omnia faciunt, cibi & potûs delicias quærentes plùs quàm cetera; 2do. qui parati sunt mortaliter potiùs peccare, v. g. furari, debita quibus solvendis sunt impares contrahere: familiam suam ad egestatem adigere, valetudini corporis sui nocere, &c. quàm moderato victu uti: 3tio. qui prævident crapulam sibi peccati, v. g. adulterii, aut pollutionis causam fore; 4to. qui ob solam voluptatem cibo se ad vomitum usque ingurgitant; hoc enim, etiam seclusis scandalo & ebrietate, gravem continet deordinationem, ac lædendæ sanitatis periculum. Unde meritò *ad Epicuri Scholam* ablegata est à Clero Galicano hæc quorumdam propositio: *Comedere & bibere usque ad satietatem, ob solam voluptatem, non est peccatum, modò non obsit valetudini; quia licitè potest appetitus naturalis actibus suis frui;* 5to. qui postquàm multùm comederunt, ad vomitum se excitant, ut de novo ob solam voluptatem comedant: hoc enim plusquam bestiale est; 6to. qui citra necessitatem carne hominis mortui vescerentur; id enim graviter illicitum esse dictat horror ingenitus iis omnibus, in quibus absorpta non est humanæ naturæ dignitas. Haud tamen illicitum videtur in extremâ necessitate hominis occisi aut mortui carnes comedere; etsi nusquam liceret insontem occidere, quia hoc per se prohibitum est. Addit

Addit Henno, eum cui alii cibi non supeterent, non teneri uti medio quod tantùm incutit horroris: semper tamen licitum est uti carne humanâ in medicamentis: tunc enim adeo mutata est & alterata, ut dici non possit carnis humanæ sumptio.

Extra casus mox recensitos gula non est nisi peccatum veniale, ut docet S. Thomas, ibid.

Quæres 2do. Quot modis committatur gulæ peccatum R. comitti modis quinque hoc versu contentis; *Præproperè, lautè, nimis, ardenter, studiosè.*

Peccant & quidem mortaliter, *præproperè* comedendo, qui in die jejunii, absque rationabili causâ, notabiliter præveniunt tempus ordinarium refectionis: venialiter autem, qui aliis diebus, vel nimis manè, vel ante orationem, aut sæpiùs quàm deceat, ad patinas currunt sine necessitate. Ità Henno, qui addit se eos peccati condemnare non audere, qui Dominicis festisve diebus jentaculum auditioni Missæ præmittunt, si anteà preces funderint; & aliunde ordinarium tempus non præveniant: fatendum tamen cum eodem, laude dignos esse qui ante Ecclesiæ præcepto satisfaciunt, quàm corpori.

Peccant *lautè* vescendo, qui, ut aït S. Antoninus, 2. part. tit. 6. cap. 1. §. 5. *cibos nimis delicatos propter delectationem, ut capones, phasianos, perdices..... vina solemnia* inquirunt. *Si* quis *tamen utatur cibariis delicatis propter infirmitatem, vel debilitatem hoc exigentem, aut generis nobilitatem, ut Princeps, aut temporis congruitatem, ut in nuptiis & conviviis discretis,* & quibusdam solemnitatibus, *potest esse hoc absque peccato. Neque enim,* aït S. Gregorius, *cibus, sed appetitus in vitio est: unde & lautiores cibos plerumque sine culpâ sumimus, & abjectiores non sine reatu conscientiæ degustamus.*

Peccant *nimis* comedendo, qui, ut ait S. Gregorius, *mensuram moderatæ refectionis* excedunt: quia verò venter, exactor est iniquus & vorax, frænum ei injici debet, attentâ uniuscujusque complexione.

Peccant *ardentius* comedendo, qui voluptuosè vel avidè nimis in cibos etiam viles, proruunt, ut Esau.

Peccant *Studiosè* edendo, qui innumeris condimentorum generibus cibi aviditatem irritant, & comedunt non ut naturam sustentent, sed ut continuam excitando famem, continuò comedere possint.

Quæres 3tio. Quid sit ebrietas. R. est sumptio potûs usque ad violentam privationem usûs rationis: 1mo. *Sumptio potûs:* hîc enim ebrietatis nomine non intelligitur status nimiam potationem consequens, sed ipsa nimiùm potandi actio; 2do. *Usque ad violentam privationem rationis;* ratio enim, quæ

naturaliter

naturaliter aufertur per somnum in dormientibus, *violenter* aufertur per excessum in potando, non secùs ac per iram vehementem.

Quæres 4to. Quale peccatum sit ebrietas. R. cum S. Thomâ, *quod ebrietas ex suo genere est peccatum mortale, cùm scilicet homo ex proposito inebriatur.* Ratio est 1mo. quia qui se inebriat, *videtur præferre delectationem vini, integritati rationis;* 2do. quia Isaïæ 5. dicitur: *Væ qui potentes estis ad bibendum. Væ* autem *in Scripturâ æternum interitum nominat,* aït Beda in cap. 23. Proverb.

Ratione vel occasione ebrietatis, nostro saniorumque Theologorum judicio peccant mortaliter, 1mo. qui licèt non expresse, at interpretativè saltèm ebrietatem volunt, ut solent ii qui bibunt quantum possunt aut rogantur, non curantes an ebrietas sequatur, necne: itèm qui non interrogant quæ sit potûs vis & generositas, quod sæpiùs contingit; ac demùm ii omnes qui animadvertere possunt, ebrietatem ex suâ actione sequi posse. Qui verò *probabiliter* ignoraret, se per aliquem liquorem, ut vinum aut siceram inebriatum iri, non esset reus ebrietatis, utpotè tunc involuntariæ.

2do. Qui etiam semel se inebriant, si vini vim suâ vel aliorum experientiâ prænoverint.

3tio. Qui ex longâ multùm bibendi consuetudine, vel ex pharmaci cujusdam aut pulveris usu, sic constituti sunt ut rationis usum vel nullatenus amittant, vel intra breviculum tempus recuperent, ii sunt enim strenui potatores, quibus exitium interminat Isaïas supra. Et certe sicut gravis excessus in cibo mortale est, etsi rationem non perimit, sic & in vino.

Fatentur tamen Doctores, determinari non posse quis præcisè excessus mortalis sit; quia quod uni enorme est, potest alteri non esse. At hæc incertitudo neminem movere debet ut faciliùs excedat; imò timendum est, nè qui se leviter solùm excedere credit, graviùs excedat: ipsum enim solum gravis excessûs periculum, grave peccatum inducere potest.

4to. Qui largiori quàm par est vino ità cerebrum suum calefaciunt, ut perpetrent, vel subeant periculum perpetrandi certa quædam crimina, in quæ se, cùm in tali sunt statu, incidere adverterunt, aut advertere potuerunt; & hi quidem duplici nomine rei sunt, excessûs scilicet in vino, & criminis in quod ex eo excessu pertrahuntur.

5to. Qui mero se ingurgitant cum gravi aliorum scandalo, ut patresfamilias, ac præsertim Sacerdotes.

6to. Qui tantùm vini porrigunt amico, ut eum inde ad ebrietatem perductum iri vel prævideant, vel debeant prævidere;

dere; ii enim gravi peccato cooperantur; & minùs ſapiunt quàm Aſſuerus gentilis, cujus in convivio etſi inſigniter regio, ſumebat * *unuſquiſque quod vellet, nec erat qui nolentes cogeret ad bibendum.*

7mo. Caupones, 1mo. cùm potum miniſtrant iis quos inde prævident aut æſtimant inebriandos: ſi enim unuſquiſque tenetur proximi peccatum impedire quantùm poteſt, à fortiori tenetur ebrietatis materiam non ſubminiſtrare? 2do. cùm inſcios de vini ſui fervore admonere non curant, & ii enim ad eorum ebrietatem concurrunt. Paſſim tamen excuſantur caupones, quos ad hanc largioris vini adminiſtrationem adigit gravioris incommodi imminens periculum; de quo alibi.

Hic addere placet, ebrietatem, licèt de ſe grave malum ſit, majori tamen dignam eſſe vituperio; 1mo in puellis & mulieribus quæ majori ſe periculo exponunt; 2do. in iis quibus aliorum cura incumbit, quales ſunt Magiſtratus, Gubernatores, patresfamilias; 3tio. in iis qui ad continentiam obligantur: ** nam *luxurioſa res eſt vinum*, in vino *luxuria*; 4to. præſertim in Clericis, præcipuè qui ſacris Ordinibus initiati ſunt, aut populis præfecti. Unde ſtatuit Concilium Agathenſe, *eum quem ebrium fuiſſe conſtiterit, aut triginta dierum ſpatio à communione ſubmovendum, aut corporali ſubdendum ſupplicio.*

Quæres 5to. quænam ſint ebrietatis filiæ.

R. quinque referuntur à S. Gregorio. Eæ verò ſunt, 1mo. *inepta lætitia*, quæ cùm, ut ſæpiùs, movet ad actus turpes, choreas parùm pudicas, obſcœnas ad cantiones & ſimilia, mortalis eſt; 2do. *ſcurrilitas* & *turpiloquium. Ubi enim ebrietas, ibi diabolus, ibi turpia verba; ubi ſaturitas, illuc dæmones choros agunt*, ait S. Chriſoſtomus Hom. 57. Hinc tot in popinis cantilenæ turpes: 3tio. *immunditia*: unde enim mollities, tactus impudici periculoſi aſpectus, niſi ſæpè ex calore vini? Hinc S. Hieronymus in cap Epiſt. ad Titum *Numquam ego ebrium, caſtum putabo*; 4to. *multiloquium*, unde pullulant detractiones, colloquia omnibus etiam ſublimioribus poteſtatibus contraria; 5to. *hebetudo mentis*: unde Chriſtus, Luc. 12. *Attendite nè forte graventur corda veſtra in crapulâ & ebrietate.* Hiſce malis annexa ſunt alia propè innumera, atque imprimis propriæ ſanitatis leſio, juxta id Eccli. 19. *Propter crapulam multi obierunt*; 6to. *generalis neglectus* officiorum Chriſtiani; neglecta itèm prolis & domeſticorum cura; profanatio quoque dierum feſtorum, qui cùm ſanctificari debeant; toti penè tranſiguntur in popinis, ità ut Deus hâc unâ die, quæ cultui ſuo

* *Eſter* 1. ** *Prov.* 20. *Epheſ.* 5.

consecrata est, gravius quàm reliquâ totâ hebdomade offendatur. Ex quibus colliget Confessarius tandiù negandam esse absolutionem & ebriosis, & iis qui popinas, diaboli theatra, frequentare amant, donec pravam consuetudinem viriliter excutientes, ad meliorem frugem reversi sint.

Quæres 6to. quæ gulæ remedia.

R. quinque possunt recenseri. Primum est diligens attentio ad incommoda quæ gulam consequuntur, sive ex parte animæ, quam ebrietas quasi carnalem facit, & in æternum damnat, juxta id Job 2do. *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt*; sive ex parte corporis, cui innumeros morbos parit gula, ut calculum, podagram, capitis vertigines, & similia.

Secundum est fuga sive occasionum sive eorum qui ventri & vino devoti, ad id quod ipsi amant alios alliciunt: docet id Sapiens his verbis, Proverb. 43. *Nolli esse in conviviis peccatorum.*

Tertium est constans & vigil adhæsio temperantiæ; ità ut necessitatis gradus, sit cibi potûsque mensura; unde optimè sibi consulunt qui sibi semper modicum quid in mensâ subtrahunt, & id præsertim quod palato magis sapit.

Quartum est diligens inspectio tum Christi morientis, qui cruci affixus sitim acerbam pro nobis passus est: tum Sanctorum, qui nedum in epulis, sed * *egentes, angustiati, afflicti* vixêre; tum præsertim S. Caroli Borromæi Clericorum exemplaris, qui, ut refert vitæ ejus Scriptor in domo Dei, eo vixit modo quo canis in domo domini sui, pane & aquâ contentus.

Quintum denique, & hoc generale est remedium, est indefessa oratio, quâ temperantiam suppliciter postulemus à Deo, quo docente id discemus quod Augustinus Lib. 10. Confess. cap. 31. *Ut quemadmodum medicamenta, sic & alimenta sumpturi accedamus.*

ARTICULUS QUARTUS.

De Invidiâ.

INvidia est ** *tristitia quædam de alienis bonis*, quatenùs vel nostris similia sunt, vel iisdem majora. Ad invidiam revocatur gaudium de malo alieno, quatenùs id invidentis bonum reputatur. Hinc invidia, neque est ille animi sensus quo

* *Heb.* 11. ** *S. Thom.* 2. 2. q. 36.

quo quis de alieno mœret bono, quia eo caret; ipſoque potiri vellet, diciturque *æmulatio;* neque dolor quo uritur, qui bona quædam ab indignis poſſideri videt, & dicitur *Nemeſis*, ſeu *indignatio*, neque ea affectio quâ quis de alterius bono; v. g. poteſtate triſtatur, quia inde aliquod grande malum ſibi imminere proſpicit, hæc enim affectio eſt *timor:* invidia ergo is eſt ſenſus quo quis dolet de felicitate alterius ſive digni, ſive indigni, itâ ut illum ipsâ ſpoliari, eamque in ſe conferri ardentiùs expetat.

Quæres an invidia ſit peccatum ex genere ſuo mortale.

R. affirmat. patet id, 1mo. ex Scriptura, quæ Galat. 5. reponit invidiam inter peccata à regno Dei excludentia, quæque Rom. 5. eos morte dignos judicat qui *pleni* ſunt *invidiæ*; 2do. ex Patribus. *Tale malum eſt invidia*, ait S. Chryſoſtomus, Homil. 40. in Matth. *ut omnem malignitatem & nequitiam prætergrediatur...... Invidi...... ſuâ invidiâ itâ laniantur, ut nullum faciant peccandi finem:* quod fusè probat S. Doctor. *Unde enim*, inquit, *Cain fraternâ ſe cæde contaminavit? Unde Eſaü fratrem exagitavit? Quid Laban adversùs Jacob! Quis Jacob liberos infratrem ſuum Joſeph inflammavit? &c.*

Quia tamen, ut ibid. notat S. Thomas, *in quolibet genere peccati mortalis inveniuntur aliqui imperfecti motus*, ſeu ratione ſui. ſeu ratione materiæ, *quæ* ſolùm *ſunt peccata venialia*, ideò invidia in quibuſdam caſibus, non eſt niſi peccatum veniale.

Filiæ invidiæ ex S. Gregorio Lib. 31. Mor. cap. 17. ſunt ſuſurratio, exultatio, in adverſis, & in proſperis afflictio, detractio, & odium.

Suſurratio eſt occulta mali de proximo narratio, ad finem ſeminandæ inter amicos diſcordiæ: hinc * *ſuſurro & detractor*, ambo pariter malum renuntiant de proximo, ſed *differunt in fine, quia detractor intendit denigrare famam proximi.... ſuſurro autem intendit amicos ſeparare*, juxta id Eccli. 28. *Suſurro...... maledictus multos enim turbavit pacem habentes.* Hinc ſuſurratio peccatum eſt detractione gravius, non ſolùm ſi *formalis* ſit, cùm nempe ſuſurro injuſtâ quam ſerit diſcordia amicos ſeparare intendit. ſed etiam cùm *virtualis* eſt, ſeu cùm ſuſurro, etſi directè amicorum ſeparationem hanc non intendit, ea tamen dicit & refert quæ duorum amicitiam graviter labefactare nata ſunt, ſi tamen ſuſurro hoc prævideritt, vel prævidere potuerit.

Exultatio in adverſis proximi & afflictio de proſperitate ejus, adeò per ſe nota ſunt, ut his exponendis non ſit immoran-

* *S. Thom.*

morandum. Multò difficiliora ſunt quæ pertinent ad detractionem & odium. Sed de his dicam alibi.

Invidiæ remedia hæc ſunt, 1mo. animum habere liberum à concupiſcentia carnis & oculorum, atque à ſuperbia vitæ qui enim nec ſuperbus eſt, nec magni facit res caducas, honores, celebritatem nominis, *qui nihil uſquam humanum admiratur, huic procul dubio dominari invidia nullo modo poterit*, ait S. Baſilius Hom. 11. de invid. 2do. attentè meditari, nullum eſſe vitium quod nos ſimiliores reddat diabolo, cujus * *invidia mors intravit in Orbem terrarum*; 3tio. id fixum habere animis, invidiam ſoli invido nocere, qui eâ feraliter ſimul & inutiliter cruciatur: neque enim is cujus bonis invideo, iiſdem idcirco ſpoliatur; neque ſi iis eum ſpoliari contigerit, idcirco iiſdem meditari continget: 4to. demùm & id attendere, homines univerſos per naturam ac per gratiam fratres effici, quorum proinde eſſe debeat cor unum & anima una, adeò ut ſi quid patitur alter, ceteros compati; ſi gaudet, ceteros quaſi de communi bono exultare conveniat.

ARTICULUS QUINTUS.

De Acediâ, ſeu Deſidiâ.

Acedia definiri ſolet, ** Tædium de bono nobis Dei lege præcepto, quo fit ut homo Dei amicitiam quaſi comparatu moleſtam & difficilem obtinere non curet.

Acedia eſt peccatum ex genere ſuo mortale, quia adverſatur charitati, cùm per eam parvi pendantur amicitia Dei & æterna beatitudo: atque indignæ reputentur quæ ſerio labore comparentur. Hujus deſidiæ rei ſunt; 1mo. qui ea quæ ad ſalutem aut conditionem ſuam ſunt neceſſaria, edoceri nolunt; quive cum obſtinatione ea detractant officia, ad quæ à legitimis Superioribus vocantur: 2do. qui marcent ignaviâ, torpent otio, & tempus in ludis, viſitationibus, inanibus colloquiis, aliiſque id genns nugis & ineptiis terunt; 3tio. qui ad orationem ſegnes ſunt, ad pœnitentiam ità tardi, ut eam procraſtinent, qui demùm in virtute proficere nolunt, adeoque & deficere volunt.

Acediæ filiæ ſex ſint, ex S. Gregorio Lib. 31. Moral. c. 17. malitia, rancor, puſillanimitas, deſperatio, torpor circa præcepta, evagatio mentis ad illicita.

Malitia, prout hîc ſumitur, eſt impugnatio voluntaria, deriſio,

* *Sap.* 2. ** *S. Thom.* 2. 2. *q.* 35.

risio, & contemptus sive bonorum spiritualium, sive hominum qui nos exemplis, vel doctrinâ ad pietatem accendere conantur. Hæc grande est impiorum crimen, qui idcirco *timore horribili*, turbati in inferis, *præ angustiâ spiritûs* gemunt, ut videre est Sap. 5.

Rancor est indignatio adversùs Superiores qui acediosos ad meliora compellunt, eaque grave est peccatum, juxta id Prov. 29. *Qui corripientem durâ cervice contemnit, repentinus ei superveniet interitus.*

Pusillanimitas est vitiosa de viribus suis diffidentia, quâ quis Dei consilia aut præcepta ex animi timiditate omittit. Est peccatum mortale, cùm quis ea quæ sibi à Superiore injuncta sunt, ob hanc animi parvitatem pertinaciter respuit. Neque hîc excusat propriæ incapacitatis existimatio, hæc enim oritur à superbiâ, quæ proprium judicium judicio Superiorum præponit: ità S. Thomas, & id evidens est exemplo servi inutilis, Matth. 24.

Torpor est animi remissio, ex quâ præcepta vel omittuntur, vel implentur negligenter. Torpor, aut mors, aut *vicina morti labes est;* ait S. Paulinus Epist. 36. nec mirum, cùm Deus tepidos ex ore suo evomat, Apocal. 3.

Evagatio mentis, est cùm mens præ tædio rerum spiritualium ad objecta exteriora evolat, ut ex iis gaudium percipiat quod ex rebus Dei non percipit.

Acediæ remedia sunt 1mo. meditatio noctis illius æternæ in quâ *nemo potest operari.* Unde Eccl. 9.* *Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio nec sapientia erunt apud inferos, quô tu properas,* 2do. attentio ad tubam illam mirum canentem sonum, quæ desidiosis & negligentibus jam nunc æternam excisionem his comminatur verbis, *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur. Servum inutilem projicite in tenebras exteriores. Succide illam, ut quid etiam terram occupat?* 3tio. id animo meditari, filios hujus seculi nihil laboris relinquere intentatum, ut ad corruptibilem coronam deveniant; nobis à fortiori quos manet merces magna nimis, viribus totis esse laborandum ut eam consequamur; præsertim cùm momentaneum & leve defatigationis, æternum gloriæ pondus operari debeat in nobis.

* *Joan. 9.*

ARTICULUS SEXUS.

De Irâ.

IRa considerari potest vel in genere, * vel in specie. Ira genericè spectata, est appetitus vindictæ, ac proinde aliquid indifferens: quia vindicta ut illicitè, sic & licitè appeti potest; imò tam licitè, ut aliquando peccet qui non irascitur, sicut peccavit Heli, eò quod filiorum vitiis non irasceretur. Hinc Psaltes Psalm. 4. *Irascimini, & nolite peccare.*

Nec nocet id Matth. 5. *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio.* Eam enim solùm iram improbat Christus, quâ quis inordinatè intendit pœnas proximi, eo scilicet modo qui se habet ad homicidium, sicut se habet aspectus impudicus ad mœchiam, ut patet ex comparatione versûs 21. cum versu 27.

Ira specificè sumpta, est inordinata cupiditas vindictæ, vel quasi vindictæ. Est 1mo. cupiditas *inordinata*, cùm vindictæ appetitus necessariò adversetur rectæ rationi, sive ex parte objecti, cui expetitur pœna, sive ex parte modi quo eadem pœna expetitur. Ex parte objecti quidem, ut si optes vindictam ei qui non meruit; aut saltèm qui non meruit tantam: itèm si optes eam inferri, sed ab alio quàm qui inferendi authoritatem habet; * aut demum si optes *non propter debitum finem qui est conservatio justitiæ; & correctio culpæ*, sed ut malevolum cor tuum alterius pœnâ saties. Ex parte modi, *ut si quis nimis ardenter irascatur interiùs vel si nimis exteriùs manifestet signa iræ;* 2do. *vindictæ*, quia vindicta est terminus iræ. Porrò nihil ad iram interest, an expetas vindictam ei qui te læsit, an alteri: unde qui optat ut latro à quo nec in se nec in suis læsus fuit, graviùs quàm, meruerit plectatur, verè iræ conscius est; 3tio. *vel quasi vindictæ*: artifex enim qui ex passionis impetu frangit aut projicit instrumentum, propriè irascitur, nec tamen propriè vindictam exercet.

His præmissis, quatuor hîc expedienda sunt: 1mo. an ira sit peccatum mortale; 2do. an capitale; 3tio. quas habeat filias; 4to. quæ sint ejus remedia.

Dico 1mo. Ira ex parte objecti inordinata, est peccatum ex naturâ suâ mortale.

Prob. 1mo. tum ex citato Matthæi textu, *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio;* tum ex Galat 5. *Manifesta*

* *S. Thom. art. 2.*

festa sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio ..... iræ, ... rixæ ..... quæ qui agunt regnum Dei non consequentur.

Prob. 2do. quià ira ex parte objecti immoderata, charitati aut etiam justitiæ adversatur, ut ex ejus definitione constat; ergo nonnisi ob consensûs defectum, vel levitatem materiæ venialis esse potest.

Dixi, *ira ex parte objecti inordinata*, quæ enim solùm ex modo irascendi vitiosa est, *non habet ex suo genere rationem peccati mortalis*, ut docet S. Thomas. Posset tamen esse peccatum mortale ratione blasphemiæ, convitiorum, &c. Itèm si talis sit excessus ut magnum infirmis scandalum præbeat, aut irascentis valetudini plurimùm noceat, aut demum vel opere externo, vel etiam solâ animi dispositione, charitati graviter adversetur. Sic enim *ira perdit etiam sapientes*, ut dicitur Prov. 7. juxta versionem LXX.

Dico 2do. Ira non est gravissimum peccatorum; est tamen vitium capitale.

Prob. 1. pars: quia ira minus est peccatum secundùm se quàm invidia sicut invidia minus est crimen, quam odium. Qui enim odit, desiderat malum proximi, quatenus ejus malum est; qui invidet, appetit detrimentum alterius, ut ipse in bono suo augeatur; qui verò ex irâ præcisè sumptâ operatur eo solùm nomine pœnas proximi appetit quòd justum sit eum ipsas pati: unde ira aliquam recti & justi rationem involvit, quæ nec invidiæ, nec odio competit.

Prob. 2. pars: quia ex irâ scaturiunt vitia alia bene multa; quædam quidem ex parte objecti, seu vindictæ, quam iratus appetit tanquam aliquid justi, & cujus proinde intuitu in promptu est ut multa fiant indebita; cùm homines justitiæ specie decepti multa minimè laudanda facere consueverint: quædam verò per inconsideratum iræ impetum, qui homines iratos velut extra usum rationis constituens, * *mentem* eorum trahit ac *præcipitat ad inordinata quæcumque agenda.*

Ira sex habet filias; vel enim manet in corde, & tunc indignationem parit atque tumorem mentis; vel est in ore, & ex eâ procedunt clamor, blasphemia & contumelia; vel demum usque ad facta progreditur, & tunc gignit rixas, *per quas intelliguntur nocumenta omnia quæ facto proximis inferuntur ex irâ.*

Indignatio est animi commotio, quâ quis ob injuriam sibi suisque factam vel existimatam, proximum reputat indignum, cui officia aliis exhiberi solita, ut salutem, colloquium, & suppetias exhibeat. Erit mortalis, si conjunctum habeat gravem

 itèm

* *Thom. hîc n. 6.*

proximi contemptum, aut notabile ſcandalum infirmorum; itèm ſi præ indignatione nolis id facere in gratiam proximi, ad quod ſub mortali teneris.

Tumor mentis ſumitur hîc pro motu animi, vindictæ media omni conatu inquirentis. Tumor ille mortalis eſt aut venialis, ſecundùm modum & gradum vindictæ.

Clamor eſt inordinata & confuſa locutio. Poteſt eſſe mortalis ratione convitii, ſcandali, &c.

Blaſphemia eſt injurioſa adversùs Deum locutio; quæ cùm procedit ex commotione animi eſt filia iræ; cùm autem oritur ex elatione animi contra Deum ſe erigentis, filia eſt ſuperbiæ.

Contumelia eſt ſermo injurioſus contra proximum audientem. De rixa dicam ubi de Charitate.

Quod ſpectat ad iræ remedia, hæc ſalubriter inſument iracundi: 1mo. aſpiciant *in autorem fidei* ** *& conſummatorem Jesum qui..... ſuſtinuit crucem confuſione contemptâ;* qui *tanquam ovis ad occiſionem ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe, ſine voce, ſic non aperuit os ſuum;* qui cùm affigeretur cruci, pro interfectoribus ſuis orabat. Diſcant ab eo mites eſſe & humiles corde, perſecutionibuſque & injuriis unum opponere patientiæ clipeum.

2do. omni curâ naſcentem iræ motum compeſcant, & omnem quantùm fieri poterit, occaſionem ejus tollant. *Incomparabiliter ſalubrius eſt*, ait Auguſtinus Epiſt. 149. *etiam iræ juſtè pulſanti non aperire penetralia cordis, quàm admittere non facile receſſuram.*

3tio. nihil ex motu, vel in motu iræ faciant aut ſtatuant, ſed ſolùm poſtquam ſedatus erit; quod olim à Theodoſio exegit Ambroſius.

4to. iræ injuſtitiam triſteſque effectus attentè meditentur; quot inde bella, quot clades duella, rixæ, ſeditiones, & omnium generum homicidia. Iratus Cain, fratrem interfecit. Iratus Abſalon, patri patrum optimo funeſta quæque machinatus eſt. Iratus Theodoſius, grandem virtuti ſuæ imperatâ Theſſalonicenſium cæde, maculam inuſſit.

5to. frequentes eliciant actus charitatis manſuetudinis, patientiæ, humilitatis, & aliarum id genus virtutum quæ iræ magis adverſantur.

6to. demum, orent devotè aſſiduè & humiliter: hoc enim genus demoniorum, ſicut & alia multa, non ejicitur niſi in jejunio & oratione.

TRA-

* *Heb.* 12. *Act.* 8.

TRACTATUS
DE
PRÆCIPUORUM STATUUM
OBLIGATIONIBUS ET PECCATIS

GEnerales de legibus & peccatis Tractatus feliciter; meo quidem judicio, excipiet Tractatus de privatis certorum ſtatuum peccatis & legibus. In eo autem, quoniam omnes ſtatus indagare non licet, potior nobis erit ſermo de Clericis, ſeu Seculares ſint, ſeu Religionem profeſſi; de Magiſtratibus, iiſve qui populorum jura defendunt, de Villarum Dominis, &c. Sit itaque.

CAPUT PRIMUM.

De obligationibus Clericorum.

PRopterea vocantur Clerici, ait Hieronym. Ep. 2. ad Nepot. *vel quia de ſorte ſunt Domini, vel quia ipſe Dominus ſors, id eſt, pars Clericorum eſt: qui autem vel ipſe pars Domini eſt, vel Dominum partem habet: talem ſe exhibere debet, ut & ipſe poſſideat Dominum, & poſſideatur à Domino.*

Multiplex eſt Clericorum genus. Alii ſunt in ſacris, alii non. Utrique vel habent beneficia, vel non habent; beneficiis porrò quandoque annexa eſt animarum cura, quandoque non. His omnibus quædam onera conveniunt, quædam verò ſunt uniuſcujuſque claſſis propria, quæ ut intelliguntur. Sit

ARTICULUS PRIMUS.

De obligationibus Clericorum in genere.

SIcut unicuique fideli, quò ad æternam vitam ingrediatur, curandum eſt, ut declinet à malo, & faciat bonum; & ſic Cleri-

Clericis duo sunt necessaria, ut nempe dotes quasdam aut virtutes possideant, & à certis abstineant vitiis. Porrò ex dotibus ad Clericatum necessariis, aliæ se habent ut dispositiones prærequisitæ; aliæ ut Clericalis statûs perpetuæ appendices. De utrisque dicendum.

SECTIO PRIMA.

De dotibus ad Clericalem statum prærequisitis.

QUi ad Clericatum promoventur certas ex parte corporis dotes habere debent, ut dicam in tractatu de Irregularitatibus; unde eas hîc solùm tangam, quæ mentem respiciunt; nec omnes, alioqui irem in immensum, sed præcipuas. Sit

Conclusio I. Ad Clericatum prærequiritur innocentia vitæ, vel custodita diligenter, quod rarum est, vel congruè reparata, quod rarius est teste ambrosio. Hæc thesis intellecta de statu Clericali generatim, & prout majores Ordines comprehendit, est certissima. Si verò de simplici etiam tonsurâ intelligatur, videtur probabilior.

Prob. ex Patribus. S. Isidorus Hispalensis L. 2. de offic. Ecclesiast. c. 5. *Quòd is,* inquit, *qui post Baptismum aliquo mortali peccato corruptus ad Sacerdotium non promoveatur, Lex ipsa testatur:* &c.

S. Martinus I. Papa & Martyr in Epist. ad Amandum, *Tales,* inquit, *quærimus ad sacros Ordines promovendos, quibus nulla ruga, nullumque vitæ contagium* sit.

S. Bernardus Tract. de conversione ad Clericos. cap. 19. *Væ,* ait, *Ministris infidelibus, qui necdum reconciliati reconciliationis alienæ negotia, quasi homines qui justitiam fecerint, apprehendunt. Væ filiis iræ qui se ministros gratiæ profitentur.* Ubi S. Doctor non modo thesim nostram tradit, sed & invinctè probat. Scilicet enim sublatâ morum innocentiâ, quæ vel cautè servata fuerit ab Ordinando vel congruæ pœnitentiæ laboribus reparata, subvertuntur primariæ Dei & ipsius naturæ leges. Eæ enim exigunt ut alienæ reconciliationis negotia tractare non præsumat, qui ipse reconciliari eget; ut se in gratiæ ministrum non erigat, qui filius est iræ, &c. atqui sanctas eas leges subvertit, qui adhuc sub diaboli jugo constitutus inter Dei ministros & populorum mediatores censeri ambit; ergo.

Hinc 1mo. *Cùm in quolibet Ordine aliquis constituatur Dux aliis in rebus divinis; in quolibet quasi præsumptuosus morta-*

mortaliter peccat, qui cum conſcientiâ peccati mortalis ad ordines accedit. Ità S. Thomas in 4. diſt. 24.

Hinc 2do. probabilius videtur nobis, quod docent Hallerius, Nat. Alexander, & Navarrus, * *mortalis peccati reatum indigné ſuſcipienti tonſuram adſcribendum eſſe*, unde quiſquis in hoc ſtatu poſitum ſe animadvertit, vel ad Confeſſionem recurrere debet ut præſcribit Synodus Carnotenſis an. 1526. vel ſincero contritionis actu conſcientiæ maculas eluere, ut ibidem docet Hallerius. Ratio eſt 1mo. quia tunc præcipuè hominem à peccato reſipiſcere oportet, cùm maxima Dei beneficia, præſertim ſpiritualia, recipere cogitat cùm novam init vitæ rationem, cùm perfectionis etiam in alios diffundendæ ſtatum ingreditur: porrò ſic ſe habet qui ſuſceptâ tonſura Ordini Clericali inſcribitur; 2do. quia graviter peccat qui & Deo injuriam, & Eccleſiaſtico ſtatui contumeliam facit in materiâ, quæ pro levi haberi non poteſt: ſed qui indignè tonſuram recipit, utriuſque mali reum ſe facit. Eſt quidem in Deum injurius, quia, publicè proteſlatur ſe Deum, cui actu capitaliter infenſus eſt, ut totam hæreditatis ſuæ partem amplecti. Eſt etiam contumelioſus in Eccleſiam, quia multùm eidem imminet mali ab iis qui ipſiſſimâ ſui in Sanctuarium ingreſſûs die contaminati ſunt. Jam verò Tonſuram pro re levi neutiquam haberi poſſe, demonſtrant ipſa ejus definitio, & annexa eidem privilegia.

Hinc 3tio. colliges quid ſentiendum de quæſtione in Belgio olim ventilatâ, *An* ſcilicet *poſſit quis æquo jure ad Sacerdotium ſicut ad Monachatum pœnæ loco detrudi.* Abſit enim ut propter peccatum præcedens recipi jubeatur eminens ille ſtatus, qui propter peccatum denegari debet.

Hinc 4to. non remiſſam, ſed acrem eorum oportet eſſe pœnitentiam, qui poſtquam à juſtitiâ excidere, Clero adſcribi volunt. Si enim de iis qui lapſi ſunt generaliter dixerit S. Cyprianus: *Quàm magna deliquimus tam granditer defleamus; alto vulneri diligens & longa medicina non deſit; Pœnitentia crimini minor non ſit*; quid non exigendum à futuris Chriſti miniſtris, quibus, ut loquar cum Synodo Burdigalenſi an. 1624. *eas virtutes attribuit Apoſtolus, quæ ad Angelicam penè accedunt puritatem.* Jure ergo ſanxit Concilium Aurelianenſe III. *ne ullus ex laicis ante annualem converſionem ordinetur*, Hoc tamen tempus ut protrahi, præſertim ob peccatum incontinentiæ, ſic & aliquando imminui debet pro fervoris gradu.

Conclusio II. Ad Clericalem ſtatum prærequiritur ſcientia. Prob. 1mo. ex Scripturâ Oſée 4. *Quia tu ſcientiam repuliſti,*

* *Hallier.*

repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi. Malach. 2. *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore ejus.* Aggei 2. *Interroga Sacerdotes legem*: atqui hæc verba à fortiori concludunt pro novæ legis Ministris, quibus idcirco millies à Conciliis & Patribus applicata fuêre, & meritò cùm præ ceteris *parati semper* esse debeant *ad* reddendam *satisfactionem omni poscenti rationem de eà quæ in* ipsis *est spe*. I. Petri c. 3.

Prob. 2do. ex Patribus & Conciliis. * *Illiteratos*; ait Gelasius Papa, *aut aliquâ parte corporis vitiatos, nullus præsumat ad Clericatus Ordinem promovere; quia literis carens, sacris non potest esse aptus officiis*, quo ex textu liquet defectum scientiæ competentis, non secus ac vitium corporis, veram parere irregularitatem. † Concilium Lateranense IV. *Duo*, ait *sunt nobis necessaria, vita scilicet & doctrina; alterum propter nos, alterum propter proximos.* * Synodus Toletana VIII. *Nullus ad Sacra veniat indoctus. Aliter ordinaturis & ordinandis imminet Dei & Ecclesiæ ejus vindicta.* Concilium Aquisgranense an. 816. *Tam doctrinâ quàm vitâ clarere debet Ecclesiasticus Doctor. Nam doctrina sine vita arrogantem reddit, vita sine doctrinâ inutilem facit.* Plura non congero in re, nè ab ipsis quidem imperitis in controversiam vocanda.

Prob. 3tio. ex gravibus quæ parit Clericorum ignorantia, malis. Hinc enim fit ut cæci cæcis ducatum præstantes, ambo in foveam cadant; ut populi malè eruditi vias erroris ingrediantur, prout Lutheri, Calvinique temporibus miserè innotuit; ut pastores suæ sibi imbecillitatis conscii, sint *canes muti non valentes latrare*, quin & sæpiùs transmigrent in castra luporum, quos præ imperitiâ non secernunt ab ovibus; ut Sacramenta illicitè, & sæpiùs invalidè conferantur: ut derideantur Ecclesiæ Sabbata & ceremoniæ, quia nulla probabilis earum ratio reddi potest; ut à restitutione eximantur qui restituere debuerant; in irregularitate ministrent, qui nullam irregularitatis adepti notionem, nesciunt quando contrahatur, &c.

† Nec dicas scientiam iis quidem necessariam esse qui Beneficia curam animarum habentia intendunt non iis quibus Beneficium simplex, satis fuerit.

Nam 1mo. docet experientia eos qui se Beneficiis duplicibus renuntiasse profitebantur, eadem crebro urgente vel cupiditate, vel familiâ, non acceptasse tantùm sed & ambiisse; 2do. Scriptura & traditio fidei & morum regulæ, nullibi Clericos duas in classes distinxêre, quarum altera postquam studiis diu solideque vacaverit, vel nulla, vel minutiora Beneficia obtinebit; & portabit tamen pondus diei & æstûs: altera quidquid in San-

* *Dist.* 16. *Can.* 1.

Sanctuario pinguius, est, nullâ saltèm onerosâ conditione percipiet; 3tio. novit sanè Ecclesia quid à Sacerdotibus expectet: porrò ad omnes indistinctè per Episcopos dicit: *Sacerdotem oportet offerre, benedicere, præesse, prædicare, & baptisare;* ad omnes: *Sit doctrina vestra populo Dei spiritualis medicina;*

4to. Sacerdos quilibet in casu necessitatis Sacramentum Pœnitentiæ administrare tenetur. Quâ verò hinc se expediet viâ vir plane rudis? 5to. demum Sacerdoti ad solum etiam Missæ Sacrificium consecrato, quod aliquando fieri posse ob eximiam subjecti pietatem definiisse dicentur Theologi quidam Parisienses, id saltem necessum foret ut Canones ad statum suum pertinentes, ut Missæ ceremoniarum significationem, ut denique Officii sensum & alia id genus non pauca, comperta haberet.

Hinc colliges 1mo. quàm graviter peccent tot adolescentes, qui in Universitatibus, & Seminariis tempus otio consecrant, nec alio ad studium accedunt, quàm quo servi ad compedes. Ii nempe injurii sunt 1mo. in Deum cujus passu Sacerdotium temerè & sacrilegè sunt usurpaturi; 2do. in Ecclesiam, quam fœdè inhonorant; 3tio. in populos, quibus nec quoad gradum, nec sæpè quoad substantiam, debita præstituri sunt obsequia; 4to. in parentes quorum bona, ipso sæpiùs vultûs sudore parta, in usus planè alienos impendunt; 5to in semetipsos, tum in præsenti vitâ, ubi proborum & improborum ludibrio se se objectant, tum in futurâ, ubi *qui ignorat, ignorabitur.* I. Cor. 14.

Colliges 2do. Clericum qui multa norit, esse posse sacerdotaliter imperitum, ut si Poetas veteres, mythologiam, singulas Matheseos partes sedulò pervolverit, vixque ea salutaverit, quæ ad statum suum spectant. Discat ergo quisquis Clericalem scientiam habere volet, 1mo. scientiam Sanctorum quæ in spiritualibus libris, in oratione verò potissimùm comparatur; 2do. sacram Scripturam, quæ ut arma militi, sic Clerico familiaris esse debet; 3tio. id quod ad dogma & fidem pertinet, nè verba incautè proferendo, hæreses proferat, ut multis contingit! 4to. Theologiam Moralem quam in authoribus probatis, & ab utroque distantibus excessu, sollicitè & quasi jugiter ob summam omnia retinendi difficultatem, indagabit;

Colliges 3tio, quòd cùm qui vult finem, media velle debet, enixè satagendum sit Ecclesiæ Ministris, ut omni quâ poterunt arte necessariam sibi scientiam expiscentur: & ad id opus est, 1mo. literariâ supellectili, ad quam, nisi aliud exigant personæ conditio & talenta, fermè sufficiunt tres qua-

tuorve Scriptores in quintuplici quem modò assignabamus, rerum sciendarum ordine. Si regerant Clerici complures, se tenuioris esse fortunæ, quàm ut tot libros comparent: quæram ego, cur igitur tam lautè amicos excipiant, &c. 2do. pensari debet id quod docet Augustinus Epist. 147. homines *plus cogitando & orando* proficere, *quàm legendo & audiendo*; quod de se confessus est Doctor Angelicus; 3tio. in id enitendum est ut purificetur oculus cordis, & ebulliens è scientiâ plerumque imaginariâ tumor comprimatur.

Conclusio III. Ad Clericalem statum requiritur imprimis vocatio.

* Prob. 1mo. ex Scripturis. Osee 8. *Ipsi regnaverunt, & non ex me: Principes extiterunt & non cognovi ..... iratus est furor meus in eos*: atqui ex *se, & non ex arbitrio Summi Rectoris regnant, qui nullis fulti virtutibus, nequaquam divinitus vocati, sed suâ cupidine accensi, culmen regiminis rapiunt potiùs quàm assequuntur*, ait S. Greg. Pastor. part. 1. cap. 1mo. ergo in eos irascitur furor Domini; ac proinde gravissimè peccant.

† Joan. 1mo. *Amen, amen dico vobis, Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro ...... Fur non venit nisi ut furetur, & mactet & perdat.* Unde sic; Immaniter peccat fur, Domini gregem mactans & disperdens: sed quisquis non intrat per ostium, seu per Christi vocationem, fur est & latro, isque vel jam facit, vel *facit ad quod venit, ut mactet utique & disperdat*, ait S. Bernardus, vel quivis Author Tract. de vitâ & morib. Cler. cap. 7. ergo.

Heb. 5. *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificavit, ut Pontifex: fieret* atqui propositio hæc, *Nec quisquam sumit*, &c. ut universaliter negans, nullam patitur exceptionem. Et verò respectu cujus pateretur, quæ non passa est respectu Christi? ergo quantâ quis vel scientiâ fulgeat, vel emineat pietate, se ipso tamen solo Sacerdotium ingredi non potest, ut qui fortè ad illud vocatus non sit, sicut nec ad Apostolatum vocatus erat Barsabas, licèt ab eximia sua sanctitate Justus cognominaretur.

* Prob. 2do. ex Patribus. Cyprianus Epist. 55. ad Cornel. *Ita est*, inquit, *aliquis sacrilegæ temeritatis ac perditæ mentis, ut putet sine Dei judicio fieri Sacerdotem.* S. Cyrillus Lib. de adorat. in Spir. & verit. *Spontè se ingerere absurdum ac turpe est.* S. Chrysologus Serm. 25. *Regnum velle servum; crimen est, adire periculum, temeritas non timere.*

† Prob.

† Prob. 3tio. exemplo Sanctorum, quibus adeò usque persuasum erat, & præviam ad Ordines requiri Dei vocationem, & eam ad salutem haud sufficere, ut alii arrepta fuga sibi consulere tentaverint, prout testantur Historiæ de Cypriano, Athanasio, Martino, Gregorio Nazianz, Gregorio Magno, Chrysostomo, Fulgentio; alii reluctantes & quasi vim passi, consecrati fuerint, ut Nicolaus Myrensis Alexander, Anatolius. Augustinus, cujus, notum id ex Epist. 21. *Vis mihi facta est merito peccatorum meorum*; alii in dedecoram suspicionem venire moliti sint, ut Ephrem Syrus, qui insaniam, S. Ambrosius qui impuritatem ac crudelitatem simulavit; alii violentas sibi manus intulerint ut Ammonius Monachus, qui ne Sacerdos consecraretur, aures sibi præcidit, alli demum, ut Franciscus Assisius, Diaconatu jam inaugurati, ulteriùs progredi ausi non sunt. Meritò igitur dixit S. Cyrillus Alexandr. Hom. 1. de fest. Pasch. *Omnes sanctos reperio divini ministerii ingentem veluti molem formidantes.*

*Prob. 4to. ratione. Vocatio est supernaturalis providentiæ actus, quo Deus aliquos præ aliis eligit, & congruis ad sacra ministeria dignè obeunda, dotibus instruit, atque præparat: atqui hæc Dei electio & præparatio prorsus necessariæ sunt: 1mo. quia iis seclusis læditur suprema Dei authoritas multò plus quàm læderetur authoritas Regis, si quis eodem invito publicam rem administrare, populis jura dicere, exercitibus præesse, pro nutu & arbitrio præsumeret.

2do. Quia ex eodem defectu contingit ut malè gerantur ministerii munia. * *Unusquisque enim proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic*; donum inquam, in eos ordinatum fines, ad quos is & hic homo à Deo conditi fuêre; ergo qui non ut gregi præesset est, haud feliciùs in ejus regimine se geret, quàm in corpore pes, si oculi locum tenere velit. Quin etsi, (ut quandoque fit, permittente Deo, qui etiam malis bene utitur) quædam exercere possit homo non vocatus, quæ populorum saluti plurimùm inserviant, non eò melior, sed fortè hinc lugenda magis erit conditio ejus, ut qui quasi excæcatus splendore bonorum quæ parit, vix unquam concepturus sit, quàm fœdè vel à primo itineris passu erraverit, prohibitum sibi tramitem ineundo. Dicet ergo, quòd *multi dicent in illâ* judicii *Die Domino, nonne in nomine tuo prophetavimus*, sanctas Evangelii veritates nervosè exponendo, *& in nomine tuo dæmonia ejecimus*, præsertim per Sacramentum Pœnitentiæ, *& virtutes multas fecimus*, obstruendo os loquentium iniqu &c. *& tunc confitebor illis, quia nunquam novi vos*; cucur-

* 1. Cor. 1.

ristis

riſtis in vanum, quia non miſeram vos: gratuitæ erant, non gratum facientes gratiæ veſtræ, nec in veſtram, ſed in aliorum utilitatem in irâ meâ vobis conceſſæ.

3tio. Et hæc probatio nova eſt confirmatio præcedentis; † eatenùs quis certi ſtatûs functiones legitimè implet, quatenùs ſic eas exercet ut placeat Deo; ſed qui contra Dei vocationem Clericalia munia exercet, Deo placere nequit quia facit id quod Deus non ab eo ſed ab alio fieri vult; ergo ſe habet ſicut famulus, cui præceptum eſt ut domi laboret, & qui tamen vineam reluctante hero, imò iis plerumque excluſis, qui ab hero conducti fuerunt, colere præſumit: ergo pœnam Numer. 1. latam his verbis: *Quiſquis externorum* ad Tabernaculum *acceſſerit, occidetur*, ſibi meretur, non mercedem.

Quòd ſi hinc inferas, id ergo unum ſupereſſe Sacerdoti non vocato, ut vel deſperationi ſe dedat, vel ad ſecularia regrediatur duo reponam; 1mo. nec licere ad ſeculum reverti, quia indelebilis ſit Sacerdotii character; nec omnino ſpem eſſe abjiciendam: 2do. iis tamen Clericis qui non vocati ad ſacra devenerunt, ſummopere timendum eſſe ne in æternum pereant.

1mo. Quidem non omnino deſperandum eſt, quia Deus qui primaria intentione ſingulos ad certam vitæ ſpeciem deſtinavit vult ſecundariâ intentione, ut malè vocati ſuam culpam ſeriæ Pœnitentiæ lachrymis diluant, & diluendo in ordinem à quo temerè diſceſſerunt regrediantur. Unde tunc ex miſericordia, ea homini largitur auxilia, quæ legitimè vocatis ex qualicumque juſtitia debet. Et verò cùm Deus hominem Sacerdotio ſemel inauguratum, * celibem perpetuo manere velit nihilque impoſſibile jubeat, exigit miſericordia ejus ut *jubendo moneat & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis, & adjuvet ut poſſis.*

2do. Quia tamen vocatio Dei certas communiter dotes præſupponit, ut prudentiam ad regendum, facundiam ad docendum, &c. eaque non neceſſariò à pœnitentia dimanant, neceſſum eſt ut Sacerdos, qui officia quædam eaſdem dotes præ exigentia uſurpavit, iiſdem quàm primum ſe exuat: id autem haud profectò facilè eſt iis, quibus plurimùm non alio intuitu Sacerdotium ingreſſi ſunt, quàm ut hæc eadem officia conſequerentur; qui vix unquam coram Deo expendunt an in ovile per oſtium ingreſſi ſint, qui etiam cùm de vocatione ſuâ dubitant, non id curant ut ſeriæ pœnitentiæ vacent, ſed ut moleſtos importunæ conſcientiæ remorſus excutiant; ergo merito dictum eſt reparari quidem poſſe raro

* *Trident. Seſſ. 6. c. 11.*

rarò tamen & vix reparari genuinæ vocationis defectum. Unde Auctor Operis imperfecti Hom. 40. *Quis vidit aliquando Clericum pænitentem?* Certè, aït S. Leo. Epist. 85. *difficile est ut bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio.*

Hinc colliges 1mo. ei qui de amplectendo Clericali statu cogitat, seriò perpendendum esse, vocatusne sit, an non. Hîc porrò triplicis generis occurrunt signa, alia quæ vocationem abesse probant, alia quæ ipsam adesse convincunt, alia demum ex quibus utpotè ambiguis nihil certi definiri potest.

Signa non vocationis, si ità loqui licèt, paucis his expressit Hallerius; *Impurus es, & ad obeunda ministeria ineptus ex* corporis aut animi defectu; *mala arte Sacerdotium præripere tentas; ambitione duceris vel avaritia; inhias honori, non oneris, non operis aut cupidus, aùt saltèm patiens; non te vocat Deus, sed diabolus tentat.* Attamen morum corruptio, cùm, ut debet, fuerit absterſa, vocationem non semper impedit.

Signa vocationis moraliter certæ, sunt judicium directoris discretionem spirituum habentis, & in Ecclesiam bene affecti; congeries qualitatum animi & corporis, quæ ad obeunda sancti ministerii officia requiruntur; puram gloriam Dei, suamque & proximi salutem, omni quâ licebit viâ, procurandi intentio; Ecclesiasticæ, disciplinæ & à fortiori Ecclesiæ ipsius amor ingens & studium, &c.

Dubia vocationis indicia, sunt corporis ingeniique talenta, ipsa vitæ puritas, ardens Ordines recipiendi desiderium, quod sæpè non à charitate, sed à charitatis adversariâ cupiditate profluit. Puritatem morum & naturæ talenta inter æquivocas vocationis probationes recenseo, quia priori ornatos esse oportet Christianos omnes; posterioribus verò eos qui ad certos Reipublicæ gradus evehuntur. Et verò quot seculares in laïcâ professione sancti & oculati, quos, quia seculares permanserunt, nemo vocationi Ecclesiasticæ defuisse suspicatur.

Colliges 2do. ei qui in tanti momenti materiâ errare nolit, explorandam sedulo esse Dei voluntatem: 1mo. oratione, in quâ exclamandum cum Psalte: *Notam fac mihi,* Domine, *viam in quâ ambulem, quia ad te levavi animam meam.* Psalm. 142. *Si* enim aït hîc Augustinus, *non me docueris faciam voluntatem meam, & deseret me Deus meus*; 2do. Sapientiorum consilio, juxta id Eccli. 32. *Fili sine consilio nihil facias, & post factum non pænitebit*: 3tio plena totalique indifferentiâ, sic ut *pendeat inter utrumque voluntas nostra, aut saltèm neutri parti nimis inhæreat, cogitans semper nè fortè altera pars magis Deo placeat,* prout solidè docet S. Bernardus.

SECTIO SECUNDA.

De his quæ ab homine jam Clerico fugiendæ sunt aut præstanda.

DIfferendum hîc 1mo. de vitiis à Clerico fugiendis; 2do. de virtutibus quas exercere debet.

PUNCTUM PRIMUM.

De his quæ à Clerico vitanda sunt.

CErtum est singula à Clericis omnibus vitia sedulò devitanda esse; certum quoque est ex iis esse non pauca, quæ Clericalem statum magis dedeceant, & furorem Dei potentiùs inflamment, qualia sunt præsertim incontinentia; ebrietas! ferale avaritiæ crimen; ambitio, simoniæ pluriumque scelerum parens; hypocrisis, quæ etiam virtutes vertit in peccatum, & alia id genus. Quoniam verò hæc sigillatim insequi non vacat, duo nobis probasse sufficiet, 1mo. generaliter nullum esse peccatum quod horrere non debeat vir Ecclesiasticus; 2do. multa esse quæ etsi permissa Laïcis, Clericis tamen imputentur in vitium, qualia sunt venatio, ludus aleæ, & similia. Sit igitur

CONCLUSIO I. generalis. Clerici ab omni vitio purissimi esse debent.

Prob. Si Clerici vel ab ipsâ mali specie abstinere debent, si quæ levia sunt in Laicis, hæc in Ecclesiasticis sint graviora, si demum quæ tolerantur in secularibus, hæc in militibus sacris redargui mereantur, utique certum est Clericos ab omni vitio purissimos esse debere: atqui hæc omnia constant: 1mo. quidem *Clrici non solùm debent abstinere ab his quæ sunt secundum se mala, sed etiam ab his quæ habent speciem mali.* Ità expresè S. Thomas 2. 2. q. 77. art. 4. ad 3. Idem habet Concilium Remense an. 1583. à Gregorio XIII. confirmatum. Et verò si id generaliter ad Christianos omnes dictum sit I. Tessal. 5. quanto plus ad Clericos dictum censeri debet; 2do. quæ levia sunt in Laicis, multò sunt in Clericis graviora, unde Tridentinum Sess. 22. cap. 1. de Reform. Clerici *levia etiam delicta, quæ in ipsis maxima essent, effugiant*; 3tio demum redarguuntur in Clericis, quæ in aliis tolerantur, aut etiam permittuntur. *Plerumque* ait S. Gregorius Lib. 8. Epist. 5. *quod in Laicis culpa non est,* hoc

hoc crimen est in sacro Ordine constitutis. Consonat tritum id S. Bernardi Lib. 2. de Considerat. cap. 13. *Inter seculares, nugæ, nugæ sunt,, in ore Sacerdotis blasphemiæ..... consecrasti os tuum Evangelio, talibus jam aperire illicitum est, assuescere sacrilegium.*

Jam verò ut hæc per exaggerationem dicta non esse pateat, sufficiet perpendisse in Clericorum peccatis concurrere id omne quo graviora effici possint. Ubi enim qui peccat eum offendit cui carior est, à quo & beneficia plura, & plura vitandæ offensæ media recepit, ubi denique per peccatum efficaciùs subvertitur intentiò illius contra quem peccatur, hîc necessarium est graviùs peccari. Atqui hæc omnia in clericorum peccatis concurrunt: 1mo. eum offendunt cui sunt cariores, juxta id Zachariæ 13. *His plagatus sum in domo eorum qui diligebânt me*, id est, diligere debuerant; ergo cùm profundiùs lædatur cor amantis, graviùs delinquunt; 2do. eum ex consequenti offendunt à quo plus recepêre boni, & plura proinde vitandi peccati media, cùm Deus pro modo amoris sui gratias conferre soleat, & Sacerdotium vel solum, sit grátia quam nobis invideant Angeli; 3tio. efficaciùs Dei consilia subvertunt; cùm eo instituti sint fine, ut essent sal terræ, lux mundi, dæmonis imperii destructores, &c. Verùm ut ex iis quæ mox dicta sint, quædam magìs firmentur, sit.

CONCLUSIO II. Clerici à multis, quæ in secularibus non culpantur, aut minus arguuntur abstinere debent, qualia sunt 1mo. venatio, 2do. militia, 3tio. ludus aleæ 4to. negotiatio, 5to. gestio negotiorum secularium, 6to. exercitium chirurgiæ, 7mo. popinarum ingressus, 8vo. luxus omnis, spectacula, comessationes, & similia.

Prob. 1. pars de venatione, ex Ecclesiæ decretis. *Venationem*, ait Concilium Lateran. IV. can. 15. *& aucupationem universis Clericis interdicimus; unde nec canes, nec aves habere præsumant. Præcipimus*, ait Synodus Nannetensis an. 1264. *ut Prælati solliciti sint & intenti in puniendo Clericos venatores, & præcipuè Presbyteros & Religiosos, de quibus majus scandalum generatur.* Consonat Aquense Concilium an. 1585. ubi prohibetur nè Clerici *ullum venationis genus exerceant ...... armave ferant;* atque id etiam Regum nostrorum Capitularibus vetitum est.

Nec dicas prædictos Canones usu contrario fuisse revocatos. Id enim, quidquid reclament Clerici venatores falsum esse constat: 1mo. quia doctrina quæ Clericos venari prohibet, in omnibus Regni Seminariis docetur; 2do. quia

Episcopi penè omnes vetera Conciliorum Decreta in præsenti materiâ renovant, eaque cùm se se offert occasio servari præcipiunt; 3tio. quia etiamnum subsistunt motiva, quæ Patres ad prohibendam Clericis venationem impulêre. Hæc enim sunt, quò Clerici nec arma deferre, nec sine Clericali habitu prodire in publicum, nec tempus quod studio & orationi consecrare tenentur, inter canum latratus, consumere & terere debeant: atqui hæc omnia, aliaque, quæ ab expertis facilè intelliguntur, non minùs nunc urgent, quàm olim; ergo.

Hinc colliges Clericum venationi deditum, esse in statu peccati mortalis; gravitas enim peccati colligitur, tum ex gravitate pœnæ; quam lex infligit, aut minatur infligendam; tum ex inconvenientibus quæ legis violationem comitantur; tum ex modo quo præcepti executionem urget legislator: atqui Canones gravem minantur pœnam transgressoribus; aliunde sua sunt pericula & inconvenientia venationi quæ fit cum armis, &c.

Hæc de clamosâ venatione intelligenda sunt; *Non* enim, aït S. Raymundus, prohibetur *Clericis ponere laqueum vel rete in silentio, dummodo tamen divinum officium*, Scripturæ sacræ lectio, Theologiæ studium, meditatio, & similia non negligantur.

Addit Sylvius Clericum qui rarò & absque scandalo venaretur, non nisi venialiter esse peccaturum. Haud equidem graviter arguerim Parochum qui leporem suis insidiantem caulibus ceciderit: sed nec diffiteri possum venationem prorsus omnem quæ fit cum strepitu & armis, plerisque Canonibus proscribi, unde satìs dubia mihi videtur Sylvii decisio.

Prob. 2. pars de militiâ, ex Can. 6. XXIII. q. 8. ubi sic: *Quicumque ex Clero esse videntur, arma militaria non sumant, nec armati incedant ..... quòd si contempserint, tanquam sacrorum Canonum contemptores, & Ecclesiasticæ sanctitatis profanatores proprii gradûs amissione mulctentur, quia non possunt simul Deo & seculo militare.* * Idem solidè probat, S. Thomas 2. 2. q. 40. art. 2. 1mo. *quia bellica exercitia multum impediunt animam à contemplatione divinorum, & laude Dei, & oratione pro populo, quæ ad officium pertinent Clericorum;* 2do. quia *non competit* Clericis *occidere, vel effundere sanguinem, sed magìs esse paratos ad propriam sanguinis effusionem pro Christo*

† Prob. 3. pars de ludis aleæ, ex Conciliis. Lateranense IV. Can. 16. sic habet: *Clerici ad aleas & taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint*, quod salubre Decretum reno-

renovatum est à Tridentino Sess. 22. c. 1. de Reform. *Concilium Senonense an. 1528. *A ludo alearum, aliisque qui à sorte pendent abstineant Clerici: neque ludentium fautores, spectatores aut testes existant.* Mediolanense I. *Nec solùm Clericos ludere vetamus, sed eos ludorum spectatores esse nolumus,* Idem docet S. Antoninus 2. part. 23. §. 6. *Quot:* inquit, *in taxillis sunt puncta, tot scelera ex eo procedunt. Primum est amissio temporis; 2. blasphemia; 3. contumelia; 4. dissipatio substantiæ temporalis; 5. Ecclesiæ contemptus. seu inobedientia; 6. est furtum: 7. est gula; 8. homicidium; 9. invidia; 10. rerum in familiâ necessarium penuria; 11. jactantia; 12. mendacium; 13. neglectus divinorum,* dierumque sanctiorum profanatio major *quàm si terram colerent, quod est festa violare, &c.*

† Hinc colliges 1mo. mortaliter peccare Clericos, qui sæpè aleâ ludunt cum jacturâ notabili temporis, vel etiam semel cum scandalo, vel magnâ pecuniæ summâ; (vel *ex cupiditate lucri notabilis,* ait N. Alexander) 2do. ludum in Clericis adeò indecorum, longè magis indecentem esse in Religiosis, eòque plus, quò arctiorem sanctioremque vitam profitentur. Unde Lugo à viro gravi dictum refert, quòd si *hominem Societatis* Jesu *vidisset semel chartis ludentem, judicaret eum mortalis peccati reum.*

Colliges 2do. eos etiam Clericos, qui modicè & moderate alea ludunt, vix immunes esse à peccato saltem veniali. Quod magis indubitatum esse debet in illis Diœcesibus, in quibus statuta hujusmodi ludos Clericis absolutè prohibent. Et verò chartarum illecebræ sensim rapiunt, & ludendi consuetudinem pariunt. Quin & pene semper hominem ad pietatis officia segniorem efficiunt. Ut quid ergo aleæ ludos quærunt, qui honestis aliis lusibus animum innocenter possunt recreare?

Colliges 3tio. non rarò evenire ut Clerici ac ipsi Laïci eos inspiciendo qui ludunt mortaliter peccent: atque id Præsertim contingit, cùm qui ludendo mortaliter peccant sive ob blasphemias, sive ob notabiliorem, quam exponunt summam, &c. ex eorum qui circumstant aspectu *inducuntur efficaciter* ad continuandum.

Prob. 4. pars de negotiatione. Scilicet enim negotiatio est contractus, quo quis rem eo animo comparat, ut integram & non mutatam vendendo, aut permutando lucretur: atqui ea contractûs species, & Clericis, & Religiosis strictè interdicta est. Commercium enim periculi plenum; quod hominem implicat negotiis secularibus, eumque á Deo avocat,

cat, non potest licitum esse iis, qui se suaque Evangelio consecraverunt; atqui negotiatio quoddam est commercii genus plenum periculi, &c. Hinc Alexander III. cap. 6. *Nè Clerici vel Monachi*, ait *Secundum instituta prædecessorum nostrorum sub interminatione anathematis prohibemus, nè Monachi vel Clerici causâ lucri negotientur.* Idem sanxit Concilium Mediolan. I. cap. 26. ergo mortaliter peccant Clerici aut Religiosi negotiatores: cùm gravissima anathematis censura nec decernatur, nec præparetur iis qui venialiter solùm delinquunt, Hanc porrò & similes pœnas nuper renovavit Benedictus XIV. in Bullâ *Apostolicæ servitutis* data anno. 1740. *Contra Clericos secularibus negotiis se*, sub suo vel alieni nominis velamine, *immiscentes.*

Hîc quædam notanda 1mo. citatos Canones ab Haberto & Lugo restringi ad Clericos qui vel in sacris sint, vel Beneficiarii. Multò tamen satius est ut qui Clerici manere volunt, ab iis omnibus abstineant, ut quæ periculum habeant, & non nihil indecentiæ. Certè Can. 10. dist. 88. non solùm indistinctè loquitur, sed & negotiationem prohibet statim ac quis *Ecclesiasticus factus est.* Et verò ut quid Clericus esse pergit qui mercatorem agere vult.

Ceterùm, aït Lugo *conveniunt omnes* negotiationem iis etiam Religiosis qui Clericalem gradum non habent, vetitam esse; idque Turrianus ad ipsos etiam Novitios extendit. Posset tamen hîc ut alibi excusare gravis & urgens Clerici ac Religiosi necessitas.

2do. Non constat an Clericus etiam in sacris constitutus, qui semel aut iterùm negotiatur, putà libros, cruces & similia ad revendendum emendo, mortaliter peccet. Negant plures nisi tamen intersit scandalum, & negotiatio fiat in maximâ summâ, quia id non videtur alioqui gravis indecentia; & aliunde Canones qui negotiatorem Clericum gravibus subjiciunt pœnis, non actum transeuntem, sed consuetudinem & habitum insinuare videntur. In hoc tamen sicut & in quocumque casu dubio, pars tutior tenenda est.

3tio. Ambigitur an Clericis liceat negotiari per alios? qui totam præstent industriam. Negat. P. Antonine id extra necessitatis casum fieri posse absque Rom. Pontificis consensu saltem tacito. Tum quia, inquit, est illud Ecclesiastico statui indecorum; tum quia ità sancitum est consuetudine quæ vim legis habet; unde & reprehenderentur qui secus facerent. Mitior hic Antonio Sylvius fatetur tamen *hujusmodi mercimonium, & statum Ecclesiasticum dedecere, & vix absque aliquo Clerici peccato fieri posse.*

4to. Et

410. Et vetat Concilium Calcedonense cap. 3. nè Clerici ulli vel Monachi, *conductores alienarum possessionum fiant*, possunt tamen & proprios agros colere ut fructus vendant, & greges suis in prædiis alere, ut vel saginatos venumdent, vel ex lanâ & lacte lucrum honestum, & piè impendendum percipiant, secundùm id Concilii Carthaginensis IV. an. 398. *Clericus victum & vestimentum sibi artificiolo, vel agriculturâ, absque officii sui duntaxat detrimento paret.* Porrò necessum est ut quas exercebit artes Clericus, non dedeceant Clericalem statum; unde nec chartas lusorias, taxillos, arma bellica conficere potest, nec macellarium aut tabernarium agere, quod & eisdem Canonibus interdictum est; nec frequentare nundinas.

Prob. 5. pars de secularium negotiorum gestione 1mo. ex Apostolo II. ad Timot. 2. ubi & assertio nostra, & efficax ejusdem probatio traditur: *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus; ut et placeat, cui se probavit;* 2do ex tót. tit. *Nè Clerici vel Monachi secularibus negotiis se immisceant.*

Quæ verò secularia negotia Clericis interdicta sint fusè evolvit Concilium Mediolanense I. c. 26. *Qui Deo militat*, aït, *implicare se negotiis secularibus prohibetur; idcirco edicimus: Nè Clericus sacris initiatus, aut Eccesiastico Beneficio præditus, coram judice seculari Advocati aut Procuratoris nomine causas, nisi ab aliis in judicium vocatus, suam vel Ecclesiæ suæ, propinquorum etiam: si necesse erit, & miserabilium personarum causas, facultate ab Episcopo priùs scripto concessâ tueatur. Nè in profanis negotiis Officium Tabellionatûs exerceat. Nè artem medendi faciat. Nè in negotiationibus & mercaturis se interpretem & medium interponat.......Nè aliena prædia lucri causâ conducat. Nè aliorum tutelam aut curam* liberè *suscipiat. Nè pro illis fidejubeat*, nisi id exigant pietas & misericordia, quo etiam in casu opus est Episcopi dispensatione. *Nè alicujus Principis, aut alterius, negotiorum procurator, sit sine facultate ab Episcopo prius per literas impetratâ, & singulis annis renovandâ, &c*

Iis insistendum est statutis, nisi quibusdam derogaverit sana consuetudo, ut in Galliis, ubi, cùm de civilibus agitur, Clerici Consiliariorum & Judicum officiis in Reipublicæ bonum defunguntur.

Prob. 6. pars de exercitio Chirurgiæ, ex cap. 9. *Ne Clerici Monachi*, ubi prohibetur: *Nè ullam Chirurgiæ artem Subdiaconus, Diaconus, vel Sacerdos exerceat, quæ adustionem vel incisionem inducit.*

Prob. 7. pars de popinarum ingressu. *Non oportet*, aït Concilium Laodicenum an. 320. *Clericos* etiam *Ostiarios aut Psalmistas, tabernas intrare.* Lateranense IV. Can. 15. & 16. *à crapulâ & ebrietate omnes Clerici diligenter abstineant.... nec ad bibendum quispiam incitetur.... Tabernas prorsus èvitent; nisi fortè causâ necessitatis in itinere constituti.* Idem præcipiunt Concilia Agathense, Aquisgranense, Suessionense, Londinense, Remense, & innumera Episcoporum statuta.

Quàm ergo periculosè illudunt sibi tot Sacerdotes, qui tabernas sub pœnâ suspensionis, peculiari locorum lege prohibitas sibi, palàm & temerè frequentant; quasi qui eas prohibent Episcopi, potestate suâ abutantur, & id vetare non possint, aut debeant, quod omnibus pene seculis vetuêre Concilia? quasi Ministros Christi ea deceat invisere loca quæ vix permittunt sibi homines mundanæ frugis? * aliud sanè judicabat Hieronymus in Epist. ad Nepotian. *Convivia*, aïebat, *tibi detestanda sunt maximè secularium...... Nunquam petentes rarò accipiamus rogati. Facilè contemnitur Clericùs, qui sæpè vocatus ad prandium, non recusat.* Aliud & sentiebat immanis ille Christianæ fidei hostis Julianus Apostata, qui falsorum numinum Pontifices Clericalis modestiæ æmulos esse volens, sic ad Arsacium Ethnicum Pontificem scribebat Epist. 49. *Sacerdotem quemque hortare, ne accedat ad spectacula, neve in tabernâ bibat..... Et qui tibi in his rebus.... resistunt, expellito.*

† Prob. 8. pars de luxu, spectaculis, & similibus. De Luxu patet ex Can. 15. Concilii IV. Carthaginensis, ubi sic: *Episcopus*, & à fortiori Clerici inferiores, *vilem supellectilem, & mensam, ac victum pauperem habeat, & dignitatis suæ authoritatem fide & vitæ meritis quærat.* Concil. Nicænum II. *Omnis luxus & ornatus corporum, est à sacerdotali statu alienus.*

De Spectaculis idipsum docent plura Concilia: è multis unum adducemus Narbonense an. 1609. ubi sic cap. 41. *Ut monemus populum, ità Clericos districtè choreas quâcumque ex causâ ducere, aut illis interresse prohibemus: vitent tripudia, ludos publicos .... ad histriones non accedant: ne puritas Sacerdotis rerum inanium aut etiam obscœnarum aspectu polluatur..... Contra agentes pœnâ carceris, & aliâ ad arbitrium Ordinarii comprimantur.*

Cetera non prosequimur ut quæ à primâ Conclusione sponte fluant. Unum hîc monebimus plurimos esse, qui vel in ipso sacrorum Ordinum ingressu reos se faciant gravissimæ fraudis, dum Episcopo quasi verum exhibent titulum collusorium, hypothecis realibus gravatum, multò minorem sum-

summâ per diœcesanam legem constituta: & ii omnes jure communi, Parisiis & alibi vigente, suspensionem incurrunt ipso facto, nec ab eâ à quoquam absolvi possunt, donec titulum legitimum assecuti sint aut ab eo dispensati.

PUNCTUM SECUNDUM.

De iis quæ à Clerico præstanda sunt.

Ut vitia omnia à Clericis vitari, sic & ab iis virtutes omnes constanter exerceri debent. Eos verò præcipuè decent fides intensa, spes firma, Charitas ardens, zelus & suæ & alienæ salutis, religionis & orationis spiritus, hospitalitas, castimonia, mansuetudo, & aliæ ejusdem generis dotes, quas sigillatim indagare non finit, augustior voluminis textura. Sed quia quædam sunt, quæ an etiam Clericis necessaria sint, ambigi videtur saltèm in praxi, ea paucis expendenda credimus. Sit

Conclusio I. Clerici simplices Tonsuram & habitum Clericalem, qui verò sunt in sacris vel Beneficiarii vestem talarem gerere debent.

Prob. 1. pars. Eam in Tonsurâ & habitu Clericali formam sequi debent Clerici quicumque, quam seriò præscripsêre sacri Canones, quam urgent & urgere debent omnes Episcopi, quam constanter secuti sunt, qui bonum in Ecclesiâ nomen obtinuêre: atqui quòd Clerici Tonsuram, habitum statui suo convenientem gestent, seriò præscripsêre S. Canones; idipsum urgent omnes Episcopi, &c.

1mo. quidem id præcipiunt Canones. * *Præcipimus*, aït Concilium Lateranense II. cui, ✱ præside Innocentio II. intererant mille circiter Episcopi, *ut tam Episcopi, quàm Clerici, in statu mentis, in habitu corporis, Deo & hominibus placere studeant: & nec in superfluitate, scissurâ, aut colore vestium, nec in Tonsurâ, intuentium offendant aspectum .... quòd si moniti ab Episcopis emendare se noluerint, Ecclesiastcisi careant Beneficiis.* An porrò nihili erit culpa, quam qui admiserint, sunt à Beneficiis arcendi? * Idem sanxit Concilium Trident. Sess. 14. cap. 6. *De Reform.* ubi vanam, quæ à vanis Ecclesiasticis afferri solet excusationem his explodit verbis: *Etsi habitus non facit Monachum, oportet tamen Clericos vestes proprio congruentes Ordini semper deferre, ut per decentiam habitûs extrinseci morum honestatem intrinsecam ostendant.*

2do. Eandem servari formam volunt, & urgere debent E-

✱ *Anno 1139.*

piscopi. Quod velint patet ex Statutis cujuscumque Diœcesis. Quod velle debeant, patet ex tridentino ibid.

3tio. Demum constans ea fuit, est, & semper erit, omnium qui Ecclesiam diligunt, agendi ratio. Neque id mirum: 1mo. quia quisquis statum suum amat, ejusdem insignia non dedignatur; 2do. quia habitus Clericalis à multis retrahit excessibus, neque eum hactenus deposuit quisquam ut liberiùs Deo vacaret; multi verò, nisi omnes, ut ea facerent, contra quæ vel ipse habitus reclamaret; 3tio. quia Clericus laïcâ indutus veste, vel hoc ipso scandalum parit. & quasi admonet se Sanctuarium non amore Sanctuarii, sed lucri intuitu fuisse ingressum.

Prob. 2. pars, ex 92. Sixti V. Bullâ, ubi sic: *Hâc nostrâ perpetuò valiturâ Constitutione præcipimus & mandamus omnibus & quibuscumque Clericis, non solùm in sacris, sed etiam.... Clericali Tonsurâ insignitis, & nedum ecclesiastica Beneficia, qualiacumque ......verùm etiam pensiones percipientibus...... ut Tonsuram & habitum Clericalem, vestes scilicet talares, quàcumque dilatione aut tergiversatione postpositâ, debeant omnino assumere, & jugiter deferre, &c.* Et certè ex quo cessante persecutionum æstu, laïcæ & sacræ vestes discerni cœperunt, vix ampliùs quidquam sacris Canonibus commendatum est: adeò ut qui rem istam pleniùs investigavêre, eandem invenerint definitam ab œcumenicis Conciliis tredecim, ab octodecim Romanis Pontificibus, à Nationalibus, Provincialibusve Conciliis 150. Diœcesanis Galliæ, Italiæ, Angliæ, Poloniæ, &c. Synodis trecentis & ultrà.

Nec nocet quod allegant Clerici talaris vestes impatientes: 1mo. quod ab eâ deferendâ dispensent se viri complures moribus ceteroqui rectis instructi; 2do. Deum non vestes sed corda inspicere.

Utraque enim hæc evasio jam pridem præclusa est. Prima quidem ab Innocentio III. cap. 3. *De consuetud.* his verbis: *Consuetudo quæ Canonicis obviat institutis, nullius debet esse momenti.* Secunda verò à S. Bernardo, L. 3. de Consider. c. 5. *Solent dicere: Num de vestibus cura est Deo, & non magis de moribus? at forma hæc vestium, deformitatis mencium & morum indicium est. Quid sibi vult quòd Clerici aliud esse, aliud videri volunt? nempe habitu milites, quæstu Clerici, actu neutrum.*

Hinc colliges 1mo. mortaliter peccare Clericos in sacris aut Beneficiarios, qui sine legitimâ causâ vestem nigri coloris, eamque talarem ferre negligunt; quia sanctiones crebrò repetitas in materiâ quam pro gravi habet Ecclesia, prætergredi, à

gravi

gravi culpâ excusari nequit. Rurales tamen Parochos in interiori domo, breviori veste * sine peccato uti posse censet Sambovius, nisi, inquit, aliud ferant Diœcesis statuta.

Dixi, *sine legitimâ causâ.* Hæc autem est: 1mo. necessitas statum suum celandi, ut ii faciunt, qui apud Hæreticos fidem disseminant; 2do. iter faciendum, prout indulgendo docet Synodus Mediolanensis II. anno 1571. sed hâc duplici limitatione, 1mo. ut etiam tunc talis, tamque decens feratur habitus, *ex quo eos*, qui iter faciunt, *esse Ecllesiastici Ordinis homines agnosci possit; 2do. ut cùm eò venerint, quò pervenire contendunt, etiamsi locus sit in Diœcesis* alienæ *finibus, talarem togam induant.*

Hîc duo notanda: 1mo. multò esse laudabilius ut etiam in itinere & equitatione talaris toga deferatur. Id enim minus habet pœnæ quàm existiment multi; & si plus haberet, sponte ob Christi graviora passi, & Ecclesiæ amorem, ferendum esset: 2do. etsi absolutè licitum sit in itinere uti habitu breviori, haud tamen licitum esse sine talari toga Missam celebrare, vel altari deservire: & id multis in Diœcesibus quoad Missæ celebrationem sub pœnâ suspensionis ipso facto incurrendæ prohibitum est.

Colliges 2do. Eò plus in hâc materiâ ut & in aliis peccari, quò plus à canonum literâ receditur. Unde Beneficiarius qui pallium breve, cum breviori veste nigri coloris, gerit, minùs peccat, quàm qui habitum ferè laïcalem gestant. Neque tamen hîc, saltem si ut solet, res ex consuetudine fiat, lætalem deesse culpam credidero.

Quod spectat ad juniores Clericos, dicimus eos etsi Beneficiarii non sint, teneri saltèm sub veniali Tonsuram & habitum Clericalem gerere, quandiu servant propositum in Ecclesiastico statu permanendi.

Colliges 3tio. Verè coram Deo lugendam esse sortem, ut omnis penè gradûs Clericorum, qui nedum Tonsuram pro Ordine quo insigniti sunt, majorem aut minorem gestent, & crines modestè detonsos habeant; retortos è contra, calamistratos, & odorato consperssos pulvere, in ipsâ Dei domo, in Processionibus & ad ipsum altare præferunt, inter ipsa sacra mundani. An verò gratis dictum est: *Et erit, in die hostiæ Domino, visitabo super omnes, qui induti sunt veste peregrinâ.* Sophon 1.

Colliges 4to. Adscitiam comam, nec sine causâ, nec nisi modestè, ubi causa est, referendam esse. Et verò ex iis quæ jam ab Apostolorum temporibus contra fæminas torti & compti capilli nimiùm amatrices dicta sunt, facilè, colligere est

* Soutanelle.

quo

quo impetu in Clericos eidem obnoxios vitio fuiſſent Patres inſurrecturi: *Quanta* enim *culpa*, aïebat S. Gregorius, *hoc viros appetere, à quo fœminæ prohibentur.*

Conclusio. II. Clerici omnes divinis Officiis, Feſtis & Dominicis diebus intereſſe tenentur.

Prob. ex Tridentino Seſſ. 23. *De reform.* cap. 6. ubi ſic: *Nullus primâ Tonſurâ initiatus .... fori privilegio gaudeat, niſi .... Clericalem habitum & Tonſuram deferens. alicui Eccleſiæ ex mandato Epiſcopi inſerviat:* atqui vix aliter Eccleſiæ inſervire poſſunt Clerici juniores, quàm Officia divina modeſtè & aſſiduè, quantum ſibi licet, frequentando; ergo ad id tenentur. Et verò, ut ſapienter monet Aquileïenſe Concilium, *Nihil poteſt videri abſurdius, quàm ut ſeculares Officiorum divinorum tempore Eccleſiam frequentent, Clerici refugiant; illi Deum vel tacitis vocibus in Eccleſia laudent; iſti ... boni averſione ſcandalum prœbeant.*

Conclusio III. Clerici omnes præſertim in ſacris, Eccleſiæ ceremonias ſcire, & ad amuſſim obſervare tenentur.

Prob. 1mo. Quia major eſt in novâ lege obligatio ceremonias ad cultum Dei ſpectantes ſcire & obſervare quàm fuerit in antiquâ; cùm cultus quò ſanctior eſt, eò ſcrupulosè magis quoad omnes ſuî partes impleri debeat: atqui gravis in antiquâ lege vigebat obligatio, infinitas prope Judaïcæ religionis ceremonias, tenendi & exequendi; ut patet ex Deuteronomii cap. 28. *Quòd ſi audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut cuſtodias & facias ....ceremonias quas ego prœcipio tibi hodie, venient ſuper te omnes maledictiones;* ergo.

† Prob. 2do. Quia cùm ſacra ſine quibuſdam ceremoniis peragi nequeant, qui Eccleſiæ ritus ignorat, alios pro arbitrio & phantaſiâ fingere ſibi tenetur; & ex conſequenti à probatiori Eccleſiæ uſu recedere: atqui non poteſt ea inverſio rerum fieri ſine peccato. *Si quis*, aït Tridentinum *Seſſ.* 7. Cant. 13. de Sacram. in genere, *dixerit, receptos & approbatos Eccleſiæ Catholicæ ritus, & in ſolemni Sacramentorum adminiſtratione adhiberi conſuetos, aut contemni, aut ſine peccato à Miniſtris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque Eccleſiarum Paſtorem mutari poſſe, anathema ſit.* Et verò docet eadem Synodus Seſſ. 22. cap. 5. 1mo. plures Eccleſiæ ceremonias ab ipſis Apoſtolorum temporibus inſtitutas fuiſſe; 2do. inſtitutionis hujus finem fuiſſe ut ſua rebus ſacris majeſtas aſſeratur, utque fideles ex viſibilibus deducantur ad inviſibilia fidei myſteria: itàne verò res ipſâ ſuâ origine ſacras, & ad finem nobiliſſimum ſpectantes, pro nihilo ducere licet, & pro nutu abjicere? Licet hinc populis ſcandalum & nauſeam parere, quod iis in

ædificatio-

ædificationem paratum eſt? Licet Eccleſiæ Miniſtris turpem ſibi imperitorum, indevotorumve notam aſpergere? licet graves plerumque in Eccleſiâ turbas ciere, ut ii hodie faciunt, qui contra totius Eccleſiæ legem, altâ voce & Orationes ſecretas, & Canonem recitant.

Conclusio IV. Beneficiarii, & Clerici in ſacris ad Officii recitationem tenentur.

Prob. Ex dicendis ubi de Religione.

Conclusio V. Clerici omnes ad caſtitatem tenentur; ſed multò ſtrictiùs, qui ſunt in ſacris.

Prob. 1. pars. Tenetur unuſquiſque ad virtutes ſtatûs ſui proprias; atqui caſtimonia eſt virtus, Clericalis ſtatûs etiam genericè ſumpti maximè propria: 1mo. quia ſummoperè decet omnes Chriſti Miniſtros eam profiteri virtutem, quam ſpeciali profeſſus ratione eſt *Chriſtus virgo, virginis filius virginum ſponſus*, uti loquitur S. Bonaventura; 2do. quia inferiores Clerici ad Ordines ſacros, quâ ſanctiori poterunt via gradum facere debent: *Nemo* autem, aït Urbanus II. diſt. 32. cap. 12. *ad ſacrum Ordinem permittatur accedere, niſi aut virgo, aut probatæ ſit caſtitatis.* Si ergo grave ſit in Laïco impuritatis peccatum, utique gravius erit in Clerico; unde turpes aſpectus, obſcœnas vel ambiguas voces, & ſimilia effugere debet, *quaſi à facie colubri;* imò nec tutâ conſcientiâ ad Subdiaconatum accedere poteſt, niſi ſpem habeat moraliter certam ſervandæ perpetuæ, & omnimodæ caſtitatis.

Prob. 2. pars ex variis Conciliis. * Carthaginenſe II. cap. 2. *Epiſcopos*, inquit, *Presbyteros & Diaconos .... placuit .... continentes eſſe in omnibus ... ut quod Apoſtoli docuerunt, & ipſa ſervavit antiquitas, nos quoque cuſtodiamus.* Idem docet Concilium Lateranenſe I. cap. 21. *De Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis, & Monachis.* † Decreta hæc quibus innumera alia poſſent adjungi renovavit Trid. Synodus Seſſ. 24. Can. 9. his verbis: *Si quis dixerit Clericos in ſacris Ordinibus conſtitutos, vel Regulares caſtitatem ſolemniter profeſſos, poſſe matrimonium contrahere, contractumque validum eſſe non obſtante lege Eccleſiaſticâ vel voto ... poſſeque omnes contrahere matrimonium, qui non ſentiunt ſe caſtitatis etiamſi eam voverint, habere donum; anathema ſit:* cùm *Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos ſupra id quod poſſumus tentari.* His præmiſſis ſic diſputo.

* Ut Clerici in ſacris caſtimoniam impensè colere teneantur, tria ſufficiunt: 1mo. ut virtutem hanc eis injungere potuerit Eccleſia; 2do. ut & quadantenus debuerit; 3tio. & ut injunxerit de facto: atqui hæc omnia conſtant. Et quidem quòd in-

jun xerit,

junxerit, probant Canones citati; quod autem potuerit, & quadantenus debuerit, hinc patet quod Cœlibatus plurimum conducat ad obeunda dignè Ecclesiæ munia; quæ præcipuè sunt Sacrificium altaris, Sacramentorum administratio, Oratio frequens, actus docendi, pauperum cura & sublevatio: 1mo. enim Sacrificium & Sacramentorum administratio, magnam, & si fieri possit, Angelicam puritatem requirunt: in actu autem conjugii, etsi per se non malo, certum est aliquid reperiri quod & puritatem, & imaginationem offendat; 2do. Oratio & doctrina mentem uni addictam Deo, & à secularibus curis expeditam postulant; porrò *qui cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est:* cùm à contrario, *qui sine uxore est, sollicitus* sit *quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo.* I. Cor. 7. 3tio. Pauperum cura requirit animum liberalem & sanctè prodigum; is autem multò difficiliùs reperitur in conjugatis, qui de alenda familiâ, de ditandis, & nuptui dandis filiis præcipuè laborant.

† Objiciunt Protestantes: 1mo. id Genes. 1. *Crescite & multiplicamini*, quod ad omnes dictum fuit; 2do. quòd ex Paulo I. Timoth. 3. *Oportet Episcopum esse unius uxoris virum, &c.* quòd autem permisère Apostoli, quis prohibere possit? 3tio. quod idem Apostolus ibid. cap. 4. *doctrinam dæmoniorum* eam vocet, quæ prohibet nubere: id verò prohibent Doctores Romani; 4to. quòd ex Hebr. 13. *honorabile* esse debeat *connubium in omnibus:* si autem in omnibus, ergo & in Presbyteris; 5to. quòd ex Cœlibatu Sacerdotum, innumera apud Catholicos prodeant scandala, &c. Verùm hæc moram non faciunt. Unde.

R. ad 1. verba hæc, *Crescite, &c.* vel præceptum non esse, sed benedictionem; quia etiam ad pisces & aves dixit Deus, *Crescite:* vel si hìc subsit præceptum, debere illud referri ad tempus, quo primos terræ incolas multiplicari oportuit, vel si etiamnum urgeat illud præceptum, non obligare singulos in particulari, sed solùm humanum genus in communi; alioqui Elias, Jeremias, uterque S. Joannes, S. Paulus, & ipse Christus, hujus præcepti transgressores fuissent.

Ad 2. sensus Apostoli est, neminem qui duas simul aut successivè habuerit uxores in Episcopum aut Diaconum eligi debere, non autem ut eligi nemo possit nisi uxorem habens; quid enim sibi voluisset Paulus legem imponendo, quam ipse non servabat; imò & à quâ simplices fideles dehortabatur cùm aiebat I. Cor. 7. *Volo omnes vos esse sicut me ipsum.*

Quod addunt, non posse id prohiberi quod ab Apostolis est permissum, utique falsum est: 1mo. quia alioqui permitti non

posset

posset quod prohibuerunt Apostoli; & tamen apud ipsos Protestantes licitus est esus sanguinis, & suffocatorum; 2do. quia nonnullæ Apostolorum constitutiones, purè Ecclesiasticæ erant, quæ proinde immutari potuerunt.

Ad 3. diabolica quidem est doctrina, quæ cum Manichæis nuptias quasi à dæmone inventas prohibet: sancta autem & salutaris, quæ vult ut Sacerdotes propter eminentiam statûs sui, & functionum sanctitatem Cælibes vivant. Neque id est, simpliciter prohibere matrimonium, sed velle ut ex hypothesi certi statûs, continentia servetur.

Ad 4. matrimonium esse debet honorabile in omnibus, id est, omni ex parte, ut patet ex græco textu, ubi vox *in omnibus*, est neutrius generis. Undè meritò redarguitur & Genevensis versio, quæ locum hunc reddidit: *Honorable est le mariage entre tous*, & quæ ab eâ non satis distat versio Montensis: *Que le mariage soit traité de tous avec honnêtete.* Meliùs sanè & Lovanienses, & Amelotus; *Que le mariage soit honorable en toutes choses*. Adde quòd si vox *In omnibus* intelligeretur de personis, non intelligeretur de singulis distinctè, sed de iis quas Deus ad matrimonium vocat, & quæ nullo ejus contrahendi impedimento tenentur.

Ad 5. qui è duodecim Apostolis unum fuisse diabolum cogitabit, non mirabitur quòd è tot Romanorum Clericorum millibus, qui Castitatem spondent, aliquando malè vocati, absque sufficienti virium suarum experimento, aliqui identidem turpiter labantur: sed quid ii sunt contra tot eunuchorum voluntariorum millia, qui angelicè vivunt? An ex uxoratis Protestantium Ministris nulli justos limites transgrediuntur?

Hinc colliges 1mo. eos temerè & illicitè sacros Ordines amplecti, qui se ipsos non satis quoad præsens castitatis punctum probavêre. Nec minùs peccant Confessarii, qui fragilles, adhuc, nec satis probatos admittunt.

Colliges 2do. duplicis esse reos peccati quicumque sacris Ordinibus insigniti, sive exteriùs, sive solâ etiam cogitatione, aut delectatione morosâ castitatem violant: unde statûs sui circumstantiam aperire tenentur. Ratio est quia non modò puritatem lædunt, sed & implicitum castitatis omnimodæ votum, quod emisêre, prout docet communior Theologorum opinio, ex his S. Gregorii verbis: * *Nullum facere Subdiaconum præsumant Episcopi, nisi qui victùrum castè promiserit.*

Colliges 3tio. gravis reos esse peccati eos etiam qui proximo temerandæ pudicitiæ periculo se exponunt, ut ii faciunt qui contra Ecclesiæ Canones & Diœcesana statuta juniores habent ancillas: itèm qui ex frequenti cùm mulieribus convictu vel

* *Cap. 1. dist. 28.*

inordinata quædam experiuntur quibus cedunt, aut facilè cedere possunt, vel pravam de se suspicionem, & Laïcis scandalum ingenerant; ac ii demum qui apud se suspectas mulieres quocumque in gradu consanguineæ sint, retinent. Jam dudùm enim *interdixit per omnia magna Synodus* Nicæna Can. 3. *non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, nec alicui omnino qui in Clero est, licere subintroductam habere mulierem: nisi fortè aut matrem, aut sororem, aut amicam, vel eas tantùm personas quæ suspicionem effugiunt.* Quæ egregiè confirmat Hieronymus Epist. 11. ad Nepotian. *Hospitiolum tuum aut rarò, aut nunquam mulierum pedes terant. Omnes puellas & virgines Christi aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige. Ne sub eodem tecto mansites, neque in præteritâ castitate confidas. Nec sanctior David, nec Samsone fortior, nec Salomone potes esse sapientior.*

ARTICULUS SECUNDUS.

De obligationibus Beneficiariorum.

BEneficiariorum obligationes, præcipuè ad quinque reducuntur: 1. est Tonsuræ & habitûs decentis gestatio, de quibus suprà; 2. recitatio horarum, de quâ alibi; 3. residentia in loco Beneficii; 4. unius tantùm possessio Beneficii, si sufficiens sit; 5. legitima ejusdem fructuum dispensatio: quæ tria hîc expendemus.

SECTIO PRIMA.

De Residentiâ.

REsidentia definiri potest, Personalis in loco Beneficii commoratio, & ibidem munerum Ecclesiasticorum functio. Unde non residet Episcopus, qui etiam in Diœcesi suâ remanens, est canis mutus, non valens latrare, cùm tempus concionandi & increpandi urget; qui de luxu, aleaque & vitiis ablegandis parùm aut nihil curat; qui Diœcesim suam rarò & non integrè visitat, & Confirmationis Sacramentum non ministrat in locis remotioribus. Idem dicendum de Canonicis qui Matutini tempore stertunt in lecto, aut in Choro libros legunt, & non canunt officium. Ut ergo quæ ad residentiam pertinent discutiantur, sit.

CONCLUSIO. Beneficia quibus annexa est animarum cura, ut Episcopatus, Parochia, Vicariatus perpetuus, Abbatiæ, & Prioratus Regulares, &c. residentiam exigunt jure naturali, divino, Ecclesiastico, & civili. Prob.

Prob. 1. pars. De jure naturali, ex ipso hujusmodi Beneficiariorum nomine; ii enim passim dicuntur, Pastores, Speculatores, Magistri, Rectores, Doctores, Lux populi, Duces cæcorum, &c. sed Pastor, Magister, Doctor, &c. jure naturali tenetur iis assidere quorum est Magister & Pastor; quia alioqui nec pascit, nec docet. Atque hanc Pastoris obligationem manifestè edisserit Christus his verbis Joann. 10. v. 11. *Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis; mercenarius autem, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit.* & v. 2. *Qui intrat per ostium. pastor est ovium; huic ostiarius aperit, & oves vocem ejus audiunt, & proprias oves vocat nominatim, & educit eas... & ante eas vadit, & oves illum sequuntur, &c.* ergo Pastor jure naturali tenetur ab ovili suo non abesse. Ecquis mente sanus in quæstionem adducet utrùm dux in bello dum geritur, & miles in acie debeat existere?

* Confirm. nam 1mo. jure naturali tenetur sponsus residere cum sponsâ, neque quod DEUS conjunxit, homo separare potest: atqui Episcoporum & Parochorum sponsa est eorum Ecclesia, cum quâ spirituale matrimonium solemniter contraxerunt, ut ait S. Pius V. in Bullâ suâ 64. ergo. 2do. tenetur quilibet præsertim stipendio conductus, gravissima, dum potest, proximi damna avertere: porrò absentiam Episcoporum & Parochorum gravissima damna consequuntur, ut docet frequentior experientia.

† Prob. 2. pars de jure divino. Ezech. cap. 34. *Væ pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos. Nonne greges à pastoribus pascuntur? lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis... quod perierat non quæsistis ... Et dispersæ sunt oves meæ, eò quòd non esset pastor: & facta sunt in devorationem omnium bestiarum ... Propterea pastores audite verbum Domini; Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, & cessare faciam eos ut ultra non pascant gregem, &c.* Unde sic: Ad illud tenentur Pastores jure divino, cujus omissionem DEUS graviter arguit, & severè minitatur puniendam: sed residentiæ omissionem DEUS citatis verbis graviter arguit, atque ostendit simul eos non residere, qui in otio & mollitie circa gregem suum elanguent, quod perit non quærunt, &c. ergo.

Idem docet Concilium Triden. Sess. 23. cap. 1. *De reform Cùm*, inquit, *præcepto divino mandatum sit omnibus quibus animarum cura commissa est; oves suas agnoscere, pro his sacrifi-*

cium offerre, verbique divini prædicatione, Sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, & in cetera pastoralia munera incumbere, quæ omnia nequaquam ab iis præstari & impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt: sacrosancta Synodus eos admonet, & hortatur, ut divinorum præceptorum memores, factique forma gregis, in judicio & veritate pascant & regant. Atqui hæc verba clarè definiunt residentiam jure divino præcipi; ergo.

Confirm. ex Apostolo II. Timoth. 4. *Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple.* Quis porrò dixerit Episcopum ministerium suum implere, opus facere Euangelistæ, denique esse bonorum omnium exemplar per Vicarium suum, aut substitutum?

Prob. 3. pars, de Jure Ecclesiastico & civili, tum ex toto titulo *De Clericis non resid.* tum ex Edictis Blesensi & Aurelianensi, in quorum ultimò sic loquitur Carolus IX. *Résideront tous les Archevêques, Evêques & Curés, & fera chacun d'eux en personne son devoir uu chagre, à peine de saisie du temporel de leurs Benefices.*

Obj. 1mo. Non rarò Parochus aut Episcopus officium suum meliùs exequitur per alium; putà si quem loco suo præficit gregi, sánctior sit, doctior, populisque acceptior; ergo.

R. neg. conseq. Etsi enim cessare potest ratio residendi deducta ex inconvenientibus quæ non residentiam sequi solent, (quod tamen difficile est, quia vix suppleri potest amor proprii Pastoris) sunt tamen aliæ rationes quæ non cessant: putà quòd qui stipendio fruitur, laborare debeat; quòd cuï sufficit ut per alium laboret, ei sufficere debeat, ut per alium vivat & manducet. Hinc S. Bernardus, * *qui per vicarium inservit, per vicarium remunerabitur.*

Confirm. nam 1mo. sine scandalo fieri nequit, ut qui aliis prælucere debent exemplo, quæ sui sunt officii non præstent; 2do. si Rex aut Respublica non patitur ut urbis præfectus aliò divagetur, interim substituens qui loco sui civitati invigilent, quantominùs id feret Ecclesia? 3tio. hæc propositio, *Potest Sacerdos cuï Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere collato illi minori stipendio, aliâ parte sibi retentâ,* damnata est ab Alexandro VII. & meritò quidem, quia turpiter & injustè Sacerdos sibi partem retinet stipendii, cùm nullam solvit officii partem: atqui eadem militat ratio in causa Beneficiarii, qui retinet partem fructuum Beneficii, & in alium totum onus refundit:

* *Epistol. 4.*

fundit: ergo is ad restitutionem tenetur pro ratâ parte defectûs sui.

Obj. 2do. Papa cum Episcopis dispensat in residentia; ergo hæc non est nisi juris positivi.

R. dist. Dispensat impropriè, id est, declarat jus divinum non extendi ad hunc vel illum casum, C. dispensat propriè, & eodem modo quo dispensaret in lege purè Ecclesiastica, N. istam enim eadem tolleret authoritate quâ condidit: sic porrò residentiam nec tollit nec tollere potest.

Hinc colliges absolutionem iis negandam esse qui non resident formaliter, seu munia sua, ut par est, obeundo; prout tot contingit Parochis, qui vix semel in mense populum verbo DEI reficiunt; & qui hoc ipso mortaliter peccant. Imò aït Bonacina, *Arbitror mortaliter peccare* Parochum, *si duobus vel tribus mensibus totius anni discontinuis non concionetur... quia hæc videtur materia gravis*. Ità & Pontas v. *Curé*, cas. 1.

Neque verò solùm concionari, sed & id utiliter præstare tenentur Parochi; quod ut securiùs attingant, non persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis uti, non abstrusa & profundiora prædicare debent, sed quæ ad salutem, quæ ad mores, quæ ad susceptionem Sacramentorum, & statûs præsertim conjugalis, necessaria sunt: ubi de impedimentis agendum sed cautè & pudicè.

Debent 2do. Grassantia scandala seu per semetipsos, si possunt, seu per Episcopos coërcere: scrutari an plebs Parochiali Missæ intersit; an paschali fungatur officio; an non vacet superstitioni, contractibus usurariis, &c. an pueri Catechismi tempore Ecclesiam frequentent; an Ludimagister rectè doceat; an non mares simul & puellas instruat, quod opus periculi plenum est, & in multis Diœcesibus meritò prohibitum, quandoque etiam sub excommunicationis pœnâ.

Debent 3tio. Singularem pauperum curam gerere; infirmos etiam Sacramentis munitos visitare frequenter; eosdem in extremo præsertim transitu, ubi potentiùs insidiatur leo rugiens, consolari ac roborare; egenos gratis sepelire, iisdemque ex intimo cordis affectu requiem æternam precari.

Debent 4to. Pro Parochianis Missam offerre Dominicis festisque diebus, neque tunc stipendium ullum recipere possunt. Ità definiit S. Congregatio apud Barbosam: idem docet Concilium Mediolan. IV. ab Apostolicâ sede approbatum. Concinunt Theologi plerique saniores: ut Sylvius, qui post Dianam principii loco statuit, *Parochum in illis diebus in quibus Missam tenetur celebrare, ut eum populus audiat, non posse pro applicatione Sacrificii eleemosynam accipere.* Si tamen Parochus

 ex officio,

ex officio, aut obligatione quæ Parochiæ suæ inseparabiliter inhæreat, Missam applicare teneatur, v. g. in die depositionis, Anniversario fundato, Beneficio Parochiæ suæ incorporato, non tenebitur Missæ hujus defectum per se aut per alium resarcire, quia id nullo jure constitutum est.

Hîc nota à sacra Congregatione fuisse sancitum: 1mo. in casu etiam legati planè insufficientis recurrendum esse ad Apostolicam sedem pro Missarum reductione, nisi fundatione ipsâ (adde & locorum usu) cautum sit ut onus illud moderari possint Episcopi; 2do. tot pro stipendio accepto Missas celebrari debere, quot præscripsit donator stipendii. Quòd si is numerum non definierit, adhærendum mori civitatis & provinciæ; 3tio. Sacerdotes, qui stipendium receperunt minus eo, quod ab Episcopo determinatum est, tot debere Missas, quot exegit qui tribuit eleemosynam. Unde eleemosynam recuset, qui Missis defungi noluerit; 4to. hæredes illius qui Missas centum exigit, stipendium ab Episcopo designatum aut designandum largiri debere; 5to. administratores Ecclesiarum in quibus exteri Missam faciunt, nullam utcumque minimam stipendii portionem retinere posse ratione expensarum quas subeunt pro manutentione Ecclesiæ altaris, pro paramentis, vino, hostiâ & similibus, nisi eædem Ecclesiæ non habeant reditus, quos in usum earundem expensarum erogare licitè possint; tuncque nec plus exigi potest quàm postulent expensæ, quæ pro ipsomet tantùm Missæ sacrificio necessariò sunt subeundæ, nec quidquam ex numero Missarum detrahi debet.

Debent 5to. Parochi per se vel per alium excipere confessiones subditorum, quoties id rationabiliter petunt, seu ratione Festi vel indulgentiæ cujus participes fieri velint; seu quia gravatam aliquo peccato conscientiam gerunt. Et verò: an non spiritualem gregis sui profectum pro virili procurare tenentur? An non gravem pro totâ vitâ cruciatum sibi parant, si quis eorum culpâ in peccato decesserit? Hinc continuò in statu gratiæ esse debent, ut qui singulis momentis ad administranda Sacramenta vocari possint.

Debent 6to. Cavere plurimum nè in matrimonium jungant, vel eos qui fidei rudimentis, Deique & Ecclesiæ præceptis non satis sint eruditi; vel vagos & advenas de quorum statu sibi minùs constet, quàm necesse sit.

Quæres quæ causæ à residentiâ excusent.

R. Quinque afferri à Tridentino Sess. 23. cap. 1. Eæ verò sunt *Christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, ac evidens Ecclesiæ, vel Reipublicæ utilitas.*

1. Christiana charitas: potest enim Pastor à grege separari ad tempus,

ad tempus, ut alteri Ecclesiæ in hæresis periculo constitutæ succurrat; ut inter Magnates pacem componat; ut fidem disseminet. Esset tamen contra ordinem charitatis, tantùm in suos invehere mali, quantum in alios commodi.

2. Necessitas: hæc autem vel est ab intrinseco, ut ab infirmitate; vel ab extrinseco, ut a persecutione tyranni, hostisve alicujus qui in Episcopum particulariter desæviat. Utraque à residentiâ excusat; unde potest Pastor infirmus locum mutare, vel à persecutoribus aufugere, juxta id Christi, * *Cùm persequentur vos in unâ civitate, fugite in aliam.* Sed si ex absentiâ Pastoris grave populi damnum sequi debeat, tenetur ad residendum.

Hinc 1mo. Episcopus quem longa tenet infirmitas sine spe sanitatis, in Diœcesi suâ remanere debet, ut quantùm poterit, ovium saluti provideat; imò nequidem metu mortis undecumque hæc immineat, gregem deserere posset ad tempus, si interim fideles omni auxilio destitui deberent. Unde Augustinus Epist. 228. n. 2. *Fugiant de civitate in civitatem* servi Dei *quando eorum quispiam specialiter à persecutoribus quæritur;* sic tamen, *ut ab aliis qui non requiruntur, non deseratur Ecclesia. Cùm autem omnium, id est, Episcoporum Clericorum & Laïcorum est commune periculum, hi qui aliis indigent, non deserantur ab his, quibus indigent.*

2do. Episcopus (idem de Parocho dixeris) fugere non potest pestis tempore; imò uterque si per alios non possit, per semetipsum Sacramenta peste infectis administrare debet. Sed si per alios id possit, per se facere non tenetur, præsertim, si præcipua populi pars sana sit: quia cùm sanis perinde ac infirmis debitor sit, sanis utilem se præbere debet; ab iis verò fugietur, cùm scient eum pestiferorum commercio usum fuisse.

Quòd autem Pastores pestis tempore tutâ conscientiâ fugere nequeant, patet 1mo. quia tunc viget illud Christi, ** *Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus:* 2do. quia hoc exemplis suis docuerunt SS. Cyprianus, Gregorius Thaumaturg. Gregorius Papa, qui dum tetra lues Romam depopularetur, nunquam abstinuit à prædicando, à visitandis ægris; 3tio. idem definiit Concilium Mediolan. V. sub S. Carolo Boromæo, cui in eundem sensum respondit S. Congregatio, ut refert Fagnan. in cap. 17. *De Cleric. non resid.* In Gallia dari solet pestiferis Viaticum charta vel linteo involutum, ac reponitur in loco ubi ab ægris propria manu apprehendi possit, juxta antiquum Ecclesiæ morem.

3tio. Excusat à residendo obedientia debita Superiori legitimè ad

* *Matth.* 10. ** *Joannis.* 15.

mè ad aliud vocanti: sed attendendum justas aliquando & graves causas videri, quæ tales non sint. Unde non potest quis à Parochia abesse, ut Vicarii generalis, aut Officialis munia obeat: neque enim hac nostra ætate desunt, qui id Officii præstare possint. Quòd si Parochus ceteris, qui præsto sunt, ingenio præpolleat & sapientiâ, dimittat Parochiam, & Canonicatu, vel æquo stipendio donetur; refert tamen Gonzales declarationem sacræ Congregationis, quæ Episcopo concedit ut per duos menses uti possit seu in visitationum cursu, seu ad alia Ecclesiæ suæ servitia, Parochi alicujus ministerio, substituto in locum ejus Vicario.

4to. Evidens Ecclesiæ utilitas, ut si eundum sit ad Concilium generale vel provinciale, si annuo secessui vacandum sit per octo aut decem dies, si docenda sit Theologia vel Jus Canonicum.

5to. Demum Reipublicæ utilitas, quæ, ut aït Toletus, cum necessitate conjungi debet, nam Episcopus iis implicare se non debet quæ per Laïcos æquè præstari possunt. Ad Reipublicæ utilitatem revocat Gibert, 1mo. administrationem justitiæ apud supremas Curias; 2do. servitium Principi præstitum ab Eleemosynariis, Capellanis, Musicis & Cantoribus.

At, inquies, nullisne egent induciis Parochi, qui quò gregi invigilant magis, eò plùs fatigantur.

Nè hîc videar excedere. R. cùm Cabassut. *Si quis Parochus sinè justâ causâ etiam minùs duobus mensibus absit, peccabit mortaliter, nisi sit parvi temporis absentia, qualis esse posset quindecim aut ad summum viginti dierum, sine justâ alioqui causa, modò reliquerit idoneum substitutum.* His consonat Pontas v. *Resid. des Curés*, cas. 1. ubi à mortali non excusat Parochum, qui ut consanguineos, vel amicos invisat, toto mense abest à Parochiâ; secus de Canonicis, quibus, ut nullam animarum Curam habentibus, plura indulget Tridentinum. Imò nè is quidem cui gravior lis sequenda incumbit, abesse potest sine expressâ Episcopi sui licentiâ, quod etiam & meritò sanxit Tridentina Synodus. Ceterùm pluries declaravit S. Congregatio Parochum prope Ecclesiam, vel saltèm in loco omnibus opportuno commorari debere.

SECTIO SECUNDA.
De pluralitate Beneficiorum.

CErtum est quædam esse Beneficia quæ simul ob incompatibilitatem teneri non possunt; in hoc ordine sunt duæ Ecclesiæ Parochiales, dignitates duæ, duo personatus, aut etiam duo simplicia ejusdem generis sub eodem tecto Beneficia, ut duo

duo Canonicatus. Tota igitur quæstio est de ea specie Beneficiorum quæ compatibilia vocantur, an scilicet & quando plura teneri possint. Sit.

CONCLUSIO. Peccat mortaliter, qui plura habet Beneficia, tametsi simplicia, quando unum ad honestam sustentationem sufficit. Ità Theologi ferè omnes.

Prob. 1mo. Ex Concilio Trid. Sess. 24. cap. 17. ubi sic: *Quoniàm multi improbæ cupiditatis affectu seipsos non Deum decipientes... plura simul Beneficia obtinere non erubescunt; sancta Synodus... præsenti Decreto statuit ut in posterum unum tantùm Beneficium Ecclesiasticum, singulis conferatur; quod si quidem ad vitam ejus cui confertur honestè sustentandum non sufficiat, liceat nihilominùs aliùd simplex sufficiens, dummodò utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri.*

Qui porrò ut argumentum hoc elevent, reponunt Concilium Trident. in Galliâ quoad disciplinam receptum non fuisse; ex eorum sunt numero qui *seipsos non Deum* decipiunt. Nam 1mo. nunquam intenderunt Galli eas rejicere prædicti Concilii partes, quæ nullum Libertatibus nostris præjudicium inferunt, sed tantùm ad bonos mores spectant, qualis est præsens definitio; 2do. Concilium Tridentin. unanimi Cleri Gallicani suffragio, anno 1615. receptum est: 3tio. si qua Concilli hujus decisio vim apud nos habere debet, ea certè de quâ nunc agitur, quæ nihil aliud agit quàm renovat vetera Conciliorum Decreta, & Regum nostrorum Sanctiones, à quibus pluralitas Beneficiorum vocatur *ambitio execrabilis.*

Prob. 2do. Authoritate & rationibus S. Thomæ qui sic loquitur. Quodlib. 9. artic. 15. *Habere plures Præbendas, plurimas in se inordinationes continet, utpotè quia non est possibile aliquem in pluribus Ecclesiis deservire...: Sequitur etiam diminutio cultûs divini, dum unus locò plurium instituitur. Sequitur etiam in aliquibus defraudatio voluntatis testatorum, qui ad hoc aliqua bona Ecclesiis contulerunt, ut certus numerus Deo servientium ibi esset. Sequitur etiam inæqualitas, dum unus pluribus Beneficiis abundat, & alius,* qui sæpè foret Ecclesiæ utilior, *nec unum habere potest; & multa alia hujusmodi quæ de facili parent:* atqui multa ex his incommodis sequuntur pluralitatem non eorum duntaxat Beneficiorum quæ *incompatibilia* dicuntur, sed & eorum etiam quæ *simplicia* sunt. Certè enim qui tribus provisus est Beneficiis, tria quotidiè officia non persolvit. Unde Fundatores suâ frustrantur intentione, &c.

Prob. 3tio. Authoritate graviorum quotquot extitêre Theologorum; ut S. Bonaventuræ Guilhelmi Parisiensis, Gersonii & Genegrandi, qui famosam Facultatis Parisiensis, Decisionem re-

fert. *Theologi Parisienses*, inquit, *post longam disputationem, anno 1239. definiunt neminem posse duo Beneficia, si unum sufficeret ad alendum eum, retinere sine peccato mortali.* Huic definitioni subscripsêre Doctores omnes duobus exceptis alter * paulò post mortuus, tertiâ post mortem die Guilhelmo Parisiensi apparuisse fertur, & dixisse æternis se damnatum suppliciis ob beneficiorum pluralitatem **; cui consonat id quod ex S. Bernardo refert D. Thomâs: *Qui non unus sed plures est in Beneficiis, non unus sed plures erit in suppliciis.* Antiquam facultatis suæ decisionem, anno 1567. renovaverunt Doctores Sorbonici tredecim, & pluralitatem Beneficiorum omnino illicitam esse demonstraverunt.

† Quæres an non possit quis multa retinere Beneficia eò quòd ipsorum reditus benè ac piè impendat.

R. nec. Cum Dionysio Carthusiano: 1mo. quia pius Beneficii redituum usus non tollit alia incommoda quæ ex pluralitate sequuntur; 2do. quia DEUS à nemine exigit eleemosynarum largitionem ultra vires suas, sive ultra id quod sibi de uno competenti Beneficio superest. Qui ergo non tenetur ad succurrendum pauperibus nisi quantùm potest, cur contra Ecclesiæ regulas plùs vult posse quàm actu potest? Ex his sequitur, eum qui plura possidet Beneficia absolvi non posse, nisi quæ superflua sunt relinquat.

SECTIO TERTIA.

De dispositione fructuum Beneficii.

ET si perinde est an Clerici qui superfluos Beneficiorum fructus legitimè non impendunt, defectu charitatis, an justitiæ defectu ad inferna descendant, gravis tamen est momenti quæstio, quæ expendit an ex justitiâ, an ex charitate solùm teneantur Clerici, quod sibi ex Ecclesiasticis reditibus superfluum est, piis operibus consecrare. Si enim ad id ex justitiâ teneantur, tenentur ad restitutionem cùm aliter egerunt; non tenerentur verò si solam charitatis virtutem læsissent. Huic quæstioni affinis est alia, an qui, sufficiens patrimonium habet, è Beneficii reditibus vivere possit; tertiam adjungemus de bonis Religiosorum.

Not.

* *Philip. de Grevâ.*

** Historiam hanc referunt suppares Philippo de Greva, Parisiensi Cancellario, Thomas Cantipratensis, Albertus Magnus, & Durandus subinde Episcopus Mimatensis. Eandem habes apud Dionysium Carthusianum in Opusc. de pluralitate Benaficiorum; & Spondanum ab annum 1238.

Not. 1mo. Tria bonorum genera à Beneficiariis possideri posse: *patrimonialia*, quæ habent à parentibus, itèm donatione, legato, &c. *quasi patrimonialia*, quæ consequuntur ratione ministerii Clericalis, dum v. g. concionantur, psallunt, confessiones excipiunt, funera comittantur, Missam celebrant, Theologiam docent; & *mere Ecclesiastica*, quæ prodeunt è Beneficio & pensionibus purè Ecclesiasticis.

Not. 2do. Beneficiorum reditus dividi in duas partes, quarum altera honestæ sustentationi necessaria est, altera verò eidem superflua. In quo autem sita sit decens ea sustentatio, aliter definit cupiditas quæ nunquam dicit, *Satis est;* aliter christiana moderatio. Etsi autem decentia statûs Clericorum, suam sicut & secularium, habet latitudinem, nec proinde certa pro quocumque Beneficiato regula dari potest, hîc tamen, si alibi uspiam, recurrendum est ad viri pii & prudentis judicium, qui rationem habebit tùm *personæ*, plura enim infirmo quàm robusto necessaria sunt ratione victûs, habitationis, ac domesticorum; tùm *loci*, quod enim vix Parisiis sufficit, quibusdam in Provinciis superabundat; tùm *officii & qualitatis*, plùs enim exigit conditio Episcopi quàm Decani, plùs Decani quàm Canonici.

Tametsi porrò alia est Ecclesiæ, alia hujus seculi vivendi forma, constat quòd decens Clericorum sustentatio ut multa excludit sic includit plurima, & ea præsertim quæ ad officio suo fungendum necessaria sunt. Sic Episcopus & Prælati regulares * *hospitalitatis officium promptè, benignéque exercere* debent; sic Parochus habere debet unde emat libros, ** quorum ope plebem suam salubri doctrinâ instruat; sic & ei equum alere licet, non ut vagetur sed ut commodiùs ægros visitare & Sacramenta deferre possit, si vastitas pagi id exigat & viarum molestia: neque enim decet ut Sacramenta per vias lubricas & lutosas cum periculo casûs deferantur, vel ut Pastor quasi vile mancipium vias illas difficiles oberrare cogatur. Addunt alii ad congruam sustentationem pertinere, ut Beneficiarius modicas quasdam donationes remuneratorias facere possit. Addiderim & eum non peccare sed mereri potiùs si quibusdam, sed moderatos intra limites, donis ac muneribus eorum sibi benevolentiam conciliet, qui sibi; vel Ecclesiæ suæ gratiam præstare possint; hoc enim vel ipsis Regularibus permissum est ab Urbano VIII. per Bullam 158. 16. Octob. anno 1640. Verùm hîc præcipuè hanc Tridentini legem sectari debent Beneficiarii: *** *Ità mores suos componant, ut reliqui ab eis frugalitatis, modestiæ, continentiæ, ac sanctæ humilitatis exempla petere possint.* Qua-propter

* *Trid. Sessi. 25. cap. 8.* ** De res. *** *Sess. 25. cap. 1.*

propter non *solùm jubet* S. Synodus, *ut Episcopi modestâ supellectile, & mensâ, ac frugali victu contenti sint: verùm etiam in reliquo vitæ genere ac totâ eorum domo caveant, nè quid appareat, quod... non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præseferat.*

Sed exigitne Beneficiarii sustentatio, ut in studiis nepotes alat, ut consanguineos ditet, &c.

R. Cum Petro Blesensi Epist. 102: *Terret me B. Hieronymus dicens*, quòd multi dum parentibus miserentur animas suas perdunt; & Epist. 51. *Hodie pro filiis quos abstulit Prælatis Ecclesiæ Deus habere nepotes in dissipationem patrimonii Christi, & in suæ salutis dispendium, permittuntur.* Dicendum igitur cum Tridentino ibid. *omnino* Clericis * *interdici, nè ex reditibus Ecclesiæ consanguineos, familiarésve suos augere studeant. Cùm & Apostolorum Canones prohibeant, nè res Ecclesiasticas quæ Dei sunt, consanguineis donent; sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant; eas autem non distrahant, nec dissipent illorum causâ.* Ex quibus sequitur Beneficiarium aliquid consanguineis largiri posse, *dummodò illud faciat moderatè, ut non indigeant, non autem ut ditiores inde fiant.* Ità S. Thomas 2. 2. 185. art. 7. ad 2.

Non conveniunt Theologi an habenda sit nobilitatis ratio. Affirmat Navarrus & multi cum ipso: negant alii, ut Decoq; tum quia Beneficia in favorem dignitatis mundanæ erecta non sunt; tum, ut aït Hieronymus, *nescit Religio nostra personas accipere; servum ac nobilem de moribus pronuntiat.* Utut sit, turpiter falluntur qui non pensant id S. Bernardi ad Henricum Senonensem; *Honorificabitis ministerium vestrum, non cultu vestium, non eorum fastu, non amplis ædificiis, sed ornatis moribus, &c.*

Not. 3tio. Variam fuisse variis temporibus Ecclesiasticorum bonorum administrationem. Apostolorum tempore ** *erant omnia communia, dividebatur singulis prout cuique opus erat:* sed temporum lapsu, excussum est sensim vitæ communis jugum, & Ecclesiæ bona, quæ antè ab Episcopo singulis distribuebantur, quatuor in partes divisa fuêre; quarum prima Episcopo assignari debuit, 2. Clero, 3. Fabricæ, 4. Pauperibus. Sit nunc.

Conclusio I. Beneficiarii redituum merè Ecclesiasticorum domini non sunt, sed dispensatores; unde ex justitia tenentur, quidquid ex iisdem redditibus superflui habent, pauperibus erogare, vel pios in usus expendere.

* Prob. 1mo. Ea doctrina indubiè tenenda est, cujus opposita

* *Sess. 25. cap. 1.* ** *Actor. 4.*

sita sine gravi periculo teneri nequit: atqui doctrina nostræ opposita.... Nam opinio quæ Ecclesiæ decretis, oraculis Patrum, & Theologorum consensui repugnat, sine periculo teneri non potest: atqui talis est doctrina doctrinæ nostræ opposita.

1mo. Enim contradicit Ecclesiæ decretis. * *Res Ecclesiæ*, aït antiquus Canon, *non quasi propriæ, sed ut communes & Domino oblatæ, cum summo timore, non in alios quàm præfatos pios usus sunt fideliter dispensandæ.* Idem iisdem ferè verbis repetit Concilium Parisiense VI. anno 829. idipsum tradit Alexander III. cap. 2. *De donat* his verbis: *Episcopus & Prælatus Ecclesiasticarum rerum* est *procurator, non dominus*; unde sic: Si res Ecclesiasticæ non deberent ex justitia pios in usus impendi, possent in alios usus *quasi res propriæ* dispensari: atqui falsum consequens ex citato Canone; ergo.

Confirm. Procurator qui Heri sui bona contra voluntatem ejus dispensat, ad restituendum tenetur: atqui ex Alexandro III. Beneficiarii meri sunt procuratores Ecclesiæ bonorum, non domini; aliunde certum est hæc bona ab iis contra DEI voluntatem dispensari, cùm in usus profanos impedunt; ergo.

2do. Eadem doctrina Patribus, sanioribusve Theologis repugnat. S. Hieronymus in cap. 3. Isaiæ: *Rapina pauperum*, inquit, *in domibus Sacerdotum qui Ecclesiæ opes sibi thesaurisant, & in deliciis abutuntur, quæ ad sustentationem pauperum dantur, & sibi reservant, vel propinquis distribuunt; & aliorum inopiam, suas vel suorum divitias faciunt.*

† S. Bernardus, qui diù post factam, si tamen facta est, Ecclesiæ bonorum divisionem scripsit, hæc habet in Epist. ad Falconem Canonicum Lugdunensem: *Quidquid præter necessarium victum ac simplicem vestitum de altari retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est.*

S. Thomas in cap. 12. Epist. II. ad Cor. sic habet: Principes *non dederunt* divitias *Prælatis propter se, sed propter pauperes, & ideo non dederunt eis sed pauperibus..... Prælatis autem dantur tanquam pauperum dispensatoribus.*

* S. Raymundus Lib. 2. sum. tit. *De raptoribus. Dico*, aït, *Prælatos & Clericos qui res Ecclesiæ .... conferunt etiam consanguineis, non propter naturam sustendandam, sed ut faciant eos divites de patrimonio Crucifixi.... tales, inquam, dico esse raptores, & per consequens teneri ad restitutionem omnium.* Hanc decisionem adoptat S. Antoninus, ** & sic concludit: Tales Beneficiarii *ad restitutionem tenentur pauperibus, vel in utilitatem Ecclesiæ, & peccant mortaliter.* Quàm autem unanimis sit

* XII. *q.* I. *cap.* 26. & 16. ** 3. *p. sum. tit.* 15.

mis sit in præsenti materiâ Theologorum consensus, indicant * hæc Navarri verba: *Nemo Catholicorum quos ego legerim usque ad N. affirmavit dominum* bonorum *Ecclesiæ usibus deputatorum esse penes Beneficiarios; .... quæ falsa & insolens Conclusio est.*

* Reponunt e citatis authoritatibus nihil colligi posse 1mo. quia Patres eodem modo loquuntur de laicis. Sic Ambrosius dist. 86. c. 21. *Pasce fame morientem .....si non pavisti, occidisti*; & tamen Laici qui superfluum pauperibus negant, charitatem non autem justitiam lædunt; 2do. quia Patres illi ante factam bonorum divisionem scripsêre, cùm nondum sua pauperibus & Fabricæ pars assignata erat; eâ verò divisione nunc factâ, unusquisque eorum quæ sibi obtigerunt, dominus esse debet.

Refellitur prima evasio. Patet enim ex allatis textibus, magnum esse discrimen patrimonialia inter & Ecclesiastica bona, ac de utrisque eodem modo disponi non posse. *Res ecclesiæ*, aït laudatus Canon. *non quasi propriæ ......dispensandæ sunt*; vide ut aliæ ab aliis secernuntur. Deinde si Patres aliqui in ipsis Laïcis quandam admittere visi sint necessitatem superfluum suum ex justitiâ pauperibus erogandi, quid mirum si strictam in Clericis admisisse dicantur?

Refellitur multipliciter secunda: 1mo. quia etsi præcepta sit illa divisio in quatuor partes, non tamen constat quòd facta sit; unde sicut debitor qui certus est se debitum contraxisse, nec probare potest se solvisse, solvere tenetur; itâ à pari in præsenti casu; 2do. probabilius est divisionem hanc reipsâ factam non fuisse: quia nullum extat monumentum quod convincat bona quædam Fabricæ vel pauperibus relicta fuisse? Hospitalia enim non ab Ecclesiasticis, sed ab aliis Fidelibus fundata fuisse probantur, & innumeri sunt pauperes qui in ea admitti non possunt; 3tio. quia etsi facta fuisset divisio hæc, non ideo immunes essent Beneficiarii ab erogando vi justitiæ, pauperibus id quod habent superflui, ut statim ostendemus.

† Prob. 2do. Beneficiarii eorum bonorum non sunt domini, quæ nullo titulo ipsis ut propria conceduntur: atqui Ecclesiæ bona nullo titulo ..... Nullus enim hîc occurrit titulus præter voluntatem Fundatorum, & Ecclesiæ intentionem: atqui neutro bona Ecclesiæ Clericis conceduntur ut propria. Non primo, ut patet ex Fundationum instrumentis: in quibus semper reperias id fuisse Fundatoribus propositum, ut Clerici bona sua haberent tum ad propriam, tum ad pauperum sustentationem, quod satis indicat, vetus formula quæ in Caroli Magni Capitularibus reperitur. *Offero atque dedico omnes res quæ in hâc chartulâ tenentur insertæ, pro remissione pecca-*

* *Obiit an.* 1586.

torum

torum meorum ..... pauperum ac Clericorum alimoniis. Non ſecundo, nam Eccleſiæ intentio non aliter quàm ex ejus Canonibus & oraculis Patrum manifeſtari poteſt: atqui hæc clarè oſtendunt Eccleſiam pro certo ſemper tenuiſſe, ſuperfluum Clericorum non in alios quàm pios uſus impendi poſſe. Hinc conſtans hæc ejus aſſertio: *Res Fidelium, quæ Domino offeruntur, non poſſunt aliis quàm Eccleſiæ & Fidelium indigentium uſibus applicari, quia vota ſunt fidelium, pretia peccatorum, patrimonia pauperum.*

* Prob. 3tio. facile concedunt alterius opinionis patroni, Clericos ante factam bonorum Eccleſiæ diviſionem, debuiſſe ex juſtitiâ ſuperfluum largiri pauperibus: atqui hæc ratio probat eandem obligationem etiam nunc perſeverare, tùm quoad Beneficia plurima, quæ cùm poſt hujuſce diviſionis tempus fundata ſint, non alio fundari potuerunt animo quàm ut ſuperfluum egenis daretur; tùm quoad Beneficia quæ diviſionem præceſsêre. Nam 1mo. bona Eccleſiaſtica per diviſionem, ſi quæ facta fuerit, non mutarunt naturam ergo ſunt ut antè, res Dei; ergo non in alios quàm in pios uſus impendi poſſunt; 2do. ſe habent Clerici quibus in bonorum diviſione plùs datum eſt quàm ſatis erat, ſicut œconomus cui dominus ob quædam agenda negotia plùs dat pecuniæ quàm neceſſe ſit, quia prævidere non poteſt expenſas omnes faciendas: atqui œconomus ille quod reſidui habet, domino reſtituere tenetur, nec proprietatem ejus acquirit; ergo à pari Clerici quibus plùs ab Epiſcopo in diviſione bonorum datum eſſet, ad ſuperflui reſtitutionem tenerentur; & & ſtrictiùs tenerentur quàm œconomus ille, quia Epiſcopus diviſionem faciendo non erat dominus Eccleſiæ bonorum, ſed diſpenſator; ideoque non magìs poterat Beneficiariis concedere libertatem inſumendi in uſus profanos id quod iis poſt honeſtam ſuſtentationem ſupererat, quà id ante diviſionem potuiſſet.

† Obj. 1mo. Beneficiarii qui officio ſuo funguntur, faciunt *fructus ſuos* ex jure: ſed qui faciunt fructus ſuos, eorum domini fiunt; ergo.

R. diſt. min. fiunt domini quatenùs habent dominium utile partis quæ honeſtæ ſuſtentationi reſpondet, & adminiſtrationem ſuperfluorum, C. quaſi de iis pro nutu diſponere poſſint,, N. Sic heres totius hæreditatis dominus fit, ſed cum obligatione ſolvendi debita defuncti.

Obj. 2do. Si Beneficiariorum ſuperflua, pauperibus ex juſtitiâ erogari deberent, donatio rerum aliis quàm pauperibus facta invalida eſſet: atqui falſum conſequens; cùm nec Eccleſia, nec Reſpublica hujuſmodi donationes invalident.

R.

R. dist. min. hæc donatio valida est, in foro exteriori, id est, in eo non improbatur, C. in foro conscientiæ, N. Itaque forum exterius donationes à Clericis factas non rejicit, quia vix unquam probari potest, eas ex reditibus Ecclesiæ fieri; multa enim à Clericis aliunde acquiri possunt, sive donatione, sive industria: at hæc agendiratio nihil probat pro foro conscientiæ: 1mo. quia, ut loquitur Innocentius III. c. 18. *De Præb. multa per patientiam tolerantur, quæ si deducta fuerint in judicium, exigente justitiâ non debeant tolerari*; 2do. quia Ecclesia hujusmodi donationes præsertim testamentarias millies improbavit, de quo vide Concilium VI. Parisiense; unde duo sequuntur notatu digna: 1mo. hæredem non egenum, ea quæ à Beneficiario consequitur, retinere non posse, si sibi certò constet hæc non aliunde quàm à Beneficii reditibus proficisci; 2do. eum qui cum Beneficiario lusit & *quæstum fecit, rem pauperum malè partam restituere* debere, ut sanxit Conc. Remens. anni. 1583.

Obj. 3tio. Beneficiarius jubetur ex Beneficii reditibus satisfacere pro debitis ante obtentum Beneficium contractis: atqui nemo satisfacit ex iis quorum dominium non habet; ergo.

R. Vel Clericus debitor habet bona patrimonialia, vel non. Si 1. debet ex iis satisfacere pro expensis profanis anteà factis, & tunc neg. maj. Si 2. potest quidem, & debet è Beneficii bonis satisfacere; sed tanquam pauper qui ea sibi applicat, non tanquam dominus qui de eis ad nutum disponit: unde tunc neg. min.

Quæres 1mo. an Beneficiarius qui parcè vivendo, certam singulis annis colligit summam ex iis quæ tuta conscientia in honestam sui sustentationem impendere posset, possit de ea pro nutu disponere, v. g. in gratiam parentum.

R. negat. 1. quia bona hæc eo ipso quo sunt ecclesiastica, Deo consecrata sunt, suntque pauperum aut religionis bona; ergo quacumque de causa, sive ex avaritia, sive fortuitò coacervata sint, non in alios quàm in pios usus expendi possunt: 2do. quia huic sententiæ favet S. Thomas. *Si de eo*, inquit *quod usui Episcopi, vel alicujus Clerici est deputatum. velit aliquis sibi subtrahere, & consanguineis, vel aliis dare; non peccat, dummodo illud faciat moderatè id est, ut non indigeant, non autem ut ditiores inde fiant.* En S. Doctor de iis loquitur qui sibi subtrahunt id quod impendere potuissent: atqui non permittit ut id consanguineis detur, nisi pauperes sint.

Quæres 2do. an Beneficiarius dominus sit bonorum quasi patrimonialium.

Negat. Habert. quia, inquit, bona Ecclesiæ quæ à SS. Patribus

tribus dicuntur res Dei, nihil aliud erant primis seculis, (quibus vix ullum sub Ethnicis Principibus prædium habebat Ecclesia) quàm pecunia & alia ad victum & vestitum necessaria, quæ Clericis intuitu laboris eorum à Fidelibus subministrabantur; unde hæc non alterius erant conditionis quàm bona quæ nunc quasi patrimonialia dicuntur: atqui tamen Clerici hisce temporibus tenebantur superfluum pauperibus erogare; ergo ad idem hodie teneri videntur.

Ratio hæc firma videtur quoad ea bona, quæ cùm ratione ministerii sacri Clericis conferantur, nec dari, nec sine simonia recipi possunt, ut merces strictè sumpta: sed quia bonorum quasi patrimonialium nomen, inditum est iis etiam stipendiis, quæ Clerico tribuuntur ob functiones quasdam Laïcis eodem fermè modo ac Clericis competentes, ut musicam canere, Philosophiam aut Theologiam docere, non video cur Clerici bonorum quæ hisce modis comparant, minùs domini sint quàm Laïci.

Conclusso II. Qui sufficiens habent patrimonium, possunt eo ad victum non uti, & vivere ex bonis Ecclesiasticis.

Prob. Illud Beneficiariis onus imponi non debet, quod nusquam eis imposuit Ecclesia; quo eos liberos putant SS. Ecllesiæ Doctores; quo denique ii etiam Ecclesiastici se judicant immunes, quibus nulla molliorum opinionum suspició inuri potest: atqui sic se res habent in præsenti negotio.

1mo. Quidem nunquam à Beneficiariis exegit Ecclesia, ut qui ex iis divites erant, Ecclesiæ bonis parcerent, & sumptibus suis vescerentur: & id patebit ex Objectionum solutione.

2do. Quæstionem expresè definire visus est Apostolus; I. Cor. 9. *Quis*, inquit, *militet suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Numquid secundùm hominem hæc dico? an & lex hæc non dicit?* & iterùm: *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? ..... nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt & qui altari deserviunt, cum altari participant?* Unde sic: 1mo. qui dum spiritualia seminant, carnalia metere possunt, quibus licitum est de altari vivere dum altari deserviunt, iis de reditibus Ecclesiasticis vivere concessum est: atqui Evangelii ministri sic se habent sine distinctione, juxta S. Paulum; ergo possunt de reditibus Ecclesiasticis victum percipere; 2do. eorum qui militant in bello, multi sunt qui stipendiis propriis militare possent, nec tamen militant suis, sed regiis: atqui ex S. Paulo eadem est Evangelii ministrorum

rum conditio, quæ eorum qui militant in bello; 3tio non multùm differt dives ab eo qui potest arte aliquâ victum sibi comparare: sed qui arte aliquâ victum sibi comparat, potest stipendium percipere pro officiis quæ Ecclesiæ impendit, ut innuit ibidem Apostolus; ergo & id potest qui dives fuerit.

3tio. Idem colligitur ex variis Conciliis. * Sic Concilium Agathense relatum cap. 10. q. 2. *Clerici omnes qui Ecclesiæ fideliter, vigilanterque deserviunt stipendia sanctis laboribus debita, secundùm servitii sui meritum consequentur.* Sed ibi nulla fit pauperum & divitum Clericorum distinctio; ergo.

4to. Illi ex bonis Ecclesiasticis vivere possunt, qui de patrimonialibus bonis disponunt ad nutum, tum inter vivos, tum causâ mortis, sive ea parentibus, sive aliis donando, aut relinquendo, atqui ipsimet Episcopi juxta sacros Canones disponunt..... Minor probatur 1mo. ex Canone 39. inter Apostolicos: *Privatas quidem res Episcopus (si modò privatas habet) cùm moritur quibus vult, & quomodo vult, relinquendi facultatem habeat: neque occasione rerum Ecclesiasticarum intercidant res Episcopi, &c.* Idem habet Concilium Parisiense: *Decrevimus*, inquit, *ut Episcopus sui juris quas aut ante Episcopatum, aut certè in Episcopatu hæreditariâ successione acquisivit, secundùm authoritatem canonicam quidquid vult faciat, & cui vult conferat.....res autem de facultatibus Ecclesiæ......non in propinquorum suorum, sed in Ecclesiæ cui præest jura deveniant.*

† 5to. Eadem est S. Thomæ sententia. *Dicendum*, inquit, *quòd non omnia bona Ecclesiarum sunt pauperibus largienda, * nisi fortè in articulo necessitatis...... & in tali necessitate peccaret Clericus, si vellet de rebus Ecclesiæ vivere, dummodo haberet patrimonialia bona de quibus vivere posset.* Censet ergo S. Doctor Clericum propria habentem, ex bonis Ecclesiæ vivere posse præterquam *in articulo necessitatis.*

*Obji 1mo. Variis sancitum est Canonibus, nè quis Ecclesiæ bonis ad victum utatur, nisi cùm verè est indigens atqui verè indigens censeri non debet, qui de reditibus patrimonii sui vivere potest. Minor constat, major probatur 1mo. Can. *Ex his* XII. q. 1. Ex his quibus Episcopus indiget, si tamen indiget *ad suas necessitates, & peregrinorum fratrum usus, & ipse accipiat, ut nihil ei omnino possit deesse;* 2do. ex Can. *Clericos.* 1. q. 1. ubi hæc habentur ex Epistolâ S. Hieronymi ad Damasum: *Clericos illos convenit Ecclesiæ stipendiis sustentari, quibus parentum & propinquorum*

* *L. 2. q. 18. a. 7. ad 3.*

nulla suffragrantur bona. Qui autem bonis parentum & opibus suis sustentari possunt, si quòd pauperum est accipiunt, sacrilegium profectò committunt; & per abusionem talium, judicium sibi manducant & bibunt.

R. 1mo. Sunt qui generatim dicant antiquæ Ecclesiæ ordinationi per usum contrarium derogatum fuisse. Ità P. Antoine juxta quem statuerat olim Ecclesia, ut reditus sui, quia exigui, iis solùm distribuerentur, qui patrimonium non haberent, quæ disciplina deinceps immutata fuit.

R. 2do. ad 1. verba hæc, *si tamen indiget*, non solùm ad ista referri, *ex his quibus Episcopus indiget*,, sed præcipuè ad hæc quæ sequuntur, *ad suas necessitates & peregrinorum fratrum*, ità ut sensus sit; Episcopum si in eo sit loco, ubi peregrinos multos alere debeat, canonicam è bonis Ecclesiasticis portionem tum ad sui, tum ad eorum qui ad se peregrinando divertunt, sustentationem percipere posse, quam tantam percipere non posset, si hæc ad peregrinos non foret sibi necessaria. Porrò Canon sic intellectus nobis non adversatur; sic autem intelligi debet: cùm enim sit quadragesimus inter eos qui Apostolici dicuntur, non debet opponi trigesimo-nono ex iisdem, qui communi sententiæ favet.

Ad 2. quod desumitur ex Can. *Clericos* dico 1mo. Canonem nunc nullius esse authoritatis, utpotè qui tribuatur S. Hieronymo, in cujus Operibus non reperitur, ut fatentur omnes.

Dico 2do. cum Glossa: 1mo. vocem *accipiunt*, non ad literam intelligi debere, sed subintelligenda esse hæc verba, & *tin malos usus convertunt*; & sic, inquit, intellige sequentia capitula; 2do. hîc exhortationem contineri, non præceptum, nisi agatur de quarta bonorum Ecclesiasticorum portione, pauperibus debita, quæ dari prohibetur abundantibus: atque hæc ultima explicatio facilè textui accommodatur, si duas dividatur in partes. *Clericos illos convenit, &c.* en prima pars, quæ merum est consilium. *Illi verò Clerici qui parentum bonis sustentari possunt, & quod pauperum est*, id est, portionem egenis attributam usurpant, &c. en secunda pars quæ præceptum complectitur.

Dico 3tio. cum S. Thoma: Canonem hanc intelligi debere de *casu necessitatis, in quo etiam pro redemptione captivorum, & aliis necessitatibus pauperum, vasa cultui divino dicatæ distrahuntur.*

† Obj. 2do S. Augustinus Epist. 185. n. 35. hæc habet: *Si privatim quæ nobis sufficiunt possidemus, non sunt illa nostra*

sed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vindicamus.

R. dist. Si privatim possidemus, id est, si legitima nobis assignata fuerit Ecclesiastici boni portio, jam quæ reliqua sunt, nostra non sunt, sed pauperum, C. si privatim, id est, si secularia habeamus bona, N. In textu enim Augustini nihil est unde ad talem sensum determinetur. Vel disting. ut suprà S. Thomas, non sunt illa nostra cùm pauperes necessitate laborant, C. non sunt nostra, id est, Ecclesiasticis uti non possumus, cùm suppetunt nobis propria, N,

Obj. 3tio. Si Clericis liceat Ecclesiasticis reditibus uti ad victum, jam facilè enervantur sacri Ecclesiæ Canones; Ecclesiastici enim virtualiter ex altaris reditibus familiam ditabunt; interim verò dicent, hæc unde vivunt ecclesiastica esse, quæ autem parentibus largiuntur, esse merè patrimonialia.

R. abusum opinionis alicujus non sufficere ut hæc rejici possit, si gravibus sit momentis suffulta. Ceterùm Canones Ecclesiæ ab iis non violabuntur, qui cognoscent boni proprii superfluum ex charitate pauperibus deberi, & Deum verè diligent; qui verò non diligent, licèt opinionem nostræ oppositam speculativè teneant, ab ea in praxi recedent. Et verò quoti visi sunt qui nobiscum sentientes, de patrimonialibus perinde ac ecclesiasticis bonis piè disposuerunt, quoti verò qui opinionem nostrâ rigidiorem amplexi, neutrum bonorum genus eo quo par erat modo impenderunt?

APPENDIX

De obligationibus Confessariorum.

Ut sacrarum functionum Candidati maturè intelligant generali saltèm modo, quot, & quantis dotibus instructos esse oporteat eos omnes, qui animarum regimini sese devovent, præcipuas Confessariorum qualitates summatim indicabo. Sit igitur

Conclusio I. In Confessario non sufficit potestas Ordinis, sed requiritur insuper potestas jurisdictionis, quæ confertur vel approbatione Ordinarii, vel certorum Beneficiorum collatione.

Prob. ex Tridentino Seff. 14. c. 7. ubi expresè definitur *nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non*

non habet jurisdictionem. Quemadmodum igitur secundum legis dispositionem. qui in jure Doctor est aut licentiatus, non potest vi horumce graduum jus dicere, nisi ei à Principe assignentur cives, inquos sententiam ferat; sic & Sacerdos tandiu potestatem sibi vi characteris traditam exercere nequit, donec ei subditos assignaverit Ecclesia, quos vel liget vel absolvat.

Porrò subditos assignat Ecclesia ministerio primorum Pastorum, qui, sicut seculares Principes, jurisdictionem eo gradu & modo conferunt, quo conferre volunt.

Hinc 1mo. si quem pro certis tantum personis, peccatis, loco, aut tempore approbent, non poterit is præfixos sibi limites transgredi. Quapropter si approbatus ad annum, expleto anno absolvat, si approbatus in uno genere, v. g. pro peccatis non reservatis, absolvat in alio; si approbatus pro secularibus absolvat Moniales: si approbatus pro certa Monialium specie, aut domo, aliam aut domum aut speciem absolvere præsumat, invalidè prorsus absolvet. Idem est si approbatus hâc vice idem munus obire velit. Hæc extendenda sunt ad ipsos Regulares, etiam relativé ad Moniales suo Ordini subjectas, prout declaravit Gregorius XV. per Bullam *Inscrutabili*, quæ tamen non ubique viget: benè an malè, viderint alii.

At, inquies, si res ità sit, non poterit Parochus, Parochum alium delegare ad excipiendas Parochianorum suorum confessiones; quod tamen experientiæ repugnat.

R. Parochum, alterius Parochi subditorum etiam ex alia Diœcesi confessiones excipere posse, cùm id usu certo & ab Episcopis permisso constitutum est: quia tunc mutuâ jurisdictionis communicatione alter alterius gregem quoad præsens punctum regere potest. Sed cautè notandum, licentiam hanc ab Episcopi nutu totam pendere, quia Parochi jurisdictio quoad proprias oves ordinaria; quoad alienas est tantùm delegata: jurisdictio autem delegata à solo Episcopo, vel Ordinario pendet, qualis non est simplex Parochus.

An Regulares intra Diœcesim Episcopi approbantis, possint, etiam alterius Diœcesis in qua approbati non sunt pœnitentes qui in fraudem non veniunt absolvere, controvertitur. Nobis ob materiæ gravitatem satius videtur ut Regulares parti tutiori adhæreant, ac proinde ut se præsentent Ordinario Diœcesis ei proximæ in qua situm est eorum Monasterium.

Hinc 2do. qui in decursu confessionis animadvertit pœnitentem commisisse peccatum aliquod reservatum, eundem ad Superiores remittere debet, aut saltèm ab iis reservata dimittendi licentiam obtinere. Ubi nota licentiam absolvendi à

reservatis, nec extendi ad vota & irregularitates, nec ad hæresim, saltèm quoties hæc publica fuerit; qua de re consulendum est Diœcesis Rituale.

Hinc 3tio. (& id cautè notandum) Parochus, qui solùm approbatus erat ratione Parochialis, quod obtinuerat, Beneficii, illud etiam sponte dimittat, novâ indiget approbatione, etiam in eadem Diæcesi, prout declaravit sacra Congregatio.

Hinc 4to. gravi se periculo exponunt, qui à Diœcesi in Diœcesim transeuntes, Diœcesana Statuta legere differunt: sic enim fit ut temerè credant sibi in una Diœcesi licitum esse, quod poterant in alia; imò ut aliquando contrahant censuras, iisque præ imperitia quam auferre debuerant, violatis, irregularitatem. Neque verò Statuta sola quam primùm legi debent, sed & civilis locorum consuetudo: nè hîc valere putes, quæ alibi valida esse cognovisti.

Conclusio II. In Confessariis requiritur scientia, eàque ratione objecti multiplex.

Prob. 1. pars tum ex iis quæ suprà dicta sunt ubi de scientia Clericali; quæque præcipuè in Confessarios cadunt; tum quia Confessarius quilibet triplex officium habet, ducis scilicet, judicis & medici: atqui 1mo. ut dux seu rector, cuï incumbit ut gregem ab erroris vià ad viam salutis revocet, necessum est, ut apprimè cognoscat, quid in unaquaque via pœnitentium suorum, ac eorum præsertim, quos communiùs dirigit, subsit erroris & mali. Atque hîc tot se jam à limine offerunt scientiæ, quot in negotiatoribus usuræ & fraudes; in Clericis simoniæ, in justitiæ Ministris, Regiarùm sanctionum violationes; in Principum Officiariis rapinæ, in Pastoribus, dominis, patribusfamilias negligentiæ; in omnibus simul, Ecclesiæ præcepta non observandi inanes prætextus; 2do. quà medicus nosse debet naturam morbi, vim remediorum, quænam & quando applicanda. Hinc peccatum, & peccati species, qui pœnitentium morbi sunt; itèm varia pœnitentiarum genera, quibus vel præterita diluat, vel arceat à futuris, probè comperta habere debet; 3tio. quatenus judex necessum est ut instructus sit scientia, gravitate, & vigore legum, quas qui ejus se tribunali sistunt, transgressi fuerint. Eæ autem leges, cùm aliæ omnibus communes sint, ut divinæ & Ecclesiasticæ; aliæ nationales, ut Regum Edicta; aliæ certæ conditionis propriæ, ut leges mercatorum, &c. quantam, bone Deus? scientiam prærequirunt.

Hinc probata manet 2. pars, quã tamen, nè videar exaggerasse, confirmare lubet authoritate S. Caroli, quo nemo unquam res æquiori lance trutinavit. Hæc ille in Confessariorum instructionibus: *Confessarius Sacramenti* Pœnitentiæ *do-*

ctrinam

ctrinam omnem rectè nosse studebit, itá ut, quæ illius ratio, qui effectus, quæ partes, quæ illarum partium vis & natura peritè intelligat: quæ peccata mortalia, & quæ venialia cognoscat. Peccati circumstantias sciat, quæ præsertim mutant speciem peccati, & quæ in confessione explicanda sunt; quæ restituendi onus inducant. Censurarum rationem & vim rectè intelliget, & quibus criminibus annexa sunt. Casus reservatos in promptu habebit, itá ut rectè sciat, qui jure Canonum Summo Pontifici, qui rursus Episcopo ..... quique pro varierate temporum Episcopo reservati sunt. Differentiam satisfactionum pænitentialium etiam probè noscat, & prætereà Canones pænitentiales ... memoriâ tenebit casus, quibus confessio sit iteranda. Cognitam etiam habere Confessarius omnis debet, ac prætereà animadvertere àntequam ad audiendas confessiones accedat, quanta sit authoritas potestasque jurisdictionis suæ; ita ut, cùm norit & quos & à quibus peccatis, censurisque absolvete possit; tum etiam caveat nè facultatis suæ fines prætergrediatur. Temerè igitur & periculosè sibi blandiuntur, qui experientiam sibi scientiæ loco, esse posse arbitrantur. Experientia enim facit ut audiantur multa, non ut benè dijudicentur, cùm ad id & studio, & eruditorum colloquiis, & meditatione plurimâ opus sit. Hinc pejor est senis experientiâ suâ freti, quàm juvenis adhuc imperiti conditio; in isto enim satis est ut seratur, in illo evellendi vepres, & removenda tumidæ fiduciæ obstacula.

Ergo, inquies, vix ullus est in orbe Christiano Sacerdos, qui dignè, & ut par est, obeat munus Confessarii; cùm vix ullus sit, qui scientiam à S. Carolo requisitam possideat.

R. imprimis omnes fateri, è sacerdotibus plures esse qui cæcis ducatum præstantes, cum ipsis pereant.

R. 2do. non absolutè requiri ut præfata omnia memoriter actu teneantur, sed satis esse ut teneantur virtualiter. Scit autem virtualiter, qui generalia omnium principia capite gerens, de communibus prudenter judicat; de arduis verò dubitare novit, seu quia ex iis quæ olim legit, confusè colligit in proposito casu non parum difficultatis; seu quia intelligit relationem rei ignotæ cum aliâ sibi notiori. Hinc ad dubium vera requiritur scientia, hinc strenuè imperiti nullibi hærent, sed nodos omnes secant, vel potiùs nequidem animadvertunt. Porro evidens est scientiam quæ sufficit in pago, non semper sufficere in urbe mercatoria, aulica, vel forensi, quæ casus offert admodum implicatos.

Quæres an rudis Sacerdos licitè & validè absolvat.

R. 1mo. absolvere validè, si nihil desit ex parte pænitentis, quia scientiæ defectus jurisdictionem per se solum non exclu-

dit; licèt si quodam sit in gradu excludere possit, inducendo irregularitatem. Quòd si pœnitens Confessarium imperitum scienter eligat, peccat mortaliter, nedum absolvatur, quia malæ Sacramenti administrationi, sine necessitate, ut supponimus, cooperatur.

R. 2do. absolvere illicitè quia exponit se periculo graviter errandi: unde reus etiam videtur cùm eos absolvit, qui absolvendi sunt, non secus ac medicus rudis, qui dum multos occidit, quosdam quasi fortuitò liberat.

Excusantur tamen à peccato, qui ad excipiendas confessiones minimè destinati, (ut Solitarii quidam, & fortè cantores, quibus vix per Officia diurna ac nocturna licet vacare studiis, (hominem absolvunt seu in articulo mortis, seu quia ob pestis periculum doctior alius opem suam recusat. Addunt aliqui id etiam habere locum, si pœnitens timoratæ sit conscientiæ, & venialia, quæ quandoque angunt, confiteri, assuetus.

Ceterum Sacerdos suæ sibi ignorantiæ certò conscius, ne de Prælati quidem imperio, sacrum Tribunal ingredi potest. Aliud est, si à Superiore post legitimum examen approbatus, tanto muneri par judicetur: habet enim tunc fundamentum deponendi scrupuli.

Conclusio III. Confessarius singulari eget prudentiâ.

Prob. Munia Confessarii sunt, ut pœnitentem ad integram confessionem solerter & cautè alliciat; ut eum proportionatis consiliis juvet; ut salutarem imponat pœnitentiam; ut neque absolutionem neget cùm impertienda est, nec tribuat, cùm negari debet; & à pravis habitibus, & ab occasionibus, peccandi retrahat; ut infantes & senes, sanos & infirmos, tepidos & propriæ perfectionis studiosos, suâ unumquemque viâ deducat; ut secreti fidem servet illibatam: atqui in his & omnibus & singulis opus est prudentiâ singulari. Minor, quam nemo nisi hostis recti sensûs inficiari ausit, confirmabitur factâ partium inductione, & explicatione.

Primò itaque Confessarius agere debet & ut integram à pœnitente confessionem eliciat, cùm peccata gravia, nisi simul omnia, dimitti non possint, & ut eam eliciat cautè, id est, tum sibi tum pœnitenti consulendo; ergo ut plurimum necesse est, 1mo. ut eum deducat per varios vitæ status quos decurrit, per varias quibus obnoxius fuit peccandi occasiones, per singula Dei & Ecclesiæ præcepta, per capitalia peccata, per ea itèm quibus fœdari solent, personæ ejusdem professionis, ac demum per circumstantias quæ vel speciem mutant, vel intra eandem speciem notabiliter agravant. Ubi animadvertere in peccatis exterioribus detractionis præsertim & impudi-

sitiæ, inquirendum esse coram quot personis ea perpetrata sint: cum aliud sit hominem coram uno, aliud coram decem denigrare, &c.

2do. Ut quibus timet nè vocem præcludat pudor, hos sensim adducat ad sufficientem eorum, in quibus lapsi sunt expositionem, incipiendo à cogitationibus pravis, prosequendo à desideriis, finiendo ab exteriori opere.

3tio. Ut cautè & sagaciter interroget, nè vel pœnitentes quædam doceat, iisdem hactenus ignota; vel ipse nativam sensualitatem, ac curiositatem foveat, aut fovere judicetur.

4to. Ut tamen interroget quantùm satis est ad dignoscendum an pœnitens in cogitatione morosa steterit, an non ad desiderium usque progressus sit; quòd item fuerit hujus vel cogitationis vel desiderii objectum.

5to. Ut judicet an pœnitens confessiones iterare teneatur. In his porrò & innumeris aliis, quæ recensere prolixius fuerit, quanta opus est circumspectione, prudentia, attentione ad Deum, &c. Meritò igitur hortabatur S. Carolus *ut nunquam ad tantum hoc officium se se Confessarius accingat, quin prius brevi aliquâ oratione lucem à Domino petat, ut non solùm in nullam reprehensionem vel errorem incidat, verùm aliorum sordes sic abstergere valeat, ut se ipse non polluat.....habeant igitur singuli Confessarii versiculos Psalm. 50. ut antequam confessiones aggrediantur, legant: Cor mundum crea in me, Deus &* quatuor sequentes.

Secundo satagendum est Confessariis ut pœnitentes idoneis consiliis juvent: ad id autem quanta opus sit sagacitate, vel hinc patet quòd vir imprudens, timoratas animas, quas consolari debuerat, impleat terroribus qui mentem perturbent; quòd cousuetudinarios, qui terrendi erant, utpotè *dura cervice*, reficiat & consoletur; quòd scrupulosos perinde tractet, ac si effrenis essent conscientiæ; quòd non moneat eos qui moneri debent, quales sunt; 1mo. quicumque in errore culpabili versantur, & hoc etiamsi nullus ex monitione speretur fructus; 2do. qui errore quidem invincibili laborant, sed qui vergat in damnum vel scandalum proximi, ac demum quòd non moneat eos, qui moneri non debent saltèm hîc & nunc; quales sunt aliquando qui matrimonii sui nullitatem ignorant; & ea comperta prævidentur formaliter peccaturi, vel grave innocenti proli damnum, aut proximo scandalum præbituri: unde hi sæpiùs non sunt monendi nisi jam obtenta dispensatione; imò nec semper, eadem etiam obtenta moneri debent, ut colligitur ex cap. 6. *De consang. & affinit.*

Tertiò Confessarii, salutares debent imponere pœnitentias,

neque tales sine prudentia imponere possunt. Pœnitentia siquidem id habere debet ut & satisfactoria sit, quæ præteritas labes diluat; & medicinalis, quæ à futuris præservet. In utraque autem quædam seriò spectari debent, ut quòd resarciatur damnum proximo per furta, detractiones & similia illatum quòd non præcipiantur quæ vergerent in præjudicium vel pœnitentis, ut quædam corporis castigationes; vel alterius, ut jejunium diuturnum aut longæ peregrinationes respectu servi, mariti, uxoris; quòd, juxta Rituale Romanum, publica *pro, peccatis occultis, quantumvis gravibus* non imponatur pœnitentia; quòd pœnitens extremum vale dicere jubeatur iis occasionibus, quibus ad peccandum abreptus est; quò labores suos offerat Deo sæpiusque ad eum in diei decursu mentaliter recurrat. In his autem omnibus quàm seriò ponderanda conditio, vires, locus, aliæque circumstantiæ.

Quartò & neganda est absolutio, cùm periculosè daretur, & largienda cùm periculosè differretur. Hic autem, si usquam, maturo rerum omnium exponendi indiget Confessarius: cùm hinc & inde immineat Periculum seu irritum faciendi Sacramentũ, seu eos novo expouendi Peccato, quos tueretur Sacramenti gratia. Interim absolutionis dilatio, modò nè nimia, & salutaribus stipata monitis, minùs regulariter loquendo periculi habet, quàm præfestina ejusdem largitio, quæ & Confessarios plures, & pœnitentes innumeros perdit.

Iis porrò differenda absolutio: qui pro virili non recedunt à proxima peccati occasione; qui segnes sunt in deponendo mali habitu; qui, & hoc in militibus cautè observandum, retinent voluntatem duelli offerendi aut acceptandi; qui sumptus superfluos, unde debitis fiunt impares, coërcere nolunt; qui aliis vel amatoriis libris, vel pectoris nuditate, peccandi occasionem præbent, qui pueros & domesticos de rebus ad salutem necessariis etiam necessitate præcepti erudiri non curant, præsertim si jam moniti non acquieverint; qui ad eos quos læserint, reconciliandi accedere nolunt; aut eos recipere à quibus lesi sint, qui Confessario quædam ut usuraria gravibus de causis prohibenti fidem denegant.

Aliud esset: 1mo. si pœnitens non imperitus bonâ fide opinionem suam credat esse probabiliorem: alioqui cùm in materia morum docti doctis quotidie adversentur, nemo unus alium absolvere posset. Et verò an non molestè ferret, si pari jure & potestate ab alio confessario cogeretur ab ea opinione recedere, quam rebus coram Deo sincerè ponderatis judicat esse probabiliorem. Aliud esset, 2do. si pœnitens de re ancipiti cum viris virtute atque eruditione præstantibus delibera-

turum

rurum se pollicetur; & huic ob probitatem compertam, aut certa sinceritatis indicia fides haberi possit.

Quintò nec minor esse debet Confessarii prudentia erga eos qui vel in habitu, vel in occasione peccandi versantur. Circa priores, præsertim si jam obfirmata sit mali consuetudo, cavere debet Confessarius: 1mo. nè eorum assertionibus & lacrimis fidem habeat. Jactant quidem consuetudinarii firmum quod habere se putant non peccandi propositum, sed ei vulgò simile quod habet nauta ingruente unda oppressus, quodque una cum ventis & tempestate evanescit; 2do. nè eos non probet sufficienti tempore: 3tio. nè credat multò minori probatione opus esse tempore Jubilæi, Paschatis, Missionisve aut secessûs quasi tempus, aut vox exteriùs sonans, per se sola cor pridem induratum convertere nata sint; 4to. nè ritè conversos censeat eos qui certo tempore lapsi non sunt, quia defuerit peccandi occasio: 5to. ne moveatur inconvenientibus, quæ dilationem absolutionis consequi possunt, ut quòd omnibus jam ad nuptias dispositis, instet vel scandalum si Matrimonium differatur, vel Sacramenti profanatio, si ad illud accedat quis non absolutus. An enim mediæ horæ spacio conversus censebitur qui hactenus vixit in crimine? an fornicationes præteritas intus & ex corde detestari censetur, qui nuptias inhiat ut * *suæ vacet libidini sicut æquus & mulus*? an contritio instar fungi nascitur in corde corrupto? an profutura judicari potest absolutio, quæ non datur nisi quia probabilissimè timetur relapsus, & quæ proinde datur homini, qui supponitur non abhorrere à peccato? 6to. & id etiam curare debet Confessarius, nè in longum tempus remittat eos qui sæpiùs cadunt: multò quippe consultius est ut octvâ quâque die ad tribunal revocentur; hâc enim arte sustentantur, & ex brevi triumpho sensim assuefiunt ad longiorem.

Quæres quoto tempore pœnitentes præsertim consuetudinarios probari oporteat.

R. id nulla generali regula posse definiri, sed de arbore judicandum esse ex fructibus. Rem totam solidè exprimit S. Chrisostomus Homil. 14. in II. ad Cor. *Verùm, inquit, satis pœnas expenderunt. Quandiu, quæso? annum unum & alterum, ac tres. Atqui temporis moram non quæro, sed animæ emendationem: hoc itaque fac demonstres, sintne compuncti, sintnè in meliùs mutati, & res tota confecta est.*

Hinc absolvi possunt consuetudinarii non tantùm in articulo mortis, vel instante prælio, quia in extremis dubia remedia adhibere licet, sed etiam cùm extraordinaria seriæ conversionis indicia præbent, ut cùm usurarii quidquid lucri per-

* *Tob. 6.*

 cepê-

cepêre restituunt; cùm viri Officio suo impares, illud etiamsi honorificum sit & utile abdicant, cùm dediti impudicitiæ, idola cordis sui generosè objiciunt, quas quidem mali privationes congruis fructibus pœnitentiæ stipari supponimus: hi porrò fructus, nisi confessionem præcesserint, aliquandiu probandi erunt. Interim probationis diuturnitatem ex habitus diuturnitate metiri nolim; cùm sæpè fiat ut qui plures per annos in scelere volutati sunt, pleniùs & perfectiùs resipiscant, quàm qui quatuor solùm mensibus passioni servierunt. Nullum porrò peccatum est quod plus exigat probationis quàm adhæsivum incontinentiæ crimen; unde videat Confessarius nè qui ab eo per tres aut circiter hebdomadas abstinuerit, putet seriò emendatum. Plures vidi qui duorum ad minùs mensium probationem vellent, quique concessâ absolutione Eucharistiam non statim concederent.

Quod de consuetudinariis, idem sentiendum de iis, qui contra datam fidem, in eadem relapsi sunt peccata, nisi fortè relapsi sint semel tantùm ex vi occasionis vel tentationis extraordinariæ, non quæsitæ vel prævisæ; & relapsum secutus sit sincerus cordis dolor. Uno verbo generatim extra mortis articulum probandi sunt ii omnes quorum dubia apparet contritio, & quos Confessarius prudenter judicare nequit firmum, efficax & universale habere de cetero non peccandi mortaliter propositum.

De iis qui sunt in occasione peccandi, consule Tract. de Peccat. sup. p. 308.

Sextò multiplici ac variâ pro statuum varietate opus est prudentiâ; cùm, ut ceteros omittam, aliter infantes, aliter provectæ jam ætatis viros; aliter sanos, aliter qui ad interitum vergunt; &c. dirigi oporteat. Quod ad infantes attinet, ii blande excipiendi sunt, nè vel deinceps tribunal refugiant, vel celent peccatorum partem. Cautè interrogandi circa quasdam ætatis hujus propensiones planè carneas; Dei potiùs quàm hominum judicio terrendi; non facilè absolvendi quia rarò contriti.

Quod pertinet ad ægrotos iis eo sedulò magis consulendum est, quò periculosior est eorum status. Hinc maturè invisendi sunt; monendi sed absque nimio terroris impulsu, nè differant confessionem, quæ sublevatâ conscientia, & corpus sublevatura sit; impellendi ut domesticis rebus prospiciant; absolvendi si jam elingues dederint contritionis signa, imò etiamsi non dederint, quia cùm necdum definitum sit actus pœnitentis esse materiam Sacramenti, absolutio pro materia & forma saltem in tanto discrimine haberi potest.

Quæ-

Quæres quid faciendum in casu nobis olim proposito. Petrus Viaticum defert ad Joannem, qui ut exoneret se à quibusdam culpis, quæ ab ultima confessione apud alium peracta redierant in memoriam, precatur ut se Petrus audire velit. Annuit is, & ex brevi Joannis confessione agnoscit iterandas esse ab eo confessiones omnes, quas ab annis ut minùs quadraginta emisit. Quid, inquam, juris in hoc casu, ubi vel Eucharistia conferenda est indigno, vel non sine gravi eorum, qui comitati sunt, aut in domo versantur scandalo deneganda.

R. difficultatem hanc ex morbi violentia & statu dijudicandam esse: si enim eo usque morbus urgeat, ut periculum sit in mora, debet Confessarius, postquam audierit graviora quædam ægrotantis peccata, eumque, ad contritionem & fiduciam adhortatus fuerit, & absolutionem largiri & Viaticum administrare. Sin autem satis ægrotanti superest virium, ut per unam aut alteram diem differre queat receptionem *Sacramenti*, efficiendum est, ut declaret se in præsenti mentem non habere liberam satis & tranquillam, ut Eucharistia fructuosè refici possit; eâdem porrò ad templum reportatâ, præsto aderit *Sacerdos*, & plenam, quantùm ferent ægri vires, exomologesim elicere conabitur hâc arte & *Sacramento*, & ægri famæ consuletur: Quòd si fortè æger ad extremos usque halitus hypocrita, actu Viaticum petat, non poterit denegari; ipse sibi imputet.

De prudentia prout sigillum confessionis spectat, dicam ubi de Pœnitentia.

CONCLUSIO IV. Probitas Confessario cuilibet est summè necessaria.

Prob. Nomine probitatis eam hîc intelligimus virtutum complexionem, cujus ope Sacerdos præciso humano quocumque suî ipsius intuitu, pœnitentis salutem dignè ac sanctè intendit: atqui probitas eo etiam latiori sensu intellecta, necessaria est omnibus Confessariis.

1mo. Quidem indigent omnes eâ probitatis specie, quæ proprii commodi humanum quemcumque intuitum excludat. Alioqui enim ambient divitum mensas, itèm dona & munera, quæ *excœcant oculos sapientum*, & ministerii libertatem minuunt, si non auferunt prorsus; legata extorquebunt à moribundis, eâque contra Regias sanctiones invalidè recipient; fœminis, quæ ut in ipsas homo, sic naturaliter in hominem propendent, eò periculosè magis, quòd sub pietatis pretextu adhærebunt: unde non secùs ac de fonte venenoso scaturiunt innumera mala, jactura scilicet temporis; visitationes superfluæ; teneriora in utroque morbi & valetudinis statu ob-

sequia

sequia; timor nè ex ovili nostro in alienum transmigret ovis impensiùs dilecta; Confessio pene sine verecundiæ & doloris sensu, quia peracta apud amicum, cui sua quæcumque aperire dulce est. Accedunt quandoque murmura domùs, atque etiam totius Parochiæ; despectus & suspiciones perditorum hominum, proborum scandala, &c.

Quæres quid faciendum à Confessario pio, qui pœnitentem aliquem sibi humano quodam, nec moderato satis affectu inhærere sentit.

R. eam breviter & asperiùs solito tractandam esse. Breviter, ne vel foveantur inanes scrupuli, qui alii ex aliis pullulant; vel longioris colloquii mora sit libidinis incentivum. Paulò asperiùs, ut sentiat se non aliter Confessario placituram quàm si Deo placere conetur. Quòd si hæc non succedant, & periculum sit nè malum augeatur in dies, multò satius, imò quandoque necessarium erit vincula adhuc lignea dirumpere; nè si ferrea evadant, frangi jam non possint. Et hæc durior in speciem agendiratio, cum iis etiam servanda est personis, quæ licèt solidâ eniteant virtute, existimare videntur se non alio quàm hujus Confessarii auxilio ad cœlum evehi posse.

2do. Indigent Confessarii eâ specie probitatis, quæ teneram charitatem, ac zelum salutis animarum importat. Est enim Confessarius pastor pœnitentium, eosque inter & Deum mediator: atqui ad utrumque hoc munus requiritur & tenera caritas, & ingens salutis animarum zelus. Pastor enim & mediator solliciti esse debent, ut ovem errantem quærant, ad ovile revocent, & supremo Pastori per preces suas, & gemitus reconcilent. Hæc porrò & similia num præstabit homo charitatis expers? an erit de aliena reconciliatione sollicitus, qui non est de sua.

3tio. Et eâ indigent probitate, quæ facit ut Sacramenta dignè administrentur, quæque consequenter peccati letalis statum excludit.* *Necesse est* enim *ut esse munda studeat, manus quæ diluere sordes curat.... scriptum namque est:* Isaïæ 52. *Mundamini, qui fertis vasa Domini.* Et verò Confessarius judidicis munus exequitur; porrò *judicans alium, qui* ipse *judicandus est, condemnat seipsum.* Ità ex Augustino S. Antoninus. 3. part. tit. 17.

Hinc colliges; 1mo. mortalis sacrilegii reum esse Sacerdotem, qui in habitu peccati confessiones excipit: imò tot admittere peccata quot audit confessiones;; sicut plures incurrit censuras, qui plures percutit Clericos. Unde necesse est, ut quantum potest fieri, aperiat Confessario, quot au- dierit

* *1. q. c. 32.*

dierit pœnitentes. Nec satis esse videtur, ut dicat se obvios quoscumque audiisse; cùm ea declarationis species nihil exprimat clari, nisi fortè Confessarius inde rem totam percipiat. Censent tamen viri graves necessum non esse ut Confessarius exprimat speciem peccati in cujus habitu versabatur: nisi fortè malus ille Sacerdos gravissimo aliquo crimine detentus esset; quale quidquid alii sentiant, fornicationis peccatum esse arbitrarer.

Sed eritne reus malus Sacerdos, qui in casu necessitatis quempiam absolvit.

R. affirmativè: etsi enim secundùm doctrinam S. Thomæ Laïcus vel Sacerdos, qui in necessitate baptismum conferunt, non peccant, eò quòd, ne Sacerdos quidem in hoc casu *exhibeat se Ministrum Ecclesiæ*, cùm non agat vi consecrationis in ordinatione receptæ, *sed subveniat necessitatem patienti*: quia tam Sacerdos etiam aliàs non approbatus, ex officio agit, cùm excipit moribundi confessionem, non excusatur ob urgentem casum; cùm in uno instanti contritionis actum elicere possit. Si tamen eo usque urgenti & repentinâ necessitate moveretur, ut statim in absolutionis verba erumperet, non videretur peccati reus.

Colliges 2do. quòd Sacerdos Pœnitentiam aut aliud Sacramentum ministraturus, *sollicitè & intimè recogitare debet, an alicujus peccati mortalis (quod sanctissimâ cautione vitare debet) sibi conscius sit. Quòd si reum se esse novit, prius Sacramentali confessione se expiare studebit aut Contritionem certè habere quam diligentissimè curet.* Ità S. Carolus in Instutionibus pro administrandis Sacramentis. Concinit Rituale Pauli V. tit. 1. *Sacerdos* aït, *si fuerit mortalis peccati sibi conscius, quod absit, ad Sacramentorum administrationem non audeat accedere, nisi priùs corde pœniteat. Sed si habeat copiam Confessarii, & temporis locique ratio ferat, convenit confiteri*: quibus ex verbis communiter inferunt Theologi, *convenire* quidem, & haud tamen necessum esse, ut Sacerdos Sacramenta ministraturus actu deponat peccata; quod & confirmant, quia nec Tridentinum nec ulla allia Ecclesiæ lex requirit Confessionem nisi ante susceptionem Eucharistiæ.

Quoniam tamen rata est contritio, quæ extra Sacramentum justificet, salubriter sibi consulit, qui, cùm facilè potest, recurrit ad Confessarium. Imò id non pauci cum Synodis Atrebatensi, Cameracensi, & Iprensi, Adriano itèm, &c planè necessarium judicant: 1mo. quia militat in præsenti ratio quæ Tridentinos Patres movit ad sanciendum, sess. 13. c. 7. *nullus* omnino *sibi conscius peccati mortalis, quantum-*

cum-

cumque sibi contritus videatur, absque præmissa Sacramentali Confessione ad sacram Eucharistiam vel Missæ celebrationem *accedere debeat*; 2do. quia nunquam licet exponere se probabili peccandi periculo: atqui huic se periculo exponit, qui hic & nùnc peccata confiteri valens, eadem non confitetur. Qui enim ad Sacramentum Pœnitentiæ recurrere negligit, seque solo contritionis actu contentum habet, dubio utitur remedio, cùm certo, vel saltèm multò certiori uti potest. Nemo enim per contritionem justificari potest, nisi perfectam; hæc autem adeo est ardua & incerta, ut pauci admodum illam habeant, prout docet Catechismus Romanus 2. p. c. 5. n. 31.

Ob hæc momenta secundam opinionem sequerer in praxi, eique omnes adhærere precor. Interim si ex duobus Confessariis quos æquè pungit conscientia, alter alterius confessionem excipere teneatur, quia desunt alii non est pueriliter decertandum uter alterum prior audiat; etsi eum qui piè magìs vivit, antè audire deceat, quàm audiri.

Quæres quandonam Confessarius pœnitentem adigere debeat ad iterandas confessiones.

R. Quoties prudenter de earum validitate dubitat. Hinc exigendæ novæ Confessiones 1mo. ab iis qui de proposito peccatum aliquod celavêre, nisi quod rarum est, celaverint ad consulendum vitæ suæ, &c. 2do. ab iis qui idonei examinis defectu quem non suppleverit charitas Confessarii vel peccata quædam, vel eorum numerum vel circumstantias quæ exprimendæ erant, suppresserunt; 3tio. & ab iis qui aliquid grave reticuerunt ex ignorantia mortaliter culpabili; 4to. & ab iis etiam qui confessi sunt, quo tempore Trinitatis, Incarnationis, Redemptionis, & Dei remuneratoris Mysteria ignorabant etiam invincibiliter, quia horum explicita fides necessaria est necessitate medii ad justificationem; prout dicam ubi de Fide. Idem dic si quis contritionis necessitatem ignorasset; 5to. ab iis quoque, qui debito dolore caruerunt, quales reputari debent, qui paulò post ad vomitum reversi sunt; nisi fortè ut suprà dictum est, extraordinariâ tentatione & occasione rapti cesserint, casumque suum paulò post ubertim doluerint.

Porrò in casibus modò recensitis, si confessio invalida apud alium Confessarium iteretur, omnia mortalia secundùm numerum, speciem & circumstantias necessarias repetenda erunt. Si verò res apud eundem agatur Confessarium satìs erit generaliter dixisse: *Accuso me de peccatis omnibus, quæ tibi invalidè confessus sum; insuper de tali quod de industria, vel gravi negligentiâ omiseram; ac demum de sacri-*

legio

legio in illa confessione commisso. Limitat hoc ultimum Ethica amoris n. 2380. si Confessarius adhuc memor sit peccatorum confessorum, memor, inquam, generali modo, de quo infrà.

Quæres 2do. an semper subsequas confessiones iterare teneatur, qui prævias iterare debet.

R. negat. ignoravit quis, v. g. Mysterium aliquod necessarium necessitate medii, & confessus eo tempore absolutionem recepit invalidam, post aliquot annos de eodem Mysterio instructus pluries peccata deposuit, nec tamen confessiones antè factas iteravit, quia nesciebat iterandas, comperit tandem invalidas fuisse prævias instructioni suæ confessiones, satis est, ut eas repetat; quia validæ fuerunt confessiones subsecutæ, & peccata præcedentia indirectè deleverunt; eadem tamen peccata clavibus subjici debent, quia sic à Deo constitutum est.

Idem contingere potest iis, qui ad Deum seriò conversi, post aliquot à conversione annos detegunt ex librorum quorumdam lectione se pluries invalidè fuisse absolutos; aut qui recordantur se olim aliquod celasse peccatum, quod tempore conversionis non expressêre, quia ejusdem obliti, modò oblivio hæc non fuerit culpabilis saltèm graviter. His ergo satis est ut confessiones quæ conversionem præcessêre, repetant. Eadem de causa qui reticuit etiam ex verecundia peccatum aliquod quod pro levi habebat cùm esset grave, ad hujus confessionem, non ad iterationem totius confessionis adigi debet, si inculpatè erraverit circa naturam peccati hujus, quod & eruditis contingere potest. Inculpatè autem errasse censebitur, qui sic affectus erat, ut maluisset mori, quàm grave peccatum culpabiliter reticere.

Quæres 3tio. an ad totam confessionem teneatur, qui certas tantùm suppressit circumstantias, v. g. circumstatiā scandali.

R. Si id factum sit sine culpa mortali Pœnitentis, qui ea de re nec instructus fuerit, nec interrogatus à Confessario, quod sæpiùs contingere compertum est, satis esse ut cautè suppleatur, quod minùs cautè omissum est. Idem dicendum si quis peccatorum numerum non bene expresserit. Si tamen, ait Rituale Parisiense pag 89. Pœnitenti *occurrat* peccatorum numerus, *qui probabiliter judicetur ad verum accedere, is etiam sufficiet, ac licet peractâ confessione recordaretur pœnitens veri ac certi numeri, non debebit esse anxius de illo iterum in alia confessione aperiendo, sed liber erit ab illa obligatione per illum numerum probabilem ante expressum:* quia scilicet ex eo satis intellexerit Confessarius statum Pœnitentis.

Quæ-

Quæres 4to. an iteranda sit Confessio facta ei qui jurisdictionem non habebat.

R. vel Confessarius omni carebat jurisdictione, & tunc iteranda est confessio eidem facta, non autem subsequæ propter allatas suprà rationes; vel Confessarius aliquam sed non omnimodam habebat jurisdictionem, putà quia pro reservatis approbatus non erat, & Pœnitens bonâ, ut supponimus, fide, quædam reservata confessus est, quædam minimè reservata; & tunc divisi sunt Theologi. Plures tamen absolutionem tunc datam valere putant directè quoad non reservata, indirectè verò quoad reservata, unde sequitur confessionem quoad minimè reservata iterandam non esse, sed solùm quoad reservata, non ut dimittantur, cùm jam dimissa sint, sed ut satisfiat reservationis scopo. Ità sentit Lugo disp. 16. n. 598. Navarrus in summa cap. 9. n. 6. ubi omnes de hoc convenire dicit, Sylvester, Tabiena, Fumus in Armilla, & alii quos citat nec improbat Cabassutius Lib. 3. cap. 11. n. 6. in fine

Ex prima responsionis nostræ parte sequitur invalidè absolutum iri, qui non nisi reservata Sacerdoti pro reservatis non approbato peccata subjiceret: quia nihil subjiceret, in quod jurisdictionem directam haberet Sacerdos. Verùm de his adeundi Theologi ubi de pœnitentia, qui omnes extricant se ut possunt.

Quæres 5to. an iteranda confessio cùm pœnitens impositæ pœnitentiæ defuit; aut hæc ei excidit è memoria.

R. ad 1. Si pœnitens quo tempore absolutionis beneficio donatus est, intenderit non implere pœnitentiam, confessio invalida fuit, & iterari debet. Si verò seriò intenderit exequi pœnitentiam, cuï deinceps voluntate in malum versà defuerit, expendendum est, quo tempore malæ huic voluntati cesserit. Si brevi post absolutionem tempore, dubia admodum est ejus conversionis sinceritas; quia sincere conversus remedia à Confessario præscripta non negligit saltèm in continenti; (nisi fortè extraordinaria quædam supervenissent, ut iter festinum.) Si verò non nisi post tempus satis longum, duos v. g. aut circiter menses; aliter dicendum erit; quia absolutio impeccabilem non facit, nec impedit quin firmiora proposita tandem evanescant.

R. ad 2. docet Henno Tom. 8. pœnitentem hoc in casu satisfacere debere, prout sibi prudenter omnibus attentis visum fuerit. Sed malè, quia satisfactio de quâ nunc loquimur, & virtute clavium imponi, & Sacramenti completiva esse debet: neutrum autem ei competit pœnitentiæ quam sibi

pro

pro libito imponit pœnitens; & idcirco fatentur omnes eum non posse in aliquid etiam meliùs impositam sibi pœnitentiam commutare.

Quæres 6to. an qui suam sibi vult pænitentiam commutari, confessionem iterare debeat.

R. 1mo. pœnitentiam si salutaris sit & conveniens non posse in aliam quæ etiam conveniat, & salutatis sit, sive ab eodem Confessario, sive ab alio mutari; tum quia nulla est illius mutandæ causa, tum quia Deus alligando in cœlis, quæ alligata sunt in terra, sanxit ut quæ præcepit Confessarius clave non errante, observentur à pœnitentibus. Itaque tunc solùm pœnitentiæ mutationem exigere potest pœnitens, cùm hæc ob supervenientes circumstantias sit animæ vel corpori moraliter periculosa; aut acerbior est quàm par sit, ut jejunium in pane & aqua pro verbo otioso; aut sine infamiâ impleri non potest, aut demum, aït Pontas alia speratur *utilior futura*, qualis ut præsumatur, videtur sufficere ut cum multò majori animæ gaudio implenda sit; modò tamen semper sit delicto proportionata.

R. 2do. Vel pœnitentia ab eodem qui eam imposuit Confessario mutari debet, vel ab alio. Si ab eodem, necesse quidem est, ut hæc mutatio fiat in alia confessione, quia agitur de usu clavium, qui nonnisi in tribunali exercetur; at non opus est novâ eorumdem peccatorum confessione, si Sacerdos adhuc memoriâ quâdam confusâ, qualem pene necessariò habent, qui multas excipiunt confessiones; recordetur statum pœnitentis. Addit Simonei Tom. 9. nec novâ opus esse absolutione, *saltem si hæc commutatio fiat non diu post priorem confessionem & absolutionem.* Mihi quidem, si pœnitens alia habeat peccata quæ deponat, satius videtur ut novâ donetur absolutione, quæ & in peccata hæc cadat, & in ea quibus imposita erat satisfactio de cujus commutatione agitur. Unde novo circa antiquiora hæc peccata contritionis actu opus erit.

Sed si pœniteutia ab alio Confessario mutanda sit, necessum est ut nova fiat ei confessio peccatorum, pro quibus imposita fuit hæc pœnitentia. Ratio est 1mo. quia pœnitentia sacramentalis debet imponi per modum judicii: porrò judicium hoc prærequirit accusationem pœnitentis, quæ in ipsa confessione sita est; 2do. quia pœnitentia imponi debet quæ conveniens sit & salutaris: ad hoc autem necesse est ut causa quantùm satis est cognoscatur; quod nonnisi per confessionem fieri potest.

Dixi, *quantùm satis est*, quia aït Habert; non requiritur

ut iteretur confessio integra & *singula peccata quoad speciem & numerum exponantur, sed satis est si summatim declarentur graviora peccata & peccandi consuetudo, propter quæ verissimiliùs gravior hœc pœnitentia injuncta est.* Atque hæc decisio, quæ mitior videri possit, hinc confirmari potest, quòd qui multas totâ hebdomade confessiones audiunt, & generalem in uniuscuiusque fine pœnitentiam imponunt, nonnisi summatim cujusque pœnitentis statum sibi revocent. Unde si ex statu & testimonio pœnitentis intelligat secundus Confessarius, parem plus vel minùs fuisse statum pœnitentis, cùm ei à priori Confessario injuncta fuit pœnitentia, quam sibi commutari optat, non alia opus est confessione.

Duo hîc exurgunt dubia, 1mo. an possit inferior mutare pœnitentiam â Superiore pro reservatis impositam; 2do an pœnitens qui eandem apud alium iterat confessionem, eo ipso sit à priori pœnitentia immunis, quo novam recepit à secundo Confessario.

R. ad 1. negat. 1mo. quia inferior quâ talis non potest moderari legem impositam à Superiore qua tali: porrò pœnitentia pro reservatis imposita, est à superiore quâ tali; ergo mutari nequit ab inferiore, nisi is quoad hoc fiat æqualis Superiori, per acceptam ab eo potestatem; 2do. quia secundus Sacerdos non potest mutare priorem pœnitentiam, nisi quatenus potest novam proferre sententiam perinde ac si esset prima: sed qui pro reservatis approbatus non fuit, non potest oblatam sibi causam judicare velle, perinde ac si esset hæc prima ejusdem causæ cognitio & sententia; ergo.

R. ad 2. negat. sententia enim legitimè lata subsistit donec revocetur; ergo necessaria est ex parte Confessarii, sive is idem sit sive alius, intentio eam revocandi, ac proinde de revocatione hac seu partiali seu totali pœnitentem à Confessario moneri oportet. *Ceterùm* aït P. Antoine, *ne priùs Sacramentum suâ integritate privetur, relinquendum est aliquid ex priore pœnitentia præstandum.* Addit Lugo fieri posse ut secundus Confessarius non possit sine gravi peccato pœnitentiam à primo impositam mutare, si nimirum hæc adeò præservativa sit, ut eam pœnitens secluso etiam Confessarii præcepto sibimet imponere teneatur: secus si pœnitentia præservativa possit mutari in aliam æquivalentem quoad effectum, & quæ eo sensu utilior futura sit, quòd fideliùs & sanctiùs implenda.

C A-

CAPUT SECUNDUM.

De obligationibus Religiosorum.

MAteriæ hujus cognitio, non iis tantùm qui Religionem amplexi sunt, sed & secularibus etiam presbyteris necessaria est, cùm seu in itineribus, seu in stationum decursu confessiones Religiosorum excipere teneantur. Hæc tamen quàm brevissimè fieri poterit, expediemus, omissis etiam iis quæ ad Novitios spectant.

Status Religiosus est stabile vitæ institutum, approbatum ab Ecclesiâ, tendens ad perfectionem jugiter acquirendam per solemnia vota, castitatis præsertim, paupertatis & obedientiæ.

Dicitur 1mo. *institutum stabile*: licèt enim Religiosi aliquando à Superioribus dimitti possint; ipsi tamen jugum excutere non possunt.

Dicitur 2do. *approbatum ab Ecclesia*, seu, ut hîc intelligitur, ab Apostolica sede; quia sanxit & meritò Concilium Lugdunense II. sub Gregorio X. ut nulla jam exurgeret Religio nisi approbante Papâ Dicitur 3tio. *tendens ad perfectionem*, unde status is vocatur á S. Thoma Scholare seu Schola perfectionis adipiscendæ, quo titulo distinguitur ab Episcopatu, qui status est perfectionis aliis impertiendæ, & ideo jam acquisitæ. Nè tamen hinc inferas eum, qui Religionis ingressum vovit, voto satisfacere acceptando Episcopatum; quia Episcopatui licet perfectiori multa inhærent pericula quæ humilis Religio facilè devitat.

Dicitur 4to. *per solemnia vota castitatis*, &c. per quæ nimirum non modò præceptis sed potioribus Evangelii consiliis homo se sponte devovet: & tria hæc Christi sequitur: *Vade & vende omnia quœ habes*, Matth. 19. *Qui vult venire post me abneget semetipsum* Matth. 16. *Sunt Eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter Regnum Cœlorum*, Matth. 19. Ceterum vox *solemnia*, si de solemnitate substantiali intelligatur, moraliter accipienda est. Prima enim Jesuitarum vota, & simplicia sunt, & eosdem *verè & propriè Religiosos* constituunt, ità ut *si à Societate deficiant, excommunicationis & aliis Apostatarum pœnis sint subjecti*: prout statuit Gregorius XIII. per Bullam, *Ascendente Domino* an. 1584. Porrò tribus prædictis votis alia junguntur speciali Monasteriorum lege, ut votum vitæ quadragesimalis in Religione S. Francisci de Paulâ.

Hinc colliges 1mo. graviter adversùs substantialem statû sui perfectionem delinquere Religiosum, qui ad perfectionem tendere negligit; & Ordinis sui regulas, quasi frivolas & inutiles abjicit & dedignatur. Hæc sententia, aït Navarrus, multis est formidanda Religiosis, qui nec actu nec virtute proficiendi animum habentes, non curant abundantiorem quàm secularium bonæ frugis Clericorum, justitiam assequi. Et hoc imprimis ponderare debent, qui de amplectenda Religione cogitant; nè fortè cum aliis dicant aliquando saltèm in praxi * *Sufficit nobis, nolumus esse meliores quàm Patres nostri.* Hos utique S. Bernardus fulmineâ hâc voce obrueret: *O Monache, non vis proficere? vis ergo deficere? nequaquam. Quid ergo? Sic, inquis; vivere volo, & manere in quo perveni; nec pejor fieri patior, nec melior cupio: hoc ergo vis quod fieri non potest.*

Colliges 2do. eos quibus Candidatos admittere licitum est graviter peccare seu eos qui digni sunt excludendo, seu eos passim & temerè admittendo, quos constat in amplexu crucis non ipsam crucem quærere, sed id moliri solùm ut vel inopiæ, vel paternæ vexationi se subducant, vel inconsulti & labilis fervoris impetum sequantur. Meritò igitur Nicolaus III. cap. *Exiit, de verbo signif.* in 6. eos solùm admitti jubet, *qui suffragantibus eis literaturâ, idoneitate vel aliis circumstantiis, possint utiles esse Ordini, sibique per vitæ meritum, aliisque proficere per exemplum.* His obiter præmissis, videndum 1mo. ad quid teneantur Religiosi ratione votorum; 2do. quid debeant Ecclesiæ & Episcopis.

ARTICULUS PRIMUS.

Ad quid teneantur Religiosi ratione Professionis.

Religiosi quadruplex contrahunt onus, stabilitatis nempe, paupertatis, castitatis & obedientiæ, de quibus sigillatim dicendum.

SECTIO PRIMA.

De stâbilitate.

Præcipua religiosi obligatio, est immota in Religione quam professus est stabilitas. Unde graviter peccat, 1mo. qui sciens se validam professionem emisisse, aut primò invalidam scienter renovasse, aut dubium esse validene an non professus sit,

* *Epist.*

sit, reclamat, quasi nulliter & invalidè professus: 2do. qui temere à Religione ad Religionem transit.

Quod ad primum attinet, si *Regularis prætendat, se per vim & metum ingressum esse Religionem, aut etiam dicat ante ætatem debitam professum fuisse, aut quid simile, velitque habitum dimittere quacumque de causa aut etiam cum habitu discedere sine licentia Superioris, non audiatur, nisi intra quinquennium tantùm à die professionis, & tunc non aliter, nisi causas, quas prætenderit, deduxerit coram Superiore suo & Ordinario.* Trid. Sess. 25. cap. 19. *De Regul.* Circa hoc decretum quædam animadvertenda.

1mo. Quinquennium intra quod reclamare licet, non computatur in multis Galliæ Diœcesibus *à die professionis*, sed à die quo vis, metus, errorve juris aut facti desiêre, unde in iisdem Diœcesibus, qui ex vi vel metu professus est, non indiget per idem quinquennium Pontificio Brevi quo in integrum restituatur. Imò certa sunt impedimenta contra quæ semper reclamari potest, ut si vir invita uxore professus sit. In locis, ubi invaluit usus; ut reclamandi licentia ab Apostolica sede obtineatur, rescriptum vel à Papa, vel à legato, vel à Congregatione seu concilii seu Regularium, obtineri potest.

2do. Superior & Ordinarius coram quibus causa hujusmodi reclamationis disceptanda sit, sunt & localis Superior Monasterii in quo emissa fuit Professio, & Ordinarius ejusdem Diœcesis. Ità declaravit S. Congregatio die 1. Decemb. an. 1593. Ratio fuit, quia *probationes & oppositiones ex eodem loco in quo professum fuit, faciliùs innotescunt.* Ceterùm nihil proficitur nisi reclamatio fiat simul coram Superiore & Ordinario. Ordinarii autem nomine, quo usa est Synodus Trid. veniunt etiam Prælati, qui licèt Episcopi non sint, jurisdictione fruuntur quasi Episcopali.

3tio. Qui reclamat imprimis cavere debet, nè habitum motu proprio dimittat, alias enim, ait Tridentinum ibid. *ad Monasterium redire cogatur, & tanquam apostata puniatur.* Si quis tamen post fugam duxisset uxorem, staret matrimonium, posito quòd invalida esset Professio à parte rei; putà ex defectu consensûs interioris (de quo tamen nè juranti quidem fides habenda, ut qui nunc, sicut tempore professionis decipere possit) tunc verò damnum omne quod ex ficta professione subiit religio, resarciri debet. Qui habitum justa de causa dimisit, reclamare potest: idem dic si resumpto quem temerè exuerat habitu ad Monasterium redeat.

An autem qui reclamare non potest, putà quia invaliditatem probare nequit, teneatur ad ratificandam professionem,

controvertitur. Iis adhæreo, qui inspici volunt unde orta sit professionis nullitas. Si ab ipso professo qui fictè consenserit, eam ratificari oportet, sicut à pari dicitur in matrimonio: hîc enim intercessit gravis contra innocentem injuria, quæ nonnisi vero consensu resarciri potest. Si verò ex vi, metu, aut ex simili quopiam nata sit prædicta invaliditas, non credo necessum esse ut rata habeatur Professio, quia non est cur id oneris & immerito & nolenti imponatur.

4to. Reclamatio nec per sola verba, nec per testes solos qui corrumpi facilè possent. sed per instrumentum publicum fieri debet.

5to. Reclamare potest, qui professionem suam valuisse ratus, eandem pluries renovavit; quia renovatio errori innixa non magis valere potest, quàm valuerit in prima origine: excipe nisi quis hanc eo expresfè animo ratificet, ut si aliquo ex capite sibi ignoto nulla fuerit, ratam facere intendat.

Quod spectat ad transitum ab una Religione in aliam, is quidem generatim suaderi nequît, tum quia *unusquisque in qua vocatione vocatus est, in eà permaneat.* I. Corint. 17. *Tum quia*, ut aït S. Thomas 2. 2. q. 89. art. 8. *ex hoc plerumque scandalisantur illi qui relinquuntur; tum etiam quia facilius proficit aliquis in Religione quam consuevit, quàm in illa quam non consuevit*; tum denique quia vix ulla est Religio, quæ viros moribus conspicuos non nutriat, vix ulla cui vir sanctus verbis & exemplo proficere non possit.

Quia tamen teste eodem S. Thomâ *potest* nonnunquam *aliquis laudabiliter de una Religione transire ad aliam*, quod & convincit totius Ecclesiæ praxis, non abs re erit hic paulisper immorari.

Religio ad aliam comparata vel strictior est, vel laxior, vel æqualis. Ad strictiorem transiri posse, positis ponendis, una est omnium vox; sed quæ debeat strictior judicari, non una est omnium opinio. Nobis ea videtur strictior, quæ inspecto fine & mediis ad finem, nobilior est atque perfectior, non autem quæ præcisè austerior est; 1mo. quia honos Dei & major nostri perfectio spiritualis, sunt causæ cur ab una Religione ad aliam transmigrare liceat: atqui austeritas præcisè sumpta, nec plus Deo honoris, nec plus homini spiritualis perfectionis tribueret; ergo non eò præcisè arctior est Religio, quò asperior ob corporis cruciatum, sed quò ex fine proximo & mediis eidem congruis perfectior: ac proinde major hæc perfectio, est ratio ab una ad aliam transcendi; 2do. quia à perfectiori Religione sed minùs austera, transire ad austeram magis, & minùs perfectam, esset descen-
dere

dere, & votum commutare in aliquid minùs quod non licet. Sed quæ tandem Religio inspecto fine & mediis ad finem, censeri debet perfectior?

R. talem censeri, quæ vitam ex activa & contemplativa mixtam agit præstantiori modo, seu quæ cum prædicatione verbi, doctrina, & animarum zelo, vitæ austeritatem majorem in vigiliis, macerationibus, vestitu pauperiore, carnium abstinentia conjungit. Ratio est, quia vita hæc ad eam propiùs accedit quam professi sunt Christi præcursor, Christus ipse, ac præceptore Christo, ejusdem Apostoli; quibus vetitum fuit nè portarent *sacculum*, *peram*, aut *calceamentum*; & qui *in jejuniis multis*, *in vigiliis*, *in fame & siti*, *in frigore & nuditate* dies suos transigendo quotidie moriebantur, seque impendebant, & superimpendebant.

Hîc notandum non rarò fieri, ut Religio ex primæva conditione severior, tam collapsa sit, ut & illicitum sit ad eam transire, & ab ea ad mitiorem quæ secundùm se totam observatur, liceat evolare. Ut explanentur quædam difficultates.

Quæres 1mo. quæ requirantur ut quis ab Ordine mitiori ad strictiorem transeat.

R. præcipuè requiri, 1mo. ut non id fiat ex levitate, ex acceptæ offenssionis sensu, similibusve motivis, sed ex sincero perfectioris vitæ desiderio; & hoc quidem præsumi debet, nisi adsint legitimæ dubii rationes: in dubio autem, putà si quis accepta offensa, vel graviter correptus, minatus fuerit se recessurum à domo, consulendus est Superior Superioris apud quem degit qui cogitat de discessu.

2do. Nè talis transitus cedat in gravamen, jacturam, infamiam aut dedecus religionis desertæ, quia communis totius Ordinis utilitas, privatæ utilitati præfertur. Ex quo inferunt aliqui non licere Doctori, hominive in arte aliqua admodum perito, viro itèm notabili, alium à suo statum amplecti. Hæc tamen cum grano salis videntur intelligenda; alioqui vir summi meriti, vel ad perfectiora vocari non posset, vel vocanti Deo non posset obsequi; quin & redarguendus veniret S. Antonius de Padua, qui è Canonico Regulari Seraphicam Religionem amplexus est, non obstantibus fratrum suorum querelis. Neque vero injuriam facit, qui jure suo utitur; nec desinit sancta esse Religio quæ deseritur sed solùm haberi pro minùs perfecta: quod omnibus satis notum esse solet. Interim quia de jure alterius agitur, non est temerè procedendum.

3tio. Ut petatur Superioris licentia, quam si nulla subsit

 resi-

resistendi causa, sine peccato mortali denegare nequit? imò quam tunc *sine difficultate & gravitate qualibet debet indulgere, nè videatur propositum impedire divinitus inspiratum.* Quòd si rebus, ut decet, pensatis, aut pensandis, pergat refragari Superior, nullamque repulsæ suæ rationem exhibeat nisi frivolam, *liberè potest* Religiosus, *sanctioris vitæ propositum adimplere, non obstante protervâ indiscreti contradictione Prælati*, cap. *Licèt, De Regul.* Interim Superior licentiam hanc negare tenetur, donec, aït Fagnan, sibi *constet secundam Religionem paratam esse illum recipere,*„ *qui licentiam petit*: & is nisi rectà eò se transferat, sed quò placuerit, vagetur, fugitivus habebitur & Apostata, ut qui nullius obedientiæ subsit; ità definit S. Congregatio.

Quæres 2do. à quo & qua de causa permitti possit Religioso, ut ad Ordinem vel æqualem vel laxiorem transeat.

R. ad 1. quoad Instituta laxioris disciplinæ à solo Papa posse concedi. Potest tamen Societas Jesu ex singulari privilegio permittere Professis suis transitum ad quamcumque Religionem.

Quoad instituta æqualia, docent Regulares Prælatos suos ad ea transeundi licentiam suis justa de causa largiri posse: nituntur sanè & usu & specialibus privilegiis, quibus, non derogat Tridentinum. Sess. 25. c. 19. de Reg.

R. ad 2. varias ab iis quos res ista propriùs tangit, afferri legitimi ad laxiora transitûs causas. Prima est si major inde speretur spiritualis profectus, quia ad onera laxioris Ordinis idoneus est, ad ferenda rigidioris, ineptus sit; 2do. si ex pravo habitu aut innatâ indole, gravem in exequenda Regula strictiori difficultatem sentiat: sic enim affecti raro suas ut par est regulas observant; 3tia. si in Ordine strictiori malè & iniquè tractatur sicque murmuri, impatientiæ, & lædendæ charitatis periculo exponitur; 4ta. si ob delictum, cujus jam pœnas subierit, & emendationem procuret, odio habeatur & despectui; 5ta. si ob culpam in Ordine suo infamatus, continuis ibidem pudore, & tristitia afficiatur; 6ta. si parenti graviter egenti subvenire possit in laxiori Ordine, non in strictiori; 7ma. si infirma valetudine laborans, impar sit austeritatibus rigidioris Regulæ, in qua proinde onerosus sit, qui in alia prodesse potest. Itèm si pravâ aëris intemperie vexatus in Monasterio, salubriorem alibi auram spirare nequeat. Ità passim Regulares, qui meritò annotant minus requiri ut ad æqualem, quam ut ad laxiorem vivendi formam transeatur.

Censet Ducasse ex his causis nullam esse quæ ad laxiora indu-

indubiè sufficiat, præter eam quæ è virium defectu repetitur: unde hîc omnia ab Officialibus æquâ lance ponderanda erunt.

Quod spectat ad Religiosos quorum parentes necessitate premuntur, non ægrè admiserim totam ea de re Sylvii doctrinam, hæc ille 2. 2. q. 101. a. 1. „ Si parentum necessitas esset tam urgens, ut proximè accederet ad extremam, „ neque ullo modo foret verisimile quòd aliter posset eis „ succurri quàm per egressum filii Religiosi è Monasterio; veluti si proborum virorum judicio satis certum apparet, quòd „ alioquin sint fame morituri; videtur quòd tunc petitâ, „ quamvis non obtentâ licentiâ, posset tantisper egredi dum „ ejusmodi necessitas transierit: quia eadem penè est ratio „ talis necessitatis quæ extremæ: in extrema verò parentum „ necessitate id esse licitum, imò filium Religiosum ad hoc „ esse obligatum, multorum est valde probabilis sententia: „ propterea quò præceptum de honorandis parentibus, cùm „ sit affirmativum, maximè obligat in casu extremæ necessitatis, & cùm ad primaria juris naturæ præcepta pertineat, „ nunquam desinit obligare, saltèm pro casibus tam evidentibus, unde & docetur esse indispensabile 1. 2. q. 100. „ a. 4. Confirmatur, per votum Religionis nemo eximitur „ legibus naturæ, vel Dei præceptis; ergo debet eis satisfacere etiam post professionem. Neque verò, si petitâ sed „ non obtentâ licentiâ egrediatur *in hoc casu* Religiosus, aut „ Deo, aut Prælato erit injurius; quia non aliter servitium „ suum eis promisit, quàm salvâ lege naturæ nec Deus aliter acceptavit.

Quod urget Pontas non defuisse Religiosos, qui hoc prætextu è claustro egressi, scandalum dederint, & transactâ suorum necessitate longiorem in sæculo moram traxerint, incommodum est, non argumentum; neque licitum & sanctum esse desinit, id quo quidam abutuntur. Interim & Religiosus exire nequit, nisi anteà & apud Superiores & apud amicos egerit ut parentibus suis succurratur.

SECTIO SECUNDA.

De voto Castitatis.

CAstitatis Religiosæ votum consistit in actu, quo quis Deo spondet abstinentiam ab omni delectatione venerea, sive intra sive extra matrimonium. Hinc id omne quod in secularibus est quoquo modo peccatum contra castitatem, est in Religioso

ligioſo ſacrilegium, ac proinde peccatum duplex ſeu mortale ſeu veniale, prout materia vel gravis fuerit, ut ſolet, vel levior; prout itèm ſufficiens adfuerit vel defuerit advertentia.

Quandoque tamen id quod in ſeculari leve eſt, grave eſſe poteſt in Religioſo, ſeu ratione regulæ quam profeſſus eſt, ſeu ratione ſcandali. Si tameu peccatum, etſi grave in ratione ſcandali, leve ſupponitur in ratione impudicitiæ, negant plures illud reſervatum iri, etiamſi in aliquo Ordine peccatum impudicitiæ reſervatum foret.

Quod dicunt aliqui, ei, qui acceptis Ordinibus ſacris & emiſsâ profeſſione contra caſtitatem deliquit, etiamſi Generalis ſit, aut Epiſcopus, ſatis probabiliter eſſe ut in confeſſione dicat ſe peccaſſe contra caſtitatis votum, ſine eo quod amplius exprimat; idemque judicandum de muliere quæ cum talibus lapſa eſt; id, inquam, adverſum eſt primoribus ſanioris Ethices principiis. An enim duplex votum ſolemne, duplicemque conſecrationem violare, quaſi inanis circumſtantia reputabitur? an non conditio perſonæ Epiſcopi, vel primi Superioris, facinus ab iiſdem admiſſum inſigniter aggravat? Multò magis veritati conſonum eſt quod docent iidem, eum qui voto ligatus, cum alio vel alia eodem vinculo innodatis peccat, & ſuum, & alterius votum exprimere debere; ut qui & peccaverit, & alieni peccati adjutor fuerit.

An autem peccatum contra caſtitatem, ſit ex iis quæ pugnant contra bonum commune, quæſtio eſt apud Regulares gravis; quia id genus peccata, & Superiori tanquam judici (præmiſsâ utique ſi præmitti debuit, correctione fraternâ) denuntiari debent, & ab eo juridicè puniri; ſecus de peccatis merè, ut aïunt, perſonalibus. Res mihi ex ſpecie peccati quod quis frequenter perpetrat, & ex circumſtantiis definienda videtur. Si enim peccatum tale ſit quod ſolus quis & ſine ſcandalo committat, ut eſt mollities, culpa videtur perſonalis, neque aliter in Religionis detrimentum cedit, quàm aliud quodcumque grave peccatum. Si verò, ut penè ſemper evenit, ubi præſertim viget habitus, ità quis affectus ſit, ut vel alios ſollicitet ad crimen, vel liberiori loquatur ore, vel de exceſſu ſuo ſacrilegè glorietur, &c. utique quaſi duplicis boni ſubverſor exagitandus erit.

Religioſæ caſtitatis effectus triplex: 1mo. enim dirimit ſponſalia ante & poſt ipſam contracta. Ante quidem, quia ex communi Ecclesæ ſenſu ſub hac tacita conditione fiunt, *Niſi me Deus ad perfectiorem ſtatum vocet:* poſtea verò, quia ſunt de re & illicita & ſecluſa Romani Pontificis diſpenſatione, prorſus impoſſibili; 2do. irritat matrimonium ſubſequens

quens

quens, imò & illud quod præcessisset, necdumque esset consummatum; 3tio. omnem & internum & exteriorem actum pudicitiæ adversum interdicit.

SECTIO TERTIA.

De voto Paupertatis.

SAlebrosam Paupertatis materiem, quàm breviter & solidè fieri poterit exponemus; quod ut fiat: videndum: 1mo. an Religio in communi sit dominii capax; 2do. an id hac in parte possint privari, quod ipsum Religionis corpus; 3tio. nonnullæ quæ ad id spectant difficultates sunt enucleandæ. Sit

Conclusio I. Religiosi in communi & bona possidere possunt, & eorum quæ possident eodem modo domini sunt ac Beneficiarii seculares.

Prob. 1mo· quia Tridentinum Sess. 25. cap. 3. De *Regularib.* concedit *omnibus Monasteriis & domibus tam virorum quàm mulierum & mendicantium, exceptis domibus Fratrum sancti Francisci* (idem est domibus Professis Societatis Jesu) *ut deinceps bona immobilia eis possidere liceat.*

2do. Quia non potest Papa sine gravi causa, bona Monasterii unius ad aliud transferre, quin peccet contra iustitiam: atqui hoc posset si Communitates bonorum suorum dominio non fruerentur.

3tio Si Communitas non haberet tale dominium, maximè quia paupertatem profitetur: atqui hæc ratio non valet. Paupertas enim non excludit dominium in communi, sed efficit tantùm ut nemo in particulari possit de re ulla tanquam dominus disponere, & independenter à nutu Superioris; ergo.

Conclusio II. Nemo Religiosus in particulari capax est proprietatis.

Prob. 1mo. ex cap. 6. *De statu Monach.* aliisque Canonibus plurimis, qui *sub obtestatione divini judicii* prohibent, *nè quis Monachorum* in particulari *proprium aliquo modo possideat;* sanciuntque *ut si proprietas apud quemquam inventa fuerit in morte, ipsa cum eo in signum perditionis extra Monasterium in sterquilinio subterretur.* Monachi, aït Concilium Lateranense, * *non pretio recipiantur in Monasterio, nec peculium habere permittantur.*

Prob. 2do. si Religiosus dominii capax foret, utique in pensionem sibi à parentibus concessam: atqui nè hujus qui-

* *Ibidem can. 2.*

dem

dem pensionis dominium habere potest Religiosus. Illud enim peculium non subjacet dominio Religiosi, quod eo ipso ad Monasterium pertinet; quod rectà ad Superiores deferendum est; quod ab iis sine injustitia alios in usus potest impendi; quod sine sacrilegio tanquam proprium repeti nequit à Raligioso; quod, si contractu constitutum sit, non ab eodem sed à sola Communitate relaxari potest: atqui hæc omnia constant; & ab iis etiam admituntur qui plus peculio favent: aliunde verò id sæpiùs definitum est à Sacra Congregatione, quæ tamen judicavit è re esse ut Abbatissa *primùm prospiciat necessitatibus Monialis* cui pensio constituta est, sic ut id, *quod reliquum fuerit, in usus totius Monasterii convertat*; ergo.

Ex his principiis quædam inferemus magni momenti corollaria, 1mo igitur peccant contra paupertatis votum, Religiosi, qui rem temporalem pretio æstimabilem sine licentia Superioris accipiunt, retinent, absumunt, destruunt, permutant, commodant, alienant, aut eâ utuntur; itèm qui debitum remittunt: hæc enim omnia cùm fiunt proprio arbitratu, sunt actus proprietatis, adeoque illiciti Religioso, qui qui per votum paupertatis abdicat se potestate possidendi aut donandi aliquid ut proprium.

2do. peccant etiam mortaliter contra idem votum, & contra justitiam, qui sæpiùs quid leve recipientes, aut destruentes ex bonis Communitatis, v. g. libris, vestibus, candelis, scienter perveniunt ad quantitatem, quæ in materia furti sufficit ad mortale: & hoc verum est, aïunt multi licèt ista sint poculenta & esculenta domûs, cuï sententiæ adherendum puto, saltem cum esculenta vel poculenta sine rationabili necessitate, aut legitimè præsumpto Superiorum consensu insumuntur.

3tio. Et ii peccant, qui à secularibus invitati, manducant aut bibunt absque Superiorum licentia; quia tunc aliquid pretio æstimabile recipiunt. Ità Suarez, P. Antoine, &c. quod tamen aliis durum videtur & difficile, seclusâ speciali Religionum lege, quæ apud Jesuitas hac in parte strictior est quàm apud alios.

4to. Qui sic animo dispositi sunt, ut ad Superioris nutum exui nulint rerum sibi permissarum possessione & usu: item qui rem cum licentia acceptum abscondunt, nè Superior eam repetat; vel qui querelis Superiores fatigant, adeò ut licentiam datam revocare non ausint.

5to. Qui re sibi ad unum usum concessâ, ad alium etiam honestum utuntur sine Superioris consensu.

6to. Qui earum etiam rerum quas consumere possunt, ut esculentorum, aut pecuniæ ad iter datæ, partem sibi subtrahunt, ut eam aliis donent, aut in alios usus, ut libros, expendant.

7mo. Qui in conservandis rebus sibi ad usum concessis eam non adhibent diligentiam quam in rebus suis adhibere solent diligentes.

8vo. *Mobilium usum ità Superiores permittant,* * *ut eorum supellex statui paupertatis quam professi sunt, conveniat, nihilque superflui in ea sit.* Unde qui pensionibus suis, etiam cum Superioris consensu utuntur in usus vanos, & qui seculari magis quàm Religioso conveniunt, peccant contra paupertatem, quia Superior nihil permittere potest quod sacris Canonibus, aut veræ paupertati adversetur. Unde qui vestes sericas, picturas inanes, aut magni pretii, horologia parvula valoris excedentis, tapetia, cortinas, & alia parietum ornamenta penes se habent, itèm qui sumptuosa convivia præstant, peccant contra votum, sicut ii qui ludunt; tenenturque qui aliquid cum Religiosis ludendo lucrati sunt, id restituere perinde ac si accepissent à fure, potest tamen Religiosus cum Prælati licentia aliquam modicam quantitatem ludo exponere, absque eo quòd perdentes aut lucrantes vel ab eo restituere Religioni teneantur, nisi ludus sit illicitus vel à jure, vel à regula Religionis. Ità Salmanticenses, qui monent non posse Superiorem licentiam præbere subditis *ad exponendum ludo notabilem quantitatem,* unde qui eam tunc lucraretur, non esset à restituendo immunis.

9no. controvertitur an Religiosi veram suorum manuscriptorum proprietatem habeant. Crediderim ego id esse definiendum ex ipsà Ordinis constitutione. Quod enim apud aliquos pretio æstimabile est, apud alios potest in nullo esse pretio, atque vel igni vel muribus reservari.

1mo. Non peccant contra votum qui etiam sine consensu Superioris, rem sibi ex liberalitate oblat am, recusant, quia vi voti non obligantur ad acquirendum Religioni, sed ad non alienandum, accipiendum, utendumve sine licentia. Qui tamen sine justa causa recipere nollet id, quod alii sibi offerunt, peccare posset contra charitatem, impediendo bonum Religionis cui acquirit Monachus, quidquid acquirit; secùs si recuset ut Sacramenta liberiùs conferat, aut ædificationem præstet. Quòd si quis oblatam sibi pecuniam precaretur egenis suis parentibus impendi, is nisi rem expresè aut tacitè quasi nomine suo dandam acceptaret, non posset dici proprietarius: sicut nec ille qui Missas habens liberas, easdem

* *Trid. Sess.* §. *c.* 2.

cele-

celebraret in gratiam Sacerdotis alterius, qui debitum iis stipendium reciperet. Secus si ipse pactum pro Missâ stipendium eidem Sacerdoti porrigi curaret absque Superioris licentia.

Quæ verò ea in materia sufficiat Prælati licentia; non convenit inter Regulares. Sunt qui in rebus gravioris momenti, & cùm patet ad Superiorem recursus formalem, aut virtualem saltèm tacitam requirentes, in iis quæ leviora sunt interpretativam sufficere putent: sic, inquiunt qui ex Superioris consensu tabacum, liquores & similia recepit, eorum aliquid fratribus suis largiri posse videtur, nisi resistat specialis locorum consuetudo.

Alii generaliter licentiam interpretativam abigunt: 1mò. quia aliud est Superiorem consentire, aliud fuisse consensurum, si rem scivisset; 2do. quia admisso licentiæ interpretativæ usu, quisquis pro libitu aget, primò quidem in rebus levioris momenti, deinde in gravioribus, ac demum in omnibus, quæ & justa, & sibi, si peteret, facilè concedenda præsumet.

Haud tamen nego quin inferior ex præsumpta prudenter Superioris absentis licentia agere possit. Sic Monasterii amico cui nihil denegatur, & libri aliquot commodari possunt, & pecuniæ summa mutuo dari, ab eo qui certus sit reducem Prælatum id approbaturum esse; sed & hîc summopere cavendum nè præsumantur, quæ præsumi non debent, imò nec semper quæ sub oculis prælati fiunt, ab eo etiam tacitè approbata censeri debent: plerumque enim graviores inferioris morosi querelæ, Superiorum vocem præcludunt, & cogunt id tolerare, quòd nonnisi majori cum dispendio cohibere possent, seu potiùs cohibere tentarent.

Queres 1mo. quæ quantitas sufficiat ut quis mortaliter peccet contra votum paupertatis.

R. eam sufficere quæ sufficit ad furtum mortale: quia peccatum proprietatis est usurpatio rei vel usûs, sine consensu Superioris: hæc autem usurpatio, utpote non sacrilega solùm, sed & injusta, quamdam furti rationem habet. Unde fatentur omnes Religiosum proprietarium teneri ad restitutionem quantùm potest, sive ex bonis de quibus licite posset disponere in alios usus, sive imminuendo expensas quas licite posset ex Monasterii bonis facere, sive magis laborando.

Porrò censent plures minùs in Religioso requiri ad peccatum letale quàm in filio familias, quia peccatum contra paupertatem non æstimatur præcise ex damno temporali sicut filii furtum, sed ex eversione unius e præcipuis vitæ

reli-

religioſæ fundamentis, quæ in paupertate tanquam baſi ſtabilita eſt. Et certè Religioſi proprietarii ſæpiùs eo puniti ſunt modo pro voti hujus tranſgreſſione, quo nunquam puniti fuêre filii-familias. Non deſunt tamen qui ſatis probabiliter habendam velint rationem ſtatûs Monaſteriorum, ità ut in Conventibus ditiſſimis tres aut circiter Libellæ Gallicæ à Religioſo ſubreptæ ad peccatum mortale requirantur; in his verò quorum mediocris eſt cenſus, Libellæ duæ ſufficiant; ac una demum in domibus pauperculis.

Quæres 2do. An quæ de Religioſis dicta ſunt, eorum Abbatibus competant.

R. affirm. Quia ut veri manent Religioſi, ſic & manent obſtricti voto paupertatis. Abbates ergo, aliique Superiores hoc ſolùm præ ceteris habent, quòd præcipui ſint boni communis diſpenſatores. Et hoc verum eſt, etiamſi certa bonorum portio Abbati aſſignata ſit: hæc enim non tam aſſignatur ut totam pro nutu impendat Abbas, quàm ne aliquid amplius ſperet.

Quæres 3tio. An Religioſus qui ſit Paſtor, * aut Beneficium ſimplex accipit, poſſit ejuſdem fructus Monaſterio relinquere, an non teneatur eoſdem pios in uſus expendere; v. g. loci pauperibus largiri.

R. Regularem hunc poſſe *inconſulto Prælato, ea quæ ex fructibus ſui Beneficii ſibi obveniunt*, niſi ii Monaſterio incorporati ſint & uniti, *in pios ac honeſtos uſus inter vivos diſponere*, imò & teneri per ſe fundationis obligationes cognoſcere, & priùs loci pauperibus opitulari quàm Monaſterio: 1mo. quia ſeculares inter & regulares Beneficiarios nullum ſtatui debet diſcrimen quantùm ad obligationem reditus ſuos fideliter adminiſtrandi, 2do. quia reditus Beneficiorum quæ Monaſteriis unita non ſunt, ad eadem non pertinent.

Sed quid ſi Parochus Regularis Beneficii bona in uſus profanos impendat, aut parentibus qui non indigent, eroget.

R. Eum peccare contra juſtitiam, & contra paupertatem. Contra juſtitiam quidem, quia inſtar domini diſponit de re cujus Dominus non eſt; unde & ipſe & qui ab eo recepit, tenetur ad reſtituendum; contra paupertatem verò, quia id ſolùm poteſt circa redituum ſuorum diſpoſitionem, quod ſibi à jure vel conſuetudine permiſſum eſt; unde in ceteris communi Religioſorum omnium legi ſubjacet; ergo cùm neque jure, neque uſu conceſſum ei ſit aut eſſe poſſit, ut Beneficii reditus malè impendat; neceſſe eſt ut eodem peccet peccati genere, quo ceteri Religioſi qui Monaſterii bona malè impendunt.

SECTIO

* *Sylvius.*

SECTIO QUARTA.

De voto obedientiæ.

OBedientia Religiosa definitur, Vinculum spirituale obligans Religiosum ad parendum Superiori Regulari in omnibus, quæ legitimè imperari possunt. Hinc alta obedientiæ dignitas: *Magna quidem paupertas*, ait Joannes XXII. *sed major integritas; bonum est obedientia, maximum si custodiatur illæsa. Nam prima rebus, secunda carni, tertia verò menti dominatur & animo.*

Obedientia duplex ex S. Bernardo, alia perfectionis, alia necessitatis, quæ à D. Thomâ *sufficiens* vocatur. Prima *terminis non coarctatur, nec contenta angustiis professionis largiori voluntate* obtemperat in omnibus, quæ contra Deum non sunt. Secunda non *quodlibet rectum* amplectitur, *sed id tantùm quod* Ordinis *Pater instituit, aut certè quod sit secundùm quod instituit.* Utrumque hoc obedientiæ genus, sed primum præcipuè, fœcunda est meritorum radix, si debitæ intersint conditiones: eæ verò sunt quatuor.

1mo. Ut sit cæca, quæ nimirum nec præcepti motiva, nec præcipientis intentionem, aut etiam defectus scrutetur, sibique satis habeat, licitum esse id quod præcipitur.

2do. Prompta, in iis scilicet quæ ad honorem aut emolumentum inferioris non vergunt; (nam in honorificis festinè & alacriter obsequi, aliquando nonnihil saperet vanitatem.) Prompta autem erit obedientia, si inferior nec excusationibus se tueatur, nec lentè accedat ad opus; uno verbo si obediat ut veteres illi Monachi, qui *antè conabantur jussa implere quàm forent emissa, & quibusdam quodammodo indiciis nitebantur prophetare de voluntate mandantis.* Hieronym. cap. 19. de Reg. Monach.

3tio. Fortis, ità ut difficilia aggrediatur, & obicibus major ab initio semel tramite non deflectat.

4to. Humilis, ut qui parent, haud credant habendas sibi grates quòd paruerint; sed potiùs dicant, *Servi inutiles sumus, quæ facere debuimus, fecimus*, Luc. 17. His præmissis:

Quæres 1mo. Quodnam sit obedientiæ Religiosæ objectum.

R. Illud omne est obedientiæ Religiosæ objectum, quod præcipitur * *sive ore tenus à Prælato, sive in Regulâ*, cujus nomine hìc etiam veniunt Constitutiones & Statuta Religionis. Ratio est quia Superiores non præcipiunt solùm, personali mandato, sed etiam fixo & stabili, quale est ipsius Regulæ mandatum;

* *S. Thom. hìc q. 86. artic. 9.*

tum; ergo præceptum omne sive Regulæ, sive Superioris ipsius, (sensu inferiùs exponendo) est objectum obedientiæ. Quapropter si Regula sub culpa obliget, ut ubique obligat tum in votis, tum in iis quæ ad vota pertinent; ejus transgressio erit contra votum, & sacrilega, seu mortaliter si res sit gravis; seu leviter, si levis fuerit. Si verò Regula, ut extra votorum materiam fieri solet, ex voluntate institutoris non obliget sub culpa, transgressio ejusdem non erit contra votum, quia transgressio voti præceptum rigorosum supponit: non præcipitur autem rigorosè, quod sine peccato omitti potest. Quia tamen regula non est consilium merum, sed vera lex à legitima authoritate procedens, idcirco necessum est ut qui eam transgreditur, paratus sit adsubeundam pœnam, si quæ à superiore transgressori constituatur; quia stat aliquem & legaliter solùm delinquere, & pœnam mereri.

Sed hîc notandum: vix in praxi fieri posse ut qui Regulam violat, ab omni sit peccato immunis, quantumque pœnam subire paratus sit. Ratio est 1mo. quia vitiosa est actio omnis, quæ ad legitimum finem non refertur: ad hunc autem referri nequit Regulæ transgressio; neque jam trangressio foret, actio legitimo fine vestita: sic qui ut amicum consoletur, ut charitatem foveat, aliquem è fratribus suis obiter alloquitur, fracti silentii reus haberi non potest; 2do. quia Regularum violationi semper annexum est non nihil sensualitatis, curiositatis vanæ, negligentiæ, acediæ, & illius otiositatis, de qua, etsi eorum qui hîc irrepunt defectuum minimus esse videtur, *rationem reddent homines in die judicii.*

Not. 2do. Eum qui regulam etiam levem violat ex contemptu, graviter peccare, prout dixi agendo de Legibus.

Not. 3tio. Etsi ad obedientiæ perfectionem pertinet ut manifestata Superioris voluntas habeatur pro lege, haud tamen inobedientem censeri, qui non obsequitur nutibus sic expressis; *Vellem, desiderarem, ut id faceres.* Requiruntur ergo voces præceptivæ, *Mando, jubeo, impero.* Imò sunt Religiones, in quibus nusquam obligat præceptum sub mortali, nisi & in scriptis, & sub hac verborum serie feratur: *In virtute Spiritûs sancti, sanctæ obedientiæ, & sub præcepto.* Tunc autem nullus dubitat quin omne præceptum sub mortali obliget, quia forma tam gravis gravem obligationem indicat. In Religionibus verò ubi parum est in usu præcipere vi obedientiæ, idem de Superioris, quod de regulæ præcepto dicendum videtur, illud scilicet graviter in materia gravi, (nisi aliud aliunde constet) leviter in levi obligare; sic tamen ut res gravis etiam sub levi culpa præcipi possit. Addit Lessius Superiorem quoties

aliquo modo mandat, obligare sub veniali, quia non intendit solùm consulere, etsi totâ, quam ad præcipiendum habet potestate non utatur.

Quæres 2do. An inferior in omnibus omninò parère teneatur.

R. Inferiorem in iis obsequi debere, quæ sunt secundùm regulam, non autem quæ sunt vel infrà, vel suprà, vel præter, vel contra regulam.

Prob. 1. pars: Quia si quando obsequium debent subditi, tunc ad minùs cùm Superiores justè imperant: quid autem justitiæ consonum magis, quàm id quod secundùm regulam aut constitutiones præcipitur? Id porrò secundùm regulam præcipi credendum est, quod in ea etiam implicitè solùm continetur, ut est id quod ad regularem observantiam, & spiritûs primævi continuationem pertinet; v. g. talem pro tali culpa pœnam subire, à ludis quibusdam abstinere, Ordinis negotia prosequi, &c. hinc Monialibus præcipitur clausura licèt eam non voverint.

Prob. 2. pars. Præcipit infra regulam, qui laxiora jubet: atqui præcepto huic parendum non est.

Prob. 3. pars. Præcipere supra regulam, est præcipere graviora quàm ferat lex ad cujus observantiam se quis voto constrinxit; v. g. cogere ad abstinendum carne, vel piscibus, cùm id regula concedit: ad transmeandum ad infideles cum vitæ aut servitutis periculo, quando id non fert regula, &c. atqui hoc Superior non potest; ut docet S. Bernardus de dispens. & cap. 5. aliàs 8. his verbis: *Nihil me Prælatus prohibeat horum quæ promisi, nec plus exigat, quàm promisi. Vota mea nec augeat sine voluntate mea, nec minuat sine necessitate.*

Prob. 4. pars. Præcipere præter regulam est præcipere res vanas, & quæ ad institutum nihil conferunt: atqui hæc præcipienti parère necessum non est. Unde si Superior jubeat *irrisoria, ac nugatoria, ut spuere in parietem, levare festucam, aspicere aves volantes, non tenetur ei* subditus *obedire*, ut docet S. Thomas hic q. 186. art. 5.

Prob. 5. pars. Quia non est parendum homini authoritate suâ non in ædificationem, sed in destructionem utenti: atqui authoritate suâ fœdè abutitur, qui v. g. contra regulam præcipit ut minimus qui rectè valet, carnes comedat, ut Frater Minor, sine causa equitet, aut pecuniam recipiat; ergo.

His tamen principiis, ut & regulis generalioribus, suæ sunt exceptiones. Sic præcipere potest Superior: 1mo. ut quis ambulet, quiescat, animum recreet cum aliis, quò vegetior fiat ad laborem & onera regulæ.

2do. Ut

2do. Ut abstineatur à quibusdam, quæ licèt à regula expressè non prohibeantur, ad ejus tamen observantiam conducunt; sic meritò tabaci, & chocolati usu interdixerunt aliquæ Religiones, quia hinc paupertatis votum haud parùm labefactari sensêre. Sic etiam ob publicas Ecclesiæ aut Regni necessitates, ob comissam à Religioso culpam, eamve præcavendam cujus periculum instat, potest Superior jejunia quædam, flagellationes, solitudinem indicere. Sic eorum qui in Monasterio peste corriperentur, saluti temporali & spirituali, etiam cum propriæ vitæ periculo subveniendum esset; temporali quidem per Laïcos fratres, eosque robustiores, & ceteroqui utiles minùs, aït Henno, spirituali verò per Sacerdotes idoneos. Imò deficientibus Parochis tenerentur inferiores jubente præposito, spiritualem exterorum curam agere, ìdque majorem haberet locum in Mendicantibus, qui in Jure Episcoporum coadjutores nominantur; & ob id sustentantur eleemosynis fidelium. Sic demum ad ultimas mundi plagas, aut in loca ubi dominatur aëris intemperies mitti possunt Religiosi, si ibidem habeant domos; quia id ad Religionis bonum requiri potest, nec proinde censeri supra regulam. Quod spectat ad Patres Societatis, ii ob speciale ea de re votum quocumque mitti possunt, & quotidie mittuntur etiam cum vitæ & libertatis dispendio.

3tio. Et id etiam crediderim, præcipi aliqua posse, quæ licèt nugatoria videantur, animi tamen superbiam, & nimiam proprio sensui adhæsionem infringere possunt. Hîc tamen ab ea cavendum ridiculi specie quæ pietatem inhonorare videatur.

Quæres 3tio. An Superiori reformationem inducere volenti obtemperandum sit.

R. 1mo. Si Religionis disciplina collapsa sit in substantialibus, ità ut jam quasi obsoleverint paupertas, obedientia, &c. omnino parendum esse. Ratio est 1mo. quia ad minus parendum est Superiori, cùm id præcipit sine quo æterna salus haberi non potest; 2do. quia nulla consuetudo juri divino & naturali prævalere potest: vota autem ex utroque obligant. Idem dicendum de iis quæ immediatè ad observationem votorum conducunt: unde si præcipiatur ut nemo mulieres in Monasterium inducat, aut pecuniam servet absque licentia Superioris, utique obsequendum erit.

R. 2do. Si disciplinæ lapsus in iis sit quæ substantialia non sunt, videndum an relaxatio a solâ oriatur consuetudine, an non verò disciplinæ primævæ rigor Pontificiâ authoritate mitigatus sit. Si secundum, potest subditus obsistere reformationi. Quia

ni. Quia regula à Pontifice mitigata, est quasi nova lex, quam qui vovit, non aliam multò rigidiorem vovere intendit.

Si primum, fatentur primò communiùs Theologi eum qui regulam jam collapsam professus est, pristino illius rigore non teneri, postquàm ei consuetudine præscriptâ derogatum fuit; unde potest quis contra primitivam legem, quæ non sit sub voto, ut est apud PP. Minimos, vesci carnibus, aut jejunium non servare. Rationem dant, quòd non plus habeant authoritatis statuta Monastica, quàm Ecclesiæ leges, quibus tamen in iis quæ ad disciplinam spectant, non rarò derogatur. Unde licèt peccent graviter, qui vel eas inducunt consuetudines, vel iisdem utuntur ante tempus præscriptionis; non tamen qui eas post lapsum temporis sequuntur.

At non conveniunt an Superiori reformationem de Capituli aut majoris Professorum partis inducere volenti, sit necessariò parendum. Affirmat tutior, nec certè minùs probabilis opinio: 1mo. quia etsi prava consuetudo regulam infirmare potest, at non potest vel Superioribus tollendæ hujus laxitatis facultatem, vel subditis obligationem restaurationi huic humiliter cedendi adimere; ut à simili patet in Ecclesia, quæ licèt ad tempus abusus quosdam dissimulet, eosdem tamen aliquando data occasione etiam per Censuras abigere conatur; 2do. quia reformationis hujus inducendæ licentiam Prælatis fecit Trid. Sess. 25. cap. 1. *De regul.* his verbis: *S. Synodus necessarium esse censuit, quo faciliùs ac maturiùs, ubi collapsa est vetus & regularis disciplina, instauretur, præcipere*, &c.

Addit Vasquez particulares Religionum Præfectos etiam sine Capituli consensu posse ferre leges, quibus obligentur subditi ad ea, quæ reformationem inducant. Tum quia localis Superior domûs suæ reformationem procurare potest; tum quia ea fruitur potestate ad ferendas pro vitæ suæ decursu leges, quâ Capitulum ad sancienda statuta, quæ perpetuò durent.

Quæres 4to. Quot perpetret peccata qui contra Superioris præceptum operatur.

R. 1mo. Eum qui violat legem pluribus impositam præceptis, Regulæ v. g. Generalis, &c. unum duntaxat admittere peccatum, quoties præcepta hæc ex ejusdem virtutis motivo procedunt. Ratio est quia ex dictis in Tract. de Peccat. qui Missam non audit die Dominica in quam Festum cadit, gemini peccati reus non est.

R. 2do. Si Superior in virtute obedientiæ aliquid præcipiat jam præceptum divinâ vel Ecclesiasticâ lege non unius esse peccati reum qui secus fecerit. Ratio est quia jejunium v. g. quod contra Ecclesiæ legem fregisti, obligabat ex virtute

temperan-

temperantiæ; idem verò prout à Superiore præceptum in virtute obedientiæ, obligabat ex motivo Religionis: porro qui non unam virtutem offendit, non unum admittit specie peccatum. Vide quæ dixi ubi de Peccatis, pag. 313.

Quæres 5to. An inferior parère teneatur, cùm dubitat an Superior imperet, aut legitimè imperet. Dubitas v. g. 1mo. an præceptum Superioris obliget in tali circumstantia, an non sit usu contrario abrogatum; 2do. an Superior sit ritè electus, an ab eo prodeat mandatum tibi impositum; 3tio. an id quod præcipitur licitum sit, aut conducens ad finem instituti, aut supra regulam: quid juris?

R. 1mo. Si dubites an qui præcipit, sit legitimus Superior, videndum est an ei faveat communis Regularium opinio, quamvis ab aliquibus paucis impugnata; an non. In primo casu obediendum est, quia error communis facit jus. In secundo, non teneris obedire, quia in hujusmodi dubio, melior est conditio suam possidentis libertatem.

R. 2do. Si dubites de materia præcepti, licitane sit aut obligatoria, sequendum id quod diximus in Tract. de Conscientia; ideòque semper parendum est, nisi multò graviora sint momenta quæ libertati, quàm quæ præcepto favent. Existimo tamen præcepti acerbitatem conjunctam dubio, ei præcipuè quo superioritatis validitas impugnaretur, differendæ ad tempus obedientiæ inservire posse.

Quæres 6to. Quibus ex obedientia parère teneantur Religiosi.

R. Tenentur parère 1mo. Romano Pontifici, qui Religionum est omnium Caput; 2do. Generali, Provinciali, & Prælato locali, 3tio. Capitulo tum Generali, tum Provinciali: iis enim omnibus jure Ordinario competit præcipiendi facultas.

Hic quatuor animadvertenda, 1mo. ipsos etiam hospites obedientiam debere iis, in quorum domibus moram faciunt, si id usu vel Regulâ constitutum sit; 2do. suum esse regulari obedientiæ gradum, & ordinem, ità ut Generali contra Provincialem, Provinciali contra Præpositum localem obsequendum sit; 3tio. Prælati Mandatum ligare inferiores ubicumque sint, quia jurisdictio Regularium, secus ac Episcoporum, personas ratione suî, non ratione territorii afficit; unde & mundum omnem habent pro territorio, & fugitivum, vel apostatam, quocumque transmeaverint, censuris plectere possunt.

ARTICU-

ARTICULUS SECUNDUS.

De aliis Religioſorum obligationibus.

DUo hîc explicanda: 1mo. quid Eccleſiæ, 2do. quid Epiſcopis debeant Regulares. Circa primum tria præcipuè inquiruntur: 1mo. an Regulares profeſſi ad Officium; 2do. an ad celebrationem Miſſæ; 3tio. an ad ſtudium teneantur. Circa ſecundum ambigitur an & in quibus Religioſi exempti Epiſcopis ſubjaceant.

SECTIO PRIMA.

An Regulares Profeſſi ad Officium & Miſſam teneantur.

REligioſi à Clericis Pſalmodiæ uſum acceperunt, at eidem & diutiùs & accuratiùs vacavêre. Scribit enim Caſſianus Ægypti ac Thebaidis Monachos, majorem noctis, dieique partem in horis decantandis impendiſſe. Idem de Monialibus teſtantur SS. Gregorius Nyſſenus in vita S. Macrinæ, & Hieronymus Epiſt. ad Demetriadem. Quoniam verò multa fiunt quæ fieri non præcipiuntur, idcirco poſteriori ævo quæſitum eſt, an & qui regulares ad Officii recitationem tenerentur, ſit.

Conclusio. Religioſi ad Chorum profeſſi, & necdum in Sacris conſtituti, etiam extra Chorum tenentur ſub mortali ad Officii recitationem, niſi cùm iis diſpenſatum ſit à Papa, aut aliud ferat ſpeciale Ordinis inſtitutum.

Prob. 1mo. Ex unanimi omnium ferè conſenſu, qui oppoſitam opinionem rejecerunt; alii ut temerariam, alii ut ſcandaloſam; alii ut pernitioſam animarum ſaluti, alii ut planè improbabilem, & ideo Clementis VIII. juſſu eraſam è Libro Emmanuelis Sa. Famoſæ tres Hiſpaniarum Univerſitates, Hiſpalenſis, Cæſarauguſtana, Conimbricenſis contra eam acriter inſurrexerunt an. 1632.

Prob. 2do. Ex Sancta Eccleſiæ conſuetudine, quæ Religioſis ad Chorum deſtinatis, Breviarii penſum quotidie recitandum determinavit, ſi non ſemper præcepto ſcripto, at ſaltèm Eccleſiaſticâ traditione: atqui talis conſuetudo; utpotè vim legis habens, graviter & in conſcientia obligat eos omnes qui ab ea non excipiuntur; non excipiuntur autem Religiosi in Sacris non conſtituti, & extra Chorum verſantes. Unde ſtatim ac aliquis aſſerere auſus eſt hujuſmodi Religioſos ab Officio legendo abſtinere poſſe, eidem protinus vividè & acriter obſtiterunt horumce Ordinum ſuperiores.

Prob.

Prob. 3tio. Quia contraria paucorum opinio & singularis est & nova: atqui opiniones novæ & singulares in materia morum, plenæ sunt periculi.

Obj. 1mo. Assertio præcedens potissimum fundatur in Doctorum consensu: atqui ex hoc consensu tàntum erui non potest argumentum; cùm non consentiant inter se Doctores in assignando hujusce obligationis fundamento; ergo.

R. 1mo. neg. maj. Nostra enim assertio fundatur etiam in decretis Rom. Pontificum. Sic Gregorius IX. de Monachis foras profecturis statuit, *ut ipsi horas dicant in via.*

R. 2do. neg. min. Tam enim consensus Theologorum assertionem nostram ab extrinseco certam facit licèt non consentiant in fundamento intrinseco istius obligationis, quàm idem consensus certam faciat obligationem Subdiaconorum ad castitatem, tametsi in assignando hujusce obligationis fundamento non conveniant Doctores, quorum alii obligationem hanc fundant in voto implicito; alii in Ecclesiæ præcepto: atqui, &c.

Obj. 2do. Nulla obligatio recipienda est, nisi de ea constet per legem ità claram ut probabilem non patiatur exceptionem: atqui obligatio de qua loquimur, non nititur lege tam clarâ, &c.

R. neg. maj. Quæ si vera sit, corruunt plurima christianæ moralis capita, quæ licèt à sanioribus Theologis recepta sint, non probantur tamen argumentis ità cogentibus ut nunquam elidi possint & imminui. Et verò è propositionibus laxis quæ ab uno minùs sæculo damnatæ sunt, & quarum multæ horrorem pariunt, vix ulla est quæ à viris eruditis imò & piis multiplici momentorum genere firmata non fuerit, & aliquando rationibus munita tam arduis, ut facilè solvi non possint. An non ergo malæ & periculosæ erant eæ propositiones antequam damnarentur? absit.

Circa conclusionem nostram, not. 1mo. id quod de Religiosis dictum est, ad Sanctimoniales esse extendendum, ob paritatem rationis & consuetudinis.

Idem etiam statuendum est de virginibus illis quæ in Belgio, Germania & Lotharinga Canonissæ vocantur, ut contra Lessium docent Maldederus, & alii plures, quorum assertio fundatur 1mo. in consuetudine & Theologorum consensu; 2do. in eo quod æquum sit ut quæ Ecclesiæ bona percipiunt, ad hoc ut divino sint servitio mancipatæ, saltèm Officium privatim recitent, cùm Choro interesse nequeunt; 3tio. quia eæ Canonissæ ut plurimùm successerunt veteribus Benedictinarum monasteriis. Idque de celebri Abbatia * Romarici montis constat,

* Remiremont.

constat, prout ipse anno 1739. propriis oculis vidi in codice M.S. quem servant Benedictini qui vicinum montem incolunt.

Not. 2do. Id quod alibi dicemus de Sacerdote, eum scilicet si excommunicetur, exilio aut triremibus damnetur, &c. adhuc Officii recitationi obnoxium remanere, pariter dicendum de Religiosis: unde apostatæ, fugitivi, ii etiam quibus permittitur extra monasterium perpetuò vivant, ad Officium tenentur. Aliter sentiendum de eo cui ex dispensatione Pontificia permitteretur uxorem ducere; quia dispensans in professione, censetur in iis etiam dispensare quæ ex professione sequuntur. Eadem est ratio illius qui vi similis dispensationis transiret de statu suo ad statum Conversorum, aut ad aliam Religionem quam qui profitentur non sunt ad Chorum destinati.

Quod spectat ad eum, qui per sententiam à Monasterio ejectus est, probabilius videtur eum ab Officio liberum non esse. *Is enim*, ait Navarrus, *semper remanet Monachus, nec uxorem ducere potest, & ad Ordinem suum, si volet* mores mutare, *redire ferè semper potest.*

Not. 3tio. Ad Officium non teneri 1mo. Novitios & Novitias, qui in pœnalibus reputantur seculares; 2do. Conversos etiam professos, qui non ad Chorum, sed ad opera manualia deputati sunt; 3tio. Clericos, qui ex professione sua non sunt addicti Choro, sed vel studiis ut juniores Jesuitæ, vel armis ut religiosi militares. Eorum verò qui ad Chorum sunt deputati, obligatio incipit à die & hora professionis, ut obligatio Subdiaconorum à tempore & hora ordinationis.

Quod spectat ad Missæ celebrationem 1mo. tenentur curare Prælati Regulares ut unum saltèm Sacrum singulis in Ecclesia diebus celebretur: neque huic Officio sine populorum offensione deesse possunt; 2do. pro missa hac, etsi Conventualis sit, stipendium recipere valent, nisi extet lex aut consuetudo in contrarium; 3tio. faciliùs mortaliter peccabit Regularis ex socordia diù Missæ celebrationem omittens, quàm secularis; 4to. Missam pro quo maluerint offerre possunt, nisi aliter sancitum sit; 5to. reprehendi tamen mererentur, qui pro Ordinis defunctis Sacrum facere negligerent; paremque Deo permittente vicem ipsi experirentur.

SECTIO SECUNDA.
De Studiis Regularium.

Regularium duplex pro præsenti secernitur genus. Alii ex instituto suo saluti Fidelium sub Pastorum authoritate al-

laborant

laborant spargendo semen verbi, excipiendo confessiones, &c. Alii Monasticam professi vitam, sibi primùm invigilare videntur, ceteris verò vix aliter prodesse quàm orationibus suis, jejuniis, fletibus. De prima Regularium specie nulla hîc quæstio; ii enim utpotè Coadjutores Cleri, in doctrina potentes esse debent, adeoque serio Scripturæ præsertim, & Dogmaticæ ac Moralis Theologiæ studio operam dare. Tota ergo difficultas est de Monachis, quibus an vetita sint studia, eruditè disceptarunt viri duo titulis omnibus majores ambo & Galliæ, & Monastici Status ornamentum, quorum alter Armandus Joannes Bouthiller de Rancè, Abbas & reformator Monasterii de Trappa, alter fuit Joannes Mabillon, vir omnigena literaturâ insignis, modestiâ insignior & pietate. Sit cum isto.

Conclusio I. Monachi studiis & vacare possunt, & vacare tenentur.

Prob. Possunt & debent Monachi id quod nulla generali lege sibi prohibitum est, quod è contra pluribus præceptum fuit Conciliis, quod ad rectam Monastici statûs administrationem; imò ad legitimam privatorum constitutionem necessarium est: atqui sic se habent studia Monastica.

1mo. Quidem nullâ generali lege prohibita sunt. Ideo enim prohibita dicuntur, quia de iis silent Regulæ; atqui præterquam id falsum esse probat Mabillonius ex regulis Magistri, * S. Fereoli, S. Isidori, &c. certum est in principiis S. Thomæ; illud Religiosis *intelligi concessum, quod nullâ lege prohibitum invenitur;* ergo eo ipso quòd studium Monachis interdictum non est, permissum existimari debet. Et verò usus præsertim Sanctorum, legitimus est regularum interpres: porrò jam à primis Monachorum temporibus studiis incubuêre sanctiores cœnobitæ, quales fuerunt venerabilis Beda, S. Bonifacius Apostolus Germaniæ, S. Anselmus, & alii prope innuméri. Denique dato quòd Monachorum institutores studium prohibuissent, potuit illud deinceps non permitti modo sed & ab Ecclesia imperari. Unde.

2do. Studium plura Monachis indixêre Concilia, seu generaliter, seu speciatim. Generaliter quidem, quia cùm hodie Monachi contra vel præter institutionem primævam Sacerdotio insigniantur, quæ ceteris Presbyteris scientiam commendant, & eam Monachis præcipere dicenda sunt. Speciatìm verò, ut patet ex Concilio Viennensi, ubi sic: *Ut Monachis proficiendi in scientia, via oportuna non desit, in singulis ipsorum Monasteriis, quibus ad hoc suppetunt facultates, idoneus teneatur Magister, qui eos inprimitivis scientiis instruat diligenter.* Sanctionem hanc confirmavit Clementis V. successor Benedictus XII. & per

* *Opusc. 20. cap. 2.*

& per primitivas scientias intellexit Grammaticam, Logicam, & Philosophiam, sine quibus reipsa ad uberem Scripturæ ac Theologiæ scientiam nemo devenire possit.

3tio. Studia ad rectam Monastici Statûs administrationem necessaria sunt. Ad id scilicet necessum est, ut in unaquaque domo adsint duo vel minus, Superior scilicet & ejus vel ægri vel absentis vicem gerens, qui possint confessiones suorum excipere, conscientiæ casus solvere, præcipua Ethices Christianæ puncta ad Scripturam & traditionis normam tractare, ac demum explanare difficultates quæ sacrorum codicum lectioni Monachis ab ipso Ranceio concessæ inhærent: ad hæc verò quis sine studio & scientia idoneus?

4to. Demum studia ad debitam privatorum institutionem necessaria sunt. Tunc enim sana est privatorum Monachorum conformatio, cùm utiliter & fructuosè sive Scripturam, sive ascetica saltèm Patrum opera pervolvunt; cùm legent sine periculo res lectas alienum in sensum detorquendi; cùm eorum quisque accepta à Deo talenta exercet; cùm nec sibi nec aliis tædiosi sunt; cùm musæi amore, ab evagandi cupidine, à tristioribus quæ mentem vorant idæis, à stultarum cogitationum caterva revocantur: hos porrò fructus pariunt studia; neque id quispiam rem expertus diffitebitur.

Obj. Cum Ranceio, è Monachorum Studiis prodire superbiam, devotionis ariditatem, dissipationem & jurgia, quin & hæreses, ut patet in Nestorio, Eutichete, Pelagio, & ut ceteros omittam, Luthero.

At hæc nullo negotio solvuntur: 1mo. quia optimos quoque fructus pepererunt, & etiamnum pariunt Monachorum Studia. Monachi enim fuêre SS. Chrisostomus, Basilius, Epiphanius, Hieronymus, Anselmus, Bernardus, aliique, quos recensere prolixius fuerit. Hi verò quot per scientiam bona ediderunt, seu Regna ingentia convertendo ad fidem, seu etiamnum erudiendo omnes Christiani mundi populos, seu vetera Patrum scripta, quæ majori sui parte è Monachorum Bibliothecis derivarunt, conservando? Ut quid ergo recensentur mali exitus, & reticentur boni! ut quid non dicitur pene omnia quæ corruerunt Monasteria, studiorum defectu corruisse?

2do. Superbia, ariditas & similia non sunt studii sed studiosorum defectus. Fulgebant literis & doctrinâ citati Patres; & tamen tenerâ in Deum charitate, ac humilitate eximiâ commendandi erant. Et verò quæ solidior quàm Rancei & Mabillonii pietas quæ major quàm utriusque facundia, & eruditio?

3tio. Ex Hæresum patribus quos citavit Abbas B. V. de Trappa, plures Religiosi non fuêre, plures à Monachis fidei vindici-

vindicibus strenue impetiti sunt; plures ex imperitia ut Nestorius, ac potissimum Eutiches; non ex scientia lapsi sunt; plures demum ut Lutherus, & primarii ejus assectæ erant ex Ordinibus Mendicantium, quibus tamen scientia non interdicit Ranceius.

Conclusio II. In Monachorum studiis præcautione multiplici opus est.

Prob. Monachi præ ceteris omnibus duo in studiis intendere debent, mentis scilicet & cordis institutionem; mentis quidem per notitiam veritatis, cordis verò per charitatis augmentum: atqui duo hæc ut assequantur, multa iis sollicitè & cautè vitanda sunt.

Et quidem 1mo. ut ad veritatis notitiam deveniant, opus est iis labore serio, constanti, sagaci, libero a præjudiciis, & docili. *Serio*, nè larvam,, vanumque fulgorem pro veritate ipsa amplectantur. *Constanti*, nè ab objecto in objectum avolent, resque leviter perstringant, non profundè investigent, *Sagaci*, tum ut festinent lentè, * quia *hæreditas, ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit;* tum ut altiora se non quærant; tum ut à rerum quæ & obscuriores sunt, & utiles parum, & multò magis quæ obscœni aliquid habent, studio abstineant. *Libero à præjudiciis*, ut abjecto partium & Scriptorum respectu, quod verum est, undecumque sit, sequantur, neque Librum ex Authore, sed Authorem ex Libro æstiment. *Docili*, ut neque se ceteris perspicaciores in cogitando, nec rectioris ingenii in dijudicando temerè confidant: hinc scilicet pullulant dissensiones, aliorum & ipsius etiam Ecclesiæ contemptus; atque pertinax propriæ opinioni adhæsio.

2do. Ut charitatem adaugeant, non Philosophicam sed Christianam studiis operam impendere debent; ac proinde & ante studium, eum supplices deprecari sine quo ** *non sumus sufficientes cogitare aliquid;* & in ipso studii æstu animos & corda sursum pluries erigere, & primas spiritualibus Monasticæ vitæ officiis ubicumque partes largiri. *Advertite istud vos qui in transitu oratis, & cum mora legitis; qui ad legendum fervetis, in oratione tepetis*, verba sunt Gilleberti Cisterciensis Abbatis Sermon. 7. quibus, ut materiæ huic finem faciam, hæc spontè addiderim S. Hieronymi, à studiosis quibuscumque serio ponderanda: *** *Quotidie morimur, quotidie commutamur:* **** *& tamen æternos nos esse credimus. Hoc ipsum quod dicto, quod relego, quod emendo, de vita mea tollitur. Quot puncta notavi, tot meorum sunt damna temporum. Scribimus atque*

* *Prov.* 20. 21. ** *II. Corin.* 3. *** *In Epitap.* **** *Nepotian.*

que rescribimus: transeunt Mariæ Epistolæ, & scindente sulcum carinâ, per singulos fluctus ætatis nostræ momenta minuuntur. Hoc solùm habemus lucri, quòd Christi nobis amore sociamur.

SECTIO TERTIA.

An Regulares Episcopi subjaceant.

HIc solùm expendam an Regulares Episcopis obsequi teneantur in his quæ spectant ad Ordines, ad Sacramentorum administrationem, ad censuras, ad celebrationem festorum, ad clausuram.

Regularium quintuplex est ordo. Regulares enim dicuntur 1mo. Monachi, putà Benedictini, Camaldulenses, Carthusiani, &c. 2do. Canonici regulam aliquam solemniter professi, quales sunt Canonici S. Augustini, S. Rufi, 3tio. & quidam Equites, ut olim Templarii, nunc autem Melitenses; 4to. Mendicantes, Dominicani scilicet, Franciscani, Carmelitæ, Augustiniani, & Minimi; 5to. Clerici qui solemnia emittentes vota, dicuntur regulares, putà Theatini, Barnabitæ, & Patres Societatis: quanquam isti ex speciali privilegio ante solemnia vota Religiosi censentur.

Regulares dividuntur in exemptos, & non exemptos. Exempti vel ordinariâ vel extraordinariâ immunitate fruuntur. Extraordinariam immunitatem habent ii quorum Monasteria *in loco nullius Diœcesis;* seu ut aïunt; *in territorio separato* sita sunt; & horumce Locorum Præsules, sive Episcopi sint, sive non, *Ordinarii* vocantur, & voluntariam, ac contentiosam jurisdictionem sive in Clericos, sive in plebem finibus loci contentam exercent independenter ab Episcopo.

Immunitatem ordinariam & communem habent plerique utriusque sexûs Ordines, quibus varia à variis Romanæ Ecclesiæ Pontificibus concessa fuêre privilegia: sed dum iis aliqui, spreto saniorum è Fratribus suis judicio, abutuntur, Episcoporum querelas cient. Sit igitur.

Conclusio I. Regulares Episcopis quoad Ordines subsunt.

Prob. Inductione. Primò quia vetitum est Superioribus Regularibus nè *cujusvis privilegii prætextu,* subditos suos etsi capaces, in propria etiam Ecclesia, & ipso ordinationis die, ab extraneo Episcopo, absque Ordinarii licentia ordinari curent. *Si secus factum fuerit, Episcopus ab exercitio Pontificalium, & sic ordinati ab executione Ordinum, sint ipso jure suspensi.* Trident. Sess. 6. cap. 5. & Sess. 23. cap. 28. *De reform.*

Secundò neque licitum est Regularibus ab alio, quàm loci in quo

in quo ordinariè resident, Episcopo ordinari; nisi vel ab Apostolica Sede obtinuerint facultatem *de promovendo à quocumque;* vel Episcopus iisdem Ordines injuste deneget (& tunc ad Episcopi Superiorem recurrere debent; aut si fortè ad Papam, eidem exponere repulsam, quam à proprio Episcopo passi sunt: alioqui obtenta ab eo facultas *de promovendo à quocumque*, subreptitia foret, & ordinatus juris pœnas incurreret.) Vel demum idem Episcopus, notoriâ percussus sit censurâ, quæ eum ab Ordinum collatione prohibeat; aut per totos sex menses abstinuerit ab ordinando. Idem est si vacet Sedes Episcopalis; tunc enim non indigent Capituli consensu, prout definit S. Congregatio.

Tertiò potest Episcopus per se, vel per alium examinare ingenium, scientiam, defectus corporis, imò & bonos mores Regularis ordinandi; etsi in hoc ultimo puncto testimonialibus Superiorum literis, fidem, nisi quid obstet, habere debeat.

Quartò solius est etiam Episcopi dispensare Regulares ab interstitiis: licèt possint Superiores eidem exhibere quàm graviter egeant ordinatis.

Conclusio II. Pendent Regulares ab Episcopis in eo quod ad Sacramentorum, præsertim verò Pœnitentiæ administrationem spectat; pendent & in officio concionandi.

Prob. Quia cùm gravis seculo proximè elapso Senonis, & Andegavi ea de re exarsisset controversia, has Regularium propositiones reprobavit Conventus generalis anni 1656.

»I. Concilium Tridentinum non obligat Regulares in Gallia »ad obtinendas approbationes ab Episcopis ut Secularium con»fessiones audire possint. Neque ex illius Concilii authorita»te privilegia Regularium restringi possunt, cùm in Gallia re»ceptum non sit præterquam in decisionibus fidei: neque eti»am Bulla Pii IV. prò confirmatione illius Concilii promulgata.

»II. Ubi Concilium Tridentinum est receptum, non possunt »Episcopi restringere vel limitare approbationes, quas Regu»laribus concedunt ad confessiones audiendas, neque illas ul»la ex causa revocare; quinimò Ordinum Mendicantium Re»ligiosi ad eas approbationes obtinendas non tenentur; & si »ab Episcopis Religiosi non probentur; rejectio illa tantum»dem valet ac si approbatio concessa fuisset.

»III. Regulares ordinum Mendicantium semel approbati ab »uno Episcopo ad confessiones audiendas in sua Dœcesi, ha»bentur pro approbatis in Aliis Diœcesibus. nec novâ Episco»porum indigent approbatione. Regulares habent potestatem »absolvendi seculares à peccatis Episcopo reservatis, etiamsi ab »Episcopo authoritas illa ipsis indulta non fuerit...

»IV.

»IV. Regulares Mendicantes petere poſſunt licitè à Judici-
»bus ſecularibus ut injungant Epiſcopis, quatenus ipſis man-
»data concedant ad prædicandum in Adventu, & Quadrageſi-
»ma: quod ſi renuant facere Epiſcopi, Decretum Judicum ſe-
»cularium tantumdem valet, ac ſi permiſſio dictis Religioſis
»conceſſa fuiſſet«. Quas quidem propoſitiones cum aliis duabus ad Miſſam Parochialem & confeſſionem annuam pertinentibus Gallicani Patres damnavêre ut *reſpectivè temerarias, ſcandaloſas, falſas, erroneas, in hæreſim & ſchiſma inducentes, &c.*

Eaſdem quatuor propoſitiones, applicatâ ſuâ unicuïque notâ Gallicanis qualificationibus non impari, reprobavit Alexander VII. die Januarii 30. an. 1695. Unde ſapienter Paulus à Lugduno hæc loquitur: » Regulares Epiſcoporum authoritati
»omnino ſubjacent in approbatione pro adminiſtranda ſecula-
»ribus pœnitentia: ideoque Epiſcopi reſtringere poſſunt vel
»limitare eorum approbationes ad certas perſonas, necnon ad
»certa loca & tempora. Itèm eas revocare poſſunt, vel Con-
»feſſarios hujuſmodi ab audiendis confeſſionibus ſuſpendere,
»ex nova causa ad confeſſiones pertinente, etiam abſque in-
»dividua hujus cauſæ expreſſione. Itèm approbati ſine reſtri-
»ctione à Vicario generali Epiſcopi, poſſunt iterum ab ipſo
»Epiſcopo ad examen revocari. Itèm approbati ab Epiſcopo,
»poſſunt ab ejus ſucceſſore rurſus examinari; & ſi minùs ca-
»paces fuerint inventi, poſſunt rejici. Itèm in una Diœceſi
»generatim approbati, confeſſiones in alia Diœceſi excipere
»non poſſunt abſque Diœceſani Epiſcopi approbatione. Itèm
»à caſibus Epiſcopo reſervatis abſolvere non poſſunt, niſi hæc
»facultas ab illo ipſis fuerit conceſſa, non obſtantibus quibuſ-
»libet eorum privilegiis. Hæc omnia conſtant tum ex Trid.
»Concilio, tum ex pluribus ubique receptis Summorum Pon-
»tificum Conſtitutionibus, ac Decretis, Clement. *Dudum*, Gre-
»gorii XV. *Inſcrutabili*, Clement X. *Supernâ*, Alexandri VII.
»&c.

Hic addendum 1mo. Regulares quantumvis exemptos, omnia quæ à locorum Ordinariis circa obſervanda & vitanda in Miſſarum celebratione ſtatuta fuerint, penitus ſervare teneri, & ad id cenſuris compelli poſſe; unde ſi Epiſcopus, ſub pœna ſuſpenſionis vetuerit, ne Miſſæ Canon altâ voce recitetur, ut Lauduni vetitum eſt, huic pœnæ, ſicut & alii ſubjacebunt Regulares; 2do. eoſdem Regulares, nè in ipſis quidem ſuis Eccleſiis, contradicente Epiſcopo, ſacras conciones habere poſſe; 3tio. arcendos à miniſterio verbi, qui errores ſpargunt; 4to. Regulares *ſi* privilegiis ſuis in abſolutione caſuum Sedi Apo-

ſtolicæ

ſtolicæ reſervatorum *uti voluerint*, *teneri* ea *Epiſcopo exhibere*, prout declaraverunt Clemens VIII. Innocentius X. Cleri Gallicani Comitia, & Ludovicus XIII. an. 1639.

Conclusio III. Regulares Epiſcopis multipliciter ſubjacent quoad cenſuras.

Prob. Poſſunt enim Epiſcopi 1mo. cogere Regulares per cenſuras ut contra canonicas ſanctiones privilegiis ſuis non utantur. Antè tamen quam ad dura cenſurarum remedia deveniatur, *paternis admonitionibus* uti debent Epiſcopi, ut monet Tridentinum Seſſ. 21. cap. 8.

2do. Poſſunt Epiſcopi etiam per cenſuras *ab homine*, animadvertere non ſolùm in Regulares qui extra clauſtrum degunt, præſertim Apoſtatas & ab Ordine ejectos, ſed & in eos qui quædam etiam in clauſtro ediderint crimina, putà qui errores docuerint, qui non accepto Sacerdotio Sacrum fecerint, aut exceperint confeſſiones, qui in tribunali Pœnitentem ſollicitaverint ad crimen.

3tio. Poſſunt & exigere * Epiſcopi ut quas ipſi cenſuras tulerint, promulgent Regulares, eaſque Eccleſiarum ſuarum valvis affigi patiantur. Tunc verò eos quos publicâ cênſurâ percuſſerit Epiſcopus à domo ſua abigere, & à ſacris functionibus apud ſe peragendis arcere debent. Debent & interdicta ſervare, & conſequenter ad monitoria crimen quod reſcierint detegere.

Conclusio IV. Regulares quoad Feſtorum celebrationem Epiſcopis morem gerere tenentur.

Prob. Ex Tridentino Seſſ. 25. cap. 12. de Regular. ubi ſic: *Dies etiam feſti, quos in Diœceſi ſua ſervandos idem Epiſcopus præceperit, ab exemptis omnibus, etiam Regularibus, ſerventur.*

Circa Decretum hoc quædam notanda: 1mo. Regulares qui ſubeſſent Monaſterio nullius Diœceſis, haud teneri ad ſervandos feſtos dies, qui ab ejuſdem Monaſterii Abbate inſtituerentur; 2do. ut Regulares Diœceſana feſta ritè celebrent, requiri ut & pridie jejunent aliis jejunantibus, (quanquam à jejuniis recenter inductis, præciſo tamen ſcandalo, Regulares exemptos abſolvunt *Sylvius*, & Pontas) & ipsâ die à quocumque ſervili opere ſive per ſe, ſive per ſuos exercendo abſtineant; 3tio. haud tamen neceſſum eſſe communiter loquendo, ut officium de Feſto Diœceſano legant *tam publicè, quàm privatim*... etſi *quoad conciones & lectiones quas ad populum habuerint*, debeant *ſe conformare Evangeliis & feſtis, quibus Clerus ſecularis utitur illis diebus feſtis*... Ità definit S. Congregatio.

Dixi,

* *V. Trident. Seſſ. 25. cap. 12. de Regul.*

Dixi, *communiter loquendo*, quia satis receptum est Regulares quantumvis exemptos, teneri ad celebranda festa Patroni Ecclesiæ Cathedralis, Dedicationis ejusdem Ecclesiæ, (quamvis ad hanc ex quadam solum congruentia Regulares obliget Gavantus,) patroni itèm Diœcesis, si fortè alius est à Patrono Cathedralis; item Patronorum minùs principalium, ubi festa eorum solemnia esse contingit; licèt nullam esse legem quæ hìc strictè & verè obliget, doceat idem Gavantus. Etsi verò Regulares ad prædicta festa teneri dicuntur, haud tamen ad earum Octavas, ut sæpiùs declaravit sacra Congregatio; licèt eas, (cùm Patroni sunt insignes, ut S. Dionysius Parisiis, S. Martinus Turonibus) celebrare laudandum magis sit, quàm vituperandum. Idem dicendum de Ecclesiis quæ subsunt jurisdictioni Ecclesiæ Abbatialis aut Collegiatæ per se exemptæ: illæ enim harum festa peragere debent, licèt non eodem ritu peragere teneantur.

Quod spectat ad Clausuram Regularium duas ea de re nuper edidit Constitutiones Benedictus XIV. unam quidem *super clausura Monasteriorum quorumcumque virorum Regularium*, quæ incipit, *Regularis*, aliam verò *super clausura Monialium*, quæ incipit, *Salutare*, utramque die Januarii 3. anno 1742. Hinc paucis definiemus 1mo. posse Episcopos saltèm ut delegatos à Papa, Moniales etiam exemptas adigere ad clausuram, etiamsi eam non voverint. Clausura enim non est supra regulam, nec supra votum, sed in regula implicitè continetur, ut quæ pertineat ad commodiorem castitatis custodiam. Eadem de causâ injungere possunt Episcopi ut Moniales à secularibus à quibus invisuntur, ferrei aut lignei clathri adminiculo separentur.

2do. Non posse Monialem etiam exemptam absque Episcopi licentia in scriptis concessa egredi è Monasterio, Ità post Tridentinum Sess. 25. cap. 5. sanxit Edictum ann. 1695. art. 19. atque id pro Monialibus Ordinis sui piè & sanctè constituerant Carthusiani jam ab anno 1578. At contradixêre, & quidem non sine successu Abbates Cistercienses. Ceterum eo usque à Superioribus suis pendent Moniales in eo, quod spectat ad exitum è Monasterio, ut hinc nequidem ad strictiora egredi possint absque eorum consensione Pontificio Brevi confirmata. Quod autem sanxit Pius V. Monialem a Conventu suo non *nisi ex causa magni incendii, vel infirmitatis lepræ, aut epidemiæ*, exire posse, non viget in Gallia; sicut nec in Polonia unde si ad Monialis valetudinem pertineat ut Cœlum gravius in aërem salubrem mutet, sufficiet ei Superioris & Episcopi assensus.

3tio. Peccare lethaliter Superiores, qui Monialibus è claustro exeundi licentiam faciunt leviori de causa, idemque de Monialibus, nisi eas excuset bona fides, videtur esse statuendum, quia peccato gravi cooperantur, illudque promovent.

4to. Clausuram, quidquid sentiant religiosi quidam & Moniales, violari, 1mo. cùm extraneis in Monasterium permittitur ingressus eò quòd murorum quædam pars corruerit; est enim hæc *consuetudo* ex numero earum *quæ* quia *canonicis* obviant *institutis, nullius* debent *esse momenti.*

2do. Cùm in Monasterium intromittuntur seu infantes utriusque sexûs etiam septennio minores, quod & vetitum est art. 3. Sanctionis Blesensis; seu pauperes vel novis vestibus induendi, vel medica manu tractandi; seu Monialium etiam ægrotantium consanguinei aut affines.

3tio. Cùm ii qui legitima de causa intra septa domûs admittuntur, aliò ducuntur quàm quò duci indigent, ut si Confessarii, aut Chirurgi quibus valetudinarium ingredi satis fuerat, in cellas, hortos, & officinas deducantur. Ità Pontas, qui tamen in hoc postremo casu negat incurri excommunicationem latam à Tridentino sess. 25. cap. 5. *De Regularibus* adversùs eos qui *cujuscumque* sint *generis, aut conditionis, sexûs vel ætatis, ingredi* præsumpserint *intra septa Monasterii, sine Episcopi vel Superioris licentia in scriptis obtenta.* Ut ut est, etsi non pauci authores, tum in piorum etiam usu, tum in materiæ levitate fundati, eos etiam à veniali peccato excusant, qui curiositatis causa aliquantisper in invisendis Monasterii officinis immorantur, multò tamen satiùs est curiositatem hanc compescere, præsertim cùm aliqui haud rigidiores moram longiorem eam vocent quæ excedit tempus quadrantis.

De clausura Religiosorum virorum docet Bonacina: 1mo. fœminas, quæ eam, illicitè Monasteria ingrediendo violant, incurrere excommunicationem Papæ reservatam: quæ reservatio juxta Cabassutium locum non habet in Gallia, *etiam quando is reatus publicè innotuit;* 2do. Religiosos qui *faciunt aut permittunt* easdem *feminas ingredi sua Monasteria, prætextu facultatum à summo Pontifice, vel ab aliis concessarum*, pari obnoxios esse excommunicationis censuræ, & incurrere insuper privationem dignitatum, & beneficiorum, & ad illa etiam inhabiles fieri; 3tio. eos qui sine prætextu mox exposito fœminas in Monasteria intromittere, vel admittere præsumunt, suspensionis vinculo irretiri, iisdemque quibus alii mox recensiti, privationibus & inhabilitatibus subjacére: verùm prædictæ inhabilitates ac privationes, non

antè incurruntur quàm judex sententiam tulerit criminis declaratoriam.

Quæres quæ loca sub clausura Regulari comprehendantur. R. comprehendi communiter dormitorium, claustrum, Bibliothecam, capitulum, hortos etiam non muro sed sepe inconclusos, refectorium, valetudinaria, culinam, aliasque interiores officinas; non tamen Sacristiam, Capellas Ecclesiæ junctas, quæ sine transitu per Monasterium adiri possint, vel Chorum, quanquam vix sine scandalo in chorum qui post altare majus situs esset admitti possint fœminæ; præsertim cùm mulieres omnes à choro quocumque procul fieri maximè deceat.

CAPUT TERTIUM.

De obligationibus Judicum.

JUdex est persona publica potestatem habens de eorum, qui sibi subditi sunt, controversiis & criminibus cognoscendi, eorumque causas ex præscripto legum per sententiam definiendi.

Judex dividitur 1mo. in Ecclesiasticum & Civilem. Prior lites Ecclesiasticas, posterior Civilia negotia tractat & dirimit.

2do. In Judicem supremum & inferiorem. Prior ille dicitur à quo provocatio non est; posterior est ille à quo ad alium appellare licet.

3tio. In Judicem, ordinarium, & Delegatum. Ordinarius ille est, qui vi officii sui habet potestatem judicandi. Delegatus, is est cui judicandi facultas non ex proprio jure competit, sed ex alterius commissione, unde in jure appellatur etiam Judex *datus Commissarius*, &c.

4to Judex delegatus, vel est delegatus ad universitatem causarum, vel ad causam particularem.

Prior aliquam suæ jurisdictionis partem subdelegare potest, non posterior, nisi à supremo Principe delegatus sit, prout dixi ubi de Legibus.

Ut materiam hanc cum aliquali methodo tractemus, videndum quid Judex debeat sibi; quid legibus; quid iis quibus jus dicit.

ARTI-

ARTICULUS PRIMUS.

De obligationibus Judicum in ordine ad se.

JUdicibus ſedulò enitendum eſſe ut omnium virtutum apparatu inſtructi ſint, facilè intelliget quiſquis cogitaverit eiſdem de fortunis; de honore, de ipſa hominum vita dijudicandum eſſe: ſic tamen ut quidquid judicaverint, illud ad ſupremi Judicis tribunal ſit aliquando deferendum, quod nervosè indicant hæc Pſalmi 8. verba: *Ego dixi, Dii eſtis & filii Excelſi omnes, vos autem ſicut homines moriemini, & ſicut unus de principibus cadetis; ſurge Deus, judica terram,* quoniam verò ſingulas Magiſtratuum dotes ſcrutari non vacat, idcirco præcipuas tangemus. Sit

Conclusio. Judex vigére debet ingenio, intelligentia, ſeu, ut loquimur, bono ſenſu, ſcientia, conſtantia & animi fortitudine gravitate morum; debet & à lucri ſtudio averſus eſſe.

Prob. 1. pars. Judex ex dicendis, ſcientiam eamque nec in gradu mediocri, nec in genere facili, ſed mille nodis implicato habere debet: atqui ad id neceſſe eſt ut ingenium dives, ſolidum, & ad omnia expeditum acceperit à natura; ergo qui hebes eſt, à Judicis officio excluſus eſt natura rei.

Prob. 2. pars. Judicis eſt; 1mo. ſententiam ferre de rebus ut plurimùm intricatis ſeu ex ſe, ſeu ex parte Advocatorum, qui res aliquando etiam perſpicuas eò uſque involvunt, ut vix certa ab incertis ſecerni queant; 2do. attendere ad omnes juris & facti circumſtantias 3tio. principia ſingulis qui occurrunt caſibus applicare: atqui niſi intelligentia & plurima ſenſus rectitudine donatus ſit, non magis hæc tria præſtare poteſt, quàm poſſit quis ſine pedibus gradi. ut ex ſe patet; ergo.

Prob. 3tia. pars; 1mo. ex Scriptura: Deuteron. 1. *Non valeo ſolus,* aït ad populum Moyſes, *negotia veſtra ſuſtinere, & pondus ac jurgia, date ex vobis ſapientes & gnaros.* Pſal. 2. *Erudimini, qui judicatis terram;* 2do. quia ut ridiculum eſt picturam aliamve quamcumque artem quam neſcias profiteri velle, ſic eò ridiculum eſt ac periculoſum magis ignotam exercere judicaturam, quò hæc gravius objectum habet.

Porrò ut non una eſt judicum omnium juriſdictio nec eædem, ejuſdemque momenti omnibus veniunt definiendæ

 lites

lites, sic nec una ejusdemque gradûs ab omnibus scientia expeti potest. Vulgò tamen necesse videtur ut Judex plenam habeat cognitionem; 1mo. juris etiam Cæsarei, quod innumeris in casibus inservit ut æqui & veri norma; 2do. Constitutionum & Edictorum, quæ à Regibus nostris emanavêre; 3tio. consuetudinum quæ vigent in territoriis quibus jus dicit; 4to. debet & nosse quo sensu legum consuetudinumque articulos intellexerint, qui pleniorem earum notitiam habuisse censentur; 5to. imò & scire debet id quod inferiores sui scire debent, ut eos cùm ex imperitia aut libidine delinquunt, emendet, & ad meliorem viam reducat; prout reducere tenetur ex variis Regni sanctionibus.

Prob. 4. pars. 1mo. ex cap. 7. Eccli. ubi sic: *Noli quærere fieri Judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne fortè extimescas faciem potentis*; 2do. quia Judex sic affectus esse debet ut nec odio, nec amori, nec vindictæ desiderio, nec præmiorum humanorum spei, nec potentum minis nec pœnarum aut mortis ipsius timori cedat: atqui ad id summa opus est constantia, & invicto animi robore. Unde hîc vix satis mentem firmant graviora Religionis motiva; è quibus tamen utiliter sibi revocabunt Magistratus id quod olim ad judices à se constitutos dicebat Josaphat II. Paralip. 19. *Videte quid faciatis: non enim hominis exercetis judicium, sed Domini: & quodcumque judicaveritis, in vos redundabit.*

Confirm. Judex integritate præcipuè indiget & patientia. Integritate quidem ut nec ad dextram nec ad lævam à recto tramite deduci possit; patientia verò ut studiis plerumque difficilibus vacet; & obscura partium jura penetret; & vix alienis, qui sæpè fallunt & falluntur, oculis credat: atqui hæc præstare nequit nisi constantia polleat, & animi firmitudine; ergo.

Prob. 5. pars. Tenentur judices suum & legibus & sibimetipsis honorem asserere, continere cives, & in republica christiana christianum ordinem fovere: atqui eo nusquam devenient nisi se morum gravitate commendandos exhibeant. An enim legum honorem tuebuntur, qui easdem primi violaverint? an reverebitur populus eos qui depravatis moribus infamiam sibi probrumque intulerint?

Prob. 6. pars. Præcipua judicum dos est integritas, quæ nec corrumpi nec labefactari queat: atqui Judex lucrum inhians, & avaritiæ studens, plenam hanc in dicendo jure integritatem habere non poterit: quia quocumque munerum intuitu flectetur, ejusque partis quæ plus obtulerit, jura magis

certa

certa & indubia nativo quodam mentis impetu deprehendet. Hinc illud Deuteron. 16. *Non accipies personam nec munera, quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba justorum:* & Proverb. 15. *Conturbat domum suam qui sectatur avaritiam, qui autem odit munera, vivet:* neque pro futuro tantum, sed & pro præsenti seculo domum suam conturbat, qui justitiam vendit; cùm frequens doceat experientia, malè partas opes, pessimè dilabi. Sed de his rursus cap. 5. concl. 2.

Ex his principiis colliges 1mo. graviter peccare, & ad damni secuti reparationem teneri judices, qui ex ignorantia, non dicam crassa, sed levi, sententiam injustam proferunt; 2do. mortaliter peccare eum qui suæ sibi vel imperitiæ, vel pusillanimitatis conscius, judicis munus accipit, aut non dimittit, aut saltèm functiones ejus non suspendit, donec id quod sibi deest ex parte scientiæ, aut ex aliis capitibus supplere vel emendare curet, sive studio, sive jugi oratione. Unde liquet officium illius, qui Judicum, justitiæque Ministrorum confessiones excipit, plenum esse periculi, & attentionem solita majorem requirere.

Quæres an Judex qui imperitè vel inattentè Judicis Officium gessit per annos 20. possit privilegiis Judici veterano concessis uti.

R. negat. hæc enim privilegia, quæ in juribus honorificis, & immunitate à solvendis quibusdam tributis consistunt, iis solùm ex Principis intentione tribuuntur, qui munia sua dignè & ut par est obierint: atqui indignè prorsus officium suum exercuit Judex de quo loquimur; ergo nullum habet jus in mercedem æquis solùm Judicibus concessam.

ARTICULUS SECUNDUS.

De obligatione Judicum in ordine ad leges.

IN Judicibus uberem requiri legum scientiam patet ex dictis, expendendum hîc; 1mo. an eadem scientia judiciariæ decisionis norma esse debeat; 2do. quid facto opus sit in casu à lege vel obscurè tacto, vel etiam prætermisso; 3tio. quid itèm fieri debeat cùm conscientia vetare videtur ne legem sequaris; purà si lex eum ex allegatis & probatis morti addici, aut bonis privari velit, quem nec hanc nec illam pœnam meruisse cognovisti. Sit

Conclusio I. Judex secundùm leges, & ordinem legibus præscriptum, sententiam ferre tenetur. Prob.

Prob. 1mo. ex Patribus, è quibus in re aperta sufficiat adduxisse SS. Ambrosium & Augustinum. *Bonus Judex*, aït Ambrosius Serm. 20. in Psalm. 108. *ex arbitrio suo nihil facit....sed juxta leges & jura pronuntiat.* Augustinus verò Lib. de vera Relig. cap. 31. *In temporalibus legibus*, inquit, *quanquam de his homines judicent cùm eas instituunt, tamen cùm fuerint institutæ & formatæ, non licebit Judici de ipsis judicare; sed secundùm ipsas.*

Prob. 2do. Judex eatenùs legitimè judicat, quatenus judicandi authoritatem accepit: atqui nemo est Judicum, qui potestatem acceperit pro nutu & phantasia judicandi, sed id omnibus præceptum est, ut secundum leges judicium ferant.

Hinc colliges peccare Judicem qui commiseratione ductus minorem reo pœnam indicit, quàm quæ legibus constituta sit. *Misericordia* enim *Judicis habet* quidem *locum in his quæ arbitrio Judicis relinquuntur, in quibus boni viri est ut sit diminutivus pœnarum .....in his autem quæ sunt determinatæ secundùm legem divinam vel humanam, non est suum misericordiam facere*, sed solùm Principis, *cui est plenariè potestas publica commissa;* & quem decet legum rigori detrahere posse. Ità S. Thomas. 2. 2. q. 67. art. 4.

Haud tamen peccat Judex qui pro tempore & loco spiritum legis potius quàm verba sectatur. Unde qui crimen triremibus dignum commisit, potest quandoque minori affici pœna, si id exigat conditio ætatis jam provectæ. Ei quoque qui graviorem incurrit mulctam, minor ob inopiam qua alioqui premeretur, imponi potest.

Quòd si rei crimen, etsi probabilius, maneat obscurum, nec probatum satis, mitiùs cum eo agendum erit, idque ex præscripto juris tum Canonici, tum Civilis; Canonici quidem juxta cujus regulam XI. in 6. *Cùm sunt partium jura obscura, reo favendum est potiùs quàm actori.* Civilis verò, quo cautum est ut *favorabiliores rei potiùs quàm actores habeantur.* Leg. 167. ff. eod. tit. Et verò longè minùs peccat, qui crimen relinquit inultum, quàm qui innocentem addicit morti. Aliud est cùm de *inter esse*, seu de bono civili agitur, tunc enim Judex probabiliori parti semper adhærére debet, præsertim cùm cavendum est nè quis privetur re, quam possidet.

Quòd si contingat ut uterque litigans personam possessoris sustineat, ut si duo qui de jure venandi contendunt, suam ambo possessionem probent, præferetur ille, cujus antiquior est possessio, vel titulo munita. Si vero utrobique sit paritas, cuilibet possessio communiter aut divisim adjudicanda erit,

secun-

secundùm tritum istud, *Uti possidetis: ità possideatis.* Ceterum quidquid in casibus dubiis faciat Judex, nec uni præ altero, eò quòd sibi amicus sit, favére; nec ab alio quidpiam accípere potest, ut in ejus gratiam judicet: unde meritò confixa est an. 1655. propositio hæc ab Alexandro VII. *Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest Judex pecuniam excipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.*

Conclusio II. In casibus à lege obscurè tactis, aut etiam prætermissis Judex habet semper fixum aliquid, quod sequatur, & a quo recedere non potest pro nutu & arbitrio.

Prob. 1mo. Ut Judex in casibus utrolibet sensu ambiguis judicare pro nutu & arbitrio non possit, sufficit ut tunc temporis, id quod omnibus ritè ponderatis æqui & veri magis similè detexerit, sequi teneatur: atqui res ità se habet. Deficiente enim lege positivâ, eam sequi necesse est quæ nunquam deficit, naturalem scilicet, quæ debito modo interrogata, semper id respondet quod verum est; ergo.

Prob. 2do. Judex in casibus qui arbitrarii dicuntur, & malè, eo se debet gerere modo, quo vir prudens cujus arbitratui rem suam partes communi voto commiserint: atqui nemo hactenus somniavit hominem hunc quidquid volet arbitrari posse, sed id solùm quod omnibus maturè inspectis æquitati consentaneum magis crediderit; ergo.

Quæres an Judex possit ea supplere, quæ ab Advocatis imperitè prætermissa fuerint.

R. in primis ad Judicem etiam delegatum pertinere, ut patri litiganti idoneum procuret Advocatum, si hunc ob paupertatem, adversarii potentiam, aliave de causa obtinere nequeat. Ità constitutum est cap. 1. ff. *De postulando.* & verò alioqui pauperes à potentioribus opprimerentur, quod à Judicibus prohibendum.

R. 2do. ea quæ sunt *de jure*, si ab Advocatis omissa, aut minùs bene dicta fuerint, debere suppleri: non autem ea quæ sunt *de facto*, saltèm communiter. Ità vulgò Doctores in Le. unic Cod. *Ut quæ desunt Advocatis partium Judex suppleat.* Hinc tenetur Judex ineptum actoris libellum rejicere, concedere dilationes, testes haud legales excludere, &c. quia ista hæc sunt *juris.* At verò monere partium alteram, ut utatur dilationibus, vel privilegio sibi concessis, ut pro injuria satisfactionem petat, ut certa producat instrumenta, nec potest nec debet; cùm nec Advocatum agere, nec de studio partium suspectum se reddere debeat. Dixi *regulariter*, quia si factum aliquod vel aliunde, vel ex actis no-

torium sit, potest illud Judex supplere, cùm à partis Advocato suppressum est; puta si publicè aut ex dictis constet, aliquem ex delicto inhabilem esse ad standum in judicio, itèm eum jam præscripsisse rem de qua lis movetur; imò de bono publico, causa pia vel matrimoniali, aut pupillorum rebus sermo sit, plura poterit Judex supplere, quàm alioqui possit.

Ut, & antequam solvatur tertia difficultas, quæ Theologos. Canonistas, legumque civilium peritos jam dudum exercet, quædam sunt prænotanda, quò certa ab incertis separentur.

Et quidem; 1mo fatentur omnes Judici, qui non omnino certam rei alicujus notitiam habet, curandum esse ut & conscientiam deponat, & secundum allegata ac probata judicet. Debet quidem conscientiam deponere; quia *quidquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam*, ex cap. 13. *De restit. spoliat.* sed & ex allegatis ac probatis judicare debet, quia pessum iret judiciarius ordo, si ob privatam notitiam incertam & fortè falsam posset Judex ab allegatis & probatis recedere.

2do. Et id etiam communiter agnoscunt Doctores, à Judice secundùm allegata & probata absolvendum esse reum, quem propriis oculis delinquentem perspexerit: 1mo. quia generaliter constitutum est, ut actore non probante absolvatur reus; 2do. quia è duobus malis quæ simul vitari non possunt, illud amplectendum est, quod minus fuerit; minùs porrò est ut absolvatur reus, quàm ut judiciarius ordo negligatur; 3tiò. quia Judex saltèm ordinarius, cùm unus sit testis, ac proinde nullus, gratis & irrito ad minùs conatu reum de quo nunc, morti addicere tentaret.

3tio. Id etiam apud omnes receptissimum est, ut Magistratus antequam judicet ex allegatis nullum non moveat lapidem ut innocentis fortunæ, & multò magis vitæ consulat. Unde debet 1mo. instrumenta & testes plenioribus oculis perpendere, interrogare circumstantias loci, temporis, &c. ut qui hucusque convenerunt testes, tandem pugnantia loquantur; quæ artis species feliciter cessit Danieli in causa Susannæ; 2do. debet Judex inquirere an non aliqua de causa, puta cujusdam exceptionis ope repellere possit actionem vel accusationem ab iniquo teste illatam, 3tio. si media hæc minimè succedant, tenebitur Judex vel efficere ut reus è carcere aufugiat vel causam remittere ad Superiorem, eumque de accusati innocentia etiam jurejurando facere certiorem. Quòd si idem sit Iudex. qui Princeps supremus, is insonti vitam dare tenebitur. Si autem omnia hæc perperam tentata fuerint, quæritur quid à Judice fieri debeat. Sit

Conclusio III. Judex potiùs debet duriora quæque & ipſam mortem pati, quàm inſontem ex allegatis & falsò probatis morti addicere.

Prob. 1mo. Judici potiùs moriendum eſt, quàm id faciendum, cujus faciendi nullam vel à Republica, vel ab ipſo Deo poteſtatem recepit: atqui Judex nec à Republica, nec à Deo recepit poteſtatem interimendi virum certò innocentem Non à Republica, tum quia nec hæc inſontem morti addicere poteſt, etiamſi devitando urbis incendio agatur, ut docet S. Thomas 2. 2. q. 108. a. 4. ad 2. tum quia tota Reipublicæ poteſtas oritur à Deo: atqui Deus nullibi vel Reipublicæ vel alii cuilibet conceſſit poteſtatem interficiendi innocentis. Poteſtas enim tanti momenti, exprimi deberet aliquo verbi divini textu tam evidenti, tam *cogente*, ut ille vix ullo effugio declinari poſſet; atqui nullus in præſenti negotio profertur textus, qui ſit omni exceptione major; imò nullus qui congruè & ſolidè elidi non poſſit; ut paulò poſt oſtendam. Quæro autem an hominis vita, ab authoritate adeò incerta & ad minus in utramque partem verſatili pendere poſſit.

Confirm. 1mo. ex Exodi cap. 23. ubi ſic loquitur ipſe ſupremus Judex: *Non ſuſcipies vocem mendacii ...... non ſequeris turbam ad faciendum malum, nec in Judicio plurimorum acquieſces ſententiæ ut à verò devies*: atqui contra legem hanc, quæ cum non diſtinguat, ſine diſtinctione intelligenda eſt, peccat qui innocentem morti devovet. Suſcipit enim vocem mendacii fœdiſſimi; ſequitur turbam ad faciendum malum; à vero deviat, nè deviet à ſententia plurimorum; * & nedum eruat *eos qui ducuntur ad mortem*, eoſdem interimit; quando quidem *ille aliquid facit*, *cujus authoritate fit*, ut cùm aliis docet S. Thomas q. 64. art. 2. ad 1. & aliunde, quidquid clament adverſarii non poteſt cenſeri agere per accidens, qui ſciens & volens agit id unde directè ſequitur alterius internecio.

Prob. 2do. Non poteſt Judex id quod intrinſecè malum eſt: atqui ex falſis allegatis inſontem vita mulctandum judicare: eſt intrinſecè malum. Tam enim intrinſecè malum eſt ex allegatis contra propriam ſcientiam quempiam inſontem vita privandum judicare, quàm intrinſecè malum ſit carnifici idem judicium contra propriam ſcientiam exequi: atqui hoc intrinſecè malum eſt; cùm non magis tortor puplico judicio dirigi poſſit in ordine ad auferendam innocenti vitam, quàm eodem dirigi quis poſſit in ordine ad cognoſcendum ut uxorem ſuam, eam quam invictè ſcit non

esse suam; & quam utique nec ut privata, nec ut publica persona cognoscere posset; ergo.

Objiciuntur quinque: 1mo. quòd Judex ut rectè judicet, judicare debeat ut Vicarius Reipublicæ, ac proinde sicut judicaret Respublica: jam verò si Respublica judicaret, indubiè sequeretur publicam scientiam; ergo & Judex eam sequi tenetur; 2do. ideo Duci turrim, in qua multi sunt innocentes subvertenti, non imputatur mors eorumdem innocentium, quia eam directè non intendit, sed solùm expugnationem urbis: atqui pariter Judex non quærit innocentis mortem, sed solam observationem legum, quæ non sine gravi multitudinis offensione violarentur; ergo innocentis mors eidem Judici imputari non debet; 3tio. posita semel opinione nostra flagitiosus quisque absolvi poterit à Judice corrupto; quia sufficiet ut Judex palàm & audactér dicat sibi constare de innocentia accusati; 4to. consultus circa præsentem casum Innocentius III. respondet, *quod cùm ordinarius teneatur obsequi delegato, etsi sciat sententiam* ejus *injustam, exequi nihilominùs tenetur eandem, nisi apud eum efficere possit, ut ab hoc onere ipsum absolvat*, cap. 28. *De offic. Jud. deleg.* 5to. idipsum non obscurè definiunt sacri Codices: Deuter 17. v. 6. *In ore duorum vel trium peribit, qui interficietur.* Matth. 18. *In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum.* Verùm hæc facile solvuntur. Unde

R. ad 1. neg. min. Respublica enim vel malè judicaret, vel non condemnaret eum, cujus innocentiam certò compertam haberet. Unde tunc, aït Sylvius, ab omni judicio abstinere deberet; sicut enim condemnare non posset, quia resisteret jus naturale innocentem necari prohibens; sic nec posset absolvere, quia juridicè absolvi nequit, is quem jura reum convincunt.

R. ad 2. neg. maj. Judex enim innocentem morti addicens, tam directè mortem ejus intendit quàm intendat mortem nocentis, quoties eum tortori tradit capite plectendum; at verò Dux, urbis expugnandæ gratia turrim subvertens, solam ejus intendit subversionem, quæ non necessariò, sed solùm per accidens cum innocentium morte consistit. Habet ergo Dux objectum immediatè legitimum, non autem Judex: neque hujus actio hinc innocens effici potest, quod formam legibus præscriptam sequi velit; quandoquidem circumstantia bona actionem de se malam honestare nequit; alioqui mundus foret, qui privatâ authoritate interficeret hominem palam flagitiosum, ut ei omnem deinceps nocendi viam præcluderet.

R. ad 3. 1mo. vix fieri posse ut Judex, hominis de actione facinorosa juridicè convicti patrocinium suscipere ausit. Est enim id & actorem & testes in calumniosos traducere, quod nec facile est, nec, si prima vice succederet, succederet altera; 2do. non ideo deseri debet opinio, quia scelesti quidam ea abuti possunt: præsertim cùm etiam opposita & graviùs & faciliùs abuti possunt viri nequàm sumendo ex ea occasionem conjurandi contra inimicum, quem bonis emungi, vel è medio tolli cupiunt; persuasi nempe Judicem quocumque in casu teneri ad deferendum duobus testibus, qui fraude strenuè composita, innocenti stragem præparaverint, porrò melius foret centum nocentes absolvi, quàm innocentem unum damnari morte.

R. ad 4. 1mo. in eo Innocentii textu non est sermo de pœna mortis, aut mutilationis: ergo ex eo nihil pro præsenti casu colligi potest; 2do. neque etiam in eo agitur de sententia quæ ob adversarii dolos, aut falsas literas nulla sit & invalida, sed solùm de sententia injusta, qualis esse potest sententia ex odii aut vindictæ motivo in reum lata hanc autem exequi tenetur simplex Ordinarius, cui, ut loquitur citatus Pontifex, *Non cognitio, sed executio tantum demandatur.*

R. ad 5. dist. *In ore duorum vel trium peribit; qui interficietur*, id est, non peribit, nisi qui à duobus saltèm criminis convictus fuerit, C. id est, peribit necessariò quem duo vel tres reum esse probaverint, etiam ex falsis allegatis, N. Itaque scripturæ sensus est non posse damnari hominem ab uno duntaxat teste accusatum; unde statim addit Moyses, *Nemo occidatur uno contra se dicente testimonium.* At verò neque hìc, neque ullibi dixit Scriptura, tantam semper & in omni casu habendam esse fidem duobus testibus, ut innocens ex eorum depositione semper morti addicendus sit: cùm nè in civilibus quidem duorum semper sufficiat assertio, ut patet tum in Matrimoniis, quæ ultra duos testes Parochum, & in testamentis quæ plures, quàm duos testes requirunt.

Major est difficultas an Judex innocentem probatum nocentem, condemnare possit in causis civilibus, aut criminalibus, minoribus, in quibus tantùm agitur de pœna pecuniaria officii privatione, vel exilio. Affirmat cum pluribus aliis Sylvius, posito tamen quòd neque detegi falsitas possit, nec impediri processus, & insuper *magna boni communis utilitas, seu potius necessitas requirat ferri sententiam.* Assertionis hujus ratio est; 1mo. quòd Judex in præsenti casu non

affe-

afferat damnum irreparabile, secus cùm vita quempiam aut membris privat; 2do. quòd Respublica de iis civium bonis quæ *fortunæ* dicuntur, disponere possit, cùm id ad commune bonum necessarium est; ergo & Judex cui authoritatem suam commisit Respublica, de iis poterit disponere; sic tamen, ut prohibere nequeat, quin injustè damnatus compensatione uti possit.

Hæc opinio duplici potissimum de causa difficilis videtur, 1mo. quia non satis congruit probationibus contra S. Thomæ sententiam modò adductis; 2do. quia etsi Respublica suum urgente de causa bonum auferre possit civibus, at non tanquam facinorosis, cùm reipsa facinorosi non sunt: civem enim innoxium, insceleratum traducere, & ut talem plectere exilio, vel triremibus ad aliquot annos, videtur intrinsecè malum. Esto igitur vir frugi, ut alii plures qui quotidie causa cadunt sine dedecore, bonis suis spoliari possit, cùm alioqui graviter turbaretur Respublica; at vix credo eidem aspergi posse infamiæ labem, sive per exilii pœnam, sive per bonorum privationem, quæ admissi ab eo criminis pœna esse videatur.

ARTICULUS TERTIUS.

De obligatione Judicum in ordine ad eos quibus jus dicendum est.

PRæcipuas quæ hîc moveri possunt difficultates paucis thesibus complectemur.

CONCLUSIO I Judex iis solùm jus dicere potest, in quos jurisdictionem habet.

Prob. ex ipsa judicii natura, quæ *exposcit* * *ut sententia in subditos duntaxat feratur*: unde receptum istud, nullum in Judice majorem esse defectum quàm jurisdictionis. Neque verò illicitè solùm, sed & invalidè sententiam fert Judex in non subditum; Hinc etiam sententiæ; quas tulit Judex in loco à Jurisdictione sua exempto, quale est cœmeterium, cassæ sunt & irrita.

Ex his colliges graviter peccare Laïcos qui Ecclesiasticam, aut Clericos qui laïcam jurisdictionem usurpant; quive contra reos decernunt pœnas, quas decernere prohibetur.

Sic cavere debent Officiales nè Clericos quos punire volunt, damnent exilio, triremibus, publica flagellatione, stigmate liliofo, aut ea publicæ reparationis specie, quam ga-
licè

licè dicimus: *amende honor able.* Imò cùm certæ summæ solutionem imponunt, non mulctæ, sed eleemosynæ vocabulo uti debent.

Sic etiam cavere debent Laïci judices nè in Plectendis Clericorum culpis limites sibi jure concessos transgrediantur.

Conclusio II Judex dona, munera, & pensiones ab iis quibus jus dicit, accipere non potest sine gravi peccato. Unde stipendio suo, & quidem intra limites sibi permissos contentus esse debet.

Prob. 1mo. ex Scriptura Eccli. 20. *Xenia & dona excæcant oculos Judicum, & quasi mutus in ore avertit correptiones eorum.* Prov. 17. *Munera de sinu impius accipit, ut pervertat semitas judicii.* Unde sic: peccat graviter qui se se exponit cæcitati voluntariæ, in re, quæ totam animi perspicacitatem requirit; quique rectas judiciorum semitas pervertit: atqui hæc facit Judex qui donorum amori cedit; idque non minùs declarat ratio quàm Scriptura; ergo.

Prob. 2do. ex jure Canonico, *Non licet*, aït ex S. Augustino Canon. 71. XI. q. 3. *non licet Judici vendere justum judicium.* & can. 66. ibid. *acceptio nummorum prævaricatio veritatis est, unde & pro justo dicitur: Qui excutit manus suas ab omni munere, iste in excelsis habitabit.*

Prob. 3tio. è Regum nostrorum sanctionibus, quæ plus apud avaros Judices poterunt, quàm quæcumque Scripturæ aut Canonici Juris authoritates. Hîc citat auctor edicta Henrici III. Caroli VII. Ludovici XII Francisci I. & Ludovici XIV. Galliæ Regum. Pro Polonia satis fuerit attulisse formulam Juramenti præscripti judicibus Tribunalis Regni per Constit. anni 1726. Tit. Korrektura Tryb. Kor.

Hinc colliges 1mo. Judicem teneri ad restituendum quidquid à partibus litigantibus receperit; tum quia gratis jus dicere tenetur; tum quia receptio cujuslibet doni, mera censetur concussio secundùm regni leges; tum quia Clerus Gallicanus an. 1700. propositionem istam, *Possunt Judices accipere munera à litigantibus, nec tenentur restituere quæ acceperint ad pronuntiandam sententiam*, reprobavit ut *falsam, perniciosam, verbo Dei contrarium, & Judicum corruptelas inducentem.*

Colliges 2do. hæredes Judicis, qui magnam boni sui partem ex receptis muneribus lucratus est, ad ejus restitutionem teneri, & hæc quidem restitutio ei qui rem suam dedit, facienda est, sive Judex extorserit, sive litigans sponté dederit, etsi eos qui pauperibus restituissent, prout iisdem restituendum censent multi, damnare non præsumam.

Colliges 3tio. quòd licèt possit absolutè Judex, lite jam dijudi-

dijudicata, munus aliquod accipere à partibus, multiplici tamen hic præcauto opus sit. Si enim munera non tam in animi benè memoris signum offerantur, quàm ut Judex ad favorem in lite prope diem futura inclinetur: utique abjicienda erunt, aut si jam consumpta sint, in æquivalenti restituenda.

Colliges 4to. Judicem Ecclesiasticum qui se muneribus corrumpi sinit, gravius peccare quàm Secularem, ratione status sui. Imò *spiritualis Judex vendendo verum judicium, simoniam committit* ex S. Thoma in 4. dist. 25. a. 3. Quod intelligo de Judice negotia spiritualia tractante: alioqui non video cur Senator Clericus, plus simoniæ reus sit quàm Secularis, si de negotiis purè civilibus sermo sit.

Quæres 5to. an Judex munus Collectoris vectigalium recusare possit.

R. non posse nisi ab eodem sit immunis ex Officii sui privilegio. Aliàs debet reparare damnum, quod concivibus suis intulit, communia cum iisdem onera non partiendo.

Conclusio III. Judex in dicendo jure nullam debet habere rationem personarum.

Prob. quia Judex nec pauperis rationem habere potest, nec divitis. Non 1mo. pauperis; etsi enim, ut solidè ait S. Thomas 2. 2. q. 63. a. 4. ad 3. Judex *debet pauperi subvenire quantum potest*, at id *tamen* facere debet *sine læsione justitiæ: alioquin habet locum illud quod dicitur Exodi* 23. Pauperis quoque non misereberis; non 2do. divitis, cùm Deus severè admodum animadversurus sit in Judices, qui potentatum seculi muneribus aut timore labefactati, *causam viduæ non judicaverunt, causam pupilli non direxerunt, & judicium pauperum non judicaverunt.* Jerem. 5.

Hinc, ait S. Raimund. si Judex humani favoris servus, *nullo modo voluit sententiam ferre, & propter hoc pauper aliquis, vel alius amittit jus suum, debet* idem Judex *restituere litis æstimationem ei, qui propter ejus negligentiam læsus est.* Ulteriùs progreditur S. Thomas, & docet quòd *quantumcumque scandalum debeat sequi, Judex debet facere quòd jus suum* unicuique privato *reddatur;* licèt ab *illatione pœnarum* scelesto cuipiam inferendarum abstinere debeat, seu mitigando, seu etiam prætermittendo severitatem juris, *si videt ex* earum *inflictione majus incommodum Reipublicæ* proventurum esse.

Conclusio IV. Judex debitam in examinandis ac terminandis litibus diligentiam tenetur adhibere.

Prob. Debita diligentia duo requirit 1mo. maturum rei dijudicandæ

eandæ exeamn; 2do. celeritatem in ferenda ſententia, quantam cum prædicto examine conciliare licet: atqui utrumque debent Judices ſubditis ſuis: 1mo. quidem rei totius examen maturum; cùm alioqui in rebus ſæpè intricatiſſimis non omnes ſcrutari poſſint rerum facies, quarum tamen ſi vel una elabatur, mutabit judicium, excedetque ſive à bonis poſſeſſor legitimus, ſive ab honore & vita homo innocens: 2do. debent & celeritatem, nè, ut toties evenit, vel ambo litigantes omnem erogent ſubſtantiam, priuſquàm judicium obtineant; vel pauperes tot ſumptibus ferendis impares, ad iniquam tranſactionem, & fortè aliquid deterius miſerè adigantur, intendant ergo Judices in exemplum Sancti Job, qui cap. 29. de ſe aït: *Pater eram pauperum, & cauſam quam neſciebam, diligentiſſimè inveſtigabam.*

Hinc colliges ad reſtituendum teneri, 1mo. Judices qui ante diſcuſſam, ut decebat, cauſam, judicium iniquum tullerunt: imò gravis adhuc peccati conſcii eſſent, ſi in hoc caſu non receſſiſſent à juſtitia, quia non niſi materialiter bene judicaſſent; 2do. & eos etiam qui dilato de die in diem rerum examine, cauſa ſunt, cur teſtibus jam mortuis, aut aliò profectis, deſint probationes, cur pupilli, quibus protectores ſuos mors abſtulit, hæreditatis ſuæ jacturam fecerint, &c.

CAPUT QUARTUM.

De obligationibus eorum qui ad Judicia concurrunt.

AD judicia ſuo modo concurrunt Advocati, Referentes, Procuratores, Notarii, Scribæ, & Apparitores.

Advocatus ille eſt qui in jure Licentiatus, & cauſidicorum matriculæ inſcriptus, ſuum in negotiis forenſibus litiganti parti auxilium præbet, conſilio, ſcripturâ, vel vivâ voce cauſam ipſius agendo.

Procurator is eſt qui litigantis mandato & nomine, cauſam in judicio proſequitur; differt ab Advocato, quòd Advocatus non eodem modo agere cenſeatur partis nomine.

Referens ille eſt è Judicibus cui litis vel inſtantiæ committitur examen, ut illud Judicibus aliis referat, quò deincéps ad judicium deveniatur.

Notarius ille dicitur qui legitimâ inſtitutus eſt authoritate ad ſcribenda acta ſeu inſtrumenta, quæ in judicio, vel extra judicium fidem faciant.

Scriba

Scriba is est qui scribit Magistratuum judicia, & scripta tradit partibus.

Apparitor, quem alii lictorem vocant, est justitiæ officiarius, cui incumbit assignationes & vadimonia deferre & exhibere pro lite inchoanda. De iis omnibus dicendum, sed paucis.

ARTICULUS PRIMUS.

De obligationibus Advocatorum.

ADvocati plerumque vocantur *justitiæ satellites*, *judiciorum athletæ*, *tutela privatorum*, *quin & Reipublicæ salus*: hinc uno quasi intuitu produnt se præcipuæ eorum obligationes, quæ ut magis innotescant, fit.

Conclusio. Advocati scientia plurima, fidelitate, diligentia, justitia, & charitate & probitate conspicui esse debent.

Prob. 1. pars. Advocatus vel causas agere, vel consultus de jure respondere debet: atqui ad utrumque scientia non mediocri opus est. Cùm necessum sit ut apprimè teneantur Regum nostrorum Sanctiones; consuetudines sæpiùs variæ; innumeræ juris formalitates & ipsum jus Cæsareum, *legum mater*, præsertim verò Justinianeæ Institutiones, quæ œconomiam totius juris complectuntur; ac demùm generalis artium omnium notitia, cùm non tantùm de jure, sed & *de rebus sacris, de agro colendo, &c.* agere tenentur, ut docuit Oratorum princeps.

Prob. 2. pars. Fidelitatis nomine hic intelligitur, tum ipsa secreti fides, tum sincéra ea ingenuitas quâ Clientibus res aperiuntur nudè & ut se habent; atqui utrolibet accepta sensu fidelitas, est Advocato supra modum necessaria. Alioqui enim Clientum negotia subvertit, nedum juvet; sive eorum arcana parti adversæ revelando; sive suadendo ut incipiant litem iniquam perinde ac ruinosam: utrumque porrò legibus naturæ adversatur; primum autem expresè prohibitum est à Carolo VII. anno 1453. secundum à Carolo IX. anno 1560.

Prob. 3. pars; 1mo. Quia Advocato, ut vel respondeat de causa, vel eandem agat, necesse est ut & omnes rei aliquando intricatissimæ circumstantias cognoscat, & eandem omnibus, quibus moraliter potest, sustentet motivis, non iis solùm quæ peremptoria sunt, sed & iis etiam quæ quandoque minutiora sibi videntur; cùm ista ut fatentur artis periti, Judices nonnullos potentius flectant, quàm quæ plus nativi roboris habere creduntur: atqui munia hæc absque ingenti diligentia præstari non possunt; ergo.

2do.

2do. Quia nihil non moliri debent patroni; ut Clientum suorum negotia, quàm primùm moraliter fieri potest, terminent; cùm mora & sumptus augeat, & ad iniquas transactiones redigat, & causa sit cur pereant probationes; ac demum familias etiam nobiles ad xenodochium non rarò conducat.

Prob. 4. pars. Justitia est virtus quæ suum unicuique tribuit: atqui hæc virtus, si cuï unquam, certè causarum patronis necessaria est: 1mo. relativè ad se ipsos, nè plus exigant, quàm sibi permissum sit; nè contra leges transigant *de quota parte* litis, v. g. de dimidia aut tertia parte; nè scripturas multiplicent; nè litem, quam primò justam crediderant, detectâ ejusdem iniquitate, tueri pergant; 2do. relativè ad clientes, nè quos amicè componere possunt, ad litem mille modis periculosam stimulent, nè impensis onerent, aut fatigent dilationibus; 3tio. relativè ad adversas clientum suorum partes, nè dolo, artibus malis, aut mendacio, easdem à jure suo deturbent; ergo.

Prob. 5. pars. Charitas duos è multis effectus parit, 1mo. ut pauperum, viduæ præsertim & pupilli patres simus; 2do. ut proximi famam non violemus temerè, sed tunc solùm perstringamus cùm absolutè necessum erit: atqui neutrùm præstabit, sed oppositum, Advocatus cuï defuerit vera & Christiana charitas: 1mo. quidem non juvabit viduam & pupillum pauperes, præsertim cùm adversùs divites mundi hujus juvandi erunt. Una enim est châritas, quæ non quærens quæ sua sunt, iis sponte opem ferat, à quibus nihil expectat retributionis; 2do. nedùm parcat proximi famæ, eandem carpet, quo asperiori dente poterit, & innumera quæ ad rem non faciunt convicia jaciet in miseros, eos præsertim quibus non arriserit multitudo; prout testatur frequens experientia de tot Advocatis, qui ut cum Apuleio loquar, *linguæ suæ venenum vendunt*; ergo.

Prob. 6. pars: Quia si probitate destitutus sit Advocatus, nihil implebit eorum, quæ hactenùs dicta fuêre. Consultus respondebit pro nummo; utrique parti consilia dabit, utramque impellet ad inchoandam litem, &c.

Hinc colliges graviter ex natura rei peccare, & ad restituendum teneri Advocatum, 1mo. quoties ex malitia imprudentia, aut etiam ignorantia, causa fuit, cur cliens vel malam litem inchoaret, vel à justa causa excideret; vel indebitas impensas faceret. Neque ut Advocatus restituere debeat, requiritur negligentia crassa, sed sufficit levis, ut colligere est ex iis quæ dicam in Tract. de Justitia.

2do. Cùm adversæ parti, ejusve Procuratori secretum clientis revelat, & arma contra eundem præbet, & tunc *ultra*

peccatum injuſtitiæ & proditionis tenentur ad omne damnum & intereſſe læſo, prout cum communi docet S. Anton. 2. part. tit. 6.

3tio. Cùm rem judicio maturam iniquis artibus protrahit, ſive in clientis, ſive in adverſæ partis præjudicium.

4to. Cùm cauſam, quæ primò juſta videbatur, etiam comperta ejuſdem iniquitate non deſerit: atque in hoc caſu tametſi retinere poſſit ſtipendium ei debitum labori, quem bona fide præmiſit, nihil deinceps recipere valet, alioqui recepturus in ſtipendium injuſtitiæ. Debent ergo, ait S. Thomas 2. 2. q. 71. art. 3. ad. 2. *Cauſam deſerere; vel eum cujus cauſam agunt, ad cedendum inducere, vel ad componendum ſine adverſarii damno*: neque tamen tunc licitum eſt Advocato prodere ſecretum partis ſuæ, *ut aliam partem juvet*. Nihilominùs cenſet Lugo eam S. Thomæ doctrinam limitari debere, 1mo. ſi reus capite damnandus ſit, niſi Advocatus revelet actoris injuſtitiam; 2do. ſi ageretur de celeberrima fama, honore & ſtatu perſonæ illuſtris. In his tamen caſibus anteà monendus eſſet actor ut ab injuſtitia deſiſteret, quàm prodendus. Quin & expendere deberet Advocatus, an non ſibi tantùm nociturus eſſet, quàm alteri profuturus; an non procreaturus grave ſcandalum.

Quòd ſi patronus iniquæ litis actor, cauſam vincat, leges abrogatas citando, eas quæ ſubſiſtunt alienum in ſenſum detorquendo; producendo falſos teſtes, vel falſa inſtrumenta, tenetur de damno partis immeritò condemnatæ.

5to. Cùm ea detegit adverſæ partis crimina, quæ ad rem non faciunt: putà ſi à Judicibus obtenturus, ut qui puellam decepit, prolem nutriat, alios ejuſdem in hac vel alia materia lapſus in foro conclamet. Cetera omitto conſectaria, quæ attendenti cuilibet ſponte ſe offerent.

Quæres 1mo. An Advocatus cauſam dubiam aut minus probabilem agere poſſit.

R. ad 1. Advocatum tueri poſſe cauſam dubiam. Ratio eſt 1mo. quia clientes rem quæ tam ſua eſſe poteſt quàm alterius, alteri dimittere non tenentur; ergo de ea Judicem interrogare poſſunt, ſi aliter inter ſe convenire non poſſunt; ergo & eis coram Judice miniſterium ſuum præbere poſſunt Cauſidici: ſi tamen eos anteà moneant rem verè eſſe dubiam; ſi enim eam pro certa & indubitata darent, & cliens ſic affectus eſſet, ut compertâ dubietate abſtineret à litigando, jam Cauſidici eſſent efficax cauſa litis, & damnorum quæ ſequuntur ex lite; 2do. quia niſi Advocatis liceret in cauſa dubia patrocinari, ſupprimi poſſent univerſa Orbis tribunalia; cùm lites ut plurimùm ſint de cauſis dubiis. Hæc

Hæc tamen locum non habent 1mo. in causa capitali quia sicut graviter peccat actor qui vult morte affici hominem cujus culpa & innocentia æquale dubium habent, sic & peccat Advocatus eidem actori deserviens; 2do. neque etiam juxta multos, cùm agendum est contra possessorem, qui eo ipso quòd in dubio versatur, melioris est conditionis secundùm leges. Si tamen actoris motiva verè dubiam facerent possessionis validitatem, jam uterque ejusdem conditionis esse videretur.

Ceterùm si res ut Advocato, sic & Judicibus dubiæ videantur, non video quâ æquitate totum uni, alteri nihil assignare queant. Unde censeo necessum esse, ut Judex vel litigantes componat, vel rem dividat inter illos; vel si ea dividi nequit fructuum partem alterutri assignet, aut aliter compenset.

R. ad 2. Advocatum nec consulere nec patrocinari posse pro parte minus probabili contra probabiliorem. Ratio est quòd nemo alium juvare possit in actione, quam is sine peccato exequi non potest: atqui cliens non potest exigere, ut sibi adjudicetur res, quam probabiliùs judicat alienam esse, non suam; neque hanc ipsi sine injustitia tribuere possunt Judices; ergo.

Hæc nostra opinio non obtinet solùm in causa sanguinis, vel omnium bonorum, sed in iis etiam quæ levioris sunt momenti: cùm nemo ut suum repetere possit aliquid etiam leve, quod probabilius judicat esse alterius.

At, inquies, medicus ægro jam desperato subvenire potest, ergo & Advocatus causæ minùs probabili.

R. neg. conseq. Medicus enim neque ægro nocet, neque alicuï tertio: at verò Causidicus clienti suo nocet, si eum non monuerit; aut saltèm adversæ ejus parti quam adigit ad molestiam & impensas pro re jam satis sua. Atque hinc denuò colliges Advocatum teneri deserere causam, quæ primò dubia sibi vel æqua videbatur, deinceps verò visa est minùs probabilis, nisi fortè prudenter æstimet, id quod sibi in tali materia videtur minùs probabile, Judicibus probabilius visum iri. Quanquam & in hoc casu malim Advocatum clienti liberum facere ut recurrat ad alios, qui de re aliter sentient, quàm ipse sentiat: nisi tamen exuat conscientiam quam de re proposita gerit, existimando scilicet præ modestia quæ non semper fallit, se aliorum judicio magìs quàm suo inniti debere. Hîc addo non omnem causam quæ secundùm humanas leges indubia sit, ab Advocato suscipiendam esse. Sic quem norit alteri summam debere, quam creditor defectu chirographi sibi debitam esse satìs probare nequit, debet ut malæ fidei hominem repel-

 lere,

lere, absolvendum quidem ab hominibus præsumptione deceptis, sed à Deo condemnandum.

Quæres 2do. An Advocatus debeat agere causam pauperis, à quo nihil præmii expectare possit.

R. Cum S. Thoma 2. 2. q. 32. art. 5. ad 3. & q. 71. art. 1. Advocatum teneri gratis opem ferre pauperi, *cùm apparet evidens & urgens necessitas, nec apparet in promptu qui ei subveniat.* Unde quod alibi dicemus de Eleemosyna pauperi facienda à divite in præsenti locum habet, eique meritò applicatur à Sylvio in eand. q. 71. sed & hîc urget in Proverb. 24. *Erue eos qui ducuntur ad mortem; & qui trahuntur ad interitum liberare nè cesses.* Quod si nemo pauperis hujus causam agere velit, debet is ad Judices recurrere, qui eidem de Advocato providere tenentur.

ARTICULUS SECUNDUS.

De obligationibus Procuratorum, &c.

Ne quod in materiis affinibus contingit, eadem sæpiùs repetere cogamur, præcipua hîc recensere sufficiet peccata, quæ à Procuratoribus, Notariis, & similibus committuntur: inde enim potissimæ eorum obligationes intelligentur. Itaque

Peccant Procuratores 1mo. cùm aliquid faciunt eorum, quæ Causidicis prohibita esse diximus sive erga clientes, sive erga adversas clientulorum partes; ut cùm scripta inanitèr multiplicant: 2do. cùm clientes vel ad compositionem iniquam inducunt, ut faveant adversæ parti; vel à justa compositione retrahunt in lite dubia, quam certam esse jactitant: 3tio. cùm majus accipiunt stipendium quàm lege, aut recepta proborum consuetudine sibi permissum sit; 4to. cùm stipendium accipiunt pro scripturis lite jam judicata confectis; aut pro præambulis inventariorum: quod vetitum est Constitutioue Ludovici XIV. anno 1667. tit. *des Dépens* art. 11. 5to. cùm partium sacculos, ea qua par est diligentia non custodiunt; cùm earum secreta, vel ex garrulitate, vel quia ab iis revocati sunt, propalant: 6to. cùm causam primò acceptam, primò non procurant, servato tamen Juris ordine qui quandoque exigit ut gravia negotia, levioribus præcurrant, &c.

Peccant Referentes 1mo. cùm rem cui referendæ impares sunt, referendam suscipiunt: 2do. cùm partium instrumenta per se non legunt, sed excerpta solùm aliena manu exarata, nisi manus hæc sit admodum perita, & fidelis; 3tio. cùm rem referunt tardius quàm decebat, ità ut ex mora crescant litigantium

gantium impensæ; 4to. cùm in referendo, aliquid omittunt substantiale, unde contingit litigantem excidere causa saltèm ex parte; 5to. cùm jus unius magis quam alterius exponunt; 6to. & idem de ceteris Judicibus dicendum, cùm revelant quis uni vel faverit, vel adversatus fuerit suffragando: quæ secreti proditio malorum ferax, pluribus Regum nostrorum Edictis severè prohibita est.

Peccant Notarii ac Tabelliones, 1mo. si ex imperitia, vel iniquitate instrumenta ritè non conficiant; aut ambiguas apponant clausulas, quæ lites sint pariturae.

2do. Si testimoniis testium, aut partium dictis vel factis, aliquid addant vel detrahant; neque res sincerè scribant ut se habent, aut saltèm sincerè, ac proinde ab homine in iis rebus abundè versato scribi curent.

3tio. Si conficiant acta legibus reprobata; putà si excipiant testamentum hominis ratione destituti, si simoniacum, confidentialem, aut usurarium recipiant contractum, eo etiam in casu, in quo licitum est mutuanti mutuum petere sub usuris.

4to. Si extorquendæ pecuniæ animo differant instrumentorum expeditionem; aut denegent acti transumptum ex cujus defectu non possit quis sua sibi jura vendicare.

5to. Si loco veri Testamenti quod casu interierit, aliud simile confingant: itèm si ex pòst facto testamentum interpretentur; minuendo aut addendo.

6to. Si ab officio suo interdicti pergant, ut anteà instrumenta conficere.

7mo. Si instrumenta non custodiant cautè; iis enim sua culpa perditis, tenentur de damno.

8vo. Si juratum secretum violent, putà si aliis quàm contrahentibus instrumenti exemplar largiantur, absque prævia Judicis sententia.

9no. Si scribant solutam coram se fuisse summam, quæ in rei veritate non fuerit persoluta.

10mo. Si suadeant alicui ut mutuam det pecuniam homini quem solvendo imparem cognoscant: nedum enim id facere possint, debent admonere clientem, cùm aliquid norunt, quod vergat in damnum illius: hinc Toletus Lib. 5. cap. 62. docet Notarium, qui confecerit Testamentum, quo quis Legatarius instituitur, eundem monere debere, ut rebus suis consulat, postquam tamen eos monuerit qui legatum tradere debent, & ex culpa sua non tradunt.

Quæres 1mo. Quid de iis sentiendum sit Notariis, qui contenti servare breve quoddam instrumenti summarium, extensa instrumenti exemplaria partibus tradunt. R. Si protocolla hæc

 vel

vel eo modo, vel in iis regionibus fiant, ubi in judicio fidem facere non possint, peccare Notarios, quoties præsertim per longum tempus differunt plenam & integram instrumenti confectionem. Ratio est; quia moriente Notario partes, quæ nihil habent unde se tueantur in judicio, grave hinc damnum percipiunt. Debent ergo Confessarii urgere Notarios, ut omnia quamprimum in forma debita reponant; iisque absolutionem negare, nisi spes affulgeat futurum ut huic malo citiùs medeantur: quod de iis non præsument, qui hoc jam semel & iterum promiserint, nec steterint promissis: aut qui ex lucri fame, tot quotidie instrumenta recipiunt, ut omnia ad extensum perducere non possint.

Quæres 2do. Quid facere debeat Notarius qui falsa cudit instrumenta, nec imminente jam morte, habet unde restituat. R. Debet efficere, quantùm in se est, ut pars cui nocet instrumentum, servetur illæsa, sive exigendo, ut ille, in cujus gratiam cedit dolus, sibi restituat instrumentum, sive minitando se rem totam ut est, aperturum esse; sive tradendo Confessario schedulam qua declaret falsitatem instrumenti. Sed quia Notarius bonum habens nomen non magis tenetur se infamare quàm mulier adultera, idcirco expendendum est, an tanti sit damnum quod feret quis falsi instrumenti occasione, ut debeat illud reparari per jacturam boni ordinis superioris, qualis est fama. Hæc igitur ex circumstantiis pensari debent.

Quæres 3tio. An semper ad restituendum teneatur Notarius, qui scienter fecit instrumentum pro mutuo usurario.

R. 1mo. Si contractus manifestè usurarius sit, nullam esse restituendi obligationem; quia nemo est usurarius qui tale instrumentum in judicio proferre ausit; nemo judex, qui regulariter loquendo ullam ejus rationem habere possit. Si tamen alicubi Judices usuras solvi præciperent, teneretur Notarius de damno in defectum Judicis, ut & Judex in defectum usurarii. Idem dico si mutuans eò usque simplex esset, ut crederet se vi ejusdem contractûs posse in usuras conveniri.

R. 2do. Si contractus palliatam sub alterius debiti nomine usuram contineat; vel contractus sit invito mutuatario, & in gratiam usurarii, vel fit ad preces mutuatarii, qui eundem à Notario efflagitat, nè non obtineat summam qua indiget. Si primum, constat Notarium ad restitutionem teneri; quia hominis inviti damno cooperatur. Si secundùm, 1mo. Notarius peccat mortaliter contra juramentum quo spopondit se talia instrumenta nusquam conditurum esse; 1mo. incurrit excommunicationem latam in Clemen. *de Usuris*, si hæc vigeat in loco ubi conficitur instrumentum. An autem obnoxius fiat restitutioni,

ſtitutioni, contròvertitur; negant Tolet, Lugo, Navarrus, Sylviùs 2. 2. q. 78. art. 3. quia volenti & conſentienti non ſit injuria; mutuans autem ex hypotheſi eſt volens; cùm ſollicitet Notarium, qui plerumque importunitati cedit.

Dices: Si valeat hæc ratio, immunis etiam erit à reſtitutione uſurarius; cùm ei mutuatarius uſuras promittat ſciens & volens.

R. neg. maj. 1mo. Quia mutuatarius promittit *intereſſe*, ut liberet ſe à vexatione iniqua mutuantis: at verò Notarius nullam infert vexationem, à qua mutuatarius ſe redimere teneatur; 2do. mutuans intendit deinceps pactas uſuras exigere à nolente: Notarius verò non habet animum quidpiam deinceps exigendi ab invito. Quod hìc de Notario, idem de Teſtibus dicendum.

Quantùm ad Scribas ſeu Graffarios attinet, peccant ii contra juramentum à ſe præſtitum, & contra juſtitiam, 1mo. cùm ea revelant, quæ ſilentio premere debent; 2do. cùm Judicis ſententiam in Regiſtrum fideliter non referunt, aut falsificatam tradunt partibus; 3tio. cùm inſtrumenta exhibere nolunt iis, qui jus habent, ut ea ſibi exhibeantur; cùm in diſtribuendis litibus non ſequuntur ordinem juris.

Apparitores, pluribus modis & quidem graviter delinquunt: 1mo. cùm aliquid ultra juſtum ſtipendium exigunt; ut ſi cùm plures eadem die aſſignationes in locis paulò diſſitis dedêre, tot computant diætas, quot executiones confecerunt, 2do. cùm accepto mandato hominem ejuſve bona apprehendi, ſpe muneris moneant ut is ſibi, ſuiſve rebus caveant; 3tio. cùm in occupatione bonorum duriùs agunt, minantur, &c. ut extorqueant munera; 4to. cùm metu aut pretio corrupti, munus ſibi commiſſum non exequuntur tempore præſcripto, unde damnum partibus evenit; 5to. cùm extra limites, juriſdictionis ſuæ operantur; 6to. cùm in ſupellectilium venditionibus; vel conſtitutum ad licitationem tempus non largiuntur, vel certis emptoribus favent; 7mo. cùm finitâ venditione pecuniam ex ea provenientem iis, ad quos eadem pertinet, remittere ſine cauſa differunt.

CAPUT QUINTUM.

De obligationibus Dominorum temporalium.

PEr temporales Dominos, eos hìc intelligimus, qui præcipuam ratione feudi in Parochia authoritatem habent. Videndum quid Eccleſiæ, quid vaſallis ſuis debeant. Sit.

Conclusio I. Domini, seu ut aïunt, Dynastæ, Ecclesiam ejusque Ministros verbo & facto tueri debent.

Prob. Quia tota quæ in Dynastis residet authoritas, à Deo est, ac proinde juxta Dei intentionem exercenda: atqui ea authoritas melius exerceri nequit, quàm in Ecclesiæ, & Ministrorum ejus tutamen; ergo. 2do. quia Magnates sunt primarii Ecclesiæ filii; ergo ei omnem præstare reverentiam debent: non præstant autem nisi & à vasallis suis præstari curent.

Hinc colliges graviùs peccare Dominos qui Ecclesiam non frequentant, qui ceremonias ejus derident, qui Pastores ejus pro vilibus mancipiis habere videntur, qui eosdem, cùm suam pro Dei honore opem implorant, abjiciunt & dedignantur; qui Officiorum tempus, frequenter & notabiliter invertunt, non sine gravi fatigatæ multitudinis præjudicio, qui festivas dies saltationibus, aut litigiis inhonorari patiuntur, cùm impedire possent; qui forenses causas in Ecclesiæ vestibulo, aut cœmeteriis actitari patiuntur, & ad eas vocant campanæ sonitu; itèm & qui contra Regni hujus Jurisprudentiam, colligunt Campi partem Gallicè *Champart*, priusquàm Parochus collegerit decimas, qui demùm decimas ipsas usurpant, nisi eæ sint infœdatæ; aut qui metu vel minis prohibent, nè vasalli sui conducant Ecclesiæ, vel Monasteriorum decimas aut prædia, ut hæc ipsimet viliori pretio conducant; quod Regiis Constitutionibus severè interdictum est.

Sed & hìc notandum graviter peccare Parochos, qui improvidâ agendi ratione Dominorum animos à se abalienant; qui iisdem honorifica jura tribuere renuunt; qui contra eorum excessus quasi nominatim è suggesto invehuntur, &c. Hæc enim turbant concordiam, qua semel Parochos inter & Dynastas labefactata, res Dei feliciter promoveri non possunt.

Conclusio II. Dynastæ vasallis justitiam debent, & immunitatem ab oneribus indebitis.

Prob. Quia alioqui Dynastæ vel justitiam per se ipsos violant, vel ab Officiariis suis violari patiuntur: utrumque autem æquitati repugnat.

Hinc colliges 1mo. peccare & ad restitutionem teneri Dominos, qui Judices imperitos, dubiæ aut inexploratæ probitatis constituunt: *Qui* enim *occasionem damni dat, damnum videtur dedisse*, cap. fin. *De injur.* Si Ballivi * plus exigant, quàm sibi legibus remissum sit, tenentur Domini *ex Officio* hisce concussionibus, si graves sint, manifestæ, & frequentes obsistere pro virili. Quin & Ballivos destituere, vel agere ut restituantur. Colliges

* Judices oppidorum & pagorum Polonicè *Woytowie y Sołtysi.*

Colliges 2do. * *Lethalis violentiæ reos esse nobiles*, qui habent *jus gladii, si maleficos ac sceleratos pœnis legum sanctione constitutis plecti non curent, sive ut sumptibus parcant, sive*, quod multò deterius, *ut commodum aliquod ex patrocinio flagitiosis illis hominibus impenso consequantur*. Ratio est, quia ii ex officio vasallorum tuitioni incumbere debent, & obstare nè opprimantur; aliunde verò ex condemnatione jus habent in maleficorum bona, sicque præstitos à se sumptus recuperant. Adde quòd ex vasallis multa percipiant, quæ stipendii loco esse videntur.

Quin & Domini curare debent nè vasalli sui etiam volentes decipiantur: unde Bohemos, ** magos, & fatidicos è territorio suo abigere debent, prout eis injungitur Sanctione Aurelian. art. 104.

Colliges 3tio. Restitutioni obnoxios etiam esse Dominos, qui oneribus quoad substantiam aut modum indebitis vasallos gravant. Tales sunt 1mo. qui vasallos cogunt ut frumenta sua deferant molenda ad pistrinum suum, etsi illud bannale non sit, seu ex consuetudine, seu, ut alicubi necessum est, ex titulo speciali; aut qui servitutem hanc exigunt ab iis qui ad eam non tenentur, quales sunt Parochi in Presbyterio suo degentes, & ceteri qui nimium à molendina distant aut qui ad eam pervenire nequeunt sine gravi dispendio propter viarum difficultatem, &c. Idem est de iis qui rusticos cogunt ut uvas premant in torculari suo, vel ad furnum panes coquant. Itèm qui columbaria sine jure construunt, neque ii niti possunt vasallorum silentio, cùm illud non approbatio sed metus parere consueverit. Unde Domini restituere debent pro numero columbarum, jugerum suorum paucitate, & sterilitate locorum.

2do. Qui molendinas ad punctum, ut aïunt, quadratum habent, quando ex locorum usu ad punctum rotundum habere debent.

3tio. Qui corvada Gallicè *Corveés*, *** id est, operarum obsequi exigunt, vel quæ non debentur, vel quæ tali modo non debentur: ut si Domini qui pluribus annis nihil operæ exegerunt à vasallis, omnes præteritorum annorum operans uno anno perfici velint; Itèm qui operas sibi debitas, & quibus non indigent, in vicinorum suorum gratiam præstari volunt, nisi tamen locorum consuetudo aliud ferat. Itèm qui in summam pecuniæ etiam modicam onera sibi debita convertunt, nisi conversioni huic consentiant vasalli.

4to. Qui in locis non circumseptis herbas colligi vetant, nè abigan-

* *Nat. Alexand.* ** Polonicè: *Cyganow*.
*** Polonicè: *Gwałty, Tłoki, Szarwarki*.

abigantur perdices, quasi privata hominis unius voluptas publicæ necessitati ante ferenda sit.

5to. Qui garenam * authoritate privata constituunt, vel jam pridem extinctam, renovant; aut è loco in locum ubi multò plus nocitura sit transferunt; aut eò usque cuniculos multiplicari patiuntur, ut inde gravis subsequatur vicinarum segetum, aut vitium strages.

6to. Qui vasallos cogunt ut in ipsam Domini domum transferant ea quæ transferre non tenentur.

7mo. Qui exigunt ut vasalli census in alia solvant specie; quàm qua constituti sint, v. g. in grano quæ pecunia solvi debent, aut vice versa. Ubi nota graves hic ex Dominorum parte irrepere abusus: ut 1mo. cùm granum recipere nolunt, quasi deterius, cùm tamen tale sit, quale colligitur in fundo censuarii; 2do. cùm iis annis granum rejiciunt, quibus viliori pretio venit, & exigunt cùm valor plurimùm increvit: quo in casu censuarius etiam in mora, non debet pretium quo actu venduntur frumenta, sed quo venundabantur vel anno vel saltèm tempore quo persolvi debuerant.

Cogit brevitatis studium plures omittere Dominorum injustitias præsertim in iis, quæ ad talliarum *assistas*, ** ut aiunt, seu, tributorum impositionem pertinent; ut cum toparchæ villicis suis parcituri, vel potius commodo proprio consulturi, in pauperiores refundi præcipiunt, quæ à ditioribus solvenda erant; & tunc Domini primo loco, tum deinde Collectores qui ex metu aut assentandi animo cooperati sunt injustitiæ, damnum illatum reparare tenentur, neque illis vel istis absolutionis beneficium impendi potest.

Si graviter peccant Domini in vasallos, graviter nec raro in Dominos peccant vasalli. Quod ut intelligatur, sciendum est Dominis quædam competere jura, 1mo. ex contractu, ut census dominici, jus relevii, jus certos à rusticis labores exigendi; 2do. ex communi Provinciarum jure, sic competit jus columbarii, jus in thesauros, in animalia expavefacta; 3tio. ex præscriptione, sic rursum competere potest jus columbarii; 4to. ex privilegio, sic competit jus venandi, piscandi, &c. 5to. per modum pœnæ, & sic iisdem competit jus inducendi mulctas, & confiscationes.

De postremo hoc jure certum est illud non deberi ante Judicis sententiam debitè significatam. Cetera verò jura in conscientia debentur, unde alibi colligam eos qui columbas occidunt, qui inventum thesaurum quem cum Domino partiri debuerant, totum asservant sibi, qui cuniculos apprehendunt teneri ad restituendum. At nul-

* *Krolikarnia.* ** *Podymne, Poglowne.*

At nullum est fortassis genus in quo graviùs peccetur, quàm in solutione Laudimiorum, Gallicè *Lodos & ventes*; quod ut saltèm generatim intelligatur.

Quæres 1mo. quando prædicti census debeantur.

R. Laudimia deberi in triplici casu, 1mo. cùm prædium venditione acquiritur; 2do. cùm acquiritur conductione sub censu redimibili, 3tio. cùm acquiritur per commutationem.

Quæres 2do. an vasalli hosce census antequam à Domino requirantur, solvere debeant.

R. affirmat. Unde & instrumentum contractûs eidem Domino exhibere debent; quia vasallus suum vendendi jus habet à Domino, qui illud ea solùm conditione indulsit, ut sibi certa in mutationibus portio redituum solveretur.

Quæres 3tio. an si venditor censum persolvere nolit, ad id teneatur emptor in solidum.

R. affirmat. Si, ut fieri solet, emptor iniquitati illius quîcum contraxit, fuerit cooperatus. Idem de venditore respectu emptoris dicendum, si ex pacto, vel loci consuetudine emptor de Laudimio teneatur.

Quæres 4to. quid juris si duo in dubio an deberent censum, contraxerint in aliena Provincia.

R. Eos cogi non debere ad solvendum id quod fortè non debent, sed cogi debere ad exhibendum Domino contractum; quòd si in ambiguo casu jus suum exegerit Dominus, recurrendum erit ad Judices.

Quæres 5to. sed quid, si contrahentes sine honoris & fortè boni dispendio, contractum suum jam exhibere nequeant; putà, quia juraverint se non contraxisse.

R. Consulendos esse Advocatos, qui definiant an debeatur census. Si Advocatorum alii ab aliis dissentiant, ita ut dubium perseveret, adigendi sunt contrahentes ad solvendum secretò census dimidium, pro rata dubii, quod expendi non potuit à Domino contractum ignorante propter malam contrahentium fidem.

CAPUT SEXTUM.

De obligationibus Studentium.

Circa Studentes videndum quid Deo, quid Professoribus, quid sibi, debeant.

Conclusio I. Juvenes qui studiis vacant, pietatem & virtutem impensiùs sectari debent. Prob.

Prob. Ut juvenes studio dediti virtutem impensius sectari debeant, duo sufficiunt, nempe ut ad id teneantur qua juvenes, & qua Scholastici: atqui ad id tenentur 1mo. qua juvenes. Id enim iis præcipit Scriptura pluribus in locis. Eccle. 12. *Memento Creatoris tui in diebus juventutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis.* Thren. 3. *Bonum est viro cùm portaverit jugum ab adolescentia sua.* Proverb. 22. *Adolescens juxtà viam suam, etiam cùm senuerit non recedet ab ea;* 2do. & ad id tenentur qua Scholastici, tum quia pluribus indigent gratiis, cùm & communes ætatis suæ passiones, quæ etiam in Academiis potentiùs grassantur; & tentationes statûs sui proprias, acediam præcipuæ, tædium, & vanitatem debellare teneantur. Tum quia recipiendæ sapientiæ idoneos se & pares efficere debent: atqui * *in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis;* ergo eniti debent ut de se dicatur quod de Tobia dictum est: *Cùm esset junior omnibus, nihil tamen puerile gessit in opere.*

Erit autem optima pietatis colendæ ratio, 1mo. frequens & fervens Sacramentorum Pœnitentiæ & Eucharistiæ susceptio; 2do. quotidiana eaque devota auditio Missæ per quam, si aliter fieri potest, ut potest ferè semper, duas ad summum minores Horas ab iis qui Officio addicti sunt, recitari velim, alteram initio, alteram sub finem, ita ut pars potissima Sacrificii ab Offertorio ad Communionem Sacerdotis, animo & corde teneatur; 3tio. tenera in Deiparam propensio, quæ singulis diebus, aliqua fusione precum quas approbavit Ecclesia, se se prodat. Illa scilicet est virgo virginum præclara, quæ mites facit & castos. *Ipsam sequens non devias; ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa duce non fatigaris, ipsa propitia pervenis.* S. Bernard. Homil. 2. super *Missus est* n. 17. 4to. lectio bonorum Librorum, & consequenter recessus ab iis, qui ut Comœdiæ complures, Romanenses itèm libri, amorem, vindictam, & omne libidinum genus spirant; 5to. plurima cum juvenibus bonæ frugis necessitudo, ceterorum fuga: *Fili mi, si te lactaverint peccatores ne acquiescas eis.* Proverbior. 1.

Conclusio II. Scholastici debent Professoribus assiduitatem, docilitatem, reverentiam, & animum bene memorem.

Prob. 1. pars. De assiduitate, 1mo. quia *sapiens corde præcepta suscipit*, Proverb. 10. Porrò non suscipit præcepta sed abjicit, qui iisdem assiduus non est; 2do. quia se fermè habent variæ scientiarum partes sicut annuli catenæ quorum primum nisi teneas, vix unquam poteris assequi secundum, 3tio. quia si

* *Sapient. 1.*

quia ſi Diſcipulis aſſiduas debent lectiones Magiſtri, aſſiduam Magiſtris debent attentionem Diſcipuli.

Prob. 2. pars. De docilitate, quia indocilitas nimiam proprio ſenſui adhæſionem redolet; & ſcandala, diſputationeſque ſæpius otioſas inducit. Et id tamen ſatis familiare eſt vitium juventutis, quæ confidens ſe Magiſtris ſuis callidiorem eſſe, reſponſa eorum temnit & aliquando tandem labitur in errores à quibus revocari nequeat. Interim Profeſſori qui opiniones ab Eccleſia proſcriptas tradiderit, neminem aſſentiri velim: prima enim docilitas Eccleſiæ debita eſt.

Prob. 3. pars. Tum exemplo Theodoſii magni qui filios ſuos coram Arſenio ſtantes loqui præcepit; tum quia non ineptè dixit Philoſophus, accipere nos à parentibus eſſe, ab inſtitutoribus bene eſſe; ergo utroſque pro patribus habere, ac proinde ſpecialiter revereri tenemur.

Prob. 4. pars. Quia animam bene memorem iis debemus, qui grande nobis obſequium præſtant, idque non facili negotio, ſed in ſudore vultûs, & in patientia multa: atqui ea eſt erga nos conditio Profeſſorum, qui ſuo, ut par eſt, Officio fungi volunt: quot enim die noctuque libros terere, ſecum invicem conferre, ac meditari debent, priuſquam è ſuggeſtu loquantur? quot auditorum tarditatem, ac duritiam vel pati vel frangere neceſſum eſt? &c.

Conclusio III. Qui Scholas adeunt, ſerium ſibimetipſis laborem ac ſtudium debent, & ſi omiſerint graviter peccant.

Prob. 1mo. Quia Scholaris, qui ſtudium abjicit, vel ſegniter amplectitur, officium ſuum negligit in materia gravi; & cujus neglectus multa invehit peccata contra Deum, contra parentes, contra Eccleſiam, prout diximus ſuprà.

Prob. 2do. Quia ſola temporis jactura, cùm ad certam excrevit quantitatem, quæ definiri facilè non poteſt, ſufficit ad peccatum lætale, ut patet in ſervo inutili, qui nec ludo, nec comeſſationi, nec impudicitiæ ſe ſe dederat: atqui temporis jacturam facit Scholaſticus, qui ſtudio non vacat; idque verum eſt, etſi aliunde rebus de ſe licitis exerceat animum, quod rarum eſt; quia ab eo ſtudium exigitur, non ea quibus vacat.

Prob. 3tio. *Qui amat periculum peribit in illo:* atqui juvenes, qui ſtudium negligunt, amant periculum præcipuè duplex: 1mo. nempe criminum omnium quæ parit otioſitas; 2do. amplectendi officia quibus præ imperitia obeundis, ex parte vel ex toto impares ſint; ergo meritò dixit Salomon Proverb. 17. *Qui evitat diſcere, incidet in mala.*

Hæc porrò in ſtudiis ſervare debent Candidati præſertim Theologiæ, quos hîc potiſſimùm intuemur: 1mo. non ante ad

ſtudium

studium accedent, quàm brevi & efficaci oratione imploraverint Spiritûs Sancti lumen, ut fuget tenebras mentis, & revelet *occulta sapientiæ.*

2do. Non ità scientiæ cupidini se permittent, ut nihil aliud cogitent quàm studium. Diuturnior enim animi contentio spiritum pietatis imminuit, ingenii vires hebetat, & frangit corpus.

3tio. Multò plùs cavebunt nè omnia simul addiscere velint, ut ii faciunt qui Mathesi, Theologiæ, &c. simul incumbunt; nihilque aliud è studiis reportant quàm confusas rerum imagines, & nescio quam scientiæ farraginem, quæ fastidium parit non lucem.

4to. Dum studia auspicantur, paucissimis utentur libris nè dicam uno; memores triti hujus: *Cave ab homine unius Libri.* Profectò qui authorem unum probatæ notæ callet, pugnat efficatiùs & difficiliùs vincitur. Ubi Paulò profecerint, aliquot oppositarum partium scriptores evolvent, quos non eligent proprio marte, sed ab iis accipient qui studia eorum moderantur.

5to. A lectione Librorum hæreticorum abstinebunt, donec in fide radicati, nihil hinc sibi discriminis impendeat. Ad id autem oportet ut præcesserint, duorum ad minus annorum studia, prout dicemus agendo de Fide.

6to. In Libris id præsertim prosequentur quod ad fidem, regimen conscientiarum, veterem & novam Ecclesiæ disciplinam pertinet: hæc nempe solidè eruditum faciunt; cetera, quæ quibusdam ingenium acuere videntur, discussorem insulsum, seu alterum, ut aïunt, Palæmonem efficiunt.

7mo. Ante omnia veritatem diligent, quam *diligit Deus,* & diligi præcipit, Psalm. 83. sed nusquam oblivistentur verum non esse quidquid reprobat Ecclesia. Imò in Metaphysicis ubi quisque suo in sensu abundare posse magìs videtur, cavebunt nè juveniliter lacessant eos, qui secus sentiunt.

Ex dictis colliges graviter peccare eos qui ex inertia vel fastidio, non dies tantùm sed & hebdomadas quandoque, vel sine studio, vel cum studio multò minore quàm opus esset, miserè transigunt. Quid ergo de iis dicendum, qui propria negligentia minimè contenti, alios retrahunt à studendo.

Atque utinam intra solius negligentiæ terminos sisterent Adolescentes minimè studiosi: sed quia *multam,* vel omnem *malitiam docuit otiositas,* * nullum penè est crimen, impudicitiæ potissimùm & comessationis, in quo se se turpiter non volutent, idque sæpiùs dum Pater, Mater, & fratres tenuem & angustam domi vitam agunt, portantque *pondus diei & æstûs,* ut impensas & pecuniam præstent homini, quem sibi & Ec- clesiæ

* *Proverb.* 33. 29.

clesiæ utilem futurum esse inaniter confidunt. Interim nullus dubitat, qui hujusmodi adolescentes ad restituendum teneantur, sive Patri, aut Matri, sive fratribus; cùm tota eorum agendiratio, sit quædam latrocinii species. Adde eosdem, si vi gradum quos in Academiis consecuti sunt, Beneficium obtineant, absque eo quòd Scholas cum assiduitate morali frequentaverint, teneri ad cedendum eodem Beneficio.

CAPUT SEPTIMUM.

De obligationibus Medicorum, &c.

HOnora Medicum propter necessitatem, aït Sapiens Eccli. 38. *Disciplina Medici exaltabit caput illius, & in conspectu magnatorum collaudabitur;* si nempe officium suum obierit, ut decet; de quo sit.

Conclusio I. Medici, singulari peritia, diligentia, charitate, pietate, propriæ utilitatis neglectu, ac fidelitate præditi esse debent.

Prob. 1mo. Quidem Medici scientia fulgere debent, cùm absque ea nec morbum à morbo, nec remedia idonea ab inutilibus aut noxiis secernere valeant. Et verò sua sunt eaque magni momenti Medicis privilegia; quorsum verò, nisi ut peritam ægris manum admoveant? Porrò scientiam Medici modestam esse oportet, nè temerè rejiciat id, quod alius etiam junior, & quandoque sagacior proposuerit, &c.

2do. Uti debent diligentia singulari, sive in investigandis morbi principiis, progressibus & natura; sive in invisendis ægris, circa quos mora quæcumque funestos animæ ac corpori exitus habere potest. Hinc Medicum sicut & Sacerdotem quacumque diei & noctis hora paratum esse oportet ad ferendam opem morienti: ac consequenter procul & perpetuò ab iis distare vitiis, quæ, ut crapula & ebrietas mentem hebetant, & corpus torpidum efficiunt.

3tio. Magna esse debet Medicorum charitas; tum erga concives suos in genere, tum erga egenos, qui nihil præter animum bene memorem rependere posunt. Unde graviter peccant tum ii qui precibus victi imperitum Collegio suo adscribunt, cum gravi multitudinis dispendio; tum qui æneam animam gere res ab invisendis pauperibus eo uno quòd pauperes sunt, abstinent; contra id S. Antonini 3. pag. tit. 7. cap. 1. *Medicus pauperibus non valentibus solvere, gratis mederi debet; & non se ab eorum cura subtrahere; quia hoc esset indirectè occidere.*

cidere. Haud tamen irregularis fieret Medicus, qui quempiam invisere noluisset; (nisi à Communitate, aut alio quovis conductus esset ad invisendos omnes certi loci incolas) quia tunc solam charitatem læsisset.

4to. Medicum pietate commendari oportet: 1mo. ut ægros, quàm primò necessarium erit, de recipiendis Ecclesiæ Sacramentis sive per semetipsum, sive per eos quibus infirmi cura incumbit, commoneat; 2do. nè iisdem faciliùs indulgeat usum carnis, aut à jejunio prescripto avertat; 3tio. nè remedia præbeat contra Dei legem, putà quæ generationi obstent, aut abortum pariant.

Quòd spectat ad necessitatem ægros quamprimùm admonendi ut ad Sacramenta recurrent, extat celebris Innocentii III. Constitutio, cap. 11. *De pœnitentiis & remiss.* ubi sic: *Districtè præcipimus Medicis corporum, ut cùm eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant & inducant, ut Medicos advocent animarum; ut, postquam infirmo fuerit de spirituali salute provisum, ad corporalis medicinæ remedium salubriùs procedatur, cùm causa cessante cesset effectus.* Suæ hujus legis rationem hanc reddit Pontifex, quòd ubi pessima viget ægrotos tardissimè commonendi consuetudo, illi de se actum esse ex ipsa admonitione suspicantes, *in desperationis articulum incidunt, unde faciliùs mortis periculum incurrunt. Si quis autem Medicorum hujus nostræ Constitutionis, postquam per Prælatos locorum fuerit publicata* (ut à Parisiensi Concilio jam ab anno 1429. publicata est) *transgressor extiterit, tandiu ab ingressu Ecclesiæ arceatur, donec pro transgressione hujusmodi satisfecerit competenter.* Hinc Medicus qui præ pusillanimitate, aut pietatis defectu infirmum non monet, cùm monendus est, *peccat mortaliter* prout docet S. Antoninus.

5to. Nec lucrum inhiare, nec commodis suis impensiùs servire debent Medici, sed justo contenti esse stipendio. In Gallia Medicus non est capax legati cujuscumque vel donationis, si fiant in eo, quo quis decesserit morbo. Quin & refert Peleus Arestum quo in irritum ducta est donatio, filio Medici facta ab ægrotante. Si tamen Medicus ab ægro quidpiàm receperit titulo consanguinitatis, vel necessitudinis antiquæ, nulla erit restituendi obligatio.

Ceterùm non *peccat Medicus accipiendo stipendium de cura ægritudinis, quam per principia medicinæ credit esse incurabilem, nisi fortè malitiosè, non indicando illis qui illius curam habent, vel superfluos sumptus faciendo, vel eum curare omnino promittendo; sed indicata veritate quam novit de ægritudinis cura,*

cura, tandiu justè potest accipere stipendium suum, quandiu exhibet in cura fidele ministerium. Ità S. Antoninus ubi suprà c. 2. §. 6. Hinc etiam post ægroti mortem jus habet Medicus ad stipendium labori suo proportionatum.

6to. Requiritur in Medicis ea probitatis species, quam fidem dicere consuevimus. nè scilicet pudendos infirmorum morbos detegant, contra Facultatis suæ Decreta. Et verò quoti perire mallent, quàm quosdam sui morbos propalari? Unde, nisi aliud suadeant circumstantiæ admodum speciales, nè ipsum quidem venereæ luis morbum detegi velim, ut innocens puella à nuptiis deterreatur: quia satiùs est unius dispendium permittere, quàm fiduciam adimere multitudini.

Ex dictis colliges peccare Medicum, 1mo. cùm absque sufficienti peritia morbos curare aggreditur. Si tamen nemo alius præsto sit, non videtur arguendus qui modestè indicat remedium aliquod nec in se, nec relativè ad ægri conditionem periculosum; hoc enim & ii faciunt, qui medicinam non profitentur. Si quis verò ut moris est, peritum se jactet cùm non sit, & ægro vel impensas vel mortem afferat, tenetur ad restituendum.

2do. Si operam ægritudinis gravitati parem non impendat; ac multò plus si infirmos invisat, cùm præ vino non est satis animi compos.

3tio. Si medicamenta minùs certa, minusve probabilia relictis iis quæ certiora sunt, aut magis probabilia adhibeat. Itèm si dubia vel inexplorata præbeat, *ad faciendam* ut aiunt, *experientiam in anima vili.* Ratio est, quia dubium censetur medicamentum, quoties incertum est; sitne nociturum, an profuturum: porrò hujusmodi remedia applicare non licet; quia necare possunt eum, qui fortè sanandus sit, si non applicentur.

Si verò unicum suppetat remedium, 1mo. debet Medicus ex variis circa idem remedium opinionibus sequi tutiorem, eam nempe cui frequentior experientia suffragatur; 2do si rebus, ut decet, expensis pergat dubitare de bono vel malo effectu remedii, tunc si desperata sit infirmi salus, censent viri graves illud in quemcumque eventum applicari posse, imò & debere; quia melior est salus incerta, quam mors certa.

4to. Si lucri causa protrahat curationem morbi, sæpiusve & inutiliter ægrum visitet. Itèm si optet frequentiam morborum; aut de aliis Medicis detrahat, ut solus laboret.

5to. Si remedia suadeat divinis legibus prohibita, putà si consulat ægro ut illicitè coëat, aut ut se inebriet, vel abor-

tiat, etiamsi id est ex ignorantia consulat: imò si non consulat, sed his utatur verbis: *Non tibi consulo, sed si tale quidpiam faceres sanareris.* Ità Navarrus c. 25. Man. n. 61.

6to. Si egenis graviter ægrotantibus non medeatur gratis. Quin & avarum divitem solvere nolentem etiam in periculo vitæ, repellere non deberet, sed misericorditer invisere; posteà laboris sui stipendium in judicio repetiturus.

Cunclusio II. Pharmacopolæ quorum est parare medicamina; Chirurgi itèm quibus competit, ut medeantur urendo, incidendo, calvariam terebra perforando, iisdem qualitatibus præditi esse debent, quas in Medicis requisiimus.

Prob. quia Pharmacopolæ & Chirurgi veram medicinæ partem exercent, nec minùs utilem, si sagaciter; nec periculosam minùs, si imprudenter exerceatur.

Hinc peccant Pharmacopolæ, 1mo. qui absque sufficienti *simplicium* notitia artem suam exercent: 2do. qui evanida remedia præbent, etiamsi descendant in pretio, nisi qualitatem compensent quantitate, si compensari potest; 3tio. qui pro nutu remedia instruunt, non ex Medici præscripto, cui inhærere debent, nisi in eo errorem deprehendant; quo in casu Medicum admonere tenerentur, &c.

Quod spectat ad Chirurgos, ii præter obligationes hactenùs recensitas, geminam hanc habent, 1mo. ut maturè consulant de amputando membro, quod semel abscissum reparari nequeat; 2do. ut in certarum corporis partium inspectu grassantem malæ voluptatis sensum coërceant pro virili: nè dum alieni corporis curant vulnera, profundiorem animæ suæ plagam inurant.

CAPUT OCTAVUM.

De Moderatoribus & Collectoribus tributorum.

Tributum, quod *Talliam* vocant infimæ Latinitatis scriptores, definitur, Pensio imposita subditis ad Principis dignitatem, impendiáve communia sustinenda. Tributum strictiori hoc sensu acceptum differt 1mo. à vectigali, quod penditur pro rebus in Provinciam aut civitatem invectis, vel evectis; 2do. à Portorio qnod solvitur pro mercium transvectione per pontes ac flumina: 3tio. à Pedagio quod pro viarum custodia & refectione exigitur.

Tri-

Tributum dividitur in reale, quod ſolvitur ratione prædiorum; & perſonale quod cadit in perſonas ratione induſtriæ, & lucri ex eadem percepti.

Certum eſt 1mo. tributa juſta à principibus imponi poſſe; & à ſubditis deberi in conſcientia. Patet id ex dictis ubi de Legibus cap. 5.

Certum eſt 2do. non omnes obnoxios eſſe legi tributorum. Ab ea ſiquidem in Galliis immunes ſunt tum Clerici, tum Nobiles, tum qui vel apud Regem certa Officia exercent, vel quædam in gratiam civium munia gerunt. Nè verò ſi Clerici & Nobiles prædia ſua non locarent, ſed ſuis ſervorumve manibus incolerent, plebs infima nimiùm gravaretur, ſanxit Ludovicus XIV. an. 1667. ut utrique non niſi unum prædium, quatuor aratris conſtans, idque in eadem Parochia per ſe exercerent; cetera verò vel locarent ruricolis, vel tributis plebeïorum more obnoxia haberent.

Certum eſt 3tio. tributorum moderatores in id unum eniti debere, ut proportionatam uniuſcujuſque facultatibus taxam imponant. Hoc enim iis præcipiunt Regiæ Conſtitutiones, & æquitas naturalis, quæ publica onera proportionaliter imponi jubet, ità ut debiliores onera potentiorum non ferant. Quapropter hic ſervandæ ſunt quatuor regulæ ſequentes.

I. In diſtribuendis tributis habenda eſt ratio bonorum tum privati cujuslibet, tum etiam totius Communitatis, ità ut per Cenſitorem relevetur, qui relevari ob paupertatem debet, & plus ferat, qui plus bonorum habet.

II. Neque tamen boni ſolius ratio habenda eſt, ſed & onerum perſonæ annexorum. Unde inſpiciendum quot quis liberos habeat, an alieno ære gravatus ſit, an non grandine, vel morbis oppreſſus, an non ſæpius Collectoris Officium peragere debeat, quod aliqui totis ferme quinquenniis ſubeunt non ſine diſpendio 300. aut. 400. libellarum.

III. Inſpiciendum non modò quantùm quis hoc in loco habeat boni, ſed & quantùm alibi poſſideat; niſi tamen ex bonis alibi poſitis tributum ſolvat; quia non bis in idem.

IV. Ut onera ſic onerum ſublevatio dividi debent. Unde patet quàm graviter delinquant, qui conceſſam à principe imminutionem, ſibi ſuiſque ſolùm applicant. Quanto autem peccarent gravius, ſi taxam imponerent Regia majorem.

Quoniam verò tam facile eſt errare in conſectariis, quàm facile eſt non errare in principiis; & ſæpe dubium eſt an non certis in caſibus reſtringi debeant principia, quæ primo intuitu generalia videntur, idcirco varios hic ptoponam caſus,

 qui

qui non minimam viris ceteroqui doctis difficultatem fecere. Ex his porrò casibus alii spectant immediatè Collectores; aliî locorum dominos, aut Magistratus impositioni tributorum præpositos, aliosve similes, qui metu vel dolo causa sunt cur tributa iniquè distribuantur. De utrisque seorsim dicemus.

ARTICULUS RRIMUS.

De Collectoribus.

MAteriam hanc in se tota practicam interrogationibus & responsis, comprehendere & dilucidare visum est. Itaque

Quæres 1mo. quid sentiendum de Collectoribus qui Titium virum divitem minùs gravaverunt, quam debuissent, his de causis, 1mo. quòd ei multùm debeant, & actu solvere non possint; 2do. quòd majore anni parte pro eo laborent, & sic lucrentur unde vivant; 3tio. quòd qui anteà tributum collegerunt, non plus eum gravaverint; 4to. quòd minetur Titius, se si plus solito gravetur, aliam in Parochiam recessurum; quòd si faceret, oneraretur Parochia ea tributi portione, quam Titius solvit; 5to. quòd Collectores quotam tributi partem singulis distribuendo, agant nomine Communitatis; quæ cùm sciat mitius agi cum Titio, id approbare censetur; 6to. quòd si cuï hac in re incumbat obligatio restituendi, hæc incumbat Titio, cuï soli prædicta indulgentia cedit in lucrum; non Collectoribus, qui nihil inde percipiunt emolumenti.

Respondet Pontas v. *Taille* cas. 1. prædictos Collectores obnoxios esse restitutioni; quia nulla unquam ratio efficere potest, ut alterum cum alterius præjudicio exonerare liceat multò minùs divitem cum dispendio pauperis.

Nec nocet quòd hinc fortè eventurum sit, ut Collectores vel opprimantur à Titio cuï plurimùm debent; vel deinceps ab eo non admittantur ad solitum laborem. Quia nemini, ut rebus suis consulat, alias expoliare licitum est.

Nec nocet 2do. quòd qui anteà tributa conllegerunt, pepercerint Titio; quia aliena iniquitas, iniquitatis meæ excusatio esse nequit.

Nec nocet 3tio. quòd minatur Titius recessurum se à Parochia; tum quia multa minitantur homines, quæ non præstant; tum quia dispendium, quod quis sine culpa sua pepe- rit, imputari eidem non debet. Hæc utcumque infrà limimitabuntur pag. 538.

Nec

Nec nocet 4to. quòd Collectores qui Titiò pepercerunt, nihil inde lucri receperint. Neque enim ad contrahendam restituendi obligationem necessaria est iniqua acceptio, sed sufficit iniqua damnificatio quæ, in præsenti contingit. Attamen Collectores nonnisi in defectum Titii restituere debent.

Multò majoris est momenti id, quod quinto loco objiciunt Collectores, nempe communitatem censeri approbare, ut mitiùs agatur cum Titio. Sed neque ea ratio peremptoria est: 1mo. quia deberet constare de consensu totius Communitatis, ac eorum præsertim, qui, ut pauperes plus gravantur ex remissione Titio facta: secundùm hanc Juris regulam 29. in 6to. *Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari;* 2do. quia Regia Constitutio an. 1614. consensum in pari casu ab ipsa etiam Communitate datum irritat: utique quia timendum, est nè consensum hunc extorqueant viri potentes, præsertim à pauperioribus, qui plus ab iisdem dependent. Quòd si aliquam sibi stragem metuant Collectores à Titio, debent qua meliori via poterunt, rem totam aperire Magistratibus, qui pensum Titii facultatibus proportionativum imponent ex officio: quod gallicè dicimus, *taxer d'office* Hactenus Pontas.

Si tamen vir dives multò plus in gratiam Parochiæ totius impenderet, quàm perciperet ex imminutione tributi, tantùmqué ex quadam animi pertinacia, & nè rusticanis Collectoribus perinde ac alii subjici videretur, pensum suum augeri nollet: damnare non auderem Collectores, qui summam justa minorem eidem imponerent, vel semel à prædecessoribus suis impositam servarent, modò tamen id fieret de Communitatis totius consensu.

Quæres 2do. quid Juris in hoc casu. Petrus omnium cujusdam pagi incolarum ditissimus, ab annis jam 15. tributi pensum singulis partitur, de consensu totius Communitatis. Contingit autem ut Petrus quibusdam parceret an 1742. Joannes & Marcus pro eodem anno Collectores designati, tenenturne de hac Petri injustitia.

R. affirmat. quia ambo Collectores per se ipsos censentur intulisse damnum, quod ab alio; quem poterant & debebant prohibere, inferri permiserunt.

Addit Pontas pauperem rusticum qui, ad laborem necessarium peregrè profecturus; * tributorum impositioni quempiam ex amicis suis pro viro frugi habitum præficit, de culpa ejus non teneri: quia qui virum probum constituit, persuadere sibi debet, id quod iniquè factum est, non ejus culpa sed sociorum contigisse.

* *Ibidem sac.* 3.

Hæc

Hæc decisio indubia videtur si Communitas substitutionem approbaverit; quia hìc intervenit virtualis electio novi Collectoris: si verò substitutio inconsulta Communitate peracta sit, tunc substitutus vices gerit Commissarii: atqui committens de Commissarii gestione tenetur, & ejus injustitiam reparare tenetur; ergo. Ità judicarunt an. 1731. Doctores Sorbonici duo. Qua propter si erraverit Collector eum substituendo, quem falsò crediderat virum frugi: videtur obnoxius restitutioni. Sed in dubio præsumere potest virum probum omni quo potuit modo restitisse iniquitati.

Quæres 3tio. Collectoris, cujus tempore pauperes inique gravati sunt, ad restituendum teneatur.

R. id ex defuncti Collectoris bono vel malo nomine esse definiendum. Si Collector, pro viro timoratæ conscientiæ habitus fuit, dum degeret in vivis; nulla est obligatio restituendi. Si è contra habitus sit pro homine ad injustitiam converso, restituendum est pro rata. Si dubia sit defuncti fama, vel dubia est positivè, & tunc pro ratione dubii restituendum est; vel dubia est negativè, & tunc dubium facilè potest excuti, Tunc tamen salubrius est, ut hæredes Collectoris defuncti, saltèm eleemosynam largiendo, paternam inquitatem, si quæ extiterit, resarcire cogitent.

Quæres 4to. an Joannes Collector, qui viva voce injustitiæ obstitit, Cùm facta est tributorum partitio, sed siluit coram Verificatore, teneatur ad restituendum, cùm codicem Chirographo suo non munivit,

R. si spes erat futurum ut Verificator aliorum Collectorum injustitiam coërceret, debuit de ea conqueri Joannes; secùs si nihil à Verificatore boni sperabatur; ut sæpius evenit: cùm Verificatores & tributorum receptores non rarò prima sint iniquitatis origo; quatenus à Collectoribus exigunt, ut quibusdam præ aliis consulant. Ità prædicti duo Doctores, qui definierunt idem dicendum esse, etiamsi Joannes Codici subscripserit: quia nimirum subscriptio hæc solùm ostendit partitionem eâ qua decet forma peractam fuisse; sic enim Judices omnes sententiæ à majori numero latæ subscribunt, non ut denotent se eam habere pro vera, cùm quandoque eandem detestantur; sed ut declarent servatas fuisse Juris formalitates.

Hæc decisio iis difficilis videbitur, qui nobiscum credent, eum qui iniquitatì jam irrevocabiliter sufficienti Senatorum vel Canonicorum suffragio decretæ non obsistunt, teneri ad restituendum, prout dicemus in tractatu de Justitia, ubi de Consentiente & Palpone. Eam tamen retulimus tum quia tradi-

traditam à viris doctis; tum ut intelligant Confessarii sibi in his materiis timidè procedendum esse; tum quia aliud fortè sit non conqueri inutiliter, aliud positivo assensu declarare nobis id æquum videri, quod iniquum judicamus. Sequens decisio eidem penè subjacet difficultati.

Quæres 5to. an obnoxii sint restitutioni Collectores, qui quosdam ex Officio, ut aïunt, taxatos, sed non satis, in eodem statu relinquunt. Ratio dubitandi est; quòd Provinciarum Præpositi, permittant Collectoribus, ut eos qui ex Officio taxati fuerint, sed non satis, penso majori onerent.

R. Collectores sic bono publico consulere debere, ut sibi gratis non noceant: quapropter ad Præpositum recurrere debent, eique res indicare ut sunt, ejusque mandata expectare. Quod si id omiserint, quandoque ad restitutionem adigendi erunt, quandoque non; prout spes erat. rem benè vel malè successuram fuisse. Quanquam si præpositus nullam hujusmodi *repræsentationum* rationem habere solet, non est quòd de iis faciendis solliciti sint Collectores: quia ad actum inutilem nemo tenetur.

Quæres 6to. an Simon Collector, bonorum inops, nec ingenio dives, quam Communitas socium dedit viris divitibus à quibus contemnitur, debeat restituere si præ metu, ac pudore quodam eorumdem injustitiæ non obstiterit.

R. 1mo. in tributorum partitione, morali quadam justitia opus esse, non arithmetica: neque enim fieri potest ut vitetur excessus quicumque vel defectus. Si ergo Simon in hisce solùm casibus siluerit, non tenetur ad restituendum.

R. 2do. si socii Simonis justitiam verè leserint, videtur is ad restitutionem teneri, quia *facientem & consentientem par pœna constringit*,, præsertim cùm consentiens tenetur ex Officio resistere. Nec nocet quòd inutiliter reclamasset, quia impediisset saltèm nè injustitia de exteriori suo consensu inferretur. Quæ ratio utcumque confirmat dubium supra tactum ad calcem quæsiti tertii.

R. 3tio. si Simon Parochiam non satis noverat, nec aliunde animadvertit socios suos passione moveri, potuit eorum acquiescere judicio: quanquam optandum erat, ut modestè in casu particulari suam ipse opinionem aperiret. Ex quibus obiter colliges quanti Parochorum intersit, ut ea de re Parochianos suos, non in genere solùm, sed & in specie commoneant.

Quæres 7mo. an Collector cui Receptor tributorum minatus est carcerem aut graves impensas, quæ in totam Com-

munitatem recident, possit ut mala hæc avertat consentire iniquitati quam proponit idem Receptor.

R. generatim non esse facienda mala ut eveniant bona; unde si Receptor hunc vel illum in particulari iniqué gravari velit, non erit consentiendum. Fieri tamen potest quòd gravamen eo usque modicum sit, ut quisque illud ex charitate pati teneatur ad avertendam ceterorum perniciem. Quòd si Receptor aliquid exigeret toti Communitati noxium posset illud ex formali vel præsumpto Communitatis consensu acceptari ad redimendam iniquam, eamque graviorem vexationem.

Quæres 8vo. an Collector pro sale constitutus, qui centum salis mensuras recepit, iisque æqua lance distributis, aliquot modios superstites habet, excessum hunc restituere teneatur.

R. teneri, si prout fieri consuevit, excessum hunc malis artibus obtinuerit, putà distributorem primarium muneribus corrumpendo. Sin autem, non videtur obnoxius restitutioni; quia spectari id potest tanquam liberalitas Principis, eorumve qui vices Principis gerunt; vel potiùs ut compensatio, quâ utcumqué juventur viri sub omni ærumnarum genere fatiscentes. Adde quòd cùm ob temporum varietatem decrescit massa salis, damnum in Collectores cadat.

Quæres 9no. an Collectores lictoribus uti possint ad exigendam tributi solutionem.

R. posse quempiam in gratiam Regis, id quod pro rebus suis potest, præsertim cùm ex mora immineant sibi carceris ærumnæ. Hîc tamen servandæ sunt charitatis leges præsertim erga eos, qui majore penuriâ premuntur & ii tamen asperius tractari solent. Quin eo usque deveniunt furoris Collectores aliqui nequam, ut cum lictoribus sine mora adductis, lucrum dividant, aut militibus gravent unum aliquem, quem oderunt, intactis ceteris qui cùm in eadem sint mora, idem onus ex æquo ferre debuerant.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Moderatoribus & aliis qui in negotio tributorum iniquè agunt.

CErtum est peccare Præpositos qui vel imponunt summam ea majorem quàm Princeps exegerit; vel præ duritia faciliùs addicunt carceri Collectores; vel iis parcunt quos taxant ex officio. His ergo prætermissis. Quæ-

Quæres 1mo. quid sentiendum de distributoribus qui agros solos, non autem pecora subjicientes tributo, ut anteà fieri consueverat, causa sunt cur pauperes graviùs onerentur.

R. vel id Superiorum authoritate factum est, vel secùs. Si 1. non est quod redarguantur; quia rem quæ culpa caret, in damnum vocari non convenit. Si 2. vel egerunt ex prævio Communitatis consensu; tuncque nihil merentur vitupetii; vel authoritate propria: tunc inspiciendum an egerint ex bonâ fide, & intuitu publici boni, an solùm ut rebus suis consulerent, quia v. g. gregem numerosum habent. In priori casu censent Sambovius & ex eo Pontas liberos videri à restitutione qui sic egerint; quia si quos læsêre, per accidens læserunt, & in gratiam boni publici, quod privato antefferri debet. In posteriori casu, ut evidens est injustitia, sic & evidens obligatio restituendi.

Hæc decisio quatenus eximit à restituendo eos qui proprio marte solitam imponendi tributi formam immutant, sub obtentu etiam majoris boni, quod tamen in pauperum gravamen cedit, dubia mihi videtur. Hic enim subest quædam publicæ potestatis invasio, quæ & in se & ratione gravaminis inde subsecuti, authoribus suis imputanda videtur. Crediderim ergo res ad priorem statum revocandas esse, aut curandum saltèm ut quod divitibus cedit in lucrum, egenis non vergat in perniciem.

Quæres 2do. an dominus qui precibus egit ut in Parochia cui præest imminueretur tributum, possit exigere à Collectoribus ut Villicos suos multò minus onerent, quàm ii ferre possint.

R. negat. quia mens eorum qui tributum minuunt, ea est ut omnes ex æquo, vel pauperes magìs subleventur. Nec obest quòd gratitudo exigere videtur ut Collectores Villicis benefactoris sui indulgeant; cessat enim obligatio gratitudinis ubi strictior viget justitiæ obligatio; nec decet Toparcham ab hominibus expetere pretium charitatis, quod à Deo plenius accepturus sit. Charitatis dico, quia si dominus, Parochiæ suæ, cùm vicinarum Parochiarum iniquo dispendio consuleret, actum ederet injustitiæ, nedum virtutis

Eâdem de causa peccant Collectores qui Notariis parcunt eò quòd Codicem & Parochiæ instrumenta gratis conficiant, si remissio tributi operam laboris longè excedat, ut solet. iis præsertim in locis ubi raró conficiuntur instrumenta.

Quæres 3tio. ad quid teneantur vel Nobiles qui plebeïa bona subtrahunt tributo, vel plebeï qui fingunt se certam

boni sui partem dare filiabus suis, quæ nobiles viros ducunt in matrimonium.

R. ad 1. viros nobiles qui serva prædia habent, si proportionatam iisdem prædiis taxam solvere renuant, & ceteros incolas quos lapsis retro annis gravaverunt, indemnes facere recusent posita facti evidentia à Sacramentis esse abigendos, tanquam alienæ rei detentores. Ità casum hunc solverunt Doctores triginta ab Alectensi Episcopo consulti.

R. ad 2. dubium non esse quin plebei illi ad restituendum teneantur; quia *fraus & dolus alicui patrocinari non debent.*

Quæres 4to. an Principes è Regia stirpe possint aliquem tributorum oneri subtrahere, eidem honorarium domestico nomen tribuendo.

R. eos solùm è Principum regiorum domesticis à tributo liberos esse, qui actu iisdem principibus famulantur, & libellarum sexaginta stipendio donantur: unde qui alia conditione famulorum albo inscribuntur, in fraudem inscribi censendi sunt, & ad restitutionem adigendi.

Quæres 5mo. an Andræas vir dives cui tanquam exempto nusquam impositum est onus tributi, licèt eidem revera subjaceat, teneatur petere tributariorum catalogo inscribi.

Responderunt prædicti duo Sorbonici Doctores, eidem curandum esse ut & deinceps tributum solvat, & pro eo quod hactenùs non solvit, restituat ad judicium viri probi. Hæc decisio tenenda videtur, ut ut qua sola constitui possit æqualitas; non enim pauperibus solis nocet, qui tributi portionem debitam non pendit, sed & ipsis etiam divitibus, qui plus gravantur quàm gravarentur. Quin & si Andæas tributo obnoxius, obnoxius sit tributi ejusdem collectioni, erit & illud gravamen, quod in alios cadit, proportionaliter resarciendum.

Quæres 6to. an qui prædium locat sub ea conventionis specie, quæ gallicè dicitur, contractus Medietatis *Bail à moitié*, possit totum tributi onus in Locatarium transferre.

R. conventionem de qua sermo est licitam esse, modo cum Locatario descendatur in pretio propter impositum eidem tributi solvendi onus. Ideo autem descendendum est in pretio cum hujusmodi Villicis, quia tenentur, ii non eam solùm pendere tributi portionem, quæ mediæ prædii parti, sed quæ toti prædio correspondeat; cùm & de eo convenisse supponantur, & alioqui gravaretur Parochia ea tributi parte quam solveret Proprietarius, si fundum ipse suum exerceret.

Quæres 7mo. an viri Nobiles vel Clerici exigere possint ut minor Villicis suis imponatur taxa; eo prætextu quòd prædia

dia sua per se exercere possint; quòd si facerent onerarentur incolæ quantula ea portione quàm exiisdem prædiis percipiunt Collectores.

R. gratiam non prodesse nisi sub conditionibus quibus alligata est. Unde cùm Princeps ea solùm prædia tributo subduxerit, quæ Nobiles per se tenerent, æquum est ut sublata privilegii conditione communem sortem subeant. *Si* tamen sentiant Collectores, quorumdam Nobilium animis seriò fixum esse, ut prædia sua locare desinant, nisi cum Villicis suis mitiùs agatur, possunt & debent de Communitatis consensu istorum taxam imminuere, quia id necessum est ad bonum Communitatis.

Quod spectat ad Clericos, crederem distinguendum. Vel enim bona quæ locant sunt purè Ecclesiastica, vel si ità loqui fas est, non sunt Ecclesiastica nisi per accidens, quatenus à Clericis possidentur, dum à Laïcis possideri possunt, ut patet in bonis patrimonialibus. Si primum, bona hæc utpotè proprium Crucifixi patrimonium se ipsis libera sunt, solisque Cleri impositionibus subdita: unde duplici titulo agere possunt Clerici ut hæc sive propriis sive alienis manibus gerantur, non graventur tributo. Si secundum ejusdem videntur esse conditionis ac bona Nobilium de quibus proximè actum est; quia à solo principum favore suam habent immunitatem, quæ certis conditionibus alligari potuit. Hæc resolutio iis in locis inservire posset; ubi quæcumque Clericorum bona à tributo sub prædicta conditione eximerentur.

Ob rationem mox propositam, qui decimas locato habent, minùs gravandi esse viderentur.

Quæres 8vo· quam agendi rationem servare debeant Confessarii cum Collectoribus, quos quandoque publica vox iniquitatis reos facit; & qui tamen constanter declarant se intra æqui limites stetisse.

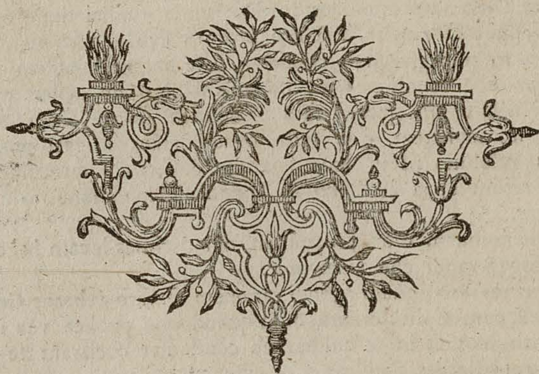
R. hìc si usquam sapientia & præcauto opus esse. Quapropter viderit Confessarius, nè quem in specie assignet quasi non satìs taxatum. Hoc enim statim propalant Collectores; unde Parochum inter & Parochianos oriuntur, jurgia, quæ grave Ministris & Ministerio nocumentum inferunt. Hic ergo generalibus utendum motivis; interrogandum an si immineat articulus mortis, id velint fecisse quod fecerunt; pensandum ex tota agendiratione, num ex bona vel mala fide egerint. Si præsumatur bona fides, absolvendi erunt, præsertim quia nec in materia tributi, nec in alia quacumque idem esse potest capitum omnium sensus. Si verò aperta

sit

sit injustitia; satius fortè fuerit, ut remittantur ad extraneum qui secretò de injustitia publicè nota commoneatur; & quem pœnitens multò faciliùs judicabit ab omni partium studio alienum esse, quàm proprium pastorem.

Quæres 6to. an Collector qui non æqua lance tributa divisit, absolvi queat, si non aliter quàm per eleemosynas pauperibus loci incolis distributas restituere velit.

R. non dimitti peccatum nisi restituatur ablatum, iis scilicet quibus ablatum est: & verò an eleemosyna Petro collata injustitiam Joanni illatam resarcit? neutiquam sanè, nisi à Joanne approbetur, tanquam nomine suo erogata, aut eroganda. Hic ergo casus ex generalibus circa restitutionem principiis resolvi debet.

TRACTATUS DE VIRTUTE RELIGIONIS.

TRactatûs hujuſce, quo vix quiſquam practicè utilior, tres erunt partes. Prima erit de Religione ſecundum ſe; Secunda, de præcipuis ejuſdem actibus; Tertia, de vitiis Religioni oppoſitis.

PARS PRIMA.

De Religione ſecundùm ſe ſpectata.

PRimam hanc partem dividemus in duo Capita. Primum erit de nomine, eſſentia, & objecto Religionis. Secundum ejuſdem affectiones & actus explicabit.

CAPUT PRIMUM.

De eſſentia & objecto Religionis.

REligionis nomen alii deducunt à *relegendo*, quòd ea quæ ad Dei cultum pertinent, ſæpius ſint animo volvenda, ac veluti relegenda. Alii, à *religando*, eò quòd nos religio Deo aſtringat & alliget.

Religio definitur: Virtus moralis inclinans mentem ad exhibendum cultum & Honorem Deo debitum, tanquam ſupremo rerum omnium domino.

Dicitur 1mo. *virtus:* Actus enim honeſtus & laudabilis ad aliquam virtutem pertinet, ex S. Thoma hîc art. 2. atqui religionis actus, honeſtus eſt & laudabilis, cùm ad Dei cultum ordinetur; ergo.

Dicitur

Dicitur 2do. virtus *moralis:* quia creaturæ mores juxta rationis præscriptum componit & aliunde non attingit immediatè DEUM, ut infrà dicemus.

Dicitur 3tio. *ad exhibendum cultum, &c.* Quæ ut inteligantur, hæc tria distingui debent, honor, cultus, & gloria. Cultus est honor cum submissione; sive est testimonium excellentiæ alienæ, & propriæ submissionis. Honor propriè est signum nostræ de excellentia aliena æstimationis, sed abstrahens à submissione. Hinc DEUS amicos suos honorat, quos tamen, si strictè loqui velis, non colit. Gloria, juxta Augustinum, est frequens de aliquo fama cum laude; seu, ut vulgò aïunt, est clara cum laude notitia: unde gloria differt tum à cultu, à quo præscindit; tum ab honore, quatenùs honor formaliter consistit in quacumque testificatione de aliena excellentia, sive fiat per laudem, sive per alia quæcumque signa, ut genuflexionem, &c. In definitione nostra honoris nomine, honos intelligitur & gloria, quæ DEO maximè competunt, juxta id I. Timot. 1. *Soli Deo Honor & Gloria.*

Dicitur 4to. cultum *Deo debitum.* Hic porrò DEO debitum esse dicitur, tum illud quod DEUS strictè exigit, ut cultum latriæ, tum illud quod soli DEO fieri potest ut vota.

Dicitur 5to. *tanquam supremo omnium rerum Domino:* Ac proinde numeris omnibus absoluto. Supremi enim hujusce domini contemplatio efficit ut creatura agnita vilitate sua, se se coram DEO profundè submittat, & internam hanc submissionem exteriùs profiteatur, sive verbis, corporis gestu, aut similibus, si de hominibus agitur; sive spirituali locutione, aut alia quam non capimus via, si de Angelis sit sermo: atque is ille est cultus, & majestati divinæ & substantiæ nostræ nihilo tam conveniens, quem prosequitur religio. Unde submissio, quæ pertinet ad humilitatem, si fiat quia utile nobis est, ut intra miseriæ nostræ limites contineamus nos; pertinet ad religionem, si eo animo fiat, ut divinæ Majestatis excellentiam profiteamur, & eam submissione nostra honoremus.

Etsi ex allata definitione utcumque intelligitur objectum religionis, sit tamen majoris claritatis gratia.

CONCLUSIO I. DEUS est *objectum cuï* religionis.

Prob. Ille est objectum *cuï* religionis, cujus gloriam & honorem intendit religio, atqui religio DEI gloriam & honorem intendit; ergo sicut homo est objectum *cuï* justitiæ quia justitia mediante restitutione hominem attingit, sic & DEUS religionis objectum est. quia religio DEUM attingit mediantibus actibus suis.

CONCLUSIO II. Objectum materiale religionis sunt actus omnes honesti quibus debitus DEO honos exhiberi potest.

Prob. Illud eſt objectum materiale alicujus virtutis, circa quod ea ità verſatur, ut aliæ virtutes circa ipſum etiam occupentur: atqui 1mo. religio verſatur circa actus quibus debitus DEO honos exhiberi poteſt, cùm tota velit adorationem, ſacrificium, devotionem, & alia quibus & ſupremi Numinis Majeſtas, & hominis vilitas agnoſcitur: 2do. Aliæ quoque virtutes circa hos eoſdem actus verſantur; cùm Miſſa quæ ex religione audiri poteſt, poſſit etiam audiri ex obedientia; cùm itèm qui ſe ſubmittit, actum præſtet, qui ad religionem vel humilitatem pertinere poteſt: ut ſtatim dictum fuit; ergo.

CONCLUSIO III. Objectum formale religionis eſt ſpecialis illa honeſtas, quæ eſt in cultu divino; ſeu eſt ipſe DEI cultus, prout excellentiæ divinæ & noſtræ ſubmiſſionis ſignum eſt.

Prob. Objectum formale virtutis, eſt ſpecialis ea ratio ſub qua virtus in objectum materiale tendit: atqui ratio ſpecialis ſub qua religio cultum DEI tendit, hæc eſt quòd honeſtum ſit & conveniens; ut talis honor & cultus ſupremo Numini exhibeatur: neque ulla aſſignari poteſt virtus ex his etiam, quæ ad DEI honorem aliquo modo ordinantur, quæ cultum ejus eadem ratione attingat; ergo.

Obj. Formale objectum religionis eſt ipſa DEI excellentia; ergo non illud quod adſtruimus.

R. neg. ant. Nam ſe habet religio ad DEUM, ſicut juſtitia ad hominem: ſicut ergo quamvis jus injuſtita reſpiciat hominem; cuï jus illud reddi debet, non ipſe tamen homo, ſed jus reddendum, eſt objectum juſtitiæ; ſic & licèt in religione cultus reſpiciat DEUM cuï defertur, non ipſe tamen DEUS, ſed DEI cultus, eſt religionis objectum.

CONCLUSIO IV. Religio non eſt virtus Theologica.

Prob. 1mo. Actus elicitus virtutis Theologicæ immediatè verſatur circa DEUM: atqui actus elicitus religionis non verſatur immediatè circa DEUM, ſed tantùm circa cultum DEI; quomodò juſtitia non verſatur immediatè circa hominem cuï jus reddendum eſt, ſed circa jus ipſum quod homini reddi debet; ergo ait, S. Thom. hîc art. 5. *religio non eſt virtus Theologica, cujus objectum eſt ultimus finis; ſed eſt virtus moralis, cujus eſt eſſe circa ea quæ ſunt ad finem.*

* Prob. 2do. Virtus Theologica DEUM proximè & immediatè attingere debet ut *objectum quod*, ut patet in ſpe, quæ ità aliquid à DEO ſperat, ut ipſum præcipue DEUM ſperet: atqui religio licèt excellentia divina nitatur, eam tamen non attingit immediatè ut objectum *quod*. Ad hoc enim neceſſe foret ut religio ſuam DEO excellentiam vellet: atqui DEO excellentiam ſuam velle non eſt religionis, ſed charitatis, quæ

DEO

DEO bonum omne tum intrinsecum tum externum vult. Religio igitur tota hæret circa testimonia interna vel externa, excellentiæ divinæ reverenter exhibenda: hæc verò testimonia non sunt DEUS ipse, sed sunt aliqui actus nostri, in quos, ut in objectum suum fertur religio, quosque respicit per proprios actus internos, qui non alii sunt quàm affectus colendi DEUM; ergo.

Prob. 3tio. Si religio sit virtus Theologica, vel est quid idem cum fide, spe, aut charitate; vel aliquid ab iis diversum: atqui neutrum dici potest. Non 1. religio enim nec assentitur revelatis, ut fides, nec æternæ vitæ bona expectat, ut spes; nec circa DEI propter se, aut proximi propter DEUM, amorem occupatur, ut charitas. Non 2. quia tres tantùm Theologicas virtutes agnoscunt omnes Theologi, quas his expressit verbis S. Paulus. 1. Cor. 13. *Nunc autem manent Fides, Spes, & Charitas, tria hæc.*

† Obj. 1mo. Ea virtus à Theologicis non distinguitur, quæ idem habet officium quod ceteræ virtutes Theologicæ, præsertim verò charitas; adeoque & eandem habet cum ipsis essentiam: atqui religio.... Nam illud est religionis officium, ut DEUM colat: atqui cultum DEI præstant virtutes theologicæ, ex S. Augustino, qui Enchir. cap. 2. & 3. dicit DEUM coli à nobis *Fide, Spe, & Charitate;* & Lib. 1. de Civit. DEI cap. 9. *Hic est Dei cultus, hæc vera religio*, nempe DEI amor; ergo.

R. ad 1. neg. min. Virtus enim theologica DEUM primariò & directè internis suis actibus attingit: atqui religio non attingit directè DEUM; sed aliquid DEO exhibendum ob recognitionem excellentiæ ipsius; ergo.

R. ad 2. dist. Virtutes Theologicæ cultum DEI præstant causaliter, quatenùs mens prævio fidei lumine, DEI excellentiam cognoscens, movetur ad ejus cultum volendum, C. colunt formaliter, N. actus enim fidei v. g. tendit præcisè ad credendum DEO, non ad ipsi volendum cultum: nisi cultûs nomen latiùs sumatur, nempe pro omni actu, qui sacrificii instar DEO acceptus sit, quo sensu sumitur nomen Religionis Epist. S. Jacobi cap. 1. *Religio munda & immaculata hæc est, visitare pupillos & viduas, &c.* Hæc solutio textibus Augustini applicari potest. Nihilominus.

R. dist. Colitur DEUS fide & spe, tanquam actibus quos religio imperat, C. tanquam actibus quos ipsa religio per se eliciat, N. Ut solutio constet, duo sufficiunt: 1mo. ut religio imperare possit actus virtutis Theologicæ; 2do. ut iidem actus proportionem habeant & aptitudinem ad finem religionis: atqui 1mo. potest religio imperare actus virtutis Theologicæ. Tum

quia

quia id potest & facit pœnitentiæ virtus, quæ doloris ex charitate orti actus dirigit ad satisfaciendum Deo; tum quia religio est juxta S. Thomam *virtus universalis in impetrando;* 2do. actus virtutum Theologicarum proportionem habent ad religionis finem, qui est cultus Dei, & hominis submissio. Nam fides v. g. per quam intellectus captivatur in obsequium, aptissima est quæ submissionem testificetur; spes quoque, quæ quidquid expectat boni, à Deo expectat, tum in divinæ excellentiæ, tum in dependentiæ nostræ signum assumi potest: idem servata proportione de charitate dicendum.

* Obj. 2. Illa virtus est Theologica, quæ exhibet cultum Deo & excellentiæ divinæ immediatè propter se; atqui talis est religio; ergo.

R. neg. maj. Sicut enim justitia licèt immediatè reddat hominis jus suum, non tamen immediatè versatur circa hominem ut *objectum quod*, sed circa jus ipsum homini reddendum: sic à pari religio, licèt reddat cultum Deo, Deum tamen proximè non vult, sed cultum creatum Deo increato tanquam *objecto cui* reddendum. Unde cùm virtus Theologica primariò versetur circa Deum ut objectum quod, evidens est religionem non esse virtutem theologicam.

Inst. Actus proprii & eliciti religionis Deum proximè & immediatè attingunt. Nam oratio & laus, sunt actus proprii & eliciti religionis: atqui laus & oratio Deum immediatè attingunt ut objectum *quod;* ergo.

R. ad 1. neg. ant. ad 2. neg. maj. Oratio enim & laus sunt actus imperati religionis, quatenùs hæc iisdem utitur tanquam mediis quibus divinam excellentiam testetur; quomodò & eundem in finem ipsos Theologicarum virtutum actus imperat. Actus ergo eliciti religionis alii non sunt quàm 1mo. simplex complacentia circa cultum divinum; 2do. efficax ejus intentio; 3tio. spes ejus futuri; 4to. gaudium de eo præsenti: atqui nullus est ex hisce actibus qui circa Deum immediatè occupetur, ut per se evidens est; undè religio non ineptè definiri posset: Virtus *volitiva* seu studiosa cultûs divini. Si autem religio sit per se & essentialiter virtus volitiva cultûs divini; ergo cultum divinum pro objecto immediato habet: si verò cultum Dei pro objecto immediato habet; ergo non magis Deum pro objecto habet, quàm justitia hominem ipsum habeat pro objecto.

CAPUT SECUNDUM.

✝ *De affectionibus & actibus Religionis.*

AFfectiones religionis duæ ſunt: prima eſt ejus ad ceteras virtutes comparatas ordo, & dignitas; ſecunda eſt ejuſdem unitas; ſit

CONCLUSIO I. Religio virtutibus Theologicis eſt dignitate inferior.

Prob. Virtus eò dignior eſt, quò DEUM propiùs attingit: atqui virtutes theologicæ DEUM propiùs attingunt quàm religio; cùm illæ DEUM pro immediato habeant objecto, religio non itèm; ergo.

CONCLUSIO II. Religio primum morales inter virtutes locum tenet, eſtque ceteris præſtantior.

Prob. Quia nobilior eſt ea virtus quæ propiùs attingit DEUM: atqui, ut docet S. Thomas q. 81. art. 6. *Religio magis de propinquo accedit ad Deum quàm aliæ virtutes morales;* cùm pro objecto formali mediato & indirecto divinam habeat excellentiam, & pro fine *cui* ipſum DEUM; ergo.

Obj. 1mo. Obedientia & pœnitentia DEUM tam prope attingunt quàm religio; ergo non eſt cur hæc illis anteponatur. Et verò ſacrificium eſt præſtantior religionis actus: atqui tamen Scriptura obedientiam ſacrificio præfert; cùm ait 1. Reg. 15. *Melior eſt obedientia quàm victimæ;* ergo.

R. neg. conſeq. Quemadmodum enim fides, licèt immediatè DEUM attingat ſicut charitas, non ideo tamen eſt charitati æqualis, quia non ità digno modo eum attingit: ſic etiam obedientia & pœnitentia religioni non æquiparantur, quia religio DEUM nobiliori modo attingit. Religio enim nec præceptum expectat ut obedientia nec peccatum ſupponit ut pœnitentia; ſicque nobiliori modo in objectum ſuum fertur.

Ad confirmat. diſt. Scriptura præfert obedientiam actibus religionis inordinatè & ſine pietate factis, quale fuit ſacrificium à Saule oblatum, qualis etiam eſt eorum cultus de quibus dicitur Matth. 15. *Populus hic labis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me.* C. præfert iiſdem actibus factis ea qua decet pietate, N.

Obj. 2do. Ea virtus aliis eſt inferior cujus actus dimittuntur, ut aliarum virtutum actus exerceantur: atqui dimittuntur actus religionis, &c. juxta id Matth. 5. *Relinque manus tuum ante Altàre, & vadè priùs reconciliari fratri tuo;* ergo.

R. neg. maj. In practicis enim fieri poteſt ut dignioris virtutis

tutis exercitium omittatur, cùm urget exercitium alterius minùs dignæ; aut cùm ea quæ nobilior est, dignè exerceri nequit, nisi ea antè exerceatur quæ minùs est digna: hoc autem contingit cùm quis necdum fratri suo reconciliatus, sacrificii oblationem mediatur.

* CONCLUSIO III. Religio una est specie virtus.

Prob. Virtutes specificantur ab objecto præsertim formali; ergo ubi idem est objectum formale, ibi una est specie virtus: atqui religionis unum est & idem objectum formale; nempe cultus DEO exhibitus ob summam ejus excellentiam; ergo.

Obj. Cultus qui redditur per sacrificium, specificè differt ab eo qui redditur per votum; ergo religio quæ circa omnem cultum versatur, habet objecta formalia specificè diversa.

R. dist. Differt ratione actûs & materialiter, quia aliud est actio vovendi, aliud actio sacrificandi, C. differt ratione principii à quo procedit, & motivi propter quod producitur, N. Votum enim & sacrificium ab eadem religionis virtute, & eadem de causa, nempe propter honorem DEI producuntur, vel potiùs imperantur; ergo materialiter quidem differunt, non autem formaliter. Sic licèt potus & cibus à se distinguantur, una tamen est temperantiæ virtus quæ utrumque dirigit.

† Quod spectat ad actus religionis, ii dividuntur 1mo. in *internos* qui in animo consummantur, nec transeunt exteriùs: in hoc ordine sunt oratio & devotio? & *externos* qui aliquo corporis organo perficiuntur, ut sacrificium, & sæpiùs juramentum, &c. utroque actuum genere DEUM colere possumus, & data occasione tenemur; utpotè qui spiritûs nostri & corporis principium sit.

2do Dividitur in elicitos, qui immediatè a religionis virtute procedunt, iique, ut dixi, consistunt potissimùm in seria divini cultûs volitione. Et *Imperatos* qui immediatè ab aliis virtutibus eliciuntur; sed ex imperio religionis, quæ ipsos ad cultum divinum ordinat.

Ex imperatis alii *per se* tales sunt, qui nati sunt immediatè per religionem imperari, ut adoratio, sive spiritualis, sive corporea; alii *per accidens*, quales sunt actus fidei, misericordiæ, aliarumque virtutum quibus uti potest religio.

PARS SECUNDA.

De actibus Religionis in specie.

TOt erunt hujus partis Capita, quot actus à religione primariò imperati: nam de elicitis nulla est difficultas. Itaque dicemus 1mo. de adoratione & devotione; 2do. de oratione 3tio. de horis Canonicis; 4to. de juramento; 5to. tandem de voto.

CAPUT PRIMUM.

De Adoratione & Devotione.

ADorationis nomen sumitur latissimè & latè. Adoratio latissimè sumpta est quæcumque veneratio alteri exhibita in signum excellentiæ ejus, quæcumque ea sit. Genes. 23. *Abraham adoravit... Filios Heth.* Hæc adoratio merè politica est & civilis. Adoratio latè sumpta est veneratio alteri exhibita propter excellentiam ejus supernaturalem. Sic * *Josue cecidit pronus in terram, adorans Angelum.*

Adoratio latè sumpta dividitur in duliam, hyperduliam, & latriam. Dulia est veneratio quæ Sanctis Angelis vel hominibus, iis præsertim qui cum Christo regnant, impenditur. Hyperdulia est veneratio quæ Virgini Deiparæ ob singulare divinæ ejus maternitatis privilegium exhibetur. Latria quæ sola est verè & strictè dicta adoratio, est actus quo & infinitam entis increati excellentiam, & supremum ejus in res omnes dominium, & nostram erga ipsum submissionem testificamur, juxta id Matth. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.*

Triplex hæc adorationis species dividitur 1mo. in *absolutam*, quæ rei propter excellentiam ejus intrinsecam exhibetur; sic adoratur Verbum caro factum; & *relativam*, qua aliquid adoratur vel honoratur ob excellentiam rei alterius ad quam aliquam habet habitudinem aut conjunctionem, & sic adoratur Crux, de quo alibi.

Dividitur 2do. In internam, & externam. Prima ea est quæ fit animo & corde, juxta id Christi Joan. 4. *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.* Secunda ea est quæ fit exterioribus signis & hæc, si interior desit, mortua est

* *Cap. 5.*

est perinde ac corpus sine anima. Cetera pertinent ad Tract. de Incarnatione.

Devotio definitur à S. Thoma, *Voluntas promptè tradendi se ad ea quæ pertinent ad Dei famulatum.*

Dicitur 1mo. *voluntas;* id est efficax & expedita intentio, unde devotio non consistit in sensibili gustu & cordis teneritudine quæ aliquando inter orandum sentitur, sed in pio animi affectu, & prompta DEO famulandi voluntate.

Dicitur 2do. *tradendi se* totum scilicet, non aliqua tantùm ad se pertinentia. Unde non dicitur devotus qui unum aut alterum duntaxat actum ad cultum DEI alacri & fervida mente refert, sed qui se totum divino cultui consecrat.

Dicitur 3tio. *promptè:* qui enim etiam abdicatis negotiis secularibus se divino cultui mancipant, ut Clerici & Religiosi, devoti non sunt si segniter circa DEI cultum se gerant, sed pœna digniores sunt quàm præmio, juxta id Jerem. 48. *Maledictus qui facit opus Dei fraudulenter.*

Dicitur 4to. *ad ea quæ pertinent ad Dei famulatum.* Unde sequitur devotionem esse actum religionis, eumque præstantissimum, ac quasi ceterorum animam, ut potè cujus auxilio promptè & ardenter executioni mandentur ea quæ sunt cultûs divini.

Porrò ut falsa devotio à vera distinguatur, quæ distinctio summè est necessaria, ponderandæ sunt veræ devotionis causæ, ejusdemque effectus.

Causa devotionis duplex est juxta S. Thomam, extrinseca scilicet, & intrinseca. Causa *extrinseca & principalis, est Deus,* qui, quos dignatur, vocat, *& quem vult religiosum facit... Causa autem intrinseca ex parte nostra oportet quòd sit meditatio seu contemplatio,* partim *divinæ bonitatis & beneficiorum ejus;* quia *hæc consideratio excitat dilectionem quæ est proxima devotionis causa;* partim defectuum nostrorum, quos qui seriò perpendet, levabit *oculos* suos *in montes, unde veniet auxilium* sibi.

Tria hic monet Angelus Scholæ: 1mo. vitandum esse subtile illud genus meditationum; quæ intellectum, ità occupant, ut aridam reddant voluntatem, & lac pietatis exsugant; 2do. quòd licèt *ea quæ sunt divinitatis sint secundùm se maximè excitantia devotionem,* iis tamen, ob humanæ mentis debilitatem, inhærendum sit meditationibus *quæ pertinent ad Christi humanitatem,* præcipuè verò ad ea quæ pro nobis fecit & passus est; 3tio. quòd scientia & ingenium *quandòque* & sæpè sæpius *devotionem* occasionaliter *impediunt;* unde *in simplicibus & mulieribus devotio abundat,* raro autem in iis qui scientiæ totos se dedunt,

ſe dedunt, juxta id Auguſtini Lib. 3. Confeſſ. cap. 3. *Surgunt indocti, & Cælum rapiunt; & nos cum doctrinis noſtris ſine corde, ecce ubi volutamur in carne & ſanguine?*

Effectus devotionis itidem duplex: 1mo. ſpiritualis lætitia ex conſideratione infinitæ Dei bonitatis, juxta id Pſalm. 76. *memor fui Dei, & delectatus ſum;* 2do. ſalutaris quædam triſtitia, ex infirmitatis noſtræ, & exilii à Cœleſti patria, meditatione procedens. Unde author Libri *De ſpiritu & anima* cap. 50. Devotio, inquit, *pius eſt & humilis affectus in Deum: humilis ex conſcientia infirmitatis propriæ, pius ex conſideratione divinæ clementiæ.*. Quam procul ergo à vera devotione diſtant, qui nihil niſi mali in ceteris inveniunt; qui ſuo judicio non ſunt *ſicut ceteri hominum;* qui juſtitiam Dei ità ob oculos ponunt, ut miſericordiam quæ ſuper omnia ejus opera eſt, reticeant, &c.

CAPUT SECUNDUM.

De Oratione.

OCto nobis hoc in capite veniunt explicanda, 1mo. quid & quotuplex ſit oratio; 2do. an neceſſiaria ſit; 3tio. & 4to. an, & quatenus efficax; 5to. 6to. & 7mo. quis orari, quis orare, quid orari debeat; 8vo. pro quibus orandum ſit.

ARTICULUS PRIMUS.

De eſſentia, diviſione, & neceſſitate Orationis.

ORatio propriè ſumpta, eſt petitio decentium à Deo.

Dicitur 1mo. *petitio*, id eſt, intimatio deſiderii ad obtinendum aliquid ab eo quem precamur; & ſic exprimitur oratio Matth. 7. *Petite & accipietis.*

Dicitur 2do. *rerum decentium.* Impium enim eſſet id petere quod nec Deus poſſet dare, neque nos citra piaculum accipere: certè petitio rei malæ non tam oratio eſſet, quàm execratio.

Dicitur 3tio. *à Deo.* Etſi enim oratio non ſemper immediatè ad Deum dirigatur, ſed aliquando ad amicos Dei, Sanctos nempe; petitio tamen propriè fit ſoli Deo, à quo ſolo *omne donum* deſcendit.

Hinc patet orationem ſub uno reſpectu ad religionem pertinere,

tinere, & ad ſpem ſub alio. Ad religionem quidem, quia per orationem teſtamur Deum eſſe authorem bonorum noſtrorum, & nos ipſos inferiores eſſe, eoque indigere. Ad ſpem verò, quia oratio aliquid ſperat & expectat à Deo; nec quiſquam eſt qui ad alium ſupplex accedat, ſi certò noverit eum nunquam ad vota ſua flectendum eſſe.

Oratio dividitur 1mo. in mentalem, & vocalem. Prima fit ſola mente. Secunda corporis vocem mentali locutioni ſuperaddit. Etſi enim non prodeſt ſtrepitus oris muto corde, meritò tamen mentali orationi juguntur voces: 1mo. quia homo ſecundùm animam & corpus Honorem Deo pendere debet; 2do. quia non ſolùm corde credere, ſed ore confiteri oportet Deum eſſe omnis boni fontem; 3tio. quia multi ſunt quorum mens minus evagatur cùm orant vocaliter.

2do. Oratio mentalis dividitur in meditationem, & contemplationem.

Meditatio eſt pia veritatis alicujus inveſtigatio ad concipiendum devotionis fervorem.

1mo. Quidem eſt inveſtigatio *pia*, non autem mera ſpeculatio Philoſophica, quæ fervorem minuere, nedum adaugere ſolet; 2do. eſt inveſtigatio *veritatis* occultæ ſcilicet aut cognitæ, quia ſubjectum meditationis, deſumi poteſt tùm ex rebus quas jam multoties meditati ſumus; tum ex iis etiam myſteriis quæ de ſe minùs nota, fiunt meditatione notioria; 3tio. demum inveſtigatione hæc ordinatur *ad concipiendum devotionis fervorem;* quia is eſſe debet meditationis ſcopus, ut ex ea exurgat ſacer ignis quo voluntas ad fugam mali, & boni perſecutionem excitetur.

Contemplatio deſcribitur à Myſticis: *Mentis in Deum ſuſpenſæ elevatio, eternæ dulcedinis gaudia deguſtans.* Meditatio & contemplatio non tam ſunt diſtinctæ orationis ſpecies, quàm ejuſdem partes. Meditatio petit, & pulſat ut ſibi aperiatur, contemplatio guſtat & fruitur. Illa eſt animi labor & motus; hæc fruitio eſt & quies.

3tio. Oratio vocalis dividitur in *publicam*, quæ fit à publico miniſtro, ad id deputato, Eccleſiæ nomine, & pro ſalute populi; & in *privatam* quæ fit à perſona particulari ut tali.

Jam quæritur utrùm & quæ oratio ſit neceſſaria. Circa quod duo, iique ſatis oppoſiti prodierunt errores. Primus fuit Meſſalianorum, qui tantam orationi vim attribuebant, ut eam ſolam etiam abſque Sacramentis ad ſalutem ſufficere dictitarent; unde etiam Euchitæ ſeu precatores dicti ſunt. Secundus fuit Michaëlis Molinos, Hiſpani Preſbyteri, cujus inter 68. propoſitiones ab Innocentio XI. anno 1687. damnatas

 extat

extat hæc num. 14. *Qui divinæ voluntati resignatus est, non convenit ut à Deo rem aliquam petat, quia petere est imperfectio ... & est velle quod divina voluntas nostræ conformetur; & illud Evangelii:* Petite & accipietis, *non est dictum à Christo pro animabus internis.* Sit

Concl. I. Oratio necessaria est ad salutem, tum necessitate præcepti; tum etiam, saltèm communiter, necessitate medii.

Prob. 1mo. Ex Scriptura, Lucæ 18. *Oportet semper orare, & non deficere.* Matth. 26. *Vigilate & orate ut non intretis in tentationem.* Jacobi 4. *Non habetis, propter quòd non postulatis, &c.* atqui hæc verba: *Orate, oportet orare,* præceptum indicant; cætera verò ostendunt, multa esse ad salutem necessaria quæ sola orationis via haberi possint, ut victoria tentationum; ergo.

* Prob. 2. Ex Patribus: S. Augustinus Lib. de Dono Persev. cap. 16. *Constat,* inquit, *alia Deum, danda etiam non orantibus, sicut initium fidei; alia nonnisi orantibus præparasse, sicut usque in finem perseverantiam.* S. Celestinus in Epist. ad Galliæ Episcopos. *In omnibus actibus, causisque, cogitationibus, motibus adjutor & protector orandus est; superbum est enim ut quidquam sibi humana natura præsumat;* ergo oratio necessaria est, tum ut Deus perpetuò nobis adsit, tum ut ea mediante magnum perseverantiæ donum consequamur. Est etiam necessaria ut fratres nostros à veritate devios ad eam reducamus, juxta id Augustini Serm. 1. de S. Stephano: *Si Stephanus sic non orasset, Ecclesia Paulum non haberet.*

† Prob. 3tio. Quod necessarium est necessitate medii, est etiam necessarium necessitate præcepti; præcipit enim Deus ut mediis necessariis utamur: atqui oratio necessaria est necessitate medii. Prob. minor ex his Tridentini verbis: * *Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat ut possis.* Unde sic: Illud est necessarium necessitate medii ad salutem, sine quo salus, positis à Deo rebus ut sunt, obtineri non potest: atqui sine oratione obtineri non potest salus. Hæc enim non obtinetur nisi per gratiam: atqui ex citatis textibus oratio medium est ad obtinendam gratiam necessarium; ergo.

Dixi, *communiter,* quia, ut docet S. Thomas, *Deus nobis multa præstat ex sua liberalitate, etiam non petita.* Quisquis tamen benedictionibus non petitis prævenitur, ut S. Paulus, suam statim coram Deo infirmitatem agnoscere debet, & gratiam ad perseverandum supplex exorare, nè Deo faciem avertente, fiat conturbatus.

Obj. Oratio ad id tantùm utilis esse potest, ut vel patefa-

* *Sess. 6. cap. 11.*

ciat

ciat DEO indigentiam noſtram; vel ipſius benevolentiam nobis conciliet: atqui neutrum præſtare poteſt oratio. Non 1. DEUS enim omnia novit. Non 2. DEI enim voluntas planè eſt immutabilis, nec fieri poteſt ut velit in tempore quod ab æterno noluit; aut quod ſemel voluit, velle deſinat. Ergo oratio nedum utilis ſit, impia eſt, ut quæ DEUM vel ignorantiæ, vel mutationi obnoxium ſupponat.

R. ad 1. neg. maj. Utilis enim eſt oratio, non quaſi per eam cognoſcat DEUS quod ante ignorabat; ſed quia efficit ut homo veriſſimam nihili cognitionem acquirat, peccata ſua coram DEO humiliter confiteatur, & Cœleſte imploret auxilium. An non quotidie prodigus filius coram patre qui totam ejus agendi rationem novit, utiliter in hæc erumpit verba: *Peccavi in Cælum & coram Te*, miſerere mei?

Neque etiam per orationem mutatur divina voluntas, ſed potiùs impletur, ſecundùm id Gregorii Lib. 1. Dialog. cap. 8. *Non propter hoc oramus ut divinam diſpoſitionem immutemus, ſed ut impetremus quòd Deus diſpoſuit per orationes eſſe implendum.*

Quæres quo tempore urgeat orandi præceptum.

R. 1mo. Nos non teneri ſingulis momentis orare. 2do. quia certa quædam dari debent tempora quieti aliiſque innumeris negotiis, quæ cum oratione non compatiuntur; 3tio. quia nullum eſt præceptum quo ad faciendam ſingulis momentis orationem adſtringamur.

Nec nocet illud Lucæ 18. *Oportet ſemper orare, &c.* Quia ex Auguſtino Epiſt. 130. ſenſus eſt quòd orandum ſit *per certa intervalla horarum & temporum.. nè quod tepeſcere cœperat, omnino frigeſcat, & penitùs extinguatur, niſi crebriùs inflammetur.* Unde, ut notant interpretes, vox *ſemper* opponitur intermiſſioni ex tædio & deſperatione, quapropter, addunt iidem, *ſemper orare, eſt orare aſſiduè, omni tempore opportuno, ſtatis precationum temporibus nunquam prætermiſſis.*

R. 2do. Quamvis definiri non poſſit quo præcisè tempore, & quoties orandi præceptum obliget, cùm id pendeat non ſolùm ex DEI ordinatione; ſed etiam ex cujuſque diſpoſitionibus, tentationibus, aliiſque circumſtantiis, certum tamen eſt ſæpius eſſe orandum, eumque in ſalutis ſuæ diſcrimen venire, qui illud religionis opus diù omittit.

Prob. 1mo. Ex citato Lucæ textu, cui conſonat alius S. Pauli I. Theſſal. 5. *Sine intermiſſione orate...* & Eccli. 18. *Non impediaris orare ſemper*; atqui hoſce textus de crebra & frequenti oratione intellexerunt, tum fideles qui Actor. 1. *erant unanimiter perſeverantes in oratione*; tum patres, qui, ut S. Auguſtinus,

gustinus, citata Lucæ & Pauli verba dixerunt *sanissimè* sic accipi, ut nullo die intermittantur certa orandi tempora.

Prob. 2do. Tria nobis præcipuè sunt obtinenda, 1mo. ut mundet nos DEUS à peccatis nostris, & gratiam sanctificantem annexaque ei dona infundendo, spiritum rectum innovet in visceribus nostris; 2do. ut nos semel justificatos de virtute in virtutem progredi faciat, quia non progredi, regredi est; 3tio. demum ut in accepta justitia usque ad finem perseveremus. Atqui tria hæc sine oratione & quidem crebra haberi non possunt. Non 1. quare enim delictorum suorum veniam obtinuit publicanus, nisi quia humiliter oravit DEUM sibi propitium fieri? quare verò *destructi* sunt antiqui Gigantes, nisi quia *non exoraverunt pro delictis suis?* Non 2. cùm ad proficiendum in virtute frangendi sint rugientis leonis impetus, & superandæ mundi, carnisque illecebræ ac tentationes; quod solùm ab iis fieri potest qui induunt se *armaturam Dei, per orationem & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu* Ephes. 6. v. 11. & 18. Non 3. quia *non nisi orantibus* præparata est perseverantia ut suprà docebat Augustinus, & non obscurè docet Salvator, cùm ait Lucæ. 21. *Vigilate omni tempore orantes, ut digni habeamini... stare ante filium hominis.*

Ceterum ii etiam qui negant hominem divino aut naturali præcepto teneri ad sæpiùs orandum, fatentur tamen multos esse casus in quibus orandum sit ex necessitate; & quidem 1mo. cùm quis deficiente Confessariò debet ob celebrationem Sacri ad gratiam se disponere per actum contritionis; 2do. cùm iis præsertim qui sunt in peccato mortali imminet evidens mortis periculum; 3tio. cùm ingruit tentatio, & illud dæmoniorum genus quod *non ejicitur nisi oratione*; 4to. cùm Missa audienda est, Sacramenta suscipienda, &c. 5to. cùm proximus in ea constitutus est necessitate in qua potest & debet precibus juvari. Unde censent Navarrus & Sylvester, orandum esse pro iis qui jam jam duello conflicturi sunt, neque aliter possunt ab eo retrahi. Et verò ut tunc orare teneamur, satis est ut uni è centum millibus prodesse possit oratio nostra. Et quis novit an quod aliis nihil profuit, non sit huic uni profuturum.

CONCLUSIO II. Oratio mentalis, sive meditatio, videtur etiam omnibus Fidelibus necessaria.

Priusquam probetur Conclusio, notandum est meditationem dupliciter sumi: 1mo. secundùm se, quatenus est studiosa investigatio eorum quæ ad salutem conducunt; 2do. secundùm circumstantias, puta locum, temporis diuturnitatem, methodum, &c. De meditatione priori sensu sumpta loquimur, fatentur

tentur enim omnes eam, si posteriori modô accipiatur, utilem esse, non verò necessariam.

Prob. 1mo. Oratio ut sic, eaque viva & vehemens, ad salutem est necessaria: atqui talis oratio aliquam meditationem necessariò requirit. Ad vivam enim & efficacem eorum quibus indiget homo postulationem, necessum est ut idem homo agnoscat animæ suæ plagas, tenebras intellectûs sui, cordis infirmitatem, occasionum virtuti funestarum pericula, perpetuam divinæ protectionis necessitatem, ut cum Propheta exclamet: *Salvum me fac, Deus: de necessitatibus meis erue me:* atqui luce clarius est hæc practicè cognosci non posse sine aliqua meditatione & reflexione; cùm ea seclusa, similes simus *viro consideranti vultum nativitatis suæ in speculo: consideravit enim se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit:* quæ oblivio in hoc corruptæ naturæ statu facillima est, quia *fascinatio nugacitatis obscurat bona, & inconstantia concupiscentiæ transvertit sensum.* Unde nisi homo seriæ & profundæ meditationi incumbat, bonum quidem speculativè cognoscere poterit, ejusque notitiam aliorum animis instillare; at in vera mentis cæcitate & practica veritatis ignorantia semper versabitur, & ex eorum numero erit, qui meliora vident & probant, sed deteriora sequuntur.

Prob. 2do. Ex Scriptura. Eccli. 3. *Quæ præcipit tibi Deus, illa cogita semper,* & Jerem. 12. *Desolatione desolata est omnis terra, quia nullus est qui recogitet corde.* Ergo ut tollatur hæc terræ desolatio, recurrendum est ad meditationem, juxta illud Isaiæ 46. *Reddite prævaricatores ad cor.* Ea de causâ David etsi tot negotiis pressus, *Meditatus sum,* inquit, *nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebam spiritum meum.* Et S. Bernardus in Libris de Consideratione, totus est in commendanda Eugenio III. meditationis necessitate, scribitque de salute ejus actum esse; nisi seria reflexione dispersiones cordis sui revocet & congreget. Et verò quotidiana docet experientia justos facilè labi, cùm à meditantis Dei eloquiis cessant; gravissimos verò peccatores ad Deum converti, cùm in se reversi, & pristinam à qua exciderunt justitiam, & præsentis sui statûs miseriam animo & corde revolvunt.

Dices: Idiotæ & peccatores, meditationis prosus incapaces sunt; ergo meditatio iis necessaria esse nequit.

R. 1mo. Hujusmodi homines satis invenire temporis ad serviendum ebrietati, ad fovendas corde malas cogitationes; quidni ergo ab iis exigamus ut qui tot horas consecrant diabolo, quædam Deo consecrare momenta assuescant?

R. 2do. dist. Sunt incapaces meditationis diuturnæ & sublimis,

limis, C. cujuscumque; N. Quandiu enim rationales sunt, tenentur coram DEO ingemere, eidem animæ suæ vulnera detegere, quod aliquam requirit meditationem, cujus idiotæ sæpe capaciores sunt quàm literati. Hinc nulla est conditio quæ cœlo cives non pepererit; nulla negotiorum abundantia quæ penitus prohibeat, nè homo vocaliter oret, & sic orando ea quæ labiis voluit, animo verset, iisque identidem immoretur; nulla actio in cujus initio & progressu mens ad DEUM levari non possit, ut eam DEUS dirigere & sanctificare dignetur: & si Pastores ad hanc meditationis speciem, ipsos etiam rusticos disponerent & adhortarentur, multùm ex ea, non dico oneris, sed solatii perciperent, quia crux unctione mixta, fit jugum leve.

At, inquies lectio & auditio verbi divini, meditationis locum tenere possunt; ergo.

R. Eam solam lectionem, diviniquæ verbi auditionem prodesse, quam comitatur aut sequitur mentis affectus; alioqui Semen verbi cadit in petrosa, & statim rapitur ab avibus Cœli: porrò seclusa meditatione quis esse potest mentis affectus?

Ex his facilè colligetur quanta sit meditationis necessitas respectu Religiosorum & Clericorum.

Circa Religiosos iis habenda est fides qui Religiosæ vitæ obligationes meliùs norunt. S. Bonaventura Lib. de perfect. cap. 5. *Reverà*, inquit, *Religiosus orationem non frequentans assiduè, non solùm est miser & inutilis, quinimò coram Deo fert animam mortuam in vivo corpore*, & Cajetanus hîc q. 83. art. 3. *Nec Religiosi, nec Religioso nomine vocari potest, qui saltèm semel in die ad hujusmodi se non confert.* Ergo etiamsi, ut vult Navarrus, oratio non sit Religiosis *ex vi status*, seclusa speciali locorum lege, necessaria sub mortali, certum tamen est quòd vix per aliquot dies absque peccato omitti possit, cùm ut bene Salmanticenses; *Sit valdè conducens ad tendendum in perfectionem, quam sub mortali Religiosi conari tenentur.*

Et hæc omnia longè validiùs adstruunt orationis necessitatem pro Clericis, qui quò periculosius ministerium tractant, eò pluribus ac potentioribus indigent gratiis; ut & semetipsos & plebem sibi commissam sanctificent.

ARTICULUS SECUNDUS.

An & qua conditione efficax sit Oratio.

ORationis multiplex est effectus; quod ut magis innotescat, sit.

CONCLU-

Conclusio. Oratio, si omni ex parte talis sit, qualis esse debet, triplicem habet efficaciam, *merendi* scilicet, *satisfaciendi*, & *impetrandi*.

Prob. 1. pars. Ille actus est meritorius, qui habet conditiones omnes ad meritum sive de condigno, sive de congruo requisitas; atqui talis est oratio legitime facta. Ad actum enim meritorium de condigno, requiritur & sufficit ut sit bonus, supernaturalis; liber, ab homine justo & in statu viæ elicitus, ac denique ut ei promissa sit merces: ad meritum verò de congruo requiritur actus bonus, liber, supernaturalis, & ab homine viatore procedens: atqui oratio legitimè facta, eas omnes conditiones habet, si fiat ab homine justo; & saltèm quatuor posteriores, si fiat à peccatore. *Si* enim pia hominis sive justi, sive etiam peccatoris opera prædictas habeant conditiones, quantò magis oratio, cui Deus cetera quæcumque dare consvevit?

Imò admodum probabile est promissiones à Deo de exaudienda hominum oratione factas, non respicere justos solos, sed & peccatores: 1mo. quia orationi legitimæ annexa est rei petitæ promissio his Christi verbis: *Petite & accipietis*, & iterum *Omnis qui petit accipit.* Hæc autem verba utpotè generalia, & dicta ad turbas in quibus permixti erant justi peccatores, non debent restringi sine necessitate, quæ in præsenti nulla est; 2do. quia aliunde certum est meritum de congruo non semper excludere promissionem Dei. Deus enim Ezechiel. cap. 18. veniam promittit peccatori pœnitenti, qui tamen non meretur nisi de congruo.

Prob. 2. pars: Actus ex gratia procedens, pœnalis, laboriosus, cui promissa est pœnæ remissio, verè est satisfactorius: atqui oratio facta ut fieri debet, procedit ex gratia; pœnalis est, ut docet experientia, & id Eccli. 12. *Frequens meditatio, carnis est afflictio;* aliunde promissa est ei pœnæ remissio. Hæc enim promissa est generaliter omni operi supernaturali & pœnali, qualis est potissimùm * *oratio cum jejunio & elemosyna* unde Tridentinum. Sess. 14. can. 13. *Si quis dixerit pro peccatis quoad pœnam temporalem minimè Deo per Christi merita satisfieri .... jejuniis, orationibus, eleemosynis, vel aliis etiam pietatis operibus .... anathemma sit.*

Pro. 3. pars: Ut oratio sit certò & infallibiliter impetratoria, satis est ut Deus promiserit se eam, cùm legitimè fiet, esse exauditurum: atqui Deus id frequenter promisit in Scripturis Psalm. 49. *Invoca me in die tribulationis, & eruam te.* Joan. 16. *Si quid petieritis Patrem in Nomine meo, dabit vobis.* Ergo fide certum est orationem legitimè factam suum infallibi-

* *Tob.* 12.

liter habere effectum. Unde Augustinus in id Psalmi 65. *Benedictus Deus qui non amovit orationem meam, & misericordiam suam à me*, sic habet: *Cùm videris non à te amotam deprecationem tuam, securus esto, quia non est à te amota misericordia ejus.*

Quæres, an tres isti orationis effectus à se se invicem aliquando separentur.

R. affirmat. Aliquando enim oratio impetratoria est, non tamen meritoria, aut satisfactoria, ut oratio Sanctorum pro nobis; quia non procedit à gratia viæ. Aliquando impetratoria est, & satisfactoria, non tamen meritoria strictè, sive de condigno, ut oratio pœnitentis nondum justificati quæ non solùm impetrat; sed etiam juxta Scotistas aliosque plures, satisfacit. Aliquando meritoria est, non tamen impetratoria, ut cùm justus pro se petit id quod non ei expedit assequi; quomodò * Apostolus non obtinuit à se auferri stimulum carnis; & tamen ejus oratio, utpotè ab homine justo per gratiam operante procedens, fuit opus æternæ vitæ meritorium. Aliquando demum oratio unum impetrat, & aliud meretur: sic justus qui per orationem bonum aliquod temporale obtinet, non tam illud meretur, quàm impetrat; sed verè meretur vitam æternam, quæ boni operis à charitate imperati præmium est & merces: contra qui vitam æternam aliis postulat, eandem impetrare potest, non condignè mereri; si verò eam sibi petat, illam meretur & impetrat; se dandam suo tempore, si in gratia perseveret.

Ex dictis colligere est, promissionem de exaudiendis hominum orationibus à DEO factam, non esse absolutam; sed pendere à certis conditionibus, quæ si desint, oratio infallibilem effectum non habet. Hinc verba hæc Christi: *Omnis qui petit accipit*, quæ absoluta videntur, in aliis Scripturæ locis restricta sunt, ut Jacobi 4. *Petitis & non accipitis, eò quòd malè petatis.* Superest igitur ut eas conditiones declaremus; eæ porrò quatuor requiruntur à SS. Augustino & Thoma: 1mo. ut quis pro se petat; 2do. ut petat necessaria vel conducentia ad salutem; 3tio. ut piè petat; 4to. ut petat perseveranter. Verùm prima conditio, quòd quis pro se petat, à multis reijcitur, & quidem cum fundamento: 1mo. quia facta videtur promissio de exaudiendis orationibus in gratiam proximi factis: *Hæc est*, ait S. Joannes Epist. 1. cap. 5. *hæc est fiducia quam habemus ad Deum, quia quodcumque petierimus secundùm voluntatem ejus, audit nos:* atqui quando pro fratribus nostris oramus, maximè petimus secundùm voluntatem DEI; hoc enim præcipuè mandat Scriptura. Sic Jacobi 5. *Orate pro in-*

* 2. *Corint.* 12.

vicem

vicem ut salvemini, multùm enim valet deprecatio justi assidua. Et 1. ad Timoth. 2. *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes.....pro omnibus hominibus.* Ergo cùm Deus in promissis suis verax sit, certum videtur orationes pro aliis factas, si obicem non ponant, certò exaudiendas esse.

2do. Quia S. Joannes citato loco non obscurè tradit certum esse effectum orationis quam pro fratribus nostris fundimus. *Qui scit*, inquit, *fratrem suum peccare, peccatum non ad mortem petat, & dabitur ei vita ejus*; ergo.

Ceterum oratio ne iis quidem est deneganda qui effectibus ejus obicem ponunt; quandoquidem docet experientia, utiliter orari pro conversione peccatorum etiam impœnitentium: sic Ecclesiæ donavit Deus & Saulum precibus S. Stephani & Augustinum lacrymis S. Monicæ.

Secunda orationis infallibiliter impetratoriæ conditio est ut sit de re quæ directè aut indirectè ad salutem ordinetur: quod enim aliò tendit, sistit in creatura, & proinde Deo acceptum esse nequit.

Hinc 1mo. non exaudiretur, sed Deo injuriam faceret oratio qua mali quidpiam peteretur; & talis petitio, licèt esset rei non nisi venialiter malæ, esset peccatum mortale sicut & omne perjurium assertorium in materia etiam levi. Ratio est, quia majorem Deo injuriam irrogat, qui eum putat peccati etiam levissimi authorem esse posse, quàm qui eum in mendacii etiam levis testem invocat.

Hinc 2do. peccaret defectu legitimi finis, qui ludendo, v. g. lucrum, ex solo lucri intuitu postularet: quia petere à Deo rem quæ ad eum nullatenus referatur, sed sub omni respectu indifferens sit, est quid non indifferens sed malum. Hic tamen, quantùm opinor, quidam advertentiæ defectus, & bona fides, à gravi excusare possunt.

Neque verò sufficit ut res quæ petitur bona sit, sed etiam oportet ut boni majoris non sit impeditiva: bonum enim est liberari à stimulo carnis; neque id tamen obtinuit Apostolus, ne revelationum magnitudine extolleretur.

Tertia conditio est ut oratio piè fiat: ad quod duo necessaria sunt, & duo excludenda.

1mo. Itaque necessaria est fides ex qua procedat oratio, secundùm id Matth. 21. *Omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis*; & Jacobi 1. *Postulet in fide, nihil hæsitans.* Et verò promissio orationi facta, per se primò ordinatur ad assecutionem vitæ æternæ: juxta id Matth. 6. *Quærite primum regnum Dei*: atqui fides fundamentum est salutis; ergo oratio ut sit efficax, fidei initi debet. Por-

Porrò non requiritur fides, qua quis certo credat se id obtenturum esse quod petit: (orabat enim Apostolus ex fide, ut auferretur sibi stimulus carnis; nec tamen certus erat se exaudiendum esse) sed requiritur ut qui sufficientem divinæ promissionis notitiam habent, eidem tanquam certæ credendo assentiant. Tum quia id indicant verba hæc Christi apud Marcum cap. 11. *Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis.* Tum quia quisque credere tenetur Deum veracem esse, suisque in promissis fidelem. Idiotis verò qui promissionem hanc distinctè non didicerunt, satis esse videtur, si firmiter credant Deum, ità potentem esse, ut quod petitur conferre valeat; ità misericordem, ut idipsum largiri velit, si ad nostram salutem expedit, & obicem non ponamus.

2do. necessaria est spes firma, seu fiducia quæ impellit ad opus, efficitque si sit vehemens, ut cum affectu & efficacitate postulemus; cùm contrà fiduciæ defectus munificentiam Dei retardet. * *Abeamus* ergo *cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur* ** Sequamur exemplum Abrahæ qui *contra spem in spem credidit...... & non infirmatus est fide .....in repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia.*

Atque hinc ex consequenti procul ab oratione esse debet, 1mo diffidentia & hæsitatio; *qui enim hæsitat*, aït S. Jacobus cap. 1, *similis est fluctui maris qui à vento movetur: circumfertur; non ergo æstimet homo ille quod accipiat aliquid â Domino;* 2do. & abesse debet præsumptio: *Respexit enim Deus in orationem humilium, & non sprevit preces eorum*, Psal. 101. *Oratio humiliantis se nubes penetrabit*, Eccli. 35. *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*, Jacobi 4. ea de causa rejecta est oratio Pharisæi, & aliorum *qui in se confidebant tanquam justi*, Luc. 18.

Quarta conditio requisita ut oratio exaudiatur, est perseverantia. Exaudimur quidem aliquando statim ac petere incœpimús: sic Daniel * *ab exordio precum* suarum exauditus est, neque id mirum, cùm sæpe etiam non orantes præveniat Deus: at sæpiùs contingit ut obtineat perseverantia, quod prima petitio non obtinuit. Hinc illud Christi: *Oportet semper orare & non deficere*; quod quidem confirmat Salvator duplici exemplo, ** uno viduæ, quæ per importunas preces vicit tandem duritiam iniqui Judicis; altero hominis, qui à vicino suo repulsam passus, *propter improbitatem*, id est, suam in petendo perseverantiam obtinuit panes quotquot habebat necessarios.

* *Hebr.* 4. ** *Rom.* 4.

Porrò Deus perseverantiam in orationibus nostris exigit, 1mo. ut doni quod postulamus capaciores efficiamur, atque ut illud ardentiùs desideremus, avidiùs prosequamur, pluris æstimemus, & sollicitiùs conservare enitamur. Unde S. Augustinus * *Cùm aliquando tardius dat, commendat dona, non negat. Diu desiderata dulcius obtinentur, citò autem data vilescunt.* Et verò veniæ obtinendæ facilitas, quædam est peccandi occasio; difficultas verò & labor hominem efficiunt cautiorem; 2do. ut per propriæ indigentiæ & infirmitatis experientiam in humilitate contineamur. *Putatis,* ait S. Bernardus Serm. 4. in Psal. 90. *quia avarus aut inops factus est Deus, impotens aut inexorabilis? Absit hoc, prorsus absit, sed ipse cognovit figmentum nostrum;* quod ità miserum est, ut superbiæ vermis in nobis facilè generetur, cùm facilè potimur optatis; 3tio. ut Deus non sibi magis devinciat; quia, ut ait S. Chrysostomus: *Oratio cum eo colloqui assuefacit, & ad sapientiæ studium nos deducit.*

Quæres quandiu perseverare debeat oratio, ut infallibiliter impetret.

R. 1mo. non esse nostrum ** *nosse tempora vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate.* Satis est ut noverimus semper orandum esse, & non deficiendum.

R. 2do. id ex iis quæ petuntur ut cumque judicandum esse. Vel enim temporalia petimus; vel ea quæ proximè magis ad salutem conducunt, ut sunt tentationum victoria, præceptorum adimpletio, magnum & insigne perseverantiæ donum.

Si primum, cùm Deus postulatis annuit, oratio in gratiarum actionem convertenda est. Si e contra id amiserimus quod nobis servari enixè precabamur, imitandus est ille hominum infelicissimus, simul & patientissimus, qui crudelissima quæque suorum fata singulis momentis accipiens, in has piè voces erupit: *** *Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum.*

Si secundum, id est, si ea postulamus quæ ad salutem conducunt, orationi perpetuò instandum est, non solùm donec optata consequamur, sed etiam postquam ea consecuti fuerimus: Amalec enim adversarius noster semper stat in acie, vincitque si manus extendere cessemus. Dicendum ergo cum Psalte: *Persequar inimicos meos, & non convertar,* seu non desinam persequi, *donec deficiant.* Cùmque in hac vita nunquam deficiat, sed ad extremum usque vitæ hali-

* *Serm. 61. de verb. Dom.* ** *Act. 1.* *** *Job. 1.*

tum insidientur, omnia operum sanctorum genere insequendi sunt, vigilantia potissimùm & oratione.

Hæc de orationis conditionibus prolixiùs dixisse non piget, quia * *verè novit rectè vivere qui rectè novit orare*: ait vetus autor apud S. Augustinum.

ARTICULUS TERTIUS.

An Deus solus debeat orari.

QUæstionem hanc paucis perstringemus, quia de Sanctorum invocatione, quæ præcipuam hîc difficultatem movet, alibi disserunt Theologi. Generalia ergo fidei nostræ principia evolvisse sufficiet: sit

CONCLUSIO I. Solus Deus orari debet, ut principalis causa honorum omnium, gratiæ præsertim & gloriæ, quæ in oratione petuntur.

Prob. tum quia solus Deus *gratiam & gloriam* dat, ex Psalmo 83. tum quia solus ipse est bonorum omnium fons & origo.

CONCLUSIO II. Soli Deo ea impendi debet oratio, quæ cultum latriæ continet.

Prob. quia sic alium quemcumque præter Deum orare, manifesta esset idololatria.

Quæ de Deo diximus, ad Christum Dominum extendenda sunt. Si enim adorari potest Deus homo, potest & orari.

CONCLUSIO III. Licitum est homines etiam dum vivunt orare ut pro nobis precentur.

Prob. 1mo. ex Apostolo II. ad Thessal. 3. *Fratres orate pro nobis, ut sermo Dei currat, &c.* 2do. ex Baruch 1. ubi Judæi in Babylone captivi, eos qui Hierosolymis erant sic deprecantur: *Pro nobis ipsis orate ad Dominum Deum nostrum.*

CONCLUSIO IV. Rectè & utiliter invocantur Sancti qui cum Christo in cœlis regnant. Ità Catholici omnes contra Vigilantium, Pauperes de Lugduno, Wiclefum, Lutherum, Calvinum, &c.

Prob. Si enim licitum sit ad Sanctos, dum in tærris infirmitatibus circumdati versantur, confugere, ut apud Deum pro nobis intercedant; quantò magìs ad eorum eopem confugere licitum est, qui jam à mortalitatis vinculis soluti, teneriori nos charitate complectuntur, plusque apud Deum favoris habent & gratiæ?

* *Serm.* 15. *in Append.*

Et

Et verò, ait Isaac Papin, * vir summo suo & Ecclesiæ bono ab hæresi ad fidem conversus, si Sanctorum aliquis, nunc, ut in passione Christi hominibus appareret, quis vel honore singulari eum non prosequeretur, vel ab eo multa supplex efflagitare hæsitaret? Quidni ergo eundem in cœlis cum Deo regnantem precari liceat?

At, inquit Calvinus, Sancti non habent aures tam longas, ut nos precantes audiant. Verùm frigida est & misera hæc responsio. Quasi verò desint Deo media quibus preces nostras Sanctis manifestet, sive per se immediatè, sive Angelorum ministerio. Certè qui Prophetis res longè dissitas aperire potuit, mirum est si servorum suorum gemitus Beatis aperire nequeat.

Quæres 1mo. an extet præceptum aliquod interpellandi Sanctos, ** ut orent pro nobis.

Affirmat Sylvius, quia inquit, constituit Deus ut inferiores ad salutem perveniant, imploraro superiorum subsidio.

Verùm sedula verborum ponderatrix Synodus Tridentina simpliciter docet Sess. 25. *bonum atque utile esse Sanctos suppliciter invocare;* cujus decreti moderationem, ut ità loquar, urget & commendat illustr. Possuet in sua fidei expositione. Idipsum docet J. Petrus Camus Episcopus Bellicensis in Libro cui titulus, *L'avoisinement des Protestans,* tit. 2. sect. 11. n. 17. hæc ille: *Les Romains n'obligent pas nécessairement ceux de leur communion de prier les Saints, à une action absolument nécessaire à salut: mais ille leur défend de blâmer ceux qui ont recours à leur intercession, comme si elle étoit vaine, inutile, & offensante Dieu.*

Quæres 2do. an justos purgantes, id est, in Purgatorio constitutos orare liceat.

R. affirmat. cum Bellarmino Lib. 2. Purgatorio cap. 15. Medina, Sylvio, & aliis pluribus: 1mo. quia refert S. Gregorius Lib. 4. Dial. cap. 40. animas Paschasii & Severini adhuc in Purgatorio commorantes, miracula in tærris edidisse; quod probabiliter suadet easdem ad Fidelium preces divinum ipsis auxilium impetrasse.

2do. Quia piè credi potest animas *purgantes*, pro iis orare qui pro ipsis orant; hoc enim mutuæ charitatis commercium, valdè conveniens est, nedum repugnet: atqui animæ quæ pro viventibus orant, à vivis implorari possunt; ergo.

3tio. Ideo negant adversarii animas illas pro nobis orare, quia cùm careant visione Dei, precum nostrarum notitiam non

* *Papin. Tom. 2. p. 33.* ** *Sylv. p. 85. art. 4.*

non habent: atqui hæc ratio nulla est: 1mo. quia fieri potest ut orationes viventium manifestentur defunctis sive per Angelos eorum custodes, sive per nostros; cùm hoc Angelicæ custodiæ consentaneum sit; 2do. quia etsi defuncti preces nostras non cognoscerent, sufficeret ut Deus vel Angeli qui eas norunt, ipsos moverent ad orandum pro nobis; quomodò fortè movebatur Jeremias necdum visione beatifica fruens, ad orandum pro populo suo, juxta id Machab. II. c. 17. *Hic est qui multùm orat pro populo, & universa sancta civitate, Jeremias Propheta Dei.* Et verò an non possunt saltem generatim orare pro Ecclesia militante, pro amicis suis si adhuc sint in via, pro iis quorum suffragiis juvantur? &c. Equidem sanctæ ille animæ precibus nostris indigent, sed non ideo non possunt orare pro nobis, sicut viventes pro viventibus orant, etsi alii ab aliis juvari indigeant.

Quæres 3tio. an invocari possint infantes è vivis statim post Baptismum sublati.

R. eos invocari posse privatim, cùm & Dei in æternum amici sint, & tenerâ in nos quos in agone certantes vident charitate pleni. Non possunt tamen invocari publicè, quia neminem publicè, coli permittit Ecclesia, nisi Deus hanc esse suam voluntatem demonstret per miracula. Hinc Servi Dei etiam post beatificationem non inscribuntur fastis Sanctorum; nisi novis prodigiis saltèm duobus manifestetur voluntas Dei.

ARTICULUS QUARTUS.

Qui orare possint.

QUæres 1mo. an Deus orare possit.

R, neg. quia oratio est indigentis ad non indigentem, adeòque ad superiorem: atqui Deus nec eget, nec superiorem habet; ergo.

Dices 1mo. Rom. 8. *Spiritus* sanctus *postulat* seu orat *pro nobis gemitibus inenarrabilibus.*

R. dist. postulat id est postulare facit, C. postulat ratione sui, & formaliter, N. non ergo gemit ipse Spiritus sanctus, sed *adjuvat infirmitatem nostram*, ut utiliter gemamus.

Dices 2do. Exodi 32. orat Deus Moïsen his verbis: *Dimitte me ut irascatur furor meus*, ergo.

R. neg. conseq. & dico Deum hic loqui humano more, ut ostendat quantùm apud se valeant servorum suorum preces. Certè enim si voluisset, non orasset Moïses, aut etiam eo

eo orante Israëlitas perdidisset: quis enim *voluntati ejus resistit?*

Christum de facto orare & interpellare pro nobis, docent Theologi ubi de Incarnatione.

Quæres 2do, an homo orare possit in omni statu.

R. duplex est status: alter hujus vitæ, alter futuræ; & hic triplex, beatorum, damnatorum & purgantium.

Certum est 1mo. Beatos orare posse, tum pro nobis, tum pro beatitudine corporis sui; quod utique faciunt sine molestiâ & anxietate.

Certum est 2do. damnatos veræ orationis incapaces esse: tum quia non possunt pios habere motus, cùm omni gratia careant: tum quia nimis noverunt se nihil orationibus suis consequi posse. Unde petitio licentiæ tentandi Job, non erat vera oratio, cùm nec ad cultum religiosum pertineret, nec ex pio affectu procederet.

Certum 3tio. videtur multis, animas purgantes orare posse, tum pro nobis, de quo supra, tum pro se ipsis; sunt enim justæ, & multa ex pio affectu petere possunt. Aliunde verò licet jam non sint in statu merendi, possunt tamen impetrare; neque enim ad impetrationem requiritur status viæ, cùm Sancti multa nobis impetrent: possunt autem à Deo petere, ut eam nobis charitatem tribuat, qua pro ipsis oremus & satisfaciamus.

Certum est 4to. justos orare posse & debere: 1mo. quia âd eos sicut ad ceteros homines diriguntur verba Christi, ex quibus orationis necessitatem supra probavimus; 2do. quia ii etiam qui stant, videre debent nè cadant.

Quæstio igitur præcipua volvitur de peccatoribus & impiis. Inter 101. Quenelli propositiones extat hæc numero 59. *Oratio impiorum novum est peccatum, & quod Deus illis concedit, est novum in eos judicium.* Hæc propositio adeò mala est, ut Hyppolitus de Bethune Virodunensis Episcopus, etsi ex eorum numero qui ad futurum Concilium appellavêre, eandem *pessimam* esse declaverit: & reipsa prædictia propositio quæ doctrinalis est, æquævalet utpotè indefinita propositioni universali. Quæ verò doctrina exitialior fingi potest, quàm quæ omnem indistinctè orationis speciem à peccatore profectam, peccatis annumerat? Sit itaque.

CONCLUSIO. Impii & peccatores sæpissimè orant utiliter; nec proinde oratio impiorum novum est peccatum.

Prob. 1mo. ex Scriptura II. Esdræ cap. 9. *Fecerunt blasphemias grandes........& in tempore tribulationis clamaverunt ad te, & tu de cœlo exaudisti.* Psal. 106. *Exacerbaverunt*

 eloquia

eloquia Dei..... & clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur, & de necessitatibus eorum liberavit eos. Ex quibus sic: Ii de quibus loquuntur citati textus, bene & utiliter oraverunt quando quidem à Deo exauditi fuêre: atqui iidem in statu habituali impietatis & injustitiæ maximæ erant, eo etiam tempore quo Deum orabant. Ex eo enim statu translati non fuerunt antequam à Deo exaudirentur: atqui antequam exaudirentur, utiliter oraverant; prius enim est orare, quàm exaudiri, quia priùs est quàm esse esse tale; ergo.

Nec dicas eorum orationem piam fuisse. Quis enim unquam negavit piam esse orationem quæ Dei gratiam allicit; sed oratio hæc tametsi pia ratione actûs, erat tamen impiorum, qui necdum ab impietatis & peccati statu revixerant. Sic peccata venialia in quæ decidunt justi, etsi ratione sui mala sint, sunt tamen hominis quoad habitum justi opera.

Prob. 2do. ex Patribus. Origenes Homil. 5. in Isaï *Etsi*, ait, *peccatores estis, orate Dominum. Peccatores exaudit Deus. Quòd si timetis illud quod in Evangelio dicitur: Scimus quia peccatores non exaudit Deus; nolite pertimescere, nolite credere: cæcus erat, qui hoc dixit.*

Augustinus Serm. 135. n. 6. *Ait* cæcus *cui oculi aperti sunt*, Scimus quia peccatores Deus non exaudit..... *Date mihi qui roget, ecce est qui exaudiat...... Qui dixit. propitius esto mihi peccatori, verum dixit, an, falsum? Si verum dixit, peccator erat, &* tamen *exauditus est ..... lava interiorem faciem tuam, & videbis quia peccatores Deus exaudit.*

Magistro suo concinit Angelus Scholæ hìc q. 83. art. 16. *Si*, ait, *peccator orando aliquid petit, in quantùm peccator, id est, secundùm desiderium peccati, in hoc à Deo non exauditur ex misericordia, sed quandoque auditur ad vindictam. Orationem verò peccatoris ex bono naturæ desiderio procedentem Deus audit, non quasi ex justitia; quia hoc peccator non meretur, sed ex pura misericordia.*

Prob. 3tio. Impiis quibuslibet præceptum est ut orent, & dicant: *De necessitatibus meis erue me*: sed quod præceptum est, peccatum esse nequit.

Prob. 4to. Si oratio impiis in peccatum verteretur tenerentur ab omni oratione, omnibusque orandi occasionibus, ac proinde à Templis & à Missa abstinere; sicque nulla superesset eis quâ ad Deum reverti possent: atqui impiûm consequens, & Ecclesiæ totius praxi contrarium; ergo.

Obj. 1mo. cum Hexaplista Proverb. 28. *Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.* Ibid. cap.

cap. 15. *Victimæ impiorum abominabiles Domino.* idem habes Psal. 65. ergo impia est quælibet impii deprecatio.

R. dist. cum S. Thoma. Impia est deprecatio impii, si fiat vel *secundùm desiderium peccati*, vel labiis tantùm & sine ullo religionis sensu, C. si fiat in ordine ad conversionem, N. Itaque fatemur procul rejici orationes non solùm impudici, qui voluptates à Deo requirit; sed & eorum omnium, qui sine devotione, & ex labiis tantùm Deo honorant; quales ii erant de quibus loquuntur objecti textus. Sed negamus malas esse eas impiorum orationes, quæ mediante gratia à pio motu procedunt quales eæ sunt de quibus sermo est in probationibus nostris.

Quod spectat ad hæc verba: *Scimus quia Deus peccatores non audit*, quæ à quibusdam obtruduntur, dicendum cum S. Augustino Tract. 44. in Joan. ea esse verba cæci adhuc *inuncti*, & *nondum intùs illuminati*, id est, necdum in rebus divinis plenè instructi, ut post S. Thomam docet Silvius hic art. 16. Quanquàm, ut addit idem Theologus prædicta verba in hoc sensu verificari possint, quod non exaudiantur peccatores qui miracula petunt, ut eorum ope probent se bonos esse ac sanctos: unde tacitè concludit cæcus, Christum esse virum sanctum & justum, utpotè qui à Deo constanter exauditus innumera perpetraret miracula.

Obj. 2do. S. Augustinus in Psal. 108. *Oratio*, inquit, *quæ non fit per Christum, non solùm non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit peccatum.* S. Hilarius in Psalm. 54. *Ubi operatio iniquitatis extabit, illic despicitur oratio deprecantis.* S. Ambrosius Lib. 2. de Caïn & Abel c. 9. *Avertit se Deus à precibus impiorum.* Unde sic: Oratio quæ despicitur, à quâ se Deus avertit, uno verbo quæ peccatum est, non est utilis, non exauditur: atqui talis est impiorum oratio ex citatis Patribus.

R. neg. min. & ad Augustinum dico eum, nedum doceat nullam impii orationem per Christum fieri, contrarium supponere in objecto loco: *Si per Christum oraret*, inquit, *spem haberet, &c.* sed *oratio ejus fiat in peccatum illi; quia non fit per Christum quem noluit sequi, sed persequi.* Non est autem mirum si oratio hominis qui Christum vult persequi, novum sit peccatum.

Ad 2. solutio est in textu. Loquitur enim S. Hilarius de orationibus quæ *leves* sunt *diffidentes, &c.* has autem à Deo despici fatemur: sed negamus tales semper esse peccatorum orationes; cum alioqui eradenda essent è Litaniis verba hæc: *Peccatores, te rogamus audi nos, ut nobis parcas; ut nobis indul-*

indulgeas; ut ad veram pœnitentiam nos perducere digneris, &c.

Ad 3. advertit quidem se Deus à precibus impiorum, sed impiè factis, qualis erat Caïni oratio quam in objecto textu exagitat Ambrosius; quæque spe destituta erat, ut indicant hæc verba *Major est iniquitas mea, quà ut veniam merear.* At nullibi docuit S. Ambrosius quæcumque impii orationem impiè fieri.

* Quæres an reipsa senserit Quenellus omnem impii orationem, novum esse peccatum.

R. omissâ secreta Theologi hujus intentione, quæ soli Deo nota est, in principiis ejus omnem peccatoris orationem verum esse peccatum.

Prob. Oratio impii, vel nascitur ex gratia vel ex solis naturæ viribus: si ex gratia, tunc, juxta Quenellum, non est oratio peccatoris sed justi: 1mo. quia ex propositione 28. *Prima gratia quam Deus concèdit peccatori, est peccatorum remissio;* 2do. quia oratio quæ est ex gratia, eo ipso est ex fide, quandoquidem ex propositione 26. *Nullæ dantur gratiæ nisi per fidem*; & ex propositione 27. *Fides est prima gratia, & fons omnium aliarum*: atqui oratio quæ est ex fide, supponit justitiam; qui ex propositione 51. *Fides justificat quando operatur*,, *&c.*

Quòd si oratio ex gratia & fide non oritur, necessariò peccatum est; quia ex propositione 38. *Peccator non est liber nisi ad malum sine gratia Liberatoris;* & ex propositione 40. *Sine gratia nihil amare possumus nisi ad nostram condemnationem* ergo.

Confirmatur ex propositione 45. *Amore Dei in corde peccatorum non ampliùs regnante, necesse est ut in eo carnalis regnet cupiditas, omnesque actiones ejus corrumpat.* Quæ propositio affinis est 16. quam proscripsit Con. Constant. Sess. 15. *Si homo est vitiosus & agat quidquam, tunc agit vitiosè. .....quia peccatum mortale inficit universaliter actus hominis vitiosi*: atqui in corde impii non ampliùs regnat amor Dei; ergo necesse est ut in eo regnet carnalis cupiditas *omnes actiones corrumpi.* Ex Quenello; ergo & ipsam orationem quam proinde in peccatum mutat.

Quod addunt aliqui Quenellum variis in locis docuisse utiles quandoque esse peccatorum orationes, imò & propositionem 59. ab eo restrictam fuisse & immutatam; hæc inquam, tantùm ostendunt 1mo. authorem sibimetipsi contradixisse; 2do. propositionem citatam ità eidem, potiùs iis qui Libri ejus editionem curaverunt, malam visam fuisse, ut de ea modificanda cogitaverint.

† ARTI-

†ARTICULUS QUINTUS.

Quid Orandum sit.

NOt. 1mo. bona duplicis esse generis: alia quibus abuti non possumus, ut charitas & virtutes infusæ; alia quibus ut benè, sic & malè uti possumus, ut divitiæ & honores.

Not. 2do bonum quodlibet dupliciter à Deo peti posse, absolutè nimirum, & conditionatè.

Not. 3tio. nonnullos fuisse qui docuerint cum Molinos, nihil determinatè esse à Deo petendum; sed omnia voluntati divinæ sic esse remittenda, etiam circa beatitudinem & virtutes quibus ea comparatur, ut homo veluti passivè se habeat,, & paratus sit hæc accipere, si largiatur Deus, privari verò si deneget. Sit.

Conclusio I. Bona quibus abuti possumus, non sunt absolutè petenda: sed conditionatè tantùm.

Prob. quia, ex hypothesi, possumus iisdem abuti: sed bonum quo abuti possumus, absolutè peti non debet; quia si obtineretur, fortè noceret saluti æternæ: multi enim perierunt gloria circumdati, ut Saül, qui egeni fortè non periissent; ergo.

Quod de temporalibus bonis dictum est, de malis temporalibus dictum intelligi debet, ut ægritudine & bonorum jactura, quæ ut ad salutem conducere, sic & eidem nocere possunt. Docent autem Theologi, hominem mala hæc ut sibi sic & aliis petere posse, posito nempè quòd iis ad animæ salutem profutura sint, juxta id Psalmi. 80. *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum, Domine.* Sed simul monent in hujusmodi petitionibus, prout ad proximum spectant, cavendum esse nè oratio nostra odii potiùs & invidiæ quàm charitatis proles sit.

Obj. 1mo. Licitum est bona prædicta possidere absolutè; non enim peccat quis quia ea possidet, sed quia ea malè impendit; ergo & absolutè petere licet.

R. neg. conseq. * *Possidere* enim bonum temporale non est actus humanus; unde hæres etsi parvulus, *dominus est* boni sui: at verò *petere*, actus est humanus qui proinde, nè vitiosus sit, sic ordinari debet ut objectum ejus nempe temporale bonum, non noceat saluti æternæ. Quòd si possessio sit aliquando actus humanus, simul etiam erit actus malus, nisi ad debitum finem referatur.

* *Galat.* 3.

Obj. 2do. Fruſtra additur in oratione hæc conditio, *ſi bona hæc ſint profutura ad ſalutem*; quia Deus ea non concedet ſi non ſint ſaluti profutura.

R. neg. ant. & ejus probationem: quia, ut ait Auguſtinus Tract. 73. in Joan. *Metuendum eſt, ne quod Deus poſſet non dare propitius, det iratus.* Ergo nè bona hæc à Deo ut irato tribuantur, petenda ſunt ſub conditione quòd eorum uſus ad ſalutem proſiciat.

Conclusio II. Bona quibus abuti non poſſumus, ut charitas & beatitudo, petenda ſunt abſolutè & determinatè.

Prob. contra novos Myſticos. Licet eo modo orare, quo Sancti utriuſque Teſtamenti oraverunt: atqui Sancti utriuſque Teſtamenti multa abſolutè & determinatè à Deo petierunt, & præcipuè vitam æternam: unde in Davidis Pſal. 26. *Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini, &c.* Idem jubente Chriſto fecerunt Apoſtoli. *Sic vos orabitis*, ajebat Salvator Matth. 6. *Pater noſter qui es in cælis; ſanctificetur &c* In hac autem oratione dominica, *quæ*, ex Auguſtino Epiſt. 157. *omnibus neceſſaria eſt*, abſolutè & determinatè petimus, ut ſanctificetur nomen Domini, ut adveniat regnum ejus, &c.

* Reſpondent ſe quidem bona hæc petere, ſed conditionatè, ſi nimirum Deus ea largiri voluerit; quia nempe voluntas humana divinæ præire non debet.

Sed contra. Conditio hæc apponi non poteſt, niſi ſupponatur dubium eſſe & incertum an Deus iis qui petunt, ut oportet, ſalutem & media ad eam aſſequendam tribuere velit: atqui hoc dubium eſſe non poteſt. Cùm Deus paſſim in Scripturis præcipiat ut ad ſalutem per media nobis oblata tendamus; & non præcipiat niſi quod vult à nobis fieri.

Inſtant. Fides tria docet: 1mo. neminem ſalvandum eſſe niſi ſit prædeſtinatus; 2do. paucos eſſe prædeſtinatos, 3tio neminem abſque ſpeciali revelatione certum eſſe de prædeſtinatione ſua; ergo reipſa dubium eſſe debet animæ fideli, an Deus ſalutem ejus velit; ergo ut in hoc dubio voluntatem ſuam divinæ conformet, conditionatè ſolùm ſalutem ſuam petere debet.

R. neg. conſeq. Nemo enim eſt Fidelium, qui * firma fide credere non debeat, Deum ſalutem ejus velle, & Chriſtum ex ſincera ejuſdem ſalvandi voluntate, ſuum effudiſſe ſanguinem; ergo quò certius eſt paucos eſſe qui ſalvi fiant, eò magis oranda eſt & inquirenda ſalus noſtra, juxta id II. Patri c. 1. *Magis ſatagite ut per bona opera, certam veſtram vocationem & electionem faciatis. Contemplantes*, ait Apoſtolus Heb. 12. *ne quis deſit gratiæ Dei,* Obj.

Obj. 2do. Moïses Exod. 32. sic Deum alloquitur: *Aut dimitte populo hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti.* Et Paulus Rom. 9. *Optabam*, inquit, *anathema esse à Christo pro fratribus meis;* ergo perfectus Dei amor ac proinde perfecta oratio, sic institui debet, ut ipsi etiam æternæ saluti renuntiet homo, si sic Deo visum fuerit.

R. neg. conseq. quæ non sequitur ex allatis textibus, quibus sigillatim respondendum est.

Ad 1. Nonnulli Patres verba Moïsis intelligunt de libro viventium non in cœlo, sed in præsenti vita, ità ut sensus sit: si non parcis populo huic, exscinde me morte immatura, qualem præparas impiis *qui non dimidiabunt dies suos.* Ità S. Hieronymus in Epist. ad Algasiam, & S. Gregorius Lib. 10. Moral. cap. 7. eaque solutio cofirmari potest ex simili locutione quæ habetur Num. 11. *Sin aliter obsecro ...... ut interficias me.*

Augustinus verò & alii qui cum ipso, librum de quo loquitur Moïses, intelligunt de libro vitæ æternæ, in verbis Moïsis hyperbolem agnoscunt, & expressionem maximi affectus, ei similis quo mater, ad placandos mariti filio irati animos diceret: Occide me, si hanc proli meæ offensam remittere nolis. Huc redeunt solutiones ad Pauli textum mox afferendæ: idem enim est utriusque loci sensus, quia idem erat *Moïsis & Pauli affectus*, ut ab Hieronymo ibid. notatum est. Itaque

Quod spectat ad textum Apostoli, Hieronymus citato loco eum post Origenem exponit eodem sensu quo superiùs adducta Moïsis verba: adeò ut S. Paulus óptet pro fratrum suorum salute anathematisari à Deo, id est, instar victimæ expiationis dura quæque ac horrenda, ac demum immanissimam mortem perpeti; sic enim sæpe in scriptura sumitur nomen anathematis, ut animadvertit S. Doctor. Textus sic expositus nihil nobis nocet.

Equidem expositionem hanc eo usque insectatur S. Chrisostomus, ut dicat eos qui verba Pauli ad hunc sensum flectunt, non magìs * *Paulum agnoscere, quam cæcos quemquam ex Solis radiis.* Unde censet S. Doctor, & cum eo Ambrosius, Paulum desiderasse esse anathema, id est, abesse & separari, non quidem à charitate Christi, quod sine peccato optare non poterat, sed ab ejus præsentia & fruitione.

Sed neque hæc interpretatio Mysticis prodest, quia optabam, idem est ac *optarim*, vel *optarem*, ut habent tum Chrysostomus, tum Lectio Syriaca & Æthiop. Optasset ergo S. Pau-

* *Hic Serm. 16.*

Paulus anathema esse si hoc licuisset, ut notat S. Thomas in hunc locum: non optavit autem de facto, quia sciebat id nec licere, nec fieri posse, præsertim pro Judæis, quorum futuram reprobationem noverat. Sic jubebat idem Gentium Doctor, dici anathema Angelo de cœlo, si extraneam inveheret doctrinam, quam sciebat à spiritu cœlesti afferri non posse.

Multò minus iisdem Mysticis prodest expositio S. Anselmi & Toleti, qui vocem *optabam*, referunt ad tempus quod S. Pauli conversionem præcessit, ut is sit sensus: Meum erga Judæos fratres meos zelum nemo inficiari potest. Certè eo usque fidem Christi detestabar olim, ut ab eo ejusque religione perpetuò separari exoptarem, quam proinde si nunc annuntio, non ex præjudiciis, sed ex intima convictione annuntio. Ex textu autem tam obscuro, totque sensuum capaci, quid inferre possunt Mystici?

† Quæres quænam oratio ceteris præstet, & ut sic frequentiùs sit populis inculcanda.

R. orationem Dominicam, ceteris præstare; & quidem, 1mo. *authoritate*, quia a Christo Domino tradita est & instituta; 2do. *brevitate*, quia paucissimis verbis complectitur & docet, non solùm quid petendum sit; sed etiam quid credendum, sperandum, diligendum, & fugiendum, unde vocatur a S. Cypriano: *Compendium doctrinæ cælestis*; 3tio. *efficacia*, quia nihil Patri cœlesti acceptius esse potest, quàm si ipsum ea formula invocemus; quæ ab unigenito ejus Filio præscripta est; 4to. *necessitate* & *ordine*; quæ duo paulò latius sunt exponenda.

Primò quidem adeò necessaria est oratio Dominica, ut omnes eam scire teneantur, ac frequenter recitare. Patet id 1mo. ex distinct. 4. cap. 105. ubi citantur hæc S. Augustini verba patrinos alloquentis: *Ante omnia Symbolum & Orationem Dominicam & non ipsi tenete, & illis quos suscepistis de sacro fonte ostendite*; 2do. ex Pontificali Romano ubi monentur susceptores, ut quos ad Confirmationem tenuerint, Orationem Dominicam doceant cum Salutatione Angelica, utpotè qui ad hoc sint obligati. Hinc in II. Synodo Provinciæ Cameracensis tit. 11. c. 6. statutum est ut ad matrimonium non admittantur, qui ignorant Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, Symbolum, Decalogum, & quinque Ecclesiæ Præcepta.

Si quis tamen tam hebes foret, ut nequidem orationem hanc posset ediscere, non ideo extra salutis portum locandus esset, cùm ad impossibile nullus obligetur.

Secun-

Secundò, Oratio Dominica *ordine* suo commendatur. *In Oratione Dominica*, aït S. Thomas hîc art. 9. *non solùm petuntur omnia quæ desiderare possumus, sed etiam eo ordine quo desideranda sunt..... manifestum est enim quod cadit in desiderio nostro finis; deinde ea quæ sunt ad finem;* quæ obtineantur, necessaria est illa fiducia quæ facit ut quis *postulet, nihil hæsitans*: atqui & finis, & media, & motiva hujuice fiduciæ in Oratione Dominica reperiuntur.

Nam primò quod ad fiduciam attinet; hanc excitant verba hæc, quæ præambuli locum tenent: * *Pater noster qui es in cœlis.* Si enim *pater sit*, adeò ut *tam pater nemo*; ergo magna ejus in nos filios suos benevolentia. Si sit *in cœlis*, ibique ut Rex supremus, dominetur; ergo magna est & suprema ejus potestas. Porrò majus fiduciæ motivum proponi non potest, quàm impensa benefaciendi voluntas, & æqualis huic voluntati potentia.

Tertio. Eadem oratio continet finem in quem tendere debet omnis affectus noster. Is enim finis Deus est in quem dupliciter ferimur: 1mo. volendo Deo gloriam ejus; 2do. gloriæ hujus fruitionem nobis exoptando: atqui primum volumus per hæc verba: *Sanctificetur nomen tuum*; id est celebretur ab omnibus. Secundum verò intendimus per subsequentia: *Adveniat regnum tuum*; per quæ petimus ut Deus nos aliquando faciat regni illius participes, quod à constitutione mundi nobis præparavit.

Quarto. Eadem oratio media nobis suppeditat ad assequendum hunc finem. Hæc enim media sunt, 1mo. observatio mandatorum juxta id Christi; ** *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*: atqui cùm dicimus: *Fiat voluntas tua, &c.* id petimus unum ut Dei mandata observemus *in terra*, sicut ea Sancti & Angeli servant *in cœlo*, id est ea omni cura & sollicitudine qua poterimus.

2do. Præsentis vitæ subsidia, quæ ad victum, vestitum, ceterasque vitæ necessitates pertinent, & *instrumentaliter* ad Dei consecutionem juvant; hæc autem petimus his verbis: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*: quæ licèt de subsidio spirituali, & Eucharistia, à SS. Patribus non paucis exponantur, optimè tamen & fortè meliùs de pane temporali intelligi possunt; quia alioqui hæc petitio includeretur in precedenti, cùm ex Joan. 4. spiritualis animæ cibus sic facere voluntatem Dei.

3tio. Demum remotio obstaculorum, quæ nos à beatitudine comparanda impedire solent. Hæc verò tria sunt, *peccata* scilicet, quo ad culpam & pœnam, quibus plenè non

* *Tertull.* ** *Matth.* 15.

remis-

remissis nullus regnum Dei possidebit; *tentatio* quæ nos à Deo retrahit, & ad malum sollicitat; ac denique *malum*, seu pænalitas præsens, ut fames, bellum, pestis, & quidquid peccandi occasio esse potest. Ab his autem liberari petimus his verbis: *Dimitte nobis debita nostra ......nè nos inducas in tentationem .....libera nos à malo.* Additur ut epilogus *Amen*, quæ vox passim idem est ac *fiat* vel *utinam omnia hujusque postulata eveniant nobis, sicut petita sunt.*

Ne autem effectu suo frustretur oratio tam salubris, cavendum nè eam recitando, aliud verbis, aliud opere & corde loquamur. Qui enim peccata levia spernit, qui cupiditates coercere non curat, qui non satagit an alii Deum timeant, necne, an seriò & verè satis dicit: *Sanctificetur nomen tuum: fiat volutas tua, sicut in cælo, &c. ne nos inducas in tentationem?* Similiter injuriarum memor, & proximi defectus impatienter ferens, an non iram Dei sibi imprecari videtur, cùm aït dimitte *nobis sicut dimittimus*; an non reipsa postulat eadem à Deo severitate excipi, quâ fratrem suum excipit ipse?

ARTICULUS SEXTUS.

Pro quibus orandum.

EOrum pro quibus an orare liceat, ambigi potest, alii sunt viatores, alii extra viam positi. Sit

Conclusio I. Orandum est pro viatoribus omnibus, sivè justi sive justi; sint, sive amici, sive inimici; sive Fideles, sive non.

Prob. 1mo. ex Apost. 1. ad Tim. 2. *Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus. Pro Regibus*, qui ethnici erant, *& omnibus qui in sublimitate sunt.....hoc enim bonum est acceptum coram Salvatore nostro Deo qui omnes vult salvos fieri, &c.* Jacobi 5. *Orate pro invicem ut salvemini.* Et Matth. 4. *Orate pro persequentibus & calumniantibus vos:* atqui hi textus adstruunt necessitatem orandi pro omnibus sine exceptione, & pro iis etiam de quorum salute parum sperabatur; ergo.

Prob. 2do. ex Patribus, quorum instar in re tam clara sit S. Cyprianus in expositione Dominicæ Orationis: *Noluit pacis Doctor ut quis pro se tantum precetur: non enim dicimus: Pater meus, nec, panem meum da mihi, &c. sed: Pater noster, panem nostrum da nobis, &c.* Prob.

Prob. 3tio. Quod aliis optare debemus, hoc & aliis debemus precari: atqui ex charitate tenemur multa non solùm nobis, sed etiam aliis exoptare; alioqui jam non diligimus proximum sicut nos; ergo.

Obj. 1mo. Pro iis orandum non est, quibus moraliter certum est inutilem fore orationem: atqui de innumeris hominibus moraliter certum est quòd oratio iisdem inutilis futura sit. Minor patet potissimùm de tot infidelibus & sceleratis, qui non magìs converti possunt, quàm possit * *pardus mutare varietates suas.* Major non minùs certa est: quia ut v. g. non tenearis dare Petro eleemosynam, sufficit judicium moraliter certum quo judices Petrum non esse pauperem; ergo à pari.

R. prætermissa majore, neg. min. 1mo. quia quantumvis graves habere quis possit de reprobatione sua conjecturas, adhuc tamen ex charitate quam sibi debet, pro semetipso orare tenetur; quidni ergo alii pro ipso orare debeant? 2do. Quia *ante finem hujus vitæ de aliquo desperandum non est*, ut docet Augustin. L. 1. de Cor. & Gr. c. 15. ergo piè sperari potest Deum qui tot scælestos, convertit, & hunc quoque conversurum. Nec simile est de eleemosyna, quæ ut ex præcepto fieri debeat, non sufficit judicium de mera possibilitate paupertatis, sed aliquid certius ac fundatiùs requiritur.

Obj. 2do. 1. Joan. 5. sic habetur: *Est peccatum àd mortem, non pro illo dico ut roget quis.* Et Jerem. 7. *Noli orare pro populo hoc.* Ergo quidam sunt peccatores pro quibus orandum non sit.

R. 1mo. si per peccatum ad mortem, intelligatur, ut intelligunt multi, impœnitentia finalis, mirum non esse si pro tali peccato, nec oretur, nec orari debeat.

R. 2do. sensum hujusce versûs istum esse, non prohibeo quidem nè pro eo oretur qui talis peccati reus est; sed nec audeo polliceri id quod pro ipso postulabitur, impetrandum esse; & ideo *non dico ut roget quis*, nimirum cum ea certa spe impetrandi, de qua sermo est in præcedenti versu.

Quod spectat ad textum Jeremiæ, non prohibuit Deus ne pro populi salute oraret Propheta; sed nè oraret pro avertendis ab eo temporalibus miseriis, quæ eidem efficaci Dei decreto præparatæ erant.

Obj. 3tio. Sancti nedum pro omnibus orarent in bonum, econtra iis sæpissimè malum imprecati sunt, ut Psal. 68. *Deleantur de libro viventium*; ergo non est orandum pro omnium conversione. R.

* *Jerem. 3.*

R. imprecationes illas meras esse prædictiones, ità ut *deleantur, &c.* idem sit ac certissimè delebuntur. Alii tamen verba hæc sic intelligunt: Deleantur quamprimùm de libro viventium, si futurum sit ut peccata peccatis ingeminent; satiùs enim est ut citò pereant minùs rei, quam ut diutiùs peccent, crudeliùs in inferno puniendi. Alii denique per librum viventium intelligunt hominum memoriam, unde Chald. vertit: *Deleantur è libro memoriæ viventium;* quia æquum est ut *nomen impiorum putrescat.* Prov. 10.

CONCLUSIO II. Neque pro beatis qui sunt in cœlo, neque pro iis qui in inferno sepulti sunt, orare licitum est.

Prob. 1. pars, quia, ut fert vulgatum illud S. Augustini Serm. 17. de verbis Apostoli: *Injuriam facit Martiri qui orat pro Martyre.*

Cum hoc tamen stare potest quòd oremus pro accidentali aliqua Sanctorum gloria, quam & ipsi sibi à Deo postulare possunt. Et hoc sensu intelligunt aliqui orationes quibus petit Ecclesia *ut* quod offert Sacrificium, *prosit Sanctis ad gloriam, sicut prodest nobis ad medelam.* Vide Innocent. III. in cap. 6. *de celeb. Missar.*

Prob. 2. pars. Pro iis orandum non est, qui precibus nostris juvari non possunt: atqui damnati, &c. unde receptum illud: *In inferno nulla est redemptio.*

Prob. 2do. ex S. Gregorio Magno, cujus authoritas sola hìc dubium movet. Sic ille Lib. 34. Moral. c. 16. *Si quandoque finienda sunt supplicia reproborum, quandoque finienda sunt ergo & gaudia beatorum. Per semetipsum namque veritas dicit: Ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam.* Unde sic: Pro iis orari non potest, qui statim ac damnati sunt, non ad tempus sed in æternum damnati sunt, adeoque qui nulla possunt oratione liberari: atqui tales sunt reprobi, ex S. Gregorio.

Obj. 1mo. Docet S. Damascenus Trajanum ab inferis eductum fuisse per preces S. Gregorii Magni; ergo utile est pro reprobis precari.

R. 1mo. Supposita hujus historiæ veritate, id unum sequitur fieri posse de absoluta & extraordinaria Dei potentia, ut quis ab inferis revocetur. At inde non sequitur pro reprobis orandum esse, cùm Joannes Diaconus, qui ex quibusdam Anglorum codicibus, suscitati Trajani historiam finxit, expressè asserat S. Gregorium post obtentam hujus Principis salutem, monitum fuisse ne ulteriùs pro ullo pagano post ejus mortem oraret.

R. 2do. Hæc liberati ab inferis Trajani narratio, & preces

ces pro ipſo ad Deum fuſæ à S. Gregorio, mera ſunt feriantis ingenii commenta: 1mo. quia probabile non eſt S. Gregorium oraſſe pro Principe flagitioſiſſimo, Chriſtianorum perſecutore, infami puerorum amori dedito, qualis fuit Trajanus; 2do. quia Beda quem S. Gregorii ſtudioſiſſimum fuiſſe conſtat, & ipſe S. Gregorius qui ſuis in Dialogis multa longè minoris momenti refert, nihil unquam hac de re tradiderunt; 3tio. quia ubique S. Pontifex docet non magis licere viventibus orare pro damnatis, quàm pro *Diabolo, Angeliſque ejus æterno ſupplicio deputatis.*

Equidem ſalvati Trajani fabula extat in orat. de Fidelibus defunctis; verum oratio hæc non eſt S. Damaſceni, ſed imperiti alicujus Scriptoris, qui eam erroribus compegit: 1mo. enim autor hujus orationis ſupponit preces & Miſſæ ſacrificia pro damnatis etiam offerri poſſe, & aït eum eſſe Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ ſenſum: atqui in errorem adeò fœdum non impegit S. Damaſcenus, qui Lib. 2. de Fide Orthod. c. 4. diſertè docet quòd *hominibus poſtquam ex hac vita migrarunt, præcluſa jam ſit omnis reſipiſcendi facultas;* 2do. Pſeudo Damaſcenus ibidem docet ethnicos Philoſophos, qui providentiam, non tamen ſine erroris labe fuerant venerati, à Chriſto ad inferos deſcendente, fidei radiis fuiſſe illuſtratos, & ſolutos à vinculis inferni. Quis verò tam inſulſam opinionem vero Damaſceno affingere auſit? 3tio. Docet idem autor eos *omnes* qui Chriſto crediderint, *ſalutem conſequi*, quod erroneum eſt, & ſupponit vel habitam ſemel juſtitiam nunquam amitti, vel ſemper recuperari.

Inſt. Euchologium Græcorum hæc habet cap. 96. *Quemadmodum Trajanum per intenſam ſervi tui Gregorii interceſſionem flagro ſolviſti, exaudi etiam nos te orantes, &c.*

R. 1mo. cum Nat. Alexandro, *Eccleſiæ Græcæ Romanam opponimus, ceterarum Eccleſiarum matrem & magiſtram,* ex *Concilio Lateranenſi IV. hujus Pontifex omnium Chriſtianorum pater eſt & doctor,* ut Græca ipſa Eccleſia in Concilio Florentino profeſſa eſt: hæc namque Eccleſia fabulam illam jam ab ipſo Joannis Diaconi tempore explodebat, & in piacularibus precibus canit: *In inferno nulla eſt redemptio.* Neque verò mirum eſt fabulam hanc adoptatam eſſe à Græcis, qui ab eo præſertim tempore quo per ſchiſma à Latinis receſſerunt, in tot prolapſi ſunt errorum monſtra.

Inſt. 2do. Trajani liberatio ab inferis revelata eſt Sanctæ Bri-

Brigittæ, Lib. 4. Revel. c. 13. ergo pro fabula haberi nequit.

R. Si Augustino dicere licitum fuit, * *Evangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret authoritas*, à fortiori licere non habere fidem revelationibus Ecclesiæ authoritate non comprobatis. Atque id magis est verum, cùm hujusmodi revelationes vergunt in destructionem legis à Deo constitutæ qualis ea est quæ cruciatibus æternis omnes prorsùs reprobos alligat.

Sunt tamen qui credant S. Brigittæ verba intelligi posse de liberatione non quo ad substantiam, sed quo ad aliquam mitigationem; unde censent potuisse fieri ut S. Gregorio non quidem orante pro Trajano, sed velleitatem aliquam habente ut damnatus non esset, si id Justitiæ Dei, & statutis ab eo de mala reproborum æternitate legibus non repugnaret, mitigata sint hujus Imperatoris supplicia: certè enim, inquiunt, sunt ex SS. Patribus, qui probabile putant minui aliquando, aliquando augeri damnatorum pœnas. Opinionem hanc proponit & permittit Augustinus Enchir. cap. 112. his verbis: *Pœnas damnatorum certis temporum intervallis existiment, si hoc eis placet, aliquatenus mitigari: etiam sic quippe intelligi potest manere in illis ira Dei hoc est ipsa damnatio ...... ut in ira sua..... non tamen contineat miserationes suas, non æterno supplicio finem dando; sed levamen adhibendo, vel interponendo cruciatibus.*

CONCLUSIO III. Orandum est pro Fidelibus in charitate defunctis, quibus aliquid expiandum superest.

Prob. ex Tridentino sess. 6. can. 30 & sess. 25. ubi doctrina Purgatorii meritò dicitur sacris literis, antiquæ Patrum traditioni, & Conciliis consentanea. Verùm hæc fusiùs non prosequimur, nè actum agamus.

Quæres 1mo. quomodo sacrificia, orationes & indulgentiæ mortuis applicentur.

Resp. hæc applicari non per modum judicii & absolutionis, sed per modum suffragii.

Prob. 1. pars, Quia Ecclesia judicium exercere non potest in eos qui jurisdictioni suæ non subjacent: atqui tales sunt mortui qui solius Dei foro subditi sunt; ergo.

Prob. 2. pars, quia suffragium Ecclesiasticum est *opus bonum, satisfactorium*, adeoque Pœnale, *remissionis pœnæ proximi impetratorium*; ergo si orationes, sacrificia, indulgentiæ mortuis prosint, ut docet fides, non iis prosunt nisi permodum suffragii.

Quæres 2do. an oratio pro pluribus defunctis facta æque profit

* *Cap. 5. contra Epist. fundam. n. 6.*

profit omnibus, ac si pro uno tantùm fieret. R. si agatur de oratione secundùm quod est satisfactoria, eam non æquè prodesse omnibus, quia ut sic est finita; finitum autem inter plures divisum, minus singulis contingit. At si agatur de oratione prout impetratoria, censent multi eam perinde prodesse omnibus, sive paucis, sive multis applicetur. Impetratio enim nititur tantùm, aut saltèm nititur præcipuè Dei misericordiâ: atqui Dei misericordia non minuitur eò quòd oratio fiat pro multis; imò potiùs videretur augeri, quia major est misericordia ex parte Dei, ubi major est charitas ex parte hominis: hæc autem eò major est, ceteris paribus, quò ad plures extenditur.

Quæres 3tio. quanto tempore orandum sit pro mortuis, & an diù remaneant in Purgatorio.

R. Qui fundationes pro mortuorum salute implendas habent, easdem etiam post mille annos implere tenentur; quia ignota sunt judicia Dei; unde meritò proscripta est ab Alexandro VII. hæc propositio n. 43. *Annuum legatum pro ânima relictum, non durat plùs quàm per decem annos.*

Quæres 4to. quid sentiendum de Presbytero qui tot accipit Missarum stipendia, ut easdem non nisi longo post tempore celebrare possit.

R. cum omnibus, eum graviter peccare utpotè qui sit notabiliter in mora satisfaciendi debito justitiæ, cui tenebatur intra modicum tempus satisfacere: hoc enim regulariter intendunt, hoc exigunt qui stipendium dant. Et ideo S. Congregatio prohibuit nè accipiantur eleemosynæ pro Missis, nisi intra modicum tempus omnibus satisfieri possit. Porrò ex multò communiori sententia, cui adhærendum est, non censetur intra modicum tempus satisfacere, qui intra duos circiter menses non satisfacit: unde graviter peccat, qui ultra hoc tempus differt, nisi is qui dat stipendium, expresse aut virtualiter consentiat in dilationem, ut consentire censetur, cùm uni Sacerdoti extra Communitatem constituto ducentarum Missarum stipendia largitur.

Dixi, *extra Communitatem*; quia cùm Communitas multis constat Sacerdotibus, præsumunt qui pro multis Missis eleemosynam præbent, futurum ut eæ inter omnes distribuantur, quò citiùs celebrari possint. Videant ergo aliqui quâ conscientia, sub prætextu ne sibi Missæ deficiant, tot accumulent, ut nequidem anni unius spacio easdem exsolvere possint. Et quidem si Missæ in solatium & levamen mortuorum petitæ sint, videant an ad medium annum in igne devorante commorari velint.

CAPUT TERTIUM.

De Horis Canonicis.

UT materiam hanc, quæ multa scitu necessaria complectitur, clariori methodo pertractemus, videndum 1mo. quid sint Horæ Canonicæ, & qui ad eas teneantur; 2do. quo Breviario utendum sit; 3tio. quis ordo & tempus in privata Officii recitatione servari debeant; 4to. quomodo Officium debeat recitari; 5to. dicendum de publica, quæ fit in Choro, Officii recitatione; 6to. & 7mo. discutiendæ sunt tum causæ quæ ab Officii recitatione dispensant, tum obligationes eorum qui non recitaverunt.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sint Horæ canonicæ, & qui ad eas teneantur.

HOræ canonicæ sunt quædam preces vocales ex Canonum præscripto regulariter recitandæ à personis ad id deputatis. Preces illæ vocantur Horæ, Breviarium, & Officium canonicum. *Horæ* quidem, quia certis horis, nocturnis & diurnis, juxta locorum consuetudinem sunt persolvendæ. Breviarium verò sive quia utrumque Testamentum, Patrum sententias, & vitas Sanctorum, compendiosè continent; sive quia Officium ut nunc recitatur, non est nisi compendium Officii multò longioris quod primis temporibus recitabatur. Denique *Officium divinum, canonicum & Ecclesiasticum:* canonicum quidem, quia ad Dei cultum juxta Canonum regulas institutæ sunt, & à viris canonicè seu regulariter viventibus persolvi debent: Ecclesiasticum verò, quia Ecclesiæ nomine persolvuntur: unde preces sunt publicæ, etiam cùm privatim recitantur; adeoque & eas Clerici non pro se ipsis solis, sed & pro tota Fidelium multitudine fundere tenentur.

Horæ Canonicæ sunt septem scilicet Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, nona, Vesperæ & Completorium. Quòd autem Matutinum & Laudes unam tantùm horam constituant, hinc patet quòd unâ solùm Oratione terminentur. His porrò septem horis repræsentantur & honorantur tum septem Spiritûs sancti dona, quæ recenset Isaïas cap. 11.

tum

tum præcipuè septem Dominicæ Passionis mysteria, hisce versibus contenta.

Hæc sunt septenis propter quæ psallimus horis.
Matutina ligat Christum, qui crimina purgat:
Prima replet sputis, dat causam tertia mortis;
Sexta cruci nectit, latus ejus Nona bipartit.
Vespera deponit: tumulo Completa reponit.

Quæres quo tempore institutæ sint horæ canonicæ.

R. Horas spectari posse, vel secundùm substantiam, vel secundùm formam quam nunc habent.

Si Horæ spectentur secundùm substantiam, nempe pro precibus quæ quotidiè statis horis à Fidelibus persolvebantur, credibile est eas ab Apostolis emanasse: 1mo. enim legitur Act. 2. quòd nascentis Ecclesiæ Fideles *erant perseverantes in fractione panis, & orationibus;* seu, ut ait Apostolus Ephes. 5. *in Psalmis, Hymnis, & Canticis spiritualibus;* 2do. Tertullianus Horas vocat Apostolicas. Quare autem, nisi quia ab Apostolis emanarunt? 3tio. Constitutiones, quæ licèt, falsò Apostolis attribuantur, magnæ tamen sunt antiquitatis, sic habent Lib. 8. cap. 40. *Preces vestras facite diluculo, tertia hora, sexta, nona, vespere & in galli cantu.* Ex his porrò orationibus, psalmis & canticis, temporum lapsu efformatum fuisse Breviarium, probabile est; atque hoc orandi genus tam regulariter observabatur, ut * S. Germanus Parisiensis, referente Fortunato: *Equitans, cursum:* id est Horas, *nudo capite diceret, etsi hiems, aut nix urgerèt*

Quod spectat ad Breviarii formam, refert Radulphus, Decanus Tongrensis, ineunte seculo XIII. breviatum fuisse in Æde sacra Pontificia Officium, quod ideo dicebatur *Officium breviatum Curiæ Romanæ* vel *breve orarium.* Addit idem discipulos S. Francisci hanc brevioris Officii formam, prout in Ecclesia Lateranensi usurpabatur, amplexos fuisse; cùm autem eorum unus, Haymo nomine, Breviarium, in eo in quo nunc est statu reposuisset, præcepit Nicolaus III. ut ab omnibus Ecclesiis assumeretur. Ea de re legi utiliter potest Thomassinus Discip. Ecclesiast. pars. 4. Lib, 1. cap. 4. ubi & obiter probat precem *Dominus vobiscum*, non esse omittendam, vel mutandam ab iis qui Officium privatim recitant, cùm ii & uniti & maximè præsentes sint toti Ecclesiæ corpori.

Jam videndum quinam ad horas teneantur. Triplex est eâ de re difficultas: prima, de Clericis, qui sacris ordinibus

* *Obiit. ann. 576.*

sunt initiati; secunda, de Beneficiariis; tertia, de Personis Religiosis. De Religiosis dixi Tom. I. pag. 486. De aliis fit.

CONCLUSIO. I. Clerici omnes in sacris constituti; etiamsi Beneficiarii non sint, sub mortali tenentur ad Officii recitationem, etiam extra Chorum.

Prob. 1mo. quod ad Presbyteros ex concilio Agathensi * *Presbyter*, inquit, *manè Matutinali Officio expleto, pensum servitutis suæ, videlicet Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperamque exolvat.* Hic porrò agitur de privata recitatione, cùm idem Canon præcipiat, ut ille Presbyter curet Officium publicè recitari, si fieri potest.

Prob. 2do. ex Sess. 21. Consilii Basileensis ** quæ ante schisma celebrata est, en ejus verba; *Quoscumque Beneficiatos, seu in sacris constitutos, cùm ad Horas canonicas teneantur, admonet Synodus, &c.* ubi non conditur nova lex, sed condita supponitur.

Prob. 3tio. quia consuetudo ubique recepta, vim legis habet: atqui dudum in Ecclesia tum Occidentali, tum Orientali recepta est consuetudo, ut Clerici in sacris, ad Officii recitationem teneantur; unde hîc dici potest quod in similibus dictum est à Tertulliano: *Harum & aliarum ejusmodi disciplinarum...... traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo conservatrix, & fides observatrix.*

Dici 1mo. *Clerici in sacris*, quia ex universali consuetudine manifestum est, onus Officii recitandi minoribus Clericis non incumbere.

Dixi 2do. *omnes*, nè iis quidem exceptis, qui suspensi, excommunicati, aut etiam degradati, & depositi fuissent: quia *nemo ex improbitate sua debet reportare commodum.* Quæ ratio probat Sacerdotem triremibus damnatum, Officio teneri, si ipsum absque notabili dedecore sui statûs, & verberum periculo persolvere possit. Idem dicendum de incarcerato, de capto à Piratis, imò de eo qui dispensante Papâ uxorem duxisset, nisi simul ab Officio dispensatus esset.

Si quis tamen coactè ordinatus fuisset, non teneretur ad Officium, nisi voluntariè postmodum uteretur Ordine suscepto. Ratio est, quia tale onus nemini invito imponi potest. Et hoc extendunt multi ad eum qui ordines ante pubertatis annos suscepisset.

Idem dicendum de eo, qui ex metu modò gravi Beneficium recepit; nisi vel de novo in Beneficii hujus acceptationem consentiat, vel ejusdem fructus percipiat; fructus enim non dantur nisi propter Officium. Ceterùm si metus esset, tenetur Clericus iste quamprimùm Beneficio renuntiare.

* *Annô 506.* ** *Annô 1435. 9. Junii.*

Dixi

Dixi 3tio. *ſub mortali*; quia fatentur doctores omnes, legem in materia tam gravi, & ob cauſas adeò graves ſancitam, obligare ſub mortali; & id ex infrà dicendis uberiùs confirmabitur.

Quæres. an Subdiaconus teneatur ad totum Officium ea ipſa die quâ Ordines ſuſcipit.

R. eum non obligari, niſi ad partem quæ reſpondet tempori quo Subdiaconatûs Ordine inſignitur: unde ſi ordinem hunc recipiat horâ circiter nonâ matutinâ, tenebitur ſolum ad Tertiam & ſequentes hujus diei Horas. Ratio eſt, quia Eccleſia variarum Officii partium recitationem, variis diei partibus alligavit, & nulla lex vim habeat retroactivam, niſi aliter expreſsè declaret. Unde ſi quis ad Subdiaconatum promovendus, ante ordinationem Officium ſuum recitaverit; tenetur idem repetere quia Officii recitatio quam à Subdiaconis exigit Eccleſia, ejuſdem nomine perſolvi debet: porrò non poteſt quis Eccleſiæ nomine Officium recitare, antequam Subdiaconus creatus, fuerit; quia non eſt Miniſter ab Eccleſia deputatus, nisi cùm Subdiaconatum ſuſcipit, aut Beneficio donatur.

An rigorosè teneantur Clerici ad eas preces quæ poſt ordinationem ab Epiſcopo injunguntur, diſputant Theologi. Negant plures, quia, inquiunt, onus illud non eſt a conſuetudine acceptatum ſaltem ſub peccato. Fatendum tamen in iis qui penſum hoc omittunt non nihil eſſe negligentiæ, & inobedientiæ, quod vix ab omni culpâ eximi poſſit. De cetero Nocturnum quod tunc imponi ſolet, eſt ipſius ſabbati Nocturnum, etiamſi fiat de Sancto, niſi aliud expreſſerit Epiſcopus ordinator: & quia non imponitur recitatio Matutini, ſufficit Pſalmorum ejuſdem feriæ recitatio.

Quod ad Beneficiarios attinet, eorum alii vel ſufficientes, vel non omnino modicos reditus è Beneficiis percipiunt; alii vel nullos, vel admodum mediocres. De utriſque dicendumſit igitur.

Conclusio II. Beneficiarii ad Officii divini recitationem tenentur.

Prob. 1mo. iiſdem argumentis præſertim ſecundo & tertio, quibus ſuprà probavimus Clericos in ſacris ad Officii divini recitationem teneri.

Prob. 2do. ex Concilio Lateranenſi V. ſub Leone X. Seſſ. 9. ubi ſic: *Statuimus & ordinamus, ut quilibet habens Beneficium cum cura, vel ſine cura, ſi poſt ſex menſes ab obtento Beneficio divinum Officium non dixerit, legitimo impedimento ceſſante, Beneficiorum ſuorum fructus ſuos non faciat pro rata omiſſionis recitationis Officii & temporis; ſed eos*

fructus tanquam injustè perceptos, in fabricam hujusmodi Beneficiorum, vel pauperum eleemosynas, erogare teneatur; si verò ultra dictum tempus in simili negligentia contumaciter permanserit, legitima monitione præcedente, Beneficio ipso privetur, cùm propter Officium detur Beneficium. Decretum hoc confirmavit & explicuit Pius V. an. 1571. in Bulla 135. de quâ in decursu loquemur, quàmque sponte laudant Gallicani Theologi.

Prob. 3tio. ad id tenentur Beneficiarii, cujus, onus iisdem impositum est jure naturali: atqui recitandi Officii onus impositum est Beneficiariis ipso jure naturali. Tum quia id saltem virtualiter spoponderunt Beneficiarii, ex quo Beneficia propter Officium dantur. Tum quia est non dubitandum quin Fundatores, si qui ante Horarum institutionem vixêre, consenserint ut in sui gratiam quodcumque rationabile onus ab Ecclesia Beneficiariis imponeretur: porrò omnibus nunc Beneficiariis imponit Ecclesia recitandi Officii obligationem; nisi forte insufficiens sit Beneficii reditus, de quo infrà

Quæres 1mo. an quis teneatur ad Horarum recitationem, priusquàm Beneficii sibi collati possessionem inierit. R. non teneri, nisi aliud exigat Ecclesiæ suæ consuetudo: 1mo. quia ante initam possessionem, non censetur quis perfectè Beneficium consecutus, multaque occurrere possunt quæ impediant, ne *provisus* possessionem sumat; 2do. qui ante possessionem, Beneficiarius nullum Beneficii jus exercere potest, nullas functiones obire; ergo æquum non est ut ejùs onera anteferat juxta Reg. 55. Juris in 5. *Qui sentit onus, sentire debet & commodum.*

At inquies, durum est quòd Ecclesia debito careat servitio.

R. mirum non esse si Beneficium vacans Officio privetur; porrò vacat Beneficium quandiu actu non possidetur.

Sed hîc duo notanda: 1mo teneri ad Breviarium eos qui culpa sua differunt Beneficii vacantis possessionem inire; quia ex Regulâ 25. in 6. *Mora sua cuilibet est nociva*; 2do. eos qui ante initam possessionem magnos quosdam fructus actu percipiunt, ut in certis quibusdam Beneficiis contingit, ad Officii recitationem teneri, quia jam fruuntur præcipua Beneficii parte.

Quæres 2dò. an duo qui de Beneficio contendunt ambo teneantur ad recitationem Officii.

R. si jus utriusque verè dubium, sit neutrum ad Officium etiam post aditam possessionem teneri: talis enim possessio nec pacifica est, nec jus certum tribuit, porrò onus certum ex jure admodum incerto sequi non potest. At si verò alteru-

terutri de jure suo certò constet, ex jurisperitorum quos eâ de re consuluit, sententiâ, vel aliter; tunc longè probabilius est eum teneri Officii lege, qui ex tali possessione, licèt nondum pacifica, sequitur jus moraliter certum.

Pari de causa ad Officium ii etiam tenentur, quibus, tametsi de litis successu certi non sint, adjudicata fuit recredentia, seu *per interim* Beneficii possessio: quia ii de facto Beneficii reditus percipiunt; atque etiamsi, causâ excidant in petitorio, eam servare possunt fructuum perceptorum partem quæ labori suo correspondet.

Quæres 3tio. quid de iis dicendum qui sine sua culpa vel nullos omnino fructus vel admodum modicos percipiunt.

R. ad 1. vel deinceps aliquid sufficiens percipient, putà si cesset sterilitas, si pax bello succedat; vel nihil unquam percepturi sunt, ut si domus aquis abreptæ perierint.

Si primum, non sunt à recitatione immunes: tum quia nulla est ratio quæ ipsos ab Horis excuset; tum quia cùm fertilioribus annis abundantiorem percipiunt reditum quàm qui ipsâ fundatione constitutus est, non plùs pro Fundatoribus precum effundunt; ergo ut perfecta sit æqualitas, non minùs orare debent, si uno aut altero anno, nihil aut parum percipiunt. Hinc Canonici qui studiorum causâ per plures annos non resident, nihilque percipiunt, eò quòd totus Beneficii reditus in distributionibus manualibus consistat, non eximuntur ab Officii recitatione, quia per ipsos stat quòd non recipiant fructum Beneficii.

Si secundùm, etsi divisi sunt Theologi, censeo; ut & alii longè plures, Beneficiarium ad nihil omnino teneri: quia Beneficiarius neque ex sua, neque ex Fundatoris intentione ad ullum se Officium obligat nisi aliqua sibi persolvantur stipendia. Est enim Beneficii fundatio quidam contractus *do ut facias*: ergo si unus partes suas non impleat, nec tenetur alter suas implere.

R. ad 2. in casu tenuis Beneficii, consulendum esse Episcopum, rebusque eidem ut sunt expositis, ejus decisioni parendum, aut saltèm videndum esse, quid ferat locorum consuetudo cui Prælati non resistant: huic porro consuetudini obsequendum erit si totius Officii recitationem præcipiat; si secus præsumendum erit generalem officii recitandi legem cum hâc restrictione iis in locis fuisse receptam: *Nisi Beneficia admodum tenuia sint.* Neque hæc consuetudo censeri debebit æquitati contraria: tum quia Officium parvum B. Mariæ, aut maju Officium certis diebus recitandum, censeri potest servitium exiguis reditibus respondens; tum quia Bene-

neficiarii illi, præter communem bonorum Beneficii curam, quæ pretio æstimabilis est, ordinariè tenentur ad certum numerum Missarum; quæ prædictæ recitationi conjunctæ tenues illos reditus satis compensant. Si tamen Beneficium adæquet summam ad titulum Ecclesiasticum Diœcesanâ lege requisitam, adigendus videtur Beneficiarius ad Officii magni recitationem, nisi ætas junior Officium majus in Officium B. Virginis commutari permittat, de quo dicam art. 6. sequenti.

Quæres 4to. an ad Breviarii recitationem obligentur ii qui pensionem habent *clericalem*, super Ecclesiastico Beneficio constitutam.

R. eos teneri sub peccato & pœnâ restitutionis *ad dicendum Officium parvum B. Mariæ Virginis*, nisi magnum Officium recitare malint: 1mo. quia ità decrevit Pius V. jam citata Bulla 135. quæ in hoc puncto ubique recepta est; 2do. quia pensio hodie datur propter Officium, sicut Beneficium. In hoc verum est de eo etiam Clerico qui consensisset in pensionis suæ redemptionem: neque ei satis esse putem, ut solùm recitet pro rata annorum quorum anticipatas solutiones accepit; quia cùm semel totum recipere, idem sit in æstimatione communi, ac singulis annis recipere per partes, perpetua debet esse recitatio, ubi æquivalenter perpetua est solutio.

Quæres 5to. an qui Præstimonias habent, eâdem recitandi Officii lege teneantur.

Nota. Præstimoniæ sunt portiones quædam à reditibus Beneficiorum abstractæ, ut juvenibus per modum subventionis ad peragenda studia conferantur, aut personæ habili donentur ad serviendum Ecclesiæ. Duplex est Præstimoniarum genus, aliæ sunt perpetuæ, aliæ ad nutum revocabiles. His positis.

R. stando. in jure communi, habentes Præstimoniam tenentur ut alii Beneficiarii ad Officium: 1mo. quia ità sanxit S. Pius V. in Constitutione pluries laudata; 2do. quia Præstimoniæ perpetuæ ceteros Beneficii characteres habent: dantur enim ab Episcopo, non dantur nisi Clerico, dantur sine pacto, & tituli Ecclesiastici locum habent, præsertim in Armorica; ergo cùm qui sentit commodum, debeat & onus sentire mirum est si ab Officio immunes sint, qui Præstimonias habent perpetuas.

Nihilominus cùm olim eos consuluissem, qui pleniorem rei hujus notitiam habere poterant; responsum fuit hanc esse in Armorica consuetudinem, ut Præstimoniarii ad nihil teneatur.

neatur. Docet tamen Charlteau Præſtimonarios obligari ad recitandum quinquies ſingulis diebus *Pater* & *Ave*: quapropter ut occuratur ſcrupulis, videndi ſunt ſi fieri poſſit, tituli fundationum, & conſulendi locorum Præſules, è quorum re eſſe videretur ut generali ſanctione declararent quid facto opus eſſet. Certè vix ſibi quiſquam perſuadeat, Fundatores Præſtimonias, quandoque Beneficiis æquivalent inſtituiſſe; abſque eo quòd intenderint ut præſtimoniarii pluries eorum coram Deo recordarentur. Unde qui nullas unquam preces pro iiſdem funderent, non poſſent culpæ omnis, illius præſertim quæ ingratum animum arguit, expertes judicari.

ARTICULUS SECUNDUS.

Quâ formâ recitandum ſit Officium.

Ut explicetur quâ forma recitandum ſit Officium, duo nobis præſtanda ſunt: 1mo. videndum quo Clerici divinis Officiis adſtricti, uti debeant Breviario. 2do. quod & quale ejuſdem Breviarii Officium ſingulis diebus recitare debeant.

Ut expediatur prima difficultas, ſciendum eſt imprimis Pium V. an. 1568. aboleviſſe *quæcumque alia Breviaria* præter Romanum, *illis* tantùm *exceptis* Eccleſiis quas *ab ipſa prima Inſtitutione à Sede Apoſtolica approbata vel conſuetudine, quæ vel ipsa inſtitutio ducentos annos antecedat, aliis certis Breviariis uſos fuiſſe conſtiterit:* & ſtatuiſſe *neminem ex iis quibus hoc dicendi, pſallendique munus neceſſario impoſitum eſt, niſi hac ſola formula ſatisfacere poſſe.* Ut variæ circa hoc Decretum elucidentur difficultates.

Quæres 1mo an poſt eam Pii V. Conſtitutionem teneantur Clerici ad Breviarii Romani recitationem.

R. Clericus vel alicui Eccleſiæ actu mancipatus eſt titulo Beneficii, aut aliter; vel non.

Si primum tenetur recitare Officium Diœceſis in qua vel Beneficium habet, vel ſervit, non autem Officium Romanum. Ratio eſt 1mo. *quoniam*, ut rectè notat S. Thomas, * *quemadmodum Clericus quia Eccleſiæ mancipatus atque addictus eſt, ad Officium Eccleſiaſticum obligatur; ſic etiam quia tali Eccleſiæ ratione Beneficii addictus eſt, talis Eccleſia Officium recitare debet:* quæ S. Doctoris verba indicant gravem eſſe eam quæ Beneficiariis Choro addictis incumbit, Diœceſano Breviario inhærendi obligationem; 2do. quia nemo ex Bullâ Pii V. collegit melius eſſe ut qui Eccleſiæ particulari quæ

* *Quod. I. 6. art. 8.*

Officio Romano non utitur, addicti sunt, Romanum proprio neglecto Officium recitarent: unde cùm scripsisset Cajetanus Clericos aut Monachos posse *sine peccato mortali* * Romanum Breviarium proprio Diœcesis suæ aut Ordinis Breviario anteponere, respondit Bellarminus, cui ignota non erat Piana Constitutio *non esse id usque adeò certum vel tutum.* Idipsum sentiunt Navarrus, Toletus, Pontas infrà cas. 31. Hæc decisio, ut patet. non tangit Beneficiarios simplices, qui cùm non teneantur Choro interesse, uti possunt Breviario Romano; quod & satis probari videtur usu ferè universali. Excipe tamen, nisi Episcopali lege sancitum sit, ut qui etiam privatim recitant, Diœcesano Breviario utantur; prout Mediolani sanxit S. Carolus, teste Bonacina.

Si secundùm, id est si Clericus nec actu certæ Ecclesiæ serviat, nec Ordini Religioso addictus sit; ei liberum est ubicumque sit, Ecclesiæ Romanæ, omnium mundi Ecclesiarum matris Officium sequi. Idem dicendum de canonico extra Diœcesim suam degente, Rectè tamen & òrdinatè se geret tum indigena, tum qui extra propriam Diœcesim ad tempus notabile morari debet, si Diœcesis in qua actu versatur, Officium recitet, juxta hoc S. Augustini consilium: ** *Nec disciplina ulla est in his melior gravi prudentique Christiano, quam ut eo modo agat,, quo agere viderit Ecclesiam ad quamcumque fortè devenerit.*

Sed posunt ne advenæ uti Breviario Diœcesis ex qua sunt oriundi, si illud Romanum non sit?

Negant aliqui. Facilè tamen non credam eos qui ad natale solum, etiam post tempus notabile reversuri, propriæ suæ Diœcesis Breviario uti pergunt, peccare, quandiù ei in qua actu commorantur Ecclesiæ, non sunt specialiter mancipati.

Undè colliges Canonicum Senonensem, qui Senonis degit, solo Diœcesis suæ Breviario, non autem alio quocumque in conscientia uti posse; eundem verò si Parisiis longum tempus transigere teneatur, & Senonensi & Parisiensi ad meliùs, & Romano absolutè uti posse.

Quæres 2do. an qui in alia Parochia, vel Diœcesi, per breve tempus versatur, ibique loci Officium recitat, teneatur privatim repetere loci sui Officium.

R. salvo meliori judicio, hìc aliqua opus esse distinctione. Si quis enim, ut vicino suo Patroni festum, aut quodvis aliud peragenti opem ferat, aut alia justa de causa aliud à proprio Officium recitet, putà quia diem transigit in Monasterio, vel in Parochia, quæ magnam eadem die solemnitatem

* *Lib. 1. de bonis oper. in parr. cap. 18.* ** *Epist. 34. n. 2.*

tatem habet, non debet ad repetendum obligari; quia nemini pietas ſua incommodum afferre debet: qui verò abſque neceſſitate ulla aliquam alterius Officii partem recitaſſet, tutiùs ageret repetendo, aut id quod de Propriis Horis omiſit ſupplendo.

Quæres 3tio. an Monialium Director ſecularis, vel regularis, poſſit, ſe ad illarum Officium conformare. R. affirmat. ſi de iis ſermo ſit qui Miſſam conventualem celebrant. Ratio eſt 1mo quia fatentur omnes Miſſam quantùm fieri licet, Officio conformem eſſe debere; ergo cùm ille Sacerdos Miſſam canere debeat conformiter ad Officium Monalium, poteſt & utcumque debet, earum Officio ſe conformare; 2do. quia Regularis, qui ad tempus notabile ſeculari Eccleſiæ præficitur, poteſt imò & teneri videtur ad dicendum hujus Eccleſiæ Officium; ergo à pari.

Quæres 4to. quid dicendum de eo qui Officium de Sancto, pro Officio de Feria; vel Officium unius Sancti pro alterius Officio recitavit.

R. vel hoc fecit cum advertentia, vel incogitanter. Si primum, communior & melior ſententia docet eum mortaliter peccare, & non ſatisfacere præcepto; idque magis adhuc indubium eſt de eo qui recitaret Officium notabiliter brevius, vel notabiliter difforme. Ratio eſt 1mo. quia Eccleſiæ præceptum nec quo ad modum implet, ut evidens eſt; nec quo ad ſubſtantiam. Eccleſia enim non præcipit ſolùm recitationem divini Officii in genere, ſed etiam in particulari, ut ſcilicet tali die, tale recitetur Officium, cujus obligatio utpotè diei affixa, cum ipsâ die tranſit; ergo qui tale Officium non recitat, ſubſtantiam præcepti non adimplet: atque etiamſi eam impleret, poſſet mortaliter peccare, omittendo aliquid quod ad præcepti integritatem notabiliter pertinet; prout peccat mortaliter qui Miſſam celebrando, puſillum aquæ vino non immiſcet: & tamen hæc mixtio non magis pertinet ad ſubſtantiam ſacrificii, quàm qualitas aut quantitas ad ſubſtantiam Horarum.

2do. Quia alioqui ſequeretur eum nonniſi venialiter peccare, qui Officium idem valdè breve ſingulis diebus recitaret, relicto alio multò longiori quod identidem occurreret: atqui hoc falſum eſt; is enim tam graviter peccaret, quàm qui magnam ſingulis diebus pecuniæ ſummam ſolvere coactus, nonniſi levem exſolveret. Hæc doctrina certior nunc eſſe debet poſt cenſuram hujus propoſitionis * *In die palmarum recitans Officium Paſchale ſatisfacit præcepto.*

Dices: Non peccat qui ſciens & volens unam Miſſam legit pro

* 34. *Alexand. VII.*

pro alia; ergo nec qui unum pro alio Officium recitat.

R. 1mo. neg. ant. si generaliter sumatur. An non enim gravissimè peccaret qui Missam pro defunctis diceret in Festo Sanctorum omnium, aut qui Missam de Sanctis diceret in die defunctorum.

R. 2do. neg. conseq. sicut enim Ecclesia aliquando libertati nostræ relinquit omissionem Missæ, sic eidem libertati relinquit ut Missa celebretur, vel votiva, vel de feriâ, vel pro defunctis; & id probat piorum consuetudo: at verò probari non potest hanc ab Ecclesia libertatem relinqui circa Officii recitationem; imò contrarium patet ex probationibus nostris.

Si quis verò incautè & inadvertenter, (modo inadvertentia hæc culpabilis non sit, ut esse potest in iis qui præ negligentia *Ordinem* non consulunt) unum officium pro alio recitaverit, communior & probabilior opinio docet eum non teneri ad repetendum, si errorem adnimadvertat nisi post peractam totius Officii recitationem. Si verò post recitatum, v. g. Matutinum errorem detegat, probabiliùs crediderim cum Lugo, & Ethica amoris residuum ex istius diei Officio posse & debere recitari ex benigna interpretatione mentis Ecclesiæ.

Quòd si Officium jam recitatum longe brevius esset eo quod recitandum erat, facienda est compensatio. Unde qui loco Officii Dominicæ octodecim Psalmos continentis, Officium fecisset de Sancto, deberet Psalmos novem primi nocturni Dominicæ recitare, nè tanta subsit inæqualitas. Imò. melius fuerit totum repetere, si Officium totaliter differat; vel saltèm id supplere quo ambo Officia magis inter se differunt, hymnos v. g. capitula, lectiones, responsoria, modò tamen id sine gravi incommodo fieri possit: id quidem sub pœnâ peccati necessarium non esse judicant viri scientia & pietate conspicui; sed dissentiunt Toletus & Navar.

Quæres 5to. an qui hodie legit de Sancto postridie occurrente, teneatur adhuc die sequenti Officium ejus recitare. R. affirmat. 1mo. quia primus error non dat jus intervertendi ordinem Officiorum Breviarii; 2do. quia per Ecclesiæ legem tale Officium pro tali die determinatum est. Unde ulterius sequitur, Officium de Sancto quod die suo omissum est, non debere prima die non impedita recitari, quia Officia sicut jejunia diebus suis alligata sunt, neque ex privatorum nutu mutari debent.

Quæres 6to. an qui Breviarium Romanum recitant, teneantur ad Psalmos Graduales, Pœnitentiales, Officium defunctorum, & alia similia quæ pro certis diebus præscribuntur.

tur. R. non teneri extra Chorum, prout declaravit Pius V. sua constitutione 64.

Tenentur tamen iidem, & quidem sub mortali ad Officium defunctorum die 2. Novembris; itèm ad Litanias in festo S. Marci. & diebus Rogationum si Processioni non intersint: quia hæc censentur esse partes Officii harumce dierum; atque id satis probat tum unanimis consuetudo; tum quòd exceptio firmat regulam pro casibus non exceptis: porrò Pius V. auferendo obligationem Officii B. Virginis, Defunctorum, &c. non abstulit obligationem, vel Litaniarum in prædictis diebus, vel Officii defunctorum die 2. Novembris.

Quæres 7mo. an qui prædictæ Processioni assistunt, sed non recitant nisi preces quæ ab iis dicuntur qui Processionibus non intersunt, ceteras verò vel omittunt, vel non recitant, satis piè, quæres inquam, an ii satisfaciant Ecclesiæ præcepto.

Affirmat Bonacina, tum quia nemo ex diligentia sua damnum reportare debet: reportaret autem, si eo quòd Processioni interesse velit, ad plus obligaretur quàm privatim obligatus fuisset: tum quia censetur hujusmodi Clericus Processioni non interesse formaliter: tum denique quia id omne facit quod Ecclesia sub pœna peccati fieri præcipit. Atque hinc colligit idem Theologus, eum qui Jubilæi tempore Processioni interest, & non præstat ea quæ præscribuntur iis qui Processioni intersunt, benè verò ea quæ absentibus indicta fuère, Jubilæi gratiam consequi.

Ego quidem existimo duo hîc esse consideranda; 1mo. verba legis quæ certas preces imperat; 2do. conditionem personarum, quæ huic legi subjacent; fieri enim potest ut Canonicus aut Pastor qui Processioni interesse tenetur, ad plus obligetur quàm ille cuï liberum est quidem Processioni non interesse. Si lex non itá apertè loquatur, ut colligit possit an strictè præcipiat, vel non; consulendus est legislator, aut videndum quo sensu eam intellexerint & intelligant viri docti perinde & timorati.

ARTICULUS TERTIUS.

Quo tempore & ordine recitandum sit Officium.

CIrca tempus tria inquiri possunt: 1mò. quo tempore melius sit & perfectius Horas recitare; 2do. quo tempore id fieri debeat, ut vitetur peccatum etiam veniale: 3tio. demum

demum quando recitandæ sint ut saltem vitetur mortale peccatum, quæ ut solvantur.

Dicendum 1mo. optandum quidem fore, ut Horæ suis temporibus & intervallis etiam extra Chorum recitarentur; inde enim *Horæ* dictæ sunt, quia certis diei partibus alligari debent. Matutinum ergo media nocte, vel sub crepusculum diei recitandum esset, Prima, inter ortum Solis & nonam matutinam; Tertia, inter nonam & meridiem; Sexta, meridie, vel circiter; Nona, circa tertiam vespertinam; Vesperæ, ad Solis occasum, unde dicebantur Hora lucernaria; Completorium, sub finem diei. Sed quia perperam tentaretur renovatio hujusce consuetudinis, cui olim viri & feminæ principes intentissimi erant.

Dicendum 2do. cum S Antonino, * quòd *non videtur de se esse mortale, quandocumque quis tardè dicat Officium, dum non transeat dies, qui quantum ad hoc videtur terminari circa mediam noctem.* Ratio est quia sic recitans, etsi minùs perfectè implet tamen substantiam præcepti.

Malè tamen docuerunt aliqui, eum qui incipit hodiernum Officium paulò ante mediam noctem diei sequentis, recitandi præceptum implere, eitamsi notabilem hujusce partem, post noctem mediam prosequatur & absolvat. Nam ex communi Ecclesiæ & Doctorum sensu, si pauculos excipias, totum diei hujus Officium sub mortali absolvendum est ante finem hujus diei Mathematicè sumptum: unde qui aliquam Officii partem transacta media nocte recitat, non magis satisfacit quo ad illam partem, quàm satisfaceret quo ad totum, si totum post mediam noctem recitaret.

Dicendum 3tio. Quòd ex usu & sententia communi vitetur peccatum etiam veniale, si Horæ parvæ quavis ferè hora ante meridiem privatim recitentur. Sexta post meridiem dici potest; sic tamen ut non multùm differatur. Vesperæ à meridie ad Solis occasum extra Quadragesimam recitari debent: satiùs enim est, prout docet Nat. Alexander, ut ii etiam qui Quadragesimali tempore Officium privatim recitant, Vesperas ante refectionem persolvant, prout faciunt Canonici, & Regulares, qui Officio publico defunguntur: tum quia semper expedit ut minor Ecclesiæ pars ei quæ præcipua est concordet; tum quia sic admonentur juniores Clerici, nè prandii horam anticipent, tum demum quia hoc modo aliquid servatur veteris disciplinæ, quæ jejunium nonnisi post Vesperas solvi permittebat Completorium ad occasum Solis laudabiliter differtur, haud tamen necessariò ut patet ex timoratorum praxi.

Matuti-

* 3, p. tit. 13. cap. 4.

Matutinum cum Laudibus pridie recitari poteſt, ab eo circiter tempore quo Sol propior eſt ad occaſum, quàm ad meridiem, juxta Tabulam ſequentem, quæ anno 1706. Romæ edita eſt typis Cameræ Apoſtolicæ, quamque hîc exhibemus Gallicanis horologiis accomodatam, ut quiſque norit quo tempore Officium pro die ſequenti inchoare poſſit.

20. Januarii,	hora ſecunda cum quadrante.
13. Februarii,	hora ſequi-ſecunda.
1. Martii,	hora ſecunda cum tribus quadr.
18. Martii,	hora tertia.
4. Aprilis,	hora tertia cum quadrante.
20. Aprilis,	hora ſequi-tertia.
10. Maii,	hora tertia cum tribus quadr.
8. Junii,	hora quarta.
30. Julii,	hora tertia cum tribus quadr.
28. Auguſti,	hora ſequi tertia.
7. Septemb.	hora tertia cum quadrante.
24. Septemb.	hora tertia.
13. Octobris,	hora ſecunda cum tribus quadr.
20. Octobris,	hora ſeſqui-ſecunda.
18. Novembris,	hora ſecunda cum quadrante.
15. Decembris,	hora ſecunda.

Dicendum 4to. Cum Bellarmino & aliis penè omnibus, eum peccare, qui in Officii recitatione à tempore Canonico multùm recedit; ut qui Veſperas manè, aut veſpere Horas omnes recitat. Cenſeo tamen Veſperas manè recitari poſſe ab iis qui iter facturi aut magnis per diem ambagibus implicandi, prævident ſe nonniſi ægrè, aut parum devotè Officio ſuo in diei decurſu functuros eſſe. In genere, quando *Officium propriis horis dici non poteſt, propter occupationes, melius eſt,* ait S. Antonin. *prævenire, quàm tardare;* quia *prævenire eſt providentia, tardare verò eſt negligentia.* Sive verò prævenias, ſive tardes, *non videtur,* ait S. Doctor, *de ſe eſſe peccatum mortale. De ſe,* inquam, quia ratione contemptûs aut ſcandali fieri, poſſet mortale. Ut tollantur ceteræ difficultates quæ ad præſentem materiam pertinent.

Quæres 1mo. an Horæ parvæ poſſint pridie dici, ſaltèm cùm ſubeſt cauſa. R. negat. obſtat enim communis ſententia, & totius Eccleſiæ praxis quæ ſolùm permittunt ut Matutinum & Laudes pridie perſolvantur. Hinc qui prævidet futurum ut die ſequenti Horas recitare nequeat, ad eaſdem pridie recitandas non tenetur.

Quæres 2do. an major studendi commoditas, legitima sit ratio cur Horæ in tempus vespertinum differantur. R. Posse id tolerari si agatur de studio quod admodum urgeat, ut putà concionis sacræ quæ paucos intra dies memoriæ mandanda sit. Si verò de studio communi sermo sit, aliter sentiendum; quia non decet ut tempus aptius studio detur, & minùs aptum tribuatur DEO, cui optima quæque in sacrificium impendi debent. Atque id evincit historia Sancti Coloniæ Antistitis Severini, qui Clerico apparuit post mortem, eique confessus est se ardoris purgatorii supplicium ferre, eò quòd regiorum negotiorum pondere oppressus * *Canonicæ sinaxis Officia per distincta horarum spatia non persolvisset, sed malè omnia coacervans*, omnes uno tractu Horas recitasset. Ex quibus obiter colliges, 1mo. quanta sit jam pridem in Ecclesia recitandi Officii necessitas; quantùm allucinentur qui sine ullo scrupulo Officium vel nimis differunt, vel anticipant, quasi nunquam satis citò ab immani onere immunes esse possint.

Jam dicendum de Horarum ordine, quis is est, ut Matutinum uno cursu simul cum Laudibus, & utrumque sive ante Missam, sive ante Primam recitetur. Dubium est autem an non aliquando ab ea Officiorum dispositione recedi possit; quod ut distinctè magis expendatur.

Quæres 1mo. an liceat Horarum ordinem invertere. v. g. Laudes ante Matutinum recitando.

R. Id si sine causa fiat, esse quidem peccatum, sed veniale duntaxat; quia talis inordinatio, ex communi doctorum sensu, non est notabilis; & *ordo Horarum non est de præcepto* rigoroso, ut ex Sylvestro ait Pontas, v. *Office*, cas. 23.

Nullatenus autem peccat, qui ordinem hunc ex legitima causa invertit, ut si religiosus qui media nocte surgere non potuit, Primam (quod certè melius est) cum aliis canat, & deinde Matutinum recitet privatim; vel si quis ab infirmo, aut viro gravi, cui resisti non conveniat, quive differre non possit, invitetur ad dicendum cum eo Matutinum diei sequentis, nondum lecto Completorio diei præcedentis. Idem dicendum tum de eo qui Sextam recitando, meminit se oblitum Tertiæ; tum de Clerico, qui actu Breviarium non habens, aut legere non valens v. g. in rheda publica, scit memoriter Horas minores: is enim eas, cùm venit ipsarum tempus, recitare potest, ** & deinceps Matutinum. Ità author Theoriæ & praxis Sacram. qui idem dicit de eo qui etiam culpa sua Breviarium non haberet.

Quæres 2do. possitne Matutinum à Laudibus separari. R. affirmat. 1mo. quia certum est hæc à se invicem olim separata

* *Baron. ad anno* 1062. ** *Tom.* 3. *d.* 167.

rata fuisse ut patet ex regulis S. Benedicti & Ordinis Cisterciensis, quas approbavit Ecclesia; 2do. qui nulla stat lex aut consuetudo, quæ divisionem hanc prohibeat sub peccato, saltèm cùm subest rationabilis causa, ut putà studendi; 3tio. quia licèt Matutinum & Laudes una eademque oratione terminentur, habent tamen distincta initia, ut norunt omnes; 4to. quia cùm Rubricæ Romanæ jungunt Laudes Matutinis, supponunt utraque præscripto antiquitus tempore persolvi; non attendunt autem ad concessionem postremis temporibus factam, Matutinum Officium tam longo intervallo anticipandi; 5to. quia melius utcumque videtur Laudes separari ab iis qui Matutinum sero præcedenti recitant; pleraque enim Laudum verba Matutino tempori magìs congruunt, ut ista. *Deus, Deus meus ad te de luce vigilo, &c. Ecce jam noctis tenuatur umbra. Aurora jam spargit Polum.*

Circa hanc separationem, tria notanda; 1mò. quod tunc Matutinum debeat oratione concludi; 2do. quòd Laudibus permitti debeat *Pater noster;* 3tio. quòd cùm in Vigiliis aliisque Adventûs & Quadragesimæ temporibus recitandæ sunt preces flexis genibus, eædem post Matutinum, si separatim à Laudibus legatur, dicendæ sunt, quæ post singulas minores Horas. Ità monet *Ordo Parisiensis.*

Quæres 3tio. an Nocturni Matutinorum ab invicem separari possint.

Affirmat Henricus à S. Ignatio cum aliis quos citat, quia antiquitùs Nocturni à se invicem separabantur. Idem docet Collator Rupellensis q. 6. post Durandum. Eadem est opinio S. Thomæ in I. ad Corinth. cap. 14. Lect. 6. Unde reprehendere non ausim, qui ob justam causam Nocturnos à se invicem dividunt; modo, aïunt, aliqui, separatio hæc non plus quàm tribus horis perduret, quia primitiva Nocturnos separandi consuetudo, eosdem ultra tres horas non dividebat.

Excusantur etiam à nonnullis, qui cum actu Breviarium non habeant, nec proinde Lectiones recitare possint, recitant tamen alias Matutini partes, Lectiones posteà recitaturi. Hoc equidem facere malim in itinere, quàm totum Officium differre in multam noctem, illudque inter diversorii tumultus, & somni gravitatem exsolvere. Extra hujusmodi casus qui rarò eveniunt, Ecclesiæ praxi constanter inhærendum est. Certè cùm hæc deordinatio sit gravior, gravior quoque ad eam requiritur causa.

Quæres 4to. an peccet qui Matutino & Laudibus nondum persolutis Missam celebrat.

R. 1mo. Fatentur omnes non peccare eum qui justa de

causa Missam Officio præponit, ut si Missa dicenda sit, nè Viaticum infirmo desit; ne plebs diutius expectet; ne ipse Sacerdos statim profecturus, omittat Missam in die Festo; aut si eam debet ex justitia.

R. 2do. Seclusis hujusmodi casibus non posse Missam sine peccato celebrari ante recitationem Matutini & Laudum, saltèm de jure communi.

Prob. 1mo. Ex majorum Traditione: siquidem, teste Azorio omnes ad unum veteres Theologi ac Canonistæ eum peccati reum dixêre, qui absque rationabili causa, Missam celebrat ante Matutini & Laudum recitationem.

2do. Ex generali & diuturna omnium, qui DEUM timent, Sacerdotum consuetudine.

3tio. Ex Rubricis Missalis Romani, & validiùs ex Constitutione Innocentii IV. emissa anno 1254. ubi sic: *Sacerdotes*, tum Græci, tum Latini, *dicant Horas canonicas more suo; sed Missam celebrare, priusquam Officium Matutinale compleverint, non præsumant:* quæ quidem constitutio pluribus Gallorum Præsulum statutis confirmata est.

Objiciuntur duo, 1mo. quòd Matutinum inter & Missam nulla sit connexio, præsertim hoc nostro tempore, quo Matutinum cùm pridie recitari queat, haberi non potest ut præparatio ad Missam; 2do. quòd olim etiam constitutum sit ut prima diceretur ante Missam; quod tamen hodie non est in usu. Sed hæc non nocent. Unde

Ad 1. etsi nulla Matutinum inter & Missam sit connexio ex natura rei, est tamen sufficiens ex Ecclesiæ consuetudine quæ vim legis habet, majorum Traditione, & Theologorum saniorum consensu. Adde quòd serotina ad Missam præparatio, non debeat pro nihilo computari.

Ad 2. si Ecclesiæ disciplina quibusdam in punctis læsa est, non ideo in aliis infringi debet, cùm præcipuè pii magis & docti resistunt.

Quæres 5to. Quale committat peccatum qui Missam absque rationali causa celebrat nondum lecto Matutino, R. non deesse qui hominem hunc mortalis peccati incusent. Ità inter alios S. Antoninus, cujus opinio satis confirmatur ex pœna suspensionis aut excommunicationis quam variæ Ecclesiæ decernebant, aut saltèm comminabantur iis qui Missam ante Matutini Officii lectionem celebrabant.

Hæc tamen decisio pluribus videtur rigidior, unde hìc non nisi veniale peccatum agnoscunt Soto, Sylvester, Toletus, Navarrus, Belarminus, Suarez, Henricus ipse à S. Ignatio, doctus neque is laxior Casuista Rupellensis: 1mo. quia opinio quæ

hic

hic peccatum mortale subesse dicit, nullo nititur juris textu qui vim legis generalis obtineat: Statuta verò particularia: quæ gravem suspensionis aut excommunicationis pœnam comminabantur, ad summum non obligarent, nisi in Diœcesibus in quibus edita fuêre; imò neque iis in Diœcesibus magis obligant quoad Matutinum quàm quoad Primam; unde dici potest ea jamdudum absolvisse, & quantùm ad pœnam, & quantùm ad peccati gravitatem. Imò Parisiis si celebretur Missa ante solis ortum, sufficit hodie Matutinum etiam sinè Laudibus persolvisse.

2do. Quia non peccat mortaliter qui Matutinum post minores Horas recitat; ergo nec qui dicit Missam ante Matutinum; si quidem major est connexio Matutinum inter & Horas, quàm inter Matutinum & Missam.

3tio. Ideò mortaliter peccare Sacerdos qui Missam dicit ante Matutinum, quia communi Ecclesiæ consuetudini resistit: atqui hæc ratio peccatum mortale non probat. Quî enim Missam dicit post recitatum totum hujus diei Officium, agit etiam contra totius Ecclesiæ consuetudinem; neque tamen mortalis peccati insimulatur.

Ob hæc momenta propendet Pontas in partem mitiorem; sed fatetur tamen, quod & cum eo quilibet Deum timens fatebitur, satis gravia esse alterius partis momenta, ut quia à communi Ecclesiæ consuetudine sinè rationabili causa recedit, redargui mereatur. Unum addo, Sacerdotem qui post elapsum Primæ aut Tertiæ tempus Missam celebraturus est, id curare debet ut jam utramque Horam Deo persolverit.

Quæres 6to. An peccet, qui diebus Dominicis aut Festis Officium recitat per tempus Missæ.

R. Duplex est ea de re Theologorum opinio. Prima negat, idque triplici de causa. Et quidem 1mo. quia * *hic reperitur corporis & animi præsentia quæ ad Missam exigitur, quoties per devotas preces mens ad Deum erigitur, ut fit in recitatione satisfactoriæ pœnitentiæ aut Officii divini, cùm ad utramque obligationem una eademque attentio possit sufficere.*

2do. Quia illi actus ad unum ordinantur finem, nempe ad laudem Dei gratiam ejus implorationem, & præcipit per Ecclesiam impositi adimpletionem. Nam enim præcipit Ecclesia ut fideles verbis Missæ intendant, sed ut verbis etiam non auditis Sacrificio piè & devotè intersint; alioqui non sufficeret generalis tametsi vera ad Deum attentio, cujus solùm capaces sunt idiotæ, muti, iique omnes qui è loco remotiori Sacro adsunt, unde Sacerdotis verba nec audiunt, nec ceremonias vident.

* *Cabassut. Tit. 2. cap. 32.*

Hæc momenta tum ab intrinſeco, tum ab extrinſeco ſatis gravia ſunt, ut non auſim eos tanquam Eccleſiaſtici de audienda Miſſa præcepti tranſgreſſores haberi, qui Officium per Miſſæ tempus recitaſſent: hîc enim facilis eſt bona fides. Exiſtimo tamen graviter monendos eſſe qui in tali conſuetudine verſantur, ut ab ea recedant; cùm hæc magnam tepiditatem & parum amoris in DEUM exhibeat: quod adhuc verius apparebit, ſi attendas hujuſmodi Eccleſiaſticos, qui omnibus eodem momento Officiis fungi vellent, ſolitos eſſe tempus cui pepercerunt, in otio, nugis, & aliis etiam pejoribus miſerabiliter fallere.

ARTICULUS QUARTUS.

Quomodo recitari debeat Officium divinum.

QUatuor afferri poſſunt Officii recitandi conditiones: eæ verò ſunt ut Officium diſtinctè, integrè, devotè & attentè recitetur.

Certum eſt Officium recitandum eſſe diſtincta voce, non gutture, inter dentes, & ſincopando, ut loquitur Concilium Baſileenſe; unde ulteriùs conſtat, eum qui ſola mente legeret ſeu ſolis pervolveret oculis, non eſſe ſatisfacturum.

Etſi porrò docent multi Officium voce tam clara recitari debere, ut qui recitat, ſemetipſum audire poſſit, ſi nihil obſtet, ut ſi non ſit ſurdaſter, aut poſitus in loco in quo propter ſtrepitum, ſemetipſum audire nequeat: cenſent tamen Sylvius in Reſol. v. *Horæ*, 3. & alii plures eum qui attentè & diſtinctè loquitur, tametſi ſemetipſum non audiat, verè ſatisfacere: 1mo. quia nullo jure probatur recitantem Horas, teneri ad ſe audiendum, cùm præceptum obliget ad dicendum, non ad audiendum Horas; 2do. quia oratio poteſt ore & voce fieri, etiamſi non audiatur ab ipſo recitante, & ex ſe eſt ſonus quidam formatus ex alliſione aëris ad dentes & labia; 3tio. * quia viri doctiores & ſapientiores, modò diſtinctè recitent, & attentè, parum curant an ab aliis vel à ſemetipſis audiantur.

Quod ſpectat ad 2. conditionem de integritate.

Dico 1mo. Nihil ad Officii integritatem referre, an quis ſolus Officium recitet, an alternis verſibus cum alio, imò erit in alternis recitandi modus melior, utpotè Chori ſimilior.

Dixi, *alternis verſibus:* quia non ſatisfacerent duo qui ſic Officium partirentur, ut alter legeret Pſalmos, alter, Lectiones; aut primus Pſalmum primum, ſecundus ſecundum. Neque etiam quatuor recitantes, quorum primus primum verſum

* *Sylvius.*

diceret,

diceret, secundus secundum, tertius tertium, &c. quia id repugnat totius Ecclesiæ consuetudini; quæ Hymnos & Psalmos quoad versus & strophas duplici Choro dici præcipit. Aliud est de Lectionibus ut statim dicam.

Neque etiam interest, an socius tecum recitans ad Officium obligatus sit, necne: unde cum Scholari, cum famulo recitari potest, modò distinctè loquantur, & desit scandali periculum. Nec minùs satisfacies si alter recitando non attendat, quia obligationem tuam implet partim dicendo, partim audiendo; benè autem audiri potest quod malè ab alio recitatur: sed integrè percipi debet quidquid dicitur ab alio. Unde peccant juxta materiæ quantitatem, sive in Choro sive extra, qui resumunt necdum finito socii versiculo: peccaret itèm, nec satisfaceret surdaster, qui socii secum recitantis verba non audiret.

Aliter, juxta Henno, sentiendum de surdis qui Choro intersunt: tum quia præsumi nequit velle piam Matrem Ecclesiam, ut ii vel Officium privatim repetant, vel submissè recitent id omne quod ab aliis dicitur; aliàs enim vix possent inter psallendum respirare: (quæ ratio efficax est pro iis Officii horis quæ pleno & celeri ductu canuntur) tum quia oratio Chori, utpotè corporis mystici, censetur moraliter oratio privati cujusque, qui nullum culpabiliter obicem apponat. Unde etiam satisfacit qui vel involuntariè distractus vel ob exurgentem strepitum, vel propter exilitatem vocis illius qui legit, non id omne percipit, quod dicitur ab aliis. Hæc DEI & Ecclesiæ pietati consona videntur: sed neutiquam eos juvare possunt, qui quoquo versùm oculos movent ingredientes, & egredientes intuentur, &c. & quibus proinde quidquid excidit, sua culpa excidit.

Si plures simul recitent, Lectiones omnes ab omnibus successivè, vel ab uno solo ceteris audientibus dici possunt, ut in Choro frequenter evenit.

Dico 2do. Conveniunt omnes quacumque ex septem Horis etiam minimam, esse regulariter loquendo, partem sufficientem, ut ejus omissio sit letalis. Ratio est, quia reipsa per hanc omissionem Officium notabiliter mutilatur.

Addit Navarrus, in unaquaque Hora dimittere notabilem ejus partem, gravé esse peccatum: notabilem verò partem eam censet cum S. Antonino, quæ tertiam Horæ partem facit, quia hæc tertia pars, est quid notabile respectu uniuscujusque Horæ. Verùm doctrina hæc etiam de media Horæ minoris parte intellecta, æquo rigorosior videtur Pontasio v. *Officè*, cas. 5. Veriùs igitur apparet habendam hîc esse rationem non partis ut est pars, sed secundùm quantitatem suam absolutam

conside-

consideratæ. Unde si Matutinum cum Laudibus una sit Hora, omissio unius Nocturni, etiamsi vix sit quarta pars, ad mortale peccatum satis esse meritò judicabitur: è contrario autem primarum Paschæ Vesperarum omissio, etiamsi sit Horæ totius, culpæ venialis lineam non excedet. Sed quidquid sit, vir pius nullam usquam Officii partem eo prætextu omittet, quòd ejus omissio non nisi venialem reatum importet. Unum addo omissionem dimidiæ vel tertiæ partis Horæ, longè, faciliùs argui peccati mortalis in Choro, quàm extra Chorum.

Sed quid facto opus, si quis dubitet an Officium aliquamve ejus Horam recitaverit?

R. Eum si ex probabili aliqua ratione dubium deponere non possit, ad hujus Horæ recitationem teneri quia, ex jure, *dubiis semitam debemus eligere tutiorem.* Si quis verò de aliquo Psalmo, Lectione vel Antiphona dubitat, an ea recitaverit, non tenetur ad repetendum; 1mo. qua sufficiens est ratio deponendi dubium nempe quòd non soleat facilè prætermitti Psalmus, vel Lectio; 2do. quia alioqui daretur occasio infinitis scrupulis, cùm multi nolentes mente evagentur. Hic tamen pensandæ sunt circumstantiæ: faciliùs enim præsumet se aliquid omisisse, qui interruptus fuit; qui tam parum sui compos est; ut errante oculo à pagina in paginam evolet, &c.

Quæres an qui totum omittit Officium, tot committat peccata mortalia quot sunt Horæ.

R. 1mo. Eum qui interiùs multoties renovaret propositum non recitandi, multoties peccaturum esse.

R. 2do. Quòd apud DEUM, si cetera sint paria, non minùs peccat, nec minorem pœnam meretur iste transgressor, sive semel dicatur peccasse; sive septies: quia unicum quod admisit peccatum septem distinctis peccatis æquivalet; unde in confessione exprimi debet quot Horæ omissæ fuerint, & quoties recurrerit propositum easdem omittendi: porrò peccatum hoc omissionis non consummatur exteriùs nisi quando jam transiit Officii recitandi tempus. Unde censura quæ adversùs non recitantes lata esset tunc demùm incurreretur, cùm jam recitare non possent; quamvis multoties iterassent consilium non recitandi.

Ut intelligatur quæ devotio ad Officii recitationem necessaria sit: Notandum devotionem esse triplicem: externam, quæ in reverenti corporis compositione consistit; internam, quæ sita est in pio mentis ad DEUM affectu; & mixtam, quæ utramque complectitur.

Fatentur omnes requiri devotionem externam. Cui enim præcipitur oratio, eidem etiam præcipitur, ut se habeat per modum

modum orantis; quod non facit qui cum exteriori indevotione orat; ut faciunt tot Clerici, qui eodem ſitu & tono Deum alloquuntur, & famulos ſuos. Hac occaſione

Quæritur 1mo. an Officii penſo verè ſatisfaciant, qui inter recitandum exterioribus actionibus vacant.

R. Duplex eſſe actionum exteriorum genus. Aliæ cum attentione ad Officium requiſita non compatiuntur, ut ſi quis pingat, aut *coquinam* faciat; & his vacare *videtur mortale*, aït S. Antoninus. Aliæ cum prædicta devotione & attentione ſtare poſſunt, ut ambulare & ſimilia, quæ propter faciendi aſſuetudinem, attentionem non dividunt, & hæc non impediunt nè quis Officii obligationi ſatisfaciat. Hinc Sacerdos manus lavans, & ornamentis ſe induens certas debet preces recitare.

Quæritur 2do. quis convenientior ſit in recitando privatim Breviario corporis ſitus. De recitatione publica, nihil eſt difficultatis; ſtandum eſt enim, ſedendum, flectendum genu, cùm id Rubricis aut locorum conſuetudine præſcribitur.

R. 1mo. Cum Auguſtino Lib. 2. ad Simplicianum, q. 4. *Non eſt præſcriptum, quomodo corpus conſtituatur ad orandum, dummodo animus Deo præſens peragat intentionem ſuam. Nam & ſtantes oramus, ſicut ſcriptum eſt:* Publicanus de longè ſtabat; *& flexis genibus, ſicut in actibus Apoſtolorum; & ſedentes ſicut David & Elias.*

R. 2do. Cum Collatore Rupellenſi, meliùs tamen eſſe ut quis Officium ſtans dicat: 1mo. quia hæc corporis diſpoſitio ei magìs congruit, quàm Synodi plures * in Choro ſervandam eſſe ſanxerunt; 2do. quia licèt diſpoſitio illius qui flexis genibus precatur, plena ſit humilitatis, adeoque laudanda, non tamen ſatis convenit recitationi Pſalmorum quibus majori ſui parte coaleſcit Officium; quia Pſalmi in lætitia & ut jubilo cani debent, quod meliùs fit ſi mente & corpore ad Deum elevatis recitentur. Hîc notandum eas preces quæ in Choro flexis genibus recitantur, eodem extra Chorum ſi tu perſolvi debere.

Etſi autem Officium etiam ſedendo aut ambulando recitari poteſt; cavendum tamen, nè ſcandalum detur aſtantibus, ſeu per indecentem corporis ſitum, ſeu per ambulationem quæ ratione loci aut feſtinationis attentionem excludere videatur. Qua ùt opinor, de cauſa recitatio inter ambulandum prohibita eſt à Concilio Trevirenſi, anno 1549.

Quæritur 3tio. quid de iis dicendum qui Horæ alicujus recitationem interrumpunt. R. 1mo.

* *In Eccleſia cum timore & veneratione ſtantes aut orent, aut cantent, aut audiant.* Concilium Aquiſgran.

R. 1mo. Cum omnibus interruptionem hanc si sit notabilis, & sine rationabili causa; non fieri sine peccato, 1mo. quia ex Ecclesiæ sensu unitas Horæ cujuslibet ad ejus ritum & formam pertinet; ea autem unitas tollitur, aut saltèm multùm minuitur per hanc interruptionem; 2do. quia qui colloquium cum DEO habens, illud levi de causa interrumpit multò se gerit irreverentiùs, quàm qui gravem cum terreno Principe sermonem habens, eum levi, vel nulla de causa abrumperet, ut v. g. cum homine plebeïo confabularetur.

R. 2do. Interruptionem hanc majus aut minus esse peccatum prout major aut minor est mora, habita ratione 1mo. illius partis Officii quæ dicitur: nam interruptio in recitatione Tertiæ, notabilior censetur, quàm si fiat in recitatione Matutini; 2do. rei propter quam fit interruptio; qui enim Officium interrumpit ut vana, vel mala cum alio misceat colloquia, longè graviùs peccat, quàm si interrumperet ob quædam quæ licèt haud necessaria, nihil tamen haberent mali.

R. 3tio. Si interruptio fiat cum rationabili causa, cùm quis à persona multum superiore invisitur, nullum esse peccatum, nec obligationem repetendi, si rigorosè loqui velis, nisi fortè interruptio longo tempore ut una & ampliùs hora perdurasset; quo in casu, si non absolutè necessarium, ut non pauci putant, saltèm tutius esse repetere: excepta tamen interruptione qua Nocturni Matutinorum à se invicem divisi essent; de quo suprà.

R. 4to. Eum qui sine rationabili causa per notabile tempus, etiam una hora brevius, Officium interrupisset, graviter peccaturum, & fortè mortaliter si non repeteret. Fateor multos esse qui hîc nonnisi venialem culpam agnoscant, quia talis defectus non est in substantia, sed solùm in modo accidentario, cùm singuli Psalmi, Lectiones, aliæque preces per se suam habeant completam significationem: at potest incertum videri, an ex Psalmis & Lectionibus divisis ea exurgat Officii species quam requirit Ecclesia.

Quod spectat ad devotionem internam, non minùs certum est eam Clerico necessariam esse, nè in se adducat hoc Christi improperium, Matth. 15. *Populus hîc labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.* Porrò ad hanc devotionem quatuor requiruntur: 1mo. præparatio; 2do. intentio; 3tio. attentio, qua distractiones excludantur; 4to. talis animæ status qui orationem nostram non faciat in peccatum.

Et quidem 1mo. opus est aliqua præparatione ut Officium dignè persolvatur. Tum quia id docet Scriptura Eccli. 18. *Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui*

qui tentat Deum. Tum quia qui aliquod aggreditur opus magni præsertim momenti, non ab abrupto in ipsum fertur; quanto magìs igitur indiget præparatione, qui *opus Dei* aggreditur?

Ad hanc porrò præparationem varia præstanda sunt: 1mo. postulandum est à Deo ut in nos effundat *spiritum gratiæ & precum*, quem Fidelibus suis promisit, Zachar. 12. 2do. profundè credendum est eum quem oraturi sumus non esse Deum * *de longè* sed *è vicino*, 3tio. & id cavendum, nè sacrificium laudis quod Deo offerimus, inordinato retributionis & lucri amore corrumpatur: unde S. Augustinus in Psalm. 53. *Si*, inquit, *propter pecuniam laudas Deum, non voluntariè sacrificas Deo, sed ex necessitate sacrificas; quia præter illum nescio quid aliud amas.* Neque hic deest labes simoniaca juxta doctrinam Angeli Scholæ; de quo alibi.

Secundò ad implendum Officii præceptum, requiritur ex parte voluntatis intentio actualis vel virtualis, explicita vel implicita ejusdem præcepti adimplendi. Ratio est quia Officii recitatio præcipitur prout ad debitum Dei cultum ordinata est, atqui ut impleatur quatenus talis, aliqua opus est intentione seu Deum laudandi, seu obligationi suæ satisfaciendi; non verò sufficit omnis recitatio quæcumque ea sit; alioqui qui per modum studii Psalmos, Lectiones, & Patrum Homilias legeret, Officii recitandi præcepto faceret satìs, quod nemo dixerit.

Nemo autem circa hanc intentionem sollicitus esse debet; ad eam enim sufficit ut quis ex consuetudine velit actionem Officii recitandi, tanquam muneris sui & obligationis expletivam, vel eam velit facere ut solet.

Nunc de attentione dicendum: est autem attentio, voluntaria animi applicatio ad id quod agitur; eaque spectari potest, vel ratione subjecti in quo est, vel ratione objecti in quo fertur.

Attentio ex parte subjecti, dividitur, in actualem, virtualem, habitualem, & interpretativam. Attentio *actualis*, est præsens animi applicatio ad opus quod agitur, ut ad orationem. Attentio *virtualis*, est animi ad opus applicatio, non quidem actu sed virtute remanens; nempe propter attentionem actualem quæ antè habita est, nec per actum contrarium aut incompossibilem revocata vel interrupta. Talis attentio in eo esse potest qui distrahitur, modò involuntariè. Attentio *habitualis*, ea est in præsenti, qua quis Officium legit ex habitu, nihilo ferè plus ad illud advertens, quàm attenderet ebrius aut mentis impos. Attentio *interpretativa* est animi dispositio qua quis attendisset,

* *Jerem.* 23.

attendiſſet, ſi advertiſſet eſſe attendendum: talis in eo ſupponi poteſt qui cum alio recitat Horam, quàm à ſe jam recitatam fuiſſe credens, non ſatis attendit.

Attentio conſiderata ratione objecti eſſe poteſt, 1mo. ad verba; 2do. ad ſenſum verborum; 3tio. ad DEUM, aut res quas orando petimus; ut cum inter orandum contemplamur DEI miſericordiam, propriam noſtram egeſtatem, aut generatim volvimus aliquod fidei myſterium. His præmiſſis,

Dico 1. ad debitam Horarum recitationem neceſſaria eſt attentio interior.

Prob. 1mo. Ex Concilio Lateranſi IV. ubi ſic: *Diſtrictè præcipimus, ut divinum Officium nocturnum & diurnum, quantum eis dederit Deus, ſtudiosè pariter celebrent & devotè:* atqui ſtudium illud & devotio ſinè ſeria attentione conſiſtere non poſſunt. Devotio enim purè externa, non eſt devotio, ſed hypocriſis, juxta id Matth. 15. *Hypocritæ, benè prophetavit de vobis Jſaïas, dicens: Populus hic labiis me honorat, &c.*

Prob. 2do. Qui tenentur ad Breviarii recitationem, eo ipſo tenentur ad orandum: atqui oratio eſſentialiter involvit & importat attentionem; eſt enim oratio ex natura ſua, aſcenſus mentis in DEUM, & petitio decentium legitimè facta. Meritò igitur Clerus Gallicanus anno 1700. hanc Caramuelis propoſitionem: *Præcepto ſatisfacit, qui voluntariè labiis tantùm, non mente orat,* damnavit ut *abſonam, verbo Dei contrariam, hypocriſim inducentem, à Prophetis & Chriſto damnatam his verbis:* Populus hîc labiis, &c.

Obj. 1mo. Eccleſia non præcipit actus internos, neque enim judicat de internis: atqui attentio actus eſt interior; ergo.

R. neg. maj. Quin etſi ſupponeretur Eccleſiam actus internos directè non præcipere, certum eſt quòd eos ſaltèm indirectè præcipiat, cùm præcipit actus quoſdam exteriores, qui ſinè interioribus ſubſiſtere non poſſunt. Sic Eccleſia cùm præcipit ut Fideles peccata ſua ſaltem tempore Paſchali confiteantur, præcipt indirectè examen interius conſcientiæ. Et verò qualis eſſet ſponſa Chriſti, cujus præcipua gloria *ab intus* eſt, ſi poteſtas ejus ea tantùm quæ foris parent, attingeret?

Ceterùm Beneficiarii adhuc tenerentur ad attentionem, tametſi ſupponeretur eam ab Eccleſia imperari non poſſe. Poteſt enim quis obligare ſe ad actus internos, v. g. eleemoſynam accipere, cum pacto orandi pro iis qui eam largiuntur: ſed qui Beneficium acceptarunt, obligaverunt ſe ex pacto ſaltem virtuali, ad fundendas orationes pro Fundatoribus quæ iiſdem utiles eſſe poſſint: ergo ad attentionem internam, ſi non Eccleſiaſtico, ſaltèm naturali jure obligantur.

Obj.

Obj. 2do. Ex vulgari axiomate, modus legis, ſub legem non cadit: atqui attentio modus eſt legis quæ Officium præcipit; ergo.

R. neg. maj. Modus enim legis, ſi legis anima ſit, ſub præceptum cadere debet; neque enim lex rejecto ſpiritu, corticem ſolùm imperat.

Hinc colliges eum qui per notabilem Officii partem voluntariè diſtrahitur, niſi quod malè recitâvit repetat, mortaliter peccare & ad reſtituendum teneri, perinde ac ſi partem illam omitteret. Ratio eſt, quia ſic diſtractus nec religionis actum exercet, nec verè orat. Fieri tamen poſſet ut talis diſtractio propter defectum perfecti voluntarii, non niſi veniale peccatum eſſet.

Diſtractio voluntaria eſſe poteſt in ſe, vel in cauſa. Diſtractio tunc in ſe voluntaria eſt, cùm homo ſciens & volens extraneis cogitationibus mentem paſcit. Idem ferrè eſt cùm homo Horas recitat in loco diſtractionibus expoſito, putà in cubiculo vel rheda ubi habentur diſputationes, cantilenæ, aliaque recollectioni interiori inimica. Hîc tamen ſpectandæ ſunt circumſtantiæ perſonarum, temporis, &c. Alii enim aliis faciliùs diſtrahuntur; alii negotiis neceſſariò immerſi, tempus ſi quod liberum occurrit, arripere tenentur.

Diſtractio voluntaria eſt in cauſa, cùm quis etſi diſtractus eſſe nollet, quod pauci volunt, ea tamen liberè facit ex quibus ſecuturam diſtractionem videt. Sic peccant qui poſt inania cum omni perſonarum genere colloquia; poſt ludum & pecuniam in eo deperditam; poſt apertum pluries murmuri & imprecationi os: in hæc erumpunt verba: *Aperi, Domine, os meum.* Aliter de iis ſentiendum qui labori neceſſario deditì, inviti mente revolvunt dum orant, quæ ante didicerunt; neque enim ea Deus in culpam vertet, quæ nonniſi propter eum ſuſcipiuntur: & iſti tamen tempus orationi magis opportunum eligere debent, & ad cor ſuum pauliſper reverti antequam Officii penſum aggrediantur. Ceterùm nec iis, neque ſcrupuloſis permittendum eſt ut Officium repetant, etiamſi non recordentur ſe hunc vel illum Pſalmum dixiſſe: tum quia repetitiones illæ nihil proſunt, cùm ſecunda non ſit melior prima; tum quia ex repetitionibus ſcrupuloſorum, innumera ſequuntur incommoda, angor conſcientiæ, capitis dolor, & aliquando neceſſitas recurrendi ad Pontificem qui eos ab Officio diſpenſet. Interim qui ſe diſtractos eſſe advertunt, attentionem ſuam ſuſcitare & revocare debent, alioqui diſtractio voluntaria fieret.

Dico 2do. Non requiritur attentio actualis: non ſufficit habitualis; ſed requiritur & ſufficit virtualis. Prob.

Prob. 1. pars. Tum ex unanimi Doctorum saniorum consensu, tum quia attenta humanæ mentis levitate, vix ac nè vix quidem fieri potest ut homo ad id quod agit semper actu cogitet, & imaginationem constanter coerceat.

Prob. 2. pars. Attentio merè habitualis, prout sumitur in præsenti, ea est qua quis ex habitu solùm fundit preces, nullo præmisso actuali proposito, vel saltem eo moraliter extincto, sive quia revocatum est actibus contrariis, sive quia renovatum non est: atqui hæc attentionis species non sufficit ad actum religionis, qualis est Horarum recitatio; ergo.

Prob. 3. pars. Ex præcedentibus. Si quæ enim requiratur attentio & non sufficiat habitualis, nec pœnes non sit actualis, superest ut sufficiat virtualis. Intentio enim interpretativa, vel ad virtualem reduci potest, vel si non possit, locum hîc non habet.

Dico 3tio. Non requiritur attentio *literalis*, seu ad sensum verborum; sed requiritur & sufficit attentio spiritualis, seu attentio tum ad verba ut debitè & integrè recitentur; tum etiam ad DEUM, aut rem ab eo postulatam cum respectu ad ipsum.

Prob. 1. pars. Quia multi ad Officium tenentur, ut juniores Clerici & Moniales, qui verborum sensum intelligere non possunt.

Prob. 2. pars. Quia Officii recitatio debet esse vera oratio vocalis: atqui ad hoc duo requiruntur, 1mo. ut qui recitat, verba debitè pronuntiet; 2do. ut mentem ad DEUM, * *quantùm* ipse *Deus dederit*, elevatam habeat. Neutrum autem fieri potest absque interiori attentione tum ad verba, tum ad DEUM minùs aut magìs explicitè consideratum.

Quæres an Beneficiarius qui in habituali ad mortale peccatum affectu constitutus, Officium recitat, satisfaciat Ecclesiæ præcepto, adeoquè faciat suos Beneficii fructus.

R. 1mo. Fieri posse ut satisfaciat, quia fieri potest ut homo peccator piè oret, licèt non meritoriè de condigno, ut supra dixi pag. 565.

R. 2do. Vel ille Beneficiarius aliquod tametsi adhuc debile habet desiderium à peccato suo exeundi, & ad DEUM revertendi; vel actuale habet propositum peccandi ut antea. Si primum, utiliter & piè orat; talisque oratio Spiritu DEI non quidem inhabitantis, sed moventis & pulsantis animatur. Si secundum, ad minùs dubium est, an satisfaciat; quia ad minùs dubium est an verè & piè oret, qui nedum aliquid Sancti desiderii animo gerat, flagitium & iniquitatem *actu* meditatur in corde.

* *Cap.* Dolentes.

corde. Ità censerunt Sorbonici quidam Doctores, quos eo de casu inter juniores Clericos non satis raro consului; & a quibus qui in hac perpetuæ impietatis dispositione Officium recitaverant, ad restituendum obligati sunt.

ARTICULUS QUINTUS.

De Officii recitatione in Choro.

DUæ hîc non levis momenti proponuntur quæstiones. Prima, an peccent Beneficiarii Choro addicti, qui sine rationabili causa absunt à Choro dum canitur Officium. Secunda, an non solùm Officio interesse, verùm etiam & cum aliis, prout possunt, psallere teneantur. Sit.

Conclusio I. Canonici, aliique Choro addicti, qui Officio non intersunt, nisi materiæ levitas excuset, graviter peccant, & ad restituendum tenentur. Ità omnes.

Prob. 1mo. Ex cap.. unico *De Clericis non residentib.* in 6. quod à Concilio Trident. renovatum est, ubi sic: * *Statuimus, ut distributiones quotidianæ, in quibuscumque rebus consistant, Canonicis ac aliis Beneficiatis, & Clericis ipsarum Ecclesiarum, qui iisdem Officiis in ipsis Ecclesiis adfuerunt, tribuantur. Qui verò aliter de distributionibus ipsis quidquam receperit, exceptis iis quos infirmitas, seu justa & rationabilis corporalis necessitas, aut evidens Ecclesiæ utilitas excusaret, rerum sic acceptarum dominium non accquirat, nec faciat eas suas; imò ad omnium restitutionem .... teneatur. De distributionibus etiam pro defunctorum aniversariis largiendis, idem decernimus observandum.*

Prob. 2do. Qui ex Officio & propter stipendium aliquam actionem facere debet, peccat si eam non fecerit, & ad restituendum tenetur: atqui Canonici ex Officio tenentur Horas canere; & propter id stipendium accipiunt; ergo.

Dixi, *nisi materiæ levitas excuset*, quia Concilium Basileense Sess. 21. art. 1. & Pragmatica Sanctio Caroli VII. tit. 11. statuunt ut ii solùm pro tota Hora absentes reputentur, *qui in Matutinis ante finem Psalmi* Venite, exultemus; *in aliis Horis, ante finem primi Psalmi; in Missa, ante ultimum* Kyrie eleison, *usque in finem divino Officio non interfuerint.* Porrò verisimile non est negligentiam hanc à multa liberam futuram fuisse, si foret mortale peccatum: quanquam hic subsit venialis culpa, quia partem Officii sui omittere cùm impleri potest, non vacat à peccato. Imò, ut scitè annotat Suarez.

* Si

* *Sess. 24 cap. 12.*

* *Si quis haberet formale aut virtuale propositum semper omittendi in singulis Horis partes illas quas sinè mulcta omittere potest, certè non videtur securus in conscientia, tum quia illud objectum simul sumptum grave est; tum etiam quia ille affectus ostendit quemdam servilem animum inserviendi Choro solùm timore pœnæ, vel affectu lucri, quandoquidem quoties sine jactura lucri omitti potest, ex deliberato animo omittitur.*

Quanta verò requiratur à Choro absentia ut quis mortaliter peccet, definiri facilè nequit. Censet contra Suarem Habertus eum qui die una aut altera abesset à Choro, non peccaturum mortaliter; quia hæc omissio levis est si comparetur cum assistentia per ducentos & ultra dies continuata. Ceterùm graviùs peccat Canonicus ex cujus absentia grave damnum patitur Ecclesia, v. g. quia Officium eo absente cadit, aut longè segnius perficitur: quod de iis præcipuè & indubiè verum est qui ratione muneris sui specialem Chori curam gerere tenentur.

Hinc colliges 1mò. Peccare & ad restituendum pro rata teneri Canonicum, qui non solùm ab omnibus Horis minoribus, sed etiam ab una integra abest. Et id verum est etiamsi per hujusdem Horæ tempus, Missam celebret; nisi celebret ob aliquam necessitatem, aut ex præcepto eorum ad quos id præcipere pertinet, aut demum *nisi à Sede Apostolica aliter concessum fuerit.* Ita Concilium Mediol. IV. part. cap. 13.

Colliges 2do. Pessimè alicubi sancitum esse ut Canonicus lucretur diei totius distributiones, modò ex septem Horis, tribus intersit; vel ut una per hebdomades singulas die abesse possit, ultra tempus à Concilio Tridentino, aut speciali locorum lege, eaque approbata constitutum, tum quia inde minuitur cultus DEI; tum quia Synodus Tridentin. hoc prohibuit Sess. 24. *De Reform.* cap. 12.

Colliges 3tio. Irritum pariter esse Statutum quo Capitula quædam Belgii & Galliæ constituerunt, ut Canonici jubilati, seu qui per annos 30. Canonicatum in aliqua possident Ecclesia, ab omnibus dispensentur Officiis, præterquam in diebus Dominicis & Festis. Ratio est, quia nullum Capitulum per Statuta sua derogare potest juri communi quo sancitum est, ut Canonici omnes extra tempus induciarum Choro accuratè intersint, nisi obstet infirmitas, seu justa & rationabilis corporalis necessitas, aut evidens Ecclesiæ utilitas.

Colliges 4to. Archidiaconos, Theologales, Pœnitentiarios eosque Canonicos qui sunt de *comitatu* Episcopi, & ut tales à Chori præsentia eximuntur, peccare, nec fructus facere suos, si Officio

* *Lib. 4. Hor. cap. 13. n. 7.*

Officio non intersint, quoties non sunt legitimè impediti: quia intentio Ecclesiæ non est, ut ii percipiant reditus, qui Officii defectum, labore non compensant.

Obj. 1mo. Fatentur omnes Canonicum non teneri interesse *obitibus* ut aiunt, id est, iis Officiis quæ pro mortuis dicuntur: ergo nec ceteris adesse tenetur.

R. Vel Officium mortuorum, ex consuetudine legitimè introducta, facit partem Officii diei, vel non facit, ut cùm dicitur ex speciali gratia pro aliquo ad preces ejus, vel ratione fundationis sic acceptatæ, ut Canonici qui Officio adesse voluerint, manuales percipiant distributiones, iisdem privandi si adesse nolint. Si 1. peccant Canonici quia tali Officio se dispensant, & qui sine justâ de causâ absunt, idem privatim recitare tenentur, etiamsi studiis vacent in Universitatibus, prout docet S. Thomas quodlib. 6. art. 8. Si 2. non tenentur quidem Canonici interesse prædictis mortuorum Officiis, utpotè quæ Officii Canonici partem non faciant; at inde colligi nequit eos pariter abesse posse à ceteris Officiis, cùm ideo Canonici sint, ut ea decenter persolvant.

Obj. 2do. Multi fundatores Ecclesiam redditibus auxêre, quo tempore noverant persuasum esse Canonici se non teneri ad assistendum Horis illis; ergo nunquam intenderunt hoc onus iisdem imponere.

R. neg. conseq. Ea enim fuit & esse debuit Fundatorum intentio, ut Canonici Officium celebrarent meliori quo fieri posset modo, conformiter ad Canones; ergo & intenderunt, ut Canonici à nullo se dispensarent Officio absque vera & rationabili causa.

Et certè fuerunt qui fundationes fecerint quo tempore noverant multos esse è Clero, qui nec piè, nec attentè satis altari deservirent: an ergo non peccabit Canonicus, qui vivet ut vixerunt qui hujusmodi fundationes acceptavere?

Saltem, inquies, Canonici qui Cantores habent conductitios, non tenentur in Choro cantare, quia nihil Fundatorum interest an Officium divinum per hunc aut per illum impleatur; ut patet ex iis qui Beneficia simplicia habent, quibus satis est si Missas per alios celebrari faciant.

R. Eam agendi rationem quæ Cantoribus quæstu conductis DEI laudandi curam dimittit, repugnare tum Fundatorum intentioni, tum æquitati naturali; 1mo. repugnat Conciliis, *Omnes verò*, aït Trident. ubi suprà, *divina per se, & non per substitutos compellantur obire Officia.* Concilium Camaracense anno 1565. *In Choro*, inquit, *cùm psallitur, Canonici omnes . . . . psallant; nec putent se functos Officio, si vicariâ tan-*

 tùm

tùm operâ cultum divinum celebrari curent. Idem Præceperunt Concilia Burdigalense & Turonense anno 1183. cum aliis pluribus: certè non desunt hic Canones, sed Canonum executores; 2do. expresè repugnat Fundatorum intentioni, quæ fuit, prout ex actis fundationum penè omnium liquet, ut divinum Officium ageretur decenter & dignè DEO: an verò dignè DEO peragitur Officium, quod cùm à viginti & amplius personis celebrari deberet, peragitur à quatuor aut quinque Clericis, imò Laïcis, vitæ aliquando parum integræ, & qui tam rapidè currunt, ut juxta Concilii Trevirensis verba, non tam laudare DEUM videantur, quàm insanire? 3tio. Demum æquitati repugnat hæc Officii divini per mercenarios obeundi ratio. Si enim meritò proscripta sit ab Alexandro VII. propositio hæc: *Potest Sacerdos cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta*, ut favens avaritiæ, turpi lucro, & injustitiæ; quid dicendum de Canonicis qui retento sibi pingui stipendio, vix ullum Ecclesiæ obsequium præstant?

Nec juvat quod additur de possidente Beneficium simplex: cùm enim Fundatores, hæc Beneficia conferre soleant juvenibus, qui per se eorum onera implere non possunt, satis indicant sibi sufficere si munia hæc per alios impleantur, donec à Titularibus impleri possint. Aliud porrò est de Canonicis, nisi publicè doceant, vel studeant in Scholis. * Unde colliges Punctatorem cui cura incumbit eos notandi qui vel seriùs ad Officium accedunt, vel citiùs egrediuntur, si quibusdam parcat, teneri ad restituendum ** *tantumdem de suo, pro prætermissæ, omissæve cujuslibet notæ aut punctationis ratione.* Idem sancit Concilium Mediolanense 1. part. 2. cap. 42. de Thesaurario, *si distributiones eorum, qui errati vel absentiæ causa notati fuerint, persolvat.* Indubiè autem & Punctator, & Thesaurarius ad restituendum de suo tenerentur, si vel is aliquem immeritum notaret, vel iste eidem scienter debitum stipendium denegaret.

CONCLUSIO II. Non sufficit ut Canonici modestè & assiduè Choro assistant, sed & necessarium est, ut psallant quantùm possunt, & nisi faciant, ad restituendum obligantur.

Prob. 1mo. Ex Concilio Basileensi Sess. 21. cap. 3. ubi sic: *Cùm Canonici in Chorum psallendi gratia conveniant, juncta & clausa labia tenere non debent, sed omnes, præsertim qui majori funguntur honore, in psalmis, & canticis Deo alacriter modulentur... Nemo ibidem, dum Horæ in communi publicè cantantur, legat vel dicat privatim Officium;* sic enim *obsequium quo*

um quo

* *Trident. Sess. 5. cap. 1* ** *Trident.*

um quo obnoxius est, Choro subtrahit ... horum autem transgressores, illius Horæ in qua circa prædicta excesserint, vel alia majori, prout transgressionis gravitas exegerit, plectantur pæna. * Atqui verba hæc quæ in Pragmatica Caroli VII. Sanctione repetuntur, vim legis in Gallia & alibi habere debent; ergo.

Prob. 2do. Quia vera imposita est Collegio Canonicorum Officii canendi obligatio, ad hoc enim reditus percipiunt: atqui obligatio hæc ita totum corpus afficit, ut afficiat singulos nec est cur unus potiùs obligetur quàm alter. Ergo sicut Parochi non præsentiam solùm, sed & ministerium suum Beneficio suo impendere tenentur; sic & Canonici servitium suum Choro debent, & contra justitiam peccant, si se ab eo dispensent.

Nec dicas consuetudinem in hoc puncto, sicut in aliis pluribus, juri communi derogasse. Nam 1mo. nulla consuetudo præscribere potest contra jus naturale: atqui jure naturali qui stipendium recipit propter aliquod munus, munus illud implere tenetur; 2do. non usque adeò invaluit prætensa hæc consuetudo, ut Canonici quotquot sunt pietate, & doctrina graves, eandem non improbaverint velut abusum; atqui consuetudo cui pars senior resistit, pro vera consuetudine haberi nequit. Quòd autem multi pro ea certent, non nocet; quippe ** *non minùs peccat qui cum multis peccat; nec minùs ardebit qui cum multis damnabitur;* 3tio. quia consuetudinem hanc semper impugnaverunt Concilia, ut patet ex iis quorum verba citavimus, & aliis pluribus quæ congerit Pontas v. *Chanoine* cas. 6. Ergo tenendum in praxi cum Paludano, Majore, Adriano, Cajetano, Navarro, Comitolo, Covarruvia, & aliis pluribus, eos qui Choro muti intersunt, distributiones non facere suas, adeòque pro ratione culpæ ad restituendum obligari.

Quæres. Quid de iis sit sentiendum qui tam præcipitanter canunt, ut alii versum sequentem inchoent, antequam præcedens ab aliis fuerit absolutus. R. cum S. Antonino, eos mortalis peccati reos se facilè constituere: 1mo. quia sæpè grave Laïcis scandalum ingenerant; 2do. quia hæc recitandi ratio magnam continet irreverentiam adversùs Deum, ad quem homo pulvis & cinis eo loquitur modo, quo terrenos Principes alloqui non ausit.

ARTICULUS SEXTUS.

De causis ab Officii recitatione excusantibus.

PRima causa est impotentia, seu *Physica*, cum quis absolutè Officium recitare nequit, puta quia caret Breviario, nec memori-

* *Cap. 10. Pragm.* ** *Albert. Magn.*

memoriter ſcit; ſeu *moralis*, cùm Officium perſolvi non poteſt, ſine magna difficultate, puta ſinè magno capitis vel corporis incommodo aut dolore. Idem eſt ſi inter Infideles degens, graves ab ipſis cruciatus pròbabiliter metuas, ſi ex Horarum recitatione agnoſcatur te Sacerdotem eſſe vel Religioſum. Ad pleniorem primæ hujus cauſæ intelligentiam.

Quæres 1mo. An qui ex gravi febre, vel morbo convaleſcit, teneatur ſtatim recitare. R. negat. Poteſt enim prudentis Medici, vel Confeſſarii arbitrio, Horas per aliquot dies, omittere, ob periculum reincidentiæ, & virium imbecillitatem. Quòd ſi Medicus vel in ejus defectum Superior judicet dubium eſſe, an Officii recitatio notabiliter nocitura ſit, cenſent Caſuiſtæ etiam ſtricti, nullam eſſe recitandi neceſſitatem, quia pia mater Ecclèſia non intendit filios ſuos notabili periculo exponere.

Quæres 2do. An febris tertiana vel quartana, præſertim ſi per aliquot menſes perduret, ſufficiens ſit Officii intermittendi ratio. R. negat. & ità fert communis ſententia, quia hujuſmodi febres niſi multùm defatigent, ſatis relinquere ſolent intervalli & virium, ut quis Horis ſuis perfungi poſſit. Tandiu porrò infirmitas vel febris non cenſetur ab Officio diſpenſare, quandiu non impedit nè homo alia negotia gravia pertractet.

Hinc quædam notanda, 1mo. eum qui totum præ morbo Officium perſolvere nequit, teneri ad eam partem quam poteſt; hinc damnata fuit ab Innocent. XI. hæc propoſitio: *Qui non poteſt recitare Matutinum & Laudes, poteſt autem reliquas Horas, ad nihil tenetur; quia major pars trahit ad ſe minorem;* eum qui non poteſt Horas legere ipſa acceſſûs die, regulariter teneri ad recitationem aliis diebus quibus febri non corripitur, quia tunc ceſſat aut ſuſpenditur cauſa non recitandi; 3tio. tutius, & probabilius, ac conſequenter neceſſarium eſſe, ut qui prævidet futurum ut propter febrim aut aliud impedimentum, die ſequenti recitare non poſſit, pridiè recitet Matutinum & Laudes: qui enim ad munus aliquod ſtrictè obligatur, eo fungi debet cùm poteſt; 4to. eum qui non poteſt ſolus recitare, teneri ſocium ſibi adſciſcere, ſi commodè poſſit. Idquè verum etiamſi non teneatur ad Officium niſi vi Ordinis aut Profeſſionis. Tunc tamen non tenebitur ſtipendiò, niſi modico quòdque ſibi grave non ſit, ſocium conducere. Major eſt ſanè Beneficiarii cæcitate aut alio impedimento laborantis obligatio. Unde tenetur conducere ſocium quîcum recitet, ſi ſufficientes ad hoc fructus ex Beneficio percipiat. Quia qui ſocium non ità difficile habere poteſt quîcum recitet, verè potens eſt ad recitandum. Ceterùm qui ſocium habere non poteſt, eam debet partem recitare quam memoriter tenet: quia præceptum quod ex toto nequit, ſaltèm ex parte impleri debet.

Ex hiſce principiis colligunt aliqui 1mo. Canonicum ſurdum & cæcum, adhuc teneri Choro intereſſe, ibique mentaliter orare, aut ea quæ memoriter tenet, ſecum recitare: quia licèt cum aliis canere nequeat, cum aliis Choro intereſſe poteſt, & magnum ædificationis exemplum præbere; 2do. eum qui Breviario careret, nec ſciret memoriter, debere id compenſare oratione vocali, aut piis meditationibus, quia quiſque tenetur facere id quod poteſt, ut Deo ſecundùm Eccleſiæ intentionem ſervitium præſtet.

Secunda cauſa eſt charitas, ſeu quælibet gravis & honeſta occupatio, quæ ſine notabili ſui vel proximi incommodo differri vel omitti non poteſt; ut ſi quis periculosè ægrotantis confeſſionem ad medium noctis protrahendam excipere debeat: ſi quis ad concludendam pacem, & finem ſeditioni imponendum vocatus, per diem totam impediatur. Ratio eſt, quia charitati, ut quæ virtutum regina ſit, ceteræ virtutes cedere debent. Idem eſt de eo, qui in magni Feſti die, vel tempore Jubilæi tanta obruitur Pœnitentium multitudine, ut iis omnibus ſimul & Breviario ſatisfacere non poſſit. Caveant tamen Confeſſarii, nè qui recitandi Officii tempus non inveniunt, pluſquàm par ſit temporis inveniant ut ſomno & refectioni vacent.

Quæres, an Concionatores, ii præſertim qui memoriam felicem à natura ſortiti non ſunt, ab Officii recitatione immunes ſint.

R. negat. Niſi fortè quis paulò poſt concionem habere debeat in die admodum ſolemni, eamque ſine notabili tum ſui infamia, tum affluentis populi murmure & ſcandalo omittere nequeat, & ipſam ob gravia quibus obrutus eſt negotia memoriæ mandare non poſſit, nec mandaturus ſit ſi Officium recitet. Et is quidem caſus ſatis eſt Metaphyſicus; cùm parum illud temporis quod ad privatam Officii lectionem ſufficit, vix ità concionis ſtudio neceſſarium eſſe poſſit, ut alioqui concio memoriæ committi nequeat.

Tertia cauſa, eſt diſpenſatio: hæc à Romano Pontifice juſta de cauſa concedi poteſt ipſis etiam Beneficiariis de quibus major eſt difficultas; quia non deſunt caſus in quibus nè ipſi quidem Fundatores ab iis exigerent Officii recitationem, ut ſi, quod rariſſimum eſt, Beneficiarius in gratiam fidei debeat aliquid magnum aggredi, quod cum recitatione Horarum non cohæreat: aut ſi oculorum debilitas, dolor capitis, vertigines, recitationis ceſſationem poſtulent; item, ſi Clericus evaſerit conſcientiæ tam ſcrupuloſæ, ut niſi ab Officio ceſſet, amentiæ periculum incurrat; & tamen ad victum ſuo opus habeat Be-

neficio. Extra hos aut similes justæ necessitatis casus non prodesset Breviarii dispensatio etiam à Romano Pontifice concessa.

Episcopi verò ab Officii recitatione dispensare non possunt; quia inferior in lege superioris non dispensat, nisi de ejusdem consensu; porrò Ecclesia, Romanúsve Pontifex, nullibi leguntur hujusce dispensationis facultatem Episcopis concessisse. Possunt tamen iidem junioribus Beneficiariis permittere, ut studiorum causa parvum B Virginis Officium loco majoris Breviarii recitent; prout contra Pontas docet autor Collat. Andeg. ob communem Episcoporum Galliæ praxim, quos nemo* nisi imprudens temeritatis transgressionisque insimulaverit. Sed duo addit idem Scriptor, 1mo. commutationem hanc non concedi ordinariè nisi iis qui Beneficia habent reditûs tam modici, ut non adequet summam ad titulum Ecclesiasticum diœcesana lege requisitam. [Si non idem titulus cunctis constitutus sit, in computando Beneficii reditu habetur ratio minoris taxæ [2do. eandem commutationem non concedi iis qui jam annorum 15. ætatem attigerint, idque si interim studiis vacent & hæc est Curiæ Romanæ praxis; quanquam dispensatio concessa juniori Beneficiario, qui valetudine satis infirma uteretur, eidem etiam si annos 15. excederet, continuari posse videretur.

ARTICULUS SEPTIMUS.

Ad quid teneantur qui Officium omiserunt.

DIco 1mo. qui hodie Officium etiam culpabiliter omisit, non tenetur idem cras legere. Ratio est, quia Officii hujus obligatio, huic diei est affixa; ergo transactâ hâc die nulla est obligatio recitandi: superest tamen magna peccati hujus per pœnitentiam reparandi obligatio. Monet autem S. Thom. quod l. 3. q. 13. *non esse* à Confessario *injungendum ei qui omisit dicere divinum Officium, quòd Horas easdem repetat,* quia eæ sæpius tempori non congruerent, *sed aliquid ad laudem divinam pertinens, putà ut dicat septem Psalmos, vel unum psalterium, vel aliquid amplius secundùm qualitatem delicti.*

Dico 2do. *Qui Horas cononicas uno vel pluribus diebus intermiserit, omnes Beneficii seu Beneficiorum suorum fructus, qui illi vel illis diebus responderent, si quotidie dividerentur; qui verò Matutinum, tantùm dimidiam; qui ceteras omnes Horas, aliam dimidiam; qui harum singulas, sextam partem fructuum ejusdem diei amittere debet.* Ità Pius V. Constitutione *Ex proximo.* Quæ ut meliùs intelligatur.

Quæres

* *Tom. 2. de Contract. p. 375.*

Quæres 1mo. An qui Officium omisit, ratus inculpabiliter se ipsum recitasse, teneatur ad restitutionem pro ratâ partis quam omisit. R. negat. 1mo. quia meritò præsumitur Fundatores non intendisse eos ad restitutionem obligare qui aliquam Officii partem inculpatè omiterent, cùm pœna quæcumque justa culpam præsupponat; 2do. quia Pius V. eos solùm ad restituendum teneri decernit. *qui legitimo cessante impedimento* Officium omittunt: porro oblivio naturalis, quæ ignorantiæ invincibili comparatur, legitimum est & non culpabile impedimentum; sicut legitimum est impedimentum illius cui fures Breviarium arripuêre, & qui aliud invenire nequit. Quod si oblivio culpabilis foret, puta quia prævideri debuerat, ut quæ jam non semel contigisset, tunc omissio recitandi, esset veri nominis peccatum; adeòque restituendi obligationem induceret.

Quæres 2do. An qui hodie omisit Officium, faciat fructus suos si cras utriusque diei Officium recitet. R. neg. Ratio est, quia talis reverâ non satisfacit, cùm Officii sicut & jejunii onus diei affixum sit.

Nec dicas Capellanum qui feriâ tertiâ Missam in aliquo Sacello celebrare debet, esse à restituendo immunem, si eam die sequenti celebret. Nam 1mo. Id falsum erit, si legitimâ de causâ stipulatus sit Fundator ut Missa tali prorsùs die celebretur. Sic qui stipendium recepit, ut pro obtinendâ moribundi sanitate Missam celebret, tenetur ad restituendum si eam differat donec alter è vivis excesserit; 2do. si Capellanus in casu proposito à restitutione eximatur, utique quia censetur Fundator Missam huic præcisè diei non necessariò alligare voluisse: atqui officium de hoc Sancto, vel de hâc feriâ huic diei annexum est ex communi sententiâ; ergo.

Quæres 3tio. An Beneficiarius ad restituendum teneatur ante Judicis sententiam. R. affirm. quia obligatio restituendi in iis qui pacto suo desunt Officium non recitando, juris est naturalis; ac proinde ex naturâ rei, & independenter ab hominibus adimplenda. Hinc meritò proscripta fuit ab Alexandro VII. propositio ista, *Restitutio à Pio V. imposita Beneficiariis recitantibus, non debetur in conscientiâ ante sententiam declaratoriam Judicis, eò quòd sit pœna.* Et verò quot Beneficiarii nunquam restituerent?

Hîc obiter repeto quod jam dixi, & plurimos terrere debet, parem esse conditionem illius qui non recitat; & qui non eo recitat modo quo recitandum est v. g. sine attentione actuali vel virtuali, &c.

Quæres 4to. An is etiam Beneficiarius qui primis sex mensii bus non recitat, teneatur ad restituendum. Ratio dubitand-

 desumi-

desumitur ex citatâ Pii V. Bullâ, quæ restitutionem iis solùm imponit, qui *post sex menses ab obtento Beneficio Officium non dixerint.*

R. Tamen affirmat, 1mo. quia Beneficiarius recitationem debitam omittens peccat contra justitiam commutativam; cùm Stipendiarius illud ex justitiâ facere teneatur pro quo stipendium accipit: porrò qui justitiam commutativam lædit, eo ipso tenetur ad restituendum; 2do. quia Bulla Pii V. non excusat positivè à restituendo Beneficiarium de quo agitur, sed negativè tantùm, quatenus nihil contra ipsum decernit; ergo relinquit res in eo statu in quo anteà erant; ergo non minùs post eam Bullam quàm ante, restitutioni subjacet, qui Officio deest.

Quæres 5to. An Beneficiarius qui omisit Officium, sed alia Beneficii sui munera implevit, Parochus, v. g. qui Sacramenta ministravit, ægros invisit, temporalium Beneficii bonorum curam egit, ad eandem obligetur restitutionem, ac si nihil horum effecisset.

R. Negat. quia partem laboris quem debet, præstitit, partem stipendii retinere potest, nisi eâ privetur per legem quæ sit in vigore: porrò Bulla Pii V. quæ Beneficiarium Horas omittentem toto Beneficii reditu privare videtur, cùm tanto rigore recepta non fuit, ut docent saniores Theologi. Quotam vero pro obsequiis suis partem sibi retinere possit Beneficiarius ex eorumdem obsequiorum naturâ, & quantitate judicari debet.

Quæres 6to. Unde & cui facienda sit prædicta restitutio.

R. Ad 1mum. Eos qui Beneficii reditus consumpserunt ex bonis patrimonialibus, si quæ habeant, restituere debere; quia quidquid percipiunt, detractâ legitimâ sustentatione, stricto jure pauperibus debitum est; ergo si restituerent ex fructibus Beneficii, restituerent ex eo quod jam debent, quæ restitutio non valet. Quòd si nullos habeant reditus nisi ecclesiasticos, impensis etiam legitimis parcere tenentur, ut obligationi huic, quantùm poterunt, faciant satis. Si verò modici sint eorum reditus, à restituendi onere immunes erunt, satisque erit si culpam admissam congruâ pœnitentiâ reparent: v. g. plus orando pro Fundatoribus, Missas ad quas non tenentur celebrando pro iisdem, &c.

R. Ad 2. restitutionem pauperibus locorum in quibus sita sunt Beneficia, faciendam esse, vel eorumdem Ecclesiis, si reparationibus indigeant, &c.

Duo hîc addenda; 1mo. Damnatam fuisse ab Alexandro VII. hanc Casuistarum propositionem, *Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus suis Beneficii fecerit*; 2do. Id quod dictum est de restitutione pauperibus facienda non habere

bere

bere locum in Canonicis, qui distributiones sibi indebitas recepissent: ii enim tenentur ad restituendum aliis Canonicis, qui bene & ut par est Officio interfuerint. Hi verò si illis remiserint jus suum, remissio illa, [nisi quod rarum est, concedatur Canonico absenti tanquam pauperi] non eximit à restitutione denuò faciendâ, * Canonicis qui præsentes fuerint, nisi eam ipsi pauperibus fieri consentiant. Ratio severitatis hujus fuit necessitas vitandæ collusionis: facilè enim qui interfuit Officio, mulctam remitteret ei qui abfuit, ut is vicissim sibi remitteret, cùm voluerit abesse.

CAPUT QUARTUM.

De Juramento.

HUjusce Capitis septem erunt Articuli. In primo, juramenti essentiam & divisiones expendemus. In secundo, videbimus an juramento uti licitum sit. Tertius, juramenti conditiones, & peccata quæ ex earum defectu contingunt, expendet. Quartus dicet de juramento cum amphibologiâ & restrictione mentali. Quintus juramenti obligationem indagabit. Sextus erit de interpretatione juramenti. Septimus de causis quæ ejus obligationem impediunt aut tollunt.

ARTICULUS PRIMUS.

De essentia & divisione juramenti.

JUramentum, quod & Sacramentum dicitur, definiri potest, *Invocatio Dei in testem eorum quæ asseruntur aut promittuntur.*

Dicitur 1mo. *Invocatio Dei*, id est, actio quâ Deus prima veritas, vocatur quantùm est in eo qui jurat, ut testis omni exceptione Major, rogatùrque ut infallibili suo testimonio veritatem latentem aperiat: non quidem hîc & nunc, hoc enim esset tentare Deum? sed quando ei visum fuerit, & saltèm in die judicii, *cùm illuminabit abscondita tenebrarum*, I. Corint. 4.

Dicitur 2do. invocatio *in testem*; unde eæ voces *Coram Deo loquor, Deus scit ità esse ut dico, &c.* non sunt juramenta, si enuntiativè tantùm proferantur, quia significant duntaxat, veritatem rei quam asserimus, Deo cognitam esse: si verò invocativè dicantur, ut sæpiùs contingit, veri sunt nominis juramenta, quia

* *Nat. Alex.*

ta, quia tunc adducitur DEUS in testem. Hinc illud Pauli ad Galat. 1. *Ecce coram Deo quia non mentior*, pro juramento haberi solet.

Dicitur 3tio. in testem *eorum quæ asseruntur, &c.* quia juramenti finis est ut confirmentur ea quæ enuntiantur, vel promittuntur.

Quæres an ad juramentum requiratur intentio jurandi, id est, non solùm proferendi verba quibus DEUS in testem adducitur, sed & ea proferendi ex motivo DEUM vocandi in testem.

R. affirmat. 1mo. quia non magis juramentum sine jurandi intentione, verum est juramentum, quàm votum sine vovendi intentione: atqui sine vovendi intentione, votum non subsistit, etsi exteriùs exprimatur; ergo 2do. quia juramentum debet esse actus humanus, non solùm quatenus est quædam locutio materialis, sed etiam quatenus est juramentum: atqui juramentum non potest esse actus humanus in ratione juramenti, sine intentione jurandi; 3tio. quia ex communi sententiâ prolatio ejusdem verbi, aliquando juramentum est, aliquando non, ut patet ex iis qui aliquid asserunt per suam fidem; ergo juramentum ab intentione pendet.

Ex dictis colliges quasdam esse loquendi formulas, quæ juramentum disertè continent; quasdam quæ dubiæ sunt, & nunc juramentum sunt, nunc non sunt pro loquentis intentione.

1mo. Juramentum continent istæ, *Deum testem invoco; Deus mihi testis est; vivit Deus; Sic me Deus adjuvet, &c.* particula *in* ad juramentum sufficit, ut Rom. 9. *Veritatem dico in Christo.*

2do. Dubiæ sunt istæ, *Coram Deo loquor; Deus videt conscientiam meam*, quæ si enuntiativè proferantur, juramentum non erunt; secùs si invocativè dicantur.

2do. Istæ juramentum esse non censentur, *profectò, certissimè, sine dubio, verè* seu *in veritate* aut *in veritate mea;* secus si dicatur, *in veritate Christi*, aut *Dei*. Hîc tamen consulenda est loquentis intentio quæ plerumque est jurandi; & optimi est consilii ab iis loquendi modis abstinere: tum quia periculosi sunt; tum quia exponunt scrupulo, unde mulierculæ quibus familiaria sunt hæc verba, solent se facti juramenti accusare.

Negant multi hæc verba; *in fide, per fidem meam*, juramentum esse; quia eæ voces, si nudè & simpliciter proferantur, de fide tantùm humana intelligi solent: & verò nullus putat id sibi sub juramento promissum fuisse, quod quis promiserit in fide sua. Res adhuc clarior est, cùm aliquid additur quo *fides* hæc ad humanum determinetur, ut si dicas, *In fide viri probi; In fide regia*, vel *viri nobilis*. Si quis verò etiam interiùs dicat, *in fide Dei, in fide Christi*, vel *christiana*, aderit juramentum

secundùm

ſecundùm omnes, quia chriſtiana fides eſt res valdè ſacra, porrò atteſtatio per rem ſacram, eo ipſo eſt juramentum, utpotè quæ per ſe involvat habitudinem ad Deum.

Verba hæc, *In fide hominis chriſtiani*, verba itèm Preſbyteri *per ſanctam conſecrationem*, interrogati, poſſunt non eſſe juramentum, quia intelligi poſſunt de fidelitate qualem eſſe decet in homine chriſtiano, vel conſecrato; & tunc in his non interponitur divinâ autoritas, ſed ſola fidelitas ipſius jurantis, prout majorem quandam credibilitatem participat ex eo quòd eſt in homine chriſtiano. Eo ſenſu dicit Clericus, *in fide Clerici*, & Religioſus *in fide Religioſi*, non ut denotetur fides divina, ſed ut commendetur credulitas ex circumſtantia perſonæ. Hæc tamen, etſi in rigore vera ſunt, conſulenda ſemper eſt intentio loquentis; & multò ſatius eſt hos loquendi modos devitare, qui dubium relinquunt, ſcandalum generant, & in foro exteriori pro juramentis haberi poſſent.

Horrendæ eæ voces quibus nimiùm utuntur & plebei & nobiles, *Caput* aut *venter Dei*, *Deum nego*, potius ſunt blaſphemiæ quàm juramenta.

Juramentum dividitur 1mo. ex parte materiæ in aſſertorium & promiſſorium. Primum illud eſt quo interpoſita Dei atteſtatione aſſerimus aliquid eſſe vel fuiſſe. Secundum vero illud eſt quo confirmamus id quod pollicemur, unde juramentum hoc neceſſariò futurum reſpicit. Sub promiſſorio continetur comminatorium quo pœnam minamur, & alteri infligendam promittimus.

2do. Juramentum ex parte modi dividitur in explicitum, quo Deus diſertè invocatur in teſtem, ut *Teſtor Deum*, & implicitum, cùm quis jurat per creaturas. Quod fit 1mo. cum conſiderantur prout in iis ſpecialiter elucet, vel apprehenditur Nomen divinum; 2do. cùm conſiderantur ut aliquid noſtri bonum, quod ſub hoc reſpectu Deo obligari velimus, & tunc eſt juràmentum execratorium, ut dum juravit Joſeph Geneſ. 42. *per ſalutem Pharaonis*: cujus juramenti is eſt ſenſus, Conſervet Deus Pharaonem, ſi verum, non conſervet, ſi falſum dico; 3tio. cùm falsò exiſtimatur ineſſe creaturis divinitas, & tunc non tam eſt juramentum, quàm blaſphemia aut quædam idololatriæ ſpecies.

3tio. Juramentum dividitur in ſimplex & ſolomne. Simplex illud eſt quod fit per ſimplicem Dei invocationem, verbis, ſigniſve æquivalentibus expreſſam; ſolemne verò, quod fit peculiari ritu aut ceremonia ſecundùm legem aut conſuetudinem verbis addita. Tale eſt juramentum quod fit tactis Evangeliis, Ara, Cruce; vel etiam coram Notario, teſtibus, &c.

4to.

4to. Juramentum aliud est judiciale quod præstatur in judicio, seu coram Judice legitimè interrogante; aliud extra judiciale quod fit extra judicium.

Juramentum judiciale vel est voluntarium, quod ex partium conventione præstatur; vel necessarium, quod à lege vel à Judice præcipitur ad finiendam litem, ad purgationem criminis, ad probandum te satisfecisse debito quod exigitur. Hoc juramentum deferri solet reo, nisi res agatur apud Mercatorum Consules, ii enim solent juramentum deferre actori.

Rursus juramentum judiciale vel præstatur initio litis, & tunc vocatur juramentum *calumniæ*, quo nempe protestantur ii qui inter se litigant, se litem non suscipere, nisi quia existimant justitiam è partibus suis stare; vel præstatur in litis progressu, vocatùrque *decisorium*; & tanti est ponderis, ut transactionis vim habeat, unde judicium quod consequenter latum est, sub nullo etiam perjurii prætextu rescindi potest.

5to. Juramentum aliud est verbale, quod verbis exprimitur; aliud reale quod fit adhibitis signis vice verborum; aliud mixtum, in quo verbis adjungitur actio corporalis, ut si verbis accedat Aræ, vel Evangeliorum tactus; quæ solemnitas adhibetur ut quis majori cum deliberatione, & reverentia juret.

6to. Juramentum dividitur in contestatorium, & execratorium. Contestatorium illud est in quo DEUS simpliciter vocatur in testem, sine suî vel alterius obligatione ad pœnam, ut *Testis est mihi Deus.* Execratorium, illud est quo DEUS vocatur non in testem duntaxat, sed & in punitorem nostri, vel alterius ad nos pertinentis, si verum non loquimur: & hoc juramenti genus vel fit explicitè, ut si quis dicat, *Si mentior, moriar in loco*; vel implicitè ut cùm quis jurat per vitam suam, aut alterius sibi chari. Hujus juramenti exemplum habes. I. Reg. 14. *Hæc faciat mihi Deus & hæc addat.* II. ad Corint. 1. *Testem invoco Deum in animam meam.*

7mo. Dividitur juramentum in absolutum & conditionale; sincerum & dolosum; apertum & ambiguum; quæ per se intelliguntur.

Quæritur an juramenta præcedentibus divisionibus assignata, à se invicem specificè differant.

R. negat. quæ enim conveniunt in eadem ratione formali, specificè conveniunt: atqui prædicta juramenta conveniunt in eadem ratione formali, cùm in his omnibus DEUS sub eadem ratione invocetur, nempe ut prima veritas. Quòd autem in juramento execratorio DEUS invocetur ut vindex, itèm quòd in promissorio invocetur ut fidejussor, materiale est ad rationem juramenti; sicut ad rationem voti materiale est quòd DEO promittantur paupertas vel continentia.

ARTI-

ARTICULUS SECUNDUS.

De Juramenti usu.

JUramenti usum licitum esse negavit post alios plures Wiclefus, cujus error 43. in Concilio Constantiensi proscriptus is erat, *non esse licitum jurare ad firmandos humanos contractus.* Idem sentiunt exorti seculo XV. Anabaptistæ : contra quos omnes sit.

Conclusio. Juramento uti licet, si adsint requisitæ conditiones. Est de fide.

Prob. 1. Quod Deus ipso fecit, cujus faciendi modum præscripsit ; quod viri sancti tum in antiquo, tum in novo testamento fecisse leguntur, quod demum Traditio & Ecclesia licitum esse docent illud pro malo & illicito haberi non potest, sed è contra pium & sanctum reputari debet : atqui tale est juramentum. Prob. minor per partes.

1mo. Quidem *juravit Dominus*, uti docet Rex Propheta Psalm. 109. & Apostolus Hebr. 6. his verbis : *In quo ... volens Deus ostendere .... immobilitatem consilii sui, interposuit juramentum.*

2do. Juramenti modum præscripsit Deus Jerem. 4. *Jurabis, Vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitiâ.*

3tio. Juramento usi sunt Sancti, non solùm tempore legis naturæ, vel scriptæ, ut constat de Abraham, Isaac, & Jacob, Genes. 21. 26. & 32. & de Prophetis, quibus familiaris fuit hæc formula, *Vivit Dominus* ; sed etiam tempore legis evangelicæ, de quâ major est difficultas. Sic S. Paulus Rom. 1. ait : *Testis est mihi Deus.* II. Corint. 1. *Testem Deum invoco in animam meam.* Meritò igitur S. Augustinus Serm. 180. *Invenimus,* inquit, *jurasse Sanctos, jurasse ipsum Dominum in quo non est peccatum .... Non ergo est peccatum jurare, sed magis pejerare.*

4to. Denique licitum esse juramenti usum docet Ecclesia, quæ sæpe juramenta exigit vel in judiciis ut constat ex titulis *De jurejur.* & *De testib.* vel ad ejurandam hæresim, ut patet ex Conciliis Ephesino, & Constantiensi, ex Bulla Martini V. ex Formulario Alexandri VII. &c.

* Prob. 2do. Quia principium, finis, & materia juramenti, bona sunt, si debitæ occurrant conditiones. Nam juramento utimur, 1mo. Ob nostram de divina infallibilitate existimationem : hoc autem principium liquet optimum esse ; 2do. ut controversiis finem faciamus, prout dicitur Heb. 6. & is etiam finis

nis bonus est; 3tio. demum, ut ea confirmemus quæ cognosci aut confirmari expedit, ergo juramentum nullo ex capite redargui potest.

† Prob. 3tio. Actus pertinens ad cultum Dei, & servitutem ipsi debitam, est actus religionis, ac proinde actus bonus: atqui juramentum est actus ad latriam & servitutem DEO debitam pertinens, ut indicant citata Deuteronomii verba, *Dominum Deum tuum timebis, &c.*

Obj. 2do. id Matth. 5. *Audistis quia dictum est antiquis: Non perjurabis, reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis, non jurare omnino, &c.* Idem expressissimè docet S. Jacobus cap. 5. *Ante omnia,* inquit, *nolite jurare, neque per cœlum; neque per terram, neque aliud quodcumque juramentum. Sit autem sermo vester, Est, est; non, non; ut non sub judicio decidatis*: atqui hæc verba omne prorsus & quodcumque juramentum prohibent.

R. Ad 1. neg. min. & dico Christum non prohibuisse juramentum simpliciter, sed facilitatem adeòque & temeritatem juramenti. Salvator enim duos Pharisæorum errores arguit. Primus erat juramentum per creaturas, non esse juramentum, cujus vinculo quis obstringeretur; *Væ vobis*, ait Chrystus Matth. 23. *duces cæci, qui dicitis, Quicumque juraverit per Templum, nihil est.* Secundus erat, verba hæc, *Non perjurabis, reddes autem Domino juramenta tua*; ab iis solum violari, qui falsum jurarent: unde pessima leviter & sine causâ jurandi consuetudo passim inoleverat apud Judæos. Utrumque errorem refellit Christus, ostendendo & verè jurari per creaturas, & non esse ulla ratione, aut ullo juramenti genere *leviter jurandum.* Christum verò horùmce errorum confutationem sibi proposuisse, patet ex ipso sermonis ejus initio, *Nisi abundaverit justitia vestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, &c.* Porrò Christus hasce opiniones confutare, absque eo quòd omne juramenti genus prohiberet; satis enim fuit ei, si juramenta quæ leviter & sine causa fiunt, prohiberet.

* Inst. 1mo. Christus illud vetat juramentum, quod permissum erat antiquis: atqui solum juramentum ex causa & necessitate permissum erat antiquis; ergo hoc ipsum prohibet Christus.

R. Dist. maj. vetat Christus illud juramentum quod antiquis permissum erat, secundùm Traditiones Pharisaïcas, C. quod permissum erat in rei veritate, N. Christus itaque non intendit eo loci revocare concessam Judæis jurandi licentiam, quæ in ipso naturali jure fundatur, & ad latriam pertinet, sed vel aliquas tollere imperfectiones quæ in ipsis *ad duritatem cordis*

hactenus

hactenus toleratæ fuerant, non secus ac libellus repudii; vel pravas circa quædam præcepta expositiones Pharisæorum abigere. Sic ex eo quòd dictum esset, *Non occides, non mæchaberis,* colligebant Pharisæi, eum non peccare qui vel simpliciter irasceretur, vel à crimine exteriori abstineret: *Ego autem dico vobis,* ait Christus, *quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio,* atque hinc nova nobis exoritur probatio in hunc modum: Non magis hæc verba, *Ego autem dico vobis, non jurare omninò,* omne prorsus juramentum prohibent, quàm ista, *Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur... reus erit judicio,* omnem prorsus iram prohibeant: atqui posteriora hæc verba, tametsi quoad literam generalia, non omnem prorsùs iram prohibent; * sunt enim qui irascuntur & non peccant, ergo nec ex citatis Christi verbis inferri potest omne prorsus juramentum quocumque in casu prohibitum fuisse.

Hæc solutio sufficit ad textum S. Jacobi. Addit tamen S. ** Thomas non hîc prohiberi juramentum simpliciter, sed juramentum per creaturas, tanquam per numina. *Judæi* enim, ait, S. Hieronymus, *per Angelos & cetera jurantes, creaturas venerabantur Dei honore.*

† Inst. 2do. Juxta Christum quidquid dicitur ultra *est, est; non, non, à malo est:* atqui quod à malo est, in nullo casu licitum esse potest; ergo.

R. neg. min. juramentum enim non dicitur esse malum, sed *à malo* quia supponit infirmitatem, tum ex parte illius cui juratur, tum ex parte illius qui jurat: neque enim opus esset juramento si homines hinc quidem satis creduli, illinc satis fideles essent. Porrò quod à malo est, sensu mox exposito, licitum, imò & quadantenus necessarium esse potest in hoc infirmitatis statu. Solutio est Augustini Lib. 1. de Serm. Domini in monte cap. 17.

* Obj. 2do. Multi Patres docuerunt juramentum in se malum esse. Ità inter alios S. Hieronymus in cap. 5. Matth. & refertur can. 8. XXII. q. 1. *Judæis,* ait, *quasi parvulis fuerat lege concessum* ut jurarent .... *non quòd rectè hoc facerent, sed quòd meliùs esset Deo ïd exhibere quàm dæmonibus.* Tertullianus Lib. *De idololatria cap.* 11 *Taceo de perjurio,* inquit, *quando nec jurare quidem licet*; & alii apud Suarem cap. 2. n. 2.

Respondent aliqui apud Suarem, nonnullos Patres hoc in puncto materialiter errasse, ut aliis in capitibus & aliquando majoris momenti erraverunt S. Papias, S. Cyprianus, &c. Verùm hujusmodi solutiones admitti non debent, nisi sint necessariæ. Itaque.

R. Cum

* *Psalm.* 4. ** *2. 2. q. 575. art. 6.*

R. Cum aliis, existimasse Hieronymum juramentum etiam frequens & sine magna necessitate, aliquando Judæis fuisse permissum, ut minus malum, nè nempe per idola jurarent: quo posito citatus locus nihil habet difficultatis; permissio enim non cadebat in juramentum purè & simpliciter sumptum; sed in ejus modum, frequentiam scilicet & crebriorem usum: hunc autem jurandi modum non recipit Lex Evangelica, ut ibidem docet S. Hieron.

Quod ad Tertullianum attinet, is loquendo moraliter, illicitum dixit, quod rarum esse debet, multùmque exigit circumspectionis.

Obj. 3tio. Si juramentum sit actus religionis, meliùs quis faciet quantò plus jurabit; ut meliùs facit qui sæpius orat: atqui falsum consequens.

R. 1mo. neg. maj. quia juramentum bonum non est, nisi comites habeat veritatem, justitiam & judicium: quæ difficilè admodum occurrerent in juramento frequentiori.

R. 2do. neg. min. reipsa enim meliùs facit qui jurat, quàm qui abstinet à jurando; unde peccaret, qui nollet jurare, cùm juramentum exigit legitima autoritas. Neque tamen sæpe jurandum est, quia una è conditionibus ad juramentum legitimum requisitis, est ut nunquam juretur nisi cùm vera adest jurandi necessitas.

Quod additur meliùs facere eum qui sæpius orat; 1mo. verum non est: nisi oratio fiat in debitis circumstantiis; malè enim faceret, qui diutiùs vacando orationi penè omnem rei domesticæ curam omitteret; ideo melius est orare, quàm non orare, quia non orare non est actus virtutis; non jurare autem actus est virtutis, simplicitas nimirum quam sæpe commendat Scriptura. Porrò inter varias quæ secum pugnare videntur virtutes, eæ aliis præferri debent, quæ minùs habent periculi: sic matrimonio licèt bono anteferri debet virginitas, ut quæ hominem minùs dividat, eique majorem uni DEO placendi libertatem largiatur.

---

† ARTICULUS TERTIUS.

De conditionibus ad licitè jurandum requisitis, ubi de peccatis in juramento contingentibus.

UT undique licitum sit juramentum, variæ requiri solent conditiones: 1mo. ex parte illius qui jurat; 2do. ex parte illius per quem juratur, 3tio. ex parte tum modi, tum materiæ; 4to. & ex parte eorum à quibus exigitur juramentum. De hoc ultimò agemus §. 2. de ceteris §. 1.

* 1. *Cor.* 7, §. I.

§. I.

Ad licitè jurandum, sufficit ex parte jurantis, si solùm jus naturale spectes, ut is & rationis usum habeat, & juramenti gravitatem non ignoret: utrùm verò hæc sufficiant in judicio, eorum est expendere qui juramenta exigunt. Certè non una est aut semper fuit eâ de re Jurisprudentia.

Quod spectat ad eum per quem juratur, necesse est, ut is sit verus Deus, quia jusjurandum est actus latriæ; actum verò latriæ cuiquam impendere nisi Deus sit, letale est peccatum.

Sed hinc nascitur difficultas, an scilicet & quo modo liceat juramentum ab eo petere qui per falsos Deos juraturus est?

R. 1mo. nunquam licet petere determinatè ab aliquo ut per falsos Deos juret: tum quia qui hoc facit, consulit ac petit actum malum; & sic est ejus causa, quod nunquam licet: tum quia non licet ab aliquo petere, quod is licitè præstare nequit; nulli autem per falsos Deos jurare licitum est.

R. 2do. licitè peti posse juramentum ab eo quem constat per falsos Deos juraturum; modò intercedat necessitas, vel gravis utilitas; & non petatur determinatè ut per idola juret, ut statim dictum est.

Prob. quia tam licet petere juramentum ab aliquo, quamvis prævideatur ipsum jurando peccaturum esse, quàm liceat mutuum ab usurario petere, quamvis constet eum non daturum esse mutuo nisi sub usura, ideòque cum peccato: atqui posterius licet: ergo & prius. Ratio ulterior est, quia in utroque casu petitur ab altero res in se licita, & quæ sine peccato præstari potest; quòd autem res ea malè fiat, vitium est non petentis, sed agentis. Certè ne idololatra quidem unius Dei existentiam invincibiliter ignorat; atque atiamsi eam ignorasset, desineret ignorare cùm testis est juramenti per unum verum Deum a Christiano emissi.

Jam dicendum de conditionibus, quæ necessariæ sunt ut juramentum ex parte modi & materiæ licitum sit; ex his porrò aliæ præcipiuntur jure ecclesiastico, quas omittemus quia obsoleverunt; aliæ jure divino & naturali, & eæ tres recensentur à Jeremia c. 4. ubi sic: *Jurabis: Vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia.* Enim verò si eæ conditiones desint, jam assumitur nomen Dei in vanum, dum ejus invocatione confirmatur id vel quod non est, vel tali confirmatione non indiget.

Ad *veritatem* juramenti requiritur, ut jurans credat certò & prudenter, non autem ex levibus conjecturis illud verum esse quod jurat: unde perjurus non est qui falsum jurat bona fide, & postquàm inquirendæ veritati diligenter incubuit. Contra

verò perjurus erit, 1mo. qui quod reipsa verum est jurat, si id falsum esse ex errore crediderit, aut si verum credat, sed ex levioribus conjecturis; 2do. qui dubius de rei veritate, rem jurat ut certam; qui ultra periculum perjurii cui se exponit, falsò jurat in actu exercito, cùm juret se certò scire id de quo dubitat, aut * quod non nisi probabiliter cognoscit; 3tio. qui præsertim in judicio interrogatus jurat se id non fecisse, quod per alium fecit; quia quis dicitur fecisse, quod per alium fecit; 4to. qui jurat sine certitudine requisita, ut si jures aliquid esse, quod non videris fieri, cùm tamen ejus qui viderit juramentum requiratur.

Ut juramentum fiat cum *judicio*, oportet ut non nisi ex necessitate, christiana prudentia, & pro re gravi juretur. ut autem fiat cum *justitia*, debet esse de re licita & honesta. Juramentum cui deest veritas, est & vocatur strictè perjurium: juramenta verò quibus deest judicium & justitia, non nisi latiori sensu ut plurimùm, perjuria dici possunt.

Certum est juramentum omne cui deest aliqua è recensitis conditionibus, esse peccatum; quia in eo saltèm irreverenter assumitur nomen DEI. Sed quæritur, an peccatum illud semper sit mortale; sit

CONCLUSIO I. Juramentum solo judicii defectu vitiosum, non est nisi veniale peccatum, modò absit contemptus, scandalùmve, & periculum jurandi falsum. Ità omnes.

Prob. Quod levem duntaxat irreverentiam contra DEUM continet, non est peccatum letale, atqui tale est juramentum cui non deest nisi judicium. Hoc enim juramentum id solùm habet vitii, quòd in eo divina autoritas interponatur ad confirmandam rem parvi, vel nullius momenti, non verò ad confirmandam falsitatem: atqui irreverentia hæc non videtur esse omnino gravis; ergo.

Nec nocet id Exodi 20. *Non habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra*: 1mo. quia *frustra & in vanum*, idem est hic ac mendaciter, ex communi interpretum sensu; 2do. quia Dominus non habet insontem eum qui etiam venialiter delinquit; & nemo est qui nesciat peccatum etiam veniale gravissimis in hac vita, & æternis in altera pœnis aliquando puniri.

Dixi, *modò absit contemptus*; quia ratione contemptûs, solent peccata fieri mortalia. Idque adhuc evidentius est in præsenti, ubi contemptus in ipsum DEUM per quem juratur, directè cadit; contemptus enim DEI est gravissima illius injuria.

Dixi 2do. *& scandalum*; gravis enim peccati fontes sunt qui

* *Lig. 15. ff. De in. jur.*

qui quod est in Religione sacratissimum, ut Christi mortem & sanguinem, sive per iram, sive in joco pronuntiant. Itèm, verba quæ in Laïcis non multum arguuntur, in Religiosis & Sacerdotibus scandalum parere solent: de quo vide cap. 1. *de jurum. calumn.*

Dixi 3tio. *si absit periculum jurandi falsum.* Quia periculum graviter peccandi, jam grave est peccatum.

Hinc colliges quid de iis sentiendum sit qui ex pravâ consuetudine jurant. Nam 1mo. si mentiri non consueverint, sed juramenta confirmandæ veritati applicent sine necessitate, sunt in statu venialis peccati, secluso ut diximus contemptu, qui multò faciliùs quàm credunt multi, irrepit in iis quæ fiunt ex habitu; 2do. qui, ut sæpius evenit, promiscuè & indifferenter verum jurat, & falsum, is si advertentia sufficiens adsit, sine mortali non jurat. Tales & ii judicari debent qui mentiuntur frequenter, & quibus, ut cum Salviano loquar, nomen DEI non videtur *sacramentum esse, sed sermo.* Tales & ii utcumque sunt, qui ità ex animo aliquid promittunt, ut si plusculùm attenderent, facilè perciperent se non servaturos esse promissum: sic mercator ferè statim jurat se mercem pretio viliori traditurum non esse, qui paulò post judicat è re sua esse ut tradat.

Dixi, *si adsit advertentia sufficiens.* Nam 1mo. inadvertentia invincibilis, qualis censetur in eo qui jurandi consuetudinem retractavit, & de eâ seriò dolet, ab omni peccato excusat; 2do. inadvertentia leviter culpabilis, excusat à gravi peccato, non à veniali. At inadvertentia verè voluntaria, qualis est in iis qui non retractant jurandi consuetudinem, ex qua advertere possunt se multa miscere perjuria, nullatenus â mortali excusat: ac proinde iis qui illa detinentur, negari debet absolutio, nisi pravam consuetudinem pro virili minuere satagant.

CONCLUSIO II. Juramentum cuï deest justitia, seu quod fit de re mala & illicita, sæpissimè est peccatum mortale.

Antequam probetur Conclusio, notand. juramentum de re mala, vel esse assertorium, ut si jures Titium mentitum esse; vel promissorium, ut si jures te mentiturum esse. Utrumque vel est de re mala venialiter; vel de re mortaliter mala. Promissorium autem vel fit cum animo rem malam implendi, vel sine eodem animo. Ut Conclusio per partes probetur.

Dico 1mo. Qui sine intentione faciendi jurat se facturum esse rem etiam venialiter illicitam, mortaliter peccat.

Prob. quia is strictè perjurus est, utpotè qui DEUM vocet in testem falsi: atqui strictum perjurium est peccatum mortale, ut infrà dicam; ergo.

Dico 2do. Qui jurat se rem mortaliter malam esse factu-

rum, ſive cum animo, ſive ſine animo ejuſdem implendæ, mortaliter peccat.

Prob. 1. pars, quia qui adducit DEUM in teſtem voluntatis efficacis quam habet, mortaliter peccandi, ſe habet ſicut ſervus cuï non ſatis eſt tranſgredi grave domini ſui mandatum, niſi inſuper eum vocet in teſtem tranſgreſſionis ſuæ: atqui hæc agendiratio, quæ rebellioni addit contumeliam, à gravi noxa excuſari nequit; ergo.

Prob. 2. pars, quia qui jurat ſine animò id exequendi quod jurat, ſtrictè perjurus eſt, Deùmque omnimodè aſſumit in teſtem falſi; ergo ex hoc capite graviter delinquit.

Dico 3tio. probabile eſt eum qui jurat ſe peccatum veniale facturum, non niſi venialiter peccare, ſi animum habeat promiſſum implendi? alioquì enim eſſet ſtrictè perjurus & mortaliter peccaret. Ità S. Antonin. 2. p. tit. 10. cap. 4. & alii multi contra multò pauciores.

Prob. quia tale juramentum nec infert gravem divinæ veritati injuriam, cùm ſupponatur factum ex intentione ejus implendi. Nec divinæ bonitati graviter adverſatur: cùm qui ſic jurat, ſolùm velit interpoſita DEI autoritate teſtari ſe veram habere intentionem id faciendi quod jurat; quam quidem intentionem exequi poteſt ſine peccato mortali; cùm econtra qui juravit ſe mortaliter peccaturum, non poſſit id ſine letali culpa exequi, adeòque fit ſtrictè & neceſſariò perjurus.

Dices: Qui jurat de re venialiter illicita, tenetur habere vi juramenti propoſitum peccandi venialiter; alioqui jurando contra veritatem mortaliter peccaret: atqui gravis eſt irreverentia in eo quòd divini nominis aſſumptio hominem cogat ad habendum peccandi propoſitum; ergo.

R. diſt. Qui jurat, tenetur habere, id eſt reipſa habet tale propoſitum, illùdque vult per juramentum exhibere, C. tenetur habere, conſequenter ad juramentum, N. porrò cùm inordinatio talis propoſiti ſit ſolùm venialis, exhibitio ejus per juramentum, venialem malitiam ſuperare non videtur. Quòd ſi quis vellet ſe in tali propoſito per juramentum confirmare, ut ii ſolent qui execratoriè jurant, tunc utique videretur mortalem culpam admiſiſſe.

Duo hîc notanda, 1mo. etſi juramentum de re venialiter mala non pertingat ad malitiam peccati mortalis, certum eſt tamen illud intra latitudinem peccati venialis, grave peccatum eſſe: longè enim pejus eſt jurare de re mala, quàm de honeſta vel indifferenti ſine neceſſitate; quod tamen non fit ſine peccato veniali; 2do. juramentum hoc multis in caſibus à mortali excuſari non poteſt: quia proferri ſolet ex impotenti iræ

impetu

impetu; porrò homo iratus facilè judicat leve esse quod minatur, cùm revera grave sit: deinde sæpe advertere posset se post sedatam iram non esse illaturum malum quod minatur, adeòque strictè perjurus est. Adde quòd hæc juramenta proferri soleant cum verbis blasphemiæ; quæ nunquam sunt sine gravi peccato, ut docet Concilium Trecense anni 1427.

Dico 4to. Juramentum cui deest justitia, si sit assertorium rei mortaliter malæ, est peccatum mortale.

Prob. quia qui jurat ut asserat illicitè rem mortaliter malam à proximo peractam, assumit nomen DEI ad cooperandum gravi injustitiæ, nempe ad efficiendum ut sibi de fratre suo detrahenti plena fides habeatur; hoc autem est grave peccatum.

Dixi, si *sit assertorium rei mortaliter malæ*: si enim asserat quis rem levem, non peccat mortaliter; utpotè qui nec DEO nec proximo gravem inferat injuriam. Imò nec peccaret, qui justa de causa confirmaret juramento hoc vel illud crimen à proximo peractum fuisse; nec graviter delinqueret, per se loquendo, qui revelaret cum juramento grandem proximi culpam; quæ paulo post ad omnium notitiam deventura sit.

CONCLUSIO III. Juramentum assertorium cuï deest veritas, id est perjurium propriè sumptum, semper & in omni materia est peccatum mortale, nisi excuset inadvertentia. Conclusio summi est momenti, quia nihil perjurio frequentius est, præsertim in commercio.

Prob. 1mo. ex S. Augustino, Serm. 180. *Perjurium*, inquit, *peccatum esse & grande peccatum nemo dubitat.*

Prob. 2do. ex gravibus quæ in perjuros sancitæ sunt pœnis, de quibus statim; eæ enim gravissimam esse perjurii culpam supponunt.

Prob. 3tio. Si perjurium esset aliquando peccatum simpliciter veniale, maximè cùm est in materia levi, atqui tunc etiam mortale est. Quod enim ex genere suo veniale est, aut etiam bonum, illud si in DEI contemptum fiat, est peccatum mortale: atqui *perjurium de suî ratione importat contemptum Dei;* * quia *per hoc datur intelligere, vel quòd Deus veritatem non cognoscat, vel quòd falsitatem testari velit.* Ergo *ille* etiam *qui jocosè perjurat, non excusatur à peccato mortali.*

Prob. 4to. ex censura hujusce propositionis quam perstrinxit Innocentius XI. *Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.*

Dixi, *nisi excuset inadvertentia*, quæ sicut alia peccata, sic

 perjurii

* *S. Thom. q. 98. art.* a. & 3.

perjurii peccatum notabiliter minuere potest, & intra venialis culpæ limites coërcere.

Aptiora vero remedia quibus fieri potest ut quis deponat inveteratam jurandi consuetudinem, sunt ex parte jurantis, frequens confessio, eleemosyna, oratio brevis pro singulis juramentis quæ temerè prolata fuerint. Ex parte confessarii prudens absolutionis dilatio.

Quæres quibus subjaceant pœnis perjuri.

R. has statui in Jure canonico: 1mo. qui pejeravit, aut alios sciens in perjurium duxit, *quadraginta dies* pœnitere debet *in pane & aquâ*, * *septem sequentes annos, & nunquam* esse *sine pœnitentiâ*. 2do. perjurus debet Beneficiis quæ jam habet privari per Judicem, & ad futura judicari inhabilis, ex cap. 10. & 11. *de jurejur.* in quibus agitur de perjurio promissorio; 3tio. perjurus nequidem post peractam pœnitentiam admittitur ad ferendum testimonium, licèt admitti Possit, qui in alia cecidit crimina, si de iis pœnitentiam egerit, cap. 54. *de testibus, &c.* 4to. perjurus incurrit infamiam, si crimen ejus sit notorium.

Conclusio IV. Perjurium promissorium est vulgò peccatum mortale; sive absit intentio jurandi, dum exteriùs profertur juramentum: sive jurans non habeat actu intentionem implendi id quod promittit: sive intentionem quidem hanc habeat de facto, sed eam posteà mutata voluntate adimplere nolit, etiam in materia levi.

Prob. 1. pars, quia gravis est irreverentia, quòd quis Dei nomine utatur ad alios decipiendos, & Deum exteriusin mendacii testem adducat; meritò igitur Innocentius XI. hanc anno 1679. reprobavit propositionem. n. 25. *Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.*

Hæc nostra assertio vera est, sive juramentum legitimè postuletur, sive non: quia semper verum est quòd Deus exteriùs vocetur in testem falsi, quod sine gravi piaculo fieri non potest.

Prob. 2. pars. Peccat mortaliter qui strictè perjurus est, & Deum vocat in testem mendacii: sed qui jurat sine intentione id quod juravit adimplendi, strictè perjurus est, etiamsi materia levis fuerit, ut patet ex dictis de perjurio assertorio.

Prob. 3. pars, quia ex dictis mortaliter peccat, qui in re etiam levi Deum quantùm in se est, facit testem falsi: sed qui non implet juramentum promissorium de re licita, quantulacumque ea sit, facit quantùm in se est Deum testem falsi. Sicut enim Deus efficitur testis falsi, quando sub ejus testimonio asseritur ut actu existens, id quod non est actu; ità efficitur testis

* *Aux.* 11. 7. 5. C. 4.

ſtis falſi, quando non impletur, id quod ſub ejus teſtimonio affirmatum fuit. eſſe aliquando licitè implendum; quia DEUS, quantùm fuit in voluntate jurantis, jam teſtatus eſt hoc eſſe ſuo tempore implendum. Ergo ſicut qui jurando aſſerit id eſſe actu quod actu non eſt, peccat mortaliter, etiamſi materia lèvis ſit, ità à pari peccat mortaliter, qui non implet id quod quantùm in ſe fuit, DEUS ab ipſo eſſe implendum teſtatus eſt.

Obj. 1mo. ex S. Thoma. q. 89. art. 8. Major eſt obligatio voti quàm juramenti: atqui hoc non eſſet, niſi juramentum ſaltèm in materia levi ſine gravi peccato violari poſſet; cùm voti obligatio nonnunquam ad veniale peccatum decreſcat, ob materiæ levitatem; ergo fieri etiam poteſt ut juramentum ſub peccato ſolùm veniali obliget.

R. diſt. maj. Major eſt obligatio voti extenſivè, quia in voti violatione ſemper occurrunt irreverentia & infidelitas, cùm in perjurio ſola occurat irreverentia, C. major eſt intenſivè. N. Irreverentia enim perjurii gravior eſt, quam irreverentia & infidelitas, quæ violationi voti connexæ ſunt, parum enim lædi-tur DEUS, ſi factum ei parvi momenti promiſſum non ſervetur: at vero quis eum leviter lædi dicat, ſi nomen ejus *ſanctum & terribile* ad mendacii etiam minutim confirmationem aſſumatur? imò quò facilius erat promiſſum implere, & non mentiri, eò gravior eſt in DEUM irreverentia, ut docet S. Thomas.

Obj. 2do. Juramentum de peccato veniali faciendo, non eſt probabiliter peccatum mortale, ut diximus; ergo nec violatio juramenti de re levis momenti facienda; non enim major eſt in uno quàm in alio irreverentia.

R. ad 1. neg. conſeq. ad. 2. neg. ant. qui enim jurat ſe facturum rem licitam etſi levem, DEUM invocat non ſolùm ut oſtendat actuale quod habet propoſitum rei hujus faciendæ; ſed etiam ut ſe ſe per authoritatem DEI obliget ad hujus rei executionem ſi poſſibilis remaneat, & de facto interponitur divina autoritas: qui verò jurat ſe venialiter peccaturum, id unum vult ut actualem quam habet peccandi voluntatem ſignificet unde nec intendit ſe per autoritatem DEI obligare ad peccandum, nec reipsâ interponitur in ejus promiſſione divina autoritas, quia juramentum, iniquitatis vinculum eſſe nequit ergo longa eſt inter utrumque diſparitas.

Obj. 3tio. Quotidie contingit ut pater juret ſe filium pœna aliqua, v. g. flagris mulctaturum eſſe, itèm ut ex duobus qui in ingreſſu domûs honore ſe præveniunt, juret alter ſe non ingreſſurum priorem, qui tamen alterius importunitate victus prior ingreditur: atqui vix credi poteſt in materiis tam levibus eſſe perjurium mortale; ergo. Et verò quis aureos centum debens,

debens, æſtimet ſe etiam poſt juramentum de ſolvendo, mortaliter peccare ſi ſummam hanc uno aſſe minorem ſolvat?

R. 1mo. hominem non minùs damnari, quia damnatur cum multis; nec minùs peccare, quia cum multis peccat. An ergo innoxii ſunt qui falſum jurant, eò quòd tot ſint hodie qui falsò jurant?

R. 2do. eos qui juramenta ſua non implent excuſari nonnunquam à peccato mortali; non propter materiæ levitatem, ſed quia juramenta hæc vel tacitam habent conditionem, cujus defectu neceſſe non eſt ut impleantur, vel fiunt in favorem tertii qui ea impleri non curat. Sic pater malum aliquod filio minitans, hanc cenſetur conditionem apponere, niſi alioqui pax domûs turbetur, niſi ſe opponant parentes vel amici; tunc enim juramenti executio eſſet utcumque illicita. Sic qui jurat ſe non ingreſſurum priorem, ſubaudit, cum probis omnibus, niſi importuniorem me reddam: pariter qui minimam ſummæ partem non ſolvit, ſæpe præſumere poteſt creditorem id non eſſe curaturum. Ità Cajetanus, nec repugnat Habert, qui tamen meritò advertit multò tutius eſſe ut quis vel non juret, vel nè minimam quidem hujus quod juravit partem omittat.

§. II.

Supereſt ut dicamus de iis qui à proximo juramentum exigunt: qua de re certum eſt 1mo. graviter peccare qui ab alio petit ut pejeret; unde Concilum Matiſconenſe I. * *Si quis convictus fuerit alios ad falſa teſtimonia, vel perjuria attraxiſſe .. ipſe uſque ad exitum vitæ non communicet.* Et id verum eſt, etiamſi jurans putet ſe verum jurare; quia qui eum ad perjurandum ſollicitat, cauſa eſt cur DEUS vocetur in teſtem alicujus reipſa falſi; quod ſinè gravi Numinis injuria fieri non poteſt.

Certum eſt 2do. non peccare, qui juramentum ab eo petit quem neſcit pejeraturum eſſe. Ratio eſt, quia non debet malum de quopiam præſumi ſinè legitima cauſa. Peccat tamen qui juramentum ſinè neceſſitate petit, ſicut peccat qui jurat ſinè neceſſitate.

Tota igitur difficultas eſt an peccet, qui juramentum exigit, ab eo quem probabiliter credit pejeraturum eſſe? Sit

CONCLUSIO I. Non poteſt privata autoritate exigi juramentum ab eo qui certò vel probabiliter creditur pejeraturus.

Prob. 1mo. ex S. Auguſtino Serm. XI. de SS. ubi ſic: *Scribite in cordibus veſtris quod dico. Ille qui hominem provocat ad jurationem, & ſcit eum falſum eſſe juraturum, vincit homicidam, quia homicida corpus occiſurus eſt, ille animam.*

Prob.

* XXI I. q. I. 6. 7.

Prob. 2do. Quia qui juramentum exigit, aut recipit ab eo quem scit aut probabiliter judicat esse pejuraturum, offert ei peccandi materiam, ut satis patet; eamque offert sine causa, cùm nihil inde sit emolumenti percepturus, ut suponitur & evidens est. Si enim exigas ut debitor tuus juret, & prævideas eum juraturum esse nihil ab eo tibi deberi, non magis debitum tuum recuperaturus es, quàm si non jurasset; ergo.

Porrò censetur quis scire alium esse pejeraturum, cùm vidit eum hoc vel illud facientem, quod tamen paratus est jurare, à se factum non fuisse. Itèm cùm certus est debitorem suum sic affectum esse ut velit jurare se nihil debere, vel solvisse quod debebat. Censetur verò opinari alium esse pejeraturum, qui scit eum non multi facere perjerium, aliâs perjurasse, largioris esse conscientiæ.

Saltèm, inquies, non peccabit qui juramentum petet ab eo qui jam ad pejerandum dispositus est.

R. neg. antec. 1mo. Quia utcumque falsum supponit, & sæpius supponere potest. Plerique enim homines etiam corrupti, actualem pejerandi voluntatem non concipiunt, nisi dum actu urgentur ad jurandum; unde qui juramentum exigunt, sunt sæpè causa totius peccati quod alter admittit; 2do. quia qui petit juramentum ab eo etiam qui paratus est ad jurandum, est saltèm causa cur nomen DEI exteriùs violetur: sicut ergo mortaliter peccat qui parato ad adulterium, adulterii exteriùs consummandi materiam & occasionem præbet; ità & in proposito.

CONCLUSIO II. * *Si aliquis exigat juramentum tanquam persona publica, secundùm quod exigit ordo juris ad petitionem alterius, non videtur esse in culpa, si ipse juramentum exigat: sive sciat eum falsum jurare, sive verum; quia non videtur ille exigere, sed ille ad cujus instantiam exigit;* & is proinde solus peccat.

Obj. Mon magis inservire potest perjurium respectu Judicis, quàm respectu privati; ergo sicut non potest privatus, sic nec potest Judex juramentum exigere à perjuro.

R. neg. conseq. Judex enim ostendere tenetur, se sententiam servato juris ordine tulisse, ad quod requiritur ut juramentum exigat, cùm adversa pars id juridicè petit; ergo legitimam habet exigendi juramenti causam, quam non habet homo privatus.

Debet tamen Judex seriò monere juraturum nè pejeret, actoremque urgere ut juramentum remittat, si videat eum esse certum de futuro alterius perjurio: debet insuper testes ad pejerandum dispositos à testimonio quantum poterit repellere.

* *Thomas.*

Etsi

Etsi verò censent aliqui, judicem de alterius perjurio mortaliter certum, peccare juramentum exigendo: ad instantiam actoris; quia sic acquiescit petitioni quam scit divinæ Majestati injuriosam esse: hæc tamen doctrina, non videtur facilè posse conciliari cum citatis S. Thomæ verbis. Non docet S. Doctor posse Judicem, exigere juramentum ab altero, *sive sciat eum falsum* juraturum, sive nesciat: docet insuper in hac hypothesi non peccare Judicem, sed eum *ad cujus instantiam* exigitur juramentum; ergo supponit utrique constare de futuro alterius perjurio. Quidquid sit, rarò exigere videtur *ordo juris* ut Judex petat juramentum ab eo, quem tum ipse, tum actor pejeraturum esse præscirent.

Hic duo notanda: 1mo. non esse licitum Judici in ulla causa juramentum exigere ab utraque parte: * hæc enim consuetudo *impia est*, quia *sinè dubio ex duobus contra se jurantibus, unus perjurus efficitur.*

2do. Aliquos esse gravis necessitatis casus in quibus possit etiam privatus juramentum ab eo exigere quem scit pejeraturum: putà si in aliquo contractu exactio juramenti necessaria sit vel utilis, ut contrahens per Judicem cogi possit ad standum contractui. Si verò nulla similis causa subsit non est exponendus quispiam periculo perjurii. Hinc meritò vetitum est cap. 3. *De cohabit. Clericorum, &c.* nè Episcopi à Clericis exigant juramentum de dimittendis concubinis, cùm vehemens præsumptio, sit futurum ut non stent juramento: unde improbanda est agendiratio Confessariorum, qui compellunt pœnitentes ad jurandum se ab iis abstenturos delictis in quæ facilè labuntur.

ARTICULUS QUARTUS.

De Juramento cum amphibologia, & restrictione.

AMphibologia, seu æquivocatio, est sermo ambiguus, sive est locutio habens sensum duplicem, v. g. *Aio te Æacida Comanos vincere posse.*

Restrictio mentalis, est sermonis externi determinatio ad alium sensum quam quem præseferunt verba nudè & absolutè prolata. Duplex est restrictio: altera strictè, altera latè mentalis. Prima residet in sola mente, nec exteriùs verbis, signis, aliisve circumstantiis manifestatur; ut si mutuum petenti respondeas, *Non habeo pecuniam*, subaudiendo interiùs, *quam tibi dare velim.* Secunda, vel ex modo loquendi, vel ex circum-

* *Concilium Valent. III.*

circumstantiis, vel ex usu percipi potest ab audiente; ut si interoganti an pœnitens tuus tale crimen commiserit, respondeas, *Nescio.* Jam quæritur an æquivocatio licita sit.

Conllusio. Usus restrictionum purè mentalium semper & pro quocumque casu est illicitus, sive in judicio, sive extra; & qui iis utitur cum juramento, perjurii reus est. Idem dicendum de juramento cum amphibologia.

Prob. 1mo. Ex Scriptura Psalm. 14. *Domine, quis habitavit in tabernaculo tuo? qui loquitur veritatem in corde suo... qui jurat proximo & non decipit.* Psam. 23. *Quis ascendet in montem Domiui?... qui non juravit in dolo proximo suo.* Sed qui jurat cum amphibologia & restrictione, proximum decipit, & jurat in dolo; ergo perjurus est, *cùm perjurium sit nequiter decipere credentem.* ex Can. 1. XXXII. q. 2.

Prob. 2do. Ex Patribus. S. Augustinus Epist. 125. aliàs 224. *Perjurii sunt, qui servatis verbis expectationem eorum, quibus jurandum deceperint:* atqui expectationem hanc decipiunt, qui ità ambigue jurant, ut aliud sentiant, aliud ab aliis intelligi velint; ergo.

* Item S. Doctor Lib. contra mendacium, cap. 18. hunc sibi casum proponit, *Ecce gravi morbo periclitatur ægrotus, cujus jam vires ferre non possint, si ei mortuus unicus & charissimus filius nuntietur; à te quœrit an vivat, quem vitam finisse tu nosti. Quid respondebis? quando quidquid aliud dixeris; præter unum de tribus, aut mortuus est, aut vivit, aut nescio, nihil aliud credit ille quàm mortuum...* Ex aliis autem tribus *duo falsa sunt, vivit, & nescio, nec abs te dici possunt nisi mentiendo. Illud autem unum verum, id est, mortuum esse si dixeris, & perturbati hominis mors fuerit subsecuta, abs te occisus esse clamabitur.* Atqui si Augustinus licitum credidisset restrictionis mentalis usùm, saltèm cùm agitur de impedienda hominis morte, non dixisset, ex tribus illis duo esse falsa, *vivit,* & *nescio,* eaque dici non posse *nisi mentiendo:* jam enim falsa non essent, si sinè mendacio dici possent cum restrictione mentali: verè enim diceretur moribundo patri, *Vivit* filius tuus, intelligendo *secundum animam;* verè diceretur, *Nescio,* subaudiendo, *ut tibi dicam;* ergo æquivocationum subtilitatem nesciebat Augustinus, cujus responsio ad propositum casum tota hæc est: *Non me movet..... quòd, nobis mentiri nolentibus, & hominibus vero audito morientibus, homicida dicatur veritas.*

Prob. 3tio. Ex censura adversùs sequentes propositiones lata ab Innocentio XI. anno 1679. & à Clero Gallicano anno

1700.

1700. Prima ſic habet: *Si quis vel ſolus, vel coram aliis, ſive interrogatus, ſive propria ſponte, ſive recreationis cauſa, ſive quocumque alio fine, juret ſe non feciſſe aliquid quod revera fecit, intelligendo intra ſe aliquid quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec eſt perjurus.* Secunda hæc eſt: *Cauſa juſta utendi his amphibologiis, eſt quoties id neceſſarium, eſt aut utile ad ſalutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium actum virtutis,* &c. Tertia ſic habet: *Qui mediante commendatione, vel munere, ad Magiſtratum, vel Officium publicum promotus eſt, poterit cum reſtrictione mentali præſtare juramentum, non habito reſpectu ad intentionem exigentis.* Prædictæ verò propoſitiones ſunt juxta Clerum Gallicanum, *temerariæ, ſcandaloſæ, pernitioſæ, erroneæ, mendaciis, fraudibus, & perjuriis viam aperiant, & ſacris Scripturis adverſantur.* Hanc quoque Sanderi propoſitionem, *Patriarchæ & Prophetæ, Angeli, ipſe Chriſtus, amphibologiis & reſtrictionibus mentalibus uſi ſunt.* Sic notavit idem Clerus Gallicanus: *Hæc propoſitio ſcandaloſa eſt, temeraria; myſticè, propheticè, parabolicè dicta, vel tacita; cum vulgaribus geſtis confundit, SS. Patrum acta ludibrio vertit, ipſis etiam Angelis injurioſa, erga Chriſtum contumelioſa & impia.*

Prob. 4to. ratione. Mendacium nullo in caſu licitum eſſe poteſt: atqui reſtrictiones purè mentales vera ſunt mendacia. Nam ex S. Auguſtino Lib. *De mend.* cap. 3. *Ille mentitur qui aliud habet in animo, & aliud verbis,* vel quibuſlibet ſignificationibus enuntiat: ſed qui reſtrictionibus mentalibus utitur, allud habet in animo, &c. imò non utitur reſtrictionibus, niſi ut alter aliud concipiat, quàm ipſemet concipit.

Confirm. Quia uſus hujuſmodi reſtrictionum non minùs ſocietati, & vocum inſtitutioni adverſatur: quàm ipſummet mendacium. An non enim æquè me fallit qui dicit: *Non habeo pecuniam,* ſubintelligens, *tibi dandam,* quàm qui rotundè & palam dicit: *Non habeo pecuniam.*

Obj. 1mo. Illud licitum eſt, quo uſi ſunt viri Sancti DEO non redarguente; quòdque uſurpatum eſt ab ipſo Chriſto: atqui... Prob. min. 1mo. enim. * *Cùm* Abraham *prope eſſet ut ingrederetur Ægyptum, dixit Saraï uxori ſuæ: Dic, obſecro te, quoòd ſoror mea ſis, ut bene ſit mihi propter te, &c.* Idem fecit Iſaac Geneſ. 26. *Ne fortè interficerent eum Ægyptii:* atqui hic Abraham & Iſaac in ambiguo ſororis nomine ludunt. Abraham enim prævidebat quod reipſa evenit, futurum ſcilicet ut ſua hæc verba: *Soror mea eſt,* alio ab Ægyptiis ſenſu intelligerentur quàm quo ab ipſomet proferebantur: nec prævidebat

* *Geneſis* 12.

videbat modò, ſed & intendebat, nè ab Ægyptiis interficeretur. Neque tamen hanc ſervi ſui agendirationem improbavit Deus, ſed è contra *flagellavit Pharaonem plagis maximis .... propter Saraï* quam tulerat.

2do. Geneſ. 27. Jacob Matris conſilium ſecutus, ut benedictionem Eſaü arriperet, dixi Patri ſuo: *Ego ſum primogenitus tuus Eſaü: feci ſicut præcepiſti mihi: comede de venatione mea &c.* atqui hæc nonniſi æquivocationis & reſtrictionis mentalis ope, à mendacio excuſari poſſunt. Jacob enim nec erat Eſaü primogenitus Iſaac: nec impleverat præceptum Patris, cùm nihil ei ab Iſaac imperatum fuiſſet, nec ullam attulerat venationem.

3tio. Idem exemplum ſæpiùs à Chriſto datum eſt. Marci 13. interrogatus à Diſcipulis de die Judicii, reſpondet: *De die illo, vel hora nemo ſcit, neque Angeli in Cœlo neque Filius,* ſubaudiendo mentaliter *ad prodendum,* ut ipſe interpretatur Auguſtinus: quidni ergo interogatus homo à ſicario qui alium ad mortem quærit reſpondere queat, ſe neſcire ubi ſit, ſubaudiendo, *ad manifeſtandum?*

Joan. 11. Dixit Jesus: *Lazarus amicus noſter dormit, ſed vado ut à ſomno excitem eum:* atqui hæc propoſitio æquivoca eſt, & ſciebat Chriſtus eam aliter à Diſcipulis ſuis intelligendam eſſe, ac ipſe intelligeret. Loquebatur enim *de morte ejus; illi autem putaverunt quia de dormitione ſomni diceret.*

Joan. 2. *Solvite Templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Porrò vox hæc *Templum,* in ſignificatione obvia tam ad minùs ſignificabat Templum Hieroſolymitanum, quo ſenſu eam accepêre Judæi, quo ipſum Chriſti Corpus.

R. Generatim 1mo. hiſce argumentis grande hinc creari præjudicium quòd iiſdem prorſus uterentur Priſcilianiſtæ, ſtrenui mendaciorum defenſores; prout docet S. Auguſtinus Lib. contra Mendacium cap. 2.

2do. Ex facto Abrahæ, & Jacob, nihil firmi concludi poſſe, quia certum non eſt eos ab omni etiam veniali mendacio immunes fuiſſe. Non deſunt quidem Patres, ut Auguſtinus, qui hos Patriarchas nihil admiſiſſe malè contendant; ſed neque etiam deſunt, qui cum SS. Chryſoſtomo & Ambroſio, eos plùs aut minùs deliquiſſe putent.

R. 2do. Agendirationem Abrahæ poſſe à mendacio excuſari. Non enim mentitur, qui reticet aliquid veri, ſed qui falſum dicit: atqui Abraham ſolùm ſuppreſſit aliquid veri: *Neque enim,* aït Auguſtinus Lib. 23. contra Fauſtum cap. 3. *utrùm ejus uxor eſſet interrogatus, non eſſe reſpondit; ſed cùm ab eo quæreretur quid ei eſſet illa mulier, indicavit ſororem,*

non

non negavit uxorem: quod tam facere potuit illæsâ veritate, quàm pòssit qui *incognitò* peregrinatur, se Marchionem dicere, cùm sit Marchio non autem se Regem profiteri, licèt Rex de facto existat.

R. 3tio. Ad factum Jacob, illud nè ipsis quidem adversariis inservire posse; quia si res literaliter intelligatur, Jacob Patrem suum in materia justitiæ decipere voluit, quod omnes illicitum fatentur. Necessum est igitur ut in tota Jacob agendiratione grande agnoscant mysterium, prout agnoverant *SS.* Patres & ipse Isaac, qui benedictionem à Jacob quasi subreptam, eidem eis confirmavit verbis; *Benedixi ei, & erit benedictus.* Sed quare in his mysteriis nihil suberit mendacii? Quia ut homines verbis nunc naturali, nunc figurato sensu utuntur sine mendacio; sic Deus ipsâ Patriarcharum persona, atque eorum actionibus tanquam rerum futurarum figuris utebatur: & has quidem figuras Isràëlitæ spirituales à Domino edocti facilè intelligebat. Hæc *si mendacia dixerimus, omnes etiam parabolæ ac figuræ...* in quibus *aliud ex alio est intelligendum, dicentur esse mendacia; quod absit omnino,* aït Augustinus Lib. de Mend. cap. 10, Verè igitur & æquè sentiunt qui docent ex rebus adeò sublimibus & propheticè gestis nihil colligi posse in gratiam eorum quæ fiunt in commercio civili; prout docuit Clerus Gallic. anno 1700. Et verò an non simplex Judæus credidisset mentiri Davidem, cùm aïebat Psal. 21. *Foderunt manus meas, & pedes meos... diviserunt sibi vestimenta mea, &c.*

Quod spectat ad textus ex Evangelio desumptos, nego ex iis quidquam colligi posse quod amphibologiis, aut restrictionibus mentalibus faveat.

Quod dicit Christus se nescire Judicii diem, quia scilicet non expediebat ut eum manifestaret, nè umbram quidem habet restrictionis mentalis, quia horumce verborum sensum statim intelligere debuerunt Apostoli, utpotè qui scirent nihil esse quod Christum lateret; quemadmodum cùm dixit Deus ad Abraham: *Nunc cognovi quòd times Deum,* statim sentire debuit ille Patriarcha, non tunc tantùm Deum notum fuisse amorem quo ipsum prosequebatur.

Nihilo validius est argumentnm quod desumitur ex Joan. 2. Christus enim dicendo, *Templum hoc,* Corpus suum aliquo signo, ut manu ad pectus admota demonstrabat, ut notant Interpretes.

Quod attinet ad verba Christi de Lazaro, 1mo. nihil à consueto Judæis sermone recessit Christus, quia Hebræi mortem dormitionis nomine exprimere solebant; hinc illud frequens in Scriptu-

in Scripturis: *Dormivit cum Patribus suis;* 2do. usque adeò clara erant Christi verba, ut mirum sit hìc aberasse Discipulos: an enim probabile videri poterat Christum confecturum esse longum & periculosum iter, ut hominem à communi somno excitaret? 3tio. Statim ut sensit Christus verba sua non intelligi ab Apostolis eo quo dicebat sensu, mentem suam aperuit: *Tunc ergo dixit eis Jesus manifestè, Lazarus mortuus est.* Ità se gerant adversarii, & eas tantùm permittant æquivocationes quæ statim explicentur, difficultas præsens multùm imminuetur, vel potiùs nulla erit.

Obj. 2do. Doctrina quæ restrictiones mentales prohibet, innumera invehit incommoda. Nam v. g. ex ea sequitur. 1mo. Confessarium interrogatum de crimine quod in confessione audivit, peccare si respondeat se nihil de hac re audivisse; 2do. peccare feminam nobilem, quæ cùm vult manere sola, præcipit famulis ut dicant eam exiisse domo, subintelligendo, *manè*, vel *heri*; 3tio. innocentem qui morte damnandns est, non posse negare se tali noctis hora fuisse tali in loco, ubi erat cadaver, subaudiendo se hìc non fuisse ut occideret; 4to. & is quoque culpæ reûs erit à quo repetitur certa summa quam solvit, quîque ad hanc iterum solvendam damnabitur, nisi æquivocè dicat se mutuum non accepisse, intelligendo se non accepisse ad mentem Judicis qui non interrogat de mutuo simpliciter, sed de mutuo quod adhuc restituendum sit.

R. Doctrinam quæ mendacia officiosa vetat, magnis quoque incommodis obviam esse, & tamen tenendam. Quod spectat ad incommoda in objectione recensita.

Dico 1mo. Confessarius vel interrogatur ab homine, qui confessionis sigillum tangere nolit, vel ab impio, qui de iis etiam interroget quæ in confessione audiri potuerint. Si primum, quod quidem inter Catholicos supponi debet, negare debet se quidquam de tali crimine audivisse; neque id negando mentietur, quia nec interrogatio, nec responsio attingunt res ex sola confessione cognitas. Si secundum, confessarius hoc unum respondere debet, se nihil respondere posse, idque etiamsi pœnitens tale crimen confessus non esset. Quia alioqui consentiret impiæ interrogationi.

Dico 2do. Nunc saltèm in his patribus, inter viros probos usu communi & omnibus noto receptum esse, ut hæc verba, *Dominus*, vel *Domina domi non adsunt*, hoc solùm significent eos actu videri non posse. Quòd si hoc receptum non esset; mentirentür tum domini, tum famuli qui dominos adesse negant; ut & dubio procul mentiuntur qui ut dominos magis excusent, addunt eosdem in hunc vel illum locum se contulisset.

Dico

Dico 3tio. Hominem mori potiùs debere quàm mentiri; * mentitur autem qui dicit se tali hora tali in loco non fuisse quia utitur restrictione purè mentali, quam Judex ex nulla potest circumstantia detegere. Eadem de causa non licet injecta in peram manu dicere non esse hîc eum qui ad mortem quæritur.

Dico 4to. Perjurum esse eum qui accepto Mutuo, jurat se mutuum non accepisse, quia illud reddiderit; non enim interrogatur an reddiderit sed an acceperit. Cùm autem negat simpliciter se recepisse, nulla est circumstantia quæ restrictionem ejus Judici manifestet.

Qod spectat ad restrictiones latè mentales, eas Theologi etiam strictiores, pro licitis habent, quia nempè vel ex consuetudine, vel modo loquendi, vel ex circumstantiis deprehendi possunt, unde non impediunt quominùs sermo exterior, attentis omnibus circumstantiis omnino verus sit, & cum animo consentiat. Hic tamen cavendum 1mo. nè in praxi nimia hujusmodi restrictionibus detur extensio, & nè latè mentales dicantur quæ sunt verè & strictè mentales; 2do. ut qui interrogat possit rèipsa detegere ex circumstantiis, putà ex modo quo jocosè vel ironicè loqueris aut personæ circumstantia, nolle te nudè aperire quid sentias; 3tio. ut non passim, sed gravibus ut plurimum de causis ad eam artem confugias; quia faciliùs in materia levi deciperes, quàm in graviore; ubi qui interrogat statim advertere potest curiositatis suæ injustitiam; 4to. & ut aliter extricare te nequeas; simpliciter enim accipiuntur verba illius qui qua voluerit via elabi potest.

ARTICULUS QUINTUS.

De causis & obligatione Juramenti.

CErtum est 1mo. causam finalem juramenti esse; tum DEI cultum, quia qui per DEUM jurat, profitetur DEI testimonium omni testimonio majus esse, quod in DEI honorem vergit; tum veritatis confirmationem, quia ex Hebr. 6. *Omnis controversia* hominum *juramento finitur.*

Certum est 2do. juramenti causam efficientem esse tum DEUM, qui, *quoniam neminem habuit per quem juraret majorem, juravit per semetipsum*, Hebr. 6. tum Angelos bonos, qui Apocal. 10. jurant *per viventem in sæcula.* Tum homines, ut hodierna, eaque frequentior experientia docet. Athei tamen, si qui sint, & Pagani, ratione statûs in quo sunt, non jurant, quia

* *Henno.*

quia veri Dei nomen invocare non possunt; unde nec verè perjuri sunt, sed tantùm ratione conscientiæ erroneæ.

Certum est 3tio. nec verba, nec alios speciales ritus ad juramentum absolutè requiri; quia hæc neque necessaria sunt in ordine ad Deum qui mentium inspector est; neque in ordine ad hominem, cui sufficiunt signa verbis æquivalentia.

Certum est denique, juramenti materiam esse aliquid contingens, & non manifestum: res enim necessariæ, aut evidentes, non indigent confirmari juramento.

Superest igitur ut dicamus de obligatione, præcipuo juramenti effectu. Hic verò non agitur de juramento assertio, quod solùm obligat ad dicendas res ut sunt vel fuerunt; sed de promissorio circa quod quæritur, 1mo. quâ ex virtute obliget; 2do. in quâ materia; 3tio. an etiam obliget cùm fit ex metu, errore aut dolo; 4to. an obliget eum qui juravit sine intentione se obligandi, vel rem juratam exequendi; 5to. demum an obligatio juramenti sit personalis nec ne. Quæ antequam solvantur.

Not. 1mo. Juramentum promissorium duplex secerni; unum quod dicitur *confirmatorium*; aliud quod dicitur *per se stans.* Primum supponit aliquam obligationem præviam, ut cum quis juramento confirmat votum quod emisit; secundum nullam præviam supponit obligationem, ut cùm quis jurat se executurum id quod simpliciter proposuit, aut id ad quod aliunde non tenetur, ut v. g. se soluturum usuras.

Not. 2do. Materiam triplicem hic distingui; malam scilicet, bonam, & indifferentem.

Not. 3tio. Metum justè vel injustè incuti; errorem esse vel circa rei substantiam, vel circa accidentia, Vide Tomo II. Tract. de Contract. Par. 1. cap. 3. art. 2. & 3.

Not. 4to. Triplex in juramento promissorio distinguitur intentio, prima est jurandi; secunda, se obligandi; tertia, exequendi. Sit jam

Cnoclusio I. In juramento per se stante unica solum reperitur obligatio; in confirmatorio autem duplex aut triplex.

Prob. Quia prius juramentum obligat solùm ex virtute religionis; posteriùs verò obligat ad aliquid ad quod jurans jam anteà obligabatur; ergo in hoc juramento, vel potius in actu de quo juratum est, multiplex occurrit obligatio.

Conclusio II. Juramentum de re bona obligat; secùs si sit de re mala, vel indifferenti, nisi hæc vergat in commodum tertii.

Prob. 1. pars. Quia juramentum vel nunquam, vel in saltèm in materia bona obligat: ergo.

Porro materia bona quæ jurata est, aliquando, in meliorem pro jurantis voluntate mutari potest; aliquando non. Potest quidem, si juramentum cadit in promissionem DEO factam; quia juramentum cadens in votum, debet sequi naturam actûs cui jungitur, ex cap. 15. *De jurejur*, votum autem mutari potest in quid melius, ut infrà dicam. Et vero meritò præsumitur DEUM prioris voti & juramenti obligationem relaxare, ut aliquid sibi gratius & melius præstetur. Non potest verò si promissio jurata cedat in commodum tertii, & ab eo acceptata sit, quia promissio simplex statim ac fuit acceptata, ità obligat ut sine peccato violari non possit; ergo à fortiori obligabit si juramento fuerit confirmata. Hinc qui juravit se certam alicui daturum esse pecuniæ summam, non potest hanc negare, ut eandem pauperibus conferat licèt hoc in se melius sit; quia jam alii strictè debita est.

Quòd si promissio jurata, acceptata non fuerit, ea utique non obligabit, quia juramentum easdem patitur exceptiones, ac ipsa res quæ eo confirmatur, ergo cùm promissio semper fiat sub hac conditione, *si acceptetur*, non potest obligare cùm acceptata non est; ergo nec obligat juramentum eidem promissioni superadditum.

Prob. 2. pars. Tum ex Reg. 58. Juris in 6. *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum;* tum quia si juramentum de re mala obligaret, jam obligaretur quis ad peccandum saltèm venialiter; quod repugnat.

Obj. 1mo. Levit. 5. præcipitur ut *anima quæ juraverit ut malè quid faceret, vel benè* si non fecerit, *agat pænitentiam pro peccato;* ergo juramentum de re mala obligat.

R. neg. conseq. Hæc enim verba; *ut malè quid faceret,* non intelligunt de malo culpæ sed de malo pœnæ, ità ut sensus sit pœnitentiam ab eo faciendam esse qui sibimetipsi aut aliis, putà filiis, domesticis, peccatoribus, justam quam juraverat pœnam non intulit.

Obj. 2do. Juramentum à Josue factum in fœdere cum Gabaonitis inito, erat de re mala, & à DEO prohibita Deuter. 7. atqui tamen Josue existimavit se eo juramento teneri; ergo.

R. neg. maj. Neque enim prohibitum erat Israëlitis fœdus omne cum Gentibus, sed cum iis tantùm quæ populo DEI resisterent; tales autem non erant Gabaonitæ, qui ad DEI cultum parati erant.

Eodem modo solvitur argumentum quod aliqui depromunt ex facto Israëlitarum, qui Judicium cap. ult. se se jurejurando obligant ad non dandas filiis Beniamin filias suas in uxores; dici enim potest vel juramentum hoc fuisse de re licita, ut

sentiunt

sentiunt multi; vel si fuerit de re illicita, graviter peccasse eos qui illud emiserunt; nec reipsa, sed solum ex erronea conscientia, ad illud implendum fuisse obligatos.

Ex his colliges non obligatum iri juramento 1mo. eum qui promisisset latroni se eum non esse Judici denuntiaturum, si eum denuntiare præcepti esset; quia non denuntiare furem quem lex justa denuntiari jubet, verum est peccatum; 2do, qui juramentum emitteret contra votum aut juramentum præcedens; nisi tamen posterius, juramentum esset de re Deo magis accepta; 3tio. qui jurasset contra leges in gratiam boni publici conditas, quales eæ sunt quæ vetant nè arma ad hostes deferantur, aliter dicendum si lex non nisi in favorem privatorum introducta fuerit, quia potest quisque iis quæ in gratiam sui constituta sunt, renuntiare. Hinc tametsi mulier quæ pro alio fidejubet, non obligetur, quia id vetat Senatusconsultum Velleianum, obligabitur tamen si fidejussionem suam juramento confirmaverit.

Prob. 3. pars. Juramentum de re indifferenti, id est, quæ honestum finem non habet, est eo ipso de re mala, ut docet sanior opinio: atqui tale juramentum non obligat ex dictis; ergo.

Confirmatur; quia ut juramentum *non est vinculum iniquitatis*, sic neque rerum vanarum vinculum est; nec velle potest Deus eas ob sui nominis reverentiam fieri; ergo.

Aliud esset, si res in se indifferens, bona esset ex fine. Sic qui juravit se alterius ædes non ingressurum, nè in eisdem peccet, juramento tenetur. Idem est si res ex se indifferens, cedat in favorem tertii, ut si jurasti te nullas merces empturum nisi à Titio, quia honestum est servare promissionem proximò factam quæ eidem utilis & grata est: porrò juramentum de opere honesto obligat.

Conclusio III. Juramentum non obligat, si fiat ex errore vel dolo circa rei substantiam.

Prob. Non valet juramentum cuï deest consensus substantialis; sed ubi est dolus aut circa substantiam rei.... quia jurans non habet intentionem jurandi rem circa quam errat, sed aliam diversæ naturæ. Unde si jures te daturum vas quod æneum credis, cùm sit aureum, non teneris juramento: & id verum est sive error sit antecedens, quo nempè sublato non jurares; sive sit concomitans, quo etiam sublato jurares; quia uterque error tollit consensum actualem.

Error verò circa circumstantias communiter non irritat juramentum, sicut nec irritat contractus. Si tamen circumstantia aliqua intenderetur per modum intrinseci, tunc irritum

 esset

esset juramentum, quia deesset consensus in aliquid primariò intentum. Hinc licèt divitiæ & virginitas sint circumstantiæ quarum defectus matrimonii contractum non irritat, si quis tamen eas circumstantias ità intenderet, ut iis sublatis nollet valere contractum, reipsa & coram DEO non staret talis contractus, etiam juramento confirmatus.

CONCLUSIO IV. Juramentum sine intentione jurandi non obligat per se; obligat verò si adsit intentio jurandi, quamvis absit intentio se obligandi, vel implendi id quod juratum est.

Prob. 1. pars. Quia, ut suprà diximus, juramentum sine jurandi intentione, non est verum juramentum, sed fictio juramenti. Ergo reipsa non obligat; sicut non obligat *promissio quæ* DEO *fit ore & non corde* quia *talis* promissio *apud Deum non est votum*, ut docet S. Thomas in 4. dist. 38. q. 1.

DIXI, non obligat *per se* seu in ratione juramenti verè interioris: quia plerumque obligat ex alio capite, nimirum ut vitentur injustitia & scandalum. Imò tale juramentum ex virtute etiam religionis impleri debet, hoc sensu quòd præceptum naturale religionis obliget ad tuendum DEI honorem; quod non fiet, nisi præstetur quidquid rationabiliter ab aliis credi potest divino testimonio confirmatum fuisse.

Prob. 2. pars. Qui vult causam necessariò vult ejus effectum, si effectum hunc impedire non possit; sed qui jurat, ponit causam à qua sive velit, sive nolit, sequitur obligatio. Qui enim jurat cum vera jurandi intentione, eo ipso adducit DEUM in testem assertionis suæ de futuro: atqui eo ipso quo DEUS adducitur in testem assertionis alicujus de futuro vera incumbit obligatio faciendi assertionem hanc veram; ergo nemo ab hac obligatione liberari potest per quamcumque voluntatem se se non obligandi.

Confirm. Qui vult jurare assertionem de præsenti vel præterito, reipsa perjurus est, quantumcumque obligari nolit ad dicendum verum; ergo & qui jurat assertionem de futuro, non potest non obligari ad eam faciendam veram, etiamsi maximè velit ad id non obligari.

Obj. Homo per proprios actus non obligatur, nisi voluntate sua; ergo si voluntas resistit, non potest induci obligatio.

R. dist. antec. Homo non obligatur nisi voluntate sua, si de iis agatur contractibus, quorum substantia consistit in ipsamet obligatione, & qui consequenter sine voluntate se obligandi subsistere non possunt, C. si sermo sit de iis actibus quorum ratio & substantia non consistit in obligatione, & ex quibus obligatio sequitur tanquam effectus, N. Tales enim actus obligationem inducunt, etiam renitente hominis voluntate: sic

qui

qui vult proximo damnum inferre restituendi obligationem contrahit etiam invitus; qui vult peccare; eo ipso, velit, nolit, obligationem contrahit pœnitendi; ergo & à pari qui vult jurare, vult reipsâ obligari: nequè verò voluntas ejus quæ circa obligationis fundamentum non resistit, circa consectaria, juramenti resistere potest.

Prob. 3. pars: 1mo. Quia si veram contrahit obligationem qui jurat cum animo se non obligandi; à fortiori eam contrahit cui solùm deest voluntas id quod juret adimplendi; 2do. quia sicut contractus emptionis non desinit obligare, quamvis desit intentio solvendi; ità nec desinit juramentum obligare, quamvis desit intentio exequendi.

Conclusio V. Aliqua juramenti obligatio transit ad hæredes, aliqua non transit.

Prob. In juramento promissorio de quo agimus, duo secerni possunt: 1mo. ipsa promissio alicui facta; 2do. divini nominis invocatio ad faciendam fidem. Atqui promissio si licita & acceptata fuerit, transit ad jurantis hæredes; ut qui succedant in onera realia defuncti: invocatio verò Dei quæ jurantem obligat ex religione, est vinculum personale, quod qua tale ad hæredes non transit; unde si hæredes jurata defuncti pacta non servent, perjuri non erunt, sed injusti duntaxat.

Quæres an per procuratorem jurari possit.

R. affirm. 2do. Quia potest quis per alium quod potest per seipsum, nisi lex resistat, ut nulla hic resistit; 2do. quia tam juramentum per procuratorem fieri potest, quàm matrimonium, cùm hujus obligatio maximè sit personalis, atqui, &c.

Hîc nota procuratorem juramenti non posse sinè speciali mandato, quod mandans non revocaverit. Ceterùm procurator, nisi doli particeps sit, non erit perjurus, si is cujus nomine juravit, juramentum non servet.

An & prout obliget juramentum conditionale, inferes ex iis quæ dicam de Voto art. 6.

ARTICULUS SEXTUS.

De Juramenti promissorii interpretatione.

Circa juramenti interpretationem quasdam tradémus regulas cum Suare cap. 32.

Prima. Quoties aliquis certus est de intentione quam jurando habuit, nulla opus est interpretatione in conscientiæ foro; quia juramenti obligatio potissimùm à jurantis intentione pendet. Interpretatio igitur tunc tantùm necessaria est, cùm ju-

rans ſatis explicare non poteſt quam habuerit intentionem; tuncque verba quibus inter jurandum uſus eſt, penſari debent, & intelligi prout ſtatim dicemus.

Secunda. Juramentum explicandum eſt juxta naturam actûs cui adjungitur. Ratio eſt, quia juramentum non facit ut obligatio ad plura ſe extendenda objecta, ſed ſolùm ut ſit intenſivè major circa objectum, quod promiſſum eſt; ergo illud objectum, eaſdem poſt juramentum conditiones & exceptiones habet quas ante juramentum habuit: unde ſi ſponſalia juraveris, non magis teneris ad ea ſi ſponſam poſtea fornicari contingat, quàm ſi non juraſſes. Si juraveris te ſoluturum, * quod debes, imples juramentum utendo juſta compenſatione, qua ante juramentum uti potuiſſes. Excipe niſi intùs aut exteriùs compenſationi cuilibet renuntiaſſes, niſi etiam ſponſa ante ſponſalia in fornicationem tibi notam incidiſſet, quia, qui probavit alteriùs mores, non poteſt poſteà reprobare, ait Gloſſa.

Hic notanda duo: Primùm, ſi promiſſio cedat principaliter ad cultum DEI putà ſi agatur de dandis Eccleſiæ ornamentis, aut de ſervanda inter conjuges caſtitate, nullam eſſe ſubintelligendam, conditionem, ſed debere ſervari juramentum, licèt vel Parochus malè ſe gerat erga promittentem, vel alter conjux caſtitatem non ſervet. Secundum, id quod dictum eſt, juramentum ſequi naturam actûs cui adjungitur, non ità intelligi ut ſi actus in ſe nullus ſit, juramentum etiam ſit nullum, ſed ità ut actus qui nudè ſumptus certas habet conditiones eaſdem patiatur etiam cùm juramento confirmatus eſt. Quod autem valere poſſit juramentum, etiamſi non valeat actus circa quem interponitur, patebit ex iis quæ dicam Tomo II. Tract. de Contract. cap. 4. art. 2. Concl. 5.

Tertia Juramentum quoad obligationem ſuam ſtrictè interpretandum eſt, quantùm materia ejus & verba promiſſionis permiſerint. Ratio eſt, quia onera quantum fieri poteſt reſtringenda ſunt; porrò magnum eſt onus juramenti, ob perjurii periculum.

Hinc colliges, 1mo. juramentum ſervandi ſtatuta Communitatis, intelligi tum de iis quæ vigent actu, aut neceſſariò vigere debent, tum de iis quæ jam edita ſunt, non de edendis, niſi aliud aliundè conſtet: hæc enim reſtrictio rationi & prudentiæ conſentanea eſt, cùm futura valdè incerta ſint. Si tamen novum ſtatutum ad ſolam ſtatuti veteris declarationem concederetur; tunc novum, utpotè quòd reipſa novum non eſſet, eadem qua vetus religione ſervari deberet. Aliud eſſet de ſtatuto, Superioris vel conſuetudinis authoritate renovato, eſſet enim verè novum ſtatutum, ejuſque conditionem ſequi deberet.

2do.

* *Cap. 25. De jurej.*

2do. Eum qui jurat se alteri pariturum, non teneri ad illicita, vel ad ità difficilia, ut verisimiliter cadere non potuerint in jurantis intentionem.

3tio. Eum qui juravit residentiam abesse posse in casibus jure concessis, ex cap. 13. *De Clericis non resid.*

4to. Juramentum de servando secreto in Capitulo, vel Conventu, intelligi si materia secretum postulet, vel si secretum servari possit sinè gravi alterius detrimento. Unde qui gestam in Capitulo rem gravis momenti pervulgat, graviter, qui levem, leviter delinquit: non quòd leviter solùm in levi materia obliget juramentum; sed quia cùm sit in favorem tertii, pro gradu voluntatis ejus & non aliter obligat.

Quarta. Juramentum interpretandum est juxta conditiones eidem ex communi prudentum sensu affixas, ut sunt ista: Hoc faciam *si potero; si licitum sit, si juramentum non relaxetur ab eo in cujus gratiam factum est: si servari possit salvo superiorum jure: si materia notabiliter mutata non fuerit, &c.*

ARTICULUS SEPTIMUS.

De causis quæ Juramenti obligationem impediunt vel tollunt.

Causarum quæ impediunt ne juramenti obligatio contrahatur, aliæ se tenent ex parte materiæ ut si res de qua juratur sit impossibilis, indifferens, aut conjuncta peccato; de quibus suprà: aliæ se tenent ex parte personæ: & hæ duæ sunt, nempè defectus libertatis, & resistentia legum.

Defectus libertatis impedit nè juramentum promissorium obligationem inducat, quia obligatio illa, utpotè quæ fit sub peccato mortali; requirit deliberationem quæ ad peccandum mortaliter necessaria est. Sed quia voluntarium & libertas ad peccandum mortaliter necessaria, subsistere possunt cum vi & metu; sequitur juramentum quod à latrone v. g. per vim vel metum extortum est, impleri debere, nisi ejus relaxatio à superioribus obtineatur, ut obtineri facilè potest. Quod si fur solers exegerit juramentum, quo sponderetur ullam unquam petitum iri dispensationem, sequendum est id quod docui in Tract. de Contractibus, loco citato.

Resistentia legis impedit etiam nè juramentum obliget, quia efficit ut juramentum sit de re legitimè prohibita, sive juranti, sive illi cujus in gratiam juratur. Sic Trid. Sess. 25. cap. 16. *De Regularibus*, vult ut *nulla renuntiatio aut obligatio antea facta, etiam cum juramento, vel in favorem cujuscumque cau-*

ſæ piæ, valeat, niſi cum licentia Epiſcopi, ſive ejus Vicarii fiat, intra duos menſes proximos ante profeſſionem, &c.

Quod ſpectat ad cauſas quæ efficiunt ut juramentum obligare deſinat, eæ ſolent quinque recenſeri.

Prima eſt notabilis mutatio materiæ; porrò materia notabiliter mutata præſumitur, quoties veriſimile eſt ex communi ſapientum judicio, hominis prudenter jurantis intentionem ſe ſe non extendiſſe ad eam pro ſtatu in quo nunc eſt. Quapropter cùm in his facilis ſit error, jurans nihil determinabit inconſulto viro prudente; quin & Confeſſarius ipſe in dubio recurret ad Epiſcopum cujus eſt juramenta interpretari. Interim generaliter loquendo, materia notabiliter mutata dici poteſt, ſi facta ſit impoſſibilis phyſicè aut moraliter, ſi illicita, aut majoris boni impeditiva. Unde non tenetur juramento, qui promiſit ſummam, quam largiri non poteſt ſinè notabili ſtatûs ſui diminutione: nec is itèm cuï prohibetur à Superiorè juaamenti executio; nec demùm pater qui pœnam filio commrnatus erat, ſi is ità mores emendaverit, ut jam punitio plùs noicitura quàm profutura meritò judicetur. Quòd ſi materia ex parte impoſſibilis evaſerit, & ex parte poſſibilis remaneat, obſervari debet juramentum qua parte materia ejus poſſibilis manet, ſi tamen hæc ab alià ſeparari poſſit; quia *utile non debet per inutile vitiari.*

Secunda cauſa juramenti obligationem perimens, eſt remiſſio etiam tacita, modò injuſtè extorta non fuerit, & de remittentis intentione conſtet. Verùm remiſſio hæc locum non habet, ſi quod juratum eſt cedat in utilitatem tertii; unde ſi duo ſibi mutuo juraverint ſe tantùm lucri in eleemoſynam daturos, non poſſunt hujuſce promiſſionis onus ſibi remittere.

Sed diſputatur, an locum habeat condonatio, cùm alicuï jurata eſt promiſſio intuitu DEI.

R. Vel promiſſio facta eſt principaliter intuitu DEI, & ſecundariò reſpectu hominis, vel è contra. Si 1. non poteſt homo condonare, cùm res de qua juratum eſt DEUM magis reſpiciat, quàm hominem; ſi 2. poteſt propter rationem oppoſitam. Sic ſi duo ſibi invicem juraverint Pſalterii recitationem pro mutua ſua utilitate, poſſunt eam ſibi invicem condonare; ſecùs ſi eam ob DEI honorem primariò intentum juraverint: unde hujuſmodi caſus non aliter quàm ex circumſtantiis reſolvi poſſunt.

Tertia cauſa eſt commutatio, quæ ſub eodem juramenti vinculo unam pro alia materiam ſubrogat; Sic tamen ut ſi materia juramenti Papæ reſervati mutaretur in aliam quæ eidem reſervata non eſſet; juramentum poſterius, etſi prioris locum

cum

cum tenens, ab Episcopo relaxari posset, prout in simili dicetur de voto. Porrò circa commutationem juramenti hæc notanda:

1mo. Juramenta in Honorem Dei facta, non possunt in quid minùs mutari alia quàm superioris autoritate; quia hæc mutatio aliquid habet dispensationis: dispensare verò solius est superioris. Verùm in aliquid apertè meliùs, modò non sit aliunde præceptum, mutari possunt solo jurantis arbitrio; quia Deus id quod meliùs est gratum habet. Aliud est de juramentis factis in gratiam proximi, quæ [modò ab eo extorta non sint: tunc enim possunt omnino relaxari] non possunt in meliùs mutari, cùm acceptata sunt, nisi id extraordinaria causa exigat.

2do. Summus Pontifex in tota Ecclesia, Episcopus verò in sua Diœcesi juramenta in quid minus commutare possunt, nisi hæc sint Apostolicæ Sedi reservata; qualia sunt 1mo. ea quæ reservantur Papæ peculiaribus locorum, Academiarum, Collegiorùmve Statutis; 2do. juramenta quæ fiunt in quinque materiis in quibus vota sunt eidem Romano Pontifici reservata, & quas recensebimus Cap. seq. Art. ultimo. Qui solùm delegatam habet potestatem vota commutandi, ut simplex Confessarius, non ideo juramenta commutare potest; & vicissim: unde duæ istæ potestates juxta Curiæ Romanæ stylum seorsim conferuntur.

Quarta causa est irritatio facta autoritate illius qui jus habet in alterum. Sic pater filii, tutor pupilli, maritus uxoris juramenta irritare possunt; quæ an & quousque vera sint, expendam Cap. seq. Art. ult.

Quinta causa est relaxatio, seu dispensatio.

Quòd autem potestas dispensandi in juramentis fuerit Ecclesiæ concessa.

Prob. 1mo. quia ad hoc duo sufficiunt, 1mo. ut hæc potestas Ecclesiæ necessaria sit; 2do. ut Christus Ecclesiæ suæ in necessariis non desit: atqui 1mo. Ecclesiæ necessaria est potestas dispensandi in juramentis, sicut & in votis. Ideo enim Respublica civilis proprias suas relaxandi leges potestatem habet, quia eædem leges sine gravi aliquorum incommodo quandoque observari non possent, cui quidem incommodo per dispensationem providam occurritur atqui pariter quandoque contingit ut juramenta sive paulò imprudentiùs, sive etiam prudenter emissa, sine gravi vel multitudinis, vel privatorum incommodo servari non possint, ob circumstantiarum mutationem quæ ab initio prævideri non potuit; uti quotidiana probat experientia; ergo Deus dispensandi in juramentis facultatem debuit

buit Ecclesiæ suæ largiri: si autem debuit; ergo & de facto largitus est.

Prob. 2do. ex Matth. 18. *Quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælis*; ex quo Ecclesia, legitima Scripturæ interpres, semper collegit se juramenta, cùm justa subest ratio, relaxare posse. Unde Alexander III. cap. 8. *De jurejur.* dicit *à pluribus prædecessoribus* suis dispensatum fuisse in juramentis per metum extortis.

Confirm. Citata Christi verba, cùm generalia sint & Ecclesiæ admodum favorabilia, tantùm extendi debent quantùm possunt, salva verborum proprietate: atqui salva verborum proprietate extendi possunt ad astruendam Ecclesiæ potestatem dispensandi in juramentis, cùm etiam extendi possint ad facultatem remittendi peccata, quæ sanè major est facultate relaxandi juramenta; ergo.

Neque sic tamen efficit Ecclesia ut DEUS vocetur in testem falsi. Sicut enim DEUS in testem falsi non vocatur, quando ob promissarii condonationem non impletur promissio jurata, sic nec vocatur in testem falsi, cùm eadem promissio ob Ecclesiæ dispensationem non adimpletur: quia tunc DEUS per Ecclesiam dicit, Permitto vel volo ut juramentum mihi factum non exequaris.

Circa dispensationem juramenti hæc notanda: 1mo. non est valida, nisi justa adsit ejusdem concedendæ ratio. Quia inferior, qualis est omnis homo respectu DEI, in lege superioris dispensare non potest sine causâ; 2do. si juramentum confirmet promissionem tertio factam, non valet dispensatio, sicut nec valet commutatio in eodem casu, ut dictum est. Fieri tamen posset in gratiam boni communis, ut promissio alicui facta relaxaretur â superiore: sic dispensari potest cum eo qui juravit se non denuntiaturum esse reum, quando ex ejus denuntiationis defectu sequi posset impunitas criminum & audacia ad scelus.

Pauca hîc addemus de adjuratione, est autem adjuratio, Contestatio seu interpositio rei sacræ, cujus reverentia intendimus aliquem permovere ad aliquid præstandum: unde adjuratio non vocat DEUM in testem; sed ejus reverentiam interponit, ut homo ipsius amore vel metu commotus, ad aliquid faciendum adducatur.

Adjuratio duplex, deprecativa quæ fit per preces, ut Rom. 12. *Obsecro vos per misericordiam Dei*; & præceptiva quæ fit cogendo, ut Matth. 26. *Adjuro te per Deum vivum ut dicas, &c.* Nemo est qui non possit adjurare etiam dæmonem, sed privatim: adjuratio enim publica solis Ecclesiæ ministris competit;

petit; nec jam in usu est ut simplex Exorcista adjuret, nisi specialiter ab Episcopo approbatus sit.

Adjuratio multiplici modo peccatum esse potest; ut 1mo. si sit de re illicita, quia tunc Dei nomen assumitur in vanum; 2do. si fiat per eum per quem fieri non debet, ut per Mahumetem; 3tio. si superiores per modum coactionis adjurentur; 4to. si dæmones adjurentur deprecativè; vel coactivè quidem, sed ad obtinenda ab eis auxilia, quia ad eorum opem recurrere non licet; 5to. si qui eos adjurant, vana ab iis & curiosa requirant; neque hæc colloquia à gravi vacarent peccato, si diutiùs protraherentur; 6to. si præbeatur dæmoni occasio aliorum peccata revelandi, quia proximi famæ consulendum est; 7mo. si certa verbis ejus fides habeatur: est enim ipse mendax & mendacii pater, Joan. 8.

CAPUT QUINTUM.

De Voto.

Circa arduam votorum materiem videndum, 1mo. quid, & quotuplex sit votum; 2do. quæ ejus materia; quis itèm vovere possit; 3tio. sitne votum opus meritorium & obligatorium, etiam cùm fit ex metu, dolo, &c. 4to. quando, & per quem debeat impleri; ubi quædam de interpretatione voti dicentur; 5to. tandem quotuplici via tollatur obligatio voti.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Votum, & quotuplex.

Votum definitur, *Promissio deliberatè Deo facta de meliori bono.*

Dicitur 1mo. *promissio*, hoc est, spontanea fidei obligatio qua quis itá se ad aliquid faciendum constringere vult, ut si id non fecerit, peccet: unde patet votum distingui à simplici proposito, vi cujus non intendit homo tam arctè obligari. Et id advertere debent confessarii propter pœnitentes qui quandoque propositum cum voto confundant; & quorum intentio attentè investiganda est, juxta illud cap. 3. *De voto. Proponens in animo quód Religionis habitum esse aliquando suscepturus ..... si plus*

non est

non est in voto processum, transgressor judicari non poteris, si non impleas quod dixisti.

Dicitur 2do. *deliberatè* facta: votum enim est lex, eàque gravis qua quis se ligat; nemo autem sine deliberatione sufficienti sese obligare censetur: unde ad votum eadem requiritur & sufficit deliberatio quæ ad peccatum mortale nisi majorem exigat Ecclesia. Quapropter rejiciendum est quod aliqui dicunt, eos quos voti pœnitet, statim ac illud emiserunt, censendos esse absque sufficienti deliberatione vovisse: tùm quia ea est hominis inconstantia, ut hunc sæpe pœniteat eorum etiam quæ cum plena deliberatione sibi proposuit; tum quia plena deliberatio uno momento haberi potest, seu circa bonum, seu circa malum, unde raro admodum contingit ut vota ex defectu deliberationis non obligent.

Hîc duo notanda, 1mo. eum qui vovet cum ea solùm deliberationis specie, quæ ad peccatum veniale sufficeret, non obligari hocce voto saltèm sub pœna peccati mortalis; 2do. eum qui vovet absque examine, rei quam vovet proportionato, peccare, & aliquando mortaliter, haud tamen tunc desinit voto obligari, cùm, ut supponimus, ex ea voverit deliberatione quæ ad peccatum mortale sufficit.

Dicitur 3tio. *facta Deo*; votum enim est actus latriæ, qui soli Deo exhiberi potest. Hinc qui regulæ suæ observantiam vovent Sanctis, intendunt vovere Deo coram Sanctis, quos in promissionis suæ testes adducunt; alioqui non fieret votum, sed solùm promissio quædam religiosa.

Dicitur denique *de meliori bono*; id est, de actione quam melius est fieri, quàm non fieri. Ratio est, quia promissio non fit alicui, nisi ut ei gratificemur: porrò gratum non est id quod habere melius non est quàm non habere.

Hinc validè non vovet, 1mo. qui vovet nuptias; quia matrimonium minus est bonum quàm continentia; 2do. qui rem indifferentem aut æqualem vovet, ut quòd hanc ducat præ alia. Si tamen voveres hanc ducere ob renumerandam ejus virtutem, ob conciliandam pacem familiæ, ob subtrahendam periculo virginem, &c. valeret votum, non quidem absolutè, [nisi fortè in raris casibus, quia alioqui statum Religionis aut continentiæ, matrimonio meliorem excluderet] sed comparatè, & quatenus excluderet facultatem alterius uxoris ducendæ, sub qua ratione esset de meliori bono ob circumstantiam pietatis.

Ceterùm vota de meliori bono esse censentur, quoties obligant ad aliquid quod melius sit opposito suo, licèt non sit melius quocumque alio quod fieri posset. Hinc voveri potest donatio calicis ab eo qui totam Ecclesiàm construere posset: quia

licet

licet melior sit Ecclesiæ constructio quàm donatio calicis, melius tamen est calicem dare, quam ejusdem donum omittere. Verùm hæc ex infrà dicendis elucescent.

Votum dividitur 1mo. in simplex, & solemne. Votum *simplex* est nuda promissio sine solemnitate DEO facta, ut jejunandi, Religionem ingrediendi. Votum *solemne* est traditio & consecratio sui ipsius divino cultui, cum præscriptis solemnitatibus facta, & DEI nomine ab Ecclesia acceptata. Duo sunt hujus generis vota, castitatis scilicet in susceptione sacrorum Ordinum, & professionis in Religione per Sedem Apostolicam approbata.

Differunt hæc vota tum *à posteriori*, scilicet ab effectu, quia ex cap. 6. *Quia Clerici.* Votum simplex *matrimonium impedit contrahendum, non tamen dirimit jam contractum*, præterquam in Societate Jesu: votum verò solemne, non solùm impedit contrahendum, sed & contractum irritat; tum *à priori*, scilicet per proprias rationes quas explicare arduum est, unde hic varias in partes scinduntur Theologi.

Potior nobis videtur opinio Scotistarum, qui reponunt voti solemnitatem in statuto Ecclesiæ, per quod qui in circumstantiis & cum formalitatibus ab Ecclesia præscriptis vovet, ad certos effectus inhabilis redditur: scilicet ad validè nubendum ratione castitatis; ad habendum rei alicujus dominium ratione paupertatis; ad se aliis quàm superioribus obligandum, ratione obedientiæ: quam inhabilitatem non contrahunt qui simplicia emittunt vota; quandoquidem qui simplex paupertatis, vel castitatis votum emittit, nec domini, nec matrimonii validè contrahendi incapax efficitur. Hæc autem opinio

Prob. 1mo. quia Bonifacius VIII. cap. unico. *De voto in 6.* expressè dicit *quòd voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inventa*; idque repetit Gregorius XIII. in Bulla *Ascendente Domino*: atqui prædicti Pontifices loquuntur de vera ac substantiali solemnitate quandoquidem loquuntur de solemnitate prout matrimonii diremptiva, quæ sanè ipsissima est solemnitas substantialis. Ergo solemnitas voti non ex ipsa rei natura talis est, ut docent Thomistæ, sed à sola Ecclesiæ voluntate pendet.

Prob. 2do. quia si voti solemnitas consistat in traditione & acceptatione, quæ sit de jure naturæ, dicendum est Papam non posse in voto solemni dispensare, quod docent iidem Thomistæ: atqui opinio hæc falsa est, ut infrà evincemus; ergo.

Hinc colliges votum simplex & solemne non differre essentialiter quia idem habent objectum, & illud sub eadem ratione formali attingunt. * Unde ex Celestino III. *Simplex votum* *apud*

* *Cap.* 6. Qui Clerici.

apud Deum non minùs obligat quàm solemne. Graviùs tamen intra eandem speciem peccat, qui solemne votum transgreditur; unde circumstantia voti solemnis in confessione aperire debet.

Dividitur 2do. votum in personale, reale: & mixtum. *Personale*, est promissio actionis vel omissionis quæ ipsum voventem afficere debet: tale est votum castitatis. *Reale*, est promissio rei per se vel per alium efficiendæ. *Mixtum*, ex personali & reali coalescit, ut votum eundi ad templum aliquod, ibìque, calicem offerendi.

Dividitur 3tio. in *temporale*, quod ad certum tempus durat, ut votum jejunandi per mensem; & *perpetuum*, quod per totam voventis vitam durare debet, ut votum perpetuæ castitatis.

Dividitur 4to. in *absolutum*, quod fit simpliciter ac sine conditione, ut Voveo castitatem; & *conditionatum*, quod fit sub conditione, ut voveo Rosarium, si sanitas restituatur patri.

Dividitur 5to. in *morale*, quod spectat ad mores, ut stimulus virtutis; & *pœnale*, quo promittitur, aliquid faciendum in pœnam criminis; sive jam admissi, ut voveo jejunium, quia temerè juravi; sive illud admitti contingat, ut Voveo jejunium si juravero. Votum pœnale aliquando duplex est, ut cùm extenditur tum ad pœnam, tum ad fugam criminis: v. g. Voveo me non ampliùs inebriandum, & si contra fecero, à vino obstenturum; aliquando simplex est, ut si ad pœnam solam extendatur.

ARTICULUS SECUNDUS.

De causâ materiali & efficiente Voti.

CONstat voti materiam esse debere rem possibilem, bonam, & quæ melioris boni impeditiva non sit; quia non potest DEUS rei vel impossibilis, vel malæ aut indifferentis, vel quæ majoris boni impeditiva sit, promissionem acceptare. Sed

Quæritur 1mo. circa materiæ possibilitatem, an valeat votum cujus materia partim possibilis est partim impossibilis.

R. 1. votum obligare quoad partem possibilem, si talis sit hujusce voti materia ut dividi possit & soleat. Ratio est tum quia vovens censetur nunc partes illas divisim promisisse, id est, se obligasse ad id quod facere posset; tum quia ex citata Juris regula, *Utile non debet per inutile vitiari.*

Hinc 1mo. * si non potes centum aureos quos vovisti, pauperibus

* *S. Thom hic q. 88. art. 3.*

peribus dare, teneris dare decem quos potes. Si voveris jejunium in pane & aqua, teneris, si potes, ad jejunium ordinarium, &c.

Hinc 2do. puella *quæ virginitatem vovit, si corrupta est, quamvis non possit virginitatem reddere, tamen potest continentiam; & idcirco ad hoc remanet obligata*: quia dum simpliciter & sine restrictione vovetur virginitas, vovetur abstinentia ab omnibus venereis.

Hinc 3tio. qui post emissum castitatis votum nuptias contraxit &c. onsumavit, quamvis debitum reddere teneatur, debet tamen nec illud exigere, nec reddere, si compars jus ejusdem exigendi amittat; & à secundis nuptiis abstinere, si uxor ante ipsum è vivis excedat. Pari de causa, qui *intravit Monasterium invita uxore,* * etsi *ratione voti,* utpotè invalidi, post uxoris mortem *ad monasterium non tenetur redire, ulterius* tamen *non poterit uxorem accipere,* nec à sua dum vivet debitum exigere: *promisit enim se non exigere debitum, quod in ejus potestate erat; & ideo quoad hoc votum ejus tenuit, &c.*

Hinc denique quoties in objecto unum est per modum principalis, aliud per modum accessorii; principale servari debet, si possibile remaneat, etsi accessorium impossibile factum sit, quia ex jure *accessorium principale ad se trahere* non debet. Excipe nisi accessorii impossibilitas, principale ità difficile reddat, ut vovens illud solitariè sumptum vovere non intenderit. Sic qui vovit Romam ire in equo vel rheda, iis deficientibus ire non tenetur.

R. 2do Si partes materiæ non divisim sed collectivè promissæ sint, nulla remanet obligatio si earum pars altera fiat impossibilis, quia vovens non intendit ad unam se obligare sine altera.

Hinc colligunt multi eum qui vovit Ecclesiæ ædificationem, si sola jacere possit fundamenta ad nihil teneri; quia censetur ædificium totum vovisse per modum unius. Hæc tamen resolutio dubia est; unde censent Navarrus, Sylvester, &c. eum qui votum hoc emiserit, vel Capellam in illo vel alio Templo, vel saltèm fundamenta quæ potest, ædificare debere, quia fieri solet ut alii viso Ecclesiæ principio ad eam perficiendam accendantur. In hoc ergo casu, nisi aliud ferat specialis intentio illius qui vovit, vel sequenda est pars tutior, vel recurrendum ad Episcopi judicium. Iisdem de causis abstinentiam præciperem ei, qui jejunium vovit & solùm à carnibus abstinere potest.

Nihilominus comunis opinio tenet eum qui vovit se in sacco peregrinaturum, non teneri induere hoc pœnitentiæ vestimentum

* *Cap.* 3. De convers. conjag.

tum si peregrinari non possit: quia votum non fuit de eo emissum, nisi ratione itineris. Sic etiam qui vovit se tali die jejunaturum, si diei huic jejunium affigere voluerit, puta in Sancti alicujus honorem, & eadem jejunare nequeat, non tenetur in die sequenti jejunandum. Ratio est, quia nisi obsit, quæ hic plurimùm consideranda est, specialis voventis intentio, id quod impleri non potest in prædictis casibus, se habet per modum principalis, ac ferè per modum totius: porrò qui ad principale non tenetur, nec ad accessorium tenetur.

Quæres 2do. an qui voto disjunctivo promisit Ecclesiæ bovem vel equum, voto suo teneatur, si una materia possibilis sit, altera putà non quia perieritequus, non verò bos. R. Si jam perierat equus quo tempore votum factum est, votum ab initio non valuit; quia fuit de materia impossibili secundùm intentionem voventis, cùm vovens intenderet unum præ alio eligere; quod non poterat. Si autem emisso jam voto perierit equus, & necdum electio facta fuerit, tenet votum quoad eam partem quæ possibilis remansit: quia promissio quæ ab initio valida fuit, servari debet quantùm potest. Addò voventem, ejus rei quæ periit pretium dare posse, quia hanc si superesset præ alia dandam eligere potuisset, nisi tamen res ea voventis culpa perierit tunc enim eam prorsus dare tenetur quæ superest. Quòd si vovens rem quæ periit dandam elegisset, ad nihil teneretur: quia idem tunc est ac si promisisset rem unicam, quam falsò penès se esse crediderat.

Quæres 3tio. si quis voti prioris immemor, aliud emiserit cum priori incompatibile, ut votum serviendi infirmis ea die qua peregrinationem voverat, quid faciendum? R. Votum quod est de re meliori servandum esse quia est validum, cùm liceat votum in melius commutare: si verò posterius votum sit de æquali bono, adhærendum est priori, quia votum prius in aliud æquale mutari nequit. Idem est si dubitetur an posterius votum sit de bono meliori, quia possessio stat pro voto prius emisso.

Quæres 4to. an votum non peccandi censeri debeat, de materia possibili.

R. 1mo. votum de vitando omni prorsùs mortali peccato, esse de materia quæ homini sine speciali privilegio possibilis est. Hæc tamen vota consulenda non sunt, nisi viris timoratissimis, qui se per plures annos probaverint: aliàs enim viris fragilibus aut scrupulosis, novam lapsûs aut scrupuli occasionem indubiè procrearent; unde in iis haud difficile dispensandum esset.

R. 2do. votum de vitando aliquo genere peccati venialis, v. g. mendacio jocoso, esse de re cum communibus gratiæ auxiliis possibili, adeòque validum; quanquam nec istud votum in qui-

quibusdam saltèm materiis, in quibus difficile est non labi, facilè permitti debet. Quis enim ab omni otioso verbo abstinere possit, absque gravi & jugi pœnâ sìcque cum crebro & gravi violandi voti periculo?

R. 3tio. votum omnia venialia vitandi videri invalidum: non enim valet votum nisi acceptetur à Deo, non acceptatur autem votum: & inutile & nocivum, atqui tale esset votum de quo loquimur; quòdque singulis diebus, ingeminandi peccati occasio foret, ergo.

Circa bonitatem materiæ voti, quæres 1mo. an valeat votum de re jam præcepta. R. affirmat. Ut enim res jure naturali præceptas aliquando de novo præcipit Ecclesia, ità & easdem sibi de novo præcipere possunt homines, ut firmiùs persolvant id ad quod jam tenentur: hinc voveri solet abstinentia ab illicitis voluptatibus etsi aliundè imperata.

Quæres 2do. an valeat votum de re indifferenti.

R. Negat. & hoc verum est etiamsi vovens rem illam ad Dei cultum referre intendat: unde non valet votum non nendi, aut ungues non abscindendi die sabbati in honorem B. Virginis. Ratio est, quia materia voti ad Dei cultum referri debet; at res indifferens ad Dei cultum verè referri nequit imò tale votum non vacat à culpa cùm superfluum cultum contineat.

Aliud erit si res ex se indifferens honesto fine vestiatur; ut si mulier à nendo abstinere velit die sabbati, ut expeditior sit ad recitandos sæpius. B. Mariæ calculos: item si vestes albas gestare voveat, vel ut in se specialem singularis quæ in Maria emicuit virginitatis memoriam excitet, vel quia ex locorum usu eædem vestes certam Mariani cultûs professionem continent.

In dubio an voti materia indifferens sit, an bona, votum impleri debet; quia non implendo, incurreretur peccandi periculum. Aliud esset in dubio an voti materia illicita foret, nec ne: quia qui operatur antequam tale dubium deposuerit; facit id quod peccatum esse posse putat; & id nunquam licitum est.

Sed quid juris, si res voto promissa, ab initio indifferens, deinceps bona evaserit; puta jam honestum est non ingredi domum, quam ingredi indifferens erat cùm vovi me eam non ingressurum esse, valètne nunc votum istud?

R. Negat. quia. ex Reg. 18. Juris in 6. *non firmatur tractu temporis quod ab initio non subsistit.* Valeret tamen hoc votum, si vovens ex errore credidisset ingressum certæ domûs actu & de facto aliquid habere periculi; & tunc sublato periculo, cessaret votum; eodèmque resurgente revivisceret.

Quæres 3tio. an votum de re bona ratione objecti, sed indifferenti ratione finis, sit validum, putà votum jejunandi, vel non

ludendi ad parcendum sumptibus. R. negat. quia actio indifferens ratione finis eo ipso est mala, ut docet S. Thomas: votum autem de re mala non tenet. Aliud sanè foret, si quis in ordine ad Deum parcere vellet sumptibus, puta ut uberiorem egenis stipem erogaret.

Quæres 4to. an valeat votum de re bona, sub conditione mala & turpi.

R. conditionem malam voto rei bonæ multis posse modis adjici. Et quidem 1mo. ad obtinendam rem malam, aut quia ea jam obtenta fuit, ut Voveo preces ut obtineam. vel quia obtinui ultionem de inimico; & tale votum non valet, seu quia in eo ordinatur opus bonum ad finem malum; seu quia Deo aguntur gratiæ tanquam peccati autor extiterit, quod blasphemiam sonat.

2do. si contigerit res mala, ut Voveo eleemosynam, si juravero; & tale votum tenet, quia nulla est mala circumstantia unde corrumpatur.

3tio. si ex re mala quæ non vovetur, boni aliquid contingat, ut voveo eleemosynam, si ex duello victoriam reportem; si ex fornicatione filium suscepero. Atque hoc votum valere censent Suarez, Toletus, &c. quorum opinio falsa mihi videtur: quia vovere eleemosynam si victor ex duello redeas, nihil aliud est quàm vovere si, & ea conditione ut impium de hoste triumphum reportes, sicque ut Deus crimini tuo benedicat quod pessimum est. Si tamen malum esset mera conditio, non autem finis à vovente intentus, imò si dubium foret an vovens habuisset malum pro fine, votum adimpleri deberet.

4to. si malum quod tibi proponis non sit finis operis seu voti, sed finis solùm operantis, valet votum; ut si coram pluribus quorum laudes aucuparis, voveas Religionem, tenet votum; quia non refertur ad rem malam, licèt res mala te ad vovendum impulerit.

Quod spectat ad ultimam conditionem, ut nempè votum sit de meliori bono, quæres 1mo. an valeat votum ingredi Religionem laxiorem.

R. valere; posito quòd status Religionis illius melior sit statu communi qui relinquitur, ut melior esse solet: non ità est de matrimonio, quia, ut diximus, matrimonii votum melius bonum excluderet, continentiam scilicet aut Religionem.

Quod spectat ad causam efficientem voti, sit.

Conclusio I. Omnis & solus homo rationis compos vovere potest.

Prob. quia ad votum requiritur actio humana, cujus incapax est, quisquis est rationis impos. Hinc vovere non possunt ebrii, amentes

amentes, &c. possunt verò, ut statim dicam, infantes post adeptum rationis usum, & quicumque mortaliter peccare possunt.

Conclusio II. Omnia omnino vota simplicia, etiam de amplectanda Religione, ab iis emissa qui ratione utuntur, sive aliis subditi sint, sive non, videntur esse de se valida.

Prob. quia hæc vota neque irrita sunt ex natura rei, cùm fiant ab homine qui id quod vovet intelligit, saltèm quoad substantiam; neque actu irritantur ulla lege positiva, cùm nullum extet jus quo hujusmodi personæ ad vota simplicia inhabiles reddantur.

Dixi 1mo. *vota simplicia*: quia Trid. Sess. 25. cap. 15. *De Regular.* statuit ut *professio in quacumque Religione ante annum 16. expletum facta: nullam inducat obligationem ad quoscumque effectus*: adeòque non valeat etiam in ratione voti simplicis.

Dixi 2do. *etiam vota de amplectanda Religione.* Neque verò me fugit dubios esse circa hanc controversiam Theologos; sed opinio nostra præferenda videtur: 1mo. quia tutior est saluti voventis, cùm in dubio tutius sit dispensationem petere ab Episcopo; 2do. quia pueri necdum puberes peregrinationis Hierosolymitanæ votum etsi arduum emittere possunt, ex cap. 2. *De voto &c.* ubi Alexander III. votum prædictum *in puerili ætate* emissum eleemosynis redimi mandat, quæ commutatio præviam voti validitatem supponit; 3tio. quia ut quis sufficienti ad votum ratione præditus censeatur, necesse non est ut quasi in bilance trutinet quæcumque ad vovendum promovere, vel à vovendo deterrere possunt; neque itèm ut omnem quæ votum subsequi possit difficultatem prævideat; aliàs quæ vota, vel matrimonia starent? satis ergo est ut rei substantiam, ejùsque difficultates intuitu generali prospiciat; hujus autem intuitùs capaces sunt qui verum rationis usum habent: vident enim v. g. RR. PP. Capucinos nudo pede gradi, à Superioribus pendere, exauriri calore, uri gelu, &c. quòd autem hæc minus intueantur quàm alii, solùm efficit ut facilius dispensari debeant.

In dubio an puer sufficientem haberet rationis usum, censent Sanchez videndum esse, an infans septennium explevisset, nècne: in priori casu obligare votum, & cujus eadem ratio est, juramentum: in posteriori autem præsumi defectum rationis, nisi illo constet: sicque nullam esse voti aut juramenti obligationem. Si verò, idem Theologus, dubium sit an puer esset septennis tempore voti, *credo in voti favorem præsumendum: quia de illo constat, excusatio autem dubia est. Item quia rarissimè*

rissimè aut nunquam ante septennium emittuntur vota aut juramenta promissoria.

Dixi 3tio. vota hæc esse *de se* valida, quia per accidens contingere potest, ut sint vel fiant nulla, prout scilicet à parentibus irritata fuerint vel antè, vel postquam emissa sunt; de quo infrà Artic. 6. Sect. 3.

ARTICULUS TERTIUS.

An Votum sit opus bonum, meritorium, & obligatorium.

QUæstio est an vota de rebus aliàs non præceptis in nova lege fieri queant, & facta obligent. Negavit Lutherus, tum Lib. *De votis Monach.* tum exemplo suo, cùm Catharinam *de Bore* Religiosam, Religiosus ipse & Sacerdos in uxorem duxerit. Sit

Conclusio I. Votum actus est honestus, & Legis Evangelicæ statui conveniens.

Prob. 1mo. ex Apost. qui de viduis quæ suum castitatis votum non servabant, sic scribit I. ad Timot. 5. *Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt:* sed si votum esset aliquid Evangelicæ Legis statui repugnans, non haberent damnationem qui ipsum violant, sed econtrà; ergo.

Prob. 2do. ex Concilio Illiberitano an. 305. Can. 3. *Virgines*, inquit, *quæ se Deo dedicaverint, si pactum perdiderint virginitatis ... placuit nec in fine dandam eis esse communionem.*

Prob. 3tio. ex SS. Patribus, quos inter in re evidenti sufficit Augustinum adduxisse. Sic ille verba hæc Psalmi 75. *Vovete & reddite*, Christianis applicans: *Benè vivere secundùm communem modum . . . hoc totum omnes vovere debemus. Sunt etiam vota propria singulorum: alius vovet Deo castitatem ;&c.* ergo ex S. Doctore voveri possunt, tum ea quæ sunt in præcepto ut *benè vivere*, tum ea quæ consilii sunt, ut castitas.

Objiciuntur duo, 1mo. quòd vota libertatem nobis à Christo assertam tollant; 2do. quòd qui vovet majoris se peccati periculo exponat, & sæpius pœniteat voti sui sed hæc non nocent. Unde

R. ad 1. Libertas Evangelii est libertas à peccato, non autem ab eo quod majoris perfectionis vinculum esse potest.

R. ad 2. eos qui prudenter vovent, & Domini verborum meminerunt, *Oportet semper orare*, magnis subtrahi periculis; & nunquam voti sui pœnitere: & verò adversariorum ratio probaret

baret præcepta Dei non expedire: *ubi enim non eſt lex, nec prævaricatio.* Rom. 4. v. 15.

Conclusio II. Opus quod fit ex voto, melius eſt eo quod fit ſine voto, & magis meritorium.

Prob. tum quia tale opus habet bonitatem quàm non haberet ſine voto, jungit enim bonitatem actûs v. g. caſtitatis, bonitati voti; tum quia opus quod fit ex Religionis virtute inter morales præſtantiſſima, melius eſt eo quod fit ex alia virtute morali, caſtitatis, v. g. vel miſericordiæ; ergo tale opus melius eſt tum extenſivè quia à pluribus virtutibus proficiſcitur; tùm intenſivè, quia à virtute perfectiori emanat.

Prob. 2do. Graviùs peccat qui caſtitatem Deo promiſſam violat, quàm ſi non voviſſet; ergo à contrario, melior eſt actus caſtitatis quæ vota eſt, quàm quæ vota non fuit.

Obj. Quòd fit ex neceſſitate minus habet meriti, quàm quod fit voluntariè; ſed quod fit ex voto fit ex neceſſitate; ergo.

R. neg. maj. ſi agatur de neceſſitate non naturali quæ meritum tollit, ſed morali quam quis ſibimet imponit. *Felix* enim *neceſſitas*, ait Auguſtinns Epiſt. 127. *quæ in meliora compellit*, Et verò quis credat Deum aut ſuperiores eò quòd quidpiam præcipiunt, meritum minuere? Dicendum igitur id quod ex parte libertatis deeſſe videtur, abundè compenſari per motivum nobilius virtutis ex qua operantur qui legem ſibi vel à Deo, vel à ſemetipſis impoſitam adimplent.

Quod ſpectat ad obligationem voti, quinque circa eam expendenda ſunt, 1mo. an votum ut ſic voventem obliget; 2do. an ſemper obliget ſub gravi; 3tio. & 4to. an etiam obliget cùm vel metu extortum eſt, vel dubium eſt an emiſſum fuerit; 5to. an & quatenus obliget votum conditionale. De quibus ſit

Conclusio III. *Hæreticum eſt aſſerere votum non obligare.* Ita S. Thomas quodlib. 3. a. 12.

Prob. 1mo. ex Scrip Eccl. 5. *Si quod voviſti Deo nè moreris reddere; diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio. Sed quodcumque voveris redde, multòque melius eſt non vovere, quàm poſt votum promiſſa non reddere.* Deuter. 13. *Cùm votum voveris non tardabis reddere, quia ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum* Pſal. 75. *Vovete & reddite.* Unde ſic: Hæretica eſt opinio quæ apertis Scripturæ textibus repugnat: atqui talis eſt opinio, quæ votorum obligationem negat.

Prob. 2do. ex S. Auguſtino Epiſt. 127. *Quia voviſti, jam te obſtrinxiſti aliud tibi facere non licet.*

Prob. 3tio. Magis obligatur homo Deo, quàm homo homini: ſed

ni; sed homo tenetur in conscientia promissionem alteri homini factam exequi; ergo à fortiori factam DEO.

CONCLUSIO IV. Votum obligat graviter in materia gravi, leviter in levi. Ità communior opinio.

Prob. 1. pars de qua nemo ambigit, tum ex Apostolo qui damnationi obnoxias esse dicit viduas, *quia primam fidem irritam fecerunt;* tum ex S. Augustino qui ibid. sic loquitur: *Quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam justitiam invito, sed à magna iniquitate deterreo.*

Ea porro in votis censetur gravis materia, quæ per se vel ex circumstantiis ad honorem DEI, vel spiritualem voventis utilitatem notabiliter conducit, quæque si ab Ecclesia præciperetur, obligaret sub mortali, Hinc qui vovit semel se jejunare, peccata confiteri, Missam audire, mortalis peccati reus est si hæc omittat; nisi omittat in circumstantiis in quibus non peccaret Ecclesiæ præceptum omittendo.

Prob. 2. pars. 1mo. quia votum est privata lex quam vovens sibi imponit, & quidam cum DEO contractus: porrò lex & contractus non obligant graviter in materia levi; 2do. quia levis infidelitas, levis est injuria: sed violatio voti in materia leviore, levis est infidelitas 3tio. quia votum non obligat nisi ut acceptatur à DEO: atqui probabile non est quòd DEUS rem levis momenti acceptet cum obligatione sub mortali, talis enim obligatio irrationabilis videtur; ergo.

Obj. Juramentum falsum in materia etiam levi semper est mortale; ergo à pari.

R. neg. conseq. qui enim DEUM invocat in testem falsi gravem semper injuriam DEO irrogat: sed aliud est de voto, quod cùm obliget per modum legis, non obligat sub mortali; nisi quando lex rationabilis sub mortali obligare potest.

Hinc non peccat letaliter 1mo. qui omittit *Pater & Ave* quæ semel recitanda voveret: 2do. qui singulis diebus assem unum pauperibus largiri debet, semel aut iterum non dat; secùs si toties omitteret, ut inde coalesceret gravioris materia omissio; 3tio. qui leve aliquod peccatum facit; nisi peccatum illud valde indecens foret personæ voventi, ut in Episcopo certa verba quæ malè sonant, etiam in ore secularium; quia cùm tunc votum fieret ob gravem causam, obligaret sub mortali, aït Henno.

Quæres an vovens possit se sub culpa solùm levi obligare in materia gravi. R. Affirmat. 1mo. quia actus agentium non operantur ultra intentionem eorum; ergo qui non vult se obligare sub gravi, nonnisi sub levi obligatur; 2do. quia vel possibile est materiam gravem vovere sub obligatione levi, vel non; si

1. votum

1. votum obligat sub levi, si 2. non stat votum, cùm sit de re impossibili. Graviter tamen obligant, velis, nolis, vota quæ fiunt in Religione; tùm quia ità decernit Ecclesia, tum quia vota hæc obligationem utrinquè onerosam pariunt, nempe in profitente qui se Religioni, & in Religione quæ profitenti se obligat; cùmque hæc se graviter obliget, debet & vovens ei se graviter obligare ut servetur æqualitas.

Dices: Votum pendet quidem à vovente ut fiat, at non pendet ab eo ut obliget sed à DEO qui vult voventem sibi obligari. Ergo si materia gravis sit, vovens voti sui obligationem restringere nequit.

R. dist. ant. non pendet ab eo ut obliget simpliciter, quia nulla est vera promissio quæ veram non importet obligationem: C. non pendet ab eo ut plùs aut minùs obliget; N. Sic lex superioris jure naturali & divino obligat; & tamen fatentur aliqui adversariorum, pendere ab intentione legislatoris ut rem gravem leviter præcipiat.

CONCLUSIO V. Votum emissum ex gravi metu ad idem extorquendum injustè incusso, non obligat.

Prob. Votum non valet cùm ab Ecclesia reprobatur: atqui vota ex metu gravi injustè ad eadem extorquenda incusso, ab Ecclesia reprobantur, ut patet ex titulo *De his quæ vi*, *&c.* cap. 1. & 2. ergo si puella emiserit Religionis votum ob timorem patris, non solùm mortem, sed alia morte longè minora minitantis, votum ejus non tenet; quia injuriæ v. g. graves, sunt quid magnum respectu puellæ.

Valet tamen votum 1mo. si metus levis sit, quia tunc nec ex rei natura, nec ullo jure irritum est 2do. si metus gravis quidem sit, sed justè incutiatur: ut si Judex mulierem adulteram adigat ad vovendum, nisi mortem pati malit; quia non tam illi metus incutitur ut voveat, quàm ei ostenditur evadendi supplicii via 3tio. si metus injustè quidem incutiatur, sed non ad extorquendum votum: hinc si metu mortis tibi statim à latronibus inferendæ, voveas Religionem, tenet votum; quia nemo te ad vovendum compellit; non teneret tamen si te à facie hostis ad Monasterium confugientem, Superior intra domum recipere nollet, nisi voveres; idem enim est ac si te traderet in manus inimici, quod gravem ac iniquum metum importat. Imò etsi Superior, ob imminens sibi damnum posset aliquid exigere titulo compensationis, non tamen posset exigere ut voveres, quia votum liberæ electionis esse debet.

Porrò metus gravis & injustus jure solùm positivo, non autem naturali vota irritat. Ratio est, quia metus injustè incussus: aliquando non tam est gravis, & ideo minùs libertati no-

cet quàm metus justè, vel naturaliter iucussus & is tamen non tollit voti obligationem.

Jam ut intelligatur an votum dubium obliget, notandum est, duplex de voto dubium haberi posse. Vel enim dubitatur an votum emissum fuerit; vel certò constat emissum fuisse votum, sed dubitatur an hoc vel illo modo. Circa primum, de quo potior hic movetur quæstio, & cujus resolutio, resolutionem posterioris utcumque importat, sit

CONCLUSIO VI. Votum de quo legitimè dubitatur an emissum fuerit, impleri debet.

Prob. 1mo. in dubiis tutior pars est eligenda, cùm nullum occurrit fundamentum vi cujus pars altera possit eligi prudenter: atqui cùm de voto agitur, pars tutior est adimpletio voti, ut per se patet: aliunde verò nullum est fundamentum vi cujus pars altera prudenter eligi Possit. Si quod enim tale hic esset fundamentum, utique libertatis possessio, ut adversariis placet: atqui id gratis asseritur, cùm qui dubitat an votum emiserit, eo ipso dubitet de hac suà libertate; uti fusius dictum est in Tract. de Conscientia; ergo.

Fatendum est tamen, dubium voventis excuti posse in hunc modum ratiocinando: Certum est mihi ex diuturna experientia, me non oblivisci rerum quas maturè proposui, ergo si tale emisissem votum, hujus recordarer, ut aliarum meminisse soleo rerum quas maturè deliberavi; ergo non feci, quia ejus non memini.

Prob. 2do. Si quis indubio de voti emissione, posset votum non servare, posset quoque in dubio de valore matrimonii sui debitum petere; falsum consequens. Minor patet ex cap. 44. *De sent. excom.* Prob. maj. Ideo in dubio matrimonii conjux debitum petere nequit, quia se exponeret periculo faciendi quod non licet: atqui eadem ratio militat in materia voti; cùm enim certa detur lex de non violando voto, hoc ipso quòd quis dubitat an votum emiserit, dubitat an non servando votum, violet eam legem; ergo in hoc dubio votum servare debet, nè periculo transgressionis se objiciat.

Prob. 3tio. tum ex S. Thoma, in 4to. dist. 38. q. 1. a. 3. tum ex S. Antonino 2. p. tit. 11 Cap. 2. *Existens*, inquit *in dubio, an transgrediatur votum & per consequens peccet mortaliter, tenetur se ponere in tuto, ut scilicet votum non transgrediatur*

Hinc colliges eum qui certus est de substantia voti, sed dubius manet de qualitate ejus aut quantitate, debere votum strictiùs interpretari: unde qui certus se vovisse Religionem, dubitat an rigorosam voverit, non debet laxiorem ingredi, quia exponeret se periculo non adimplendi votum. Idem est de eo

qui

qui dubitat an satis deliberatè voverit; modò non voverit ante septennium, quia tunc defectus rationis & deliberationis præsumentur ex communiter accidentibus, cap. 4. & 5. *De despons. impuberum.*

Quod spectat ad votum conditionale, variæ ejus sunt species. Aliud enim fit sub conditione de præterito, aut presenti; aliud sub conditione de futuro, quæ vel necessaria est vel contingens. Aliud sub conditione honesta, aliud sub turpi, aliud sub conditione cujus exitus pendet à vovente, aliud sub conditione quæ ab aliena voluntate pendet. De his generales regulas statuemus, quæ etiam juramento applicari poterunt.

Regula I. Votum emissum sub conditione de præterito, vel de præsenti, statim obligat.

Prob. quia res de facto est, vel non est; fuit vel non fuit; ergo nihil est tunc quod voti obligationem suspendat; ergo rursus votum illud non conditionale, sed absolutum censeri debet. Idem est cùm conditio est quidem de futuro, sed necessaria; ut Voveo castitatem si sol oriatur. Aliud est cùm particula *si* æquivalet particulæ *quando*: sic filius qui Religionis ingressum vovet si pater suus obierit, censetur eandem vovere pro tempore mortis ejusdem.

Regula II. Votum sub conditione contingenti, non obligat nisi posita eadem conditione.

Prob. Quia ea est hujus conditionis natura, ut ad eventum usque vim actus suspendat quoties suspendi potest.

Debet autem conditio impleri secundùm se totam, etsi materia ejus sit dividua. Unde qui Religionem vovit si frater ex itinere sanus redeat, non tenetur voto, si frater revertatur quidem sed infirmus. Si tamen conditio sanitatis, non fuisset in ipso prioris voti actu, sed deinceps, uno etiam post instanti adjecta, deberet votum impleri; quia novas promissioni jam à Deo acceptatæ conditiones addere non licet.

In dubio an secunda conditio incontinenti adjecta fuerit, votum impleri debet, quia constat de voto, non autem de causa restringente. Unde colliges, eum qui dubitat an quidpiam voverit sub conditione disjunctiva, puta si frater aut soror redeant in patriam, posito alterutrius reditu teneri ad votum.

Duo hìc inquiruntur 1mo. ad quid teneatur qui vovit sub conditione quam nesciebat jam impletam esse; 2do. qui vovit sub conditione quæ non in propria quidem forma, sed in æquivalenti impleta est. Sit in exemplum prioris casûs: Joannes vovit aureos decem dandos pauperibus, si pater ex Pragua rediret & is jam redierat. Sit in exemplum posterioris: Petrus vovit Religionem, si soror quæ eo indiget, decenter nubat, & illa moritur.

R. in

R. In priori casu ruit votum, quia tota vovendi ratio erat ut DEUS incolumem reduceret eum, qui jam sospes redierat. Aliud esset, si alia fuisset voventis intentio.

R. In secundo casu stare votum, nisi etiam repugnet intentio voventis. Ratio est, quia Petrus vovit Religionem si sororis cura sua indigentis obex, eum in seculo non retineret: porrò extinctâ sorore sublatus est obex. Eadem de causa si eleemosynam voveris, posito quòd hæc navis certum tibi lucrum afferet, quod ex alia percepisti, tenet votum: quia censeris vovisse, si commodè eleemosynam largiri posses. Hic tamen ut ubicumque, circumstantiæ & speciem & decisionem variant. Si enim voveris occasione navis cui ob periculosum mare plurimùm verebaris, alia redeunte, sed non ista, votum cessat, quia in hujus, si ità loqui fas est, naviculæ gratiam voveras.

Regula III. Votum emissum sub turpi conditione de futuro, non valet, nisi conditio intelligatur in sensu pœnali.

Prob. Quia in hac promissione: Voveo eleemosynam si vindictam sumpsero, si fornicari possim, &c. conditio regulariter induit finem voti, & res promissa habetur ut medium ejusdem finis obtinendi: atqui nec valet, nec valere potest votum cujus finis est ipsum crimen: ergo prædicta vota non valent, nisi res promissa assumatur in pænam criminis, ut sensus sit: Voveo eleemosynam, si fortè eò usque miser sim ut fornicationi consentiam.

Quod dictum est de conditione turpi, idem de impossibili dicendum. Neutrius quidem habetur ratio in matrimoniis & ultimis voluntatibus; quia sic sanxerunt publicæ leges; sed aliud est in voto, quod totum à voventis intentione pendet.

Regula IV. Cùm votum sit sub conditione de futuro, quæ ab alterius voluntate pendet, duo ut plurimùm præstanda sunt: 1mo. expectandus est conditionis eventus; 2do. proinde nec vi nec dolo impediendum quominus impleatur conditio.

Prob. 1. pars: Quia alias qui vovit Religionem, si futurùm sit ut pater suus in id consentiat, perinde se haberet ac si nihil vovisset; quandoquidem non expectato patris dissensu, posset ad nutum ducere uxorem: hæc autem quàm DEI irrisoria sint, nemo est qui non sentiat.

Prob. 2. pars: Quia si vovens conditionis eventum, seu consensum patris expectare teneatur, à fortiori eundem fraudulenter non impedire tenetur. Liceret tamen eas, præsertim quæ supervenissent rationes exponere patri, ex quibus inferre posset, satius esse tum sibi, tum filio, ut omnem deneget consensum.

Hæc nostra regula procedit de conditione honesta. Patre enim

enim qui vovisset Religionem si filius suus crimini se dedat, id pro virili impedire debet: quin & aliquando impediri potest conditionis honestæ eventus, intuitu majoris boni. *Sic* qui vovit elemosynam si neptis sua Titio nubat, potest ei perfectiorem statum suadere; quia votum non obligat cum majoris boni proprii vel alieni impedimento.

Quæres an si pater, vel communitatis superior aliquem repellant, is liber maneat à voto, ità ut iisdem ex pòst facto consentientibus, possit, quam aliam volet, partem amplecti. Asserunt plures quos sequi non ausim. Quia quisquis seriò & bona fide agit cum Deo, censetur polliceri se facturum quod moraliter penès se fuerit, ut tandem voti compos evadat: itane verò se gerit, qui tranquillus manet ex priori repulsa, quam à patre à quo diligitur, & à superioribus qui candidatos probare amant, expectare debuerat. Fatendum tamen nec Postulanti peragrandas esse omnes Ordinis domos, nec idem ad exteras terras transeundum esse, ut tentet an in iis recipi possit: quapropter sufficiet ut moralem quam vir prudens adhibere solet, diligentiam adhibeat.

Regula V. Qui vovit sub conditione à semetipso dependente, hanc aliquando impedire potest; aliquando si impediat, vel peccat graviter vel etiam tenetur voto.

Prob. 1. pars: Qui enim vovit se, si Religionem unquam profiteatur, Carthusiensem professurum, haud utique hanc profiteri tenetur. Quod si aliam Religionem ingressus fuerit, tenetur ab ea ad Carthusiensem transire, nisi jam professus sit.

Prob. 2. pars: Qui enim vovit aliquid si sanitatem recuperet, & nè recuperet, noxiis utitur alimentis, in fraudem voti peccare censetur: idem est de eo qui vovit Religionem si literas discat, & nè discat, de industria studium omittit; ergo uterque & reus est voti, & voto teneri pergit. Et verò an à promisso liber esset, qui policitus mutuum Joanni quoties ad se veniret, eundem excluderet à domo sua.

Quin & eum quoque voti reum putem, qui sine dolo, sed non sine negligentia impedit nè ponatur conditio sub qua vovit: 1mo. quia negligentia saltèm gravis dolo æquiparatur; 2do. quia vovens finem sub conditione quæ à se pendet, videtur indirectè vovere id quod necessarium est de via communi ut conditio impleatur; neque enim seriò voveret finem, qui excluderet media à se dependentia. Ad minus ergo hoc in casu consulendus est Episcopus, & ab eo petenda voti dispensatio; quam & denegare debet, si vovens culpam suam etiamnum reparare possit. Haud tamen facerem voti, eum qui extraordinariis ad implendam conditionem viis usus non

esset, putà qui cariora undecumque remedia non collegisset, qui diu noctuque non impalluisset libris.

Conditionali voto annexum est pœnale, quod vel est simplex, ut si quis voveat eleemosynam, si luserit; vel duplex, si voverit & abstinentiam à ludo, & eleemosynam si luderet. In hoc ultimo casu, qui dispensatus est à voto priori, à posteriori liber manet, quia sublato principali tollitur accessorium, nisi aliud ferat intentio voventis. Suspecta tamen mihi haberetur prioris voti dispensatio absque posterioris mentione obtenta; quia pœnalitas apposita, prioris voti gravitatem arguit.

ARTICULUS QUARTUS.

Quando, & per quos debeat Votum adimpleri

Dico 1mo. Si vovens nullum sibi præscripserit tempus quo votum impleat, debet illud implere quam primùm commodè potest.

Prob. Quia promissio omnis quæ limitata non est, statim potest exigi; ac proinde si exigatur, statim implenda est: atqui Deus statim requirit voti executionem, ut patet ex cit. cap. 23. Deuter. ergo culpabilis est omnis mora quæ rationabili causa non cohonestatur. In hac tamen mora occurrere potest materiæ parvitas quæ à mortali excuset: imò nè veniale quidem erit peccatum, si mora sit adeò brevis, ut viri prudentis arbitrio pronihilo debeat reputari. Hinc qui vovit Religionem, differre potest donec vel satìs habeat virium ut Religionis labores ferat, vel satìs scientiæ, ut munia ejus exercere possit; hîc tamen consulendi essent locorum Superiores, aliive prudentia commendandi.

Dico 2do. Votum impleri debet præscripto tempore, si quod præscriptum fuerit.

Prob. Quia tempus illud est veluti pars materiæ voti, ergo cùm votum quoad omnes partes impleri debeat, debet & impleri quoad tempus. Hinc qui vovit jejunium die Sebbati, peccat moraliter quasi die ab Ecclesia statuto non jejunaret, nec potest jejunium aliam in diem trasferre.

Quæres 1mo. An possit præveniri tempus voto præscriptum. R. vel tempus præfixum fuit ut voti adimpletio non ultrà differretur; vel res promissa huic diei affixa est in honorem ipsius diei, v. g. ob festivitatem alicujus Sancti. Si primum, potest tempus præveniri, quia votum etiam ante illud tempus obligat; nam qui in hac suppositione dicit, *Voveo me mea tali tempore peccata confessurum*, æquivalenter dicit, *non differam*

ram ultra tale tempus. Quòd si ultra præfixum tempus confessionem differat, debet posteà confiteri; sicut debitor cui præfixus est mensis terminus ut solvat, debet posteà solvere, & communiter pœnitens cui impositum est à Confessario jejunium die Veneris, debet posteà jejunare, si die præscripta non jejunaverit. Si secundum, tempus præveniri non potest, quia promissio habet tunc pro objecto tale tempus, prout ab alio quovis tempore distinguitur: unde qui executionem voti tempore suo omisit, non tenetur illud posteà implere, sicut qui die festâ non interfuit Sacro, non tenetur eidem die sequenti interesse, tametsi peccati sui pœnitentiam agere debeat. In dubio an tempus præfixum sit hoc vel illo modo, judicandum est in favorem voti.

Quæres 2do. An qui prævidet fore ut præfixa die votum implere nequeat, debeat tempus prævenire.

R. Si votum certæ sit affixum diei in honorem ejus, necesse non est diem præveniri; idem dicendum quando terminus præfixus est ut obligatio voti ad hunc usque diem suspendatur: quia in utroque casu votum est de re prout tali tempore facienda. Si verò tempus præfixum sit nè obligatio ultra illud differretur, præveniendvm est; quia tunc votum obligat pro toto tempore, & singulis ejus partibus disjunctivè sumptis. Sic qui prævidet se tempore Paschali impeditum iri à confessione, tenetur anteà confiteri.

Quæres 3tio. An vovens ea quæ vovit per semetipsum implere teneatur. R. votum personale ab ipso vovente impleri debet; reale verò per alium impleri potest.

Prob. 1. pars: Quia materia voti personalis, est propria voventis actio, v. g. jejunium: atqui propria unius actio per alium fieri nequit.

Prob. 2. pars: Quia votum reale non requirit actionem, sed rem voventis: hæc autem per alium dari potest, ut patet in eleemosyna. Non solùm autem votum impleri potest per alium qui è tuis sed etiam qui è suis rebus voto tuo satisfacere intendat: sicut enim si sine voto calicem Ecclesiæ debeas, nihil debebis si alter calicem hunc pro te donet; sic si eundem debeas ex voto, nihil debebis cùm alter eum pro te tradiderit. Ex iis colliges votum mixtum quatenùs personale est, per alium impleri non posse, posse verò quatenùs est reale.

Hinc inferes hæredem, licèt teneatur de voto reali, non teneri de eo quod personale est. Excipe tamen 1mo. si ei consenserit; 2do. si hæredes non necessaria ea conditione instituantur, ut institutoris sui votum impleant: tunc enim ad illud tenentur, non quidem vi religionis, cùm non voverint

ipsi,

ipsi, sed vi justitiæ; 3tio. si votum quod emissum est, tale sit, ut à posteris illius qui ipsum emisit, debeat continuari ex usu recepto, ut votum pium à Parochia factum, cui non resistat Episcopus.

Circa id quod dixi, teneri hæredem ad implendum authoris sui reale votum, duo notanda: 1mo. eum teneri solùm ex eo quod deductis debitis & expensis funerum superest; 2do. eundem solùm teneri salvâ legitimâ; quia hæc est proprium hæredis bonum; hæres autem non tenetur ad implendum defuncti votum ex propriis.

Quatuor circa interpretationem voti proponuntur regulæ.

Prima, votum interpretandum est juxta intentionem quam vovens habuit; vel habere debuit: Votum enim utpotè privata lex, non obligat ultra intentionem legitimam voventis.

Hinc qui vovit aliquod Monasterium ingredi; si principaliter intenderit Religionis ingressum, & secundariò solùm intenderit locum hunc: quamvis in eo recipi non possit, debet tentare alia, tum ejusdem, tum alterius Ordinis Monasteria, tali numero, tali distantia & diligentia, ut id prudentis judicio sufficere videatur. Si verò principaliter intenderit hanc Religionem, vel huncce numero Conventum, liber erit à voto si in illa, vel in isto recipi non possit. Quòd si eum ut Laïcum recipere velint, non tenebitur, si ex ejus conditione, & vitæ cursu appareat eum statum hunc non intendisse.

Si quis verò vovit indistinctè Religionem non satisfaciet voto, ingrediendo Communitatem in qua dissolutè vivitur, & non servatur regula; nisi sit spes quòd brevi introducenda sit reformatio: debet ergo aliam ingredi Religionem; & si hanc laxiorem expresse voverit, non debet votum servare, utpotè quod ratione materiæ quodammodo illicitum sit.

Secunda, si clara non sit voventis intentio, votum interpretandum est secundùm communem intelligentiam verborum quibus expressum fuit: quilibet enim præsumitur juxta communem usum loqui, si vim linguæ intelligat. Hinc qui vovit Sacrum, non satisfacit si pro eodem stipendium accipiat, quia quod vovetur, gratis dare solet: hinc etiam qui vovit jejunium qualibet feria sexta, jejunio tenebitur si Nativitas Domini in feriam sextam inciderit.

Tertia, votum ut juramentum strictè interpretandum est. Unde qui vovit susceptionem Ordinis sacri, non ex tunc tenetur ad castitatem aut ad Horas; qui vovit jejunare pluribus diebus, satisfacit jejunando duobus: qui vovit eleemosynam, implet votum dando modicam, si majorem non intenderit, etsi cogitaverit de majori; quia obligatio non ex cogitatione nascitur,

ſcitur, ſed ex intentione. Videndum tamen nè ità eleemoſynam ſuam minuat, ut hæc habitâ ratione qualitatis perſonæ quæ vovet, aut rationis quæ ad vovendum impulit, aut conſuetudinis locorum, quaſi ad nihilum redigatur.

Quarta, voti materia eo debet modo poni, quo poneretur materia legis divinæ aut humanæ, quia votum habet naturam legis: unde qui vovit Horarum recitationem, non ſatisfacit ſi ſine attentione recitet: quòd ſi cuï præcedentes regulæ non ſufficiant, debet is virum prudentem conſulere, & ejus deciſionibus obſequi.

ARTICULUS QUINTUS.

Quotuplici modo tollatur Obligatio Voti.

VOti obligatio iiſdem tollitur modis quibus aufertur obligatio juramenti; unde aliquando ità tollitur ut nequidem induci poſſit; aliquando jam inducta aufertur; & id quatuor modis contingit, ſcilicet materiæ mutatione, commutatione, irritatione voti, & diſpenſatione. Quod ſpectat ad mutationem materiæ, ſequenda eſt hæc regula, Toties & tunc duntaxat votum deobligat, cùm mutatio tanta ſupervenerit rei promiſſæ, ut eam in ſtatu moraliter diverſo conſtituat; adeò ut ea res ab illa quæ promiſſa fuit, moraliter diverſa eſſe videatur, ſeu ratione difficultatis, ſeu ob alias circumſtantias: unde votum jam non obligat cùm impleri non poteſt ſine peccato, ſine periculo vitæ, honoris, aut alterius gravis detrimenti. Idemque erit quoties res quæ promiſſa eſt, judicatur moraliter mutata fuiſſe, vel ex communi hominum conſenſu, vel ex couſuetudine vel ex aliqua Juris regulâ; vel cùm talis & tanta eſt ea quæ ſupervenit mutatio, ut ſi eadem in humanis legibus contingat, eæ viros etiam timoratos obligare deſinant.

Hinc 1mo. qui vovit ſe ſingulis diebus daturum ſtipem egeno, quem virum frugi, ſuïque partibus addictum exiſtimabat, ex communi ſententia adhuc dare tenetur, etſi pauper ille nec ſit vir frugi, nec voventi addictus: quamvis enim vovens, votum emiſſurus non fuiſſet, ſi cognoviſſet res ut ſe habebant; haud tamen voti materia in ſtatu moraliter diverſo cenſeri poteſt.

Hinc 2do. Quia quiſquis vovet eleemoſynam, vovet pauperis ſublevationem, ſi is cuï eleemoſynam voto promiſit, ex egeno fiat locuples, jam ad nihil tenetur: ſicut nec teneretur, ſi ipſe ex divite factus inops, Phyſicè vel moraliter impar fieret erogandæ eidem quam ſolebat eleemoſynæ, quamdiu nimirum

mirum subsisteret is mutatæ fortunæ status, quia res jam forent in statu, non utcumque, sed moraliter diverso.

Hîc tamen tria notanda, 1mo. fieri posse ut quis cum ipso etiam mortis periculo, votum suum exequi teneatur, ut si executioni ejus annexum sit legitima de causa vitæ stipendium. Unde qui vovit se pestis tempore infirmis serviturum esse, resistere nequit, sicut nec miles stationem suam ingruente hoste deserere potest in conscientia; 2do. in dubio an materiæ mutatio, tanta sit ut voti obligationem perimat, votum adimpleri debere: quia dubia excusatio vinculum certum extinguere nequit; 3tio. quæ de notabili materiæ mutatione, voti vinculum, aut perimente, aut suspendente ad tempus, dicta sunt, ad votum simplex esse limitanda: aliud enim est de voto solemni, quod moraliter loquendo firmum esse debet sicut matrimonium. Idem de prioribus Jesuitarum votis docet Sanchez. His positis dicendum de commutatione, dispensatione, &c.

SECTIO PRIMA.

De Commutatione Voti.

SUppono 1mo. votum propria voventis authoritate posse mutari in aliquid evidenter melius; ut patet ex cap. 3. *De jurejur.* Sed 1mo. melius illud non debet esse aliunde præceptum; aliàs omnia penè vota facilè eluderentur; 2do. melius non dicitur id quod est dignius, sed quod inspectis personæ, temporis & loci circumstantiis magìs ad salutem congruit; unde vix unquam jejunium aut eleemosyna in orationem mentalem, licèt hæc per se nobiliòr sit, mutari possunt.

Suppono 2do. necessariam esse superioris authoritatem, etiam ut votum mutetur in quid æquale: tum quia etsi mutatio hæc nullam Deo injuriam facere videtur, est tamen contra Ecclesiæ jura, quæ nullibi hanc mutationis libertatem concessit; tum quia facilè contingit ut homo in propria causa decipiatur, & id æquale putet, quod revera minus est. His prænotatis,

Quæres 1mo. quis possit vota commutare. R. id posse eos omnes, qui potestatem habent dispensandi, sive ordinariam, sive delegatam; quia ex Reg. 53. Juris in 6. *Cui licet quod est plus, licet utique quod est minus*, præsertim in eodem genere: sed *plus* licet ei qui dispensare potest, quia potest totum remittere; ergo.

Quæres 2do. an mutato semel voto reservato. v. g. castitatis perpetuæ, in materiam non reservatam, v. g. in jejunium, possit jejunium istud commutari ab iis qui non habent potestatem dispensandi in votis Papæ reservatis. R. affirm. quia tunc nihil

nihil ſupereſt quod non poſſit tolli ab Epiſcopis, aut qui eorum authoritatem habent. Et id patet 1mo. quia votum hoc non erat reſervatum niſi ratione materiæ; ergo ſublata materia, tollitur reſervatio; 2do. quia ſi votum non reſervatum commutaretur in reſervatum, jam fieret reſervatum Papæ; ergo à contrario votum de quo loquitur, ſoli Epiſcopo reſervatum erit. Ità Sylveſter, Sayrus, Suarez, Habert, & alii communiter contra Azor.

Quæres 3tio. an liberum ſit ei cuï votum commutatum eſt, ad prius redire R. affirm. quia commutatio quidam eſt favor, cuï renuntiari poteſt; *quod enim ob gratiam alicujus conceditur non eſt in ejus diſpendium retorquendum.* * Si tamen commutatio in melius facta ſit, & à vovente acceptata, non licet ad prius votum reverti; quia acceptatio hæc novum virtualiter efficit votum, quo melius quid promittitur Deo; porrò nè ipſe quidem Superior votum melius in minus commutare poteſt abſque cauſa.

Quæres 4to. an ad commutationem requirantur cauſæ. R. requiri. Commutatio enim voti, non eſt apud Deum rata & valida, niſi ab eo acceptetur: non acceptatur autem ſi fiat ſine cauſa.

Cauſæ commutationis hujus ſunt 1mo. notabilis moleſtia & difficultas in executione voti; 2do. levitas & perturbatio ex qua emiſſum eſt votum; 3tio. fragilitas voventis qui votum violabit niſi commutetur; 4to. id omne quod viro prudenti videbitur idonea eſſe commutandi ratio; 5to. juxta plures ſufficit major devotio ad aliud æquale præſtandum; quia quod æquale eſt, & majori cum pietate fiet, Deo acceptius eſſe videtur. Ceterùm ſi Superior bona fide crediderit ad commutationem ſufficere cauſam, quæ reipſa non ſufficiebat, cenſent multi commutationem valere; quia bona Superioris fides eſt pro cauſa, nec Deus rigidior eſt exactor.

Quæres 5tò. an facultas commutandi vota in Jubilæo, ſe extendat ad vota poſt Jubilæi conceſſionem, vel ipſo Jubilæi tempore emiſſa. R. affirm. tum quia ex Reg. 15. in 6. *favores convenit ampliari*, præſertim cùm hæc ampliatio nemini præjudicat; tum quia facultas, abſolvendi à peccatis reſervatis aut cenſuris, ad eas etiam extenditur, in quas quis Jubilæi tempore inciderit. Quin etiam Confeſſarius qui votum non commutaſſet, quia perpendere voluiſſet an & quo pacto commutaret, poſſet illud etiam elapſo Jubilæi tempore commutare; quia cauſa quæ tempore habili inchoata eſt, elapſo eodem tempore finiri debet. Sic etiam qui expreſsè non memine-

* *Reg. 61. in 6.*

rat votorum omnium quæ emiserat; & transacto Jubilæo, eorundem meminisse incipit, adire potest eundem Confessarium cui in genere vota sua declaraverat, & ab eo petere ut sigillatim declaret quam in materiam eadem commutari velit. Imò prudens confessarius qui animadvertit pœnitenti non occurrere omnia quæ emisit vota, hæc non nisi generatim commutare debet hoc scilicet modo: commuto omnia vota tua quæ commutari debebunt, in id quod ego posteà aut vir prudens æquum judicaverit.

Si verò voti commutatio, Jubilæi tempore nullatenùs inchoata est, non potest votum deinceps commutari ab eodem, aut ab alio Confessario qui specialem commutandi licentiam non habeat. Ratio est, quia finiente Jubilæi tempore finitur jurisdictio ad hujusmodi commutationes necessaria.

Quæres 6to. quid observare debeat Confessarius qui votum aliquod commutat. R. Debet attendere 1mo. ut quantùm moraliter fieri potest commutatio fiat in bonum æquale; idque sub pœna mortalis peccati necessarium esse docent Cajetanus, Suares & plures alii. Hæc tamen æqualitas non consistit in indivisibili, sed ad arbitrium viri prudentis judicanda est. Unde tametsi satius est votum reale in reale, perpetuum in aliud perpetuum commutari, res tamen aliter absolutè fieri potest; cum pensatis omnibus personæ, operis, loci, temporis, finisque cujus intuitu votum emissum est, circumstantiis, judicatur materiam quæ in alterius materiæ locum substituitur, nec Deo acceptam minùs, nec minùs utilem voventi futuram esse. Hinc facilè credidero peregrinationes non solùm rectè commutari in largas eleemosynas, sed etiam in jejunia, vel crebram confessionem, si hæc à pœnitente non illubenter acceptetur, & adimplenda speretur; quia hæc plerumque Deo gratiora sunt, & voventi magis salutaria. Porrò cùm peregrinatio in eleemosynam commutatur, curandum est juxta cap. 7. *De voto*, non tantùm ut itineris labores aliis piis laboribus compensentur, sed & ut itineris totius expensæ in eleemosynas immutentur, numeratis etiam reditûs impensis; imò habita ratione tum damnorum quæ viator in re domestica passurus erat, tum tributorum quæ infidelibus aut publicanis persolvenda fuissent; detractis tamen sumptibus quos vovens domi peracturus erat, sed iis computatis quos in famulis & equis juxta statûs sui decentiam, & modestam consuetudinem facturus fuisset.

2do. Si commutatio fiat Jubilæi tempore, attendere debent Confessarii ad Bullæ verba; unde si facultas detur ut vota in eleemosynam commutent, non possunt in aliud pium opus commutare: Cavendum insuper nè quid commutatio pariat scandali.

Quæres

Quæres 7mo. an si materia in quam prius votum commutatum fuit, impossibilis fiat, aut indifferens, teneatur vovens ad prius votum reverti. R. negat. si votum in aliquid melius mutatum sit; quia tunc prius votum absolutè desiit, unde nec licitum erat ad illud reverti.

Aliter censeo contra plures, si materia sit solùm æqualis; 1mo. quia vovens non plus post commutationem debet habere libertatis circa votum, quàm anteà: haberet autem multò plus; cùm posset reverti ad prius votum si vellet, & non teneretur posterius implere, in casu præsenti; 2do. quia (& hoc saltèm ad meliùs curare debent Confessarii) videtur commutatio sub hac conditione fieri, ut prior materia si possibilis remaneat, impleatur, posito quòd secunda impleri non possit.

SECTIO SECUNDA.

De Dispensatione Voti.

DIspensatio est relaxatio seu condonatio voti, DEI nomine facta à superiore legitimo, id est, ab eo qui Ecclesiasticam jurisdictionem habet in foro exteriori. Quod autem habeat Ecclesia potestatem in votis dispensandi, patet tum ex perpetuo ejusdem Ecclesiæ usu tum ex argumentis quibus paulò pòst probabimus Ecclesiam dispensare posse in ipsis votis solemnibus, quæ omnium sunt relaxatu difficiliora; tum ex iis quibus probabimus juramenta relaxari posse.

Potestas dispensandi in votis, competit 1mo. Romano Pontifici, qui constanti usu in iis etiam dispensat votis, quorum difficilior est relaxatio, ut votum perpetuæ castitatis; 2do. Episcopis; 3tio. iis qui Episcopali Jurisdictione gaudent; quales sunt non quidem Parochi, sed Capitulum Sede vacante, Vicarius generalis & Pœnitentiarius Episcopi; item & Prælati Religiosorum, ut Abbates Generales, de quo consulenda sunt Ordinum Statuta.

Episcopi in votis omnibus dispensare possunt, prætérquam in iis quæ Sedi Apostolicæ reservata sunt: hæc verò sunt quinque, nimirum 1mo. castitatis perpetuæ, 2do. ingressûs in Religionem approbatam; 3tio. 4to. & 5to. peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Jacobum Compostellanum; & in Terram sanctam. Circa hæc quædam annotanda sunt.

Primo, Episcopus non potest dispensare peregrinos v. g. Scholasticos extra propriam Diœcesim studentes, a voto, à juramento & similibus; sed tantùm hæc suspendere, ex urgente aliqua necessitate spirituali. Nec nocet quòd possit Episcopus peregrinum à peccatis & censuris absolvere: est enim id sæ-

piſſimè neceſſarium ad ſubveniendum conſcientiæ; non itèm diſpenſatio à voto, quod ſi præſens foret occaſio peccandi, ſufficeret auferri ad tempus, donec ad proprium Epiſcopum recurreretur.

Secundò, votum peregrinationis ultra mare, Papæ reſervatum eſt, quamvis ex devotione ſolùm non autem in ſubſidium Terræ ſanctæ emiſſum ſit.

Tertio, votum caſtitatis non eſt Papæ reſervatum, niſi ſit perpetuum, certum & abſolutum abſtinendi ab omni re venereâ; tam licitâ quæ conceditur in matrimonio, quàm illicitâ. Ratio eſt, quia reſervatio odioſa eſt & communi Epiſcoporum juri contraria; ergo ſtrictè intelligi, & ad ea ſolùm debet extendi vota quæ perpetua ſunt, certa, & abſoluta.

Hinc non reſervantur Papæ, 1mo. votum caſtitatis, ad tempus; 2do. votum non petendi debitum à conjuge; 3tio. votum non nubendi quod reipſa diſcrepat à voto perpetuæ caſtitatis; unde illud violat quæ nubit, non autem quæ fornicatur. Excipe, niſi perſona vovendo abſtinentiam à nuptiis, intenderit vovere caſtitatem perpetuam; hic enim præcipuè ponderanda eſt voventis intentio; 4to. votum mulierem non tangendi; 5to. Votum ſacros Ordines ſuſcipiendi, quod obliquè ſolùm caſtitatem includit; 6to. votum ingrediendi Religionem ſtrictiorem, quod qui emiſit diſpenſari poteſt ab Epiſcopo, non quidem ſimpliciter, ſed ut ingrediatur mitiorem; quia hoc non eſt diſpenſare in voto Religionis, ſed in modo & qualitate illius.

Quarto, votum ipſum perpetuæ caſtitatis ab Epiſcopo multis in caſibus relaxari poteſt; ut 1mo. cùm ad Papam recurri non poteſt, niſi difficilè; ſive quia vovens pauperior eſt, & diſpenſationis ſumptus impendere nequit, ſive quia bellum aut locorum diſtantia impediunt nè ſuprema Sedes adiri poſſit; ſive, ut ait Sanchez, quia *in mora magnum imminet incontinentiæ periculum, aut gravis ſcandali, aut damni tertiæ perſonæ.* Ratio eſt, tum quia ex recepto axiomate, *Caſus Papalis ſuperveniente impedimento fit Epiſcopalis;* tum quia Papa nunquam adversùs Epiſcopos præſcripſit jus in hujuſmodi impe-dimentis diſpenſandi, ut ex conſtanti eorum agendi ratione patet.

2do. Cùm votum eſt conditionale, & nondum impleta eſt conditio; vel impoſitum in pœnam alicujus culpæ, vel facti, quæ nondum commiſſa ſunt. Ratio eſt, quia votum non reſervatur Papæ, niſi cùm perfectum eſt & abſolutum: votum autem quod pendet à conditione nondum impleta, nondum perfectum eſt, ergo.

An autem pœnale votum impleta conditione reſervatum ſit, diſputa-

diſputatur. Placet opinio affirmativa, quia tutior eſt nec minùs probabilis: votum enim licèt pœnale ſit, eſt nihilominus perpetuum, & abſolutum poſtquam impleta eſt conditio. Sicut ergo fatetur ſanior opinio, votum caſtitatis quod quis emiſit poſito quòd ſanitatem recuperaret, eſſe obtenta ſemel ſanitate reſervatum, licèt ſecluſo ſanitatis deſiderio emiſſum non fuiſſet, & proinde non ex puro caſtitatis amore proceſſerit; ſic etiam fatendum eſt votum pœnale eſſe reſervatum, cùm impleta eſt conditio.

3tio. Neque etiam juxta multos reſervatum eſt votum emiſſum ex dolo, aut metu etiam levi, & injuſtè incuſſo, itèm nec illud quod emiſſum eſt cum advertentia vel deliberatione imperfecta; vel cum intentione ſe ſub veniali tantùm obligandi, vel cùm dubium eſt an quis voverit ſatis advertenter, aut cum intentione ſe graviter obligandi, (quamvis in hoc ultimo caſu præſumi debeat intentionem fuiſſe ſub gravi,) vel an voverit abſolutè caſtitatem perpetuam, an ſolùm abſtinentiam à conjugio. Uno verbo reſervatum non eſt Papæ votum omne de quo dubitatur an eidem reſervatum ſit; & ità ſentiunt omnes ferè Doctores, aït Cabaſſutius.

4to. Idem eſt de voto vovendi caſtitatem, aut Religionem: quia votum vovendi aliquid, non eſt votum hujus alicujus actu emiſſum.

Quæres an ad diſpenſandum in voto requiratur cauſa legitima, & quænam ea ſit?

R. ad 1. affirm. Et id patet 1mo. ex S. Bernardo. *Si neceſſitas urget*, aït Lib. 3. De conſid. n. 18. *excuſabilis diſpenſatio eſt, ubi utilitas provocat, diſpenſatio laudabilis eſt.... cùm nihil horum eſt, non planè fidelis diſpenſatio, ſed crudelis diſſipatio eſt*; 2do. quia diſpenſatio voti, eſt relaxatio promiſſionis ipſi DEO factæ, & quæ proinde ut valida ſit, debet a DEO acceptari. non acceptatur autem, ſi fiat abſque cauſa rationabili; 3tio. quia poteſtas à DEO Paſtoribus conceſſa, non eſt in deſtructionem, ſed in ædificationem, eſſet autem in deſtructionem, ſi pro libito eâ abſque ulla ratione uti poſſent.

R. ad 2. Votum caſtitatis quintuplici præcipuè de cauſa relaxari ſolet, & quidem 1mo. cùm per matrimonium ſedandæ ſunt lites, quæ familias dividunt; 2do. cùm alioqui conſervari nequit Illuſtris Familia, cujus tamen ſalus Reipublicæ ſplendori & bono plurimùm profutura ſit; 3tio. cùm votum poteſt eſſe voventi gravis & periculoſa occaſio ruinæ: ſive ab intrinſeco, ut ſi vovens longa experientia cognoverit vix fieri poſſe ut contineat; ſive ab extrinſeco, ut ſi puella quæ vovit, ſit pauper & decora, vel orbata parentibus, qui eidem invigi-

lent; 4to. si puella patre orbata matrem ætate provectam nutrire nequit, nisi nubat viro alimenta utique præstituro; 5to. generatim faciliùs dispensatur in votis quæ ex metu, aut ex fervore passionis alicujus emissa sunt.

Quod spectat ad dispensationem à voto amplectendæ Religionis, præter causas quæ mox allatæ sunt, afferi solent duæ istæ: 1mo. notabilis difficultas exequendi votum, ut si quis propter morbum quo elanguit; vel quia voti executionem multis annis distulit, jam meritò dubitet an vires Religionis oneribus pares habeat; 2do. dubium an materia voti, vel mala, vel majoris boni impeditiva, vel saltèm inutilis non evaserit: ut si dubites an non melius sit manere in seculo, ut consanguinei, post emissum à te votum, parentibus orbati, Christianè magis educentur; itèm an tuta sit saluti tuæ Religio quam meditabaris & in quam irrepserunt jurgia, errores, & similia.

Præcipua quæstio est an. R. Pontifex in voto solemni castitatis vel Religionis dispensare possit. Negant Thomistæ complures, sed multò verior videtur opinio contraria, quam etiam multi tenent cum S. Antonino: 1mo. quia potest Papa in iis dispensare quæ juris sunt Ecclesiastici: atqui ex dictis suprà, voti solemnitas juris est solùm Ecclesiastici; ergo.

2do. Quia non minùs potest Papa dispensare in votò solemni Religiosorum, quam in voto solemni castitatis Subdiaconorum; atqui in isto dispensare potest, prout fatetur ipse S. Thomas; ergo & in illo. Prob. maj. quia votum à Subdiaconis emissum non est minùs solemne, nec minùs suî traditionem continet, quàm quod à Religiosis emittitur; ergo si in uno dispensare possit Pontifex, potest & in alio.

3tio. Quia quòd Papa cum homine Monasticam vitam professo dispenset, ut uxorem ducat, necessarium esse potest ad commune bonum Ecclesiæ, vel regni, putà ad propagandam fidem, ad avertendas quæ alioqui regno imminent, turbas & hæreses, &c. Aliunde verò quòd in hoc casu dispenset Pontifex, nec rationi repugnat, nec divino jure cautum invenitur: 1mo. quidem non repugnat id rationi; cui econtra maximè congruit ut voti solemnitas, eadem possit authoritate tolli, qua constituta fuit, ac proinde tolli ab Ecclesia à qua posita est: 2do. neque dispensatio hæc jure divino interdicta reperitur; imò potiùs concessa his Christi verbis: * *Quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in Cælis;* quæ cùm generalia sint, & Ecclesiæ admodum favorabilia, tantùm extendi debent quantùm possunt salva verborum proprietate; ac proinde ad relaxationem cujuscumque voti.

4to. Quia Romanus Pontifex sæpè hac dispensandi potesta-

* *Matth.* 18.

te usus est: atqui durum est objicere quòd in re tanti momenti erraverit; idque à reverentia Sedi Apostolicæ debita alienum videtur.

Obj. Cum S. Thoma Caput 6. *De statu Monach.* ubi sic habetur: *Abdicatio proprietatis sicut & custodia castitatis adeò est annexa regulæ monachali, ut contra eam nec summus Pontifex possit licentiam indulgere;* unde sic: Qui non potest dispensare in voto castitatis vel paupertatis, multò minùs dispensare potest in tota professione religiosa: atqui ex Innocentio III. summus Pontifex non potest dispensare in voto castitatis & paupertatis.

R. dist. min. Summus Pontifex non potest dispensare in voto paupertatis durantè Monachatu, ac veluti in sensu composito illius, C. non potest in sensu diviso, id est, auferendo talem personam à statu in quo erat per professionem religiosam, N. Sensus objecti loci evidens est ex ipsis quæ objiciuntur verbis, *Abdicatio proprietatis adeò annexa est regulæ, &c.* Hæc enim ratio tota fundatur in connexione unius cum alio, adeoque probat stante regula non posse auferri custodiam castitatis vel paupertatis: non autem probat Monachatum ipsum à Papa tolli non posse.

Inst. 1mo. Plùs est dispensare in toto Monachatu, quàm in aliquo usu ejus; ergo si Papa non potest dispensare in aliquo usu Monachatus ipso durante; nec à fortiori poterit in toto Monachatu dispensare.

R. neg. antec. Sicut enim stante voto simplici castitatis, prorsus necessarium est continentiam servare; sic stante Monachatu servari debent castitas & paupertas, quia harum obligatio ab ipso Monachatu fluit: at verò non est absolutè necessarium, ut qui semel est Monachus, talis permaneat in iis etiam casibus in quibus periculosum id judicaret Ecclesia.

Inst. 2do. Non potest efficere Ecclesia, ut res DEO semel consecrata, non maneat consecrata, sed Religiosus per professionem consecratur cultui divino; cùm Religiosum esse nihil aliud sit quàm esse DEO consecratum.

R. neg. maj. Intellectum ut intelligi debet de consecratione morali, quæ fundatur in promissione per Ecclesiam DEI nomine acceptata: hæc enim cùm id exigit honor DEI ipsius potest relaxari.

SECTIO TERTIA.

De Irritatione Voti.

IRritatio voti est ejusdem annulatio facta ab eo qui potestatem habet in eum qui vovit. Irritatio duplex, directa seu

propria; & indirecta seu impropria. Prima est annulatio voti facta ab eo qui habet potestatem dominativam, sive in ipsam voventis personam, ut habet pater in personam filii impuberis; sive in materiam voti, ut habet superior in bona Monasterii quæ Religiosus aliquis pauperibus donanda vovisset. Irritatio indirecta non tam est annulatio, quàm suspensio voti facta ab eo qui aliquam in alium potestatem habet, vi cujus non potest vovens implere votum sine alterius consensu.

Duo sunt præcipua inter utramque irritationis speciem discrimina. Primum, quod irritatio directa votum omnino perimat, ità ut nè de ipso quidem irritantis consensu reviviscat, nisi à vovente renovetur; indirecta verò solùm suspendat, licèt per accidens fieri possit ut suspensio hæc diu, imò per totam voventis vitam perduret. Secundum, quòd irritatio directa, utpotè quæ dominativam potestatem prærequirat, non competit ad summum nisi patribus in filios, superioribus in Religiosos, conjugibus in conjuges, dominis in mancipia: at verò irritatio indirecta competit 1mo. iis qui in alios potestatem habent jurisdictionis spiritualis aut temporaneæ; 2do. & iis qui licèt nullam propriè jurisdictionem habeant, habent tamen jus imperandi; 3tio. & iis qui tametsi potestatem habeant dominativam, haud tamen ea utuntur ad irritandum, sive quia irritare nolunt, sed solùm suspendere; sive quia votum ab alio factum nescientes, eidem aliquid præcipiunt, cui dum vacat, votum exequi non valet.

Ad valorem irritationis directæ nulla requiritur causa; quia cùm votum quod irritatur necessariò emissum sit sub tacita conditione assensûs superioris, eo dissentiente tota voti obligatio se ipsa corruere debet. Eadem tamen irritatio non esset à peccato immunis, 1mo. quia non posset ad DEUM referri; 2do. quia non debent superiores inferiorum provectum gratis & temerè impedire: ergo si secus fecerint, rei videntur; sed peccati ordinariè solùm venialis, ait Sylvius. Valet tamen hæc irritatio, sive inferiores consentiant, sive non; sive superiores in specie cognoscant votum quod irritare volunt, sive solùm in genere sciant inferiorem votis esse gravatum. Jam tria hìc nobis investiganda sunt, 1mo. an pater filiorum; 2do. an inferiorum superior; 3tio. denique, an conjuges conjugum vota irritare valeant. Priora duo §. priori, ultimum §. posteriori exequemur.

§. I.

Not. 1mo. Filii vel sunt impuberes, vel jam pubertatem attigerunt.

Not. 2do. Religiosi vel sunt Novitii, vel professi. His præmissis, sit

CONCLUSIO I. Pater omnia prorsus filiorum impuberum vota, etiam de amplectenda Religione, etiam de peculio castrensi, &c. irritare potest. Ità S. Thomas.

Prob. 1mo. ex Num. 30. 6. *Si contradixerit pater, vota & juramenta in ætate adhuc puellari* emissa, *irrita erunt.* Idem sanxit Concilium Triburiense anno 895. ubi sic: *Puella, si ante duodecim annos ætatis sponte sua sacrum sibi velamen assumpserit, possunt statim parentes ejus, vel tutores id factum irritum facere, si voluerint.*

Prob. 3tio. Quia maximè expedit ut filius non voveat firmiter, nisi de consensu patris, ea ætate qua ob imbecillem rationis usum non satis cognoscit voti obligationem; ac proinde ut ejus vota ex patris arbitrio rescindi possint.

Idem cum patre possunt qui gerunt patris vicem ut 1mo. avus, si pater decesserit, aut longè distet; 2do. tutor, ut qui in locum patris succedat; 3tio. horum defectu mater, etiamsi non sit tutrix, quia ad ipsam pertinet cura, si non sit alius qui impuberis imbecillitati consulat.

An autem pater vota ante pubertatem edita irritate queat, si puer jam pubertatem attigerit, æqualibus ferè momentis disputatur. Quapropter ob dubium semper consulam ut irritationi paternæ adjungatur dispensatio superioris Ecclesiastici.

CONCLUSIO II. Parentes non possunt personalia puberum etiam sub patria potestate existentium vota irritare nisi paternæ potestati præjudicent, seu domûs regimen impediant. Ità S. Thomas.

Prob. Quia homo post pubertatem præsumitur eam quæ ad vovendum necessaria est discretionem habere, adeoque nulla ex parte personæ adesse potest irritationis causa, sed solùm ex parte materiæ quæ promittitur.

Hinc pater irritare non potest emissum à filio castitatis, Religionis, moderati jejunii votum: bene verò vota realia filii, qui necdum sit emancipatus, ut essent vota de danda ex paternis bonis eleemosyna: aut etiam personalia quæ paternæ potestati præjudicium inferrent, ut votum longæ peregrinationis, etiam alieno sumptu faciendæ: aut jejunii quod cum familiæ usu non congrueret, aut filium laboribus patri debitis imparem faceret. Vota verò piè disponendi de iis bonis quæ quoad dominium tum directum, tum utile ad filium pertinent, neutiquam irritari possunt à Parentibus.

Quæres an pater possit irritare votum quod filius solùm vult exequi cùm erit sui juris.

R. Vel

R. Vel votum emissum est ab impubere, & tunc irritari potest, modo neque à patre post pubertatem filii, neque ab ipso filio confirmatum fuerit: vel idem votum emissum est à pubere; & tunc probabilius videtur non posse illud irritari. Ratio quia vota sic emissa non nocent paternæ potestati: nec plùs iis læditur pater, quàm læderetur si voveret filius se daturum stipem ex bonis castrensibus, si quæ deinceps possideat.

CONCLUSIO III. Omnia prorsus Religiosorum vota ab eorum Superioribus irritari possunt; si sint, ut esse solent, in materia Superioribus subjecta.

Prob. Quia Religiosus se Superiori quoad nolle & velle subjecit: ergo non vovet nisi sub hac conditione, *si Superior non contradicat.*

Dixi, *Si vota inferiorum sint in materia Superioribus subdita.* Superiores enim nihil possunt 1mo. in votum transeundi ad Religionem strictiorem: tum quia non habent à DEO potestatem impediendi majus bonum; tum quia id definiit Innocentius III. cap. 18. *De Regularibus* 2do. in vota essentialia: quia alioqui funditus evertere possent Religionem, cujus conservationi studere debent: 3tio. nec in vota quæ licèt Religioni ut sic essentialia non sint, sunt tamen vel essentialia huic Religioni, vel ejusdem essentialibus votis annexa absolutè, simpliciter, & absque ullâ à Superioribus dependentia, ut est apud Patres de Mercede, votum redimendi captivos.

Etsi autem non potest Superior novitii vota irritare, quia hujus voluntas ab illius voluntate non pendet; potest tamen ea suspendere quæ Novitiatûs exercitiis repugnarent, aut quæ Novitium nimis gravarent. Consulunt aliqui sapienter, ut vota hæc in aliqua Novitiatûs exercitia commutentur: est enim commutatio hæc in aliquid pro tunc evidenter melius: sed & simul injungi debet, ut si Novitius seculum repetat, ad prius votum regrediatur.

Cæterum docent Regulares posse Superiorem vota de suo consensu facta, deinceps irritare: quia qui consentit non intendit se privare jure consensum revocandi, nec vota quibus consentit absolutè firma reddere; aliàs à successore ejus irritari non possent: adhuc ergo manet tacita conditio, *nisi Superior aliquando contradicat.* Hîc porrò nomine Superiorum intelliguntur Generales in toto Ordine, Provinciales in Provincia sua; Priores, Guardiani, & qui iis absentibus domum regunt, ut Vicarii. Eadem Abbatissis competit potestas, iis enim Moniales ut matribus filiæ subditæ esse debent.

§. II.

§. II.

Conjugum vota vel non habent ordinem ad matrimonium, ut votum de recitandis semel Pœnitentiæ Psalmis; vel è contra, ut votum servandæ continentiæ. De utrisque, sed magis, de posterioribus differendum. Sit

Conclusio I. Neuter conjux potest irritare alterius vota quæ non sunt in ipsius aut familiæ præjudicium: puta neuter impedire potest quin alter voveat castitatem post mortem alterius servandam, eleemosynas de bonis sibi propriis, &c. Ità multi contra multos.

Prob. Quia efficaciter non probatur permisisse Deum ut maritus irritet ea etiam uxoris vota, quæ nec sibi nec alii cuiquam præjudicant. Sapiens enim provisor nihil contra jus suum censeretur permittere gratis & sine causa: atqui facultas omnia prorsus vota irritandi, & esset contra honorem Dei, cui eorum multa placere possunt; & gratis concederetur, cùm pro iis etiam concederetur casibus in quibus nihil inde damni marito contingere supponitur; & aliunde malè ut plurimùm exerceretur; quia mariti plures phantasiam, pauci religionem in iis quæ præcipiunt aut vetant, consulere solent; ergo.

At inquies, Apostolus Ephes. 1. vult ut *sicut Ecclesia subjecta est Christo; ità & mulieres viris suis in omnibus* subditæ sint: atqui hæc comparatio omnimodam uxoris ad virum subjectionem importare videtur. Unde S. Ambrosius Lib. *De Parad.* cap. 10. sic loquitur: *Evidentissimè apparet ità virum esse caput mulieris, ut nulla vota abstinentiæ, vel religiosæ conservationis, liceat sibi, sine ejus licentia Deo offerre.*

R. Hos textus de subjectione quantùm ad aliquid intelligi posse; ità ut maritus ea uxoris vota suspendere valeat, quæ sibi aut prolis bono nocerent, quale sæpius esse potest votum abstinentiæ, de quo loquitur Ambrosius.

Conclusio II. Potest uxor irritare vota mariti quæ sibi vel familiæ bono præjudicant: puta votum *de gestando habitu Religioso,* * *de servanda castitate* omnimoda. Idem de marito dicendum; qui tamèn, utpotè mulieris caput, plura potest quàm uxor, v. g. longiores peregrinationes vovere.

Prob. Quia vota de quibus loquimur, alterius conjugis juri præjudicare supponuntur; ergo ut firma sint necesse est ut alter cedat juri suo: non cedit autem nisi consentiat; ergo.

Conclusio III. Neuter conjux omnimodam continentiam, vi cujus scilicet nequidem debitum reddat, vovere validè potest, absque alterius consensu.

Prob. invicta ratione quam exhibet S. Thomas in 4. dist. 32. art. 4.

* *Sylvius.*

art. 4. *De illis tantùm bonis potest esse votum, quæ nostræ subjacent voluntati, qualia non sunt ea in quibus unus alteri tenetur .. undè cùm conjuges sibi invicem teneantur in ratione debiti, per quod continentia impeditur, non potest unus absque consensu alterius continentiam vovere; & si voverit peccat, nec debet servare votum, sed agere pænitentiam de malo voto facto.*

CONCLUSIO IV. Emissum ab alterutro votum de non petendo debito conjugali, validum est; illicitum tamen, præsertim si fiat à viro.

Prob. 1. pars: * *Quilibet ad renuntiandum juri suo liberam habet facultatem,* nisi leges resistant: atqui non resistunt in præsenti casu, sed econtra. Prob. min. ex Alexandro III. c. 3. *De convers. conjugat.* ubi postquam de aliquo, qui intraverat in *Monasterium invita uxore*, dixit eum *ratione voti, non teneri ad Monasterium redire* post mortem uxoris, addit eum ulteriùs non posse uxorem accipere: *promisit* enim inquit, *se non exigere debitum, quod in ejus potestate erat, & ideò quoad hoc votum tenuit, non reddere autem; non erat in ejus, sed mulieris potestate.*

Prob. 2. pars ex S. Thoma ibid. ad 3. *quia*, inquit, *si alter nunquam peteret debitum, ex hoc alteri matrimonium onerosum redderetur, dum oporteret unum semper confusionem petendi debiti subire, ideò alii probabiliùs dicunt quod non potest unus absque alterius consensu vovere*: quæ S. Doctoris verba si significent invalidum esse votum de non petendo debito, credendum est mox citatam Alexandri Decretalem eidem ignotam fuisse; si verò significent votum hoc illicitum esse, nostram responsionem stabiliunt.

Prob. 3. pars Ideò improbat S. Thomas votum de non exigendo debito, quia ex hoc matrimonium nimis *onerosum redderetur*: porrò hæc ratio non valet communiter loquendo pro viris, qui minùs in hoc casu verecundiæ habent.

Dixi, *communiter*, quia si vir pusillanimis foret, aut mulier magnæ autoritatis, tunc eadem esset ratio. Generalier tamen loquendo, votum hoc ab uxore facilius emitti potest quàm à viro, cui minùs inde timendum est. Sed quia hic non nihil peccati agnoscit post S. Thomam Sylvius, etiam cùm de muliere agitur, satis est ut à talibus votis abstineant conjugati.

CONCLUSIO V. Votum castitatis quod ab uno conjugum emissum est, ab alio irritari nequit.

Prob. 1mo. ex c. 3. *De convers. conjug.* Nam verba hæc, *Promisit non exigere debitum, &c.* indicant votum non utcumque validum, sed firmum omnino.

Prob. 2do. quia vir v. g. non potest irritare vota uxoris nisi indirectè, scilicet ratione materiæ quæ viro subjecta sit: atqui

* *Cap.* 9. De crimin. falsi.

quòd mulier debitum petere nolit, non est materia viro subdita neque enim vir ei præcipere potest ut debitum petat, neque ea ad aliud se obligavit, quàm ad reddendum: si autem vir hoc præcipere non potest, non potest etiam prohibere quominus petere nolit; ergo.

Prob. 3tio. quia constat apud omnes, virum æqualem habere potentiam circa vota uxoris ante vel post matrimonium emissa: atqui constat iterum quòd vir votum de non petendo debito ab uxore ante nuptias emissum irritare non possit: idque indicat Ecclesiæ usus quæ semper credidit hic opus esse dispensatione, quæ tamen non fuisset necessaria cùm faciliùs occurreret remedium; ergo.

At inquies, hoc onerosum est. R. 1mo. esto, modò non sit injuriosum, non enim omne onus tollitur per matrimonium; 2do. conditio hæc onerosa includitur in contractu matrimonii, quatenùs qui contrahunt, nolunt tollere sibi libertatem boni hujus quantum poterunt exequendi.

Major est difficultas, an post datum ab altera parte de voto emittendo consensum, possit pars quæ vovit, alteri debitum exigenti persolvere.

R. eum qui voto continentiæ à comparte sua edito consensit, 1mo. graviter peccare si consensum suum sine causa revocet 2do. nec hoc votum posse deinceps irritare 3tio, neque voventem posse eidem reddere debitum.

Prob. 1. pars, quia graviter peccat qui rem de suo consensu Deo dicatam revocat ad usus profanos: atqui sic se habet qui post datum uxori, vovendæ continentiæ consensum, eandem ad matrimonii actum revocat. Favet Script. Num. 30. v. 15. & 16.

Prob. 2. pars ex iis quæ mox dicta sunt: si enim continentiæ votum quod ab uno conjugum simpliciter emissum est, ab alio irritari non possit, à fortiori irritari non potest cum de alterius conjugis consensu emissum fuit.

Prob. 3. pars: Peccat qui votum violat: sed qui omnimodam continentiam vovit de alterius licentia, votum suum violat, eidem debitum reddendo. Ille, enim votum violat, qui contra votum aliquid tribuit alteri, ad quod nullum alter jus habet sed qui voto consensit, nullum jus habet ad exigendum deinceps debitum quando quidem juri suo cessit, non ut superior qui semper aliquid retinet autoritatis in res quarum abdicationi consenserat, sed ut Socius, qui in hac re socio suo planè est æqualis, ut docet S. Paulus ergo.

Nec nocet cap. 11. *De convers. conjug.* Nam ibi agitur de Rege Sueviæ, qui *ad tempus*, non verò in perpetuum consenserat voto uxoris, unde hæc elapso tempore sibi concesso, cogi poterat ad reddendum debitum. Obj.

Obj. Si maritus uxori castitatis votum non emittenti, dedisset licentiam non reddendi debitum posset licentiam hanc revocare: atqui tamen licentia hæc fuisset quædam juris cessio; ergo eadem juris cessio in casu voti revocari potest.

Confirm. 1mo. cùm maritus permittit uxori ut voveat se daturam Ecclesiæ calicem, potest adhuc is licentiam à se datam revocare ergo à pari.

Confirm. 2do. Alexander III. cap. 1. *De convers. conjugat* permittit marito, qui vovere non vult, & in periculo constituitur, ut à Religione revocet uxorem cui Religionis ingressum permiserat ergo si maritus revocet licentiam vovendi quam uxori concesserat, hæc parere tenebitur saltèm quoad reddendum debitum.

R. neg. maj. Etsi enim maritus, qui uxori fecit licentiam non reddendi debiti in ordine ad emittendum ab ipsâ votum, possit ex communiori sententia, revocare licentiam hanc quandiù ipsa uxor votum hoc nondum emisit, quia renuntiatio juri maritali, pendet à conditione quæ nondum impleta est: non potest tamen qui absolutè & simpliciter jure suo cessit, cessionem hanc revocare quia hæc cessio, cùm vera sit juris sui donatio, tam irrevocabilis est quàm quilibet contractus mutuus: unde non magìs in hac hypothesi tenetur mulier ex vi justitiæ ad reddendum debitum, quàm si mutuo pacto uterque conjugum cessisset jure suo.

Ad 1. confirmationem, neganda est paritas quia maritus per licentiam datam non abdicat à se dominium, sed manet superior, cùm agitur de iis quorum administrationem habet; at in voto continentiæ maritus non se gerit ut superior, sed ut æqualis cedens jure suo adeòque jam non habet jus revocandi id quod semel circa continentiam concessit.

Ad 2. censent non pauci decisionem Alexandri III. intelligendam esse de licentia per vim aut metum extorta, vel saltèm concessa à conjuge qui nesciebat legibus sancitum esse, ut conjugum alter profiteri non possit absque eo quòd alter aut castitatem voveat, aut ipse Religionem ingrediatur. In hoc tamen difficili casu consulendus esset Episcopus.

****

PARS TERTIA.

De vitiis Religioni oppositis.

CUM religio virtus sit inter morales præstantissima, haud dubium est quin peccata eidem opposita, aliis sint, cæteris

paribus, graviora. Cùm autem eadem virtus in medio consistat, dupliciter contra eam peccari potest, scilicet per defectum, & hoc peccati genus *irreligiositas* dicitur & per excessum, quia vitiosus est aliquando & inordinatus cultus qui Deo impenditur & hæc peccati species *superstitio* nominatur.

Irreligiositas est peccatum quo Deus in se, vel in rebus sacris inhonoratur. Quinqne sunt ejus species, nempe blasphemia, tentatio Dei, sacrilegium, perjurium de quo suprà, & simonia de qua alibi.

Superstitio est cultus perversus, quo vel creatura loco Creatoris colitur, vel Creator ipse modo indecenti. Superstitionis præcipuæ species sunt idololatria, divinatio, vana observantia: magia, & maleficium. De his sigillatim dicemus.

CAPUT PRIMUM.

De Blasphemia, Tentatione Dei. &c.

Blasphemia definitur Locutio contumeliosa in Deum *Locutio* quidem, sive externa & oris; sive interna & animi, ut cùm *dixit insipiens in corde suo, non est Deus*, Psalm. 13. *Contumeliosa*, quia fit contra Deum, in quem utpotè ubiquè præsentem omnis maledictio vera est contumelia. *In Deum*, vel in se, vel in creaturis, quatenùs Dei sunt, & in eis relucet divina sanctitas; potentia, &c. Quòd si creaturæ in se præcisé sumantur, maledictum in eas prolatum non est blasphemia, nisi latè sumpta: quo sensu dicit Apostolus ad Titum 2. *Admone illos .... neminem blasphemare.*

Blasphemia dividitur 1mo. in internam, & externam 2do. in eam quæ est contra Deum & eam quæ est contra Sanctos 3tio. quæ contra Deum est. alia est in Patrem, alia in Filium, alia in Spiritum sanctum. prima non tam ex malitia procedit, quàm ex infirmitate: secunda ex ignorantia: tertia ex ea præsertim malitiæ specie, qua ut olim factum est à Pharisæis, manifesta Dei, opera diabolo attribuuntur: 4to. præcipua blasphemiæ divisio est in hæreticalem, imprecativam, & merè dèhonestativam.

Blasphemia *hæreticalis*, est ea quæ aliquid falsi pronuntiat de Deo, aut creaturæ attribuit quidpiam solius Dei proprium; ut si dicatur Deum esse crudelem, aut mundum à dæmonibus regi. Blasphemia *imprecativa*, ea est quà quis Deo malum imprecatur, ut *Pereat Deus, maledictus sit, &c.*

Blasphemia *dehonestativa*, ea est qua enuntiatur aliquid in

Deo

Deo vel Christo existens, sed indecenter & per modum contumeliæ, talis ea est quæ Juliano Apostatæ tribuitur, *Vicisti Galilæe;* talis & eorum, qui indignabundi nominant Christi caput, viscera, &c.

Blasphemia omnis peccatum est mortale in quacumque materia quia quælibet Dei contumelia, utpote Dei majestatem positivè deprimens, gravem Deo injuriam infert. Hinc ea lex Levit. 24. *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.* Undè S. Hieronymus Lib. 7. in Isaï. c. 18. *nihil horribilius blasphemiâ, quæ ponit in Excelsum os suum.* Ad hoc autem non requiritur formalis intentio Deum inhonorandi, sed sufficit virtualis, cum quis v. g. ex ira aut indignatione, imò etiam ex joco ea profert quæ ex communi intelligendi modo, aut ex circumstantiis Dei inhonorationem continent.

Quæres quomodo gerere se debeant Confessarii adversùs blasphematores.

R. 1mo. expendere debent an blasphemia eorum fuerit hæreticalis: tunc enim duplex peccatum continet aliud contra religionem, aliud contra fidem, aut saltem externam ejus professionem, 2do. inquirent quòd blasphemiæ genus prolatum fuerit: tum quia aliquando rudes se blasphemasse dicunt, cùm solummodo jurarunt in vanum, aut quædam in belluas convicia jecerunt; tum quia faciliùs intelligent Confessarii gravitatem peccati à pœnitente admissi, an v. g. unà cum Deo Sanctos impetierit, quod peccatum duliæ simul & religioni adversatur; an Deo maledicere intenderit an ex ira, tædio, indignatione in blasphemiam proruperit 3tio. non excusabunt à mortali eos qui sine pravo in Deum affectu, sed in jurgio, Christi mortem, caput, aut sanguinem apellant cùm hæc vix dici possint sinè Dei contemptu, vix audiri sine scandalo & piarum aurium offensione.

Qui singulis ferè verbis nomina Dei, Jesu, aut Sanctorum, ex quadam animi levitate, & sæpe ex impatientia proferunt, & si quid novi contingat, exclamant, *Jesu! Deus bone,* non sunt ab omni peccato immunes; 1mo. quia id prohibet Scriptura Eccl. 23. *Nominatio Dei non fit assidua in ore tuo & nominibus Sanctorum non admiscearis, quoniam non eris immunis ab eis,* id est, à peccato irreverentiæ contra eos 2do. quia nomen Dei sanctum sinè ullo religionis sensu usurpare ut aliquid commune & profanum, vera est irreverentia.

Tentatio aliquando sumitur pro inductione ad peccatum, ut Jacobi. 1. *Deus neminem tentat;* aliquando pro peccato quo aliquid fit aut dicitur ad capiendum experimentum potentiæ, sapientiæ alteriùsve divini attributi, per extraordinarium effe-

ctum

ctum ab eo temerè expectatum. Et id fieri dupliciter potest, 1mo. expresse, ut contigit monacho illi, qui se in puteum projecit, ratus sibi ad futuros Angelos qui cadentem exciperent; quo pertinent probationes quæ olim fiebant candenti ferro, aut aquâ fervente, vel duello. 2do. implicitè, cùm quis ad obtinendum finem ordinariis mediis non utitur: sic DEUM tentant, qui remediis uti nolunt ad sanitatem, studio ad tractandum dignè DEI verbum, præparatione ad Officii divini recitationem.

Tentatio grave est peccatum: 1mo. quia prohibetur Deut. 6. & Matth. 4. *Non tentabis Dominum Deum tuum;* 2do. quia creatura sinè gravi irreverentia præsumere non potest futurum ut pro ejus arbitrio leges suas immutet DEUS, & miracula operetur. Fieri tamen potest ut tentatio non sit nisi veniale peccatum, ut si quis nec intendat, nec cogitet actionem suam ad DEI tentationem pertinere. Imò non peccaret, qui ex vivido S. Spiritûs impulsu peteret miraculum à DEO, ut fecit Abraham, Genes. 15.

Sacrilegium vel strictiùs sumitur pro furto rei sacræ: vel latiùs, & sic idem est ac quævis violatio rei DEO dicatæ, & ad ejus cultum pertinentis: undè triplex est sacrilegium, personale, locale, & reale; quia triplex est species rei sacræ, nempe *persona*, ut Clericus; *locus ut* Ecclesia; & *aliæ res Deo dicatæ*, ut vasa sacra, sacri Codices.

Persona sacra quadrupliciter violari potest. 1mo. si injusta percussio, aut actio contumeliosa in eam exerceatur, contra privilegium. *Si quis suadente diabolo.* 2do. si subjiciatur foro seculari contra privilegium fori: 3tio. si irrationabiliter publicis oneribus ut tributis subjiciatur contra immunitatem ecclesiasticam. 4to. si ipsa peccet contra castitatem aut alii cum illa. Huc refertur violatio cujuslibet voti, quia per votum res DEO dicatur, nec ad alios usus sine impietate destinari potest.

Locus sacer tripliciter violatur: 1mo. per actus quibus polluitur, quales sunt effusio illicita & publica sanguinis, aut seminis humani, &c. 2do. per actus qui licèt eum non polluant, ejus tamen sanctitati adversantur, quales sunt mercatus, sententia Judicis secularis præsertim criminalis, confabulationes, & comestio sine necessitate; 3tio. per actus qui ipsi materiali loco vim inferunt, ut si Ecclesiæ fores effringantur; si Templa bonis suis spolientur.

Res sacra dupliciter violatur: 1mo. positivè, cùm indignè tractatur; 2do. negativè, cùm ea non custoditur cura qua decet, ut si vasa sacra, pallæ, corporalia præsertim non teneantur

tur satis munda; si permittantur species in pixide corrumpi; si Eucharistia sub clavi non asservetur.

Sacrilegium est peccatum ex genere suo mortale: 1mo. quia DEUM inhonorat in rebus sacris quæ, cùm ejus cultui consecratæ sint, violari non possunt quin ipse contemni censeatur; 2do. quia graves ab Ecclesia contra sacrilegos decernuntur pœnæ, ut excommunicatio contra percussores Clericorum, contra eos qui infringunt & spoliant Ecclesias, &c. Potest tamen sacrilegium esse veniale, tum propter inadvertentiam, tum propter tenuitatem materiæ, quæ non ità pugnet cum sanctitate loci, ut si quis in transitu per Ecclesiam vendat aliquid aut emat sine mora in paciscendo. Qui in Cæmeterio mercatus & nundinas exercent non sunt immunes à peccato, nisi instet magna necessitas. Cùm autem sanctitas quæ per sacrilegium violatur non ejusdem sit naturæ, quia aliter persona DEO dicata, sancta est; aliter locus DEO consecratus, debent pœnitentes exprimere speciem sacrilegii.

CAPUT SECUNDUM.

De Superstitione.

SUperstitio est inordinatus cultus veri vel falsi numinis, unde duplex est, una ex parte rei quæ colitur cùm non debet coli; alia ex parte modi quo colitur res cultu digna, nempe DEUS verus.

Superfluus veri DEI cultus triplex; nimirum, falsus, turpis, ac simpliciter superfluus. *Falsus*, ut si quis DEUM judaïcis cæremoniis colere velit. Ad falsum cultum pertinet falsas reliquias Fidelium venerationi exhibere, falsa miracula prædicare. *Turpis* seu indecens: ut si quis hominem DEO immolet: itèm si musica & organa, quæ in officio divino adhibentur, lasciviam sapiant. *Simpliciter superfluus*, cùm quis ex indiscreta devotione, novas Missæ vel Officio preces aut cæremonias addit; cùm sperat se aliquid à DEO consecuturum, si tot & tanti ponderis cereos accendat: si tot & tali situ orationes fundat.

Superstitio ex parte rei quæ colitur quintupliciter contingit: vel enim impenditur creaturæ honor soli DEO debitus, & est *idololatria*; vel quæritur à dæmone rerum occultarum scientia, & dicitur *divinatio*; vel expectatur ejus auxilium ad quosdam effectus obtinendos, & est *vana observantia*, ad quam *magia* & *maleficium* revocari solent.

Idolo-

Idololatria in præsenti,* est peccatum quo divinus honos creaturæ tanquam DEO exhibetur.

Peccatum illud gravissimum est, 1mo. quia prohibetur Exod. 2do. *Non habebis deos alienos coram me;* & infrà *Non adorabis ea, neque coles;* non adorabis inquam, exteriùs nec coles interiùs: unde qui tempore persecutionis, etiam ex mortis metu, idola exteriùs veneraretur, tametsi interiùs servaret fidem, non esset à gravi peccato immunis; 2do. quia honorem soli DEO debitum ad viles creaturas transferre, peccatum est læsæ majestatis divinæ, quo vix gravius ullum concipi potest.

Divinatio, est inquisitio cognitionis rerum occultarum ope dæmonis.** Cùm enim occulta, ut sunt cogitationes cordis, res alibi gestæ, non possint hìc & nunc naturaliter cognosci; nec eorum cognitio expectetur à DEO, qui ea vel ignorari vult, vel viis solùm naturalibus cognosci; superest ut hæc cognitio expectetur à dæmone; sive expressè invocetur, ut solent eum invocare magi; sive tacitè, cùm observantur ea quæ ad talem notitiam naturaliter non deducunt, ut faciunt, Genethliaci, qui ex hora nativitatis & syderum inspectione, futuram hominum conditionem præsagiunt; Chiromantii & Physionomi, qui ex manuum aut faciei lineamentis, vitæ diuturnitatem, morbos, animi indolem colligunt; Augures, qui ex animalium vocibus futura prædicunt.

Divinatio gravissimum est peccatum. Quia qui eam exercent, præcipua divinitatis insignia sibi arrogant, juxta id Isaiæ. 41. *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia dii estis vos.*

Quæres 1mo. ***an cognitio quælibet ex syderibus petita ad divinationem pertineat. R. Duplex est Astrologia: alia *naturalis* & licita, quâ ex syderum concursu prænuntiantur eclypses: venti, pluviæ, & alii similes effectus, qui cum istis connexionem naturalem habent, ut frugum ubertas & sterilitas. Alia *judiciaria*, quâ ex astrorum aspectu, prædicuntur ea quæ à sola hominis libertate pendent, ut matrimonia, dignitates, &c. Hæc pror-sus illicita est, prohibetur 1mo. Scriptura Jerem. 10. *A signis cæli nolite metuere quæ timent gentes;* 2do. Jure canonico, multisque conciliis, præsertim Toletano I. an. 400. cujus hæc sunt verba: *Si quis Astrologiæ vel Mathesi existimat esse credendum, anathema sit.* Hinc peccat qui ex eo quòd hic vel ille sub Veneris planeta natus sit, certò conjicit eum lubricum fore: quia *contra inclinationem cælestium corporum homo potest per rationem operari*, ait S. Thomas 2. 2. q. 95. art. 1.

Sed si cuï prædictum sit eum gladio moriturum, aut Veneri debitum

* Idololatria. ** Divinatio. *** *S. Thom. Opus.* 26.

debitum fore, peccabitne is inde actiones suas regendo & moderando?

R. 1mo. eum peccaturum mortaliter si infallibilem hisce prædictionibus fidem adhibeat; sequitur ex dictis; 2do. eum adhuc graviter peccaturum esse, qui sine credulitate infallibili, sed cum timore aut spè pronuntiatorum actiones suas diriget, ut si submersionis metu domò non exeat, quia cùm tales eventus ab astris seriò expectari non possint, non nisi à dæmone sperari possunt, quod sine mortali peccato fieri nequit; 3tio. qui conjecturaliter credit se vel ex astrorum influxu, vel aliunde ad rixas aut luxuriam proclivem futurum esse, non peccabit occasiones vitando, implorando humiliter DEI gratiam: ii enim actus omnem, & quemlibet Christianum decent.

Quæres 2do. an licita sit divinatio per sortes.

R. sortes triplicis sunt generis, 1mo. *divisoriæ*, quibus decernitur cui aliquid tribuendum sit, & eæ licitæ sunt, sive in partitione bonorum, cùm consentiunt qui ad ea jus habent; sive in pœnis, ut cum è reis pluribus unus aut alter puniendus est, sive in functionibus onerosis, ut cùm designandi sunt Sacerdotes qui pestis tempore Sacramenta ministrent. Attamen, sortes divisoriæ vel consultoriæ in ecclesiasticis electionibus prohibitæ sunt cap. 3. *De sortilegiis.* Undè si electi duo paria habeant vota, & neutra pars cedere velit, non licet ad sortem recurrere; imò juxta plures electio esset nulla.

2do. *consultoriæ*, quibus inquiritur quid in aliqua re obscura sit agendum; & eæ sunt illicitæ, quia saltèm continent tentationem DEI, & diabolicæ deceptionis periculum; solet enim dæmon iis se immiscere, unde sub anathemate prohibentur cap. *Sortes* 26. q. 5. Licitæ tamen esse possunt, si hæc concurrant: 1mo. necessitas, & humani consilii defectus; 2do. ut effectus à DEO solo expectetur; 3tio. ut reverenter consulatur, & nusquam in materia circa quam prohibitum sit uti sorte. His conditionibus *sortes à Domino temperantur*, Prop. 16.

3tio. *divinatoriæ*, quibus inquiritur rei occultæ vel futuræ cognitio, ut cùm ex cribri versione divinantur fures, aut ex taxillorum projectu prædicitur qui victoriam obtenturus sit, & hæ superstitiosæ sunt & graviter illicitæ; sunt enim medium vanum & ad tales effectus improportionatum, ideòque tacitam dæmonis invocationem continent.

Ex his colligi potest quid sentiendum de divinatione per somnia, per avium volatus, motusve animalium, quæ sunt auguria & auspicia. Etsi enim ex iis quidem naturales effectus colligi possint: non tamen effectus liberi. Et ideò divinationes illas prohibet scriptura Levit. *Non augurabimini, nec observabitis*

somnia

ſomnia. Hinc peccant, qui quòd canis latratum media nocte, aut corvi crocitum audierint, colligunt aliquem è ſuis aut vicinis prope diem eſſe moriturum.

Obſervantia vana, * eſt ſuperſtitio quâ quis ad finem obtinendum utitur mediis vanis, & improportionatis, ſeu quæ ad talem effectum nec à Deo nec à natura, nec ab Eccleſia ordinantur, non differt à divinatione, niſi quòd hæc ad occultorum cognitionem ordinetur, illa verò ad alios effectus, relativè ad quos obſervantia vana in tres ſpecies dividi ſolet.

Prima eſt *Ars notoria*, qua quis ſcientiam vult acquirere ſine ſtudio & per media inutilia, v. g. per quaſdam orationes, inſpectiones figurarum, &c.

Secundua dicitur *Obſervatio ſanitatum*, cùm quis homines aut animalia ſanare, aut in iis aliquid operari conatur vanis mediis; putà ſi quis vulneribus mederi, & hominem enſibus impervium reddere velit, per cæremonias inanes, vel caracterum impreſſionem; item ſi eos effectus producere intendat per media naturalia, aut etiam ſupernaturalia, ſed quibus tanquam neceſſariæ adjunguntur circumſtantiæ frivolæ, vel apocryphæ; ut quòd remedia componi debeant ex herbis tali die collectis; quod jumentis aperiatur vena die alicui Sancto dicata; quòd animalibus detur panis benedictus contra Eccleſiæ uſum; quòd preces tali numero & ordine recitentur; quòd qui eaſdem tali tempore recitat, aut Scapularium geſtat, non ſit ſine confeſſione moriturus. Notant tamen aliqui, non ſtatim accuſandas eſſe ſuperſtitionis certas quaſdam familias quæ ſolo tactu morſum canis rabidi ſanant; quanquam hæc inconſulto Epiſcopo fieri non debent.

Tertia eſt *Obſervatio futurorum eventuum*, cùm quis ex eventu fortuito bonum aliquod aut malum ſibi vel aliis eventurum ominatur, & inde actiones ſuas dirigit; ut ſi quis pede ad limen offenſo malum aliquod ſibi portendi credat.

Circa hæc & alia ſuperſtitionis genera, obſervandam credo hanc Sylvii regulam: ** *Dum aliqua fiunt ad eos effectus habendos, ad quos neque valent naturaliter, neque ex Dei aut Eccleſiæ inſtituto ſunt ordinata, procul dubio ſunt ſuperſtitioſa & magica.*

Hic ergo ſemper & in quacumque materia ſubeſt peccatum mortale, ob expreſſum vel tacitum cum dæmone commercium. Et verò qui ſe per certa verba morbos ſanare putant, plus iiſdem verbis tribuunt efficaciæ, quàm Sacramentis: iſta enim non proſunt ponentibus obicem; eæ verò ſuperſtitiones à quocumque etiam impiiſſimo obſerventur, infallibilem effectum habent

* Obſervantia. ** *Reſolut.* v. ſortileg.

bent, ut aïunt, incendia extinguunt, morbos fugant, &c. Notant tamen Doctores, perſonas ſimplices aliquando excuſari per bonam fidem inadvertentiam & ſimilia.

Magia * quæ generatim eſt ratio mirabiles quoſdam & inſolitos effectus operandi, duplex diſtinguitur; alia *naturalis* cùm ea quæ fiunt, naturæ vires non ſuperant, & hæc licita eſt; alia *ſuperſtitioſa*, quâ magus mira quædam operatur ope dæmonis, ſaltèm implicitè invocati, ut cùm quis ad aliquid faciendum utitur mediis quæ nullam cum effectu proportionem habent, & naturæ legibus repugnant, ut ſi hîc pungitur figura, & homo alibi dolorem ſentit.

Magia ob commercium cum dæmone, grave eſt peccatum, & aliquando multiplex: unde interrogandi ſunt à Confeſſariis magi, an non dæmoni preces fuderint, quod eſt idololatria, an non Deo aut Sanctis renuntiaverint: quod eſt apoſtaſia; an non in Deum aut Chriſti humanitatem convicia pronuntiaverint, aut Sacramentis abuſi ſint, quod eſt blaſphemia & ſacrilegium, &c.

Neque verò qui renuntiant omni pacto cum dæmone, à peccato immunes erunt: quia renuntiatio facto contraria, non excuſat, ſed eſt mera illuſio: qui autem diſcit ſe omni pacto renuntiare, reipſa facit contra teſtificationem ſuam, cùm mediis vanis & improportionatis utitur. Hinc cap. 2. *De ſortileg.* præcipitur ut Sacerdos qui *non eâ intentione ut vocaret dæmonium, ſed ut inſpectione aſtrolabii furtum cujuſdam Eccleſiæ poſſet recuperari* furem detegere voluerat ab altaris miniſterio per annum ſuſpendatur.

Maleficium eſt ſuperſtitio quâ quis dæmonis ope nocet alteri. ** vel in ſe, vel in ſuis. Quod autem exiſtant malefici, ſagæ, ſorciarii, patet, 1mo. ex Scriptura Exod. 22. *Maleficos non patieris vivere;* 2do. ex Conciliis plurimis à Niceno I. Can. 20. ad noſtra uſque tempora 3tio. ex praxi Eccleſiæ quæ nefariam hanc hominum peſtem diebûs Dominicîs anathemati devovet; 4to. id evincit celebre exemplum Magorum Pharaonis, Pythoniſſæ quæ ſuſcitavit Samuelem, Simonis magi, qui prodigia adeo ſtupenda edebat, ut pro DEO a populis haberetur.

Maleficium duplex diſtinguitur. Aliud eſt *amatorium*, quo flectuntur homines ad amorem venereum, non quaſi dæmon voluntatem cogat, [undè qui tentationibus ab eo per philtra inductis conſentiunt, mortaliter peccant, quia eæ quantumvis importunæ per DEI gratiam vinci poſſunt] ſed quia ſpiritus immundus phantaſiam concutit, adeòque exponit ruinæ, niſi ad orationem, jejun. & Sacramenta recurratur. Aliud dicitur *veneficium,*

* Magia. ** Maleficium.

ficium, quô mors, morbi, dolores inferuntur: eo referri potest maleficium circa copulam carnalem. Utrumque malefici genus grave est peccatum, quia pugnat 1mo. contra religionem, utpotè continens commercium cum diabolo; 2do. contra justitiam, 3tio. quia sæpe annexam habet hæresim, apostasiam, sacrilegia, &c. undè magi, & alii id genus nunquam absolvendi sunt, nisi omnem cum dæmone societatem abjurent; artis magicæ instrumenta, libros, schedas comburant; illata proximo damna reparent. Si tamen dæmoni chirographum dederint, necesse non est ut illud repetant sed satìs est si pænitentiæ lacrymis ipsum delere moliantur.

Quæres an, & quibus remediis utì liceat ad dissolvendum maleficium.

R. licet uti 1mo. remediis *naturalibus* quæ petuntur ex herbis, &c. imò remedia hæc ab initio tentari convenit, nè quod naturæ opus est, dæmonis opus esse temerè credatur; 2do. remediis supernaturalibus, ut sunt confessio, Eucharistiæ susceptio, Aquæ benedictæ usus, Reliquiæ Sanctorum, frequens nominis Jesu, & B. Virginis invocatio, signum Crucis, cujus vis magna est contra satanæ laqueos.

Gravior est quæstio, an uti liceat remediis moralibus, iis nempe quæ amovendo aut destruendo signa magica quorum ope nocet diabolus, ejusdem pactum dissolvunt. Qua de re.

Dico 1mo. Non licet petere à malefico etiam parato, ut maleficium per aliud maleficium tollat. Ratio est, quia maleficium per aliud destrui benè & licitè nequit, eò quòd posterius maleficium includat expressam vel tacitam dæmonis invocationem quæ semper illicita est; ergo licèt destructio maleficii sit aliquid in se bonum, prout tamen fit per commercium cum dæmone, est aliquid pessimi. Undè colliges non licere ab alio malefico qui prioris maleficium non novit, petere ut illud solvat, quia tunc illud aliter quàm per maleficium solvere non potest.

Dico 2do. Licet petere à malefico ut tollat maleficium modô licitô; quia licet ab eo petere ut injustè nocere desinat, cùm ad id teneatur.

Quod si maleficus licitum maleficii destruendi modum ignoret, nihil ab eo petendum est; quia tunc licitè maleficium destruere nequit.

Sed quid, si dubium est an maleficus licitô vel illicitô mediô usurus sit ad maleficii solutionem.

R. 1mo. Hortandus est, imo & minis cogendus ad utendum medio licito, si qua sit spes eum usurum esse.

2do. Si Probabilius sit eum usurum medio licito; peterit ab eo peti

peti ut maleficium solvat, quia cessat tunc periculum morale ex parte personæ & hoc verum est, quamvis etiam a dæmone modum illum licitum accepisset, quia eo uti malum non est. Sic si diabolus thesaurum absconditum indicasset, liceret eum quærere, cùm non videatur illicitum uti scientiâ quæ in se nihil habet mali, modò sine ope dæmonis exerceri possit.

3tio. Demum si probabiliter credas, aut etiam certus sis moraliter, maleficium, illicito potiùs quàm licito modo destructum iri, adhuc potes ejus destructionem petere: quia tunc petis rem quam habes jus petendi, & quæ à mago licitè præstari potest; ergo non magis peccas, quam cum juramentum petis à Gentili, quem scis per idola juraturum esse; 2do. quia licet ex charitate teneamur proximi peccatum vitare, non tamen cum peccatum hoc ex malitia solùm operantis provenit, & aliàs nobis grave damnum salutis imminet: atqui in præsenti casu grave nobis imminet etiam salutis damnum; quot enim expositi peccatis qui, v. g. matrimonium consumare nequeunt? Aliundé vero quod maleficus maleficium peccando solvat, ex ejus solùm malitia provenit, cum supponamus cum posse via licitâ maleficium solvere fatemur enim eum qui scit aut dubitat an maleficus licitum cognoscat maleficii destruendi modum, non posse sine peccato maleficii dissolutionem ab eo petere.

Dico 3tio. Licitum est destruere & comburere signa maleficii ut ligaturas, imagines, capillos.

Probatur 1mo. quia non solùm licitum est, sed & meritorium destruere opera diaboli: atqui hæc destruuntur, cùm evertuntur signa quibus malitiam suam alligavit. Undé nulla est hic cum dæmone societas, sed potius destructio societatis quam dæmon prædictis signis alligare solet. Prob. 2do. quia sæpé præcepit Scriptura, ut idolorum statuæ, aræ, & luci subvertantur, ut Exod. 34. Deut. 7. atqui perinde est signa magiæ destruere, ac tollere idola, præsertim cum idola hæc maleficii plena essent. ergo.

Objiciuntur duo: 1mo. autoritas S. Hieronymi, juxta quem cum ad S, Hilarionem adducta esset virgo, à dæmone quo obsidebatur liberanda, *Noluit* Hilario, *signa jubere perquiri, ne aut solitis incantationibus recessisse dæmon videretur, aut ipse sermoni ejus accommodasse fidem.* Ergo duo occurrunt in auferendis istis signis mala, unum quia dæmon per incantationem recedit; aliud quia eidem fides datur.

2do. in hisce signis duplex virtualiter pactum cum dæmone invenitur hoc modo: *Nocebo si tale signum tali in loco ponatur: si verò auferatur nocere desinam*; ergo ut peccat qui hoc signum ponit, quia commercium habet cum diabolo, ità & qui illud aufert eâdem de causâ.

R. ad 1. non dicit Hieronymus *ne solitis incantationibus recederet,* sed *recessisse videretur,* quæ verba indicant Hilarionem timuisse aliquid scandali; & ne astantes putarent dæmonem non potuisse à viro DEI expelli invitum præsertim cùm dæmon dixisset se non exiturum nisi ablatis signis, quorum idcirco locum indicaverat.

Ad 2. 1mo. qui tollit signum à dæmone positum scire nequit, an factum sit duplex pactum, necne; 2do. etiam si id sciret, non ideo commercium habet cum dæmone, quia nec petit, nec expectat à dæmone sanitatem, quod est effectus positivus, sed ut nocere desistat, quod est effectus privativus; hunc autem effectum expectare sine pacto, & ex destructione signorum, non magis illicitum est, quàm illicitum sit expectare dæmonis fugam ab obsesso.

FINIS TOMI I.

